НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

VI-36

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

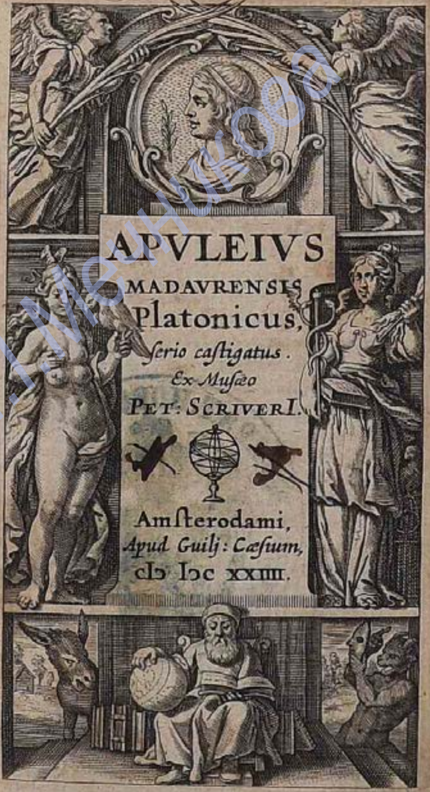

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

VITA APVLEII.

APVLEIVS Madauræ, quæ civitas Africæ, in Numidiæ Gætuliæque confinio, & ante ſub ditione Syphacis, deinde Maßaniſſæ, poſt colonia populi Romani ſplendidiſsima, honeſto ſatis loco natus fuit. Nã ibi patrem Theſeum habuit, loco principe duumviralem, & honoribus aliis cunctis perfunctum: matrem vero Salviam, ab inclyto illo Plutarcho Cheronenſi, ac mox Sexto Philoſopho nepote ejus, genus ducentem, quem Sextum Philoſophum audiviſſe Imperatorem Antoninum Philoſophum, in ejus vita ſcribit Capitolinus. Quando natus fuerit, certo vel plane non conſtat. de quo tamen conjicere veriſimiliter poſſumus. Nam eum ſub Antonio Pio, Divisque fratribus, id eſt, M. Antonino Philoſopho & L. Aurelio Vero præcipue floruiſſe, argumentis ſatis certis colligere nobis datur. Meminit enim C. V. Lolliani Aviti, quem Divorum fratrum imperio Bithyniæ præſidem fuiſſe, & Helvii Pertinacis ætate etiamnum vixiſſe, tunc virum conſularem, ex Vlpiano noſtro eodemque Iulio Capitolino loco ſuo notavimus. Lollium quoque Vrbicum præfectum urbis vocat, per quem, tunc legatum ſuum, Antoninum Pium Britannos debellaſſe, idem etiam hiſtoricus memoriæ prodidit. Scipionem Orphitum Africæ præſidem facere videtur, quem præfectum urbis, ejuſdem D. Pii ævo, & poſt, imperante Antonino Philoſopho, quamvis inter illos qui cum Fauſtina clandeſtine

ſolerent, haberetur, tamen ad varios honores promotum, ex eodem ſcriptore conſtat. qui etiam conſulatu functus circa idem tempus fuiſſe videtur. Scribunt enim Iuriſconſulti noſtri, temporibus D. Marci Senatuſconſultum factum Orphito & Ruſo coſſ. quod Orphitianum, ab altero ſcilicet conſulum, dictum fuit. Sed & Æl. Lampridius etiam Orphitum cum Maximo, item cum Ruſo, ſub Commodo Imperatore conſulem fuiſſe notat. At fortaſſis plures Orphiti eodem illo ævo. de quo pluribus diſputare hoc loco non inſtituimus. Ex his omnibus duntaxat obſervare volumus, quando Apulejus noſter natus videri poſſit: nimirum poſtremo D. Hadriani imperio, aut præter propter. Ab ineunte ætate ſtudiis ſemper addictiſſimus fuit. Nam pueritia ejus Carthagini, juventus vero Athenis omne genus liberalibus imbuta fuit diſciplinis, ubi doctrinam Platonicam præcipue ſecutus eſt, & adſecutus. Magno etiam cum labore, utpote magiſtro nullo præeunte, Romæ Latinum ſermonem addidicit, ubi etiam tam peritus juris Quiritium evaſit, ut advocati munus obierit, & in foro cauſſas egerit. Sacris plurimis ſeſe in Græcia & alibi initiatum, immo ſacerdotem in provincia Africa fuiſſe, ipſemet ſæpius indicat. quod & D. Auguſtinus alibi notat: qui eum tunc & munera edidiſſe & venatores veſtiviſſe ſcribit. Et circa id tempus Carthagini ex decreto ampliſſimi Ordinis ſtatua ex ære illi poſita fuit. Patrimonium ei ſatis amplum erat: niſi id diutinis ſtudiis & variis longiſque peregrinationibus modice imminuiſſet. Vxorem habuit ex Oea, Africa etiam civi-

vita-

vitate, Pudentillam nomine, quæ ſeſtertium quadragies poſſidebat. Quam ob rem tunc apud Cl. Maximum Africæ proconſulem Magicarum artium a Sicinio Æmyliano inſimulatus fuit; quod & Pudentillam viduam provectioriſque ætatis feminam cantaminibus in amorem ſui pellexiſſet, & Pontianum privignum ſuum e medio ſuſtuliſſet. Quæ crimina a ſe alieniſſima, luculentiſſima Oratione oſtendit. Sed tamen etiam ipſe in Mileſiis ſuis, ſcripto quidem ludicro, Magicæ diſciplinæ ſeſe ſtudioſiſſimum amantiſſimumque fuiſſe non ſemel dumtaxat indicat: & olim quoque Lactantii, Auguſtini veterumque aliorum patrum ævo talis audiebat; ut etiam Apollonio Tyaneo aliiſque principibus Magis adjungeretur: quorum majora quam Chriſti domini noſtri Ethnici contendebant extitiſſe miracula. Æquævos æqualeſque ſuos, præter illos quos jam memoravimus, nominat Severianum Africæ proconſulem, Honorinumque filium ejus, & legatum, Strabonem Æmylianum Numantinum V. C. condiſcipulum ſuum, cui librum dedicare voluiſſe videtur; Clementem Poetam, qui res geſtas Alexandri Magni carmine conſcribebat. Multa vorſa multa prorſa, multa Græca multa Latina oratione ſcripſit; quorum bona pars injuria temporis incuriaque intercidit. Et quidem quæ integra ad nos perveniſſe cenſentur, ſunt hæc. Metamorph. ſive de Aſino aureo libri undecim; Oratio de Magia; de Mundo liber. De Dogmate Platonis, ſive de Philoſophia lib. 3. I. De Philoſophia Naturali. II. De Philoſophia Morali. II. De Philoſophia Rationali; De Deo Socratis liber. Flori-

 da;

da; Ἀνεχόμενος, carmen ludicrum ex Menandro tralatum. Quorum Titulos dumtaxat Fragmentaque quædam e veterum Grammaticorum aliorumque ſcriptis enotare potuimus, iſta: Carmina varia, inter quæ Epigrammata multa amatoria, Epiſtolæ etiam, libri Ludicrorum, de Proverbiis, de Arboribus, de Numeris, de Republica; Convivalium Quæſtionum, Naturalium Quæſtionum, Medicinalium; Hermogoras prior; Hermogoras poſterior, Phædo a Platone converſus, Epitome Hiſtoriarum, Hymnus & Dialogus in Æſculapium, Oratio pro ſtatua ſibi Oeæ locanda. Et hæc de L. Apulejo noſtro Madaurenſi. Fuit & quidam alius Tiberii avo Apulejus Celſus Centuripinus Siculus, medicus celebris, quem Scribonius Largus lib. de Compoſitione Medicamentorum præceptorem ſuum & Valentis vocat: Marcellus vero Empiricus, qui ſub Theodoſio Gratianoque vixit, inter medicinæ artis auctores Latinos recenſet. Hunc eumdem putem eſſe quem Palladius lib. de re Ruſtica laudat, & e quo Caſſianus Baſſus Geoponicon, quæ Imp. Conſtantini nomine paſſim circumferuntur, concinnator multa deſcripſit. Eſt & ſcriptum quoddam de Herbis, Apulejo adſcriptum, in poſterioríque editione Baſileenſi noſtri auctoris operibus reliquis adcuſum; quod potius Celſo illi medico tribuatur. Sed illud quidem mihi tale videtur, ut nec Auguſti Tiberiive ætate inoffenſo curſu elegantiæ Romanæ fluens æquor, nec Apulejani ſermonis uberem laciniofumque torrentem, ut ita dicam, redolere videatur. Non bene illi etiam de ſtilo ſiloque orationis

Apu-

Apulejanæ judicare videntur, qui ab eo Aſclepium Hermetis Triſmegiſti e Græco in Latinum converſum volunt, interque ejus ſcripta numerare & excudere non dubitant: cum eo Dialogo, quantum ad verba, & ad phraſes, vix quidquam in tota lingua Latina extet ineptius.

FVL-

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

FVLGENTIVS

MYTHOLOGICON

LIB. III.

De Pſyche & Cupidine.

APVLEIVS in libris Metamorphoſeos hanc fabulam planiſſime deſignavit; dicens eſſe in quadam civitate regem & reginam; habere tres filias, duas natu majores eſſe temperata ſpecie: juniorem tam magnificæ eſſe figuræ, ut crederetur Venus eſſe terreſtris. Denique duabus majoribus, quæ erant temperata ſpecie, nuptis; Venerem illam vero veluti Deam, non quiſquam amare auſus, quam venerari pronus, atque hoſtiis ſibimet deprecari. Contaminata ergo honoris majeſtate, Venus ſuccenſa invidia Cupidinem petit, ut in contumacem formam ſeveriter vindicaret. Ille ad matris ultionem adveniens viſam puellam adamavit: pœna enim in affectum converſa eſt, & ut magnificus jaculator ipſe ſe ſuo telo percuſſit. Itaque Apollinis denunciatione jubetur puella in montis cacumine ſola dimitti, velut feralibus deducta exequiis, pennato ſerpenti ſponſo deſtinari: perfecto namque choragio puella per montis declivia Zephyri flantis leni vectura delapſa, in quandam domum auream rapitur, quæ precioſa ſine precio, ſola conſideratione laude deficiente pote-

rat exiſtimari. Ibique vocibus tantummodo ſervientibus, ignota atque manſionario utebatur conjugio. Nocte enim adveniens maritus, Veneris præliis obſcure peractis, ut inviſe veſpertinus advenerat, ita crepuſculo incognitus etiam diſcedebat. Habuit ergo vocale ſervitium, ventoſum dominium, nocturnum commercium, ignotum conjugium. Sed ad hujus mortem deflendam ſorores adveniunt: montiſque conſcenſo cacumine, germanum lugubri voce flagitabant vocabulum. & quamvis ille conjunx lucifuga ſororios ei comminando vetaret aſpectus, tamen conſanguineæ charitatis invincibilis ardor maritale obumbravit imperium. Zephyri ergo flagrantis auræ anhelante vectura ad ſemet ſororios perducit affectus: earumque venenoſis conſiliis de mariti forma quærenda conſentiens, curioſitatem ſuæ ſalutis novercam arripuit: & facillimam credulitatem, quæ ſemper deceptionum mater eſt, poſtpoſito cautelæ ſuffragio arripuit. denique credens ſororibus, ſe marito ſerpenti conjunctam, velut beſtiam interfectura, novaculam ſub pulvinari abſcondit, lucernamque modio contegit. Cumque altum ſoporem maritus extenderet, illa ferro armata, lucernaque modio cuſtodita eruta, Cupidine cognito, dum immodeſto amoris torretur affectu, ſcintillantis olei deſputamento maritum ſuccendit. Fugienſque Cupido, multa ſuper curioſitate puellæ increpitans, domo extorrem ac profugam dere-

liquit. Tandem multis jactata venenis, perſecutionibus, poſtea Iove petente, in conjugio Cupidinem accepit. Poteram quidem totius fabulæ ordinem hoc libello percurrere, qualiter & ad infernum deſcenderit, & ex Stygiis aquis undam deliberaverit, & Solis armenta vellere ſpoliaverit, & ſeminum germina confuſa diſcreverit, & de Proſerpinæ pulchritudine particulam moritura præſumpſerit. Sed quia hæc Saturantius & Apulejus pene duorum continentia librorum tantam falſitatum congeriem enarraverit, & Ariſtophanes Athenæus in libris, qui Dyſerestia nuncupantur, hanc fabulam enormi verborum circuitu diſcere cupientibus prodit: ob hanc rem ſupervacuum duximus ab aliis digeſta noſtris inſerere libris, ne noſtra opera aut propriis exaltaremus officiis, aut alienis adjiceremus negotiis. Sed dum hic, qui fabulam leget, in noſtra hæc tranſeat, ſciturus quid ſibi illorum falſitas ſentire voluerit: Civitatem poſuerunt quaſi modum mundi, in qua regem & reginam velut Deum & materiam poſuerunt. quibus tres addunt, carnem ultro metantem, quam libertatem arbitrii dicimus, & animam: ψυχὴ enim Græce anima dicitur. quã ideo juniorẽ voluerunt, quod corpori jam facto poſtea inſitam eſſe dicebant. Hanc igitur ideo pulchriorem, quod & libertate ſuperior, & carne nobilior. Huic invidet Venus, quaſi libido; ad quam perdendam Cupidinem mittit. Sed quia cupiditas eſt boni & mali, cupi-

ditas

ditas animam diligit, & ei velut in conjunctionem miſcetur: quam perſuadet ne ſuam faciem videat, id eſt, cupiditatis delectamenta diſcat: unde & Adam, quamvis videat nudum ſe, non videt, donec de concupiſcentiæ arbore comedat. Neve ſuis ſororibus, id eſt, carni & libertati, de ſuæ formæ curioſitate perdiſcenda conſentiat, ſed illarum compulſamento percita, lucernam de ſub modio ejecit, id eſt, deſiderii flammam in pectore abſconſam depellit, viſam taliter dulcem amat, ac diligit, quam ideo lucernæ ebullitione dicitur incendiſſe, quia omnis cupiditas quantum diligitur, tantum ardeſcit, & peccatricem ſuæ carni confingit maculam. ergo quaſi cupiditate nudata, ex potenti fortuna eruitur, & periculis jactatur, & regia domo expellitur. Sed nos, quia longum eſt, ut dixi, omnia perſequi, tenorẽ dedimus ſentiendi. Si quis vero in Apulejo ipſam fabulam legerit, noſtra expoſitionis materia, quæ non diximus, ipſe reliqua cognoſcat.

ORDO

ORDO LIBRORVM APVLEII.

METAMORPHOSEON, ſive D
ASINO AVREO Lib. xi
ORATIO DE MAGIA.
DE MVNDO Liber.
DE DOGMATE PLATONIS, ſi
DE PHILOSOPHIA Libri tres.
I. DE PHILOSOPHIA NATVRAL
II. DE PHILOSOPHIA MORAL
II. DE PHILOSOPHIA RATIONAL
DE DEO SOCRATIS Liber.
FLORIDA xxii.
FRAGMENTA ET TITVLI libr
rum Apulejorum qui interciderunt.
LIB. LVDICRORVM, ET CONVI
VALES QVÆSTIONES.
SVPPOSITITIVM, ſive ANEXO
MENOΣ.

APVLEI MADAVRENSIS PLATONICI METAMORPHOSEON, SIVE DE ASINO AVREO LIBRI XI.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

APVLEI
METAMORPHOSEON,
SIVE
DE ASINO AVREO
LIBRORVM XI
Argumenta.

Ex PHILIPPI BEROALDI Commentariis.

LIB. I. LVCIVS *Apulejus Magiæ noſcendæ cupiens, Theſſaliam petit; ubi artes Magicæ pollebant. In itinere duobus viatoribus ſe tertium comitem adjungit. Narrantur inter eundum mira quadam, & incredunda de circulatore, deq; Meroe & Panthia lamiis ac ſagis. Mox acceſſus Lucii ad Hypatam civitatem; hoſpitiumque Milonis, & hoſpes ipſe deſcribitur.*

LIB. II. DVM *Hypatæ loca ſingula curioſius contemplatur, Byrrhænam matronam opulentam recognoſcit: ſtatuamq; in ejus domo faberrime factam explicat. a qua commonitus, ut ab uxore Milonis hoſpitis caveat, perinde ac maxima magarũ; in ancillæ amorem propenſius labitur. cum qua complexus & colluctationes Veneriæ referuntur. Cœnaticum Byrrhænæ apparatus deſcribitur. inibi inſerũtur & fabellæ convivales, licentioſique cachinni conſtrepentes; mortui cuſtodia, cuſtodis nares aureſque præſectæ. Mox regreſſio Lucii nocturna ad hoſpitiũ, non ſine ſudore & cæde, qua non tam homicida factus eſt quam utricida.*

LIB. III. EXORTO *die, magiſtratus cum miniſtris domum Apuleii petunt: eumque tanquam homicidam, in judicium trahunt. Turba populi confluentis & cuncta ſtipantis eleganter deſcribitur. Accuſator homicidii reum agit: reus innocentiam ſuam tutatur, cauſamque agit argumentis oratoriis. Inter hæc anus adventat, tanquam parens necatorũ: quos ut utres eſſe apparet, exoritur cachinnus immodicus: & ſic Dei Riſus celebrata cum hilaritate ſolennia. Photis cauſam docet facti utricidii. Mox adhibet Lucium ſpectatorem Pamphiles, in avem ſe transfigurantis, unguine magico delibutæ, qui & ipſe tali deſiderio flagrans, dum in bubonem geſtit immutari, per errorem pyxidis unguentariæ in aſinum transfiguratur. In calce latrocinale furtum refertur, quo aſinus cum cæteris jumentis onuſtus gazis Milonis hoſpitis abducitur.*

LIB. IIII. DEMVTATVS *in aſinum Apulejus, ærumnas laborioſas eloquenter enarrat, quas ſub aſinina forma, humana mente retenta, peregrinatione multiplici perpeſſus eſt: interſeruntur tempeſtiviter varii latronum caſus: deſcribitur & ille, qui effigiem urſæ ſubiens, inſtruxit apparatum gladiatorum. De induſtria inſerit fabulam Pſyches, quæ & voluptate & eruditione eſt refertiſſima.*

LIB. V. CONTINET *Pſyches domiciliũ, Cupidinis amorem, ſororum Pſyches viſitationem: earundem ſubſequitur invidia, cujus impulſu Pſyche credula, maritum Cupidinem vulnuſculo percutit: ex quo devoluta e culmine beatitatis, fit ærumnoſa. quam Venus infeſta atrociter exagitat. tandem poſt multiplices exhauſtas ærumnas, fit conjunx ſui Cupidinis. nuptiæ celebrantur in cœlo inter cœlicolas.*

LIB. VI. POST *anxiam diſquiſitionem, poſt Cereris ſuaſionem, poſt Iunonis refragationem, Pſyche ultronea Veneri ſe offert. Veneris aſcenſus in cœlum & numinum imploratio deſcribitur, ejuſque in Pſychen juſſa imperioſiſſima memorantur: ut ſcilicet acervum omnifariæ frugis granis ſejugatis diſponeret; ut floccum velleris pretioſi quæſitum adferret; ut liquorem Stygium urnula deferret; ut Proſerpinæ pyxidem formoſitate repletam referret. quibus omnibus divino adminiculo confectis, nubit Pſyche in concilio Deorum Cupidini ſuo; celebranturq; in cœlo nuptiæ. ex quo matrimonio naſcitur Voluptas.*

LIB. VII. SVB *diluculum matutinum unus latronum reliquis collegis renunciavit, quemadmodum illa quæ contigerant in domo Milonis Hypatini latrocinia & facinora infanda, imputabantur L. Apulejo, & quod nullus latronum ſuper tanto ſcelere inſimulabatur, ſed ſolus Apulejus omnis facinoris auctor fuiſſe credebatur, quoniam nuſquam comparebat. quæ audiens Apulejus in aſinum transformatus, ſecum querebatur & medullitus ingemebat, quod pro inſonte ſons, pro innocente nocentiſſimus haberetur: nec cauſam ſuam agere poſſet. Inſe-*

НБ ОНУ ім. І.І. Мечникова

runtur narratiunculæ feſtivæ: agaſonis improbitas, & fœmineæ fraudes graphice deſcribuntur.

LIB. VIII. N*EX mariti Charites miſeranda, exoculatio amatoris Thraſylli facta per Charitē, ultronea puellæ mors: mutatio domini, enarratio ſacerdotum deæ Syriæ luculenta, & illorum ſpurciſſimæ libidines, flagra, diſſectioneſque membrorum, fraudes ac decipulæ detecta continentur.*

LIB. IX. C*ONTINET aſtum aſini, quo lanienam evaſit. Sequitur alterum periculum, quo rabioſus creditus, auxilium aquæ potu acquiſivit. Narratio fabellæ de fœmina maritum illudente, cujus amator ſub ſpecie emptoris in dolio feſellit. ſors caprioſa Syriacorum ſacerdotum, furtumque deprenſum. Deſcriptio piſtorii operis, cui fuit mancipatus. Explicatio fabularum de adulteriis impudicitiaque fœminarum lepidiſſima: domini rurſus mutatio, a piſtore ad hortulanum facta tranſlatione. Diræ familiæ infortunium. hortulani in militem abactorem inſultatio; aſini occultatio, & proſpectus.*

LIB. X. C*ONTINETVR militis cum aſino ad civitatem acceſſus: facinoris muliebris ob amorem inceſtum infandumque luculenta deſcriptio: aſini duobus fratribus facta venditio, quorum alter piſtor erat, alter coquus: mox fratrum ob aſini furtivam rapinam cibariam, diſſidium atque contentio. Aſini vita genialis & paraſitica ſub domino mitiore, ejuſdemque cum matrona amorabunda concubitus: fœminæ ſceleſtæ ad beſtias damnatio: judicii Paridis editio: aſini fuga ex ſpectaculo.*

LIB. XI. T*OTVS quidem Apulejus elegantia & eruditione plenus eſt: hic vero noviſſimus liber inter omnes excellit. in quo dicuntur quædam ſimpliciter, multa ex fide hiſtorica, plurima ex ſecretariis Philoſophiæ, & religionis Ægyptiæ deprompta. In principio eloquenter explicatur, oratio non aſinalis, ſed Theologica, ad lunam, ejuſque luculenta deſcriptio. mox lunæ ad Luciū benevola inſtitutio, pompa ſacerdotalis copioſa & erudita deſcriptio, ex aſino in hominē priſtinum devoratis roſis faciliima reformatio: religioſa ſacris Iſidis & Oſiridis initiatio, caſtimoniarum abſtinentia: altera ad lunam deprecatio: felix Romam verſus profectio: ubi ſacris Romanis initiatus, in collegium Poſthophororū adlectus eſt.*

APV-

APVLEI
METAMORPHOSEON, SIVE DE ASINO AVREO,
LIBER PRIMVS.

VT ego tibi ſermone iſto Mileſio varias fabulas conſeram, aureſque tuas benivolas lepido ſuſurro permulceā; (modo ſi papyrum Ægyptiam, argutia Nilotici calami inſcriptam, non ſpreveris inſpicere;) & figuras fortunaſque hominum in alias imagines converſas, & in ſe rurſum mutuo nexu refectas, ut mireris, exordior. Quis ille, paucis accipe. Hymettos Attica, & Iſthmos Ephyræa, & Tænaros Spartiaca, glebæ felices æternum libris felicioribus creditæ, mea vetus proſapia eſt. Ibi linguam in Attidem primis pueritiæ ſtipendiis merui: mox in urbe Latia advena ſtudiorum Quiritium indigenam ſermonem, ærumnabili labore, nullo magiſtro præeunte aggreſſus, excolui. En ecce præfamur veniam, ſi quid exotici ac forenſis ſermonis rudis locutor offendero. Iam hæc quidem ipſa vocis immutatio, deſultoriæ ſcientiæ ſtilo, quem acceſſimus, reſpondet. Fabulam Græcanicam incipimus; lector intende, lætaberis. Theſſaliam, nam & illic originis maternæ noſtræ fundamenta, a Plutarcho illo inclyto, ac mox Sexto Philoſopho, nepote ejus, prodita gloriā nobis faciunt: eam Theſſaliam ex negotio petebam, [puero unico ſequente.] Poſt ardua montium, & lubrica vallium, & roſcida ceſpitum, & glebosa camporū emenſa; me equo indigena peralbo vehente: jam eo quoq; admodum feſſo, ut ipſe etiam fatigationem ſedentariam inceſſus vegetatione diſcuterem, in pedes deſilio; equi ſudorem fronte curioſe exfrico, aures remulceo, frenos detraho, in gradum lenem ſenſim proveho, quoad laſſitudinis incōmodum alvi ſolitum ac naturale præſidium eliquaret. Ac dum is jentaculum ambulatorium ad prata, quæ præterit, ore in latus detorto pronus adfectat, duobus comi-

bus comi-

bus comitibus , qui forte paululum præceſſera
tertium me facio. Et, dum auſculto quid ſermo
agitaretur, alter exerto cachinno, Parce, inquit,
verba iſthæc tam abſurda, tamque inania mentie
do. Iſto accepto, ſititor alioqui novitatis, Immo v
ro, inquam, impartito ſermone non quidem curi
ſum, ſed qui velim ſcire vel cuncta, vel certe plu
ma: ſimul jugi, quod inſurgimus, aſperitudinem fa
bularum lepida jocunditas levigabit. At ille q
cœperat, Næ, inquit, iſtud mendacium tam ver
eſt, quam ſi quis velit dicere , Magico ſuſurrami
amnes agiles reverti, mare pigrum colligari, ven
inanimes exſpirare, Solem inhiberi, Lunam deſp
mari, ſtellas evelli , diem tolli, noctem teneri. Tu
ego in verba fidentior, Heus tu, inquam, qui ſerm
nem jeceras priorem, ne pigeat te, vel tædeat re
qua pertexere. Et ad alium: Tu vero craſſis auribu
& obſtinato corde, reſpuis quæ forſitan vere per
beantur. Minus hercule calles praviſſimis opini
nibus ea putari mendacia, quæ vel auditu nova, v
viſu rudia, vel certe ſupra captum cogitationis a
dua videantur: quæ ſi paulo accuratius explora
non modo compertu evidentia , verum etiam fa
facilia ſenties. Ego denique veſpera , dum pol
tæ caſeatæ offulam modico-ſecus grandiorem
convivas æmulos contruncare geſtio , mollitie c
glutinoſi faucibus inhærentis , & ima gula ſpiri
detinentis, minimo minus interii. Et tamen Ath
nis proximo & ante Pœcilen [porticum] iſto gem
no obtutu circulatorem adſpexi equeſtrem ſpath
præacutam mucrone infeſto devoraſſe; ac mox eu
dem invitaměto exiguæ ſtipis venatoriam lance
qua parte minatur exitium , in ima viſcera con
diſſe. Et ecce pone lanceæ ferrum , qua bacill
inverſi teli ad occipitiũ per ingluviem ſubit , p
in mollitiem decorus inſurgit, inq; flexibus tort
ſis enervam & exoſſam ſaltationem explicat , cu
omnium qui aderamus admiratione. Diceres D
Medici baculo, quod ramulis ſemiamputatis nod
ſum gerit , ſerpentem generoſum lubricis ample
bus inhærere. Sed jam cedo tu, ſodes, qui occœp
ras , fabulam remetire. Ego tibi ſolus hic pro i
credam, & quod ingreſſui primum fuerit ſtabulu
prandio participabo. Hæc tibi merces poſita eſt.
ille: Iſtud quidem quod polliceris, æqui bonique
cio; verum, quod inchoaveram, porro exordiar.

tibi prius Solem iſtum dejerabo videntem Deum,
me vera compertu memorare ; nec vos ulterius du-
bitabitis , ſi Theſſaliam proximam civitatem perve-
neritis , quod ibidem paſſim per ora populi ſermo
jactetur, quæ palam geſta ſunt. Sed ut prius noritis
qui ſim, & cujatis, & quo quæſtu me teneam, au-
dite. Æginenſis quidem ſum , Hypateo melle, vel
caſeo , & hujuſcemodi cauponarum mercibus per
Theſſaliam, Ætoliam, Bœotiam ultro citroque diſ-
currens. Comperto itaque Hypatę, quæ civitas cun-
ctæ Theſſaliæ antepollet, eſſe caſeum recentem, &
ſciti ſaporis admodum commodo pretio diſtrahi,
feſtinus adcucurri, ad omne præſtinaturus. Sed, ut
fieri aſſolet, ſiniſtro pede profectum me ſpes com-
pendii fruſtrata eſt. Omne enim pridie Lupus nego-
tiator magnarius coemerat. Ergo igitur inefficaci
celeritate fatigatus admodum , veſpera oriente ad
balneas proceſſeram. Ecce Socratem contubernalē
meum conſpicio. humi ſedebat ſciſſili palliaſtro
ſemiamictus, pæne alius lurore, ad miſeram maciem
deformatus; qualia ſolent Fortunę determina ſtipes
in triviis erogare. Hunc talem, quamquam neceſſa-
rium & ſumme agnitum , tamen dubia mente pro-
pius acceſſi. Hem, inquam, mi Socrates, quid iſtud?
quæ facies? quod flagitium? At vero domui tuæ jam
defletus & conclamatus es. Liberis tuis tutores ju-
ridici provincialis decreto dati. Vxor, perſolutis of-
ficiis feralibus, luctu & mœrore diutino deformata,
defletis pæne ad extremam captivitatē oculis ſuis,
domus infortunium novarum nuptiarum gaudiis a
ſuis ſibi parentibus hilarare compellitur. At tu hic
larvale ſimulachrum cum ſummo dedecore noſtro
viſeris. Ariſtomene, inquit, næ tu Fortunarum lu-
bricas ambages , & inſtabiles incurſiones , & reci-
procas viciſſitudines ignoras ! Et cum dicto ſutili
centunculo faciem ſuam , jamdudum punicantem
præ pudore, obtexit; ita ut ab umbilico puberenus
cætera corporis renudaret. Nec denique perpeſſus
ego tam miſerum ærumnę ſpectaculum, injecta ma-
nu ut adſurgat enitor. At ille ut erat capite velato,
Sine, ſine, inquit, fruatur diutius tropæo Fortuna,
quod fixit [ipſa.] Effeci, ſequeretur: & ſimul unam e
duabus laciniis meis exuo, eumque propere, veſtio
dicam, an cōtego? & illico lavacro trado. quod un-
ctui, quod terſui [opus] ipſe præminiſtro: ſordidum
enormem eluviem operoſe exfrico. Probe curatum

ad hoſpitium laſſus ipſe, fatigatum ægerrime ſuſtinens perduco: lectulo refoveo, cibo ſatio, poculis mitigo, fabulis permulceo. jam ad lubẽtiam proclives erãt ſermones & joci; ſcitum & cavillum; jam dicacitas tinnula; cum ille imo de pectore cruciabilem ſuſpiritum ducens, dextera ſæviente frontem replaudens, Me miſerum, infit: qui, dum voluptatem gladiatorii ſpectaculi ſatis famigerabilis conſector, in has ærumnas incidi. Nam, ut ſcis optime, ſecundum quæſtum Macedoniam profectus, dum menſe decimo ibidem attentus nummatior reverto; modico prius quam Lariſſam accederem, per tranſitum ſpectaculum obiturus, in quadam avia & lacunoſa convalli a vaſtiſſimis latronibus obſeſſus, atque omnibus privatus tandem evado: &, utpote ultime affectus, ad quamdam cauponam Meroen anum, ſed admodum ſcitulam, devorto, eique cauſas & peregrinationis diutinæ, & domuitionis anxiæ, & ſpoliationis diurnæ aperio. Et dum miſer refero quæ memini, illa me ſatis quam humane tractare odorta, cœnæ gratæ atq; gratuitæ, ac mox urigine percita cubili ſuo applicat. Et ſtatim miſer, ut cum illa acquievi, ab unico congreſſu annoſam ac peſtilentẽ contraho: & ipſas etiam lacinias, quas boni latrones contegendo mihi conceſſerant, in eam cõtuli: operulas etiam, quas adhuc vegetus ſagariam faciens merebam; quoad me ad iſtam faciem, quã paulo ante vidiſti, bona uxor & mala Fortuna perduxit. Pol quidem tu dignus, inquam, es extrema ſuſtinere; ſi quid eſt tamen noviſſimo extremius, qui voluptatẽ Veneream, & ſcortũ [ſcorteum] Lari & liberis prætuliſti. At ille digitum a pollice proximum ori ſuo admovẽs, & in ſtuporẽ attonitus, Tace, tace, inquit: & circũſpiciens tutamenta ſermonis, Parce, inquit, in feminam divinam, ne quam tibi lingua intemperante noxam contrahas. Ain tandem? inquam: potẽs illa & regina caupona quid mulieris eſt? Saga, inquit, & divina, potens cœlum depônere, terram ſuſpendere, fontes durare, montes diluere, Manes ſublimare, Deos infimare, ſidera extinguere, Tartarum ipſum illuminare. Oro te, inquam, auleum tragicum dimoveto, & ſiparium ſcenicum complicato: & cedo verbis cõmunibus. Vis, inquit, unum vel alterũ, immo plurima ejus audire facta? Nam, ut ſe ament efflictim non modo incolæ, verum etiam Indi vel Æthiopes utrique, vel ipſi Antichthones, folia ſunt

artis,

artis, & nugæ meræ. Sed, quod in conſpectu plurium perpetravit, audi. Amatorem ſuum, quod in aliam temeraſſet, unico verbo mutavit in feram caſtorem: quod ea beſtia captivitatis metuens, ſe ab inſequentibus præciſione genitalium liberat; ut illi quoque ſimile, quod Venerem habuit in aliam, proveniret. Cauponem quoque vicinum, atque ob id æmulum, deformavit in ranam; & nunc ſenex ille dolium innatans vini ſui, adventores priſtinos in fece ſubmiſſus officioſis ronchis raucus appellat. Alium de foro quidem, quod adverſus eam locutus eſſet, in arietem deformavit; & nunc aries ille cauſas agit. Eadem amatoris ſui uxorem, quod in eam dicacule probrum dixerat, jam in ſarcinam prægnationis obſepto utero, & repigrato fœtu, perpetua prægnatione damnavit. Et, ut cuncti numerant, jam octo annorum onere miſella illa, velut elephantum paritura, diſtenditur. Quæ cum ſubinde ac multi nocerentur, publicitus indignatio percrebuit; ſtatutumque eſt, ut in eam die altera ſeveriſſime ſaxorum jaculationibus vindicaretur. Quod conſilium virtutibus cantionum antevortit. Et, ut illa Medea, unius dieculæ a Creonte impetratis induciis, totam domum, filiamque cum ipſo ſene, flammis coronalibus deuſſerat: ſic hęc devotionibus ſepulchralibus in ſcrobem procuratis, ut mihi temulenta narravit proxime, cunctos in ſuis ſibi domibus tanta cantionum violentia clauſit; ut toto biduo non clauſtra perfringi, non fores evelli, non denique parietes ipſi quiverint perforari: quoad mutua hortatione conſone clamitarent, quam ſanctiſſime dejerantes, ſeſe neque ei manus admolituros; &, ſi qui aliud agitarint, ſalutare laturos ſubſidium. Sic illa propitiata totam civitatem abſolvit. At vero cœtus illius auctorem nocte intempeſta, cum tota domo, [id eſt, parietibus] & ipſo ſolo [& omni fundamento,] ut erat clauſa, ad centeſimum lapidem in aliam civitatem ſummo vertice montis exaſperati ſitam, & ob id ab aquis ſterilem, tranſtulit. Et quoniam denſa inhabitantium ædificia locum novo hoſpiti non dabant; ante portam projecta domo diſceſſit. Mira, inquam, nec minus ſæva, mi Socrates, memoras. Denique mihi quoque non parvam incuſſiſti ſollicitudinem, immo vero formidinem, injecto non ſcrupulo, ſed lancea, ne quo numinis miniſterio ſimiliter uſa

ſermones

ſermones iſtos noſtros anus illa cognoſcat. Ita
maturius quieti nos reponamus : & ſomno lev
laſſitudine [noctis,] antelucio aufugiamus iſt
quam pote longiſſime. Hæc adhuc me ſuadente,
ſolita vinolentia ac diurna fatigatione pertenta
bonus Socrates , ſopitus jam ſtertebat altius. E
vero obducta fore peſſuliſque firmatis , grabatu
etiam pone cardines ſuppoſito & probe aggeſto, ſ
per eum me recipio. Ac primum præ metu aliqua
tiſper vigilo , dein circa tertiam ferme vigili
paululum conniveo. Commodum quieveram ;
repente impulſu majore , quam ut latrones cred
res, januæ reſerantur, immo vero fractis & evul
funditus cardinibus proſternuntur. Grabatulus
lioqui breviculus, & uno pede mutilus ac putri
impetus tanti violentia proſternitur : me quoq
evolutum atque excuſſum humi recidente inver
cooperit ac tegit. Tunc ego ſenſi naturaliter quo
dam affectus in contrarium provenire. Nam ut la
crymæ ſæpicule de gaudio prodeunt ; ita & in ill
nimio pavore riſum nequivi continere, de Ariſto
mene teſtudo factus. Ac dum in infimum dejectu
obliquo aſpectu quid rei ſit grabatuli ſolertia mu
nitus opperior ; video mulieres duas altioris æta
tis. Lucernam lucidam gerebat una , ſpongiam
nudum gladium altera. Hoc habitu Socratem be
ne quietum circumſtetere. Infit illa cum gladio
Hic eſt, ſoror Panthia, carus Endymion, hic ca
mitus meus, qui diebus ac noctibus ætatulam mea
illuſit : hic eſt qui meis amoribus inſuperhabitis
non ſolum me diffamat probris , verum fugam in
ſtruit. At ego ſcilicet Vlyſſi aſtu deſerta vice Ca
lypſonis æternam ſolitudinem flebo. Et porrecta
dextera, meque Panthiæ ſuæ demonſtrato, At hic,
inquit, bonus conſiliator Ariſtomenes , qui fugæ
hujus auctor fuit, & nunc morti proximus, jam hu
mi proſtratus grabatulo ſuccubans jacet , & hæc
omnia conſpicit, impune ſe relaturum meas contu
melias putat. Faxo eum ſero, immo ſtatim, immo
vero jam nunc , ut & præcedentis dicacitatis , &
inſtantis curioſitatis pæniteat. Hæc ego ut accepi,
ſudore frigido miſer perfluo, tremore viſcera qua
tior; ut grabatulus etiam ſucuſſus & inquietus ſu
per dorſum meum palpitãdo ſaltaret. At bona Pan
thia, Quin igitur, inquit, ſoror, hunc primum bac
chatim diſcerpimus , vel , membris ejus deſtinatis,
virilia

virilia deſecamus? Ad hæc Meroe, (ſic enim reapſe
nomen ejus , tunc fabulis Socratis convenire ſen-
tiebam:) Immo, ait, ſuperſit hic ſaltem, qui miſelli
hujus corpus parva contumulet humo. Et capite
Socratis in alterum dimoto latus , per jugulum ſi-
niſtrum capulotenus gladium totum ei demergit, &
ſanguinis eruptionem vaſculo admoto excipit di-
ligenter ; ut nulla ſtilla compareret uſquam. Hæc
ego meis oculis adſpexi. Ac etiam, ne quid demu-
taret (credo) a victimæ religione, inmiſſa dextera
per vulnus illud ad viſcera penitus, cor miſeri con-
tubernalis mei Meroe bona ſcrutata protulit : cum
ille, impetu teli præſecata gula, vocem, immo ſtri-
dorem incertum per vulnus effunderet, & ſpiritum
rebulliret. Quod vulnus , qua maxime patebat,
ſpongia offulciens Panthia: Heus tu, inquit, Spon-
gia, cave in mari nata, per fluvium tranſeas. His edi-
tis, ab imo remoto grabatulo, varicus ſuper faciem
meam reſidentes veſicam exonerant ; quoad me u-
rinæ ſpurciſſimæ madore perluerent. Commodum
limen evaſerant: & fores ad priſtinum ſtatum [inte-
græ] reſurgunt; cardines ad foramina reſident; po-
ſtes ad repagula redeunt; ad clauſtra peſſuli recur-
runt. At ego , ut eram etiamnum humi projectus,
inanimus, nudus, & frigidus, & lotio perlutus, quaſi
recens utero matris editus , immo vero ſemimor-
tuus, verum etiam ipſe mihi ſupervivens & poſtu-
mus , vel certe damnatæ jam crucis candidatus,
Quid, inquam, de me fiet, ubi iſte jugulatus mane
paruerit? Cui videbor verſimilia dicere, etiam pro-
ferens vera? Proclamares ſaltem ſuppetiatum, ſi re-
ſiſtere vir tantus mulieri nequibas. Sub oculis tuis
homo jugulatur, & ſiles? Cur autem te ſimile latro-
cinium non peremit? Cur ſæva crudelitas, vel pro-
pter indicium ſceleris, arbitro pepercit? Ergo quo-
niam evaſiſti mortem, nunc illo redi. Hæc idemti-
dem mecum [replicabam:] & nox ibat in diem. Op-
timum itaque factum viſum eſt antelucio furtim e-
vadere, & viam, licet trepido veſtigio, capeſſere. Su-
mo ſarcinulam meam, & ſubdita clavi peſſulos re-
duco. At illæ probæ & fideles januæ, quæ ſua ſpõte
deſeratæ nocte fuerant, vix tandem & ęgerrime tũc
clavis ſuæ crebra immiſſione patefiunt. Et , Heus
tu, ubi es? inquam, valvas ſtabuli abſolve: antelucio
volo ire. Ianitor pone ſtabuli oſtium humi cubitãs,
etiamnunc ſemiſomnus. Quid tu , inquit, ignoras
latroni-

latronibus infeſtari vias, qui hoc noctis iter in
pis? Nam etſi tu, alicujus facinoris tibi conſci
ſcilicet, mori cupis; nos cucurbitæ caput non hab
mus, ut pro te moriamur. Non longe, inquam, l
abeſt: & præterea, quid viatori de ſumma paup
rie latrones auferre poſſunt? An ignoras, inept
nudum nec a decem palæſtritis deſpoliari poſſe?
hæc ille marcidus & ſemiſopitus, in alterum la
evolutus, Vnde autem, inquit, ſcio, an convecto
illo tuo, cum quo ſero deverteras, jugulato, fu
mandes præſidium? Illud horæ memini me, ter
dehiſcente, ima Tartara, inque his canem Cerb
rum prorſus eſurientem mei proſpexiſſe. Ac reco
dabar profecto, bonam Meroen non miſericord
jugulo meo pepercisse, ſed ſævitia cruci me r
ſervaſſe. In cubiculum itaque reverſus, de gene
tumultuariæ mortis mecum deliberabam. Sed cu
nullum aliud telum mortiferum Fortuna, quam ſo
lum mihi grabatulum ſubminiſtraret: Jam jam Gr
batule, inquam, animo meo cariſſime, qui mecu
tot ærumnas exanclaſti conſcius & arbiter qu
nocte geſta ſunt, quem ſolum in meo reatu teſt
innocentiæ citare poſſum; tu mihi ad Inferos feſti
nanti ſubminiſtra telum ſalutare. Et cum dicto r
ſtim, qua erat intextus, aggredior expedire; ac tigil
lo, quod feneſtræ ſubditum altrinſecus promine
bat, injecta atque obdita parte funiculi; & alter
firmiter in nodum coacta, aſcenſo grabatulo, ad ex
itium ſublimatus, immiſſo capite laqueum induo.
Sed dum pede altero fulcimentum, quo ſuſtinebar,
repello, ut ponderis deductu reſtis ad ingluvie
adſtricta ſpiritus officia diſcluderet; repente putri
alioquin & vetus funis diſrumpitur: atque ego de
alto recidens, Socratem, (nam juxta me jacebat,)
ſuperruo, cumque eo in terram devolvor. Et ecce i
ipſo momento janitor introrupit, exerte clamitans:
Vbi es tu, qui alta nocte immodice feſtinabas, &
nunc ſtertis involutus? Ad hæc, neſcio an caſu no
ſtro, an illius abſono clamore experrectus Socrates,
exſurgit prior: &, Næ, inquit, immerito ſtabularios
hos omnes hoſpites deteſtantur. Nam iſte curioſus
dum importune irrumpit, credo ſtudio rapiendi ali-
quid, clamore vaſto, marcidum alioquin me altiſſi-
mo ſomno excuſſit. Emergo lætus atque alacer, in-
ſperato gaudio perfuſus: &, Ecce [inquam,] janitor
fideliſſime, comes & pater meus, & frater meus,
quem

quem nocte ebrius occiſum a me calumniabaris. Et cum dicto Socratem deoſculabar amplexus. At ille, olore alioqui ſpurciſſimi humoris percuſſus, quo me Lamiæ illæ infecerant, vehementer aſpernatur. Apagete, inquit, fœtorem extremæ latrinæ. Et cauſas cœpit hujus oloris comiter inquirere. At ego miſer, adficto ex tempore abſurdo joco, in alium ſermonem intentionem ejus denuo dirivo: &, injecta dextera, Quin imus, inquam, & itineris matutini gratiam carpimus? Sumo ſarcinulam; & pretio manſionis ſtabulario perſoluto, capeſſimus viam. Aliquantulum proceſſeramus: & jam jubaris exortu cuncta colluſtrantur; & ego curioſe ſedulo arbitrabar jugulum comitis, qua parte gladium delapſum videram, & mecum; Veſane, ajo, quin poculis & vino ſepultus extrema ſomniaſti. Ecce Socrates integer, ſanus, incolumis! Vbi vulnus? ſpongia ubi? poſtremo cicatrix tam alta, tam recens? Et ad illum, Næ immerito, inquam, medici fidi cibo & crapula diſtentos ſcæva & gravia ſomniare autumant. Mihi denique, quod poculis veſperi minus temperavi, nox acerba diras & truces imagines obtulit; ut adhuc me credam cruore eſſe humano adſperſum, atque impiatum. Ad hæc ille ſubridens, At tu, inquit, non ſanguine ſed lotio perfuſus es. Verumtamen & ipſe per ſomnium jugulari viſus ſum mihi. Nam & jugulum iſtum dolui, & cor ipſum mihi avelli putavi: & nunc etiam ſpiritu deficior, & genua quatior, & gradu titubo, & aliquid cibatus refovendo ſpiritu deſidero. En, inquam, paratum tibi [adeſt] jentaculum. Et cum dicto manticam meam humero exuo; caſeum cum pane propere ei porrigo: & juxta platanum iſtam reſideamus, ajo. Quo facto, & ipſe aliquid indidem ſumo. Eumque avide eſitantem aſpiciens aliquanto intentiore acie, atque pallore buxeo deficientem video. Sic denique eum vitalis color turbaverat; ut mihi præ metu nocturnas etiam Furias illas imaginanti, fruſtulum panis, quod primum ſumſeram, quamvis admodum modicum, mediis faucibus inhæreret, ac neque deorſum demeare, neque ſurſum remeare poſſet. Nam & crebritas ipſa commeantium metum mihi cumulabat. Quis enim de duobus comitum alterum ſine alterius noxa peremptum crederet? Verum ille, ut ſatis detruncaverat cibum, ſitire impatienter cœperat. Nam & optimi caſei bonam

partem

partem avide devoraverat : & haud ita longe radi-
ces platani lenis fluvius in ſpeciem placidæ paludis
ignavus ibat, argento vel vitro æmulus in colo-
rem. En, inquam, exple te latice fontis lacteo. Ad-
ſurgit: & opertus palliolo in planiorem ripæ mar-
ginem, complicitus in genua appronat ſe, avidus
adfectans poculum. Nec dum ſatis extremis labiis
ſummum aquæ rorem attigerat; & jugulo ejus vul-
nus dehiſcit in profundum patorem, & illa ſpon-
gia repente de eo devolvitur; eamque parvus ad-
modum comitatur cruor. Denique corpus exani-
matum in flumen pæne cernuat: niſi altero ego ejus
pede retento, vix & ægre ad ripam ſuperiorem at-
traxi. Vbi defletum pro tempore comitem miſel-
lum arenoſa humo in amnis vicinia ſempiterna
contexi. Ipſe trepidus, & eximie metuens mihi, per
diverſas & avias ſolitudines aufugi : & quaſi con-
ſcius mihi cædis humanæ, relicta patria & Lare, ul-
troneum exilium amplexus, nunc Ætoliam, novo
contracto matrimonio, colo. Hæc Ariſtomenes.
At ille comes ejus, qui ſtatim initio obſtinata in-
credulitate ſermonem ejus reſpuebat, Nihil, inquit,
hac fabula fabuloſius, nihil iſto mendacio abſur-
dius, Et ad me converſus, Tu autem, inquit, vir, ut
habitus & habitudo demonſtrant, ornatus, accedis
huic fabulæ? Ego vero, inquam, nihil impoſſibile
arbitror; ſed utcunque fata decreverunt, ita cuncta
mortalibus provenire. Nam & mihi, & tibi, & cun-
ctis hominibus multa uſuvenire mira, & pæne in-
fecta; quæ tamen ignaruri relata fidem perdant. Sed
ego huic & credo hercules, & gratas gratias memi-
ni, quod lepidæ fabulæ feſtivitate nos avocavit:
aſperam denique ac prolixam viam ſine labore &
tædio evaſi. Quod beneficium etiam illum vectorem
meum credo lætari, ſine fatigatione ſui me uſ-
que ad iſtam civitatis portam non dorſo illius
ſed meis auribus provecto. Is finis nobis & ſermo-
nis & itineris communis fuit. Nam comites utri-
que ad villulas proximas lævorſum abiere. Ego
vero quod primum ingreſſui ſtabulum conſpicatus
ſum acceſſi, & de quadam anu caupona illico per-
contor: Eſtne, inquam, Hypata hæc civitas? Annuit.
Noſtine Milonem quemdam e primatibus? Adri-
ſit. Et vere, inquit, iſtic primas perhibetur Milo, qui
extra pomœrium urbem totam, & pomerium colit.
Semoto, inquam, joco parens optima, dic oro cu-
jatis ſit,

jatis ſit, & quibus diverſetur ædibus. Videſne, in-
quit, extremas feneſtras, quæ foris urbem proſpi-
ciunt, & altrinſecus fores proximum reſpicientes
angiportum? Inibi iſte Milo diverſatur, ampliter
nummatus, & longe opulentus; verum extremæ a-
varitiæ, & ſordis infimæ, infamis homo: fœnus de-
nique copioſum ſub arrabone auri & argenti cre-
briter exercens : exiguo Lare incluſus, & ærugini
ſemper intentus cum uxore; quam calamitatis ſuæ
comitem habet. Neque præter unicam paſcit ancil-
lulam: & habitu mendici ſemper incedit. Ad hæc e-
go riſu ſubjicio : Benigne, inquam, & proſpicue
Demeas meus in me conſuluit, qui peregrinantem
tali viro conciliavit, in cujus hoſpitio nec fumi
nec nidoris nebulam vererer. Et cum dicto modico
ſecus progreſſus, oſtium accedo, & januam firmi-
ter oppeſſulatam pulſare vocaliter incipio. Tandem
adoleſcentula quædam procedens, Heus tu, inquit,
qui tam fortiter fores verberaſti, ſub qua ſpecie
mutuari cupis? An tu ſolus ignoras, præter aurum
argentumque nullum nos pignus admittere? Melio-
ra, inquam, ominare: & potius reſponde, an intra
ædes herum tuum offendam? Plane, inquit: ſed
quæ cauſa quæſtionis hujus? Literas ei a Corin-
thio Demea ſcriptas ad eum reddo. Dum annuntio,
inquit, hæc, ibidem me operiminor. Et cum dicto
rurſum foribus oppeſſulatis, intro ſe capeſſit. Mo-
dico deinde regreſſa, patefactis foribus, Rogat te,
inquit. Intuli me: eumque accubantem exiguo ad-
modum grabatulo, & commodum cœnare incipien-
tem invenio. Adſidebat penes uxor, & menſa vacua
poſita, cujus monſtratu: En, inquit, hoſpitium. Be-
ne, ego: & illico ei litteras Demeæ trado. Quibus
properiter lectis, Amo, inquit, meum Demeam, qui
mihi tantum conciliavit hoſpitem. Et cum dicto
jubet uxorem decedere, utque in ejus locum adſi-
deam jubet. meque etiam nunc verecundia contan-
tem arrepta lacinia detrahens, Adſide, inquit, iſtic.
nam præ metu latronum nulla eſt ſellula: ac ne ſuf-
ficientem ſupellectilem parare nobis licet: Feci. Et
ſic: Ego te, inquit, etiam de iſta corporis ſpecioſa
habitudine, deque hac virginali prorſus verecun-
dia, generoſa ſtirpe proditum & recte conjicerem:
Sed & meus Demeas eadem litteris pronuntiat. Er-
go brevitatem gurguſtioli noſtri ne ſpernas, peto.
Erit tibi adjacens & ecce illud cubiculum, hone-
ſtum

ſtum receptaculum. fac libenter diverſeris in noſtro. Nam & majorem domum dignatione tua feceris: & tibi ſpecimen glorioſum arrogaris, ſi contentus Lare parvulo, Theſei illius cognominis patris tui virtutes æmulaveris, qui non eſt aſpernatus Hecales anus hoſpitium tenue. Et vocata ancillula: Fotis: inquit, ſarcinulas hoſpitis ſuſceptas cum fide conde in illud cubiculum: ac ſimul e promptuario oleum unctui, & lintea terſui, & cetera huc eidem uſui profer ocyter; & hoſpitem meum produc ad proximas balneas. ſatis arduo itinere atque prolixo fatigatus eſt. His ego auditis, mores atque parſimoniam ratiocinans Milonis, volenſque me artius ei conciliare, Nihil, inquam, rerum iſtarum, quæ itineris ubique rite nos comitantur, indigemus. Sed & balneas facile percontabimur. Plane quod eſt mihi ſumme præcipuum, equo, qui me ſtrenue provexit, fœnum atque hordeum, acceptis iſtis nummulis, tu Fotis emito. His actis, & rebus meis in illo cubiculo conditis, pergens ipſe ad balneas, ut prius aliquid nobis cibatui proſpicerem, forum cupedinis peto: inque eo piſcatum opiparem expoſitum video. Et percontato pretio, quod centum nummis indicaret [aſpernatus,] viginti denariis præſtinavi. Inde me commodum egredientem continuatur Pytheas, condiſcipulus apud Athenas Atticas meus; cui me poſt aliquammultum temporis amanter agnitum invadit, amplexuſque ac comiter deoſculatus: Mi Luci, ait, ſat pol diu eſt, quod interviſimus te; ac hercules exinde cum a * Vaſtio magiſtro digreſſi ſimus. Quæ autem tibi cauſa peregrinationis hujus? Craſtino die ſcies, inquam. Sed quid iſtud? voti gaudeo: nam & lixas & virgas, & habitũ prorſus magiſtratui congruentem in te video. Annonam curamus, ait, & Ædilem gerimus; &, ſi quid obſonare cupis, utique commodabimus. Abnuebam: quippe qui jam cænæ affatim piſcatus proſpexeramus. Sed enim Pytheas, viſa ſportula, ſuccuſſiſque in aſpectum planiorem piſcibus, At has quiſquilias quanti paraſti? Vix, inquam, piſcatori extorſimus, accipere viginti denarios. Quo audito, ſtatim arrepta dextera poſtliminio me in forum cupedinis reducens, Et a quo, inquit, iſtorum nugamenta hæc comparaſti? Demonſtro ſeniculum in angulo ſedentem. Quem confeſtim pro ædilitatis imperio voce aſperrima increpans, Iamjam, inquit, nec amicis quidem no-

ſtris, vel omnino ullis hoſpitibus parcitis, qui tam magnis pretiis piſces frivolos indicatis, & florem Theſſaliæ regionis ad inſtar ſolitudinis & ſcopuli, edulium caritate deducitis. Sed non impune. Iam enim faxo ſciatis, quemadmodum ſub noſtro magiſterio mali debeant coerceri. Et profuſa in medium ſportula, jubet officialem ſuum inſuper piſces inſcendere, ac pedibus ſuis totos obterere. Qua contentus morum ſeveritudine meus Pytheas, ac mihi ut abirem ſuadens, Sufficit mihi, o Luci, inquit, ſeniculi tanta hæc contumelia. His actis conſternatus, ac prorſus obſtupidus, ad balneas me refero, prudentis condiſcipuli calido conſilio & nummis ſimul privatus & cæna: lautuſque ad hoſpitium Milonis, ac dehinc cubiculum, me reporto. Et ecce Fotis ancilla, Rogat te, [inquit,] hoſpes. At ego jam inde Milonis abſtinentiæ cognitor, excuſavi comiter: quod viæ vexationem non cibo ſed ſomno cenſerem diluendam. Iſto accepto pergit ipſe; & injecta dextera, clementer me trahere adoritur. Ac dum contor, dum modeſte renitor; Non prius, inquit, diſcedam, quam me ſequaris. Et dictum jurejurando ſecutus, jam obſtinationi ſuæ me ingratis obedientem perducit ad illum ſuum grabatulum. & reſidenti, Quam ſalve agit, inquit, Demeas noſter? quid uxor, quid liberi, quid vernaculi? Narro ſingula. Percontatur accuratius cauſas etiam peregrinationis meæ. quas ubi probe protuli; jam & de patria noſtra, & ejus primatibus, ac denique de ipſo præſide ſcrupuloſiſſime explorans, ubi me poſt itineris tam ſævi vexationem, ſentit fabularum quoque ſerie fatigatum, in verba media ſomnulentum deſinere, ac nequidquam defectum jam incerta verborum ſalebra balbutire, tandem patitur cubitum concedere. Evaſi aliquando rancidi ſenis loquax & famelicum convivium, ſomno, non cibo gravatus; cænatus ſolis fabulis. Et in cubiculum reverſus, optatæ me quieti reddidi.

LIBER SECVNDVS.

VT primum, nocte diſcuſſa, Sol novus diem fecit; & ſomno ſimul emerſus & lectulo, anxius [alioquin] & nimis cupidus cognoſcendi quæ rara miraque ſunt; reputanſque

me media Theſſaliæ loca tenere, quo artis Mag
nativa cantamina totius orbis conſono ore ce
brentur, fabulamque illam optimi comitis Ari
menis de ſitu civitatis hujus exortam, ſuſpenſu
lioquin & voto ſimul & ſtudio, curioſe ſingula co
ſiderabam. Nec fuit in illa civitate, quod aſpicie
id eſſe crederem quod eſſet, ſed omnia prorſus fe
li murmure in aliam effigiem tranſlata; ut & la
des, quos offenderem, de homine duratos; & av
quas audirem, indidem plumatas; & arbores, q
pomœrium ambirent, foliatas ſimiliter; & fonta
latices de corporibus humanis fluxos crederem. Ia
ſtatuas & imagines inceſſuras, parietes locutur
boves & id genus pecua dictura præſagium; de ip
vero cœlo, & jubaris orbe ſubito venturum ora
lum. Sic attonitus, immo vero cruciabili deſider
ſtupidus, nullo quidem initio vel omnino veſtig
cupidinis meæ reperto, cuncta circuibam. Tam
dum inceſſu temulento ſimilis oſtiatim ſingula pe
erro, repente me neſcius forum cupedinis intuli. E
ecce mulierem quampiam frequenti ſtipatam fam
latione ibidem gradientẽ accelerato veſtigio co
prehendo. Aurum in genis, & in tunicis; ibi inſer
hic intextum matronam profecto confitebatur. Hu
jus adhærebat lateri ſenex, jam gravis in annis. q
ut primum me conſpexit: Eſt, inquit, hercules ſhi
Lucius: & offert oſculum. & ſtatim, incert
quidnam, in aurem mulieris obgannit. Quin, i
quit, etiam ipſe parentem tuam accedis, & ſalut
Vereor, inquam, ignotæ mihi feminæ. Et ſtatim ſi
rubore ſuffuſus dejecto capite reſtiti. At illa obt
tu in me converſa, En, inquit, ſanctiſſimæ Salv
matris generoſa probitas; ſed & cuncta corporis i
explicabiliter ad regulam congruentia, inenorm
proceritas, ſucculenta gracilitas, rubor temper
tus, flavum & inaffectatum capillitium: oculi ca
quidem, ſed vigiles, & in aſpectu micantes pror
aquilino, quoquo verſum floridi: ſpecioſus, ſed in
meditatus inceſſus. Et adjecit, Ego te, o Luci, me
iſtis manibus educavi: quidni? parentis tuæ nõ mo
do ſanguinis, verum alimoniarum etiam ſocia ſui
Nam ex familia Plutarchi ambæ prognatæ ſumu
& eamdem nutricem ſimul bibimus, & in nexu ge
manitatis una coaluimus; nec aliud nos quam di
gnitas diſcernit: quod clariſſimas illa, ego privat
nuptias fecerimus. Ego ſum Byrrhæna illa, cuj

forte ſępicule nomen inter tuos frequentatum educatores retines. Accede itaque hoſpitium fiducia, immo vero jam tuum proprium Larem. Ad hæc ego, jam ſermonis ipſius mora rubore digeſto, Abſit, inquam, parens, ut Milonem hoſpitem ſine ulla querela deſeram. Sed plane, quod officiis integris poteſt effici, curabo ſedulo. Quotiens itineris hujus ratio naſcetur, numquam erit ut non apud te devortar. Dum hunc & hujuſmodi ſermonem altercamur, paucis admodum confectis paſſibus, ad domum Byrrhænæ pervenimus. Atria longe pulcherrima, columnis quadrifariam per ſingulos angulos ſtantibus, attolerabant ſtatuas Palmaris deæ: facies quaqua pinnis explicitis ſine greſſu pilæ volubilis, inſtabile veſtigium plantis roſcidis decitantes, nec ut maneant inhærent; & jam volare creduntur. Contra lapis Parius in Dianam factus tenet libratam totius loci medietatem: ſignum perfecte luculentum, veſte reflatum, procurſu vegetum, introeuntibus obviũ, & majeſtate numinis venerabile. Canes utrimque ſecus Deæ latera muniunt; qui canes & ipſi lapis erant. His oculi minantur, aures rigent, nares hiant, ora ſæviunt; & ſicunde latratus de proximo ingruerit, eum putabis de faucibus lapideis exire. &, in quo ſummum ſpecimen operæ fabrilis egregius ille ſignifex prodidit, ſublatis canibus in pectus arduis, pedes imi reſiſtunt, currunt priores. Pone tergum Deæ ſaxum inſurgit, in ſpeluncæ modum muſcis & herbis, & foliis & virgulis, & ſicubi pampinis, & arbuſculis alibi de lapide florentibus: ſplendet intus umbra ſigni de nitore lapidis. Sub extrema ſaxi margine poma & uvæ faberrime politæ dependent, quas ars æmula naturæ veritati ſimiles explicuit. Putes ad cibum inde quædam, cum muſtulentus Autumnus maturum colorem adflaverit, poſſe decerpi. Et, ſi fontes, qui Deæ veſtigio diſcurrentes in lenem vibrantur undam, pronus adſpexeris, credes illos, ut vite pendentes racemos, inter cætera veritatis, nec agitationis officio carere. Inter medias frondes lapidis Actæon [ſimulachrũ] curioſo obtutu in Deam projectus, jam in cervum ferinus, & in ſaxo ſimul & in fonte loturam Dianam operiens viſitur. Dum hæc identidẽ mirabũdus eximie delector: Tua ſunt, inquit, Byrrhæna, cuncta quę vides. Et cum dicto cæteros omnes ſermone ſecreto decedere præcipit. Quibus diſpulſis

omnibus, Per hanc, ait, Deam, o Luci cariſſime,
anxie tibi metuo, &, utpote pignori meo, longe pro-
viſũ cupio. Cave tibi, ſed cave fortiter a malis arti-
bus, & facinoroſis illecebris Pamphiles illius, quæ
cum Milone iſto, quem dicis [hoſpitẽ] nupta eſt. Ma-
ga primi nominis, & omnis carminis ſepulchralis
magiſtra creditur, quæ ſurculis & lapillis, & id ge-
nus frivolis inhalatis, omnẽ iſtam lucem mundi ſi-
deralis in ima Tartari & in vetuſtũ Chaos ſubmer-
gere novit. Nam cum quemquam conſpexerit ſpe-
cioſæ formę juvenem, venuſtate ejus ſumitur, & il-
lico in eum & oculum & animum detorquet. Seri-
blanditas, invadit ſpiritum, amoris profundi pedicis
æternis alligat. Tunc minus morigeros ut viles fa-
ſtidiens, in ſaxa, & in pecua, & quodvis animal pu-
cto reformat; alios vero prorſus extinguit. Hæc tib
trepido, & cavenda cenſeo. Nam & illa uric perpe-
tim, & tu per ætatem & pulchritudinem capax ej
es. Hæc mecum Byrrhena ſatis anxia. At ego curio-
ſus alioquin, ut primum artis Magicæ ſemper op-
tum nomen audivi; tantum a cautela Pamphile
abfui, ut etiam ultro geſtirem tali magiſterio m
volens ampla cum mercede tradere, & prorſus i
ipſum barathrum ſaltu concito præcipitare. Fe-
nus denique & vecors animi, manu ejus velut ca-
thena quadam memet expedio: &, SALVE pro-
pere addito, ad Milonis hoſpitium perniciter evol-
Ac dum amenti ſimilis accelero veſtigium; Age, in-
quam, o Luci, evigila, & tecum eſto. Habes exopt-
tam occaſionem, & voto diutino poteris fabul
miris explere pectus. Aufer formidines puer
leis; cominus cum re ipſa gnaviter congredere; &
nexu quidem Venereo hoſpitis tuæ tempera, & pro-
bi Milonis genialem torum religioſus ſuſpice. Ve-
rum enimvero Fotis famula petatur enixe. nam
& forma ſcitula, & moribus ludicra, & prorſus ar-
gutula eſt. Veſperi quoque cum ſomno concederes,
te in cubiculum deduxit comiter, & blande lecte-
lo collocavit, & ſatis amanter cooperuit: & oſcul-
to tuo capite, quam invita diſcederet, vultu prod-
dit; denique ſæpe retrorſus reſpiciens ſubſtitit.
Quod bonum, felix, & fauſtum itaque, licet ſalut-
re non erit, Fotis illa tentetur. Hæc mecum ip-
diſputans fores Milonis accedo; &, quod ajunt, pe-
dibus in ſententiam meam vado. Nec tamen dom
Milonemq; vel uxorem ejus offendo; ſed tantum
cara

caram meam Fotidem: quæ ſuis [dominis] para-
bat viſcum fartim conciſum, & pulpam fruſtatim
confectam in abacum ad paſcua jurulenta. Equidem
naribus jam mihi hariolabar tucetum perquam
ſapidiſſimum. Ipſa linea tunica mundule amicta,
& ruſſea faſciola prænitente altiuſcule ſub ipſas
papillas ſuccincta, jam illud cibarium vaſculum flo-
ridis palmulis rotabat in circulum; & in orbis
flexibus crebra ſuccutiens, & ſimul membra ſua
leniter illubricans, lumbis ſenſim vibrantibus, ſpi-
nam mobilẽ quatiens placide, decenter inundabat.
Iſto aſpectu defixus obſtupui, & mirabundus ſteti;
ſteterunt & membra, quæ jacebant ante. Et tandem
ad illam, Quam pulchre, quamque feſtive, inquam,
Fotis mea, ollulam iſtam cum natibus intorques;
quam mellitum pulmentum apparas? Felix & cer-
tius beatus, cui permiſeris illuc digitum intingere!
Tunc illa lepida alioquin & dicacula puella, Di-
ſcede, inquit, miſelle quam procul a meo foculo;
diſcede. Nam ſi te vel modice meus igniculus ad-
flaverit, ureris intime: nec ullus extinguet ardorem
tuum, niſi ego; quæ dulce condiens, & ollam & le-
ctulum ſuave quatere novi. Hæc dicens, in me re-
ſpexit, & riſit. Nec tamen ego prius inde diſceſſi,
quam diligenter omnem ejus exploraſſem habitu-
dinem. Sed quid ego de ceteris ajo? cum ſemper
mihi unica cura fuerit caput capillumque ſedulo
publice & prius intueri, & domi poſtea perfrui?
Sicque judicii hujus apud me certa & ſtatuta ra-
tio eſt, vel quod præcipua pars iſta corporis in aper-
to & perſpicuo poſita, prima noſtris luminibus oc-
currit; & quod in cæteris membris floridæ veſtis
hilaris color, hoc in capite nitor nativus operatur.
Denique pleræque indolem gratiaſque ſuas proba-
turæ, lacinias omnes exuunt, amicula dimovent;
nudam pulcritudinem ſuam prębere ſe geſtiunt, ma-
gis de cutis roſeo rubore, quam de veſtis aureo co-
lore placituræ. At vero, (quod nefas dicere, neque
ſit hujus rei ullum tam dirum exemplum,) ſi cujuſ-
liber eximiæ pulcherrimæque feminæ caput capillo
ſpoliaveris, & faciem nativa ſpecie nudaveris; li-
cet illa cælo dejecta, mari edita, fluctibus educata;
licet, inquam, Venus ipſa fuerit: licet omni Gratia-
rum choro ſtipata, & toto Cupidinum populo co-
mitata, & baltheo ſuccincta, cinnama fragrans, &
balſama rorans, calva proceſſerit; placere non po-
B 3 terit

terit nec Vulcano ſuo. Quid? cum capillis color gratus, & nitor ſplendidus illucet, & contra Solis aciem vegetus fulgurat, vel placidus renitet, ac in contrariam gratiam variat aſpectum? & nunc ut aurum coruſcans in lenem mellis deprimitur umbram; nunc corvina nigredine cærulos columbarum colli floſculos æmulatur; vel nunc guttis Arabicis obunctus, & pectinis arguti dente tenui diſcriminatus, & pone verſum coactus amatoris oculis occurrens, ad inſtar ſpeculi, reddit imaginem gratiorē? Quid? cum frequenti ſobole ſpiſſus cumulat verticem, vel prolixa ſerie porrectus dorſa permanat? Tanta denique eſt capillamenti dignitas, ut, quamvis auro, veſte, gemmis, omnique cetero mundo exornata mulier incedat; tamen niſi capillum diſtinxerit, ornata non poſſit videri. Sed in mea Fotide, non operoſus, ſed inordinatus ornatus addebat gratiam. Vberes enim crines, leniter emiſſos, & cervice dependulos, ac deinde per colla diſpoſitos, ſenſimque ſinuato patagio reſidentes, pauliſper ad finem conglobatos in ſummum verticem nodus adſtrinxerat. Nec diutius quivi[tunc]tantum cruciatū voluptatis eximiæ ſuſtinere; ſed protinus in eam, qua fine ſummum cacumen capillus aſcendit, mellitiſſimum illud ſuavium impreſſi. Tum illa cervicē intorſit, & ad me converſa limis & morſicantibus oculis, Heus tu ſcholaſtice, ait, dulcem & amarum guſtulum carpis. Cave, ne nimia mellis dulcedine diutinam bilis amaritudinem contrahas. Quid iſtic, inquam, eſt, mea feſtivitas, cum ſim paratus, vel uno ſaviolo interim recreatus, ſuper iſtum ignem porrectus aſſari? Et cum dicto artius eam complexus, cœpi ſuaviari. Iamque æmula libidine in amoris parilitatem congermaneſcenti mecum, jam patētis oris inhalatu cinnameo, & occurſantis linguę illiſu nectareo prona cupidine adlubeſcente: Pereo, inquam; immo jamdudum perii, niſi tu propitiaris. Ad hæc illa, rurſum me deoſculato, Bono animo eſto, inquit. nam ego tibi mutua voluntate mancipata ſum: nec voluptas noſtra differetur ulterius, ſed prima face cubiculum tuum adero. Abi ergo, ac te præpara. tota enim nocte tecum fortiter & ex animo præliabor. His & talibus obgannitis ſermonibus inter nos, diſceſſum eſt. Commodum meridies acceſſerat: & mittit mihi Byrrhæna xeniola, porcum opimum, & quinque gallinulas, &

vini cadum in ætate pretioſi. Tunc ego vocata Fotide, Ecce, inquam, Veneris hortator & armiger Liber advenit ultro. Vinum iſtud ſorbeamus hodie omne, quod nobis reſtinguat pudoris ignaviam, & alacrem vigorem libidinis incutiat. hac enim ſitarchia navigium Veneris indiget ſola; ut in nocte pervigili & oleo lucerna, & vino calix abundet. Diem cæterum lavacro, ac dein cœnæ dedimus. Nā Milonis boni concinnaticiam menſulam rogatus accubueram, quam pote tutus ab uxoris ejus aſpectu, Byrrhænæ monitorum memor; & proinde in ejus faciem oculos meos ac ſi in Avernum lacum præformidans dejeceram. Sed aſſidue reſpiciens præminiſtrantem Fotidem, inibi recreabar animi. Cum eſſet jam veſpera; lucernam intuens Pamphile, Quam largus, inquit, imber aderit craſtino! Et percontanti marito, qui comperiſſet iſtud? reſpondit ſibi lucernam prædicere. Quod dictum ipſius Milo riſu ſecutus, Grandem, inquit, iſtam lucernam Sibyllam paſcimus, quæ cuncta cæli negotia, & Solem ipſum de ſpecula candelabri contuetur. Ad hæc ego ſubjiciens, Sūt, ajo, prima hujuſcemodi divinationis experimenta: nec mirum. Licet modicum iſtû igniculum, & manibus humanis laboratum, memorem tamen illius majoris & cæleſtis ignis, velut ſui parentis, quid eſſet editurus in ætheris vertice, divino præſagio & ipſum ſcire, & nobis enuntiare. Nam & Corinthi nunc apud nos paſſim Chaldæus quidam hoſpes miris totam civitatem reſponſis turbulentat, & arcana fatorum ſtipibus emerendis edicit in vulgum; qui dies copulas nuptiales adfirmet; qui fundamenta mœnium perpetuet; qui negotiatori commodus; qui viatori celebris, qui navigiis opportunus: mihi denique proventum hujus peregrinationis anquirenti, multa reſpondit & oppido mira & ſatis varia. Nunc enim gloriam ſatis floridam, nunc hiſtoriam magnam, & incredendam fabulam, & libros me facturum. Ad hæc renidens Milo, Qua, inquit, corporis habitudine præditus, quove nomine nuncupatus hic iſte Chaldæus eſt? Procerus, inquam, & ſuffuſculus, Diophanes nomine. Ipſe eſt, ait; nec ullus alius. Nam & hic apud nos multa multis effatus, ſimiliter non parvas ſtipes, immo vero mercedes opimas jam conſecutus, Fortunam ſcævam, an ſævam verius dixerim, miſer incidit. Nam die quadam, cum frequentis

populi circulo conſeptus, coronæ circumſtantium fata enodaret, Cerdo quidam [nomine] negotiator acceſſit eum, diem commodum peregrinationi cupiens prævidere. Quem cum electum deſtinaſſet illi, jam depoſita crumena, jam profuſis nūmulis, jam dinumeratis centum denariis, quos mercedem divinationis auferret; ecce quidam de nobilibus adoleſcentulis a tergo adrepens, eum lacinia apprehendit, & converſum amplexus exoſculatur artiſſime. At ille, ubi primum conſuaviatus eum, juxtim ſe ut adſideret effecit, attonitus eſt repentinæ viſionis ſtupore, & præſentis negotii, quod gerebat, oblitus, infit ad eum: Quam olim equidem exoptatus nobis advenis? Reſpondit ad hæc ille alius: Commodum veſpera oriente. Sed viciſſim tu quoque frater mihi memora, quemadmodum exinde ut de Eubœa inſula feſtinus enavigaſti, & maris & viæ confeceris iter. Adhæc Diophanes ille Chaldæus egregius, mente viduus, necdum ſuus, Hoſtes, inquit, & omnes inimici noſtri, tam diram, immo vero Vlyſſeam peregrinationem incidant. Nam & navis ipſa, in qua vehebamur, variis turbinibus procellarum quaſſata, utroque regimine amiſſo, ægre ad ulterioris ripæ marginem detruſa, præcipitio demerſa eſt: & nos, omnibus amiſſis, vix enatavimus. Quodcumque vel ignotorum miſeratione, vel amicorum benivolentia contraximus, id omne latrocinalis invaſit manus: quorum audaciæ repugnans etiam cui nomen eſt Ariſvatus, unicus frater meus, ſub iſtis oculis miſer jugulatus eſt. Hęc eo adhuc narrante mœſto, Cerdo ille negotiator correptis nummulis ſuis, quos divinationis mercedi deſtinaverat, protinus aufugit. Ac dehinc, tunc demum Diophanes expergitus, ſenſit imprudentiæ ſuæ labem: cum etiam nos omnes circumſecus aſtantes in clarum cachinnum videret effuſos. Sed tibi plane, Luci domine, ſoli omnium Chaldæus ille vera dixerit; ſiſque felix, & iter dexterum pergas. Hæc Milone diutine ſermocinãte, tacitus ingemiſcebam[mihiq; non mediocriter ſuccēſebam,]quod ultro inducta ſerie importunarum fabularum, partem bonam veſperæ, ejuſque gratiſſimum fructum amitterem. Et tandem denique devorato pudore, ad Milonem ajo: Ferat ſuam Diophanes ille Fortunam, & ſpolia populorum rurſum conferat mari pariter ac terræ: mihi vero fatigationis heſternæ etiam nunc ſaucio, da veniam maturius

turius

turius concedam cubitum. Et cum dicto faceſſo, & cubiculum meum contendo. Atque illic deprehendo epularum diſpoſitiones ſatis concinnas. Nā & pueris extra limen, credo ut arbitrio nocturni gannitus ablegarentur, humi quam procul diſtratum fuerat: & grabatulum meum adſiſtit menſula cænæ totius honeſtas reliquias tolerans, & calices bini, jam infuſo latice ſemipleni, ſolam temperiem ſuſtinentes: & lagena juxta orificio ceſſim dehiſcente pateſcēs, facilis hauritu, prorſus gladiatoriæ Veneris antecænia. Commodum cubueram: & ecce Fotis mea, jam domina cubitum reddita, jacta proximat roſa ſerta, & roſa ſoluta in ſinu tuberante. Ac me preſſim deoſculato, & corollis revincto, ac flore perſperſo, arripit poculum: ac deſuper aqua calida injecta, porrigit bibam: idque modico prius quam totum exſorberem, clementer invadit; ac relictum paululatim labellis minuens, meque reſpiciens, ſorbillat dulciter: ſequens & tertium inter nos viciſſim & frequens alternat poculum. Cum ego jam vino madens, nec animo tantum, verum etiam corpore ipſo ad libidinem inquies alioquin & petulans, etiam ſaucius pauliſper inguinum fine, lacinia remota, impatientiam Veneris Fotidi meę monſtrans: Miſerere, inquam, & ſubveni maturius. Nam, ut vides, prælio, quod nobis ſine Fecialis officio indixeras, jam proximante vehementer intentus, ubi primam ſagittam ſęvi Cupidinis in ima præcordia mea delapſam excepi, arcum meum & ipſe vigor attendit: & oppido formido, ne nervus rigoris nimietate rumpatur. Sed, ut mihi morem plenius geſſeris, in effuſum laxa crinem, & capillo fluenter undante, ede complexus amabiles. Nec mora, cum cibariis omnibus illis vaſculis raptim remotis, laciniis cunctis[ſuis] renudata, crinibuſque diſſolutis ad hilarē laſciviam, in ſpeciem Veneris, quæ marinos fluctus ſubit, pulchre reformata; pauliſper etiam glabellum feminal roſea palmula potius obumbrans de induſtria, quam tegens verecundia, Præliare, inquit, & fortiter præliare: nec enim tibi cedam, nec terga vortam. Cominus [in aſpectum,] ſi vir es, dirige; & graſſare naviter, & occide moriturus. Hodierna pugna non habet miſſionem. Hæc ſimul dicens, inſcenſo grabatulo, ſuper me ceſſim reſidens, ac crebra ſubſiliens, lubricisque geſtibus mobilem ſpinam quatiens, pendulæ Veneris fructu me ſatiavit; uſque

dum

dum laſſis animis, & marcidis artubus defatigati, ſimul ambo corruimus inter mutuos amplexus animas anhelantes. His & hujuſcemodi colluctationibus ad confinia lucis uſque pervigiles egimus, poculis interdum laſſitudinem refoventes, & libidinem incitantes, & voluptatem integrantes. Ad cujus noctis exemplar ſimiles adſtruximus alias pluſculas. Forte quadam die mecum magnopere Byrrhæna contendit apud eam cænulæ intereſſem: &, cum impendio excuſarem, negavit veniam. Ergo igitur Fotis erat adeunda, deque nutu ejus conſilium, velut auſpicium, petendum. Quæ, quamquam invita quod a ſe ungue latius digrederer, tamen comiter amatoriæ militiæ brevem commeatum indulſit. Sed heus tu, inquit, cave regrediare cœna maturius. Nam veſana factio nobiliſſimorum juvenum pacem publicam infecit: & paſſim trucidatos per medias plateas videbis jacere. nec præſidis auxilia longinqua levare civitatem tanta clade poſſunt. Tibi vero Fortunæ ſplendor inſidias, contemptum etiam peregrinationis poterit afferre. Fac ſine curis ſis, inquam, Fotis mea. Nam præter quod epulis alienis voluptates meas anteferrem, metum etiam iſtum tibi demam maturata regreſſione. Nec tamen incomitatus ibo: nam gladiolo ſolito cinctus altrinſecus, ipſe ſalutis meæ præſidia geſtabo. Sic paratus, cænæ me committo. Frequens ibi numerus epulonum, &, utpote apud primatem feminam, flos ipſe civitatis. Et opipares cibi, & ebore nitentes lecti, aureis veſtibus intecti; ampli calices, variæ quidem gratiæ, ſed pretioſitatis unius. Hic vitrum fabre ſigillatum, ibi cryſtallum impunctum; argentum alibi clarum, & aurum fulgurans, & ſuccinum mire cavatum in capides, ut bibas: & quidquid fieri non poteſt, ibi eſt. Diribitores pluſculi ſplendide amicti: fercula copioſa. puellæ ſcitule miniſtrantes; pueri calamiſtrati pulchre induſiati, gemmas formatas in pocula vini vetuſti frequenter offerentes. Iam illatis luminibus epularis ſermo percrebuit: jam riſus adfluens, & joci liberales, & cavillus hinc inde. Tum infit ad me Byrrhæna: Quam commode verſaris in noſtra patria? Quod ſciam, templis, & lavacris, & ceteris operibus longe cunctas civitates antecellimus: utenſilibus præterea pollemus affatim. Certe libertas otioſa, & negotioſo quidem advenæ Romana frequentia; modeſto vero

hoſpiti

hoſpiti quies villatica: omni denique provinciæ voluptarii receſſus ſumus. Ad hęc ego ſubjiciens, Vera memoras; nec uſquam gentium magis me liberum, quam hic, fuiſſe credidi. Sed oppido formido cæcas & inevitabiles latebras Magicæ diſciplinæ. nam ne mortuorum quidem ſepulchra tuta dicuntur: ſed & buſtis & rogis reliquiæ quædam & cadaverum præſegmina ad exitiabiles viventium Fortunas petuntur. Et cantatrices aniculæ in ipſo momento choragii funebris præpeti celeritate alienam ſepulturam antevortunt. His meis addidit alius: Immo vero iſtic nec viventibus quidem ullis parcitur. Et neſcio qui ſimile paſſus, ore undique omnifariam deformato truncatus eſt. Inter hæc, per convivium totum inlicentioſus cachinnus effunditur: omniumque ora & obtutus in unum quempiam angulo ſecubantem conferuntur. Qui cunctorum obſtinatione confuſus, indigne murmurabundus, cum vellet exurgere: Immo, mi Telephron, Byrrhæna inquit, & ſubſiſte pauliſper, & more tuæ urbanitatis fabulam illam tuam remetire, ut & filius meus iſte Lucius lepidi ſermonis tui perfruatur comitate. At ille: Tu quidem domina, ait, in officio manes ſanctæ tuæ bonitatis; ſed ferenda non eſt quorumdam inſolentia. Sic ille commotus. Sed inſtantia Byrrhęnæ, quæ cum adjuratione ſuæ ſalutis ingratis cogebat effari, perfecit ut vellet. Ac ſic aggeratis in tumulum ſtragulis, & effultis in cubitum, ſuberectuſque in torum, porrigit dexteram, & adinſtar oratorum conformat articulum; duobuſque infimis concluſis digitis, ceteros eminentes porrigit, & infeſto pollice clementer ſubrigens, inſit Telephron: Pupillus ego Mileto profectus ad ſpectaculum Olympicum, cum hæc etiam loca provinciæ famigerabilis adire cuperem, peragrata cuncta Theſſalia, fuſcis avibus Lariſſam acceſſi. Ac dum ſingula pererrans, tenuato admodum viatico, paupertati meæ fomenta conquiro; conſpicor medio foro procerum quemdam ſenem. inſiſtebat lapidem, claraque voce prædicabat, SI QVI MORTVVM SERVARE VELLET, DE PRETIO LICERETVR. Et ad quempiam prætereuntium, Quid hoc, inquam [comperior?] hiccine mortui ſolent aufugere? Tace, reſpondit ille. Nam oppido puer, & ſatis peregrinus es, meritoque ignoras Theſſaliæ te conſiſtere, ubi ſagæ mulieres ora mor-

tuorum

tuorum paſſim demorſicant, eaque ſunt illis m
Magicæ ſupplementa. Contra ego, Et quæ tu,
quam, dic ſodes, cuſtodela iſta feralis? Iamprim
reſpondet ille, perpetem noctem eximie vigiland
eſt, exertis & inconnivis oculis ſemper in cadav
intentis; nec acies uſquam divertenda, immo
obliquanda quidem. Quippe cum deterrimæ ver
pelles, in quodvis animal ore converſo, laten
adrepant; ut ipſos etiam oculos Solis & Iuſtit
facile fruſtrentur. Nam & aves, & urſos, canes
mures, immo vero etiam muſcas induunt. Tunc
ris cantaminibus ſomno cuſtodes obruunt. Nec
tis quiſquam definire poterit, quantas latebras
quiſſimæ mulieres pro libidine ſua comminiſcu
tur. Nec tamen hujus tam exitiabilis operæ mer
amplior, quam quaterni vel ſeni [ferme] offerunt
aurei. Ehem, & quod pæne præterieram; ſi qui n
integrum corpus mane reſtituerit, quidquid inde d
cerptum diminutumque fuerit, id omne de facie ſ
defectum ſarcire compellitur. His cognitis, anim
meum commaſculo: & illico accedens præconem
Clamare, inquam, jam deſine. adeſt cuſtos paratu
cedo præmium. Mille, inquit, nummum deponent
tibi. Sed heus juvenis, cave diligenter ut prima
civitatis hujus filii cadaver a malis Harpyiis pro
cuſtodias. Ineptias, inquam, mihi narras, & nug
meras. Vides hominem ferreum, & inſomnem, cer
perſpicaciorem ipſo Lynceo, vel Argo, & oculeu
totum. Vix finieram: & illico me produxit ad do
mum quampiam, cujus ipſis foribus obſeptis, p
quamdam brevem poſticulam introvocat me,
conclave quoddam obſeratis liminibus umbroſum
demonſtrat matronam flebilem, fuſca veſte cont
ctam; quam propter adſiſtens, Hic inquit, auctor
tus ad cuſtodiam mariti tui fidenter acceſſit. A
illa, crinibus antependulis hinc inde dimotis, etiam
in mœrore luculentam præferens faciem, mequ
reſpiciens, Vide, oro, inquit, quam expergite mu
nus obeas. Sine cura ſis, inquam; modo corollarium
idoneum compara. Quo placito, ocyter ſurrexit, &
ad aliud me cubiculum inducit. Ibi corpus ſplen
dentibus linteis coopertum, introductis quibuſdam
[ſeptem] teſtibus, manu revelat; & diutine viſ
defleto, obteſtata fide præſentium, ſingula de
monſtrat anxie, membra contacta de induſtri
quodam tabulis prænotante: Ecce, inquit, naſus in
teger,

teger, incolumes oculi, ſalvæ aures, illibata labia, mentum ſolidum: VOS IN HANC REM, BONI QVIRITES, TESTIMONIVM PERHIBETOTE. Et cum dicto, conſignatis illis tabulis, faceſſit. At ego; Iube, inquam, domina, cuncta quæ ſunt uſui neceſſaria, nobis exhiberi. At quæ, inquit, iſta ſunt? Lucerna, ajo, prægrandis, & oleum ad lucem loci ſufficens, & calida cum œnophoris & calice, cœnarumque reliquiis diſcus ornatus. Tunc illa capite quaſſanti: Abi, inquit, fatue, qui in domo funeſta cænas & partes requiris; in qua totjugis jam diebus ne fumus quidem viſus eſt ullus. An iſtic comeſſatum te veniſſe credis? Quin ſumis potius loco congruentes luctus & lacrymas? Hæc ſimul dicens, reſpexit ancillam: & Myrrhine, inquit, lucernam & oleum trade confeſtim. Et incluſo cuſtode cubiculo, protinus faceſſe. ſic deſolatus, ad cadaveris ſolatium, perfrictis oculis & obarmatis ad vigilias, animum meum permulcebam cantionibus. Cum ecce crepuſculum, & nox provecta, & nox altior, & deinde concubia altior, & jam nox intempeſta, mihique oppido formido cumulatior quidem: cum repente introrepens muſtela contra me conſtitit, obtutumque acerrimum in me deſtituit; ut tantillulum animalis pręſentia ſui fiduciam mihi turbarit & animum. Denique ſic ad illam: Quin abis, inquam, impurata beſtia, teque ad tui ſimiles muſtelas recondis, antequam noſtri vim præſentariam experiaris? Quin abis? Terga vortit, & cubiculo protinus exterminatur. Nec mora, cum me ſomnus profundus in imum barathrum repente demergit; ut ne Deus quidem Delphicus ipſe facile diſcerneret, duobus nobis jacentibus, quis eſſet magis mortuus. Sic inanimis, & indigens alio cuſtode pæne, ibi non eram. Commodum noctis inducias cantus perſtrepebat criſtatæ [gallorum] cohortis. Tandem expergitus, & nimio pavore perterritus, cadaver accurro; &, admoto lumine, revelataque ejus facie, rimabar ſingula, quæ cuncta convenerant. Ecce uxor miſella flens, cum heſternis teſtibus introrūpit anxia; &, ſtatim corpori ſuperruens, multumque ac diu deoſculata, ſub arbitrio luminis recognoſcit omnia. Et converſa, Philodeſpotū requirit actorem: [&] ei pręcipit bono cuſtodi redderet ſine mora præmium. Et oblato ſtatim, Summas, inquit, tibi juvenis gratias

agimus;

agimus : te hercules ob ſedulum iſtud miniſteri
inter ceteros familiares dehinc numerabimus:
hæc ego inſperato lucro diffuſus in gaudium, &
aureos refulgentes, quos idemtidem manu mea
tilabam, attonitus, Immo me, inquam, domina
famulis tuis unum putato, & quoties operam
ſtram deſiderabis, fidenter impera. Vix effatum,
ſtatim familiares omnifariam exſecrati, raptis
juſcemodi telis, inſequuntur. Pugnis ille m
offendere, ſcapulas alius cubitis impingere, p
mis infeſtis hic latera ſuffodere, calcibus inſult
capillos diſtrahere, veſtem diſcindere. Sic in
dum ſuperbi juvenis Adonei, vel Muſæi vatis,
plis laceratus atque diſcerptus, domo protur
Ac, dum in proxima platea refoveo animum, inf
ſti atque improvidi ſermonis mei ſero reminiſc
dignumq; me pluribus etiam verberibus fuiſſe
rito conſentio. Ecce jam ultimum defletus a
conclamatus proceſſerat mortuus, rituque pat
utpote unus de optimatibus, pompa funeris publ
ductabatur per forum. Occurrit ad latus quid
mœſtus in lacrymis, genialem canitiem revel
ſenex: &, manibus ambabus invadens torum, v
contenta quidem, ſed aſſiduis ſingultibus imp
Per fidem veſtram, inquit, Quirites, per pieta
publicam, peremto civi ſubſiſtite, & extremum
cinus in nefariam ſceleſtamque iſtam feminam
veriter vindicate. Hæc enim, nec ullus alius, m
rum adoleſcentem ſororis meæ filium in adul
gratiam, & ob prædam hereditariam extinxit
neno. Sic ille ſenior lamentabiles queſtus ſingul
inſtrepebat. Sævire vulgus interdum, & facti v
ſimilitudine ad criminis crudelitatem impelli. C
clamant ignem, requirunt ſaxa; parvulos ad
tium mulieris hortantur. Emeditatis ad hæc illa
tibus, quamque ſanctiſſime poterat, adjurans c
cta numina, tantum ſcelus abnuebat. Ergo, in
ſenex ille, Veritatis arbitrium in divinam provi
tiam reponamus. Zachlas adeſt Ægyptius, prop
primarius, qui mecum jamdudum grandi præ
pepigit, reducere pauliſper ab inferis ſpiritum, &
puſque iſtud poſtliminio mortis animare. Et c
dicto juvenem quempiam linteis amiculis in
ctum, pedeſque palmeis baxeis indutum, & obu
deraſo capite, producit in medium. Cujus diu m
nus deoſculatus, & ipſa genua contingens, Miſe
re,

re, ait, ſacerdos: miſerere, per Cæleſtia ſidera, per Inferna numina, per naturalia elementa, per nocturna ſilentia, & adyta Coptica, & per incrementa Nilotica, & arcana Memphitica, ſiſtra Phariaca, da brevem Solis uſuram, & in æternum conditis oculis modicam lucem infunde. Non obnitimur, nec terræ rem ſuam denegamus: ſed ad ultionis ſolatium, exiguum vitæ ſpatium deprecamur. Propheta ſic propitiatus, herbulam quampiam ter in os corporis, & aliam pectori ejus imponit. Tunc Orientem obverſus, & incrementa Solis auguſti tacitus imprecatus, venerabilis ſcenæ facies ſtudia præſentium ad miraculum tantum certatim arrexit. Immitto me turbæ ſocium, & pone ipſum lectulum editiorem quemdam lapidem inſiſtens, cuncta curioſis oculis arbitrabar. Iam tumore pectus extolli; jam ſalubris vena pulſari; ſam ſpiritu corpus impleri: & adſurgit cadaver, & profatur adoleſcẽs: Quid, oro, me poſt Lethæa pocula, jam Stygiis paludibus innatantem, ad momentariæ vitæ reducitis officia? Deſine jam, precor, deſine; ac me in meam quietem permitte. Hæc audita vox de corpore. Sed aliquanto propheta commotior, Quin refers, ait, populo ſingula, tuæque mortis illuminas arcana? An non putas, devotionibus meis poſſe Diras invocari? poſſe tibi laſſa membra torqueri? Suſpicit ille de lectulo, & imo cum gemitu populum ſic adorat: Malis novæ nuptæ peremptus artibus, & addictus pernoxio poculo, torum tepentẽ adultero mancipavi. Tunc uxor egregia capit præſentem audaciam, & mente ſacrilega coarguenti marito reſiſtens altercat. Populus æſtuat, diverſa tendentes. hi peſſimam feminam viventem ſtatim cum corpore mariti ſepeliendam; alii, mendacio [cadaveris] fidem non habendam. Sed hanc contationem ſequens adoleſcentis ſermo diſtinxit. Nam rurſus altius ingemiſcens, Dabo, inquit, dabo vobis intemeratæ veritatis documenta pellucida, & quod prorſus alius nemo cognoverit, indicabo. Tunc digito me demonſtrans: Nam cum corporis mei cuſtos hic ſagaciſſimus exertam mihi teneret vigiliam, cantatrices anus, exuviis meis imminentes, atque ob id reformatæ fruſtra ſæpius, cum induſtriam ejus ſedulam fallere nequiſſent: poſtremum injecta ſomni nebula, eoque in profundam quietem ſepulto, me nomine ciere non prius deſierunt, quam dum hebetes artus & membra frigida

gida pigris conatibus ad artis Magicæ nituntur o
ſequia. Hic, utpote vivus quidem, ſed tantum ſop
re mortuus, quod eodem mecum vocabulo nunc
petur, ad ſuum nomen ignarus exſurgit; & in ex
mis umbræ modum ultroneus gradiens, quamqu
foribus cubiculi diligenter occluſis, per quod
foramen proſectis naſo prius, ac mox auribus, vic
riam pro me lanienam ſuſceptavit: Vtque fallac
reliqua convenirent, ceram in modum proſectar
formatam aurium ei applicant examuſſim, naſoq
ipſius ſimilem cōparant. Et nunc adſiſtit miſer hi
præmium non induſtriæ ſed debilitationis con
cutus. His dictis perterritus, tentare Fortunam
gredior. Injecta manu naſum prehendo, ſequit
aures pertracto, deruunt. Ac dum directis digitis,
detortis nutibus præſentium denotor, dum riſus
bullit; inter pedes circumſtantium frigido ſud
defluens evado. Nec poſtea debilis, ac ſic ridicul
Lari me patrio reddere potui: ſed capillis hinc in
laterum dejectis, aurium vulnera celavi; naſi ve
dedecus linteolo iſto preſſim adglutinato decen
obtexi. Cum primum Telephron hanc fabulam p
ſuit, compotores vino madidi rurſum cachinn
integrant. Dumque bibere ſolitaria poſtulant,
ad me Byrrhæna: Solemnis, inquit, dies a pri
cunabulis hujus urbis conditæ craſtinus adven
quo die ſoli mortalium ſanctiſſimum Deum Riſ
hilaro atque gaudiali ritu propitiamus. Hunc t
præſentia nobis efficiet gratiorem. Atque utin
aliquid de proprio lepore lætificum honora
Deo comminiſcaris, quo magis pleniuſque ta
numini litemus. Bene, inquam: & fiet, ut jubes.
vellem hercules materiam reperire aliquam, q
Deus tantus affluenter indueret. Poſt hæc, mon
famuli mei, qui noctis admonebat, jam & ipſe c
pula diſtentus, protinus exſurgo: & appellata p
pere Byrrhæna, titubante veſtigio domuitionem
peſſo. Sed cum primam plateam vadimus, vento
pentino lumen, quo nitebamur, extinguitur; ut
improvidæ noctis caligine liberati, digitis ped
detunſis ob lapides, hoſpitium defeſſi redirem
Dumque januam proximamus, ecce tres q
dam vegetis & vaſtulis corporibus fores noſt
ex ſummis viribus inruentes, ac ne præſentia q
dem noſtra tantillum conterriti, ſed magis mag
que cumulatione virium crebrius inſultantes; ut

bis, ac mihi potiſſimum, non immerito latrones eſſe, & quidem ſæviſſimi, viderentur. Statim denique gladium, quem veſte mea contectum ad hos uſus extuleram, ſinu liberatum arripio. Nec cunctatus, medios latrones invado, ac ſingulis, ut quemque colluctantem offenderam, altiſſime demergo; quoad tandem ante ipſa veſtigia mea, vaſtis & crebris perforati vulneribus ſpiritum efflaverint; Sic præliatus, jam tumultu eo Fotide ſuſcitata, patefactis ędibus anhelans, & ſudore perlutus, irrepo: meque ſtatim, utpote pugnacium latronum in vicem Geryoneæ cædis fatigatum, lecto ſimul & ſomno tradidi.

LIBER TERTIVS.

COMMODVM punicantibus phaleris Aurora roſeum quatiens lacertum, cælum inequitabat; & me ſecuræ quieti revulſum, nox diei reddidit. Æſtus invadit animum [vel] veſpertini recordatione facinoris. Complicitis deniq; pedibus ac palmulis inter alternas digitorum viciſſitudines ſuper genua connexis, ſic grabatum coſſim inſidens, ubertim flebam: jam forum & judicia, jam ſententiam, ipſum denique carnificem imaginabundus. An mihi quiſquam tam mitis tamque benivolus judex obtinget, qui me ternæ cædis cruore perlitum, & tot civium ſanguine delibutum, innocentem pronuntiare poterit? Hanc illam mihi glorioſam peregrinationem fore Chaldæus Diophanes obſtinate prædicabat. Hæc idemtidem mecum replicans, Fortunas meas ejulabam. Quati fores interdum, & frequenti clamore januæ noſtræ perſtrepi. Nec mora, cum, magna irruptione patefactis ædibus, magiſtratibus, eorumque miniſtris & turba miſcellanea, cuncta completa. Statimque lictores duo de juſſu magiſtratuum immiſſa manu trahere me ſane non renitentem occipiunt. Ac dum primum angiportum inſiſtimus, ſtatim civitas omnis in populũ effuſa rara denſitate nos inſequitur. Et quamquam capite in terram, immo ad ipſos Inferos, jam dejecto, mœſtus incederem, obliquato tamen aſpectu rem admirationis maximę conſpicio. Nã inter tot milia populi circũſequentis, nemo prorſus, qui nõ riſu dirumpe-

retur, aderat. Tandem pererratis plateis omnib
& in modum eorum qui luſtralibus piamentis m
nas portentorum hoſtiis circumforaneis expian
circumductus angulatim, forum ejuſque tribu
adſtituor. Iamque ſublimi ſuggeſtu magiſtrati
reſidentibus, jam præcone publico ſilentio cl
mante, repente cuncti conſona voce flagitant, pr
pter cœtus multitudinem, quæ preſſuræ nimia de
ſate periclitaretur, judicium tantum theatro redd
retur. Nec mora, cum paſſim populus procu
rens caveæ conſeptum mira celeritate complev
aditus etiam & tectum omne fartim ſtipavera
plerique columnis implexi, alii ſtatuis depend
li, nonnulli per feneſtras & lacunaria ſemiconſ
cui, miro tamen omnes ſtudio viſendi, peric
la [ſalutis] negligebant. Tunc me per proſceni
medium, velut quamdam victimam, publica mi
ſteria perducunt, & orcheſtræ mediæ ſiſtunt. S
rurſum præconis amplo boatu citatus accuſat
quidam ſenior exſurgit: & ad dicendi ſpatium v
ſculo quodam in vicem coli graciliter fiſtulato,
per hoc guttatim deflua infuſa aqua, populũ ſic a
orat: Neque parva res, ſed præcipue pacem civit
tis cũctæ reſpiciens, & exemplo ſerio profutura
ctatur, Quirites ſanctiſſimi: quare magis cong
ſedulo ſingulos atque univerſos vos pro dignit
publica providere, ne nefarius homicida tot civi
lanienam, quam cruenter exercuit, impune comm
ſerit. Nec me putetis, privatis ſimultatibus inſti
ctum, odio proprio ſævire. Sum namque noctur
cuſtodiæ præfectus; nec in hodiernum, credo, quem
quam pervigilem diligentiam meam culpare poſ
Rem denique ipſam, & quæ nocte geſta ſunt, cu
fide proferam. Nam cũ fere jam tertia vigilia, ſcr
puloſa diligentia cuncta civitatis, oſtiatim ſing
conſiderans, circumirem; conſpicio iſtum crudeli
ſimum juvenem mucrone diſtricto paſſim cædib
operantem; jamque tres numero ſævitia ejus inte
emptos, ante pedes ipſius ſpirantes adhuc corpo
bus in multo ſanguine palpitantes. Et ipſe quide
conſcientia tanti facinoris merito permotus, ſta
profugit: & in domum quamdam præſidio teneb
rum elapſus, perpetem noctem delituit. Sed pro
dentia Deum, quæ nihil impunitum nocentib
permittit, priuſquam iſte clandeſtinis itineribus
laberetur, mane præſtolatus, ad graviſſimum judi

ve

veſtri ſacramentum eum curavi producere. Habetis itaque reum tot cædibus impiatum, reum coram deprehenſum, reum peregrinum. Incontanter itaque in hominem alienum ferte ſententias de eo crimine, quod etiam in veſtrum civem ſeveriter vindicaretis. Sic profatus accuſator acerrimus, immanem vocem repreſſit. At me ſtatim præco, ſi quid ad ea reſpondere vellem, jubebat incipere. At ego nihil tunc temporis amplius quam flere poteram; non tam mehercules truculentam accuſationem intuens, quam meam miſeram conſcientiam. Sed tamen oborta divinitus audacia, ſic ad illa: Nec ipſe ignoro, quam ſit arduum, trinis [civium] corporibus expoſitis, eum qui cædis arguatur, quamvis vera dicat, & de facto confiteatur ultro, tamen multitudini tantæ, quod ſit innocens, perſuadere. Sed, ſi pauliſper audientiam publica mihi tribuerit humanitas, facile vos edocebo me diſcrimen capitis non meo merito, ſed rationabilis indignationis eventu fortuito tantam criminis invidiam fruſtra ſuſtinere. Nam cum a cæna me ſerius aliquanto reciperem, potulentus alioquin (quod plane verum crimen meum non diffitebor) ante ipſas fores hoſpitii, (ad bonum [autem] Milonem civem veſtrum devorto,) video quoſdam ſæviſſimos latrones aditũ tentantes, & domus januas cardinibus obtortis evellere geſtientes; clauſtriſque omnibus, quæ accuratiſſime adfixa fuerant, violenter evulſis, ſecum jam de inhabitantium exitio deliberantes. Vnus deniq;, & manu promptior, & corpore vaſtior, his affatibus ceteros incitabat: Heus pueri, inquit, quin maribus animis, & viribus alacribus dormientes aggrediamur. Omnis cunctatio, ignavia omnis faceſſat e pectore. Stricto mucrone per totam domum cædes ambulet. Qui ſopitus jacebit, trucidetur; qui repugnare tẽtaverit, feriatur. Sic ſalvi recedemus, ſi ſalvum in domo neminem reliquerimus. Fateor, Quirites: extremos latrones, boni civis officium arbitratus, ſimul eximie metuens & hoſpitibus meis & mihi, gladiolo, qui me propter hujuſcemodi pericula comitabatur, armatus, fugare atque perterrere aggreſſus ſum. At illi barbari prorſus & immanes homines, neque fugam capeſſunt; &, cum me viderent in ferro, tamen audaciter reſiſtunt. Dirigitur præliaris acies. Ipſe denique dux & ſignifer ceterorum, validis me viribus aggreſſus, illico manibus amba-

bus

buſ capillo abreptum, ac retroflexum, effligere lapi-
de geſtit. quem dum ſibi porrigi flagitat, certa manu
percuſſum fæliciter proſterno. Ac mox alium, pedi-
bus meis mordicus inhærentem, per ſcapulas ictu
temperato, tertiumque improvide occurrentem, pe-
ctore offenſo, perimo. Sic pace vindicata, domoque
hoſpitis ac ſalute communi protecta, non jam im-
punem me, verum etiam laudabilem publice crede-
bam fore: qui nec tantillo quidem umquam crimine po-
ſtulatus, ſed probe ſpectatus apud meos, ſemper in-
nocentiam commodis cunctis antetuleram. Nec poſ-
ſum reperire, cur juſtæ ultionis, qua contra latro-
nes deterrimos commotus ſum, nunc iſtum reatum
ſuſtineam? cum nemo poſſit monſtrare, vel priva-
tas inter nos inimicitias præceſſiſſe, ac ne omnino
mihi notos illos latrones uſquam fuiſſe. Vel certe
ulla præda monſtretur, cujus cupidine tantum fla-
gitium credatur admiſſum. Hæc profatus, rurſus
lacrymis obortis, porrectiſque in preces manibus,
Per publicam Miſericordiam, per pignorum carita-
tem, mæſtus nunc hos nunc illos deprecabar. Cum-
que jam humanitate commotos, miſericordia fle-
tuum affectos omnes ſatis crederem; Solis & Juſti-
tiæ teſtatus oculum, caſumque præſentem meum
commendans Deum providentiæ, paulo altius aſ-
pectu relato, conſpicio prorſus totum populum
riſu cachinnabili diffluentem; nec ſecus [illum] bo-
num hoſpitem, parentemque meum, Milonem riſu
maximo diſſolutum. At tunc ſic tacitus mecum:
En fides, inquam, en conſcientia; ego quidem pro
hoſpitis ſalute & homicida ſum, & reus capitis in-
ducor. at ille non contentus, quod mihi nec adſi-
ſtendi ſolatium perhibuit, inſuper exitium meum
cachinnat. Inter hæc quædam mulier per medium
theatrum lacrymoſa & flebilis, atra veſte contecta,
parvulum quemdam ſinu tolerans, decurrit: ac poſt
eam anus alia pannis horridis obſita, paribuſque
mœſta fletibus, ramos oleagineos utræque quatien-
tes. quæ circumfuſæ lectulum, quo peremptorum
cadavera contecta fuerant, plangore ſublato lu-
gubriter ejulantes. Per publicam Miſericordiam,
per commune jus humanitatis, ajunt, miſeremini
indigne cæſorum juvenum, noſtræque viduitatis
ſolitudini de vindicta ſolatium date. Certe parvuli
hujus in primis [annis] deſtituti fortunis ſuccurri-
te, & de latronis hujus ſanguine legibus veſtris &

diſcipli-

diſciplinæ publicæ litate. Poſt hæc magiſtratus qui
natu major adſurgit, & ad populum talia: De ſcele-
re quidem, quod ſerio vindicandum eſt, nec ipſe qui
commiſit, poteſt diffiteri; ſed una tantum ſubſiciva
ſollicitudo nobis relicta eſt, ut cæteros ſocios tanti
facinoris requiramus. Nec enim veriſimile eſt ho-
minem ſolitarium tres tam validos evitaſſe juve-
nes. Prohinc tormentis veritas eruenda. Nam &
qui comitabatur eum puer clanculo profugit; & res
ad hoc deducta eſt, ut per quæſtionem ſceleris ſui
participes indicet: ut tam diræ factionis formido
funditus perimatur. Nec mora, cum ritu Græcienſi
ignis & rota, tum omne flagrorum genus inferun-
tur. Augetur oppido, immo duplicatur mihi mœſti-
tia, quod integro ſaltem [mihi] mori non licuerit.
Sed anus illa, quæ [ſuis] fletibus cuncta turbaverat,
Prius, inquit, optimi cives, quam latronem iſtum,
miſerorum pignorum meorum peremptorem, cruci
adfigatis, permittite corpora necatorum revelari;
ut & formæ ſimul & ætatis contemplatione magis
magiſque ad juſtam indignationem arrecti, pro
modo facinoris ſæviatis. His dictis applauditur: &
illico me magiſtratus ipſum jubet corpora, quæ le-
cto fuerant poſita, mea manu detegere. Luctantem
me, ac diu renitentem præcedens facinus inſtaura-
re nova oſtenſione], lictores juſſu magiſtratuum
quam inſtantiſſime compellunt: manum denique
ipſam, e regione lateris tendentes, in exitium ſuum
ſuper ipſa cadavera porrigunt. Evictus tandem ne-
ceſſitate ſuccumbo: &, ingratis licet, arrepto pal-
lio, retexi corpora. Dii boni, quæ facies rei? quod
monſtrum? quæ fortunarum mearum repentina
mutatio? Quamquam enim jam in peculio Proſer-
pinæ, & Orci familia numeratus, ſubito in contra-
riam faciem obſtupefactus hæſi. Nec poſſum novæ
illius imaginis rationem idoneis verbis expedire.
Nam cadavera illa jugulatorum hominum erant
utres inflati, variiſque ſecti foraminibus, &,
ut veſpertinum prælium meum recordabar, his lo-
cis hiantes, quibus latrones illos vulneraveram.
Tunc ille quorumdam aſtu paulisper cohibitus ri-
ſus, libere jam exarſit in plebem. Hi, gaudii nimie-
tate, gratulari; illi dolorem ventris manuum com-
preſſione ſedare. Et certe lætitia delibuti, meque
reſpectantes, cuncti theatro faceſſunt. At ego, ut
primum illam laciniam prehenderam, fixus in lapi-

 dem

dem ſteti gelidus, nihil ſecius quam una de cæte
theatri ſtatuis vel columnis. Nec prius ab inferis e
merſi, quam Milo [meus] hoſpes acceſſit, &, injec
manu, me renitentem, lacrymiſq; rurſum promica
tibus crebra ſingultientem, clementi violentia ſec
attraxit; & obſervatis vię ſolitudinibus, per quoſ
anfractus ad domum ſuam perduxit: mœſtumq
[me] atq; etiamnunc trepidum variis ſolabatur aſ
tibus. Nec tamen indignationem injuriæ, quæ inh
ſerat altius meo pectori, ullo modo permulcere qu
vit. Ecce illico etiam magiſtratus ipſi cum ſuis in
ſignibus domum noſtram ingreſſi, talibus me mo
tis delinire geſtiunt: Neque tuæ dignitatis, nec eti
proſapiæ tuorum ignari ſumus, Luci domine. nam
provinciam totam inclytæ veſtræ familiæ nobilit
complectitur. Ac ne iſtud, quod vehementer ingem
ſcis, contumeliæ cauſa perpeſſus es. Omnem igit
de tuo pectore [præſentem] triſtitudinem mitte,
angorem animi depelle. Nam luſus iſte, quem publ
ce gratiſſimo deo Riſui per annua reverticula ſol
mniter celebramus, ſemper cõmenti novitate flor
ſcit. Iſte Deus auctorem ſuum propitius ubique co
mitabitur amanter, nec umquam patietur ut ex a
mo doleas; ſed frontẽ tuam ſerena venuſtate lętab
aſſidue. At tibi civitas omnis pro iſta gratia hon
res egregios obtulit. Nam & patronum ſcripſit; &
ut in ære ſtet imago tua, decrevit. Ad hæc diſ
ſermonis vicem refero. Tibi quidem, inquam, ſple
didiſſima & unica Theſſaliæ civitas, honorum ta
lium parem gratiam memini. Verum ſtatuas & ima
gines dignioribus, meique majoribus reſervare ſua
deo. Sic pudenter allocutus, [& pauliſper] hila
vultu renidens, quantumque poteram lætiorem m
refingens, comiter abeuntes magiſtratus appello. E
ecce quidam intro currens famulus, Rogat te, ait
tua parens Byrrhæna; & convivii, cui te ſerio de
ſponderas; jam appropinquantis admonet. Ad hæ
ego formidans, & procul perhorreſcens etiam ipſa
domum ejus, Quam vellem, inquam, parens juſſi
tuis obſequium commodare, ſi per fidem liceret i
facere. Hoſpes enim meus Milo per hodierni di
preſentiſſimum numen adjurans effecit, ut ejus ho
diernæ cænæ pigneraret: nec ipſe diſcedit, nec m
digredi patitur. Proin epulare vadimonium differ
mus. Hæc adhuc me loquente, manu firmiter inje
cta Milo, juſſis balnearibus adſequi, perduxit a

lavacrum proximum. At ego vitans oculos omniũ, & quem ipſe fabricaveram riſum obviorum declinans, lateri ejus adambulabam obtectus: nec qui laverim, qui terſerim, qui domum rurſum reverterim, præ rubore memini. Sic omnium oculis, nutibus, ac denique manibus denotatus, impos animi ſtupebam. Raptim denique paupertina Miloni cænula perfunctus, cauſatuſque capitis acrem dolorem, quem mihi lachrymarum adſiduitas incuſſerat, cubitum venia facile tributa concedo. Et abjectus in lectulo meo, quæ geſta fuerant ſingula mæſtus recordabar. quoad tandem Fotis mea, dominæ ſuæ cubitu procurato, ſui longe diſſimilis advenit; non [ex]lęta facie, nec ſermone dicaculo, ſed vultuoſam frontem rugis inſurgentibus aſſeverabat. Contanter ac timide denique ſermone prolato: Ego, inquit, ipſa confiteor ultro, ego tibi cauſa hujus moleſtiæ fui. Et cum dicto lorum quempiam ſinu ſuo depromit, mihique porrigens, Cape, inquit, oro te, de perfida muliere vindictam; immo vero licet majus quodvis ſupplicium ſume. Nec tamen me putes, oro, ſponte angorem iſtum tibi concinnaſſe. Dii mihi melius, quam ut mei cauſa vel tantillum ſcrupulum patiare. Ac ſi quid adverſi tuum caput reſpicit, id omne protinus meo luatur ſanguine. Sed quod alterius rei cauſa facere juſſa ſum, mala quadam mea ſorte in tuam recidit injuriam. Tunc ego familiaris curioſitatis admonitus, factique cauſam deliteſcentem nudari geſtiens, ſuſcipio: omnium quidem nequiſſimus audaciſſimuſque lorus iſte, quem tibi verberandæ deſtinaſti, prius a me cõciſus atque laceratus interibit ipſe, quam tuam plumeam lacteamque contingat cutem. Sed mihi cum fide memora, [oro,] quod tuum factum ſcævitas conſecuta in meum convertit exitium. Adjuro enim tuum mihi cariſſimum caput, nulli me prorſus, ac ne tibi quidem ipſi adſeveranti poſſe credere, quod tu quidquam in meam cogitaris perniciem. Porro meditatus in noxios caſus incertus, vel etiam adverſus culpæ non poteſt addicere. Cum iſto fine ſermonis oculos Fotidis meæ udos ac tremulos, & prona libidine marcidos, jamjamque ſemiadopertulos adnixi: & ſorbillantibus ſuaviis ſitienter hauriebam. Sic illa lætitia recreata, Patere, inquit, oro, prius fores cubiculi diligenter occludam; ne ſermonis elapſi profana petulantia committam grande flagi-

tium. Et cum dicto, peſſulis injectis, & uncino firmiter immiſſo, ſic ad me reverſa, colloque meo manibus ambabus implexa, voce tenui, & admodum diminuta: Paveo, inquit, & formido ſolide domus hujus operta detegere, & arcana dominæ meæ revelare ſecreta. Sed melius de te doctrinaque tua præſumo; qui præter generoſam natalium dignitatem, præter ſublime ingenium, ſacris pluribus initiatus, profecto noſti ſanctam Silentii fidem. Quæcunque igitur commiſero hujus religioſi pectoris tui penetralibus, ſemper hæc intra cõſeptum clausis cuſtodias, oro, & ſimplicitatem relationis meæ, tenacitate taciturnitatis tuæ remunerare. Nam me, quæ ſola mortalium novi, vis amoris, quo tibi teneor, indicare compellit. Iam ſcies omnem domus noſtræ ſtatum: jam ſcies heræ meę miranda ſecreta, quibus obaudiunt Manes, turbantur ſidera, coguntur numina, ſerviunt elementa. Nec umquam magis artis hujus violentia nititur, quam cum ſcitulæ formulæ juvenem quempiam libenter aſpexit. quod quidem ei ſolet crebriter evenire. Nunc etiam adoleſcentem quemdam Bœotium ſumme decoris efflictim deperit, totaſque artis manus, & machinas omnes ardenter exercet. Audivi veſperi, meis his, inquam, auribus audivi, quod, ni celerius Sol cælo ruiſſet, noctique ad exercendas illecebras Magiæ maturius ceſſiſſet, ipſi Soli nubilam caliginem & perpetuas tenebras comminantem. Hunc juvenem cum e balneis rediret ipſa, tonſtrinæ reſidentem heſterna die forte conſpexit: ac me capillos ejus, qui jam cæde cultrorum deſecti humi jacebant, clanculo præcepit auferre. Quos me ſedulo furtimque colligentem tonſor invenit; &, quod alioqui publicitus maleficæ diſciplinæ perinfames ſumus, arreptam inclementer increpat: Tune ultima non ceſſas ſubinde lectorum juvenũ capillamenta ſurripere? quod ſcelus niſi tandem deſines, magiſtratibus te inconſtanter objiciam. Et verbum facto ſecutus, immiſſa manu ſcrutatus, e mediis papillis meis jam capillos abſconditos, iratus arripuit. Quo geſto graviter affecta; mecumque reputans dominæ meæ mores, quod hujus rei repulſa ſatis acriter commoveri, meque verberare ſæviſſime conſuevit; jam de fuga conſilium tenebam: ſed iſtud quidem tui contemplatione abjeci ſtatim. Verum cum triſtis inde diſcederem, ne prorſus vacuis manibus redirem, conſpicio

ſpicio quemdam forficulis attondentem caprinos utres. Quos cum probe conſtrictos, inflatoſque, etjam pendentes cernerem; capillos eorum humi jacentes, flavos, ac per hoc illi Bœotio juveni conſimiles, pluſculos aufero: eoſque dominæ meæ, diſſimulata veritate, trado. Sic noctis initio, priuſquam cæna te reciperes, Pamphile mea, jam vecors animi, tectum ſcindulare conſcendit, quod altrinſecus ædium patore perflatili nudatum, ad omnes orientales cæteroſq; aſpectus pervium, maxime his artibus ſuis commodum ſecreto colit. Priuſquā apparatu ſolito inſtruit feralem officinam, omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis literatis, & infelicium navium durantibus clavis defletorum, ſepultorum etiam cadaverum expoſitis multis admodum membris. hic nares & digiti, illic carnoſi clavi pendentium; alibi trucidatorum ſervatus cruor, & extorta dentibus ferarum trunca calvaria. Tunc decantatis ſpirantibus fibris litat vario latice: nunc rore fontano, nunc lacte vaccino, nunc melle montano. libat & mulſa. Sic illos capillos in mutuos nexus obditos atque nodatos, cum multis odoribus dat vivis carbonibus adolendos. Tunc protinus inexpugnabili Magicæ diſciplinæ poteſtate, & cæca numinum coactorum violentia, illa corpora, quorum fumabant ſtridentes capilli, ſpiritum mutuantur humanum, & ſentiunt, & audiunt, & ambulant: &, qua nidor ſuarum ducebat exuviarum veniunt; &, pro illo juvene Bœotio aditum geſtientes, fores inſiliunt. Cum ecce crapula madens, & improvidæ noctis deceptus caligine, audacter mucrone diſtricto, in inſani modum Ajacis armatus, non ut ille, vivis pecoribus infeſtus, tota laniavit armenta; ſed longe fortius, qui tres inflatos caprinos utres exanimaſti: ut ego te, proſtratis hoſtibus ſine macula ſanguinis, non homicidam nunc ſed utricidam amplecterer. Ac ſic lepido ſermone Fotidis invicem cavillatus. Ergo igitur jam & ipſe poſſum, inquam, mihi primam iſtam virtutis adoream, ad exemplum duodeni laboris Herculei numerare, vel trigemino corpori Geryonis, vel triplici formæ Cerberi totidem peremptos utres coæquando. Sed ut ex animo tibi volens omne delictum, quo me tantis angoribus implicaſti, remittam; præſta quod ſummis votis expoſtulo: & dominam tuam, cum aliquid hujus divinę diſciplinę mo-

litur, oſtende: cum Deos invocat, certe eam reformatam videam. Sum namq; [coram] Magiæ noſcendæ ardentiſſimus cupitor. quamquam mihi nec ipſa tu videare talium rerum rudis & expers. Scio iſtud, & plane ſentio; cum ſemper alioqui ſpretorem matrmonialium amplexuũ, ſic tuis iſtis micantibus oculis, & rubentibus bucculis, & renidentibus crinibus, & hiantibus oſculis, & fragantibus papillis, in ſervilem modum addictum, atque mancipatum teneas volentem. Iam denique nec Lares requiro, nec domuitionem paro, & nocti iſti nihil antepono. Quam vellem, inquit illa, præſtare tibi, Luci, quod cupis: ſed propter invidos mores in ſolitudinem ſemper abſtruſa, & omnium præſentiæ viduata, ſolet ſecũ hujuſmodi ſecreta perficere. Sed tuum poſtulatum præponam periculo meo, idq; obſervatis opportunis temporibus ſedulo perficiam: modo, ut initio præfata ſum, rei tantæ fidem ſilentiumque tribue. Sic nobis garrientibus libido mutua & animos ſimul & membra ſuſcitat; & omnibus abjectis amiculis, hactenus denique intecti atq; nudati bacchamur in Venerem; cum quidem mihi jam fatigato de propria liberalitate Fotis puerile obtulit corollariũ. Iamq; luminibus noſtris vigilia marcidis infuſus ſopor, etiam in altum diem nos attinuit. Ad hunc modum tranſactis voluptarie pauculis noctibus, quadam die percita Fotis, ac ſatis trepida me accurrit: indicatque dominam ſuam, quod nihil etiam tunc in ſuos amores cęteris artibus promoveret, nocte proxima in avem ſeſe plumaturam, atque ad ſuum cupitum ſic devolaturam; proin memet ad tantæ rei ſpeculam caute præpararem. Iamque circa primam noctis vigiliam, ad illud ſuperius cubiculum, ſuſpẽſo & inſono veſtigio me perducit. Ipſaque per rimam oſtiorum quampiam jubet arbitrari, quæ ſic geſta ſunt. Iam primum omnibus laciniis ſe devestit Pamphile, &, arcula quadam recluſa, pyxides pluſculas indidẽ promit; de quis unius operculo remoto, atque egeſta unguedine, diuque palmulis ſuis adfricata, ab imis unguibus ſeſe totam adusque ſummos capillos perlinit: multumque cum lucerna ſecreto collocuta, membra tremulo ſuccuſſu quatit. Quis leviter fluctuantibus, promicant molles plumulæ, creſcunt & fortes pinnulæ; durantur naſus incurvus; coguntur ungues adunci. fit bubo Pamphile. Sic, edito ſtridore querulo, jam ſui

pericli-

periclitabunda paulatim terra reſultat; mox in altum ſublimata, forinſecus totis alis evolat. Et illa quidem Magicis ſuis artibus volens reformatur. At ego nullo decantatus carmine, præſentis tantum facti ſtupore defixus, quidvis aliud magis videbar eſſe quam Lucius. Sic exterminatus animi, atque in amentiam attonitus, vigilans ſomniabam: defrictis adeo diu pupulis, an vigilarem ſcire quærebam. Tandem denique reverſus ad ſenſum priſtinum, arrepta manu Fotidis, & admota meis luminibus, Patere, oro te, antequam, dũ dictat occaſio, magno & ſingulari me affectionis tuæ fructu perfrui, & impartire nobis unctulum indidem, per iſtas tuas papillas, mea mellitula: tuumque mancipium irremunerabili beneficio ſic tibi perpetuo pignera; ac jam perfice, ut meę Veneri Cupido pinnatus adſiſtã tibi. An, inquit, vulpinaris amaſio, meque ſponte aſciam cruribus meis illidere compellis? Sicine me vix a lupis conſervo Theſſalis. Hunc alitem factum ubi quæram? quando videbo? A me ſcelus iſtud depellãt Cælites, inquam: ut ego quamvis ipſius aquilæ ſublimis volatibus toto cælo pervius, & ſupremi Iovis certus nuntius, vel lætus armiger, tamen non ad meum nidulum poſt illam pinnarum dignitatem ſubinde devolem? Adjuro per dulcem iſtum capilli tui nodulum, quo meum vinxiſti ſpiritum, me nullam aliam meæ Fotidi præmalle. Tunc etiam iſtud meis cogitationibus occurrit, cum ſemel avem talem perunctus induero, domus omnis procul me vitare debere. Quam pulchro enim, quamque feſtivo matronæ perfruentur amatore bubone? Quid? quod & iſtas nocturnas aves, cum penetraverint Larem quempiam, ſollicite prehenſas foribus videmus adfigi; ut, quod infauſtis volatibus familiæ minantur exitium, ſuis luant cruciatibus. Sed, quod ſciſcitari pœne præterivi, quo dicto, factove rurſum exutis pinnulis illis, ad meum redibo Lucium? Bono animo es, quod ad hujus rei curam pertinet, ait: nam mihi domina ſingula monſtravit, quæ poſſunt rurſus in facies hominum tales figuras reformare. Nec iſtud factum putes ulla benivolentia, ſed ut ei redeunti medela ſalubri poſſem ſubſiſtere. Specta denique, quam parvis quamque futilibus tanta res procuretur herbulis. Anethi modicum cum lauri foliis immixtum rore fontano datur lavacrum, & poculum. Hæc idemtidem adſeverans, ſumma cum

trepidatione

trepidatione inrepit cubiculum, & pyxidem de
mit arcula. Quam ego amplexus, ac deoſcul
prius, utque mihi proſperis faveret volatibu
precatus, abjectis propere laciniis totis, avide
nus immerſi; &, haurito pluſculo uncto, corp
mei membra perfricui. Iamque alternis cona
libratis brachiis, in avem ſimul geſtiebam.
ullæ plumulæ, nec uſquam pinnulæ; ſed plane
mei craſſantur in ſetas, & cutis tenella durat
corium; & in extimis palmulis, perdito numero
ti digiti coguntur in ſingulas ungulas; & de ſp
meæ termino grandis cauda procedit. Iam fa
enormis, & os prolixum, & nares hiantes, & lab
pendulæ. Sic & aures immodicis horripilant a
bus. Nec ullum miſeræ reformationis video ſo
tium, niſi quod mihi jam nequeunti tenere F
dem, natura creſcebat. Ac dum ſalutis inopia c
cta corporis mei conſiderans, non avem me, ſed
num video: querens de facto Fotidis, ſed jam
mano geſtu ſimul & voce privatus, quod ſolum
teram, poſtrema dejecta labia, humidis tamen o
lis obliquum reſpiciens, [ad illam] tacitus expo
labam. Quæ ubi me primum talem adſpexit, per
ſit faciem ſuam manibus infeſtis: &, Occiſa
miſera, clamavit: Me trepidatio ſimul & feſtin
fefellit, & pyxidum ſimilitudo decepit. Sed be
quod facilior reformationis hujus medela ſupp
tat. Nam roſis tantum demorſicatis exues aſin
ſtatimque in meum Lucium poſtliminio redib
Atque utinam de more veſperi paraſſem nobis c
rollas aliquas; nec moram [talem] patereris vel n
ctis unius. Sed primo diluculo remedium feſtina
tur tibi. Sic illa mœrebat. Ego vero quamqu
perfectus aſinus, & pro Lucio jumentum, ſenſ
tamen retinebam humanum. Diu denique ac m
tum mecum ipſe deliberavi, an nequiſſimam fa
noroſiſſimamq; feminam illam ſpiſſis calcibus f
riens, & mordicibus adpetens necare deberem. S
ab incepto temerario melior me ſententia re
cavit: ne morte multata Fotide, ſalutares mihi ſ
petias rurſus extinguerem. Dejecto itaque & qu
ſanti capite, ac demuſſata temporali contumel
duriſſimo caſui meo ſerviens, ad [equum] illum v
ctorem meum probiſſimum, in ſtabulum concedo
ubi alium etiam Milonis quomdam hoſpitis m
aſinum ſtabulantem inveni. Atque ego rebar,
quo

quod ineſſet mutis animalibus tacitum ac naturale ſacramentum, agnitione ac miſeratione quadam inductum equum illum meum, hoſpitium, loca ac lautia mihi præbiturum. Sed, pro Iupiter Hoſpitalis, & Fidei ſacrata numina, præclarus ille vector meus & aſinus capita conferunt, in meamque perniciem illico conſentiunt: &, verentes ſcilicet cibariis ſuis, ut me præſepio videre proximantem, dejectis auribus jam furentes, infeſtis calcibus inſequuntur. & abigor quam procul ab hordeo, quod appoſueram veſperi meis manibus illi gratiſſimo famulo. Sic affectus, atque in ſolitudinem relegatus, angulo conceſſeram ſtabuli. Dumque de inſolentia collegarum meorum mecum cogito, atque in alterum diem auxilio roſario Lucius denuo futurus, equi perfidi vindictam meditor; reſpicio pilæ mediæ, quæ ſtabuli trabes ſuſtinebat, in ipſo fere meditullio Eponæ deæ ſimulachrum reſidens ædiculæ, quod accurate corollis roſeis & quidem recentibus fuerat ornatum. Denique agnito ſalutari præſidio, pronus ſpei, quantum extenſis primoribus pedibus adniti poteram, inſurgo valide; & cervice prolixa nimiumque porrectis labiis, quanto maxime niſu poteram corollas adpetebam. Quod me peſſima [ſcilicet] ſorte conantem, ſervulus meus, cui ſemper equi cura fuerat mandata, repente conſpiciens, indignatus exſurgit, &, Quouſque tandem, inquit, cantherium patiemur iſtum, pauloante cibariis jumentorum, nunc etiam ſimulachris Deorum infeſtum? Quin jam ego iſtū ſacrilegum, debilem claudumque reddam. Et ſtatim telum aliquod queritans, temere faſcem lignorum poſitum offendit, rimatuſque frondoſum fuſtem cunctis vaſtiorem, non prius miſerum me tundere deſiit, quam ſonitu vehementi, & largo ſtrepitu percuſſis januis, trepido etiam rumore viciniæ conclamantis LATRONES, fugit territus. Nec mora, cum vi patefactis ædibus, globus latronum invadit omnia, & ſingula domus membra cingit armata factio: & auxiliis hincinde convolantibus, obſiſtit diſcurſus hoſtilis. Cuncti gladiis ac facibus inſtructi noctem illuminant; coruſcat in modum ortivi Solis, ignis & mucro. Tunc horreum quoddam ſatis validis clauſtris obſeptum obſeratumque, quod mediis ædibus conſtitutum gazis Milonis fuerat refertum, ſecuribus validis aggreſſi diffindunt,

findunt. Quo paſſim recluſo totas opes vehunt
ptimque conſtrictis ſarcinis ſinguli partiuntur.
geſtaminum modus numerum gerulonum exce
Tunc opulentiæ nimiæ [nimio] ad extremas ne
deducti, nos duos aſinos, & equum meum, pro
ctos e ſtabulo, quantum poteſt gravibus ſar
nis onerant, & domo jam vacua minantes bac
exigunt: unoque de ſociis ad ſpeculandum, qui
facinoris inquiſitione nuntiaret, relicto, nos cre
tundentes per avia montium ducunt concitos. Ja
que rerum tantarum pondere, & montis ardui ve
tice, & prolixo ſatis itinere, nihil a mortuo diffe
bam. Sed mihi ſero quidem, ſerio tamen, ſubve
ad auxilium civile decurrere; &, interpoſito ver
rabilis Principis nomine, tot ærumnis me libe
re. Cum denique, jam luce clariſſima, vicum qu
piam frequentem & nundinis celebrē pręterire
inter ipſas turbelas Græcorum, genuino ſerm
nomen Auguſtum Cæſaris invocare tentavi; &,
quidē tantum diſertum ac validum clamitavi: re
quum autem Cæſaris nomen enuntiare non pot
Aſpernati latrones clamorem abſonum meu
cædentes hinc inde miſerum corium, nec cri
jam idoneum relinquunt. Sed tandem mihi ino
natam ſalutem Iupiter ille tribuit. Nam dum mul
villulas & caſas amplas præterimus, hortu
quemdam proſpexi ſatis amœnum; in quo præ
cæteras gratas herbulas, roſæ virgines matut
rore fluebant. His inhians, [&] ſpe ſalutis alacer
lætus, propius acceſſi: dumque jam labiis undan
bus affecto, conſilium me ſubit longe ſalubrius, ne
ſi rurſum aſino remoto prodirem in Lucium, evi
dens exitium inter manus latronum offenderem, ve
artis Magicæ ſuſpicione, vel indicii futuri crimina
tione. Tunc igitur a roſis quidem neceſſario tem
peravi: & caſum præſentem tolerans, in aſini fa
ciem fœna rodebam.

LIBER QVARTVS.

DIEM ferme circa medium, cum jam fla-
grantia Solis caleret, in pago quodam a-
pud notos ac familiares latronibus ſen
devertimus: ſic enim primus aditus, & ſer-
mo prolixus, & oſcula mutua quamvis aſino ſenti-
re pra-

re præſtabant. Nam & rebus eos quibuſdam dorſo meo depromptis munerabantur; & ſecretis gannitibus, quod eſſent latrocinio partæ, videbantur indicare. Iamque nos omni ſarcina levigatos, in pratum proximum paſſim libero paſtui tradidere. Nec me cum aſino vel equo meo compaſcuus cœtus attinere potuit, adhuc inſolitum alioquin prandere fœnum. Sed plane pone ſtabulum proſpectum hortulum jam fame perditus fidenter invado: & quamvis crudis oleribus, affatim tamen ventrem ſagino. Deoſque comprecatus omnes, cuncta proſpectabam loca, ſicubi forte conterminis in hortulis candens reperirem roſarium. Nam & ipſa ſolitudo jam mihi bonam fiduciam tribuebat, ſi devius & frutetis abſconditus, ſumpto remedio, de jumenti quadrupedis incurvo gradu rurſum erectus in hominem inſpectante nullo reſurgerem. Ego igitur cum in iſto cogitationis ſalo fluctuarem, aliquanto longius video frondoſi nemoris convallem umbroſam; cujus inter varias herbulas & lætiſſima vireta, fulgentium roſarum mineus color renitebat. Iamque apud mea non uſquequaque ferina pręcordia, Veneris & Gratiarum lucum illum arbitrabar; cujus inter opaca ſecreta floris genialis regius nitor relucebat. Tunc invocato hilaro atque proſpero eventu, curſu me concito proripio, ut hercule ipſe ſentirem non aſinum me, verumetiam equum curulem nimia velocitate refectum. Sed agilis atque præclarus ille conatus Fortunæ meæ ſcævitatem anteire non potuit. Iam enim loco proximus, non illas roſas teneras & amœnas madidas divini roris & nectaris, quas rubi felices & beatæ ſpinæ generant, ac ne convallem quidem uſquam, niſi tantum ripæ fluvialis marginem denſis arboribus ſeptam video. Hæ arbores in lauri faciem prolixe foliatæ, pariunt [in modum] floris inodori porrectos caliculos modice punicantes: quos equidem fragrantes, minime rureſtri vocabulo vulgus indoctum roſas laureas appellavit; quarumque cuncto pecori cibus letalis eſt. Talibus fatis implicitus, etiam ipſam Salutem recuſans, ſponte illud venenum roſarium ſumere geſtiebam. Sed dum cunctanter accedo decerpere, juvenis quidam ut mihi videbatur hortulanus, cujus omnia prorſus olera vaſtaveram, tanto damno cognito, cum grandi baculo furens decurrit; arreptumque me totum plagis obtundit ad-

uſque

uſque vitæ ipſius periculum: niſi tandem ſapien
alioquin ipſe mihi tuliſſem auxilum. Nam lumb
elevatis in altum, pedum poſterioribus calcibus
ſtatis in eum crebriter, jam mulcato graviter atq
jacente contra proclive montis attigui, fuga me li
beravi. Sed illico mulier quæpiam, uxor ejus ſcil
cet, ſimul eum proſtratum & ſemianimem ex edi
deſpexit, ululabili cum plangore ad eum ſta
proſilit, ut ſui videlicet miſeratione mihi præſ
crearet exitium. Cuncti enim pagani fletibus ej
exciti, ſtatim conclamant canes, utque ad me l
niandum rabie perciti ferrent impetum, paſſim co
hortantur. Tunc igitur proculdubio jam mo
proximus, cum viderem canes & modo magnos,
numero multos, & urſis ac leonibus ad pugna
dum idoneos, in me convocatos exaſperari; e re
ta capto conſilio fugam deſino, ac me retrorſus c
leri gradu rurſus in ſtabulum, quo diverteram
recipio. At illi canibus jam ægre cohitibis, ar
ptum me, loro quam valido ad anſulam quamd
deſtinatum rurſum cædendo confeciſſent profec
niſi dolore plagarum alvus artata, crudiſque il
oleribus abundans, & lubrico fluxu ſaucia, fimo
ſtulatim excuſſo, quoſdam extremi liquoris aſp
gine, alios putore nidoris fœtidi a meis jam qua
ſcapulis abegiſſem. Nec mora, cum jam in me
diem prono jubare, rurſum nos & præcipue m
longe gravius onuſtum producunt illi latrones
bulo. Iamque confecta bona parte itineris, & vi
ſpatio defectus, & ſarcinæ pondere depreſſus, i
buſque fuſtium fatigatus, atq; etiam ungulis ext
tis jam claudus & titubans, rivulum quendam ſer
pentis leniter aquæ propter inſiſtens, ſubtilem oc
caſionem feliciter nactus, cogitabam totum me
flexis ſcite cruribus pronum abjicere; certus atq
obſtinatus, nullis verberibus ad ingrediẽdum exſu
gere: immo etiam paratus non fuſti tantum ſe
machæra perfoſſus occumbere. Rebar enim jam m
prorſus exanimatum ac debilem mereri cauſſaria
miſſionem: certe latrones partim impatientia m
ræ, partim ſtudio feſtinatæ fugę, dorſi mei ſarcin
duobus ceteris jumentis diſtributuros, neque in al
tioris vindictæ vicem, lupis & vulturiis præda
relicturos. Sed tam bellum conſilium meum pręve
tit ſors deterrima. Namque ille alius aſinus, divin
to & antecapto meo cogitatu, ſtatim ementita laſ
ſitudine,

ſtudine, cum rebus totis offunditur; jacenſque in mortuum, non fuſtibus, non ſtimulis, ac ne cauda [quidem] & auribus, cruribuſq; undiqueverſum elevatis, tentavit exſurgere; quoad tandem poſtumæ ſpei fatigati, ſecumque collocuti, ne tamdiu mortuo immo vero lapideo aſino ſervientes fugam morarentur, ſarcinis ejus mihi equoque diſtributis, diſtricto gladio poplites ejus totos amputant. Ac paululum a via retractum, per altiſſimum præceps in vallem proximam etiamnum ſpirantem præcipitant. Tunc ego miſeri commilitionis mei Fortunam cogitans, ſtatui jam dolis abjectis & fraudibus, aſinum me bonæ frugi dominis exhibere. Nam & ſecum eos animadverteram colloquentes, quod in proximo nobis eſſet habenda manſio, & totius viæ finis quieta; quod eorũ eſſet ſedes illa & habitatio. Clementi denique tranſmiſſo clivulo, pervenimus ad locum deſtinatum. Vbi rebus totis diſſolutis, atque intus conditis, jam pondere liberatus, laſſitudinem, vice lavacri, pulveris volutatibus digerebam. Res, ac tempus ipſum, locorum & ſpeluncæ illius, quam latrones inhabitabant, deſcriptionem exponere flagitat. Nam & meum ſimul periclitabor ingenium: & faxo, vos quoque an mente etiam ſenſuque fuerim aſinus ſedulo ſentiatis. Mons horridus, ſilveſtribuſque frondibus umbroſus, & inprimis altus fuit. Hujus per obliqua devexa, qua ſaxis aſperrimis & ob id inacceſſis cingitur, convalles lacunoſæ cavęque nimium, ſpinetis aggeratæ, & quaquaverſus repoſitæ, naturalem tutelam præbentes ambiebant. De ſummo vertice fons adfluens bullis ingentibus ſcaturibat, perque prona delapſus evomebat undas argenteas. jamque rivulis pluribus diſperſus, ac valles illas agminibus ſtagnantibus irrigans, in modum ſopiti maris, vel ignavi fluminis cuncta cohibebat. Inſurgit ſpeluncæ, qua margines montanæ deſinunt, turris ardua caule firma, ſolidis cratibus, ovili ſtabulatione commoda, porrectis undique lateribus. Ante fores exigui tramites, vice ſtructi parietis, attenduntur. ea tu, bono certe meo periculo, latronum dixeris atria. Nec juxta quidquam, quam parva caſula cannulis temere contecta: quo ſpeculatores e numero latronum, ut poſtea comperi, ſorte ducti noctibus excubabant. Ibi cum ſinguli direpſiſſent, ſtipatis artubus, nobis ante ipſas fores loro valido deſtinatis, anum quamdam gravi

ſenio, cui ſoli ſalus atque tutela tot numero ju-
venum commiſſa videbatur, ſic infeſti compel-
lant: Etiam ne tu buſti cadaver extremum, &
vitæ dedecus primum, & Orci faſtidium ſolum,
ſic nobis otioſa domi reſidens luſitabis? nec noſtr
tam magnis, tamque periculoſis laboribus ſolatiu
de tam ſera refectione tribues? quæ diebus ac noct
bus nil quidquam rei quam merum ſævienti ven
tuo ſoles avariter ingurgitare. Tremens ad hæc
ſtridenti vocula pavida ſic anus: At vobis, fortiſſi
fideliſſimique mei hoſpitatores juvenes, affatim
cuncta ſuavi ſapore percocta pulmenta præſto ſun
panis numeroſus, vinum probe calicibus exfric
tis adfluenter immiſſum, &, ex more, calida tumul
tuario lavacro veſtro præparata. In fine ſermon
hujus, ſtatim ſeſe deveſtiunt; nudatique, & flam-
mæ largiſſimæ vapore recreati, calidaque perfu
ſi, & oleo peruncti, menſas dapibus largiter in
ſtructas accumbunt. Commodum cubuerant:
ecce quidam longe plures numero juvenes adve
niunt alii, quos incontanter adæque latrones arbi
trarere. Nam & ipſi prædas aureorum argenteorum
que nummorum, ac vaſculorum, veſtiſque ſericæ
intextæ filis aureis invehebant. Hi ſimili lavacr
refoti, inter toros ſociorum ſeſe reponunt: nun
ſorte ducti, miniſterium faciunt. Eſtur, ac potat
incondite; pulmentis acervatim, panibus agger
tim, poculis agminatim ingeſtis. Clamore ludun
ſtrepitu cantillant, conviciis jocantur: ac jam ce
tera ſemiferis Lapithis Thebanis, Centauriſque ſ
milia. Tunc inter eos unus, qui robore cæteros an
teſtabat, Nos quidem, inquit, Milonis Hypatini do
mum fortiter expugnavimus. Præter tantam For
tunæ copiam, quam noſtra virtute nacti ſumus,
incolumes numero caſtra noſtra petivimus; &,
quid ad rem facit, octo pedibus auctiores remeavi
mus. At vos qui Bœotias urbes appetiſtis, ipſo duc
veſtro fortiſſimo Lamacho diminuti, debilem nu
merum reduxiſtis: cujus ſalutem merito ſarcin
iſtis, quas advexiſtis omnibus [certe] antetuleri
Sed illum quidem utcunque nimia virtus ſua per
mit; Inter inclytos reges ac duces præliorum
tanti viri memoria celebrabitur. Enimvero vo
bonæ frugi latrones inter furta parva atque ſer
vilia, timidule per balneas & aniles cellulas re
ptantes, ſcrutariam facitis. Suſcipit unus ex ill

poſterior

poſteriore numero: Tu ne ſolus ignoras, longe faciliores ad expugnandum domus eſſe majores? quippe quod licet numeroſa familia latis diverſetur ædibus, tamen quiſque magis ſuæ ſaluti, quam domini conſulat opibus. Frugi autem & ſolitarii homines fortunam parvam, vel certe ſatis amplam diſſimulanter obtectam, protegunt acrius, & ſanguinis ſui periculo muniunt. Res ipſa denique fidem ſermoni meo dabit. Vix enim Thebas Heptapylos acceſſimus, quod eſt huic diſciplinæ primarium ſtudium: ſed, dum ſedulo fortunas inquirebamus populareis, nec nos denique latuit Chryſeros quidam numularius, copioſæ pecuniæ dominus; qui metu officiorum ac munerum publicorum magnis artibus magnam diſſimulabat opulentiam, denique ſolus ac ſolitarius parva ſed ſatis munita domuncula contentus, pannoſus [alioquin] ac ſordidus, aureos folles incubabat. Ergo placuit ad hunc primum ferremus aditum; ut concepta pugna manus unicæ, nullo negotio cunctis opibus otioſe potiremur. Nec mora, cum noctis initio foribus ejus præſtolamur: quas nec ſublevare, neque dimovere, ac nec perfringere quidem nobis videbatur; ne valvarum ſonus cunctam viciniam noſtro ſuſcitaret exitio. Tunc itaque ſublimis ille vexillarius noſter Lamachus, ſpectata virtutis ſuæ fiducia, qua clavi immittendæ foramen patebat ſenſim immiſſa manu, clauſtrum evellere geſtiebat. Sed dudum ſcilicet omnium bipedum nequiſſimus Chryſeros vigilans, & ſingula rerum ſentiens, lenem gradum & obnixum ſilentium tolerãs, paulatim adrepit; grandiq; clavo manum ducis noſtri repente niſu fortiſſimo ad oſtii tabulam offigit: & exitiabili nexu patibulum relinquens, gurguſtioli ſui tectum adſcendit; atque inde contentiſſima voce clamitans, rogansque vicinos, & unumquemque proprio nomine ciens, & ſalutis communis admonens, diffamat incendio repentino domum ſuam poſſideri. Sic unuſquiſque proximi periculi confinio territus, ſuppetiatum decurrunt anxii. Tunc nos in ancipiti periculo conſtituti, vel opprimẽdi noſtri, vel deſerendi ſocii, medium e re nata validum eo volente comminiſcimus. Anteſignani noſtri partem, qua manus humerum ſubit, ictu per articulum medium temperato, prorſus abſcidimus; atque tibi brachio relicto, multis laciniis offulto vulnere, ne ſtillæ ſanguinis

 veſtigium

veſtigium proderent, ceterum Lamachum raptim reportamus. Ac dum trepidi regionis urgemur gravi tumultu, & inſtantis periculi metu terremur ad fugam; nec vel ſequi propere, vel remanere tuto poteſt: vir ſublimis animi virtutiſque præcipuus, multis nos affatibus multiſque precibus quæſens, adhortatur, Per dextram Martis, per fidem ſacramenti, bonum commilitonem cruciatu ſimul & captivitate liberaremus. Cur enim manui, quæ rapere & jugulare ſola poſſet, fortem latronem ſupervivere? Sat ſe beatum, qui manu ſocia volens occumberet. Cumque nulli noſtrum ſpontale parricidium ſuadens perſuadere poſſet, manu reliqua ſumptum gladium [ſuum,] diuque deoſculatus, per medium pectus ictu fortiſſimo tranſadigit. Tũc nos, magnanimi ducis vigore venerato, corpus reliquum veſte linea diligenter convolutum mari celandum commiſimus. Et nunc jacet noſter Lamachus elemento toto ſepultus. Et ille quidem dignum virtutibus ſuis vitæ terminum poſuit. Enimvero Alcimus ſolertibus cœptis, tamen ſcævum Fortunæ nutum non potuit abducere. Qui cum dormientis anus perfracto tuguriolo conſcendiſſet cubiculum ſuperius, jamq; protinus obliſis faucibus interſtinguere eam debuiſſet; prius maluit rerum ſingula per latiorem feneſtram forinſecus nobis ſcilicet rapienda diſpergere. Cumque jam cuncta rerum gnaviter emoliretur, nec toro quidem aniculæ quieſcentis parcere vellet, eaque lectulo ſuo devoluta, veſtem ſtragulam ſubductam ſcilicet jactare ſimiliter deſtinaret; genibus ejus profuſa, ſic nequiſſima illa deprecatur: Quid oro, fili, paupertinas pannoſaſque reſculas miſerrimæ anus donas vicinis divitibus, quorum hæc feneſtra domum proſpicit? Quo ſermone, callido deceptus aſtu, & vera quæ dicta ſunt credens Alcimus; verẽs ſcilicet ne & ea quæ prius miſerat, quæque poſtea miſſurus foret, non ſociis ſuis, ſed in alienos lares jam certus erroris abjiceret, ſuſpendit ſe feneſtra, ſagaciter proſpecturus omnia: præſertim domus adtiguæ, quam dixerat illa, fortunas arbitraturus. Quod eum ſtrenue quidem ſed ſatis improvide conantem, ſenile illud facinus, quamquam invalido repentino tamen & inopinato pulſu nutantem ac pendulum, & in proſpectu [alioquin] attonitum præceps inegit. Qui præter altitudinem nimiam, ſuper quemdam etiam vaſtiſſimum lapidem propter

jacentem decidens, perfracta diffiſſaque crate coſtarum, rivos ſanguinis vomens, primitus narratis nobis quæ geſta ſunt, non diu cruciatus, vitam evaſit. Quem prioris exemplo ſepulturæ traditum, bonum ſecutorem Lamacho dedimus. Tunc orbitatis duplici plaga petiti, jamque Thebanis conatibus abnuentes, Plateas proximam conſcendimus civitatem. Ibi fama celebrem quemdam, nomine Democharem, munus editurum gladiatorium deprehendimus. nam vir & genere primarius, & opibus pluribus & liberalitate præcipuus, digno fortunæ ſuæ ſplendore publicas voluptates inſtruebat. Quis tantus ingenii, quis facundiæ, qui ſingulas ſpecies apparatus multijugi verbis idoneis poſſit explicare? Gladiatores iſti famoſæ manus, venatores illi probatæ pernicitatis: alibi noxii, perdita ſecuritate, ſuis epulis beſtiarum ſaginas inſtruentes. Confixilis machinæ ſublicæ turres tabularum nexibus, adinſtar circumforaneæ domus, floridæ picturæ, decora futuræ venationis receptacula. Qui præterea numerus, quæ facies ferarum? nam præcipuo ſtudio forenſi etiam advexerat generoſa illa damnatorum capitum funera. Sed præter cæteram ſpecioſi muneris ſupellectilem, totis utcunque patrimonii viribus immanis urſæ comparabat numerum copioſum. Nam præter domeſticis venationibus captas, præter largis emtionibus partas, amicorum etiam donationibus variis certatim oblatas, tutela ſumptuoſa ſollicite nutriebat. Nec ille tam clarus, tamque ſplendidus publicæ voluptatis adparatus Invidiæ noxios effugit oculos. Nam diutina captivitate fatigatæ ſimul, & æſtiva flagrantia maceratæ, pigra etiam ſeſſione languidæ, repentina correptæ peſtilentia, pæne ad nullum rediere numerum. Paſſim per plateas plurima cerneres jacere ſemivivorum corporum ferina naufragia. Tunc vulgus ignobile, quos inculta pauperies ſine delectu ciborum, tenuato ventri cogit ſordentia ſupplementa & dapes gratuitas conquirere, paſſim jacentes epulas adcurrere. Tunc e re nata ſubtile conſilium ego & iſte Babulus tale comminiſcimur. Vrſam, quæ cæteris ſagina corporis prævalebat, quaſi cibo parandã portamus ad noſtrum receptaculum; ejuſque probe nudatum carnibus corium, ſervatis ſolerter totis unguibus, ipſo etiam beſtiæ capite aduſque confinium cervicis ſolido relicto, tergus omne raſura ſtudioſa

tenuamus: & minuto cinere perſperſum, Soli ſiccandum tradimus. Ac, dum cæleſtis vaporis flammis examurcatur; nos interdum pulpis ejus valenter ſaginantes, ſic inſtanti militiæ imponimus ſacramentum: ut unus e numero noſtro, non qui corporis adeo, ſed animi robore cæteris antiſtaret, atque is inprimis voluntarius, pelle illa contectus, urſæ ſubiret effigiem, domumque Democharis illatus per opportuna noctis ſilentia nobis januæ faciles præſtaret aditus. Nec paucos fortiſſimi collegii ſolers ſpecies ad munus obeundum arrexerat. Quorum præ cæteris Thraſyleon, factionis optione delectus, ancipitis machinæ ſubiit aleam. Iamque habili corio, & mollitie tractabili, vultu ſereno ſeſe recondit. Tunc tenui ſarcimine ſummas oras ejus adæquamus; & juncturæ rimam licet gracilem, ſetæ circumfluentis denſitate ſæpimus: ad ipſum confinium gulæ, qua cervix beſtiæ fuerat exſecta, Thraſileonis caput ſubire cogimus; parviſque reſpiratui circa nares & oculos datis foraminibus, fortiſſimum ſocium noſtrum prorſus beſtiam factum immittimus caveæ modico præſtinatæ pretio; quam conſtanti vigore feſtinus inrepſit ipſe. Ad hunc modū prioribus inchoatis, ſic ad reliqua fallaciæ pergimus. Sciſcitati nomen cujuſdam Nicanoris, qui genere Thracio proditus jus amicitię ſummum cum illo Demochare colebat, literas affingimus, ut venationis ſuæ primitias bonus amicus videretur ornando muneri dedicaſſe. Iamque provecta veſpera, abuſi præſidio tenebrarum, Thraſileonis caveam Demochari cum literis illis adulterinis offerimus. qui demiratus beſtiæ magnitudinem, ſuique contubernalis opportuna liberalitate lætatus, jubet nobis protinus gaudii ſui gerulis decem aureos, [ut ipſe habebat,] e ſuis loculis adnumerari. Tunc, ut novitas conſuevit ad repentinas viſiones animos hominum pellere, multi numero mirabundi ad beſtiam confluebant. quorum ſatis callenter curioſos aſpectus Thraſileon noſter impetu minaci frequenter inhibebat, conſonaque civium voce ſatis felix ac beatus Demochares ille ſæpe celebratus, quod poſt tantam cladem ferarum, novo proventu quoquomodo Fortunæ reſiſteret. Iubet novalibus ſuis confeſtim beſtiam ire: jubet ſumma cum diligentia reportari. Sed ſuſcipiens ego, Caveas, inquam, domine, flagrantia ſolis & itineris ſpatio fatigatam, cœ-

tui multarum, &, ut audio, non recte valentium committere ferarum. Quin potius domus tuæ patulum ac perflabilem locum, immo & lacu aliquo conterminum refrigerantemque proſpicis? An ignoras hoc genus beſtiæ lucos conſitos & ſpecus roridos, & calles amœnos, & fontes frigidos ſuperincubare? Talibus monitis Demochares perterritus, numerumque perditorum ſecum recenſens, non difficulter adſenſus, ut ex arbitrio noſtro caveam locaremus [facile permiſit.] Sed & nos, inquam, ipſi parati ſumus hic ibidem pro cavea iſta excubare noctes; ut æſtus & vexationis incommodo beſtiæ fatigatæ & cibum tempeſtivum & potum ſolitum accuratius offeramus. Nihil indigemus labore iſto veſtro, reſpondit ille: jam pæne tota familia per diutinam conſuetudinem nutriendis urſis exercitata eſt. Poſt hic VALE facto, diſceſſimus: & portam civitatis egreſſi, monumentum quoddam conſpicamur, procul a via, remoto & abdito loco poſitum: ibi capulos carie & vetuſtate ſemitectos, quis inhabitabant pulverei & jam cineroſi mortui, paſſim ad futuræ prædæ receptacula, referamus: &, ex diſciplina ſectæ ſervato noctis illuno tempore, quo ſomnus obvius impetu primo corda mortalium validius invadit ac premit, cohortem noſtram gladiis armatam ante ipſas fores Democharis, velut expilationis vadimonium ſiſtimus. Nec ſecius Thraſyleon examuſſim capto noctis latrocinali momento, prorepit cavea: ſtatimque cuſtodes, qui prope ſopiti quieſcebant, omnes ad unum, mox etiam janitorem ipſum, gladio conficit, clavique ſubtracta fores januæ repandit; nobiſque prompte convolantibus, & domus alveo receptis, demonſtrat horreum ubi veſpera ſagaciter argentum copioſum recondi viderat. Quo protinus perfracto confertæ manus violentia, jubeo ſingulos commilitonum aſportare quantum quiſque poterat auri vel argenti, & in illis ædibus fideliſſimorum mortuorum occultare propere; rurſum concito gradu recurrentes ſarcinas iterare: quod enim ex uſu foret omnium, me ſolum reſiſtentem pro domus limine, cuncta rerum exploraturum ſollicite dum redirent. Nam & facies urſæ mediis ædibus diſcurrentis, ad perterrendos, ſi qui de familia forte vigilaſſent, videbatur opportuna. Quis enim quamvis fortis & intrepidus immani forma tantæ beſtiæ,

noctu præſertim viſitata, non ſe ad fugam ſtatim concitaret? non, obdito cellæ peſſulo, pavens & trepidus ſeſe [cella] cohiberet? His omnibus ſalubri conſilio recte diſpoſitis, occurrit ſcævus Eventus. Namque, dum reduces ſocios noſtros ſuſpenſus opperior, quidam ſervulus, [ſtrepitu ſcilicet] divinitus inquietus, proſerpit leniter; viſaque beſtia, quæ libere diſcurrens totis ædibus commeabat, premens obnixum ſilentium, veſtigium ſuum replicat; & utcunque cunctis in domo viſa pronuntiat. Nec mora, cum numeroſæ familiæ frequentia domus tota completur. Tædis, lucernis, cereis, ſebaceis, & cæteris nocturni luminis inſtrumentis clareſcunt tenebræ. Nec inermis quiſquam de tanta copia proceſſit; ſed ſinguli fuſtibus, lanceis, diſtrictis denique gladiis armati, muniunt aditus. Nec ſecius canes etiam venaticos, auritos illos & horricomes, ad comprimendam beſtiam cohortantur. Tunc ego ſenſim, gliſcente adhuc illo tumultu, retrograda fuga domo faceſſo: ſed plane Thraſyleonem mire canibus repugnantem, latens pone januam, ipſe proſpicio. Quamquam enim vitæ metas ultimas obiret, non tamen ſui, noſtrique, vel priſtinæ virtutis oblitus, jam faucibus ipſis hiantis Cerberi reluctabat. Scemam denique, quam ſponte ſumpſerat cum anima retinens, nunc fugiens, nunc reſiſtens, variis corporis ſui ſchemis ac motibus tandem domo prolapſus eſt. Nec tamen, quamvis publica potitus libertate, ſalutem fuga quærere potuit. Quippe cuncti canes de proximo angiportu ſatis feri ſatiſque copioſi, venaticis illis qui commodum domo ſimiliter inſequentes proceſſerant, ſeſe commiſcent agminatim. Miſerum funeſtumque ſpectamen adſpexi, Thraſyleonem noſtrum catervis canum ſævientium cinctum atque obſeſſum, multiſque numero morſibus laniatum. Denique tanti doloris impatiens, populi circumfluentis turbulis immiſceor; &, in quo ſolo poteram celatum auxilium bono ferre commilitoni, ſic indaginis principes dehortabar: O grande, inquam, & extremum flagitium! magnam & vere pretioſam perdimus beſtiam. Nec tamen noſtri ſermonis artes infeliciſſimo profuere juveni. Quippe quidam procurrens e domo procerus & validus, incontanter lanceam mediis injecit urſæ præcordiis: nec ſecus alius. Et ecce plurimi, jam timore diſcuſſo, certatim gladios etiam

de

de proximo congerunt. Enimvero Thraſyleon, egregium decus noſtræ factionis, tandem immortalitate digno illo ſpiritu expugnato magis, quam patientia, neque clamore, ac nec ululatu quidem, fidem ſacramenti prodidit: ſed jam morſibus laceratus, ferroque laniatus, obnixo mugitu & ferino fremitu præſentem caſum generoſo vigore tolerans, gloriam ſibi reſervavit, vitam fato reddidit. Tanto tamen terrore tantaque formidine cœtum illum turbaverat, ut uſque diluculum, immo & in multum diem, nemo quiſquam fuerit auſus, quamvis jacentem, beſtiam vel digito contingere: niſi tandem pigre ac timide quidam lanius paulo fidentior, utero beſtiæ reſecto, urſæ magnificum diſpoliavit latronem. Sic etiam Thraſyleon nobis perimitur, ſed a gloria non perivit. Confeſtim itaque conſtrictis ſarcinis illis, quas nobis ſervaverant fideles illi mortui, Plateæ terminos concito gradu deferentes, iſtud apud noſtros animos identidem reputabamus, Merito nullam Fidem in vita [noſtra] reperiri; quod ad Manes jam & mortuos odio perfidiæ noſtræ demigrarit. Sic onere vecturæ, ſimul & aſperitate viæ toti fatigati, tribus comitum deſideratis, iſtas quos videtis prædas adveximus. Poſt iſtum ſermonis terminum, poculis aureis memoriæ defunctorum commilitonum vino mero libant; dehinc, canticis quibuſdam Marti deo blanditi, paululum conquieſcunt. Etenim nobis anus illa recens ordeum affatim & ſine ulla menſura largita eſt; ut equus quidem meus tanta copia, & quidem ſolus, potitus, Saliares ſe cænaſſe cænas crederet. Ego vero quamquam alias hordeum tunſum minutatim, & diutina reſectione jurulentum ſemper eſerim, rimatus angulum quo panis reliquiæ totius multitudinis congeſtæ fuerant, fauces diutina fame ſaucias & araneantes vehementer exerceo. Et ecce nocte promota, latrones expergiti caſtra commovent; inſtructique varie, partim gladiis armati, partim in lemures reformati concito ſe gradu proripiunt. Nec me tamen inſtanter ac fortiter manducantem vel ſomnus imminens impedire potuit. Et quamquam prius, cum eſſem Lucius, unico vel ſecundo pane contentus menſa decederem; tunc ventri tam profundo ſerviens, jam farinæ tertium qualum rumigabam. Huic me operi attentum clara lux oppreſſit. Tandem denique aſinuli verecundia

 ductus,

ductus, ægerrime tamen digrediens, rivulo proximo ſitim levo. Nec mora, cum latrones ultro anxii atque ſoliciti remeant; nullam quidem prorſus ſarcinam vel omnino licet vilem laciniam ferentes, ſed tantum gladiis, totis manibus, immo factionis ſuæ cunctis viribus, unicam virginem filo liberali, &, ut matronatus ejus indicabat, ſummatem ejus regionis, puellam mehercules, & aſino tali concupiſcendam, mœrentem & crines cum veſte ſua lacerantem, advehebatur: Eam ſimul intra ſpeluncam verbis, quæ dolebat, minora facientes, ſic alloquuntur: Tu quidem ſalutis & pudicitiæ ſecura, brevem patientiam noſtro compendio tribue, quos ad iſtam ſectam paupertatis neceſſitas adegit. Parentes autem tui de tanto ſuarum divitiarum cumulo, quamquam ſatis cupidi, tamen ſine mora parabunt ſcilicet idoneam ſui ſanguinis redemptionem. His & iſtis ſimilibus blatteratis, nequidquam dolor ſedatur puellæ. quippeni quæ, inter genua ſua depoſito capite, ſine modo flebat. At illi introvocatæ anui præcipiunt, aſſidens eam blando, quantum poſſet, ſolaretur alloquio: ſeque ad ſectæ ſueta conferunt. Nec tamen puella quivit ullis aniculæ ſermonibus ab inceptis fletibus avocari: ſed, auctius ejulans ſeſe, & aſſiduis ſingultibus ilia quatiens, mihi etiam lacrymas excuſſit. ac ſic, An ego, inquit, miſera, tali domo, tanta familia, tam caris vernulis, tam ſanctis parentibus deſolata & infelicis rapinæ præda, & mancipium effecta, inque iſto ſaxeo carcere ſerviliter clauſa, & omnibus delitiis, quibus innata atq; innutrita ſim privata, ſub incerto ſalutis & carnificinæ laniena, inter tot ac tales latrones & horrendum gladiatorum populum, vel fletum deſinere, vel omnino vivere potero? Lamentata ſic, & animi dolore, & faucium tendore, & corporis laſſitudine jam fatigata, marcentes oculos dimiſit ad ſoporem. Iam commodum conniverat: nec diu, cum repente lymphatico ritu ſomno recuſſa, longeque vehementius affligtare ſeſe, & pectus etiam palmis infeſtis tundere, & faciem illam luculentam verberare [incœpit:] &, aniculæ, quamquam inſtantiſſime cauſas novi & inſtaurati mœroris requirenti, ſic adſuſpirans altius, infit: Hem nunc certe, nunc maxime funditus perii; nunc ſpei ſalutiferæ renuntiavi. Laqueus, aut gladius, aut certe præcipitium proculdubio capeſſendum eſt. Ad hæc anus ſubira-

tior, dicere eam ſeviore jam vultu jubebat, quid malum fleret? vel quid repente poſtliminio preſſæ quietis lamentationes licentioſas refricaret? Nimirum, inquit: tanto compendio tuæ redemtionis defraudare juvenes meos deſtinas? Quod ſi pergis ulterius; jam faxo lacrymis iſtis, quas parvipendere latrones conſuevere, inſuperhabitis, viva exurare. Tali puella ſermone deterrita, manuque ejus dexoſculata, Parce, inquit, mi parens; & duriſſimo caſui meo, pietatis humanæ memor, ſubſiſte paululum. Nec enim, ut reor, ævo longiore maturæ tibi, in iſta ſancta canitie miſeratio prorſus exaruit. Specta denique ſcenam meæ calamitatis. Specioſus adoleſcens inter ſuos principalis, quem filium publicum omnis ſibi civitas cooptavit, meus alioquin conſobrinus, tantulo triennio major in ætate, qui mecum primis ab annis nutritus & adultus, individuo contubernio domuſculæ, immo vero cubiculi torique, ſanctæ caritatis affectione, mutuo mihi pignoratus, votiſque nuptialibus pacto jugali pridem deſtinatus, conſenſu parentum tabulis etiam maritus nuncupatus ad nuptias, officio frequenti cognatorum & affinium ſtipatus, templis & ædibus publicis victimas immolabat. Domus tota lauris obſita, tędis lucida, conſtrepebat Hymenęum. Tunc me gremio ſuo mater infelix tolerans, mundo nuptiali decenter ornabat: mellitiſque ſuaviis crebriter ingeſtis, jam ſpe futura liberorum votis anxiis propagabat; cum inruptionis ſubitæ gladiatorum impetus ad belli faciem ſæviens, nudis & exertis mucronibus coruſcans, non cædi, non rapinæ manus adferunt, ſed denſo conglobatoque cuneo cubiculum noſtrum invadunt protinus. Nec ullo de familiaribus noſtris repugnante, ac ne tantillum quidem reſiſtente, miſeram, exanimem ſævo pavore, trepidæ de medio matris gremio rapuere. Sic adinſtar Attidis, vel Proteſilai, diſpectæ diſturbatæque nuptiæ. Sed ecce, ſcæviſſimo ſomnio nunc etiam redintegratur, immo vero cumulatur infortunium meum. Nam viſa ſum mihi de domo, de thalamo, de cubiculo, de toro denique ipſo violenter extracta, per ſolitudines avias infortunatiſſimi mariti nomen invocare: eumque ut primum meis amplexibus viduatus eſt, adhuc unguentis madidum, coronis floridum, conſequi veſtigio me, pedibus fugientem alienis. Vtque clamore per-

re percito formoſæ raptum uxoris conquerens, populi teſtatur auxilium; quidam de latronibus importunæ perſecutionis indignatione permotus, ſaxo grandi pro pedibus abrepto, miſellum juvenem maritum meum percuſſum interemit. Talis aſpectus atrocitate perterrita, ſomno funeſto pavens excuſſa ſum. Tunc fletibus ejus adſuſpirans anus ſic incipit: Bono animo eſto, mi herilis; nec vanis ſomniorum figmentis terreare. Nam præter quod diurnæ quietis imagines falſæ perhibentur, tunc etiam nocturnæ viſiones contrarios eventus nonnunquam pronuntiant. Denique, flere, & vapulare, & nonnumquam jugulari, lucroſum proſperumque proventum nuntiant: contra, ridere, mellitiſque dulciolis ventrem ſaginare, vel in voluptatem Veneream convenire, triſtitie animi, languore corporis, damniſque cæteris anxiatum iri prædicant. Sed ego te narrationibus lepidis, anilibuſque fabulis protinus avocabo. Et incipit: Erant in quadam civitate rex & regina; hi tres numero filias, forma conſpicuas, habuere. ſed majores quidem natu, quàvis gratiſſima ſpecie, inidoneæ tamen celebrari poſſe laudibus humanis credebantur; at vero puellæ minoris tam præcipua tam præclara pulchritudo, nec exprimi, ac ne ſufficienter quidem laudari ſermonis humani penuria poterat. Multi denique civium, & advenæ copioſi, quos eximii ſpectaculi rumor ſtudioſa celebritate congregabat, inacceſſæ formoſitatis admiratione ſtupidi, & admoventes oribus ſuis dexteram, primore digito in erectum pollicem reſidente, ut ipſam prorſus Deam Venerem religioſis adorationibus venerabantur. Iamque proximas civitates & attiguas regiones fama pervaſerat, Deam quam cærulum profundum pelagi peperit, & ros ſpumantium fluctuum educavit, jam numinis ſui paſſim tributa venia, in mediis converſari populi cœtibus: vel certe rurſum novo cæleſtium ſtellarum germine, non maria, ſed terras, Venerem aliam virginali flore præditam pullulaſſe. Sic immenſum procedit in dies opinio: ſic inſulas jam proximas, & terræ pluſculum provinciaſque plurimas fama porrecta pervagatur. Iam multi mortalium longis itineribus, atque altiſſimis maris meatibus, ad ſeculi ſpecimen glorioſum confluebant. Paphum nemo, Cnidum nemo, ac ne ipſa quidem Cythera ad conſpectum Deæ Veneris navigabant.

bant. Sacra Deæ deſeruntur; templa deformantur; pulvinaria proteruntur: cerimoniæ negliguntur; incoronata ſimulachra, & aræ viduæ frigido cinere fœdatæ. Puellæ ſupplicatur, & in humanis vultibus Deæ tantæ numina placantur, & in matutino progreſſu virginis victimis & epulis Veneris abſentis numen propitiatur. Iamque per plateas commeantem populi frequenter floribus ſertis & ſolutis adprecantur. Hæc honorum cæleſtium ad puellæ mortalis cultum immodica tranſlatio, veræ Veneris vehementer incendit animos; &, impatiens indignationis, capite quaſſanti fremens altius, ſic ſecum diſſerit: En rerum naturæ priſca parens, en elementorum origo initialis, en orbis totius alma Venus, quæ cum mortali puella partiario majeſtatis honore tractor! & nomen meum cælo conditum terrenis ſordibus profanatur. Nimirum communi numinis piamento vicariæ venerationis incertum ſuſtinebo, & imaginem meam circumferet puella moritura. Fruſtra me paſtor ille, cujus juſtitiam fidemque magnus comprobavit Iupiter, ob eximiam ſpeciem tantis prætulit Deabus. Sed non adeo gaudens iſta, quæcunque eſt, meos honores uſurpabit. Iam faxo hujus etiam ipſius illicitæ formoſitatis pœniteat. Et vocat confeſtim puerum ſuum, pinnatum illum, & ſatis temerarium: qui malis ſuis moribus contempta diſciplina publica, flammis & ſagittis armatus, per alienas domus nocte diſcurrens, & omnium matrimonia corrumpens, impune committit tanta flagitia, & nihil prorſus boni facit. Hunc, quamquam genuina licentia procacem, verbis quoque inſuper ſtimulat. Perducit ad illam civitatem, & Pſychem, [hoc enim nomine puella nuncupabatur,] coram oſtendit. Et tota illa prolata de formoſitatis æmulatione fabula, gemens ac fremens indignatione: Per ego te, inquit, maternæ caritatis fœdera deprecor, per tuæ ſagittæ dulcia vulnera, per flammæ iſtius mellitas uredines, vindictam tuæ parenti, ſed plenam tribue: & pulchritudinem contumacem reverenter vindica; idque unum & præ omnibus unicum, volens effice. Virgo iſta amore flagrantiſſimo teneatur hominis extremi; quem & dignitatis & patrimonii ſimul & incolumitatis ipſius fortuna damnavit; tamque infirmi, ut per totum orbem non inveniat miſeriæ ſuæ comparem. Sic effata, & oſculis hiantibus filium

diu

diu ac preſſule ſuaviata, proximas oras reflui littoris petit, plantiſque roſeis vibrantium fluctuum ſummum rorem calcavit. Ecce jam profundi maris udo reſedit vertice: & ipſum quod incipit velle, ſtatim, quaſi pridem præcepit, non moratur marinum obſequium. Adſunt Nerei filiæ chorum canentes, & Portumnus cærulis barbis hiſpidus, & gravis piſcoſo ſinu Salacia, & auriga parvulus delphini Palæmon; jam paſſim maria perſultantes Tritonum catervæ. hic concha ſonaci leniter buccinat: ille ſerico tegmine flagrantiæ Solis obſiſtit inimici: alius ſub oculis dominæ ſpeculum prægerit; currus bijuges alii ſubnatant. Talis ad Oceanum pergentem Venerem comitatur exercitus. Interea Pſyche cum ſua ſibi perſpicua pulchritudine nullum decoris ſui fructum percipit. Spectatur ab omnibus, laudatur ab omnibus. Nec quiſquam, non rex, non regius, nec de plebe ſaltem, cupiens ejus nuptiarum petitor accedit. Mirantur quidem divinam ſpeciem, ſed ut ſimulachrum fabre politum mirantur omnes. Olim duæ majores ſorores, quarum temperatam formoſitatem nulli diffamarant populi, procis regibus deſponſæ, jam beatas nuptias adeptæ: ſed Pſyche, viro vidua domi reſidens, deflet deſertam ſuam ſolitudinem, ægra corporis, animi ſaucia; &, quamvis gentibus totis complacitam, odit in ſe ſuam formoſitatem. Sed infortunatiſſimæ filiæ miſerrimus pater, ſuſpectatis cæleſtibus odiis, & iræ Superum metuens, Dei Mileſii vetuſtiſſimum percontatur oraculum: & tanto numine precibus & victimis ingratæ virgini petit nuptias, & ᵃmaritum. Sed Apollo, quamquam Græcus & Ionicus, propter Mileſiæ conditorem, ſic Latina ſorte reſpondit:

Montis in excelſi ſcopulo deſiſte puellam
Ornatam mundo funerei thalami:
Nec ſperes generum mortali ſtirpe creatum,
Sed ſævum atque ferum, vipereumque malum;
Qui pennis volitans ſuper æthera, cuncta fatigat,
Flammaque & ferro ſingula debilitat.
Quem tremit ipſe Iovis, quo numina terrificantur,
Flumina quem horreſcunt, & Stygiæ tenebræ.

Rex olim beatus, effatu ſanctæ vaticinationis accepto, pigens triſtiſque retro domum pergit, ſuæque conjugi præcepta ſortis enodat infauſtæ. Mœretur, fletur, lamentatur diebus pluſculis. Sed diræ ſortis jam urguet teter effectus. Iam feralium nuptiarum

miſerri-

miſerrimæ virgini choragium ſtruitur; jam tedæ lumen atræ fuliginis cinerem arceſſit: & ſonus tibiæ Zygiæ mutatur in querulum Lydii modum, cantuſque lætus Hymenæi lugubri finitur ululatu: & puella nuptura deterget lacrymas ipſo ſuo flammeo. Sic affectæ domus triſte fatum cuncta etiam civitas congemebat, luctuque publico confeſtim congruens edicitur juſtitium. Sed monitis cœleſtibus parendi neceſſitas miſellam Pſychem ad deſtinatam pœnam efflagitabat. Perfectis igitur feralis thalami cum ſummo mœrore ſolemnibus, toto proſequente populo, vivum producitur funus: & lacrymoſa Pſyche comitatur non nuptias, ſed exequias ſuas. Ac dum mœſti parentes, & tanto malo perciti nefarium facinus perficere contantur, ipſa illa filia talibus eos adhortatur vocibus: Quid infelicem ſenectam fletu diutino cruciatis? quid ſpiritum veſtrum, qui magis meus eſt, crebris ejulatibus fatigatis? quid lacrymis inefficacibus ora mihi veneranda fœdatis? quid laceratis in veſtris oculis mea lumina? quid canitiem ſcinditis? quid pectora, quid ubera ſancta tunditis? Hęc erunt vobis egregiæ meæ formoſitatis præclara præmia. Invidiæ nefariæ letali plaga percuſſi, ſero ſentitis. Cum gentes & populi celebrarent nos divinis honoribus, cum novam me Venerem ore conſono nuncuparent; tunc dolere, tunc flere, tunc me jam quaſi peremptam lugere debuiſtis. Iam ſentio, jam video, ſolo me nomine Veneris periiſſe. Ducite me, & cui Sors addixit ſcopulo ſiſtite. Feſtino felices iſtas nuptias obire; feſtino generoſum illum maritum meum videre. Quid differo? quid detrecto venientem, qui totius orbis exitio natus eſt? Sic profata virgo conticuit: ingreſſuque jam valido pompæ populi proſequentis ſeſe miſcuit. Itur ad conſtitutum ſcopulum montis ardui: cujus in ſummo cacumine ſtatutam puellam cuncti deſerunt: tædaſque nuptiales quibus præluxerant, ibidem lacrymis ſuis extinctas relinquentes, choragioque perfecto, dejectis capitibus domuitionem parant. Et miſeri quidem parentes ejus, tanta clade defeſſi, clauſæ domus abſtruſi tenebris, perpetuæ nocti ſeſe dedidere. Pſychem autem paventem ac trepidam, & in ipſo ſcopuli vertice deflentem, mitis aura molliter ſpirantis Zephyri vibratis hinc inde laciniis, & reflato ſinu ſenſim levatam ſuo tranquillo ſpiritu

ritu

ritu vehens, paulatim per devexa excelſæ vallis ſubditæ florentis ceſpitis gremio leniter delapſam reclinat.

LIBER QVINTVS.

PSYCHE teneris & herboſis locis, [in ipſo] toro roſcidi graminis ſuave recubans, tanta mentis perturbatione ſedata dulce conquievit, jamque ſufficienti recreata ſomno, placido reſurgit animo. Videt lucum proceris & vaſtis arboribus conſitum: videt fontem vitreo latice pellucidum, medio luci meditullio. Prope fontis adlapſum domus regia eſt, ædificata non humanis manibus, ſed divinis artibus. Iam ſcires ab introitu primo, Dei cujuſpiam luculentum & amœnum videre te diverſorium. Nam ſumma laquearia citro & ebore curioſe cavata ſubeunt aureæ columnæ: parietes omnes argenteo cælamine conteguntur, beſtiis & id genus pecudibus occurrentibus ob os introeuntium. Mirus prorſum homo, imo ſemideus, vel certe Deus, qui magnæ artis ſubtilitate tantum efferavit argumentum. Enimvero pavimenta ipſa lapide pretioſo cæſim diminuto in varia picturæ genera diſcriminantur. Vehementer iterum ac ſæpius beatos illos, qui ſuper gemmas & monilia calcant! Iam cæteræ partes longe lateque diſpoſitæ domus, ſine pretio pretioſæ, totique parietes ſolidati maſſis aureis, ſplendore proprio coruſcant: ut diem ſuum ſibi domus faciat, licet Sole nolente: ſic cubicula, ſic porticus, ſic ipſæ balneæ fulgurant. Nec ſecius opes cæteræ majeſtati domus reſpondent, ut equidem illud recte videatur ad converſationem humanam magno Iovi fabricatum cœleſte palatium. Invitata Pſyche talium locorum oblectatione, propius acceſſit; & paulo fidentior, intra limen ſeſe facit. Mox prolectante ſtudio pulcherrimę viſionis, miratur ſingula. Et altrinſecus ædium horrea ſublimi fabrica perfecta, magniſque congeſta gazis conſpicit. Nec eſt quidquam quod ibi non eſt. Sed præter cæteram tantarum divitiarum admirationem hoc erat præcipue mirificum, quod nullo vinculo, nullo clauſtro, nullo cuſtode totius orbis theſaurus ille muniebatur. Hæc ei ſumma cum voluptate viſenti, offert ſeſe Vox quæ-

dam

dam corporis ſui nuda: Et, quid, inquit, domina tantis obſtupeſcis opibus? tua ſunt hæc omnia. Prohinc cubiculo te refer, & lectulo laſſitudinem refove, & ex arbitrio lavacrum pete. Nos, quarum voces accipis, tuæ famulæ, ſedulo tibi præminiſtrabimus; nec corporis cura te, nec regales epulæ morabuntur. Senſit Pſyche divinæ Providentiæ beatitudinem: monituſque voces informes audiens, & prius ſomno, & mox lavacro fatigationem diluit. Viſoque ſtatim proximo ſemirotundo, ſuggeſtum propter, inſtrumentum cænatorium rata, refectui ſuo commodum, libens accumbit. Et illico vini nectarei eduliorumque variorum fercula copioſa nullo ſerviente, ſed tantum ſpiritu quodam impulſa, ſubminiſtrantur. Nec quemquam tamen illa videre poterat; ſed verba tantum audiebat excidentia, & ſolas Voces famulas habebat. Poſt opimas dapes quidam introceſſit, & cantavit inviſus; & alius cithara pulſavit, qui videbatur nec ipſe. Tunc modulatæ multitudinis conferta vox aures ejus adfertur; ut, quāvis hominum nemo pareret, chorus tamen eſſe pateret. Finitis voluptatibus, veſpera ſuadente, concedit Pſyche cubitum. Iamque provecta nocte, clemens quidam ſonus aures ejus accedit. Tunc virginitatis ſuæ pro tanta ſolitudine metuens, pavet & horreſcit: & quovis malo plus timet, quod ignorat. Iamque aderat ignobilis maritus, & torum inſcenderat, & uxorem ſibi Pſychem fecerat, & ante lucis exortum propere diſceſſerat: ſtatim Voces cubiculo præſtolatæ, novam nuptam interfectæ virginitatis curant. Hæc diutino tempore ſic agebantur. Atque ut eſt natura redditum, novitas per aſſiduam conſuetudinem delectationem ejus commendarat: & ſonus vocis incertæ ſolitudinis erat ſolatium. Interea parentes ejus indefeſſo luctu atque mœrore conſeneſcebant. Latiuſque porrecta fama, ſorores illæ majores cuncta cognorant: propereque mœſtæ atque lugubres, deſerto Lare, certatim ad parentum ſuorum conſpectum adfatumque perrexerant. Ea nocte ad ſuam Pſychem ſic infit maritus (namque præter oculos & manibus & auribus nihil ſentiebatur:) Pſyche dulciſſima & cara uxor, exitiabile tibi periculum minatur Fortuna ſævior, quod obſervandum preſſiore cautela cenſeo. Sorores jam tuę mortis opinione turbatæ, tuumque veſtigium requirentes, ſcopulum iſtum protinus aderunt. Quarum ſi

E quas

quas forte lamentationes acceperis; neque reſpon-
deas, immo nec proſpicias omnino. Cæterum mihi
quidem graviſſimum dolorem, tibi vero ſummum
creabis exitium. Annuit, & ex arbitrio mariti ſe fa-
cturam ſpopondit. Sed eo ſimul cum nocte dilapſo,
diem totum lacrymis ac plangoribus miſella con-
ſumit: ſe nunc maxime prorſus periiſſe iterans,
quæ beati carceris cuſtodia ſepta, & humanæ con-
verſationis colloquio viduata, ne ſororibus quidem
ſuis de ſe mœrentibus opem ſalutarem ferre, ac ne
videre eas quidem omnino poſſet. Nec lavacro, nec
cibo, nec ulla denique refectione recreata, flens u-
bertim, deceſſit ad ſomnum. Nec mora, cum pau-
lo maturius lectum maritus accubans, eamque
etiamnunc lacrymantem complexus, ſic expoſtu-
lat: Hoccine mihi pollicebare, Pſyche mea? Quid
jam de te tuus maritus exſpecto? quid ſpero? Et per-
dia, & pernox, nec inter amplexus conjugales deſi-
nis cruciatus. Age jamnunc ut voles, & animo tuo
damnoſa poſcenti pareto: tamen memineris mea
ſeriæ monitionis, cum cœperis ſero pœnitere. Tunc
illa precibus, & dum ſe morituram comminatur,
extorquet a marito cupitis annuat: ut ſorores vi-
deat, luctus mulceat, ora conferat. Sic ille novæ
nuptæ precibus veniam tribuit; & inſuper, qui-
cunque vellet, eas auri vel monilium donare con-
ceſſit. Sed identidem monuit, ac ſæpe terruit, ne
quando ſororum pernicioſo conſilio ſuaſa de for-
ma mariti quærat: neve ſe ſacrilega curioſitate de
tanto fortunarum ſuggeſtu peſſum dejiciat; nec
ſuum poſtea contingat amplexum. Gratias egit ma-
rito, jamque lætior animo: Sed prius, inquit, cen-
ties moriar, quam tuo iſto dulciſſimo connubio ca-
ream. Amo enim, & efflictim te, quicumque es, a-
que, ut meum ſpiritum, diligo; nec ipſi Cupidini
comparo. Sed illud etiam precibus meis oro, lar-
gire, & illi tuo famulo præcipe Zephyro, ſimili vecta-
ra ſorores huc mihi ſiſtat. Et imprimens oſcula ſua-
ſoria, & ingerens verba mulcentia, & jungens mem-
bra cohibentia, his etiam blanditiis adſtruit: Vi,
mellite, mi marite, tuæ Pſyches dulcis anima. Vi
poteſtate Veneris uſurus, invitus ſuccubuit mari-
tus, & cuncta ſe facturum ſpopondit. Atque etiam
luce proximante de manibus uxoris evanuit. At il-
læ ſorores percontatæ ſcopulum, locumque illum
quo fuerat Pſyche deſerta, feſtinantes adveniunt,
ibique

ibique deflebant oculos, & plangebant ubera; quoad
crebris earum ejulatibus ſaxa cauteſque parilem
ſonum reſultarent. Iamque nomine proprio ſoro-
rem miſeram ciebant; quoad ſono penetrabili vocis
ululabilis per prona delapſę, amens & trepida Pſy-
che procurrit e domo: &, Quid, inquit, vos miſeris
lamentationibus nequidquam affligitis? quam lu-
getis, adſum. lugubres voces deſinite, & diutinis la-
crymis madentes genas ſiccate tandem; quippe cum
jam poſſitis quam plangebatis amplecti. Tuc voca-
tũ Zephyrum, præceptis maritalibus admonet. Nec
mora, cum ille parens imperio ſtatim clementiſſi-
mis flatibus innoxia vectura deportat illas. Iam mu-
tuis amplexibus & feſtinantibus ſuaviis ſeſe per-
fruuntur: & illæ ſedatæ lacrymæ poſtliminio re-
deunt, prolectante gaudio. Sed [& tectum,] inquit,
& Larem noſtrum lætæ ſuccedite, & adflictas ani-
mas cum Pſyche veſtra recreate. Sic allocuta, ſum-
mas opes domus aureæ, Vocumque ſervientium
populoſam familiam auribus earum demonſtrat, la-
vacroq; pulcherrimo & inhumanæ menſæ lautitiis
eas opipare reficit; ut, illarum prorſus cæleſtium
divitiarum copiis adfluentibus ſatiatę, jam præcor-
diis penitis nutrirent invidiam. Denique altera ea-
rum ſatis ſcrupuloſe[curioſeque]percontari non de-
ſinit, quis illarum rerum cæleſtium dominus, quiſ-
ve [vel qualis]ipſius ſit maritus. Nec tamen Pſyche
conjugale illud præceptum[ullo pacto]temerat, vel
pectoris arcanis exigit: ſed e re nata confingit, eſſe
juvenem quemdam & ſpecioſum & commodum la-
noſo barbitio genas inumbrantem, plerumque ru-
reſtribus & montanis venatibus occupatum. Et, ne
qua ſermonis procedentis labe conſilium tacitum
proderetur; auro facto gemmoſiſq; monilibus onu-
ſtas eas ſtatim vocato Zephyro tradit reportandas.
Quo protinus perpetrato, ſorores egregiæ domum
redeuntes, jamque gliſcentis invidiæ felle flagran-
tes, multa ſecum ſermonibus mutuis perſtrepebant.
Sic denique infit altera: En orba & ſcæva & iniqua
Fortuna! hoccine tibi complacuit, ut utroque pa-
rente prognatæ diverſam ſortem ſuſtineremus? &
nos quidem, quæ natu majores ſumus, maritis ad-
venis ancillæ deditæ, extorres & Lare & ipſa patria
degamus, longe parentum velut exulantes: hæc au-
tem noviſſima, quã fœtu ſatiante poſtremus partus
effudit, tantis opibus & Deo marito potita ſit, quæ

nec uti recte tâta bonorum copia novit? Vidiſti ſoror, quanta in domo jacent & qualia monilia: quæ prænitent veſtes, quæ ſplendicant gemmæ, quantum prẹterea paſſim calcatur aurum. Quod ſi maritum etiam tam formoſum tenet, ut affirmat; nulla nunc in orbe toto felicior vivit. Fortaſſis an procedente conſuetudine, & adfectione roborata, Deam quoque illam Deus maritus efficiet. Sic eſt hercules; ſic ſe gerebat, ferebatque. Iamjam ſurſum reſpicit, & Deam ſpirat mulier, quæ Voces ancillas habet, & Ventis ipſis imperat. At ego miſera, primum patre meo ſeniorem maritum ſortita ſum, dein cucurbita glabriorem, & quovis puero puſilliorem, cunctam domum ſeris & cathenis obditam cuſtodientem. Suſcipit alia: Ego vero, maritum articulari etiam morbo complicatum, curvatumque, ac per hoc rariſſime Venerem meam recolentem ſuſtineo, plerumque detortos & duratos in lapidem digitos ejus perfricans, fomentis olidis, & pannis ſordidis, & fœtidis cataplaſmatis manus tam delicatas iſtas adurens, nec uxoris officioſam faciem, ſed medicæ laborioſam perſonam ſuſtinens. Et tu quidem, ſoror, videris quam patienti, vel potius ſervili (dicam enim libere quod ſentio) hæc perferas animo: enimvero ego nequeo ſuſtinere ulterius tam beatam Fortunam collapſam indigne. Recordare enim, quam ſuperbe, quam arroganter nobiſcum egerit; & ipſa jactatione immodicæ oſtentationis tumentem ſuum prodiderit animum: deque tantis divitiis exigua nobis invita projecerit; confeſtimque præſentia noſtra gravata, propelli & efflari exibilarique nos juſſerit. Nec ſim mulier, nec omnino ſpirem, niſi eam peſſum de tantis opibus dejecero. Ac ſi tibi etiam, ut par eſt, inacuit noſtra contumelia, conſilium validum ambæ requiramus. Iamque iſta quæ ferimus, non parentibus noſtris, ac ne ulli [illegible] monſtremus alii; immo nec omnino quidquam de ejus ſalute norimus. Sat eſt, quod ipſæ vidimus quæ vidiſſe pœnituit; nedum ut genitoribus & omnibus populis tam beatum ejus differamus præconium. Nec ſunt enim beati, quorum divitias nemo novit. Sciat ſe non ancillas, ſed ſorores habere majores. Et nunc quidem concedamus ad majores; & Lares pauperes noſtros, ſed plane ſobrios, reviſamus: diuque cogitationibus preſſioribus inſtructæ, ad ſuperbiam puniendam firmiores redeamus. Placet pro

bono

bono duabus malis malum conſilium: totiſque illis tam pretioſis muneribus abſconditis, comam trahentes, &, perinde ut merebantur, ora lacerantes, ſimulatos redintegrant fletus. Ac ſic parentes quoque, redulcerato prorſus dolore, raptim deſerentes, veſania turgidæ, domus ſuas contendunt: dolum ſceleſtum, immo vero parricidium ſtruentes contra ſororem inſontem. Interea Pſychem maritus ille, quem neſcit, rurſum ſuis illis nocturnis ſermonibus ſic commovet: Videſne quantum tibi periculum velitatur Fortuna eminus? ac, niſi longe firmiter præcaves, mox cominus congredietur. Perfidæ lupulæ magnis conatibus nefarias inſidias tibi comparant: quarum ſumma eſt, ut te ſuadeant meos explorare vultus. quos, ut tibi ſæpe prædixi, non videbis, ſi videris. Ergo igitur ſi poſthac peſſimæ illæ Lamię noxiis animis armatę venerint, (venient autem, ſcio) neque omnino ſermonem conferas; & ſi id tolerare pro genuina ſimplicitate, proque animi tui teneritudine non potueris; certe de marito nil quidquam vel audias, vel reſpondeas. Nam & familiam noſtram jam propagabimus, & hic adhuc infantilis uterus geſtat nobis infantem alium: ſi texeris noſtra ſecreta ſilentio, divinum; ſi profanaveris, mortalem. Nuntio Pſyche lætata florebat, & divinæ ſobolis ſolatio plaudebat, & futuri pignoris gloria geſtiebat, & materni nominis dignitate gaudebat. Creſcentes dies & menſes exeuntes anxia numerat: & ſarcinæ neſcia rudimenta miratur, de brevi punctulo tantum incrementulum locupletis uteri. Sed jam peſtes illæ teterrimæque Furiæ anhelantes vipereum virus, & feſtinantes, impia celeritate navigabant. Tunc ſic iterum momentarius maritus ſuam Pſychem admonet: Dies ultimus & caſus extremus, & ſexus infeſtus, & ſanguis inimicus jam ſumpſit arma, & caſtra commovit, & aciem direxit, & claſſicum perſonavit. Iam mucrone diſtricto jugulum tuum nefariæ tuæ ſorores petunt. Heu quantis urgemur cladibus, Pſyche dulciſſima! Tui noſtrique miſerere: religioſaque continentia domum, maritum, teque & iſtum parvulum noſtrum imminentis ruinæ infortunio libera. nec illas ſceleſtas feminas, (quas tibi poſt internecivum odium & calcata ſanguinis fœdera ſorores appellare non licet) vel videas, vel audias; cum in morem Sirenum ſcopulo prominentes, fu-

neſtis

meſtis vocibus ſaxa perſonabunt. Suſcipit Pſyche, ſingultu lachrymoſo ſermonem incertans: Iamdudum, quod ſciam, fidei atque parciloquii mei perpendiſti documenta: nec eo ſecius approbabitur tibi nunc etiam firmitas animi mei. Tu modo Zephyro noſtro rurſum præcipe, fungatur obſequio, & in vicem denegatæ ſacroſanctæ imaginis tuæ, redde ſaltem conſpectum ſororum, per iſtos cinnameos & undique pendulos crines tuos, per teneras & teretes & mei ſimiles genas, per pectus neſcio quo calore fervidum! Sic in hoc ſaltem parvulo cognoſcam faciem tuam. Supplicis anxiæ piis precibus erogatus, germani complexus indulge fructum; & tibi devotæ charæque Pſyches animam gaudio recrea. nec quidquam amplius in tuo vultu requiro. Iam nil officiunt mihi nec ipſæ nocturnæ tenebræ; Teneo te meum lumen. His verbis & amplexibus mollibus decantatus maritus, lacrymaſque ejus ſuis crinibus detergens, facturum ſpopondit: & prævertit ſtatim lumen naſcentis diei. Iugum ſororium conſponſæ factionis, nec parentibus quidem viſis, recta de navibus ſcopulum petunt illum, præcipiti cum velocitate: nec venti ferentis opertæ præſentiam, licentioſa cum temeritate proſiliunt in altum. Nec immemor Zephyrus regalis edicti, quamvis invitus, ſuſceptas eas gremio ſpirantis auræ, ſolo reddidit. At illæ incontanter ſtatim cõferto veſtigio domum penetrant, complexæque ſuam prædam, ſorores nomine mentientes, theſaurumque penitus abditæ fraudis vultu læto tegentes, ſic adulant: Pſyche, non ita ut pridem parvula, & ipſa jam mater eris. Quantum, putas, boni nobis geris in iſta perula! quantis gaudiis totam domum noſtram hilarabis! O nos beatas, quas infantis aurei nutrimenta lætabunt! qui ſi parentum, ut oportet, pulchritudini reſponderit; prorſus Cupido naſcetur. Sic affectione ſimulata, paulatim ſororis invadunt animum. Statimque eas laſſitudine viæ ſedilibus refotas, & balnearum vaporoſis fontibus curatas, pulcherrimo triclinio miriſque illis & beatis edulibus atque tucetis oblectat. Iubet citharam loqui, pſallitur: tibias agere, ſonatur: choros canere, cantatur. Quæ cuncta præſente nullo dulciſſimis modulis animos audientium remulcebant. Nec tamen ſceleſtarum ſtrigarum nequitia vel ipſa mellita cantus dulcedine mollita conquievit: ſed ad deſtinatam frau-

dum pedicam ſermones conferentes, diſſimulanter occipiunt ſciſcitari qualis ei maritus, & unde natalium ſectacula proveniret. Tunc illa ſimplicitate nimia priſtini ſermonis oblita, novum commentum inſtruit; aitque maritum ſuum de provincia proxima, magnis pecuniis negotiantem, jam medium curſum ætatis agere, interſperſum rara canitie. Nec in ſermone iſto tantillum morata, rurſum opiparis muneribus eas onuſtas, ventoſo vehiculo reddidit. Sed dum Zephyri tranquillo ſpiritu ſublimatæ domum redeunt, ſic ſecum altercantes: Quid, ſoror, dicimus de tam monſtruoſo fatuæ illius mendacio? Tunc aduleſcens, modo florenti lanugine barbam inſtruens; nunc ætate media, candenti canitie lucidus, Quis ille, quem temporis modici ſpatium repentina ſenecta reformavit? Nil aliud reperies, mi ſoror, quam vel mendacium iſtam peſſimam feminam confingere, vel formam mariti ſui neſcire. Quorum utrum verum eſt, opibus iſtis quam primum exterminanda eſt. Quod ſi viri ſui faciem ignorat, Deo profecto denupſit; & Deum nobis prægnatione iſta gerit. Certe ſi divini puelli, quod abſit, hæc mater audierit, ſtatim me laqueo nexili ſuſpendam. Ergo interim ad parentes noſtros redeamus, & exordio ſermonis hujus quam concolores fallacias adtexamus. Sic inflammatæ, parentibus faſtidienter appellatis, & nocte turbatis vigiliis percitæ, matutino ſcopulum pervolant: & inde ſolito venti præſidio vehementer devolant; lacrymiſque preſſura palpebrarum coactis, hoc aſtu puellam appellant: Tu quidem felix, & ipſa tanti mali ignorantia beata ſedes incurioſa periculi tui: nos autem, quæ pervigili cura rebus tuis excubamus, cladibus tuis miſere cruciamur. Pro vero namque comperimus, nec te, ſociæ ſcilicet doloris caſuſque tui, celare poſſumus, immanem colubrum, multinodis voluminibus ſerpentem, veneno noxio colla ſanguinantem, hiantemque ingluvie profunda, tecum noctibus latenter acquieſcere. Nunc recordare ſortis Pythiæ, quæ te pertrucis beſtiæ nuptiis deſtinatam eſſe clamavit. Et multi coloni, quique circumſecus venantur, & accolæ plurimi videre eum veſpera redeuntem e paſtu, proximique fluminis vadis innatantem. Nec diu blandis alimoniarum obſequiis te ſaginaturum omnes adfirmant: ſed cum primum prægnationem tuam plenus maturaverit

uterus, opimiore fructu præditam devoraturum. Ad hæc jam tua eſt exiſtimatio, utrum ſororibus pro tua cara ſalute ſolicitis adſentiri velis, & declinata morte nobiſcum ſecura periculi vivere, an ſæviſſimæ beſtiæ ſepeliri viſceribus. Quod ſi te ruris hujus vocalis ſolitudo, vel clandeſtinæ Veneris fœtidi periculoſique concubitus, & venenati ſerpentis amplexus delectant; certe piæ ſorores noſtrum [officium] fecerimus. Tunc Pſyche miſella, utpote ſimplex, & animi tenella, rapitur verborum tam triſtium formidine: &, extra terminum mentis ſuæ poſita, prorſus omnium mariti monitionum, ſuarumque promiſſionum memoriam effudit, & in profundum calamitatis ſeſe præcipitavit, tremenſque, [& exangui] colore lurida, tertiata verba ſemihianti voce ſubſtrepens, ſic ad illas ait: Vos quidem cariſſimæ ſorores, ut par erat, in officio veſtræ pietatis permanetis: verum & illi qui talia vobis adfirmant, non videntur mihi mendacium fingere. Nec enim unquam viri mei vidi faciem, vel omnino cujatis ſit novi; ſed tantum nocturnis ſubaudiens vocibus, maritum incerti ſtatus & prorſus lucifugam tolero; beſtiamque aliquam recte dicentibus vobis merito conſentio. meque magnopere ſemper a ſuis terret aſpectibus, malumque grande de vultus curioſitate præminatur. Nunc, ſi quam ſalutarem opem periclitanti ſorori veſtræ poteſtis adferre, jamnunc ſubſiſtite. Cæterum incuria ſequens prioris providentiæ beneficia corrumpit. Tunc nactæ, jam portis patentibus, nudatum ſororis animum facinoroſæ mulieres, omiſſis tectæ machinæ latibulis, deſtrictis gladiis fraudium, ſimplicis puellæ paventes cogitationes invadunt. Sic denique altera: Quoniam nos originis nexus pro tua incolumitate periculum quidem nullum ante oculos habere compellit: viam, quæ ſola perducit ad ſalutem, diu diuque cogitatam monſtrabimus tibi: Novaculam præacutam, adpulſu etiam palmulæ lenientis exaſperatam, tori qua parte cubare conſueſti latenter abſconde: lucernamque concinnem, completam oleo, claro lumine præmicantem, ſubde aliquo claudentis aululæ tegmine. omnique iſto apparatu tenaciſſime diſſimulato, poſtquam ſulcatos intrahens greſſus cubile ſolitum conſcenderit, jamque porrectus, & exordio ſomni prementis implicitus altum ſoporem flare cœperit, toro delapſa,

nudoque veſtigio penſilem gradum paululatim minuens, cœcæ tenebræ cuſtodia liberata lucerna, præclari tui facinoris opportunitatem de luminis conſilio mutuare: & ancipiti telo illo, audaciter prius dextera ſurſum elata, niſi quam valido noxii ſerpentis nodum cervicis & capitis abſcinde. Nec noſtrum tibi deerit ſubſidium: ſed cum primum illius morte ſalutem tibi feceris, anxiæ præſtolabimur; cunctiſque iſtis ocyus tecum relatis, votivis nuptiis hominem te jungemus homini. Tali verborum incendio flammata viſcera ſororis jam prorſus ardentis deſerentes, ipſæ protinus, tanti mali confinium ſibi etiam eximie metuẽtes, flatus alitis impulſu ſolito porrectæ ſuper ſcopulum, illico pernici ſe fuga proripiunt: ſtatimque conſcenſis navibus abeunt. At Pſyche relicta ſola, niſi quod infeſtis Furiis agitata ſola non eſt, æſtu pelagi ſimiliter mœrendo fluctuat: &, quamvis ſtatuto conſilio, & obſtinato animo, jam tum facinori manus admovens, adhuc incerta conſilii titubat, multiſque calamitatis ſuæ diſtrahitur affectibus. Feſtinat, differt; audet, trepidat; diffidit, iraſcitur: &, quod eſt ultimum, in eodem corpore odit beſtiam, diligit maritum. Veſpera tamen jam noctem trahente, præcipiti feſtinatione nefarii ſceleris inſtruit apparatum. Nox aderat, & maritus aderat, primiſque Veneris præliis velitatus in altum ſoporem deſcenderat. Tunc Pſyche, & corporis & animi alioquin infirma, Fati tamen ſævitia ſubminiſtrante viribus roboratur: & prolata lucerna, & arrepta novacula, ſexum audacia mutavit. Sed, cum primum luminis oblatione tori ſecreta claruerunt; videt omnium ferarum mitiſſimam dulciſſimamque beſtiam, ipſum illum Cupidinem formoſum Deum formoſe cubantem; cujus adſpectu lucernæ quoque lumen hilaratum increbuit, & acuminis ſacrilegi novaculam pœnitebat. At vero Pſyche tanto adſpectu deterrita, & impos animi, marcido pallore defecta, tremenſque deſedit in imos poplites; & ferrum quærit abſcondere, ſed in ſuo pectore. Quod profecto feciſſet, niſi ferrum timore tanti flagitii manibus temerarie elapſum evolaſſet. Iamque laſſa, ſaluteque defecta, dum ſæpius divini vultus intuetur pulchritudinem, recreatur animi. Videt capitis aurei genialem cæſariem ambroſia temulentam, cervices lacteas, genaſque purpureas pererrantes crinium

globos decoriter impeditos, alios antependulos, alios retropendulos: quorum ſplendore nimio fulgurante, etiam ipſum lumen lucernæ vacillabat. Per humeros volatilis Dei pinnæ roſcidæ micanti flore candicant; & quamvis alis quieſcentibus extimæ plumulæ tenellæ, ac delicatæ tremule reſultantes inquiete laſciviunt. cæterum corpus glabellum atque luculentum, & quale peperiſſe Venerem non pœniteret. Ante lectuli pedes jacebat arcus, & pharetra, & ſagittæ, magni Dei propitia tela. Quæ dum inſatiabili animo Pſyche ſatis curioſa rimatur, atque pertractat, & mariti ſui miratur arma; depromit unam e pharetra ſagittam, & puncto pollicis extremam aciem periclitabunda, trementis etiamnum articuli nixu fortiore pupugit altius, ut per ſummam cutem roraverint parvulæ ſanguinis roſei guttæ. Sic ignara Pſyche, ſponte in Amoris incidit amorem. Tunc magis magiſque cupidine flagrans Cupidinis, prona in eum efflictim inhians, patulis ac petulantibus ſuaviis feſtinanter ingeſtis, de ſomni menſura metuebat. Sed dum bono tanto percita, ſaucia mente fluctuat; lucerna illa, ſive perfidia peſſima, ſive invidia noxia, ſive quod tale corpus contingere & quaſi baſiare & ipſa geſtiebat, evomuit de ſumma luminis ſui ſtillam ferventis olei ſuper humerum Dei dexterum. Hem, audax & temeraria lucerna, & amoris vile miniſterium, ipſum ignis totius Deum aduris: cum te ſcilicet amator aliquis, ut diutius cupitis etiam nocte potiretur, primus invenerit. Sic inuſtus exiluit Deus, viſaque detectæ fidei colluvie, prorſus ex oculis & manibus infeliciſſimæ conjugis tacitus avolavit. At Pſyche ſtatim reſurgentis ejus crure dextero manibus ambabus arrepto, ſublimis evectionis appendix miſeranda, & per nubilas plagas penduli comitatus extrema conſequia, tandem feſſa delabitur ſolo. Nec Deus amator humi jacentem deſerens, involavit proximam cupreſſum, deque ejus alto cacumine ſic eam graviter commotus adfatur: Ego quidem ſimpliciſſima Pſyche parentis meæ Veneris præceptorum immemor, quæ te miſeri extremique hominis devinctam cupidine infimo matrimonio addici juſſerat, ipſe potius amator advolavi tibi. Sed hic feci leviter, ſcio: & præclarus ille ſagittarius, ipſe me telo meo percuſſi, teque conjugem meam feci, ut beſtia ſcilicet tibi viderer, &

ferro

ferro caput excideres meum, quod iſtos amatores tuos oculos gerit? Hæc tibi idemtidem ſemper cavenda cenſebam, hæc benevole te monebam. Sed illæ quidem conſiliatrices egregiæ tuæ, tam pernitioſi magiſterii dabunt actutum mihi pœnas; te vero tantum fuga mea punivero. Et cum termino ſermonis, pinnis in altum ſe proripuit. Pſyche vero humi proſtrata, & [quantum viſu poterat] volatus mariti proſpiciens, extremis adfligebat lamentationibus animum. Sed ubi remigio plumæ raptum maritum proceritas ſpatii fecerat alienum: per proximi fluminis marginem præcipitem ſeſe dedit. Sed mitis fluvius, in honorem Dei ſcilicet, qui & ipſas aquas urere conſuevit metuens ſibi confeſtim eam innoxio volumine ſuper ripam florentem herbis expoſuit. Tunc forte Pan deus ruſticus juxta ſupercilium amnis ſedebat, complexus hic humo Cannam deam, eamque voculas omnimodas edocens recinere. Proxime ripam vago paſtu laſciviunt comâ fluvii tondentes capellæ. Hircoſus deus ſauciam Pſychem, atque defectam, utcumque caſus ejus non inſcius, clementer ad ſe vocatam ſic permulcet verbis lenientibus: Puella ſcitula, ſum quidem ruſticanus & opilio, ſed ſenectutis prolixæ beneficio, multis experimentis inſtructus. Verum ſi recte conjecto, quod profecto prudentes viri divinationem autumant, ab iſto titubante & ſæpius vacillante veſtigio, deque nimio pallore corporis, & aſſiduo ſuſpiratu, immo & ipſis mœrentibus oculis tuis; amore nimio laboras. Ergo mihi auſculta: nec te rurſus præcipitio, vel ullo mortis arcerſito genere perimas. Luctum deſine, & pone mœrorem: precibuſque potius Deorum maximum percole: &, utpote adulеſcentem delicatum luxurioſumque, blandis obſequiis promerere. Sic locuto Deo paſtore, nulloque ſermone reddito, ſed adorato tantum numine ſalutari, Pſyche pergit ire. Sed antequam multum viæ laboranti veſtigio pererraſſet, inſcio quodam tramite jam delabente, accedit quamdam civitatem, in qua regnum maritus unius ſororis ejus obtinebat. Qua re cognita Pſyche, nuntiari præſentiam ſuam ſorori deſiderat: mox inducta, alternis amplexibus mutuæ ſalutationis expletis, percontanti cauſas adventus ſui, ſic infit: Meminiſti conſilium veſtrum, ſcilicet quo mihi ſuaſiſtis, ut beſtiam, quæ mariti mentito nomine mecum quieſcebat,

bat, priuſquam ingluvie voraci me miſellam hauriret, ancipiti novacula perimerem. Sed cum primum utique placuerat, conſcio lumine vultus ejus adſpexi: video mirum divinumque prorſus ſpectaculum: ipſum illum Deæ Veneris filium, ipſum, inquam, Cupidinem leni quiete ſopitum. Ac dum tanti boni ſpectaculo percita, & nimia voluptatis copia turbata fruendi laborarem inopia; caſu ſcilicet peſſimo, lucerna fervens oleum rebullivit in ejus humerum. Quo dolore ſtatim ſomno recuſſus, ubi me ferro & igni conſpexit armatam, Tu quidem, inquit, ob iſtud tam dirum facinus, confeſtim toro meo divorte, tibique res tuas habeto. Ego vero ſororem tuam, & nomen quo [tu] cenſeris, ajebat, jam mihi conferreatis nuptiis conjugabo. Et ſtatim Zephyro præcipit, ultra terminos me domus ejus afflaret. Necdum ſermonem Pſyche finierat: illa veſaniæ libidinis & Invidiæ noxiæ ſtimulis agitata, reconcinnato mendacio fallens maritum, quaſi de morte parentum aliquid comperiſſet, ſtatim navem adſcendit: & ad illum ſcopulum protinus pergit; &, quamvis alio vento flante, cæca ſpe tamen inhians; Accipe me, dicens, Cupido dignam te conjugem: &, tu Zephyre, ſuſcipe dominam: ſaltu ſe maximo præcipitem dedit. Nec tamen ad illum locum vel ſaltem mortua pervenire potuit. Nam per ſaxa cautium membris jactatis atque diſſipatis, &, proinde ut merebatur, laceratis viſceribus ſuis, alitibus beſtiiſque obvium ferens pabulum, interiit. Nec vindictæ ſequentis pœna tardavit. Nam Pſyche errabundo rurſus gradu pervenit ad civitatem aliam, in qua pari modo ſoror morabatur alia. Nec ſecius & ipſa fallacie germanitatis inducta, & in ſororis ſceleratas nuptias æmula, feſtinavit ad ſcopulum: inque ſimile mortis exitium cecidit. Interdum Pſyche quæſitioni Cupidinis intenta, populos circuibat. illo vulnere lucernæ dolens, in ipſo thalamo matris jacens ingemebat. Tunc avis peralba illa Gavia, quæ ſuper fluctus marinos pinnis natat, demergit ſeſe propere ad Oceani profundum gremium. Ibi commodum Venere lavantem natantemque propter adſiſtens, indicat aduſtum filium ejus gravi vulneris dolore mœrentem, dubium ſalutis jacere: jamque per cunctorum ora populorum rumoribus conviciiſque variis omnem Veneris familiam male audire, quod il-

le qui-

quidem montano ſcortatu, tu vero marino natatu ſeceſſeritis. Ac per hoc non Voluptas ulla, non Gratia, non Lepos, ſed incompta, & agreſtia, & horrida cuncta ſint; non nuptiæ conjugales, non amicitiæ ſociales, non liberum caritates, ſed enormis illuvies, & ſqualentium fœderum inſuave faſtidium. Hæc illa verboſa & ſatis curioſa avis, in auribus Veneris filii inlacerans exiſtimationem, ganniebat. At Venus irata ſolidum exclamat repente: Ergo jam ille bonus filius meus habet amicam aliquam? Prome, agedum, quæ ſola mihi ſervis amanter, nomen ejus quæ puerum ingenuum & inveſtem ſollicitavit, ſive illa de Nympharum populo, ſeu de Horarum numero, ſeu de Muſarum choro, vel de mearum Gratiarum miniſterio. Nec loquax illa conticuit avis: ſed, Neſcio, inquit, domina, puto Puellam, ſi probe memini, Pſyches nomine dicitur, efflictim cupere. Tunc indignata Venus exclamavit: Vel maxime Pſychem illam, meæ formæ ſuccubam, mei nominis æmulam, vere diligit. Ni & aureum illud incrementum lenam me putat, cujus monſtratu puellam illam cognoſceret. Hæc quiritans properiter emergit e mari, ſuumque protinus aureum thalamum petiit: & reperto, ſicut audierat, ægroto puero, jam inde a foribus quam maxime boans: Honeſta, inquit, hæc, & natalibus noſtris bonæque tuæ frugi congruentia? Vt primum quidem tuæ parentis, immo dominæ præcepta calcares, nec ſordidis amoribus inimicam meam cruciares; verum etiam hoc ætatis puer, tuis licentioſis & immaturis jungeres amplexibus; ut ego nurum ſcilicet tolerarem inimicam. Sed utique præſumis augo & corruptor, & inamibilis, re ſolum generoſum, nec me jam per ætatem poſſe concipere. Velim ergo ſcias, multo te meliorem filium alium genituram; immo, ut contumeliam magis ſentias, aliquem de meis adoptaturam vernulis: eique donaturam iſtas pinnas, & flammas, & arcum, & ipſas ſagittas, & omnem meam ſupellectilem, quam tibi non ad hos uſus dederam. Nec enim de patris tui bonis, ad inſtructionem iſtam quidquam conceſſum eſt. Sed male prima tua pueritia inſtructus es, & acutas manus habes, & majores tuos inreverenter pulſaſti toties; & ipſam matrem tuam: me inquam ipſam, parricida, denudas quotidie: & percuſſiſti ſæpius, & quaſi viduam utique contemnis, nec vitricum tuum, fortiſ-

ſimum

ſimum illum maximumque bellatorem, metuis,
quidni! cui ſæpius, in angorem mei pellicatus, puel-
las propinare conſueſti. Sed jam faxo, te luſus hu-
jus pœniteat, & ſentias acidas & amaras nuptias
illas. Sed nunc irriſui habita quid agam? quo me
conferam? quibus modis ſtellionem iſtum coh-
beam? Petam ne auxilium ab inimica mea Sobrie-
tate, quam propter hujuſcemodi luxuriem ſæpius
offendi? aut ruſticæ ſqualentiſque feminæ collo-
quium prorſus adhibendum eſt? inhorreſco: nec
tamen vindictæ ſolatium unde unde ſpernendum
eſt. Illa mihi prorſus adhibenda eſt, nec ulla alia:
quæ caſtiget aſperrime nugonem iſtum: phare-
tram expilet, & ſagittas dearmet, arcum denodet,
tædam deflammet; immo & ipſum corpus ejus a-
crioribus remediis coerceat. Tunc injuriæ meæ li-
tatum crediderim, cum ejus comas, quas iſtis mani-
bus [meis] ſubinde aureo nitore perſtrinxi, dera-
ſerim: pinnas, quas meo gremio nectarei fontis in-
feci, prætotonderim. Sic effata, foras ſeſe prori-
pit infeſta, & ſtomachata biles Venereas. Sed eam
protinus Ceres & Iuno continuantur: viſamque
vultu tumido, quæſivere, cur truci ſupercilio tan-
tam venuſtatem micantium oculorum coerceret?
At illa, Opportune, inquit, ardenti prorſus iſto
meo pectori violentiam ſcilicet perpetrare venitis.
Sed totis oro veſtris viribus Pſychem illam fugi-
tivam, volaticam, mihi requirite. Nec enim vos u-
tique domus meæ famoſa fabula, & non dicendi
filii mei facta latuerint. Tunc illæ ignaræ quæ ge-
ſta ſunt, palpare Veneris iram ſævientem ſic ador-
tæ: Quid tale, domina, deliquit tuus filius, ut ani-
mo pervicaci voluptates illius impugnes: & quam
ille diligit, tu quoque perdere geſtias? Quod au-
tem damus iſti crimen, ſi puellæ lepidæ libenter
adriſit? An ignoras eum maſculum, & juvenem [eſ-
ſe] vel certe jam quot ſit annorum oblita es? An
quod ætatem portat bellule, puer tibi ſemper vide-
tur? Mater autem tu, & præterea cordata mulier,
filii tui luſus ſemper explorabis curioſe, & in eo
luxuriem culpabis, & amores revinces, & tuas artes
tuaſque delicias in formoſo filio reprehendes? Quis
autem te Deum, quis hominum patietur, paſſim cu-
pidines populis diſſeminantem, cum tuæ domus a-
mores amare coerceas, & vitiorum muliebrium pu-
blicam præcludas officinam? Sic illæ metu ſagitta-
rum,

rum, patrocinio gratioſo Cupidini, quamvis abſen-
ti, blandiebantur, Sed Venus indignata ridicule tra-
ctari ſuas injurias præverſis illis, alte rurſus conci-
to gradu, pelago viam capeſſit.

LIBER SEXTVS.

INTEREA Pſyche variis jactabatur diſcur-
ſibus, dies noctesque mariti veſtigationibus in-
quieta, animo tanto cupidior; & iratum licet,
ſi non uxoriis blanditiis lenire, certe ſervilibus
precibus propitiare. Et, proſpecto templo quodam
in ardui montis vertice, Vnde autem inquit, ſcio,
an iſtic meus degat dominus? Et illico dirigit cita-
tum gradum: quem defectum prorſus aſſiduis labo-
ribus ſpes incitabat, & votum. Iamque gnaviter e-
menſis celſioribus jugis, pulvinaribus ſeſe proxi-
mam intulit. Videt ſpicas frumentarias in acervo,
& alias flexiles in corona: & ſpicas hordei videt.
erant & falces, & operæ meſſoriæ mundus omnis;
ſed cuncta paſſim jacentia, & incuria confuſa, &,
ut ſolet, æſtu laborantium manibus projecta. Hæc
ſingula Pſyche curioſe dividit, & diſcretim remota
rite componit: rata ſcilicet, nullius Dei fana & ce-
rimonias negligere ſe debere, ſed omnium benivo-
lam miſericordiam corrogare. Hæc eam ſolicite ſe-
duloque curantem, Ceres alma deprehendit; & lon-
gum exclamat protinus: Ah, Pſyche miſeranda!
totum per orbem Venus anxia diſquiſitione tuum
veſtigium furens animi requirit: teque ad extre-
mum ſupplicium expetit, & totis numinis ſui viri-
bus ultionem flagitat. Tu vero rerum mearum tu-
telam nunc geris, & aliud quidquam cogitas niſi
de tua ſalute? Tunc Pſyche pedes ejus advoluta, &
uberi fletu rigans Deæ veſtigia, humumque verrens
crinibus ſuis, multi jugis precibus editis veniam
poſtulabat, PER ego te frugiferam tuam dexte-
ram iſtam deprecor, per lætificas meſſium ceremo-
nias, per tacita ſacra ciſtarum, & per famulorum
tuorum draconum pinnata curricula, & glebæ Si-
culæ ſulcamina, & currum rapacem, & terram te-
nacem, & illuminatum Proſerpinæ nuptiarum de-
meacula, & luminoſarum filiæ inventionum re-
meacula, & cætera quæ ſilentio tegit Eleuſinis At-
ticæ ſacrarium, miſerandæ Pſyches animæ, ſupplicis
tuæ,

tuæ, ſubſiſte. inter iſtam ſpicarum congeriem patere vel pauculos dies deliteſcam; quoad Deæ tantæ ſæviens ira ſpatio temporis mitigetur, [vel] certe meæ vires diutino labore feſſæ, quietis intervallo leniantur. Suſcipit Ceres: Tuis quidem lacrymoſis precibus & commoveor, & optitulari cupio; ſed cognatæ meæ, cum qua etiam antiquum fœdus amicitiæ colo, bonæ præterea fœminæ malam gratiam ſubire nequeo. Decede itaque iſtis ædibus protinus: &, quod a me retenta cuſtoditaque non fueris, optimi conſule. Contra ſpem ſuam repulſa Pſyche, & adflicta duplice mœſtitia, iter retrorſum porrigens inter ſubſitæ convallis ſublucidum lucum proſpicit fanum ſolerti fabrica ſtructum: nec ullam vel dubiam ſpei melioris viam volens omittere, ſed adire cujuſcunque Dei veniam, ſacratis foribus proximat. Videt dona pretioſa, & lacinias auro literatas ramis arborum poſtibuſque ſuffixas, quæ cum gratia facti, nomen Dei cui fuerant dicata teſtabantur. Tunc genu nixa, & manibus aram tepentem amplexa, deterſis ante lacrymis, ſic adprecatur: MAGNI IOVIS GERMANA ET CONIVGA, ſive tu Sami, quæ querulo partu vagituque & alimonia tua gloriatur, tenes vetuſta delubra: ſive celſæ Carthaginis, quæ te virginem vectura leonis cœlo commeantem percolit, beatas ſedes frequentas: ſive prope ripas Inachi, qui te jam nuptam Tonantis, & reginam Dearum memorat, [inclytis Argivorum præſides mœnibus:] quam totus Oriens Zygiam veneratur, & omnis Occidens Lucinam appellat: ſis meis extremis caſibus Iuno Soſpita, meque in tantis exantlatis laboribus defeſſam, imminentis periculi metu libera. quod ſciam, ſoles prægnantibus periclitantibus ultro ſubvenire. Ad iſtum modum ſupplicanti [ſtatim] ſeſe Iuno cum totius ſui numinis auguſta dignitate præſentat; & protinus, Quam vellem, inquit, [Pſyche,] nurum meum precibus tuis accommodare: ſed contra voluntatem Veneris, nurus meæ, quam filiæ ſemper dilexi loco, præſtare me pudor non ſinit. tunc etiam legibus, quæ ſervos alienos profugos invitis dominis vetant ſuſcipi, prohibeor. Iſto quoque fortunæ naufragio Pſyche perterrita, nec indipiſci jam maritum volatilem quiens, tota ſpe ſalutis depoſita, ſic ipſa ſuas cogitationes conſuluit: Iam quæ poſſunt alia meis ærumnis tentari

vel adhiberi ſubſidia, cui nec Dearum quidem quamquam volentium potuerunt prodeſſe ſuffragia? Quorſum itaque tantis laqueis incluſa veſtigium porrigam, quibuſque tectis vel etiam tenebris abſcondita magnæ Veneris inevitabiles oculos tandem effugiam? Quin igitur maſculum ſumis animum, & caſſæ ſpeculæ renuntias fortiter, & ultroneam te dominæ tuæ reddis, & vel ſera modeſtia ſævientes impetus ejus mitigas? Qui ſcias, an etiam, quem diu quæritas, illic in domo matris reperias? Sic ad dubium obſequium, immo ad certum exitium præparata, principium futuræ ſecum meditabatur obſecrationis. At Venus terrenis remediis inquiſitionis abnuens, cœlum petit. jubet conſtrui currum, quem ei Vulcanus ſubtili fabrica ſtudioſe polluerat, & ante thalami rudimentum nuptiale munus obtulerat, limæ tenuantis detrimento conſpicuum, & ipſius auri damno pretioſum. De multis quæ circa cubiculum dominæ ſtabulant procedunt quatuor candidæ columbæ, & hilaris inceſſibus picta colla torquentes, jugum gemmeum ſubeunt; ſuſceptaque domina lætæ ſubvolant. Currum Deæ proſequentes gannitu conſtrepenti laſciviunt paſſeres: & cæteræ quæ dulce cantitant aves, melleis modulis ſuave reſonantes, adventum Deæ prænuntiant. Cedunt nubes, & cœlum filiæ panditur: & ſummus æther cum gaudio ſuſcipit Deam. nec obvias aquilas, vel accipitres rapaces pertimeſcit magnæ Veneris canora familia. Tunc ſe protinus ad regias Iovis arces dirigit, & petitu ſuperbo Mercurii dei vocalis operæ neceſſariam uſuram poſtulat. Nec renuit Iovis cærulum ſupercilium. Tunc ovans illico, comitante etiam Mercurio, Venus cœlo demeat, eique ſolicite ſerit verba: Frater Arcas, ſcis nempe ſororem tuam Venerem ſine Mercurii præſentia nil umquam feciſſe: nec te præterit utique quanto jam tempore deliteſcentem ancillam nequiverim reperire: Nil ergo ſupereſt, quam tuo præconio præmium inveſtigationis publicitus edicere. Fac ergo mandatum matures meum, & indicia, quibus poſſit cognoſci, manifeſte deſignis; ne ſi quis occultationis illicitæ crimen ſubierit, ignorantiæ ſe poſſit excuſatione defendere. Et ſimul dicens, libellum ei porrigit, ubi Pſyches nomen continebatur, & cætera. Quo facto, protinus domum faceſſit. Nec Mercurius omiſit obſequium. nam per omnium

ora populorum paſſim diſcurrens, ſic mandatæ præ-
dicationis munus exequebatur: SI QVIS A
FVGA RETRAHERE, VEL OC-
CVLTAM DEMONSTRARE PO-
TERIT FVGITIVAM REGIS FI-
LIAM, VENERIS ANCILLAM,
NOMINE PSYCHEM; CONVE-
NIAT RETRO METAS MVRTIAS
MERCVRIVM PRÆDICATO-
REM, ACCEPTVRVS INDICI-
NÆ NOMINE AB IPSA VENERE
SEPTEM SAVIA SVAVIA, ET
VNVM BLANDIENTIS ADPVL-
SV LINGVÆ LONGE MELLI-
TVM. Ad hunc modum pronuntiante Mercurio,
tanti præmii cupido certatim omnium mortalium
ſtudium arrexerat. Quæ res nunc vel maxime ſu-
ſtulit Pſyches omnem cunctationem. Iamque fo-
res ejus dominæ proximanti occurrit una de fa-
mulatione Veneris, nomine Conſuetudo: ſtatim-
que, quantum maxime potuit, exclamat: Tandem
ancilla nequiſſima dominam habere te ſcire cœpi-
ſti? An pro cætera morum tuorum temeritate iſtud
quoque neſcire te fingis, quantos labores circa tui
inquiſitiones ſuſtinuerimus? Sed bene, quod meas
potiſſimum manus incidiſti, & inter Orci cancros
jam ipſos adhæſiſti; datura ſcilicet actutum contu-
maciæ tantæ pœnas. Et audaciter in capillos ejus
immiſſa manu, trahebat eam, nequaquam reniten-
tem. Quam ubi primum inductam, oblatamque ſi-
bi conſpexit Venus, latiſſimum cachinnum extol-
lit, & qualem ſolent furenter irati: caputque qua-
tiens, & adſcalpens aurem dexteram, Tandem,
inquit, dignata es ſocrum ſuam ſalutare? An potius
maritum, qui vulnere tuo periclitatur, interviſere
veniſti? Sed eſto ſecura: jam enim excipiam te, ut
bonam nurum condecet: &, Vbi ſunt, inquit, Solli-
tudo atque Triſtities, ancillæ meæ? Quibus intro
vocatis, torquendam tradidit eam. At illæ ſequen-
tes herile præceptum, Pſychem miſellam flagel-
lis adflictam, & cæteris tormentis excruciatam, i-
terum dominæ conſpectui reddunt. Tunc rurſus ſu-
blato riſu Venus, Et ecce, inquit, nobis turgidi
ventris ſui lenocinio commovet miſerationem,
de me præclara ſobole aviam beatam ſcilicet fa-
ciat. Felix vero ego, quæ in ipſo ætatis meæ flore

vocabor avia: & vilis ancillæ filius nepos Veneris audiet. Quamquam inepta ego fruſtra filium dicam: Impares enim nuptiæ, & præterea in villa ſine teſtibus, & patre non conſentiente factæ, legitimæ non poſſunt videri: ac per hoc ſpurius ille naſcetur; ſi tamen partum omnino proferre te patiemur. His editis, involat in eam, veſtemque plurifariam diloricat: capilloque diſciſſo, & capite conquaſſato, graviter adfligit, &, accepto [frumento] & hordeo, & milio, & papavere, & cicere, & lente, & faba, commixtiſque acervatim confuſiſque in unum grumulum, ſic ad illam: Videris enim mihi tam deformis ancilla nullo alio ſed tantum ſedulo miniſterio amatores tuos promereri: jam ego & ipſa frugem tuam periclitabor. Diſcerne ſeminum iſtorum paſſivam congeriem: ſinguliſque granis rite diſpoſitis, atque ſejugatis, ante iſtam veſperam opus [expeditum] approbato mihi. Sic adſignato tantorum ſeminum cumulo, ipſa cœnæ nuptiali conceſſit. Nec Pſyche manus admolitur inconditæ illi & inextricabili moli; ſed immanitate præcepti conſternata, ſilens obſtupeſcit. Tunc formicula illa parvula; atque ruricola, certatim difficultatis tantæ laboriſque miſerta, contubernalis magni Dei ſocruſque ſævitiam exſecrata, diſcurrens gnaviter convocat corrogatque cunctam formicarum accolarum claſſem: Miſeremini terræ omniparentis agiles alumnæ, miſeremini, & Amoris uxori puellæ lepidæ periclitanti prompta velocitate ſuccurrite. Ruunt aliæ ſuperque aliæ ſepedum populorum undæ, ſummoque ſtudio granatim ſingulæ totum digerunt acervum: ſeparatimque diſtributis, diſſitiſque generibus, e conſpectu perniciter abeunt. Sed initio noctis e convivio nuptiali vino madens & fragrans balſama Venus remeat, totumque revincta corpus roſis micantibus; viſaque diligentia miri laboris, Non tuum, inquit, nequiſſima, nec tuarum manuum iſtud opus, ſed illius cui tuo immo & ipſius malo placuiſti. Et, fruſto cibarii panis ei projecto, cubitum faceſſit. Interim Cupido ſolus interioris domus unici cubiculi cuſtodia clauſus coercebatur acriter: partim, ne petulanti luxurie vulnus gravaret; partim, ne cum ſua cupita conveniret. Sic ergo diſtentis, & ſub uno tecto ſeparatis amatoribus, tetra nox exantlata. Sed Aurora commodum inequitante,

vocatæ Pſychæ Venus infit talia: Videſne illud nemus, quod fluvio præterluenti rupique longæ attenditur; cujus imi gurgites vicinum fontem deſpiciunt? oves ibi nitentes, aurique colore florentes, incuſtodito paſtu vagantur. inde de coma pretioſi velleris floccum mihi confeſtim quoquomodo quæſitum adferas cenſeo. Perrexit Pſyche volenter, non obſequium quidem illa functura, ſed requiem malorum præcipitio fluvialis rupis habitura. Sed inde de fluvio Muſicæ ſuavis nutricula, leni crepitu dulcis auræ divinitus inſpirata, ſic vaticinatur Arundo viridis: Pſyche, tantis ærumnis exercita, neque tua miſerrima morte meas ſanctas aquas polluas, nec vero iſtius oræ contra formidabiles oves feras aditum; quoad de Solis flagrantia mutuato calore, truci rabie ſolent efferri, cornuque acuto, & fronte ſaxea, & nonnumquam venenatis morſibus in exitium ſævire mortalium; ſed dum meridies Solis ſedaverit vaporem, & pecua ſpiritus fluvialis ſerenitate conquieverint, poteris ſub illa proceriſſima platano, quæ mecum ſimul unum fluentum bibit, latenter te abſcondere: & cum primum mitigata furia laxaverint oves animum, percuſſis frondibus adtigui nemoris, lanoſum aurum reperies, quod paſſim ſtirpibus connexum obhæreſcit. Sic Arundo ſimplex & humana Pſychem ægerrimam ſalutem ſuam docebat. Nec auſcultatu pœnitendo diligenter inſtructa illa, ceſſavit: ſed obſervatis omnibus furatrina facili, flaventis auri mollitie congeſtum gremium Veneri reportat. Nec tamen apud dominam ſaltem ſecundi laboris periculum, ſecundum teſtimonium meruit; ſed contortis ſuperciliis ſubridens amarum, ſic inquit: Nec me præterit hujus quoque facti auctor adulterinus. Sed jam nunc ego ſedulo periclitabor, an oppido forti animo ſingularique prudentia ſis prædita. Videſne inſiſtentem celſiſſimæ illi rupi montis ardui verticem, de quo fontis atri fuſcæ defluunt undæ, proximæque conceptaculo vallis incluſæ Stygias irrigant paludes, & rauca Cocyti fluenta nutriunt: Indidem mihi de ſummi fontis penita ſcaturigine rorem rigentem [hauritum] iſta confeſtim deferto urnula. Sic ajens, cryſtallo dedolatum vaſculum, inſuper ei graviora comminata, tradidit. At illa ſtudioſe gradum celerans, montis extremum petit tumulum, certe vel illic inventura vitæ peſſimæ finem. Sed

cum

cum primum prædicti jugi conterminos locos appulit, videt rei vaſtæ letalem difficultatem. Namque ſaxum immani magnitudine procerum, & inacceſſa ſalebritate lubricum, mediis e faucibus lapidis fontes horridos evomebat: qui ſtatim proni foraminis lacunis educti, perque proclive delapſi, & anguſti canalis exerto contecti tramite, proximam convallem latenter incidebant. dextera lævaque cotibus cavatis proſerpunt, & longa colla porrecti ſævi dracones, inconnivæ vigiliæ luminibus addictis, & in perpetuam lucem pupulis excubantibus. Iamque & ipſæ ſemet movebant vocales aquæ, nam &, Diſcede; Quid facis? &, Vide; &, Quid agis; Cave; &, Fuge; &, Peribis; ſubinde clamant. Sic impoſſibilitate ipſa mutata in lapidem Pſyche, quamvis præſenti corpore, ſenſibus tamen aberat: & inextricabilis periculi mole prorſus obruta, lacrymarum etiam extremo ſolatio carebat. Nec Providentiæ bonæ graves oculos innocentis animæ latuit ærumna. Nam ſupremi Iovis regalis ales illa, repente propanſis utrimque pinnis adfluit rapax aquila; memorque veteris obſequii, quo ductu Cupidinis Iovi pocillatorem Phrygium ſuſtulerat, opportunam ferens opem, Deique numen in uxoris laboribus percolens, alti culminis Diales vias deſerit, & ob os puellæ prævolans, incipit: At tu ſimplex alioquin, & expers rerum talium, ſperaſne te ſanctiſſimi nec minus truculenti fontis vel unam ſtillam poſſe furari, vel omnino contingere? Diis etiam ipſique Iovi formidabiles aquas iſtas Stygias vel fando comperiſti? quodque vos dejeratis per numina Deorum, Deos per Stygis majeſtatem ſolere? Sed cedo iſtam urnulam. Et protinus arreptam completamque feſtinanter, libratiſque pinnarum nutantium molibus, inter genas ſævientium dentium, & triſulca vibramina draconum, remigium dextera lævaque porrigens, volentes aquas, & ut abiret innoxius præmonentes, excipit: commentus ob juſſum Veneris petere, eique ſe præminiſtrare. quare paulo facilior adeundi fuit copia. Sic acceptam cum gaudio plenam urnulam Pſyche Veneri citata retulit. Nec tamen nutum Deæ ſævientis vel tunc expiare potuit. nam ſic eam, majora atque pejora flagitia comminans, appellat renidens exitiabile: Iam tu quidem videris maga quædam mihi & alte prorſus malefica, quæ talibus

præceptis

præceptis meis obtemperaſti gnaviter. Sed adhuc iſtud, mea pupula, miniſtrare debebis. Sume iſtam pyxidem: [&, dedit] protinus uſque ad inferos & ipſius Orci ferales pernates te dirige: tunc conferens pyxidem Proſerpinæ, Petit te Venus, dicito, modicum de tua mittas ei formoſitate, vel ad unam ſaltem dieculam ſufficiens. nam quod habuit, dum filium curat ægrotum, conſumpſit atque contrivit omne. Sed haud immaturius redito; quia me neceſſe eſt indidem delibutam theatrum Deorum frequentare. Tunc Pſyche vel maxime ſenſit ultimas fortunas ſuas: &, velamento rejecto, ad promptum exitium ſeſe compelli manifeſte comperit. quidni? quæ ſuis pedibus ultro ad Tartarum Maneſque demeare cogeretur. Nec cunctata diutius, pergit ad quampiam turrim præaltam, indidem ſeſe datura præcipitem: ſic enim rebatur, ad Inferos recte atque pulcherrime ſe poſſe deſcendere. Sed turris prorupit in vocem ſubitam: Et quid te, inquit, præcipitio miſella quæris extinguere? quidque jam noviſſimo periculo laborique iſto temere ſuccumbis? Nam, ſi ſpiritus corpore tuo ſemel fuerit ſejugatus, ibis quidem profecto ad imum Tartarum, ſed inde nullo pacto redire poteris. Mihi auſculta: Lacedæmon Achajæ nobilis civitas non longe ſita eſt, hujus conterminam, deviis abditam locis, quære Tænarum. inibi ſpiraculum Ditis [&] per portas hiantes monſtratur iter invium: cui te limite tranſmeato ſimul commiſeris, jam canale directo pergis ad ipſam Orci regiam. Sed non hactenus vacua debebis per illas tenebras incedere, ſed offas polentæ mulſo contritas ambabus geſtare manibus, ac in ipſo ore duas ferre ſtipes. Jamque confecta bona parte mortiferæ viæ, continuaberis claudum aſinum lignorum gerulum, cum agaſone ſimili: qui te rogabit, decidente ſarcina funiculos aliquot porrigas ei; ſed tu nulla voce deprompta, tacita præterito. Nec mora, cum ad flumen mortuum venies, cui præfectus Charon protinus expetens portorium, ſic ac ripam ulteriorem ſutili cymba deducit commeantes. Ergo & inter mortuos avaritia vivit? nec Charon ille, Ditis pater, tantus deus, quidquam gratuito facit; & pauper moriens viaticum debet quærere; &, æs ſi forte præ manu non fuerit, nemo eum expirare patietur? Huic ſqualido ſeni dabis nauli nomine de ſtipibus, quas

quas feres, alteram: ſic tamen ut ipſe ſua manu de tuo ſumat ore. Nec ſecius tibi pigrum fluentem tranſmeanti quidam ſupernatans ſenex mortuus, putres adtollens manus, orabit ut eum intro navigium trahas; nec tu tamen illicita adfectare pietate. Tranſito fluvio, modicum te progreſſam textrices orabunt anus, telam inſtruentes, manus pauliſper accommodes; nec id tamen tibi contingere fas eſt. Nam hæc omnia tibi & multa alia de Veneris inſidiis oriuntur, ut vel unam de manibus omittas offulam. Nec putes futile iſtud pollentarium damnum leve. altera enim perdita, lux hæc tibi prorſus denegabitur. Canis namque pergrandis trijugo & ſatis amplo capite præditus, immanis & formidabilis, tonantibus oblatrans faucibus, mortuos, quibus jam nil mali poteſt facere, fruſtra territando, ante ipſum limen & atra atria Proſerpinæ ſuperexcubans, ſervat vacuam Ditis domum. Hunc offrenatum unius offulæ præda, facile præteribis; ad ipſamque protinus Proſerpinam introibis: quæ te comiter excipiet, ac benigne; ut & molliter adſidere, & prandium opipare ſuadeat ſumere. Sed tu & humi reſide, & panem ſordidum petitum eſto: deinde nuntiato quid adveneris, ſuſceptoque quod offeretur, rurſus remeans, canis ſævitiem offula reliqua redime: ac deinde avaro navitæ data, quam reſervaveras, ſtipe, tranſitoque ejus fluvio recalcans priora veſtigia, ad iſtum cœleſtium ſiderum redies chorum. Sed inter omnia, hoc obſervandum præcipue tibi cenſeo; ne velis aperire vel inſpicere illam, quam feres, pyxidem; vel omnino formoſitatis divinæ abditum cures theſaurum. Sic turris illa [velut] propitia vaticinationis munus explicuit. Nec morata Pſyche, pergit Tænarum: ſumptiſque rite ſtipibus illis & offulis, infernum decurrit meatum: tranſitoque per ſilentium aſinario debili, & amnica ſtipe vectori data, neglecto ſupernatantis mortui deſiderio, & ſpretis textricum ſubdolis precibus, & offulæ cibo ſopita canis horrendi rabie, domum Proſerpinæ penetrat. Nec offerentis hoſpitæ ſedile delicatum, vel cibum beatum amplexa; ſed ante pedes ejus reſidens humilis, & cibario pane contenta, Veneream pertulit legationem. Statimque ſecreto repletam concluſamque pyxidem ſuſcipit, & offulæ ſequentis fraude caninis latratibus obſeratis, & reſidua

navitæ reddita ſtipe, longe vegetior ab inferis recurrit. repetita igitur atque odorata candida iſta luce, quamquam feſtinans obſequium terminare, mente capitur temeraria curioſitate. Et ecce, inquit, inepta ego divinæ formoſitatis gerula, quæ nec tantillum quidem indidem mihi delibo, vel ſic illi amatori meo formoſo placitura. Et cum dicto reſerat pyxidem. nec quidquam ibi rerum, nec formoſitas ulla, ſed Infernus ſomnus, ac vere Stygius: qui ſtatim coperculo revelatus, invadit eam, craſſaque ſoporis nebula cunctis ejus membris perfunditur, & in ipſo veſtigio ipſaque ſemita conlapſam poſſidet. & jacebat immobilis, & nihil aliud, quam dormiens cadaver. Sed Cupido jam cicatrice ſolida revaleſcens, nec diutinam ſuæ Pſyches abſentiam tolerans, per artiſſimam cubiculi, quo cohibebatur, elapſus feneſtram, refectiſque pinnis aliquanta quiete, longe velocius provolans, Pſychem adcurrit ſuam: deterſoque ſomno curioſe, & rurſum in priſtinam pyxidis ſedem recondito, Pſychem innoxie punctulo ſuæ ſagittæ ſuſcitat. Et ecce, inquit, rurſum perieras miſella ſimili curioſitate. Sed interim quidem tu provinciam quæ tibi matris meæ præcepto mandata eſt, exequere gnaviter: cætera egomet videro. His dictis amator levis in pinnas ſe dedit. Pſyche vero confeſtim Veneri munus reportat [Proſerpinæ.] Interea Cupido amore nimio pereſus, & ægra facie matris ſuæ repentinam ſeveritatem pertimeſcens, ad armillum redit: aliſque pernicibus cœli penetrato vertice, magno Iovi ſupplicat, ſuamque cauſam probat. Tunc Iupiter prenſa Cupidinis buccula, manuque ad os ſuum relata, conſuaviat, atque ſic ad illum: Licet tu, inquit, domine fili, numquam mihi conceſſu Deum decretum ſervaris honorem: ſed iſtud pectus meum, quo leges elementorum & vices ſiderum diſponuntur, convulneraris aſſiduis ictibus, crebriſque terrenæ libidinis fœdaveris caſibus, contraque leges, & ipſam Iuliam, diſciplinamque publicam turpibus adulteriis exiſtimationem famamque meam læſeris, in ſerpentes, in ignes, in feras, in aves & gregalia pecua ſerenos vultus meos ſordide reformando; attamen modeſtiæ meæ memor, quodque inter iſtas meas manus creveris, cuncta perficiam: dum tamen ſcias, æmulos tuos cavere: ac, ſi qua nunc in terris puella præpollet pul-

chritudine, præſentis beneficii vicem per eam, mihi repenſare te debere. Sic fatus, jubet Mercurium Deos omnes ad concionem protinus convocare: ac ſi qui cœtu cœleſtium defuiſſet, in pœnam decem millium nummum conventum iri pronuntiare. Quo metu ſtatim completo cœleſti theatro, pro ſede ſublimi ſedens procerus Iupiter, ſic enuntiat: Dei conſcripti [Muſarum albo,] adoleſcentem iſtum, quod manibus meis alumnatus ſit, profecto ſcitis omnes: cujus primæ juventutis caloratos impetus freno quodam coercendos exiſtimavi. Sat eſt quotidianis eum fabulis ob adulteria cunctaſque corruptelas infamatum. tollenda eſt omnis occaſio, & luxuria puerilis nuptialibus pedicis alligāda. Puellam elegit, & virginitate privavit: teneat, poſſideat, amplexus Pſychem ſemper ſuis amoribus perfruatur. Et ad Venerem collata facie, Nec tu, inquit, filia quidquam contriſtare: nec proſapiæ tantæ tuæ, ſtatuique de matrimonio mortali metuas. Iam faxo nuptias non impares, ſed legitimas, & jure civili congruas. Et illico per Mercurium arripi Pſychem, & in cœlum perduci jubet. Porrecto ambroſiæ poculo, Sume, inquit, Pſyche, & immortalis eſto: nec umquā digredietur a tuo nexu Cupido; ſed iſtæ vobis erunt perpetuæ nuptiæ. Nec mora, cum cæna nuptialis adfluens exhibetur. Accumbebat ſummum torum maritus, Pſychem gremio ſuo complexus. ſic & cum ſua Iunone Iupiter, ac deinde per ordinem toti Dei. Tunc poculum nectaris Iovi quidem [ſuus] pocillator ille ruſticus puer, cæteris vero Liber miniſtrabat. Vulcanus cænam coquebat: Horæ roſis & cæteris floribus purpurabant omnia: Gratiæ ſpargebant balſama: Muſæ voce canora perſonabant: Apollo cantavit ad citharam: Venus ſuavi Muſicæ ſuppari greſſu formoſe ſaltavit. ſcena ſibi ſic concinnata, ut Muſæ quidem chorum canerent, tibias inflaret Satyrus, & Paniſcus ad fiſtulam diceret. Sic rite Pſyche convenit in manum Cupidinis: & naſcitur illis maturo partu filia, quam Voluptatem nominamus. Sic captitiæ puellæ delira & temulenta illa narrabat anicula. Sed adſtans ego non procul dolebam mehercules, quod pugillares & ſtilum non habebam, qui tam bellam fabellam pernotarem. Ecce, confecto neſcio quo gravi prælio, latrones reveniunt onuſti: nonnulli tamen animo promptiores, vulneratis domi relictis, & pla-

gas recurantibus, ipſi ad reliquas occultatas in quadam ſpelunca ſarcinas, (ut ajebant) proficiſci geſtiunt, prandioque raptim tuburcinato, me & equum vectores rerum illarum futuros fuſtibus exinde tundentes, producunt in viam: multiſque clivis & amfractibus fatigatos, prope ipſam veſperam perducunt ad quampiam ſpeluncam: unde multis onuſtos rebus rurſum, ne breviculo quidem tempore refectos, obiter reducunt: tantaque trepidatione feſtinabant, ut me plagis multis obtundentes, propellenteſque ſuper lapidem propter viam poſitum dejicerent. unde crebris æque ingeſtis ictibus, dextero crure & ungula ſiniſtra me debilitatum, ægre ad exſurgendum compellunt. Et unus, Quouſque, inquit, ruptum iſtum aſellum, nunc etiam claudum, fruſtra paſcamus? Et alius: Quid quod & peſſimo pede domum noſtram acceſſit, nec quidquam idonei lucri exinde cepimus, ſed vulnera & fortiſſimorum occiſiones. Alius iterum: Certe ego cum primum ſarcinas iſtas, quamquam invitus, pertulcrit, protinus eum, vulturiis gratiſſimum pabulum futurum, præcipitabo. Dum ſecum mitiſſimi homines altercant de mea nece, jam & domum perveneramus. nam timor ungulas mihi alas fecerat. Tum quæ ferebamus amoliti properter, nulla ſalutis noſtræ cura ac ne meę quidem necis habita, comitibus adſcitis qui vulnerati remanſerant dudum recurrunt; relaturi tædia, ut ajebant, noſtræ tarditatis. Nec me tamen mediocris carpebat ſcrupulus, contemplatione comminatæ mihi mortis; & ipſe mecum: Quid ſtas, o Luci, vel quid jam noviſſimum exſpectas? Mors, & hæc acerbiſſima, decreto latronum tibi comparata eſt, nec magno conatu res indiget. Vides iſtas rupinas proximas, & præacutas in his præminentes ſilices, quæ te penetrantes, quaqua decideris, membratim diſſipabunt. Nam & illa ipſa præclara Magia tua, vultum laboreſque tibi tantum aſini, verum corium non aſini craſſum, ſed hirundinis tenue membranulum circumdedit. Quin igitur maſculum tandem ſumis animum, tuæque ſaluti, dum licet, conſulis. Habes ſummam opportunitatem fugæ, dum latrones abſunt. An cuſtodiam anus ſemimortuæ formidabis? quam, licet claudi pedis tui calce unica, finire poteris. Sed quo gentium capeſſetur fuga, vel hoſpitium quis dabit? Hæc quidem inepta & pro-
ſus

ſus aſinina cogitatio. quis enim viantium vectorem ſuum non libenter auferat ſecum? Et alacri ſtatim niſu lorum, quo fueram deſtinatus, abrumpo; meque quadrupedi curſu proripio. Nec tamen aſtutulæ anus milvinos oculos effugere potui. Nam, ubi me conſpexit abſolutum, capta ſuper ſexum & ætatem audacia lorum prehendit, ac me deducere ac revocare contendit. Nec tamen ego, memor exitiabilis propoſiti latronum, pietate ulla commoveor: ſed incuſſis in eam poſteriorum pedum calcibus, protinus applodo terræ. At illa quamvis humi proſtrata, loro tamen tenaciter inhærebat; ut me procurrentem aliquátiſper tractu ſui ſequeretur, & occipit ſtatim clamoſis ululatibus auxilium validoris manus implorare. Sed fruſtra fletibus caſſum tumultum commovebat: quippe cum nullus adforet qui ſuppetias ei ferre poſſet, niſi ſola illa virgo captiva: quæ vocis excitu procurrens, videt hercules memorandi ſpectaculi ſcenam, non tauro, ſed aſino dependentem Dircen aniculam; ſumptaque conſtantia virili, facinus audet pulcherrimum. Extorto etenim loro manibus ejus, me placitis gannitibus ab impetu revocatum gnaviter inſcendit, & ſic ad curſum rurſum incitat. Ego ſimul voluntariæ fugæ voto, & liberandæ virginis ſtudio, ſed & plagarum ſuaſu quæ me ſæpicule commonebant, equeſtri celeritate, quadrupedi curſu ſolum replaudens, virginis delicatas voculas adhinnire tentabam. Sed & ſcalpendi dorſi mei ſimulatione, nonnumquam obliquata cervice pedes decoros puellæ baſiabam. Tunc illa ſuſpirans altius, cœlumque ſolicito nutu petens, Vos, inquit, Superi tandem meis ſupremis periculis opem ferte. & tu, Fortuna durior, jam ſævire deſiſte. Sat tibi miſeris iſtis cruciatibus meis litatum eſt. Tuque præſidium meæ libertatis, meæque ſalutis, ſi me domum pervexeris incolumẽ, parentibuſque & formoſo proco reddideris, quas tibi gratias perhibebo, quos honores habebo, quos cibos exhibebo? Iam primum jubam iſtam tuam probe pectinatam, meis virginalibus monilibus adornabo: frontem vero criſpatam, prius decoriter deſcriminabo; caudęque ſetas incuria lavacri congeſtas & horridas, compta diligentia pectinabo: bulliſque te multis aureis inoculatum, veluti ſtellis ſidereis relucentem, & gaudiis popularium pomparum ovantẽ, ſinu ſerico progeſtans nucleos, [edulia mitiora,]

te meum

te meum ſoſpitatorem quotidie ſaginabo. Sed nec inter cibos delicatos, & otium profundum, vitæque totius beatitudinem, deerit tibi dignitas glorioſa. Nam memoriam præſentis Fortunæ meæ, divinæque Providentiæ, perpetua teſtatione ſignabo: & depictam tabula fugæ præſentis imaginem meæ domus atrio delicabo. Viſetur & in fabulis audietur, doctorumque ſtilis rudis perpetuabitur hiſtoria: ASINO VECTORE VIRGO REGIA FVGIENS CAPTIVITATEM. Accedes antiquis & ipſe miraculis. Credemus etiam exemplo tuæ veritatis, Phrixum arietem ſupernataſſe, & Arionem delphinum gubernaſſe, & Europam tauro ſupercubaſſe. Quod ſi vere Iupiter mugivit in bove, poteſt in aſino meo latere aliquid, vel vultus hominis, vel facies Deorum. Dum hæc idemtidem puella replicat, votiſque crebros intermiſcet ſuſpiritus, ad quoddam pervenimus trivium: unde me arrepto capiſtro dirigere dextrorſum magnopere geſtiebat; quod ad parentes ejus ea [ſcilicet] iretur via. Sed ego gnarus, latrones illac ad reliquas commeaſſe prædas, renitebar fortiter: atque ſic in animo meo tacitus expoſtulabam: Quid facis infelix puella? quid agis? cur feſtinas ad Orcum? quid meis pedibus facere contendis? non enim te tantum, verum etiam me perditum ibis. Sic nos diverſa tendentes, & in cauſa finali, de proprietate ſoli, imo viæ erciſcundæ contendentes, rapinis ſuis onuſti coram deprehendunt ipſi latrones: & ad Lunę ſplendorem jam inde longius cognitos, riſu maligno ſalutant. & unus e numero ſic appellat: Quorſum iſtam feſtinanti veſtigio lucubratis viam, nec noctis intempeſtæ Manes Larvaſque formidatis? An tu probiſſima puella parentes tuos furtim [inter] viſere properas? Sed nos & ſolitudini tuæ præſidium perhibebimus, & compendioſum ad tuos iter monſtrabimus. Et verbum manu injecta ſecutus, prenſo loro retrorſum me circumtorquet: nec baculi nodoſi, quem gerebat, ſævis ictibus temperat. Tunc ingratis ad promptum recurrens exitium, reminiſcor doloris ungulæ, & occipiti nutanti capite claudicare. Sed ecce, inquit ille qui me retraxerat, rurſum titubas & vacillas? & putres iſti tui pedes fugere poſſunt, ambulare neſciunt? at paulo ante pinnatam Pegaſi vincebas celeritatem. Dum ſic mecum fuſtem quatiens benignus jocatur

comes,

comes, jam domus eorum extremam loricam perveneramus. Et ecce, de quodam ramo proceræ cupreſſus induta laqueum anus illa pendebat. Quam quidem detractam protinus, cum ſuo ſibi funiculo devinctam, dedere præcipitem: puellaque ſtatim deſtinata vinculis, cænam, quam poſtuma diligentia præparaverat infelix anicula, ferinis invadunt animis. Ac dum avida voracitate cuncta contruncant; jam incipiunt de noſtra pœna, ſuaque vindicta ſecum conſiderare. &, utpote in cœtu turbulento, variæ fuere ſententiæ: ut primus vivam cremari cenſeret puellam, ſecundus beſtiis objici ſuaderet, tertius patibulo ſuffigi juberet, quartus tormentis excarnificari præciperet: [certe] calculo cunctorum utcumque mors ei fuerat deſtinata. Tunc unus, omnium ſedato tumultu, placido ſermone ſic orſus eſt: Nec ſectæ collegii, nec manſuetudini ſingulorum, ac ne meæ quidem modeſtiæ congruit, pati vos ultra modum delictique ſævire terminum: nec feras, nec cruces, nec ignes, nec tormenta, ac ne mortis quidem maturatæ feſtinas tenebras arcerſere. Meis itaque conſiliis auſcultantes, vitam puellæ, ſed quam meretur, largimini. Nec vos memoria deſeruit utique quid jamdudum decreveritis de iſto aſino, ſemper pigro quidem, ſed manducone ſummo, nunc etiam mendaci, fictæ debilitatis, & virginalis fugæ ſequeſtro miniſtroque. Hunc igitur jugulare craſtino placeat, totiſque vacuefacto præcordiis, per mediam alvum nudam virginem, quam prætulit nobis, inſuere; ut ſola facie prominente, cæterum corpus puellæ nexu ferino coerceat: tunc ſuper aliquod ſaxum ſcrupoſum, inſuticum & fartilem aſinum exponere, & Solis ardentis vaporibus tradere. ſic enim cuncta, quæ recte ſtatuiſtis, ambo ſuſtinebunt: & mortem aſinus, quam pridem meruit; & illa morſus ferarum, cum vermes membra laniabunt; & ignis flagrantiam, cum Sol nimiis caloribus inflammabit uterum; & patibuli cruciatum, cum canes & vultures intima protrahent viſcera. Sed & cæteras ejus ærumnas & tormenta numerate. Mortuæ beſtiæ ipſa vivens ventrem habitabit, tum fœtore nimio nares æſtuabunt: inediæ diutinæ letali fame tabeſcet; nec ſuis ſaltem liberis manibus mortem ſibi fabricare poterit. Talibus dictis, non pedibus, ſed totis animis latrones

in ejus

in ejus vadunt ſententiam. Quam meis tam magnis auribus accipiens, quid aliud quam meum craſtinum deflebam cadaver?

LIBER SEPTIMVS.

VT primum tenebris abjectis dies inalbebat, & candidum Solis curriculum cuncta collustrabat; quidam de numero latronum pervenit: ſic enim mutuæ ſalutationis officium indicabat. Is in primo ſpeluncæ aditu reſidens, & ex anhelitu recepto ſpiritu, talem colllegio ſuo nuntium fecit: Quod ad domum Milonis Hypatini, quam proxime diripuimus, pertinet, diſcuſſa ſolicitudine jam poſſumus eſſe ſecuri. Poſtquam vos enim fortiſſimi viri, cunctis ablatis, caſtra noſtra remeaſtis: immixtus ego turbulis popularium, dolentique atque indignanti ſimilis, arbitrabar ſuper inveſtigatione facti cujuſcemodi conſilium caperetur; & an, & quatenus latrones placeret inquiri: renuntiaturus vobis uti mandaveratis omnia. Nec argumentis dubiis, ſed rationibus probabilibus, congruo cunctæ multitudinis conſenſu, neſcio qui Lucius auctor manifeſti facinoris poſtulabatur: qui proximis diebus, fictis commendaticiis litteris, Miloni ſeſe, virum commentitus bonum, artius conciliaverat; ut etiam hoſpitio ſuſceptus inter familiares intimos haberetur: pluſculiſque ibidem diebus demoratus falſis amoribus ancillæ Milonis animum inretiens, januæ clauſtra ſedulo exploraverat, & ipſa membra, in quis omne patrimonium condi ſolebat, curioſe perſpexerat. Nec exiguum ſcelerati monſtrabatur indicium, quippe cum eadem nocte ſub ipſo flagitii momento, idem profugiſſet, nec exinde uſquam compareret, nam & præſidium fugæ, quo velocius fruſtratis inſecutoribus procul ac procul abderet ſeſe, eidem facile ſuppeditaſſe. equum namque illum ſuum candidum, vectorem futurum, duxiſſe ſecum. Plane ſervum ejus ibidem in hoſpitio repertum, ſcelerum conſiliorumque herilium futurum judicem, per magiſtratus in publicam cuſtodiam receptum, & altera die tormentis vexatum pluribus, ac pæne ad ultimam mortem excarnificatum, nihil quidquam rerum talium eſſe confeſſum. miſſos tamen in patriam

triam Lucii illius multos numero viros, qui reum pœnas daturum ſceleris inquirerent. Hæc eo narrante, veteris Fortunæ, & illius beati Lucii, præſentiſque ærumnæ & infelicis aſini facta comparatione, medullitus ingemebam. Subiit itaque me, non de nihilo veteris priſcæque doctrinæ viros finxiſſe ac pronuntiaſſe, cœcam & prorſus exoculatam eſſe Fortunam; quæ ſemper ſuas opes ad malos & indignos conferat: nec unquam judicio quemquam mortalium eligat: immo vero cum his potiſſimum diverſetur, quos procul, ſi videret, fugere deberet: quodque cunctis eſt extremius, varias opiniones, immo contrarias nobis adtribuat; ut & malus boni [viri] fama glorietur, & innocentiſſimus contra noxiorum more plectatur. Ego denique, quem ſæviſſimus ejus impetus in beſtiam extremæ ſortis quadrupedem deduxerat, cujuſque caſus etiam cuivis iniquiſſimo dolendus, atque miſerandus merito videretur, crimine latrocinii in hoſpitem mihi cariſſimum poſtulabar. Quod crimen non modo latrocinium, verum etiam parricidium quiſque rectius nominaverit. Nec mihi tamen licebat cauſam meam defendere, vel unico verbo ſaltem denegare. Denique ne mala conſcientia tam ſceleſto crimini præſens viderer ſilentio conſentire; hoc tantum impatientia productus volui dicere, Non feci. Et verbum quidem præcedens [ſemel ac] ſæpius immodice clamitavi, ſequens vero nullo pacto ediſſerere potui; ſed in prima remanſi voce, & idemtidem boavi, Non, Non: quamquam nimia rotunditate pendulas vibraſſem labias. Sed quid ego pluribus de Fortunæ ſcævitate conqueror? quamquam nec iſtud puduit, me cum meo famulo meoque vectore illo equo factum conſervum atque conjugem. Talibus cogitationibus fluctuantem ſubiit me illa cura potior, qua ſtatuto conſilio latronum manibus virginis decretam me victimam recordabar. Ventremque crebro ſuſpiciens meum, jam miſellam puellam parturiebam. Sed ille, qui commodum falſam de me notoriam pertulerat, expromptis mille aureis, quos inſutu laciniæ contexerat, quoſque variis viatoribus detractos, ut ajebat, pro ſua frugalitate communi conferebat arcæ: infit etiam de ſalute commilitonum ſolicite ſciſcitari. Cognitoque quoſdam, immo vero fortiſſimum quemque

variis

variis quidem ſed impigris caſibus oppetiiſſe; ſuadet tantiſper pacatis itineribus, omniumque præliorum ſervatis induciis, inquiſitioni commilitonum potius inſiſteretur, & tirocinio novæ juventutis; ad priſtinæ manus numerum Martiæ cohortis facies integraretur. Nam & invitos terrore compelli, & volentes præmio provocari poſſe: nec paucos humili ſervilique vitæ renuntiantes, ad instar tyrannicæ poteſtatis, ſectam ſuam conferre malle. Se quoque jamdudum pro ſua parte quendam conveniſſe hominem & ſtatu procerum, & ætate juvenem, & corpore vaſtum, & manu ſtrenuum: eique ſuaſiſſe ac denique perſuaſiſſe, ut manus hebetatas diutina pigritia tandem referret ad frugem meliorem; bonoque ſecundæ, dum poſſet, frueretur valetudinis; nec manum validam erogandæ ſtipi porrigeret, ſed hauriendo potius exerceret auro. Talibus dictis univerſim omnes adſenſere: & illum, qui jam comprobatus videretur adſciſci, & alios ad ſupplendum numerum veſtigare ſtatuunt. Tunc profectus, & paululum commoratus ille, perducit immanem quendam juvenem, uti fuerat pollicitus, neſcio an ulli præſentium comparandum. nam præter cæteram corporis molem toto vertice cunctos antepollebat; & ei commodum lanugo malis inſerpebat; ſed plane centunculis diſparibus & male conſarcinatis ſemiamictum: inter quos pectus & venter cruſtata craſſitudine reluctabant. Sic introgreſſus, Avete, inquit, fortiſſimo Deo Marti clientes, mihique jam fidi commilitones, & virum magnanimæ vivacitatis volentem volentes accipite; libentius vulnera corpore excipientem, quam aurum manu ſuſcipientem: ipſaque morte, quam formidant alii, meliorem. Nec me putetis egenum, vel abjectum, neve de pannulis iſtis virtutes meas æſtimetis. Nam præfui validiſſimæ manui, totamque prorſus devaſtavi Macedoniam. Ego ſum prædo famoſus, Hæmus ille Thracius; cujus totæ provinciæ nomen horreſcunt: patre Therone, æque latrone inclyto, prognatus, humano ſanguine nutritus, interque ipſos manipulos factionis educatus, heres & æmulus virtutis paternæ. Sed omnem priſtinam ſociorum fortium multitudinem, magnaſque illas opes exiguo temporis amiſi ſpatio. Nam procuratorem Principis ducenaria perfunctum, dehinc Fortuna triſtiore decuſſum, prætereuntem

fuerām aggreſſus. Sed rei noſcendæ carpo ordinem. Fuit quidam multis officiis in aula Cæſaris clarus atque conſpicuus, ipſi etiam probe ſpectatus. Hunc inſimulatum quorundam aſtu, projecit extorrem ſæviens Invidia. Sed uxor ejus Plotina [quædam] raræ fidei atque ſingularis pudicitiæ femina, quæ decimo partus ſtipendio viri familiam fundaverat, ſpretis atque contemptis urbicæ luxuriæ deliciis, fugientis comes, & infortunii ſocia, tonſo capillo, in maſculinam faciem deformato habitu, pretioſiſſimis monilium & auro monetali zonis refertis incincta, inter ipſas cuſtodientium militum manus & gladios nudos intrepida, cunctorum periculorum particeps, & pro mariti ſalute pervigilem curam ſuſtinens, ærumnas aſſiduas ingenio maſculo ſuſtinebat. Jamque plurimis itinerum difficultatibus, mariſque terroribus exantlatis, Zacynthum petebat: quam Sors ei fatalis decreverat temporariam ſedem. Sed cum primum littus Actiacum, quo tunc Macedonia delapſi graſſabamur, adpuliſſet; nocte promota, tabernulam quamdam litori navique proximam, vitatis maris fluctibus, incubabat. Invadimus, & diripimus omnia nec tamen periculo levi tentati diſceſſimus. Simul namque primum ſonum januæ matrona percepit; procurrens in cubiculum, clamoribus inquietis cuncta miſcuit: milites, ſuoſque famulos nominatim, ſed & omnem viciniam ſuppetiatum convocans: niſi quod pavore cunctorum, cum ſibi quiſque metuentes deliteſcebant, effectum eſt, ut impune diſcederemus. Sed protinus ſanctiſſima (vera enim dicenda ſunt) & unicæ fidei femina, bonis artibus gratioſa, precibus ad Cæſaris numen porrectis, & marito reditum celerem, & aggreſſuræ plenam vindictam impetravit. Deniq; noluit eſſe Cęſar Hęmi latronis collegium; & confeſtim interiit. Tantum poteſt nutus etiam magni Principis. Tota denique factione militarium vexillationum indagatu confecta atque conciſa, ipſe me furatus ægre, ſolus e mediis Orci faucibus ad hunc evaſi modum. Sumpta veſte muliebri florida, in ſinus floccidos abundante, mitellaque textili contecto capite, calceis fæmineis albis illis & tenuibus indutus, & in ſequiorem ſexum inſertus atque abſconditus, aſello ſpicas hordeaceas gerenti reſidens, per medias acies infeſti militis tranſabii. Nam mulierem putantes aſinariam, concede-

bant liberos aditus: quippe cum mihi etiam tunc depiles genæ lævi pueritia ſplendicarent. Nec ab illa tamen paterna gloria vel mea virtute deſcivi, quamquam ſemitrepidus juxta mucrones Martios conſtitutus, ſed habitus alieni fallacia tectus, villas ſeu caſtella ſolus aggrediens, viaticulum mihi corraſi. Et diloricatis ſtatim pannulis, in medium profudit duo millia aureorum. &, En, inquit, iſtam ſportulam, immo vero dotem, veſtro collegio libens, meque vobis ducem fidiſſimum, ſi tamen non recuſatis, offero: brevi temporis ſpatio lapideam iſtam domum veſtram facturus auream. Nec mora, nec contatio; ſed calculis omnibus ducatum latrones unanimes ei deferunt: veſtemque lautiuſculam proferunt; ſumeret, abjecto centunculo, divitem. Sic reformatus, ſingulos exoſculatus, & in ſummo pulvinari locatus, cænaque poculiſque magnis inauguratur. Tunc ſermonibus mutuis de virginis fuga, deque mea vectura, & utrique deſtinata monſtruoſa morte cognoſcit: & ubi locorum eſſet illa percontatus, deductuſque, viſa ea, ut erat vinculis onuſta, contorta & vituperanti nare diſceſſit. &, Non ſum quidem tam brutus, vel certe temerarius, inquit, ut ſcitum veſtrum inhibeam, ſed malæ conſcientiæ reatum intra me ſuſtinebo; ſi quod bonum mihi videtur, diſſimulavero. Sed prius fiduciam veſtri cauſa ſolicito mihi tribuite; cum præſertim vobis, ſi ſententia hæc mea diſplicuerit, liceat rurſus ad aſinum redire. Nam ego arbitror latrones, quiqui eorum recte ſapiunt, nihil anteferre lucro debere ſuo, ac ne ipſam quidem ſæpe ſibi & aliis damnoſam ultionem. Ergo igitur ſi perdideritis in aſino virginem, nihil amplius quam ſine ullo compendio indignationem veſtram exercueritis. Quin ego cenſeo deducendam eam ad quampiam civitatem; ibique venundandam. nec enim levi pretio diſtrahi poterit talis ætatula. Nam & ipſe quoſdam lenones pridem cognitos habeo, quorum poterit unus magnis equidem talentis, ut arbitror, puellam iſtam præſtinare, condigne natalibus ſuis in fornicem proceſſuram; nec in ſimilem fugam diſcurſuram: nonnihil etiam, cum lupanari ſervierit, vindictæ vobis depenſuram. Hanc ex animo quidem meo ſententiam conducibilem protuli; ſed vos veſtrorum eſtis conſiliorum rerumque domini. Sic ille latronum fiſci advocatus noſtram cauſam per-

tulerat,

tulerat, virginis & aſini ſoſpitator egregius. Sed in diutina deliberatione cæteri, cruciantes mora conſilii mea præcordia, immo miſerum ſpiritum, libentes tandem novitii latronis accedunt ſententiæ: & protinus vinculis exſolvunt virginem. Quæ quidem, ſimul viderat illum juvenem, forniciſque & lenonis audierat mentionem, cœpit riſu latiſſimo geſtire: ut mihi merito ſubiret vituperatio totius ſexus; cum viderē puellam, proci juvenis amore nuptiarumque caſtarum deſiderio ſimulato, lupanaris ſpurci ſordidique ſubito delectari nomine. & tunc quidem totarum mulierum ſecta moreſque de aſini pendebant judicio. Sed ille juvenis ſermone repetito, Quin igitur, inquit, ſupplicatum Marti Comiti pergimus, & puellam ſimul venditurі, & ſocios indagaturi? ſed, ut video, nullum uſpiam pecus ſacrificatui, ac ne vinum quidem potatui affatim vel ſufficiens habemus. Decem itaque mihi legate comites, quis contentus proximum caſtellum petam, inde vobis epulas Saliares comparaturus. Sic eo profecto, cæteri copioſum inſtruunt ignem, aramque ceſpite virenti Marti Deo faciunt. Nec multo poſt adveniunt illi, vinarios utres ferentes, & gregatim pecua comminantes. Vnde prælectum grandem hircum, annoſum & horricomem, Marti Secutori Comitique victimant, & illico prandium fabricatur opipare. Tunc hoſpes ille, Non modo, inquit, expeditionum prædarumque, verumetiam voluptatum veſtrarum ducem me ſtrenuum ſentire debetis. Et aggreſſus inſigni facilitate gnaviter cuncta præminiſtrat. verrit, ſternit, coquit, tuceta concinnat, adponit ſatulle; ſed præcipue poculis crebris grandibuſque ſingulos ingurgitat. Interdum tamen, ſimulatione promendi quæ poſcebat uſus, ad puellam commeabat aſſidue, parteſque ſubreptas clanculo, & prægustatas a ſe potiones offerebat hilaris. At illa ſumebat adpetenter: & nonnunquam baſiare volenti, promptis ſuaviolis adlubeſcebat. quæ res oppido mihi diſplicebat. Hem oblita es nuptiarum, tuique mutui cupitoris, puella virgo? & illi neſcio cui recenti marito, quem tibi parentes junxerant, hunc advenam cruentumque percuſſorem præponis? Nec te conſcientia ſtimulat; ſed adfectione calcata, inter lanceas & gladios [iſtos] ſcortari tibi libet? Quod ſi quoquo modo cæteri latrones perſenſerint, non rurſum recurres ad aſi-

G 2 num,

num, & rurſum exitium mihi parabis? Revera ludis de alieno corio. Dum iſta ſycophanta ego mecum maxima cum indignatione diſputo; de verbis eorum quibuſdam dubiis, ſed nõn obſcuris prudenti aſino, cognoſco, non Hæmum illum prædonem famoſum, ſed Tlepolemum ſponſum puellæ ipſius. Nam procedente ſermone, paullo jam clarius, contempta mea præſentia, Bono animo es, inquit, Charite dulciſſima; nam totos iſtos tuos hoſtes ſtatim captivos habebis. Et inſtantia validiore vinum jam immixtum, ſed modico tepefactum vapore, ſauciis illis & crapula vinolentiaque madidis, ipſe abſtemius non ceſſat impingere. Et hercules ſuſpicionem mihi fecit, quaſi ſoporiferum quoddam venenum cantharis immiſceret illis. Cuncti denique ſed prorſus omnes vino ſepulti jacebant, omnes [partim] parati morti. Tunc nullo negotio artiſſimis vinculis impeditis, ac pro arbitrio ſuo conſtrictis illis, impoſita dorſo meo puella, dirigit greſſum ad ſuam patriam. Quam ſimul acceſſimus; tota civitas ad votivum conſpectum effunditur. Procurrunt parentes, affines, clientes, alumni, famuli læti, faciem gaudio deliburi. Pompam cerneres omnis ſexus, & omnis ætatis, novumque & hercules memorandum ſpectamen, virginem aſino triumphantem. Denique ipſe etiam hilarior pro virili parte, ne præſenti negotio ut alienus diſcreparem, porrectis auribus, proflatiſque naribus, rudivi fortiter, immo tonanti clamore perſonui. Et illam thalamo receptam commode parentes ſui fovebant: me vero cum ingenti jumentorum civiumque multitudine confeſtim retro Tlepolemus agebat, non invitum. & nam alias curioſus, & tunc latronum captivatis ſpectator optabam fieri: quos quidem colligatos adhuc vino magis, quam vinculis, deprehendimus. Totis ergo prolatis erutiſque rebus, & nobis auro & argento cæteriſque onuſtis, ipſos partim conſtrictos, uti fuerant, provolutoſque in proximas rupinas præcipites dedere; alios vero ſuis ſibi gladiis obtruncatos reliquere. Tali vindicta læti & gaudentes, civitatem revenimus. Et illas quidem divitias publica cuſtodela commiſere, Tlepolemo puellam repetitam lege tradidere. Exin me ſuum ſoſpitatorem nuncupatum matrona proliſe quam curabat: ipſoque nuptiarum die præſepium meum hordeo paſſim repleri jubet, fœnumque camelo

melo Bactrino ſufficiens, adponi. Sed quas ego condignas Fotidi diras devotiones imprecer, quæ me formavit non canem, ſed aſinum? quippe cum viderem largiſſimæ cœnæ reliquiis rapiniſque canes omnes ineſcatos atque diſtentos. Poſt unicam noctem, & rudimenta Veneris, recens nupta gratias ſummas apud ſuos parentes ac maritum mihi meminiſſe non deſtitit: quoad ſummos illi promitterent honores habituri mihi. Convocatis denique gravioribus amicis, conſilium datur, quo potiſſimum facto digne remunerarer. Placuerat uni, domi me concluſum & otioſum hordeo ſecto fabaque & vicia ſaginari. Sed obtinuit alius, qui meæ libertati proſpexerat: ſuadens ut rureſtribus potius campis in greges equinos laſciviens diſcurrerem, daturus dominis equarum inſcenſu generoſo multas mulas alumnas. Ergo igitur evocato ſtatim armentario equiſone, magna cum præfatione deducendus adſignor. Et ſane gaudens lætuſque præcurrebam, ſarcinis & cæteris oneribus jam nunc renunciaturus: nactaque libertate, Veris initio pratis vernantibus, roſas utique reperturus aliquas. Subibat me tamen illa etiam frequens cogitatio; quod tantis actis gratiis honoribuſque plurimis aſino modo tributis, humana facie recepta, multo tanto pluribus beneficiis honeſtarer. Sed ubi me procul a civitate gregarius ille perduxerat, nullæ deliciæ, ac ne ulla quidem libertas excipit. Nam protinus uxor ejus, avara quidem nequiſſimaque illa mulier, molæ machinariæ ſub jugum me dedit; frondoſoque baculo ſubinde caſtigans, panem ſibi ſuiſque de meo parabat corio. Nec tantum ſui cibi gratia me fatigare contenta, vicinorum etiam frumenta mercenariis diſcurſibus meis conterebat. Nec mihi miſero ſtatuta ſaltem cibaria pro tantis præſtabantur laboribus. Namque hordeum meum frictum, & ſub eadem mola meis quaſſatum ambagibus, colonis proximis venditabat: mihi vero per diem laborioſæ machinæ attento, ſub ipſa veſpera furfures adponebat incretos ac ſordidos, multoque lapide ſalebroſos. Talibus ærumnis edomitum, novis Fortuna ſcæva cruciatibus tradidit; ſcilicet, ut, quod ajunt, domi foriſque fortibus factis adoreæ plenæ gloriarer. Equinis armentis namq; me congregem paſtor egregius, mandati dominici ſerius auſcultator, aliquando permiſcuit. At ego tandem liber aſinus, lætus & tripu-

tripudians, graduque molli geſtiens, equas opportuniſſimas jam mihi concubinas futuras deligebam. Sed hic etiam ſpes hilarior in capitale proceſſit exitium. Mares enim ob admiſſuram veterem paſti ſacianter ac diu ſaginati, terribiles alioquin & utique quovis aſino fortiores, de me metuentes ſibi, & adulterio degeneri præcaventes, nec Hoſpitalis Iovis ſervato fœdere, rivalem ſummo furentes perſequuntur odio. Hic elatis in altum vaſtis pectoribus, arduus capite, & ſublimis vertice, primoribus in me pugillatur ungulis; ille terga pulpoſis torulis obeſa convertens, poſtremis velitatur calcibus; alius hinnitu maligno comminatus, remiſſis auribus, dentiumque candentium renudatis haſtis, totum me commorſicat. Sic apud hiſtoriam de rege Thracio legeram, qui miſeros hoſpites ferinis equis ſuis lacerandos devorandoſque porrigebat. Adeo præpotens ille tyrannus, ſic parcus hordei fuit; ut edacium jumentorum famem corporum humanorum largitione ſedaret. Ad eumdem modum diſtractus & ipſe variis equorum incurſibus, rurſus molares illos circuitus requirebam. Verum Fortuna meis cruciatibus inſatiabilis, aliam denuo mihi peſtem inſtruxit. Delegor enim ligno monte devehundo, puerque mihi præfectus imponitur, omnibus modis ille quidem puer deterrimus. Nec me montis excelſi tantum arduum fatigabat jugum, nec ſaxeas tantum ſudes incurſando conterebam ungulas; verum fuſtium quoque crebris ictibus perſæpe dedolabat; ut uſque plagarum mihi medullaris inſideret dolor, coxæque dexteræ ſemper ictus incutiens, & unum feriendo locum, diſſipato corio, & vulneris latiſſimi facto foramine, immo fovea, vel etiam feneſtra; nullus tamen deſinebat idemtidem vulnus ſanguine delibutum obtundere. Lignorum vero etiam tanto me premebat pondere; ut ſarcinæ molem elephanto, non aſino, paratam putares. Ille vero, quoties in alterum latus præponderans declinarat ſarcina; cum deberet potius gravantis ruinæ fuſtes demere, & levata paulisper preſſura ſanare me, vel certe in alterum latus tranſlatis peræquare: contra lapidibus additis inſuper ſic iniquitate ponderis medebatur. Nec tamen poſt tantas meas clades, immodico ſarcinæ pondere contentus, cum fluvium tranſcenderemus, qui forte præter viam defluebat, peronibus ſuis ab

ab aquæ madore conſulens, ipſe quoque inſuper lumbos meos inſiliens reſidebat; exiguum ſcilicet & ille tantæ molis ſuperpondium. At ſi quo caſu, limo cœnoſo ripæ ſupercilio lubricante, oneris impatientia prolapſus deruiſſem; cum deberet egregius agaſo manum porrigere, capiſtro ſuſpendere, cauda ſublevare, certe tanti oneris partem, quoad reſurgerem, ſaltem detrahere, nullum quidem defeſſo mihi ferebat auxilium: ſed occipiens a capite, immo vero & ipſis auribus, totum me compilabat, cædens fuſte grandiſſimo; donec fomenti vice ipſæ me plagæ ſuſcitarent. Idem mihi talem etiam excogitavit perniciem. Spinas acerrimas & punctu venenato vitioſas, tortili nodo in faſcem conſtrictas, caudæ meæ penſilem deligavit cruciatum; ut inceſſu meo commotæ incitatæque, funeſtis aculeis infeſte me convulnerarent. Ergo igitur ancipiti malo laborabam. nam cum me curſu proripueram, fugiens acerbiſſimos incurſus, vehementiore niſu ſpinarum feriebat: ſi dolori parcens paululum reſtitiſſem, plagis compellebar ad curſum. Nec quidquam videbatur aliud excogitare puer ille nequiſſimus, quam ut me quoquo modo perditum iret. Idque jurans, etiam nonnunquam comminabatur. Et plane fuit, quod ejus deteſtabilem malitiam ad pejores conatus ſtimularet. nam quadam die, nimia ejus inſolentia expugnata patientia mea, calces in eum validos extuleram. Denique tale facinus in me comminiſcitur. Stuppæ ſarcina me ſatis onuſtum, propereque funiculis conſtrictum, producit in viam: deque proxima villula ſpirantem carbunculum furatus, oneris in ipſo meditullio reponit. Iamque fomento tenui caleſcens & enutritus ignis, ſurgebat in flammas, & totum me funeſtus ardor invaſerat; nec ullum peſtis extremæ ſuffugium, nec ſalutis aliquod apparet ſolatium: & uſtrina talis moram non ſuſtinens meliora conſilia prævertitur. Sed in rebus ſcævis adfulſit Fortunæ nutus hilarior, neſcio an futuris periculis me reſervans, certe præſente ſtatutaque morte liberans. Nam forte pluviæ pridianæ recens conceptaculum aquæ lutulentæ proximum conſpicatus; ibi memet improvido ſaltu totum abjicio: flammaque prorſus extincta tandem, & pondere levatus, & exitio liberatus, evado. Sed ille deterrimus ac temerarius puer hoc quoque ſuum

nequiſſimum factum in me retorſit; gregariiſque
omnibus adfirmavit, me ſponte vicinorum focu-
los tranſeuntem, titubante gradu prolapſum, i-
gnem ultroneum arceſſiſſe. Mihi adridens addidit,
Quouſque ergo fruſtra paſcemus ignigenum iſtum?
Nec multis interjectis diebus, longe pejoribus me
dolis petivit. Ligno enim, quod gerebam, in
proximam caſulam vendito, vacuum me ducens,
jam ſe nequitiæ meæ proclamans imparem, mi-
ſerrimumque iſtud magiſterium renuens, quere-
las hujuſcemodi concinnat: Videtis iſtum pigrum
tardiſſimumque & nimis aſinum? me præter cæ-
tera flagitia, nunc novis periculis etiam angit. Vt
quemque enim viatorem proſpexerit, ſive illa ſci-
tula mulier, ſive virgo nubilis, ſeu tener puellus;
ſeſe, illico diſturbato geſtamine, nonnumquam et-
jam ipſis ſtramentis abjectis, furens incurrit, & ho-
mines amator talis adpetit: & humi proſtratis
illis inhians, inlicitas atque incognitas tentat li-
bidines & ferinas voluptates, averſa Venere invi-
tat ad nuptias. nam imaginem etiam ſuavii men-
tiendo, ore improbo compulſat ac morſicat. Quæ
res nobis non mediocres lites atque jurgia, immo
forſitan & crimina, pariet. Nunc etiam viſa qua-
dam honeſta juvene, ligno quod devehebat abjecto
diſperſoque, in eam furioſos direxit impetus: &
feſtivus hic amaſio humo ſordida proſtratam mu-
lierem, ibidem incoram omnium geſtiebat inſcen-
dere. Quod niſi ploratu queſtuque femineo concla-
matum viatorum præſidium adcurriſſet, ac de me-
diis ungulis ipſius eſſet erepta, liberataque; miſera
illa compavita atque dirupta, ipſa quidem crucia-
bilem cladem ſuſtinuiſſet, nobis vero pœnale re-
liquiſſet exitium. Talibus mendaciis admiſcendo
ſermones alios, qui meum verecundum ſilentium
vehementius premerent, animos paſtorum in meam
perniciem atrociter ſuſcitavit. Denique unus ex il-
lis, Quin igitur publicum iſtum maritum, inquit,
immo communem omnium adulterum, illis ſuis
monſtruoſis nuptiis condignam victimamus ho-
ſtiam? &, Heus tu puer, ait, obtruncato protinus
eo, inteſtina quidem canibus noſtris jacta; cæteram
vero carnem [omnem] operariorum cænæ reſer-
va. Nam corium adfirmatum cineris inſperſu domi-
nis referemus: ejuſque mortem de lupo facile men-
tiemur. Sublata cunctatione, accuſator ille meus
noxius,

noxius, ipſe etiam paſtoralis exſecutor ſententiæ,
lætus, & meis inſultans malis, calciſque illius ad-
monitus, quam inefficacem fuiſſe mehercules do-
leo, protinus gladium cotis adtritu parabat. Sed
quidam de cœtu illo ruſticorum, Nefas, ait, tam
bellum aſinum ſic enecare: & propter luxuriem la-
ſciviamque amatoriam criminatum, opera ſervitio-
que tam neceſſario carere; cum alioquin, exſectis
genitalibus, poſſet neque in Venerem [ullo modo]
ſurgere, noſque omni metu periculi liberare; inſu-
per etiam longe craſſior atque corpulentior effici.
Multos ego ſcio nō modo aſinos inertes, verumet-
jam ferociſſimos equos nimio libidinis calore labo-
rantes, atque ob id truces veſanoſque, adhibita tali
deteſtatione manſuetos ac manſues exinde factos, &
oneri ferundo non inhabiles, & cęteri miniſterii pa-
tientes. Deniq; niſi vobis ſuadeo nolētibus, poſſum
ſpatio modico interjecto, quo mercatum proximum
obire ſtatui, petitis e domo ferramentis huic curæ
præparatis ad vos actutum redire, trucemq; amato-
rem iſtum atque inſuavem diſſectis femoribus ema-
ſculare, & quovis vervece mitiorem efficere. Tali
ſententia mediis Orci manibus extractus, ſed extre-
mæ pœnæ reſervatus, mœrebam; & in noviſſima
parte corporis totum me periturum deflebam: inedia
denique continua vel præcipiti ruina nemet ipſe
quærebam extinguere, moriturus equidem nihilomi-
nus, ſed moriturus integer. Dumque in iſta necis
meæ decontor electione; matutino me rurſum puer
ille peremptor meus contra montis ſuetum ducit
veſtigium. Iamque me de cujuſdam vaſtiſſimæ ili-
cis ramo pendulo deſtinato; paululum viam ſuper-
greſſus ipſe, ſecuri lignum, quod deveheret, recide-
bat. Et ecce de proximo ſpecu vaſtum adtollens ca-
put funeſta proſerpit urſa. Quam ſimul conſpexi; pa-
vidus & repētina facie conterritus, totum corporis
pondus in poſtremos poplites recello: arduaque
cervice ſublimiter elevata, lorum, quo tenebar,
rumpo: meque protinus pernici fugæ committo;
perque prona non tantum pedibus, verum etiam
toto projecto corpore, propere devolutus, immitto
me campis ſubpatentibus; ex ſummo ſtudio fugiens
immanem urſam, urſaque pejorem illum puerum.
Tunc quidam viator, ſolitarium vagumque me re-
ſpiciens, invadit: & properiter inſcenſum baculo,
quem gerebat, obverberans, per obliquam igna-

ramque me ducebat viam. Nec invitus ego curſui me commodabam, relinquens atrociſſimam virilitatis lanienam. Cæterum plagis non magnopere commovebar; quippe conſuetus [ex fortuna] concidi fuſtibus. Sed illa Fortuna meis caſibus pervicax, tam opportunum latibulum miſera celeritate præverſa, novas inſtruxit inſidias. Paſtores enim mei, perditam ſibi requirentes vacculam, variaſque regiones peragrantes, occurrunt nobis fortuito: ſtatimque me cognitum, capiſtro prehenſum, adtrahere geſtiunt. Sed audacia valida reſiſtens ille, fidem hominum Deumque teſtabatur. Quid me raptatis [violenter?] quid invaditis? An te nos tractamus incongrue, qui noſtrum aſinum furatus abducis? Quin potius effaris, ubi puerum ejuſdem agaſonem necatum ſcilicet occultaris? Et illico detractus ad terram, pugniſque pulſatus, & calcibus contuſus, infit dejerans nullum ſemet vidiſſe ductorem, ſed plane concitatum, ſolutum, & ſolitarium ob indicinæ præmium occupaſſe; domino tamen ſuo reſtituturum. Atque utinam ipſe aſinus, inquit, quem numquam profecto vidiſſem, vocem quiret humanam dare, meæque teſtimonium innocentiæ perhibere poſſet! profecto vos [hujus] omnis injuriæ pigeret. Sic adſeverans, nihil quidquam promovebat. nam collo conſtrictum reducunt eum paſtores moleſti contra montis illius ſilvoſa memora, unde lignum puer ſolebat egerere. Nec uſpiam ruris reperitur ille, ſed plane corpus ejus membratim laceratum, multiſque diſperſum locis conſpicitur. Quam rem proculdubio ſentiebam ego illius urſæ dentibus eſſe perfectam: & hercules dicerem quod ſciebam, ſi loquendi copia ſuppeditaret. Sed, quod ſolum poteram, tacitus licet, ſeræ vindictæ gratulabar. Et cadaver quidem disjectis partibus tandem totum repertum, ægreque concinnatum, ibidem terræ dedere: meum vero, Bellerophontem, abactorem indubitatum cruentumque percuſſorem criminantes, ad caſas interim ſuas vinctum perducunt; quoad renaſcenti die ſequenti deductus ad magiſtratum, ut ajebant, pœnæ redderetur. Interim dum puerum illum parentes ſui plangoribus fletibuſque quærebant; adveniens ecce ruſticus, nequaquam promiſſum ſuum fruſtratus, deſtinatam ſectionem meam flagitat. Non eſt, inquit, in his unus indidem præſens jactura noſtra: ſed plane craſtino libet non

tantum

narum naturam, verumetiam caput quoque ipſum peſſimo iſti aſino demere. Nec tibi miniſterium deerit iſtorum. [Hoc] ſic effectum eſt, ut in alterum diem clades differretur mea. At ego gratias agebam bono puero, quod ſaltem mortuus unam carnificinæ meæ dieculam donaſſet. Nec tamen tantillum ſaltem gratulationi meæ quietive ſpatium datum. Nam mater pueri, mortem deplorans acerbam filii, fleta & lacrymoſa, fuſcaque veſte contecta, ambabus manibus trahens cineroſam canitiem, ejulans, & exinde proclamans ſtabulum irrumpit meum, tunſiſque ac diverberatis vehementer uberibus, incipit: Et nunc iſte ſecurus incumbens præſepio voracitati ſuæ deſervit, & inſatiabilem profundumque ventrem ſemper eſitando diſtendit: nec ærumnæ meæ miſeretur, vel deteſtabilem caſum defuncti magiſtri recordatur; ſed ſcilicet ſenectam infirmitatemque meam contemnit ac deſpicit, & impune ſe laturum tantum ſcelus credit? at utcumque præſumit innocentem. Eſt enim congruens peſſimis conatibus, contra noxiam conſcientiam ſperare ſecuritatem. Nam pro Deum fidem! quadrupes nequiſſime, licet precariam vocis uſuram ſumeres, cui tandem vel ineptiſſimo perſuadere poſſis, atrocitatem iſtam culpa vacare, cum propugnare pedibus & arcere morſibus miſello puero potueris? An ipſum quidem ſæpius incurſare calcibus potuiſti, moriturum vero defendere alacritate ſimili nequiſti; certe dorſo receptum auferres protinus, & infeſti latronis cruentis manibus eriperes: poſtremum, deſerto dejectoque illo conſervo, magiſtro, comite, paſtore, non ſolus aufugeres. An ignoras, eos etiam qui morituris auxilium ſalutare denegarint, quod contra bonos mores idipſum fecerint, ſolere puniri? Sed non diutius meis cladibus lætaberis, homicida. ſenties, efficiam, miſero dolori naturales vires adeſſe. Et cum dicto ſubſertis manibus exſolvit ſuam ſibi faſciam, pedeſque meos ſigillatim illigans, indidem conſtringit artiſſime; ſcilicet, ne quod vindictæ meæ ſupereſſet præſidium. & pertica, qua ſtabuli fores adfirmari ſolebant, arrepta, non prius me deſiit obtundere, quam victis feſſiſque viribus, ſuopte pondere degravatus, manibus ejus fuſtis eſſet elapſus. Tunc de brachiorum ſuorum cita fatigatione conqueſta, procurrit ad focum; ardentemque titionem ge-

rens,

rens, mediis inguinibus obtrudit; donec ſolo quod reſtabat præſidio niſus, liquidiſſimo ſtercore ſtrictim egeſto, faciem atque oculos ejus confœdaſſem: qua cœcitate atque fœtore tandem fugata eſt a me pernicies. Cæterum titione delirantis Altheæ Meleager aſinus interiſſet.

LIBER OCTAVVS.

NOCTIS gallicinio, venit quidam juvenis proxima villula, ut quidem mihi videbatur, unus ex famulis Charites, puellæ illius quæ mecum apud latrones pares ærumnas exantlaverat. Is de ejus exitio, & domus totius infortunio mira ac nefanda, ignem propter adſidens inter conſervorum frequentiam, ſic annuntiabat. Equiſones, opilioneſque, & bubſequæ, fuit Charite nobis quam miſella, & quidem caſu graviſſimo: nec vero incomitata Manes adivit. Sed ut cuncta noritis, referam vobis a capite quæ geſta ſunt, quæque poſſent merito doctiores, quibus ſtilum Fortuna ſubminiſtrat, in Hiſtoriæ ſpeciem chartis involvere. Erat in proxima civitate juvenis natalibus prænobilis, equo clarus, & pecuniæ ſimul ſatis locuples; ſed luxuriæ popinalis, ſcortiſque & diurnis potationibus exercitatus, atque ob id factionibus latronum male ſociatus, necnon etiam manus infectus humano cruore, Thraſyllus nomine. Idque ſic erat: & fama dicebat. Hic, cum primum Charite nubendo maturuiſſet, inter præcipuos procos, ſummo ſtudio petitionis ejus munus obierat. Et quamquam cæteris omnibus is genere viris antiſtaret, eximiiſque muneribus parentes invitaret; judicio morum tamen improbatus, repulſu contumeliæ fuerat adſperſus. Ac dum herilis puella in boni Tlepolemi manum venerat, firmiter deorſus delapſum nutriens amorem, & denegati thalami permiſcens indignationem, cruento facinori quærebat acceſſum. Nactus denique præſentiæ ſuæ tempeſtivam occaſionem, ſceleri, quod diu cogitarat, accingitur. Ac die, quo prædonum infeſtis mucronibus puella fuerat aſtu virtutibuſque ſponſi ſui liberata, turbæ gratulantium, exultans inſigniter, permiſcuit ſeſe, ſalutique præſenti, ac futuræ ſoboli novorum maritorum gaudibundus, ad honorem

ſplendidæ proſapiæ, inter præcipuos hoſpites domum noſtram receptus, occultato conſilio ſceleris, amici fideliſſimi perſonam mentiebatur. Iamque ſermonibus aſſiduis, & converſatione frequenti, nonnumquam etiam cæna poculoque communi, carior cariorque factus, in profundam ruinam Cupidinis ſeſe paulatim neſcius præcipitaverat. quidni? cum flamma ſævi Amoris parva quidem primo vapore delectet; ſed fomento conſuetudinis exæſtuans, immodicis ardoribus totos adurat homines. Diu denique deliberaverat ſecum Thraſyllus, quo vel clandeſtinis colloquiis opportunum reperiret locum, & adulterinæ Veneris magis magiſque præcluſos aditus copia cuſtodientium cerneret, novæque atque gliſcentis affectionis firmiſſimum vinculum non poſſe diſſociari perſpiceret, & puellę ſi vellet, quanquam velle non poſſet, furatrinæ cõjugalis incommodaret rudimentum: & tamen ad hoc ipſum quod non poteſt, contentioſa pernicie, quaſi poſſet, impellitur. Quod nunc arduũ factu putatur, amore per dies roborato, facile videtur effectu. Spectate denique; ſed oro, ſolicitis animis intẽdite, quorſum furioſæ libidinis proruperit impetus. Die quadam venatum Tlepolemus adſumpto Thraſyllo petebat; indagaturus feras. ſi quid tamen in capreis feritatis eſt. Nec enim Charite maritum ſuũ quærere patiebatur beſtias armatas dẽte vel cornu. Iamque apud frondoſum tumulum, ramorumque denſis tegminibus umbroſum, proſpectu veſtigatorum obſeptis campis, canes venationis indagini generoſæ, mandato cubili reſidentes, invadere beſtias immittuntur: ſtatimque ſolertis diſciplinę memores, partitæ totos præcingunt aditus; tacitaque prius ſervata muſſitatione, ſigno ſibi repentino reddito, latratibus fervidis diſſoniſque miſcent omnia. Nec ulla capra, nec pavens damula, nec præ cæteris feris mitior cerva; ſed aper immanis atque inviſitatus exſurgit toris calloſæ cutis obeſus, pilis inhorrentibus corio ſqualidus, ſetis inſurgentibus ſpinæ hiſpidus, dentibus adtritu ſonaci ſpumeus, oculis adſpectu minaci flammeus, impetu ſævo frementis oris totus fulmineus. Et primum quidem canum procaciores, quæ cominus contulerant veſtigium, genis hac illac jactatis, confectas interficit; dein calcata retiola, qua primos impetus reduxerat, tranſabiit. Et nos quidem cuncti pavore

deterriti,

deterriti, & alioquin innoxiis venationibus conſueti, tunc etiam inermes atque immuniti, tegamentis frondis vel arboribus latenter abſcondimur. Thraſyllus vero nactus fraudium opportunum decipulum, ſic Tlepolemum captioſe compellat; Quid ſtupore confuſi, vel etiam caſſa formidine ſimiles humilitati ſervorum iſtorum, vel in modum pavoris feminei dejecti, tam opimam prædam mediis manibus amittimus? Quin equos inſcendimus? quin eum ocyus indipiſcimur? & cape venabulum, & ego ſumo lanceam. Nec tantillum morati, protinus inſiliunt equos, ex ſummo ſtudio beſtiam inſequentes. Nec tamen illa genuini vigoris oblita, retorquet impetum: & incendio ferocitatis ardeſcens, dentium compulſu, quem primum inſiliat, contabunda rimatur. Sed prior Tlepolemus jaculum, quod gerebat, inſuper dorſum beſtiæ contorſit. At Thraſyllus feræ quidem pepercit; ſed equi, quo vehebatur Tlepolemus, poſtremos poplites lancea feriens, amputat. Quadrupes reſidens, qua ſanguis effluxerat, toto tergo ſupinatus, [invitus] dominum ſuum devolvit ad terram. Nec diu, & furens aper eum invadit jacentem; ac primo lacinias ejus, mox ipſum reſurgentem multo dente laniavit. Nec cœpti nefarii bonum piguit amicum, vel ſuæ ſævitiæ litatum ſaltem tanto periculo cernens, potuit expleri; ſed percito atque plagoſa crura contegenti, ſuumque auxilium miſeriter roganti, per femur dexterum lanceam immiſit: tanto ille quidem fidentius, quanto crederet ferri vulnera ſimilia futura proſectu dentium. Necnon tamen ipſam quoque beſtiam facili manu tranſadegit. Ad hunc modum defuncto juvene, exciti latibulo ſuo quiſque familia mœſta concurrimus. At ille quamquam peracto voto, proſtrato inimico, lætus ageret, vultu tamen gaudium tegit, & frontem adſeverat, & dolorem ſimulat: & cadaver, quod ipſe fecerat, avide circumplexus, omnia quidem lugentium officia ſolerter adfinxit; ſed ſolæ lacrymæ procedere noluerunt. Sic ad noſtri ſimilitudinem, qui vere lamentabamur, conformatus, culpam manus ſuæ [mentiens] beſtiæ dabat. Necdum ſatis ſcelere tranſacto Fama dilatatur, & curſus primos ad domum Tlepolemi detorquet, & aures infelicis nuptæ percutit. Quæ quidem ſimul percepit talem nuntium, qualem non audiet alium; amens, & vecordia percita,

percita, curſuque bacchata furibundo, per plateas populoſas & arva rureſtria fertur, inſana voce caſum mariti quiritans. Confluunt civium mœſtæ catervæ; ſequuntur obvii [omnes] dolore ſociato: civitas cuncta vacuatur ſtudio viſionis. Et ecce mariti cadaver adcurrit, labantique ſpiritu totam ſe ſuper corpus effudit: ac pæniſſime ibidem, quam devoverat, ei reddidiſſet animam: ſed ægre manibus erecta ſuorum, [invita] remanſit in vita. Funus vero, toto feralem pompam proſequente populo, deducitur ad ſepulturam. Sed Thraſyllus nimium clamare, plangere: & quas in primo mœrore lacrymas non habebat, jam ſcilicet creſcente gaudio reddere, & multis caritatis nominibus veritatem ipſam fallere, illum amicum, coætaneum, contubernalem, fratrem denique, addito nomine lugubri, ciere: necnon interdum manus Charites a pulſandis uberibus amovere; luctum ſedare, ejulatum coercere: verbis palpantibus ſtimulum doloris obtundere: variis exemplis multivagi caſus ſolatia nectere; cunctis tamen mentitæ pietatis officiis ſtudium contrectandæ mulieris adhibere, odioſumque amorem ſuum perperam delectando nutrire. Sed officiis inferialibus ſtatim exactis, puella protinus feſtinat ad maritum ſuum demeare; cunctaſque prorſus pertentat vias. Certe illam lenem otioſamque, nec telis ullis indigentem, ſed placidæ quieti conſimilem, inedia denique miſera & incuria ſqualida tenebris imis abſcondita jam cum luce tranſegerat. Sed Thraſyllus inſtantia pervicaci, partim per ſemetipſum, partim per cæteros familiares ac neceſſarios, ipſos denique puellæ parentes extorquet tandem jam lurore & illuvie pæne collapſa membra lavacro, cibo, denique confoveret. At illa parentum ſuorum alioquin reverens, invita quidem, verum religioſæ neceſſitati ſuccumbens, vultu non quidem hilaro, verum paulo ſereniore obiens, ut jubebatur, viventium munia: prorſus in pectore, ſed immo vero penitis in medullis, luctu ac mœrore carpebat animum: & dies totos totaſque noctes inſumebat luctuoſo deſiderio: & imaginem defuncti, quam ad habitum Dei Liberi formaverat, affixo ſervitio divinis percolens honoribus, ipſo ſeſe ſolatio cruciabat. Thraſyllus vero, pręceps & temerarius, priuſquam dolorem lacrymæ ſatiarent, & percitæ mentis reſideret furor, & in ſeſe nimie-

nimietatis ſenio laſſeſceret luctus, adhuc flentem maritum, adhuc veſtes lacerantem, adhuc capillos diſtrahentem, non dubitavit, de nuptiis convenire, & impudentiæ labe tacita pectoris ſui ſecreta, fraudeſque ineffabiles detegere. Sed Charite vocem nefandam & horruit, & deteſtata eſt: & velut gravi tonitru, procellaque ſideris, vel etiam ipſo Diali fulmine percuſſa, corruit corpus, & obnulavit animam. ſed intervallo revaleſcente paulatim ſpiritu, ferinos mugitus reiterans, etiam ſcenam peſſimi Thraſylli perſpiciens, ad limam conſilii, deſiderium petitoris diſtulit. Tunc inter moras umbra illa miſere trucidati Tlepolemi, ſanie cruentam & pallore deformem adtollens faciem, quietem pudicam interpellat uxoris: Mi conjunx, quod tibi prorſus ab alio dici non licebit, & ſi pectori tuo jam permanet noſtri memoria, vel acerbæ mortis meæ caſus fœdus caritatis intercidit; cuivis alio felicius maritare: modo ne in Thraſylli manum ſacrilegam convenias; neve ſermonem conferas, nec menſam accumbas, nec toro acquieſcas. Fuge mei percuſſoris cruentam dexteram; noli parricidio nuptias auſpicari. Vulnera illa, quorum ſanguinem tuæ lacrymæ proluere, non ſunt tota dentium vulnera. Sed lancea mali Thraſylli me tibi fecit alienum. Et addit cætera, omnemque ſcenam ſceleris illuminat. At illa ut primum mœſta quieverat, toro faciem impreſſa, etiam nunc dormiens, lacrymis emanantibus, decoras genas cohumidat; & velut quodam tormento inquieta quiete excuſſa, luctu redintegrato, prolixum heu heu ejulat: diſciſſaque interula, decora brachia ſævientibus palmulis converberat. Nec tamen cum quoquam participatis nocturnis imaginibus, ſed indicio facinoris prorſus diſſimulato, & nequiſſimum percuſſorem punire & ærumnabili vitæ ſeſe ſubtrahere tacita decernit. Ecce rurſus improvidæ voluptatis deteſtabilis petitor aures obſeratas de nuptiis obtundens aderat. Sed illa clementer aſpernata ſermonem Thraſylli, aſtuque miro perſonata, inſtanter garrienti ſummiſſeque deprecanti: Adhuc, inquit, tui fratris meique cariſſimi mariti facies pulchra illa in meis deverſatur oculis: adhuc odor cinnameus ambroſii corporis per nares meas percurrit: adhuc formoſus Tlepolemus in meo vivit pectore. Boni ergo & optimi conſules, ſi luctui legitimo miſerrimæ feminæ ne-

ceſſarium

ceſſarium conceſſeris tempus; quoad reſiduis menſibus ſpatium reliquum compleatur anni. Quæ res cum meum pudorẽ, tum etiam tuum ſalutare commodum reſpicit: ne forte immaturitate nuptiarum, indignatione juſta Manes acerbos mariti ad exitium ſalutis tuę ſuſcitemus. Nec iſto ſermone Thraſyllus ſobriefactus, vel ſaltem tempeſtiva pollicitatione recreatus, idemtidem pergit linguæ ſauciantis ſuſurros improbos inurguere; quoad ſimulanter revicta Charite, ſuſcipit: Iſtud equidem, certe magnopere deprecanti, cõcedas neceſſe eſt mihi Thraſylle, ut interdum taciti clandeſtinos coïtus obeamus; nec quiſquam perſentiſcat familiarium, quoad dies reliquos metiatur annus. Promiſſioni fallacioſæ mulieris oppreſſus ſuccubuit Thraſyllus: & prolixe conſentit de furtivo concubitu, noctemque & opertas exoptat ultro tenebras, uno potiundi ſtudio poſtponens omnia. Sed heus tu, inquit Charite, quam probe veſte contectus, omnique comite viduatus, prima vigilia fores meas [tacitus] accedas, unoq; ſibilo contentus, nutricem iſtam meam opperiare, quę clauſtris adhęrẽs, excubabit adventui tuo: nec ſecius patefactis ędibus acceptum, te nullo lumine conſcio ad meum perducet cubiculũ. Placuit Thraſyllo ſcena feralium nuptiarum. nec ſequius aliquid ſuſpicatus, ſed expectatione turbidus, de diei tantum ſpatio & veſperę mora querebatur. Sed ubi Sol tandem nocti deceſſit; ex imperio Charites adornatus, & nutricis captioſa vigilia acceptus, inrepit cubiculum, pronus ſpei. Tunc anus, de juſſu dominæ, blandiens ei, furtim depromptis calicibus, & œnophoro, quod commixtum vino ſoporiferum gerebat venenum, crebris potionibus avide & ſecure haurientem, mentita dominæ tarditatem, quaſi parentem adſideret ægrotum, facile ſepelivit ad ſomnum. Iamque eo ad omnes injurias expoſito ac ſupinato, introvocata Charite, maſculis animis impetuque diro fremens invadit, ac ſuperſiſtit ſicarium. En, inquit, fidus conjugis mei comes; en venator egregius; en carus mariti: hæc eſt illa dextera, quæ meum ſanguinem fudit: hoc pectus, quod fraudulentas ambages in meum concinnavit exitium: oculi iſti, quibus male placui: qui quodammodo tamen jam futuras tenebras auſpicantes, venientes pœnas antecedunt. Quieſce ſecure, beate ſomnia; non ego te gladio, non ferro petam. Abſit,

ut

ut [velim] ſimili mortis genere cum marito meo coæqueris. Vino tibi morientur oculi; nec quidquam videbis niſi dormiens. Faxo, feliciorem necem inimici tui, quam vitam tuam ſentias. Lumen certe non videbis, manu comitis indigebis: & Charitem non tenebis; nuptiaſque non frueris: nec mortis quiete recreaberis, nec vitæ voluptate lætaberis; ſed incertum ſimulacrum errabis inter Orcum & Solem: diu quæres dexteram, quæ tuas expugnavit pupulas: quodque eſt in ærumna miſerrimum, neſcies de quo queraris. At ego ſepulcrum mei Tlepolemi tuo luminum cruore litabo, & ſanctis Manibus ejus iſtis oculis parentabo. Sed quid mora temporis dignum cruciatum lucraris, & meos forſitan tibi peſtiferos imaginaris amplexus? Relictis ſomnolentis tenebris ad aliam pœnalem evigila caliginem. attolle vacuam faciem: vindictam recognoſce: infortunium intellige: ærumnas computa. Sic pudicæ mulieri tui placuere oculi; ſic faces nuptiales tuos illuminarunt thalamos. ultrices habebis prævias, pronubas, & orbitatem comitem, & perpetuæ [tuæ] conſcientiæ ſtimulum. Ad hunc modum vaticinata mulier, acu crinali capite deprompta, Thraſylli convulnerat tota lumina; eumque prorſus exoculatum relinquens, dum dolore neſcio crapulam cum ſomno diſcutit, arrepto nudo gladio, quo ſe Tlepolemus ſolebat incingere, per mediam civitatem curſu furioſo proripit ſe, proculdubio neſcio quod ſcelus geſtiens, recta monumentum mariti contendit. At nos, & omnis populus, viduatis totis ædibus, ſtudioſe conſequimur: hortati mutuo ferrum veſanis extorquere manibus. Sed Charite capulum Tlepolemi propter aſſiſtens, gladioque fulgenti ſingulos abigens, ubi fletus uberes & lamentationes varias cunctorum intuetur: Abjicite, inquit, importunas lacrymas; abjicite luctum meis virtutibus alienum: vindicavi in mei mariti cruentum peremptorem: punita ſum funeſtum nuptiarum mearum prædonem. jam tempus eſt, ut iſto gladio deorſus ad meum Tlepolemum viam quæram. Et, enarratis ordine ſingulis, quæ ſibi per ſomnium nuntiaverat maritus, quoque aſtu Thraſyllum inductum petiiſſet, ferro ſub papillam dexteram tranſadacto corruit: & in ſuo ſibi provoluta ſanguine, poſtremo balbutiens incerto ſermone, perefflavit animam virilem. Tunc propere fa-

liares, miſeræ Charites accuratiſſime corpus ablutum, unita ſepultura ibidem marito perpetuam conjugem reddidere. Thraſyllus vero cognitis omnibus, nequiens idoneum exitium præſenti cladi reddere, certuſque tanto facinori nec gladium ſufficere, ſponte delatus ibidem ad ſepulcrum: Vltronea vobis infeſti Manes en adeſt victima, ſæpe clamitans: valvis ſuper ſeſe diligenter obſeratis, inedia ſtatuit elidere ſua ſententia damnatum ſpiritum. Hæc ille longos trahens ſpiritus, & nonnumquam illacrymans, graviter adfectis ruſticis annuntiabat. Tunc illi, mutati dominii novitatem metuentes, & infortunium domus herilis altius miſerantes, fugere comparant. Sed equorum magiſter, qui me curandum magna ille quidem commendatione ſuſceperat, pervolat quidquid in caſula pretioſum conditumque [ſervabat,] meo atque aliorum jumentorum dorſo repoſitum aſportans, ſedes priſtinas deſerit. Gerebamus infantulos, & mulieres. gerebamus pullos, anſeres, hœdos, catellos. & quidquid infirmo gradu fugam morabatur, noſtris quoque pedibus ambulabat. Nec me pondus ſarcinæ quamquam enormis urguebat, quippe gaudiali fuga deteſtabilem illum exſectorem virilitatis meæ relinquentem. Silvoſi montis aſperum permenſi jugum, rurſuſque repoſita camporum [ad] ſpatia pervecti, jam veſpera ſemitam tenebrante, pervenimus ad quoddam caſtellum frequens & opulens: unde nos incolæ nocturna, immo vero matutina etiam, prohibebant egreſſione. Lupos enim numeroſos, grandes, & vaſtis corporibus ſarcinoſos, ac nimia ferocitate ſævientes, paſſim rapinis adſuetos infeſtare cuncta illam regionem: jamque ipſas vias obſidere, & in modum latronum prætereuntes aggredi; immo vero veſana fame rabidos finitimas expugnare villas, exitiumque inertiſſimorum pecudum ipſis jam humanis capitibus imminere. denique ob iter illud, qua nobis erat commeandum, jacere ſemeſa hominum corpora, ſuiſque viſceribus nudatis oſſibus cuncta candere: ac per hoc nos quoque cautione ſumma viæ reddi debere: idque vel in primis obſervitare; ut luce clara, & die jam provecto, & Sole florido, vitantes undique latentes inſidias, cum & ipſo lumine dirarum beſtiarum repigratur impetus, non laciniatim diſperſo, ſed cuneatim ſtipato commeatu, difficultates illas tranſabiremus. Sed ne-

quiſſimi fugitivi ductores illi noſtri, cœcæ feſtinationis temeritate, ac metu incertæ inſecutionis, ſpreta ſalubri monitione, nec exſpectata luce proxima, circa tertiam ferme vigiliam noctis onuſtos nos ad viam propellunt. Tunc ego metu prædicti periculi, quam potui turbæ medius, & inter conferta jumenta latenter abſconditus, clunibus meis ab aggreſſionibus ferinis conſulebam. Iamque me curſu celeri cæteros equos antecellentem, mirabantur omnes. Sed illa pernicitas non erat alacritatis meæ, ſed formidinis indicium. Denique mecum ipſe reputabam, Pegaſum inclytum illum metu magis volaticum fuiſſe; ac per hoc merito pennatum proditum, dum in altum & uſque cœlum ſubſilit ac reſultat: formidans ſcilicet igniferæ morſum Chimæræ. Nam & illi paſtores, qui nos agebant, in ſpeciem prælii manus obarmaverant. Hic lanceam, ille venabulum, alius gerebat ſpicula; fuſtem alius: ſed & ſaxa; quæ ſalebroſa ſemita largiter ſubminiſtrabat. Erant qui ſudes præacutas adtollerent: plerique tamen ardentibus facibus proterrebant feras: nec quidquam præter unicam tubam deerat, quin acies eſſet præliaris. Sed nequidquam fruſtra timorem illum ſatis inanem perfuncti, longe pejores inhæſimus laqueos. Nam lupi, forſitan confertæ juventutis ſtrepitu, vel certe nimia luce flammarum deterriti, vel etiam aliorſum graſſantes, nulli contra nos aditum tulerunt: ac ne procul ſaltem ulli comparuerunt. Villæ vero, quam forte [tunc] prætcribamus, coloni, multitudinem noſtram latrones rati, ſatis agentes rerum ſuarum, eximieque trepidi, canes rabidos & immanes, & quibuſvis lupis & urſis ſæviores, quos ad tutelæ præſidia curioſe fuerant alumnati, jubilationibus ſolitis & cujuſcemodi vocibus nobis inhortantur. Qui, præter genuinam ferocitatem, tumultu ſuorum exaſperati contra nos ruunt; & undique laterum circumfuſi paſſim inſiliunt, & ſine ullo delectu jumenta ſimul & homines lacerant: diuque graſſati, pleroſque proſternunt. Cerneres non tam hercules memorandum quam miſerandum etiam ſpectaculum, canes copioſos ardentibus animis alios fugientes arripere, aliis ſtantibus inhærere, quoſdam jacentes inſcendere, & per omnem noſtrum commeatum morſibus ambulare. Ecce tãto periculo malum majus inſequitur. De ſummis enim tectis ac de proximo colle ruſticani illi ſaxa ſuper nos raptim devolvunt; ut diſcernere prorſus nequiremus, quam potiſſimum caveremus cladem, cominus canum, an eminus lapidum. Quorum quidem unus caput mulieris, quæ meum dorſum reſidebat, repente percuſſit. Quo dolore commota, ſtatim fletu cum clamore ſublato, maritum ſuum paſtorem illum ſuppetiatum ciet. At ille Deum fidem clamitans, & cruorem uxoris abſtergens, altius quiritabat: Quid miſeros homines & laborioſos viatores tam crudelibus animis invaditis atque obteritis? quas prædas munitis? quæ damna vindicatis? At non ſpeluncas ferarum vel cautes incolitis barbarorum, ut humano ſanguine profuſo gaudeatis. Vix hæc dicta, & ſtatim lapidum congeſtus ceſſavit imber, & infeſtorum canum revocata conquievit procella. Vnus illinc denique de ſummo cupreſſus cacumine, At nos, inquit, non veſtrorum ſpoliorum cupidine latrocinamur, ſed hanc ipſam cladem de veſtris protelamus manibus. jam denique pace tranquilla ſecuri poteſtis incedere. Sic ille. Sed nos plurifariam vulnerati, reliquam viam capeſſimus, alius lapidis, alius morſus vulnera referentes; univerſi tamen ſaucii. Aliquanto denique viæ permenſo ſpatio, pervenimus ad nemus quoddam proceris arboribus conſitum, & patentibus viretis amœnũ. Vbi placuit illis ductoribus noſtris refectui paululum conquieſcere, corporaque ſua diverſe laniata ſedulo recurare. Ergo paſſim proſtrati ſolo, primum fatigatos animos recuperare, ac dehinc vulneribus medelas varias adhibere feſtinant. hic cruorem præterfluentis aquæ rore diluere; ille ſpongiis maditatis tumores comprimere; alius faſciolis hiantes vincire plagas. Ad iſtum modum ſaluti ſuæ quiſque conſulebat. Interea quidam ſenex de ſummo colle proſpectat, quem circum capellæ paſcentes opilionem eſſe profecto clamabant. Eum rogavit unus e noſtris, haberet ne vænui lacte, vel adhuc liquidum, vel in caſeum recentem coactum. At ille diu capite quaſſanti, Vos autem, inquit, de cibo, vel poculo, vel omnino ulla refectione nunc cogitatis? an nulli ſcitis, quo loco conſederitis? Et cum dicto, conductis oviculis, converſus longe receſſit. Quæ vox ejus & fuga paſtoribus noſtris non mediocrem pavorem incuſſit. Ac dum perterriti de loci qualitate ſciſcitari geſtiunt, nec eſt qui doceat; ſenex alius, magnus ille quidem,

gravatus annis, totuſque in baculum pronus, & laſſum trahens veſtigium, ubertim lacrymans, per viam proximat: viſiſque nobis, cum fletu maximo ſingulorum juvenum genua contingens, ſic adorat: Per Fortunas veſtroſque Genios, ſic ad meæ ſenectutis ſpatia validi lætique veniatis, decrepito ſeni ſubſiſtite, meumque parvulum ab Inferis ereptum canis meis reddite. Nepos namque meus, & itineris hujus ſuavis comes, dum forte paſſerem incantantem ſepiculæ conſectatur arripere; delapſus in proximam foveam, quæ fruticibus imis ſubpatet, in extrema jam vitæ conſiſtit periculo: quippe cum de fletu ab voce ipſius auxilium ſibi ſæpicule clamitantis vivere illum quidem ſentiam, ſed per corporis, ut videtis, mei defectam valitudinem opitulari nequeam. At vobis ætatis & roboris beneficio facile eſt ſuppetiari miſerrimo ſeni, puerumque illum, noviſſimam ſucceſſionis meæ atque unicam ſtirpem, ſoſpitem mihi facere. Sic deprecantis ſuamque canitiem diſtrahentis totos quidem miſeruit. Sed unus præ cæteris & animo fortior, & ætate juvenior, & corpore validior, quique ſolus præter alios incolumis prælium ſuperius evaſerat, exſurgit alacer; & percontatus, quonam loci puer ille decidiſſet, monſtrantem digito non longe frutices horridos ſenem illum impigre comitatur. Ac dum pabulo modo ſuaque cura refecti ſarcinulis quiſque ſumptis ſuis viam capeſſunt, clamore primum nominatim cientes illum juvenem frequentes inclamant: mox mora diutina commoti, mittunt e ſuis arceſſitorem unum, qui requiſitum comitem tempeſtivæ viæ commonefactum reduceret. At ille modicum moratus, refert ſeſe. buxanti pallore trepidus mira ſuper conſervo ſuo renuntiat. Conſpicatum ſe quippe, ſupinato illi & jam ex maxima parte conſumpto immanem draconem mandentem inſiſtere: nec ullum uſquam miſerrimum ſenem comparere illum. Qua re cognita, & cum paſtoris ſermone collata, qui eum prorſus hunc illum nec alium eorum locorum inquilinum præminabatur, peſtilenti deſerta regione, velociori ſe fuga proripiunt; noſque pellunt crebris tundentes fuſtibus. Celerrime denique longo itinere confecto, pagum quemdam accedimus; ibique totam perquieſcimus noctem. Inibi compertum facinus, oppido memorabile, narrare cupio. Servus quidam, cui

cunctam familiæ tutelam dominus commiſerat ſuus, quique poſſeſſionem maximam, illam in qua diverteramus, villicabat, habens ex eodem famulitio conſervam conjugam, liberæ ejuſdam extrariæque mulieris flagrabat cupidine. Quo dolore pellicatus uxor ejus inſtricta, cunctas mariti rationes, & quidquid horreo reconditum continebatur, admoto comburit igne. Nec tali damno tori ſui contumeliam vindicaſſe contenta, jam contra ſua ſæviens viſcera, laqueum ſibi nectit, infantulumque, quem de eodem marito jamdudum ſuſceperat, eodem funiculo nectit; ſeque in præaltiſſimum puteum, appendicem parvulum trahens, præcipitat. Quam mortem dominus eorum ægerrime ſuſtinens, arreptum ſervulum, qui cauſam tanti ſceleris luxurie ſua præſtiterat, nudum ac totum melle perlitum firmiter præligavit arbori ficulneæ: cujus in ipſo carioſo ſtipite inhabitantium formicarum nidificia burriebant, & ultro citro commeabant multijuga ſcaturigine. Quæ ſimul dulcem ac mellitum corporis nidorem perſentiſcunt; parvis quidem ſed numeroſis & continuis morſiunculis penitus inhærentes, per longi temporis cruciatum ita carnibus atque ipſis viſceribus adeſis homine conſumpto membra nudarunt; ut oſſa tamen viduata pulpis, nitore nimio candentia, funeſtę cohærerent arbori. Hac quoque deteſtabili deſerta manſione, paganos in ſummo luctu relinquentes, rurſum pergimus: dieque tota campeſtres emenſi vias, civitatem quamdam populoſam & nobilem jam feſſi pervenimus. Inibi Larem ſedeſque perpetuas paſtores illi ſtatuere decernunt, quod & longe quæſituris firmæ latebræ viderentur, & annonæ copioſæ beata crebritas invitabat. Triduo denique jumentorum refectis corporibus, quo vendibiliores videremur, ad mercatum producimur; magnaque voce præconis pretia ſingulis nuntiantis, equi atque alii aſini opulentis emtoribus præſtinantur. At me relictum ſolum ac ſubſicivum cum faſtidio plerique præteribant. Iamque tædio contractionis eorum qui de dentibus meis ætatem computabant, manum cujuſdam fœtore ſordentem, qui gingivas idemtidem meas putidis ſcalpebat digitis, mordicus arreptam pæniſſime contrivi. Quæ res circumſtantium ab emptione mea, utpote ferociſſimi, deterruit animos. Tunc præco, diruptis faucibus & rauca voce

ſaucius, in meas fortunas ridiculos conſtruebat jocos: Quem ad finem canterium iſtum vænui fruſtra ſubjiciemus, & vetulum, & tritis ungulis debilem, & colore deformem, & in hebeti pigritia ferocem, nec quidquam amplius quam ruderarium cribrum? Quare vel donemus eum cupiam, ſi qui tamen fœnum ſuum perdere non gravatur. Ad iſtum modum præco ille cachinnos circumſtantibus commovebat. Sed illa Fortuna mea ſæviſſima, quam per tot regiones jam fugiens effugere, vel præcedentibus malis placare non potui, rurſum in me cœcos detorſit oculos: & emtorem aptiſſimum duris meis caſibus mire repertum objecit. Scitote qualem. cinædum ſenem; calvum quidem, ſed cincinnis ſemicanis & pendulis capillatum: unum de triviali popularium fece, qui per plateas & oppida cymbalis & crotalis perſonantes, Deamque Syriam circumferentes, mendicare compellunt. Is nimio præſtinandi ſtudio, præconem rogat cuiatis eſſem? At ille Cappadocem me, & ſatis forticulum denuntiat. Rurſum requirit annos ætatis meæ. Sed præco laſciviens: Mathematicus quidam, qui ſtellas ejus diſpoſuit, quintum ei numeravit annum. ſed ipſe ſcilicet melius iſtud de ſuis novit profeſſionibus. Quamquam enim prudens crimen Corneliæ legis incurram, ſi civem Romanum pro ſervo tibi vendidero; quin emis bonum & frugi mancipium, quod te & foris & domi poterit juvare? Sed exinde odioſus emptor, aliud de alio non deſinit quærere. denique de manſuetudine etiam mea percõtatur anxie. At præco, Vervecem, inquit, non aſinum vides, ad uſus omneis quietum, non mordacem, nec calcitronem quidem; ſed prorſus, ut in aſini corio modeſtum hominem inhabitare credas. Quæ res cognitu nõ ardua. nam ſi faciem tuam mediis ejus feminibus immiſeris, facile periclitaberis, [videns] quam grandem tibi demonſtret patientiam. Sic præco lurconem tractabat dicacule. Sed ille, cognito cavillatu, ſimilis indignanti: At te, inquit, cadaver ſurdum & mutum, delirumque præconem, omnipotens & omniparens Dea Syria, & ſanctus Sabazius, & Bellona, & mater Idea, cum ſuo Adone Venus domina, cœcum reddant: qui ſcurrilibus jamdudum [contra me] velitaris jocis. An me putas, inepte, jumento fero poſſe Deam committere, ut turbatum repente divinum dejiciat ſimula-

ſimulacrum, egoque miſer cogar crinibus diſſolutis diſcurrere, & Deæ meæ humi jacenti aliquem medicum quærere? Accepto tali ſermone, cogitabam ſubito velut-lymphaticus exilire; ut me ferocitate cernens exaſperatum, emtionem deſineret. Sed prævenit cogitatum meum emtor anxius, pretio depenſo ſtatim, quod quidem gaudens dominus, ſcilicet tædio mei, facile ſuſcepit, ſeptemdecim denarium: & illico me tomica ſpartea deligatum tradidit Philebo. hoc enim nomine cenſebatur jam meus dominus. At ille ſuſceptum novitium famulum trahebat ad domum, ſtatimque illinc de primo limine proclamat: Puellæ, ſervum vobis pulchellum en ecce mercatus produxi. Sed illæ puellæ, chorus erat cinædorum. quæ ſtatim exultantes in gaudium, fracta rauca & effeminata voce clamores abſonos intollunt: ratæ ſcilicet vere quempiam hominem ſervulum miniſterio ſuo paratum. Sed poſtquam non cervam pro virgine, ſed aſinum pro homine ſuccidaneum videre; nare detorta magiſtrum ſuum varie cavillantur; non enim ſervum, ſed maritum illum ſcilicet ſibi perduxiſſe. Et heus, ajunt, cave ne ſolus exedas tam bellum ſcilicet pullulum; ſed nobis quoque tuis palumbulis nonnumquam impertias. Hæc & hujuſcemodi mutuo blaterantes, præſepio me proximo deligant. Erat quidam juvenis ſatis corpulentus, ceraula doctiſſimus, collatitia ſtipe de menſa paratus; qui foris quidem circumgeſtantibus Deam cornu canens adambulabat; domi vero promiſcui operis partiarios agebat concubitus. Hic me ſimul domi conſpexit libenter, adpoſitis largiter cibariis gaudens adloquitur: Veniſti tandem miſerrimi laboris vicarius; ſed diu vivas, & dominis placeas, & meis defectis jam lateribus conſulas. Hæc audiens, jam meas futuras novas cogitabam ærumnas. Die ſequenti variis coloribus induſitati, & deformiter quiſque formati, facie cœnoſo pigmento delita, & oculis obunctis graphice, prodeunt: mitellis, & crocotis, & carbaſinis & bombicinis injecti. Quidam tunicas albas in modum lanciolarum quoquoverſum fluente purpura depictas cingulo ſubligati, pedes luteis induti calceis, Deamque ſerico contectam amiculo mihi gerendam imponunt: brachiiſque ſuis humero tenus renudatis adtollentes immanes gladios ac ſecures euantes exſiliunt, incitante tibiæ cantu lymphati-

cum tripudium. Nec paucis pererratis caſulis ad quamdam villam poſſeſſoris beati perveniunt. & ab ingreſſu primo ſtatim abſonis ululatibus conſtrepentes fanatice provolant. Diuque capite demiſſo cervices lubricis intorquentes motibus, crineſque pendulos rotantes in circulum, & nonnunquam morſibus ſuos incurſantes muſculos; ac poſtremum ancipiti ferro, quod gerebant, ſua quiſque brachia diſſecant. Inter hæc unus ex illis bacchatur effuſius, ac de imis præcordiis anhelitus crebros referens, velut numinis divino ſpiritu repletus, ſimulabat ſauciam vecordiam prorſus. Quaſi Deum præſentia ſoleant homines non ſui fieri meliores, ſed debiles effici, vel ægroti. Specta denique quale cœleſti Providentia meritum reportaverit. Infit vaticinatione clamoſa conficto mendacio ſemetipſum inceſſere atque criminari, quaſi contra fas ſanctæ religionis deſignaſſet aliquid: & inſuper juſtas pœnas noxii facinoris ipſe de ſuis manibus expoſcere? Arrepto denique flagro, quod ſemiviris illis proprium geſtamen eſt, contortis tenis laneſi velleris prolixe fimbriatum, & multijugis talis ovium teſſellatum, indidem ſeſe multinodis commulcat ictibus: mira contra plagarum dolores præſumptione munitus. Cerneres, proſectu gladiorum, ictuque flagrorum, ſolum ſpurcitie ſanguinis effeminati madeſcere. Quæ res incutiebat mihi non parvam ſolicitudinem, videnti tot vulneribus largiter profuſum cruorem: ne quo caſu Deæ peregrinæ ſtomachus, ut quorumdam hominum lactis, ſic illa ſanguinem concupiſceret aſininum. Sed ubi tandem fatigati, vel certe ſuo laniatu ſatiati, pauſam carnificinæ dedere; ſtipes æreas, immo vero & argenteas, multis certatim offerentibus, ſinu recepere patulo: necnon & vini cadum, & lactem, & caſeos, & farris & ſiliginis aliquid, & nonnullis hordeum Deæ gerulo donantibus, avidis animis corradentes omnia, & in ſacculos huic quæſtui de induſtria præparotos farcientes, dorſo meo congerunt, ut duplici ſcilicet [ſarcinæ] pondere gravatus, & horreum ſimul & templum incederem. Ad iſtum modum palantes, omnem illam deprædabantur regionem. Sed in quodam caſtello, copia lætati largioris quæſticuli, gaudiales inſtruunt dapes. A quodam colono fictæ vaticinationis mendacio pinguiſſimum depoſcuut arietum, qui Deam Syriam

ſuam eſurientem ſuo ſatiaret ſacrificio; probeque diſpoſita cænula balneas obeunt: ac dehinc lauti, quemdam fortiſſimum ruſticanum induſtria laterum atque imi ventris bene præparatum, comitem cænæ ſecum adducunt: paucisque admodum prægustatis oluſculis, ante ipſam menſam ſpurciſſima illa propudia ad inlicitæ libidinis extrema flagitia infandis uriginibus efferantur; paſſimque circumfuſi nudatum ſupinatumque juvenem exſecrandis oribus flagitabant. Nec diu tale facinus meis oculis tolerantibus, PORRO QVIRITES proclamare geſtivi. ſed viduatum cæteris ſyllabis ac literis proceſſit O tantum, ſane clarum ac validum, & aſino proprium, ſed inopportuno plane tempore. Namque de pago proximo complures juvenes, abactum ſibi noctu perquirentes aſellum, nimioque ſtudio cuncta diverſoria ſcrutantes, intus ædium audito ruditu meo, prædam abſconditam latibulis ædium rati, coram rem invaſuri ſuam, improviſi conſerto gradu ſe penetrant: palamque illos exſecrandas fœditates obeuntes deprehendunt. Iam jamque vicinos undique percientes, turpiſſimam ſcenam patefaciunt: inſuper ridicule ſacerdotum puriſſimam laudantes caſtimoniam. Hac infamia conſternati, quæ per ora populi facile dilapſa merito inviſos ac deteſtabiles eos cunctis effecerat, noctem ferme circa mediam, collectis omnibus, furtim caſtello faceſſunt. bonaque itineris parte ante jubaris ortum tranſacta, jam die claro ſolitudines avias nacti, multa ſecum prius collocuti, accingunt ſe meo funeri: Deaque veheculo meo ſublata, & humi repoſita, cunctis ſtramentis me renudatum, ac de quadam quercu deſtinatum, flagro illo pecuinis oſſibus cathenato verberantes, pæne ad extremam confecerant mortē. Fuit unus, qui poplites meos enervare ſecuri ſæva comminaretur; quod de pudore illo candido ſcilicet ſuo tam deformiter triumphaſſem. Sed & cæteri, non meæ ſalutis; ſed ſimulacri jacentis contemplatione, in vita me retinendum cenſuere. Rurſum itaque me refertum ſarcinis, planis gladiis minantes, perveniunt ad quamdam nobilem civitatem. Inibi vir principalis, & alias religioſus, & eximie Deum reverens, tinnitu cymbalorum, & ſonitu tympanorum, cantuſque Phrygii mulcentibus modulis excitus, procurrit obviam: Deamque votivo ſuſcipiens

piens

piens hoſpitio; nos omnis intra conſeptum domus ampliſſimæ conſtituit: numenque ſumma veneratione atque hoſtiis opimis placare contendit. Hic ego me potiſſimum capitis periclitatum memini. Nam quidam colonus, partem venationis, immanis cervi pinguiſſimum femur, domino illi ſuo muneri miſerat, quod incurioſe pone culinæ fores non altiuſcule ſuſpenſum, canis adæque venaticus latenter invaſerat, lætuſque præda, propere cuſtodientes oculos evaſerat. Quo damno cognito, ſuaque reprehenſa negligentia, coquus diu lamentatus lacrymis inefficacibus, jam jamque domino cœnam flagitante mœrens, & utcunque metuens, artius filio ſuo parvulo conſalutato, arreptoque funiculo, mortem ſibi nexu laquei comparabat. Nec tamen latuit fidam uxorem ejus caſus extremus mariti, ſed funeſtum nodum violenter invadens manibus ambabus, Adeo ne, inquit, præſenti malo perterritus, mente excidiſti tua? nec fortuitum iſtud remedium, quod Deum Providentia ſubminiſtrat, intueris? Nam, ſi quid in ultimo Fortunæ turbine reſipiſcis, expergite mi auſculta; & advenam iſtum aſinum remoto quodam loco deductum jugula, femurque ejus ad ſimilitudinem perditi detractum, & accuratius in protrimentis ſapidiſſime percoctum, adpone domino, cervini vicem. Nequiſſimo verberoni ſic placuit ſalus de mea morte, & multum conſervæ ſagacitate laudata, deſtinatæ etiam lanienæ cultros acuebat.

LIBER NONVS.

SIC ille nequiſſimus carnifex contra me manus impias obarmabat. At ego, præcipitante conſilium periculi tanti præſentia, nec exſpectata diutina cogitatione, lanienam imminentem fuga vitare ſtatui; protinuſque vinculo, quo fueram deligatus, abrupto, curſu me proripio totis pedibus, ad tutelam ſalutis crebris calcibus velitatus: illicoque me, raptim tranſcurſa proxima porticu, triclinio, in quo dominus ædium ſacrificales epulas cum ſacerdotibus Deæ cænitabat, inconſtanter immitto. nec pauca rerum apparatus cibarii, menſas etiam & id genus impetu meo collido, atque diſturbo. Qua rerum deformi ſtrage paterfamilias

lias commotus, ut importunum atque laſcivum, me cuidam famulo curioſe traditum, certo aliquo loco clauſum juſſit cohiberi: ne rurſum convivium placidum ſimili petulantia diſſiparem. Hoc aſtuto commento ſcitule munitus, & mediis lanii manibus ereptus, cuſtodela ſalutaris mihi gaudebam carceris. Sed nimirum nihil Fortuna renuente licet homini nato dexterum provenire: nec conſilio prudenti, vel remedio ſagaci, divinæ Providentiæ fatalis diſpoſitio ſubverti vel reformari poteſt. mihi denique idipſum commentum, quod momentariam ſalutem reperiſſe videbatur, periculum grande, immo exitium præſens conflavit aliud. Nam quidam ſubito puer, mobili ac trepida facie percitus, ut familiares inter ſe ſuſurrabant, inrumpit triclinium, ſuoque annuntiat domino, de proximo angiportu canem rabidam paulo ante per poſticam impetu miro ſeſe direxiſſe; ardentique prorſus furore venaticos canes invaſiſſe: ac dehinc proximum petiiſſe ſtabulum, atque ibi pleraque jumenta incurriſſe pari ſævitia; nec poſtremum ſaltem ipſis hominibus peperciſſe. nam Myrtilum mulionem, & Hephæſtionem cocum, & Hypatium cubicularium, & Apollonium medicum, immo vero & plures alios ex familia, abigere tentantes, variis morſibus quemque laceraſſe: certe venenatis morſibus contacta nonnulla jumenta efferari jam ſimili rabie. Quæ res omnium ſtatim percuſſit animos. ratique me etiam eadem peſte infectum ferocire, arreptis cujuſcemodi telis, mutuoque ut exitium commune protelarent cohortati, ipſi potius eodem veſaniæ morbo laborantes perſequuntur. Nec dubio me lanceis illis & venabulis, immo vero & bipennibus, quæ facile famuli ſubminiſtraverant, membratim compilaſſent; ni reſpecto ſubiti periculi turbine, cubiculum, in quo mei domini divertebant, protinus inrupiſſem. Tunc clauſis obſeratiſque ſuper me foribus, obſidebant locum; quoad, ſine ullo conceſſionis ſuæ periculo, peſtilentiæ letalis pervicaci rabie poſſeſſus ac pereſus abſumerer. Quo facto, tandem libertatem nactus, ſolitariæ Fortunæ munus amplexus, ſuper conſtratum lectum abjectus, poſt multum equidem temporis ſomnum humanum quievi. Iamque clara die, mollitie cubiculi refota laſſitudine, vegetus exſurgo: atque illos, qui meæ tutelæ pervigiles excubias agitaverant, auſcul-

to de meis ſic altercare fortunis: Adhuccine miſerum iſtum aſinum jugi furore jactari credimus? immo vero jam virus, increſcente ſævitia, prorſus exſtinctum. Sic opinionis variæ terminum ad explorationem conferunt; ac de rima quidam proſpiciunt ſanum me atque ſobrium otioſe conſiſtere. Iamque ultro foribus patefactis, plenius an ſim jam manſuefactus periclitantur. Sed unus ex his, de cœlo ſcilicet miſſus mihi ſoſpitator, argumentum explorandæ ſanitatis meæ tale commonſtrat cæteris; ut aquæ recentis completam pelvem offerrent potui meo: ac ſi intrepidus, & more ſolito ſumens, aquis adlubeſcerem; ſanum me, atque omni morbo ſcirent expeditum: contra vero, ſi viſum contactumque laticis vitarem ac perhorreſcerem; pro comperto noxiam rabiem pertinaciter durare. Hoc enim libris etiam priſtinis proditum obſervari ſolere. Iſto placito, vas immane confeſtim aquæ pellucidæ de proximo petitæ fonte contantes adhuc offerunt mihi. At ego ſine ulla mora progreſſus, etjam obvio gradu ſatis ſitienter, pronus, & totum caput inmergens, ſalutares vere equidem illas aquas hauriebam. Iamque & plauſus manuum, & aurium flexus, & ductum capiſtri, & quidvis aliud periclitantium, placide patiebar; quoad contra veſanam eorum præſumptionem modeſtiam meam liquido cunctis adprobarem. Ad iſtum modum vitato duplici periculo, die ſequenti rurſum divinis exuviis onuſtus, cum crotalis & cymbalis circumferaneum mendicabulum producor ad viam. Nec paucis caſulis atque caſtellis oberratis, divertimus ad quempiam pagum urbis opulentæ quondam, ut memorabant incolæ, inter ſemiruta veſtigia conditum: & hoſpitio proximi ſtabuli recepti, cognoſcimus lepidam de adulterio cujuſdam pauperis fabulam, quam vos etiam cognoſcatis, volo. Is gracili pauperie laborans, fabriles operas præbendo, parvis illis mercedibus vitam tenebat. Erat ei tamen uxorcula etiam ſatis quidem tenuis & ipſa, verumtamen poſtrema laſcivia famigerabilis. Sed die quadam, dum matutino ille ad opus ſuſceptum proficiſcitur, ſtatim latenter inrepit ejus hoſpitium temerarius adulter. Ac, dum Veneris colluctationibus ſecurius operantur; maritus ignarus rerum, ac nihil etiam tuuc tale ſuſpicans, improviſus hoſpitium repetit. Iamque clauſis & obſeratis foribus, uxoris

laudata

laudata continentia, januam pulſat, ſibilo etiam præſentiam ſuam denuntiante. Tunc mulier callida, & ad hujuſcemodi flagitia peraſtutula, tenaciſſimis amplexibus expeditum hominem, dolio, quod erat in angulo ſemiobrutum, ſed alias vacuum, diſſimulanter abſcondit; & patefactis ædibus, adhuc introeuntem maritum aſpero ſermone accipit: Siccine vacuus, & otioſus, inſinuatis manibus ambulabis mihi, nec, obito conſueto labore, vitæ noſtræ proſpicies, & aliquid cibatui parabis? at ego miſera & pernox & perdia lanificio nervos meos contorqueo, ut intra cellulam noſtram ſaltem lucerna luceat. Quanto me felicior Daphne vicina, quæ mero & prandio matutino ſaucia cum ſuis adulteris voluptatur! Sic confutatus maritus, Ecquid iſtuc eſt? ait, Nam licet forēſi negotio officinator noſter attentus ferias nobis fecerit, tamen hodiernæ cænulæ noſtræ proſpexi. Videſis dolium, quod ſupervacuum, fruſtra locum detinet tantum, & revera præter impedimentum converſationis noſtræ nihil præſtat amplius? iſtud ego quinque denariis [cuidam] venditavi; & adeſt, ut, dato pretio ſecum rem ſuam ferat. Quin itaque præcingeris, mihique manum tantiſper accommodas; ut ex obrutu protinus tradatur emtori. E re nata fallacia mulier temerarium tollens cachinnum, Magnum, inquit, iſtum virum ac ſtrenuum negotiatorem nacta ſum, qui rem, quam ego mulier & intra hoſpitium contenta jamdudum ſeptem denariis vendidi, minoris diſtraxit. Additamento pretii lætus maritus, Et quis eſt ille, ait, qui tanto [pretio] præſtinavit? At illa, Olim inepte, inquit, deſcendit in dolium, ſedulo ſoliditatem ejus probaturus. Nec ille ſermoni mulieris defuit: ſed exſurgens alacriter, Vis, inquit, verum ſcire materfamilias? hoc tibi dolium nimis vetuſtum eſt, & multifariam rimis hiantibus quaſſum. ad maritumque ejus diſſimulanter converſus, Quin tu quicumque es homuncio lucernam, ait, actutum mihi expedis; ut eraſis intrinſecus ſordibus, diligenter aptum uſui poſſim dinoſcere: niſi nos putas æs de malo habere. Nec quidquam moratus ac ſuſpicatus acer & egregius ille maritus, accenſa lucerna, Diſcede, inquit, frater, & otioſus adſiſte, donec probe procuratum iſtud tibi repræſentem. Et cum dicto nudatus ipſe, delato lumine, ſcabiem vetuſtam carioſæ teſtæ occipit exſcalpere.

At

At vero adulter, belliſſimus ille puſio, inclinatam dolio pronam uxorem fabri ſuperincurvatus ſecure dedolabat. At illa capite in dolium demiſſo, maritum ſuum aſtu meretricio tractabat ludicre. Hoc & illud, & aliud, & rurſus aliud purgandum digito demonſtrat ſuo: donec utroque opere perfecto, acceptis ſeptem denariis, calamitoſus faber collo ſuo gerens dolium coactus eſt ad hoſpitium adulteri perferre. Pauculis ibi diebus commorati, & munificentia publica ſaginati, vaticinationiſque crebris mercedibus ſuffarcinati, piiſſimi illi ſacerdotes novum quæſtus genus ſibi comminiſcuntur. Sorte unica caſibus pluribus enodata, conſulentes de rebus variis plurimos, ad hunc modum cavillantur. Sors hæc erat:

Ideo conjuncti terram proſcindunt boves,
Ut in futurum læta germinent ſata.

Tum ſi qui, matrimonium Sorte captantes, interrogarent; rem ipſam reſponderi ajebant: Iungendos connubio, & ſatis liberum procreandis. Si poſſeſſiones præſtinaturus quæreret; merito boves, ut & jugum & arva ſementis florentia, pronuntiari. Si quis de profectione ſolicitus divinum caperet auſpicium; junctos jam paratoſque quadrupedum cunctorum manſuetiſſimos: & lucrum promitti de glebæ germine. Si prælium capeſſiturus, vel latronum factionem perſequuturus, utiles nec ne proceſſus ſciſcitaretur; addictam victoriam forti præſagio contendebant: quippe cervices hoſtium jugo ſubacturi, & prædam de rapinis uberrimam fructuoſamque capturi. Ad iſtum modum, divinationis [ejus] aſtu captioſo contraxerant non parvas pecunias. Sed aſſiduis interrogationibus argumenti ſatietate jam defecti, rurſum ad viam prodeunt, via tota, quam nocte confeceramus, longe pejorem. quidni? lacunoſis incilibus voraginoſam, partim ſtagnanti palude fluidam, & alibi ſubluvie cænoſa lubricam. Crebris denique offenſaculis & aſſiduis lapſibus jam contuſis cruribus meis, vix tandem ad campeſtres ſemitas feſſus evadere potui. Et ecce, nobis repente de tergo manipuli, armati ſupercurrunt equites; ægreque cohibita equorum curruli rabie, Philebum cæteroſque comites ejus involant avidi; colloque conſtricto, & ſacrilegos impuroſque compellantes, interdum pugnis obverberant: nec non manicis etiam vinctos coartant: & idemtidem urguenti

guenti ſermone comprimunt, promerent ocyus aureum cantharum, promerent auctoramentum illud ſui ſceleris, quod ſimulatione ſolemnium quæ in operto factitaverant, ab ipſis pulvinaribus Matris Deum clanculo furati, prorſus quaſi poſſent tanti facinoris evadere ſupplicium, tacita profectione adhuc luce dubia pomœrium pervaſerint. Nec defuit qui, manu ſuper dorſum meum injecta, in ipſo Deæ quam gerebam gremio ſcrutatus, reperiret, atque incoram omnium aureum depromeret cantharum. Nec iſto ſaltem tam nefario ſcelere impuratiſſima illa capita confutari terreri ve potuere; ſed mendoſo riſu cavillantes: En, inquiunt indignæ rei ſcævitatem; quam plerique inſontes periclitantur homines! propter unicum cantharum, quem Deum Mater ſorori ſuæ Deæ Syriæ hoſpitale munus obtulit, noxios religionis antiſtites ad diſcrimen vocari capitis! Has & alias ſimiles affanias fruſtra adblatterranteis, eos retrorſum abducunt pagani, ſtatimque vinctos in Tullianum compingunt: cantharoque, & ipſo ſimulacro, quod gerebam, apud fani donarium redditis ac conſecratis, altera die productum me rurſum voce præconis venui ſubjiciunt: ſeptemque nummis carius, quam prius me comparaverat Philebus, quidam piſtor de proximo caſtello præſtinavit. protinuſque frumento etiam coempto affatim onuſtum, per iter arduum ſcrupis, & hujuſcemodi ſtirpibus infeſtum, ad priſtinum, quod exercebat, perducit. Ibi complurium jumentorum multivii circuitus intorquebant molas ambage varia: nec die tantum, verum perpeti etiam nocte, prorſus inſtabili machinarum vertigine, lucubrabant pervigilem farinam. Sed mihi, ne rudimentum ſervitii perhorreſcerem ſcilicet, novus dominus loca ac lautia prolixe præbuit. Nam & diem illum primum feriatum dedit, & cibariis abundanter inſtruxit præſepium. Nec tamen illa otii ſaginæque beatitudo duravit ulterius. Sed die ſequenti molæ quæ maxima videbatur, matutinus adſtituor: & illico velata facie, propellor ad incurva ſpatia flexuoſi canalis; ut in orbe terminâ circumfluentis reciproco greſſu, mea recalcans veſtigia, vagarer errore certo. Nec tamen ſagacitatis ac providentiæ meæ prorſus oblitus, facilem me tirocinio diſciplinæ præbui. Sed quamquam frequenter, cum inter homines agerem, machinas ſimiliter circum-

circumrotari vidiſſem ; tamen ut expers & ignarus operis ſtupore mentito defixus hærebam. quod rebar, ut minus aptum & hujuſcemodi miniſterio ſatis inutilem, me ad quempiam alium utique leviorem laborem legatum iri ; vel otioſum certe cibatum iri. Sed fruſtra ſolertiam damnoſam exercui. Complures enim protinus baculis armati me circumſteterunt: atque, ut eram luminibus obtectis ſecurus, etiamnunc repente ſigno dato, & clamore conferto, plagas ingerentes acervatim, adeo me ſtrepitu turbulentant ; ut cunctis conſiliis abjectis illico, ſcitiſſime tæniæ ſparteæ totus innixus, diſcurſus alacres obirem. Hac ſubita ſectæ commutatione riſum toto cœtu commoverã. Iamq; maxima diei parte tranſacta, defectum alioquin me, helcio ſparteo dimoto, nexu machinæ liberatum adplicant præſepio. At ego quamquam eximie fatigatus, & refectione virium vehementer indiguus, & prorſus fame perditus ; tamen familiari curioſitate attonitus, & ſatis anxius, poſtpoſito cibo, qui copioſus aderat, in optabilis officinæ diſciplinam cum delectatione quadam arbitrabar. Dii boni! quales illic homunculi vibicibus livedinis totam cutem depicti, dorſumque plagoſum ſciſſili centunculo magis inumbrati quam obtecti ; nonnulli exiguo tegili tantummodo pubem injecti : cuncti tamen ſic tunicati, ut eſſent per pannulos manifeſti; frontes literati, & capillum ſemiraſi, & pedes annulati : tum lurore deformes ; & fumoſis tenebris vaporoſæ caliginis palpebras adeſi, atque adeo male luminati; & in modum pugilum [qui pulviſculo perſperſi, dimicant] farinulenta cinere ſordide candidati. Iam de meo jumentario contubernio quid vel ad quem modum memorem ? Quales illi muli ſenes, vel cantherii debiles, circa præſepium capita demerſi contruncabant moles palearum : cervice carioſa vulnerum putredine; follicantes nares languidas aſſiduo pulſu tuſſedinis hiulci ; pectora copulæ ſparteæ tritura continua exulcerati ; coſtas perpetua caſtigatione oſſium tenus renudati; ungulas multijuga circumcurſione in enorme veſtigium porrecti; totumque corium veterno atque ſcabioſa macie exaſperati. Talis familiæ funeſtum mihi etiam metuens exemplum, veteriſque Lucii Fortunam recordatus, & ad ultimam ſalutis metam detruſus, ſubmiſſo capite mœrebam, Nec ullum uſ-

piam cruciabilis vitæ ſolatium aderat; niſi quod ingenita mihi curioſitate recreabar, dum præſentiam meam parvi facientes, libere quæ volunt, omnes & agunt & loquuntur. Nec immerito priſcæ poëticæ divinus auctor apud Grajos, ſummæ prudentiæ virum monſtrare cupiens, multarum civitatum obitu, & variorum populorum cognitu, ſummas adeptum virtutes cecinit. Nam & ipſe gratas gratias Aſino meo memini, quod me ſuo celatum tegmine, variiſque fortunis exercitatum, etſi minus prudentem, multiſcium [certe] reddidit. Fabulam denique bonam, præ cæteris ſuavem compertam, ad aures veſtras adferre decrevi. & en, occipio. Piſtor ille, qui me pretio ſuum fecerat, bonus alioquin vir & apprime modeſtus, peſſimam & ante cunctas mulieres longe deterrimam ſortitus conjugam, pœnas extremas tori Lariſque ſuſtinebat : ut hercules ejus vicem ego quoque tacitus frequenter ingemiſcerem. Nec enim vel unum vitium nequiſſimæ illi feminæ deerat ; ſed omnia prorſus, ut in quandam cœnoſam latrinam, in ejus animum flagitia confluxerant: ſcæva, ſæva, virioſa, ebrioſa, pervicax, pertinax : in rapinis turpibus avara, in ſumptibus fœdis profuſa: inimica Fidei, hoſtis Pudicitię. Tunc ſpretis atque calcatis divinis numinibus, in vicem certæ religionis, mentita ſacrilega præſumptione Dei, quem prædicaret unicum, confictis obſervationibus vanis, fallens omnes homines, & miſerum maritum decipiens, matutino mero & continuo ſtupro corpus manciparat. Talis illa mulier miro me perſequebatur odio. nam & antelucio recubans adhuc, ſubjungi machinæ novitium clamabat aſinum: & ſtatim ut cubiculo primum proceſſerat, inſiſtens jubebat incoram ſui plagas mihi quamplurimas irrogari. & cum tempeſtivo prandio laxarentur jumenta cætera, longe tardius adplicari me præſepio jubebat. Quæ ſævitia multo mihi magis genuinam curioſitatem in ſuos mores ampliaverat. Nam & aſſiduo plane commeantem in ejus cubiculum quemdam ſentiebam juvenem, cujus & faciem videre cupiebam ex ſummo ſtudio, ſi tamen velamentum capitis libertatem tribuiſſet meis alioqnin luminibus. nec enim mihi ſolertia defuiſſet ad detegenda quoquomodo peſſimæ faminæ flagitia. Sed anus quædam ſtupri ſequeſtra, & adulterorum internuntia, de die quotidie inſeperabilis aderat.

cum qua protinus jentaculo, ac dehinc vino mero mutuis vicibus velitata, ſcænas fraudulentas, in exitium miſerrimi mariti, ſubdolis ambagibus conſtruebat. At ego quamquam graviter ſuccenſens errori Fotidis, quæ me dum avem fabricat, perficit aſinum, iſto tamen vel unico ſolatio ærumnabilis deformitatis meæ recreabar, quod auribus grandiſſimis præditus, cuncta longule etiam diſſita facillime ſentiebam. Denique die quadam timidæ illius aniculæ ſermo talis meas defertur aures: De iſto quidem, mi herilis, tecum ipſa videris, quæ ſine meo conſilio pigrum & formidoloſum familiarem iſtum ſortita es; qui inſuavis & odioſi mariti tui caperatum ſupercilium ignaviter perhorreſcis; ac per hoc amoris languidi deſidia tuos volentes amplexus diſcruciat. Quanto melior Phileſietærus, aduleſcens & formoſus, & liberalis, & ſtrenuus, & contra maritorum inefficaces diligentias conſtantiſſimus! dignus hercules [ſolus] omnium matronarum perfrui deliciis: dignus ſolus coronam auream capite geſtare, vel ob unicum iſtud, quod nunc nuper in quendam zelotypum maritum eximio ſtudio commentus eſt. Audi denique, & amatorum diverſorum ingenium compara. Noſti quemdam Barbarum, noſtræ civitatis decurionem, quem Scorpionem præ morum acritudine vulgus appellat. hic uxorem generoſam & eximia formoſitate præditam mira cuſtodela munitam domi ſuæ quam cautiſſime cohibebat. Ad hæc, ultima piſtoris illa uxor, ſubjiciens: Quidni? inquit, novi diligenter. Aretem meam condiſcipulam memoras. Ergo, inquit anus, noſti totam Phileſietæri etiam ipſius fabulam? Minime gentium, inquit, ſed noſſe valde cupio. & oro mater, ordine mihi ſingula retexe. Nec commorata illa ſermocinatrix immodica, ſic anus incipit: Barbarus iſte cum neceſſarium profectionem pararet, pudicitiamque caræ conjugis conſervare ſumma diligentia cuperet; ſervulum ſuum Myrmecem, fidelitate præcipua cognitum ſecreto commonet, ſuæque dominæ cuſtodelam omnem permittit: carcerem & perpetua vincula, mortem denique violentam & famem comminatus, ſi quiſquam hominum vel in tranſitu digitotenus eam contigiſſet. idque dejerans etiam confirmat per omnia divina numina. Ergo igitur ſummo pavore perculſum Myrmecem acerrimum relinquens uxori

ſequn-

ſequntorem, ſecuram dirigit profectionem. Tunc obſtinato animo vehementer anxius Myrmex, nec uſquam dominam ſuam progredi ſinebat, & lanificio domeſtico deſtrictam inſeparabilis adſidebat: ac tantum neceſſario veſpertini lavacri progreſſu, adfixus atque conglutinatus, extremas manu prehendens lacinias, mira ſagacitate commiſſæ provinciæ fidem tuebatur. Sed ardentis Phileſietæri vigilantiam matronæ nobilis pulchritudo latere nom potuit. Atque hac ipſa potiſſimum famoſa caſtitate; & inſignis tutelæ nimietate inſtrictus atque inflammatus, quidvis facere quidvis pati paratus, ad expugnandam tenacem domus diſciplinam totis accingitur viribus. certuſque fragilitatis humanæ fidei, & quod pecunia cunctæ ſint difficultates perviæ, auroque ſoleant adamantinæ etiam perfringi fores: opportune nactus Myrmecis ſolitatem, ei amorem ſuum aperit: & ſupplex eum medelam cruciatui deprecatur. nam ſibi ſtatutam decretamque mortem proximare, ni maturius cupito potiatur. Nec eum tamen quidquam in te facili formidare debere. quippe cum veſpera ſolus, fide tenebrarum contectus atque abſconditus, introrepere, & intra momentum temporis remeare poſſet. His & hujuſcemodi ſuadelis validum addens cuneum, qui rigentem prorſus ſervi tenacitatem violenter diffinderet. porrecta enim manu ſua, demonſtrat ei novitate nimia candentes ſolidos aureos; quorum viginti quidem puellæ deſtinaſſet, ipſi vero decem libenter offerret. Exhorruit Myrmex inauditum facinus, & obcluſis auribus aufugit protinus. Nec auri tamen ſplendor flammeus oculos ipſius exire potuit; ſed quamquam procul ſemotus, & domum celeri gradu provectus, videbat tamen decora illa monetæ lumina, & opulentam prædam jam tenebat animo: miroque mentis ſalo & cogitationum diſſenſione, miſellus in diverſas ſententias carpebatur, ac diſtrahebatur. Illic fides, hic lucrum; illic cruciatus, hic voluptas. Ad poſtremum tamen, formidinem mortis vicit aurum. Nec ſaltem ſpatio cupido formoſæ pecuniæ leniebatur. ſed nocturnas etiam curas invaſerat peſtilens avaritia; ut, quamvis herilis eum comminatio domi cohiberet, aurum tamen foras evocaret. Tunc devorata pudore, & dimota contatione, ſic ad aures dominæ mandatum perfert. Nec a genuina levitate diſcivit mulier,

 ſed

ſed exſecrando metallo pudicitiam ſuam protinus auctorata eſt. Ita gaudio perfuſus, ad ſuæ fidei præcipitium, Myrmex non modo capere verum ſaltem contingere quam exitio ſuo viderat pecuniam cupiens; & magnis ſuis laboribus perfectum deſiderium Phileſietæro, lætitia percitus, nuntiat: ſtatimque deſtinatum pretium depoſcit. & tenet nummos aureos manus Myrmecis, quæ nec æreos norat. Iamque nocte promota ſolum, perducit ad domum, probeque capite contectum, amatorem ſtrenuum infert adusque dominæ cubiculum. Commodum novis amplexibus Amori rudi litabant, commodum prima ſtipendia Veneri militabant [novi &] nudi milites: & contra omnium opinionem, captata noctis opportunitate, improviſus maritus adſiſtit. ſuæ domus januam jam pulſat, jam clamitat, jam ſaxo fores verberat: & ipſa tarditate magis magiſque ſuſpectus, dira comminatur Myrmeci ſupplicia. At ille, repentino malo perturbatus, & miſera trepidatione ad inopiam conſilii deductus, quod ſolum poterat, nocturnas tenebras cauſabatur ſibi obſiſtere quin clavem curioſe abſconditam reperiret. Interdum Phileſietærus, cognito ſtrepitu, raptim tunicam injectus, ſed plane præ turbatione pedibus intectis, procurrit cubiculo. Tunc Myrmex, tandem clave peſſulis ſubjecta, repādit fores; & recipit tunc etiam FIDEM DEVM boantem dominum. eoque propere cubiculum petente, clandeſtino tranſcurſu dimittit Phileſitærum. Quo jam pro limine liberato, ſecurus ſui, clauſa domo, rurſum ſe reddidit quieti. Sed dum prima luce Barbarus procedit cubiculo, videt ſub lectulo ſoleas incognitas, quibus indutus Phileſietærus irrepſerat: ſuſpectiſque e re nata, quæ geſta ſunt; non uxori, non ulli familiarium cordolio patefacto, ſublatis iis, & in ſinum furtim abſconditis, juſſo tantum Myrmece, per conſervos vincto forum verſus adtrahi, tacitos ſecum mugitus iterans, rapidum dirigit greſſum; certus ſolearum indicio veſtigium adulteri poſſe ſe perfacile indipiſci. Sed ecce, per plateam dum Barbarus vultu turbido ſubductiſque ſuperciliis incedit iratus; ac pone eum Myrmex vinculis obrutus; non quidem incoram noxæ deprehenſus, conſcientia tamen peſſima permixtus lacrymis uberibus, ac poſtremis lamentationibus inefficacem commovet miſerationem: opportune Phileſietærus occurrens,

quamquam diverſo quodam negotio deſtinatus, repentina tamen facie permotus, non enim deterritus, recolens feſtinationis ſuæ delictum, ut cætera conſequenter ſuſpicatus, ſagaciter exemplo ſumpta familiari conſtantia, dimotis ſervulis, invadit cum ſummo clamore Myrmecem, pugniſque malas ejus clementer obtundens, At te, inquit, nequiſſimum & perjurum caput, dominus iſte tuus & cuncta cœli numina, quæ dejerando temere devoraſti, peſſimum peſſime perdant! qui de balneis ſoleas heſterna die [mihi] furatus es: dignus hercules, dignus qui & iſta vincula conteras, & inſuper etiam carceris tenebras perferas. Hac opportuna fallacia vigorati juvenis inductus, immo os ſublitus, & ad crudelitatem delapſus Barbarus, poſtliminio domum regreſſus, vocato Myrmece ſoleas illas offerens, & ignovit ex animo, & uti domino redderet, cui ſubripuerat, ſuaſit. Hactenus adhuc anicula garriente, ſuſcipit mulier: Beatam illam, quæ tam cōſtantis ſodalis libertate fruitur! At ego miſella, molæ etiam ſonum, & cæcam illius ſcabioſi aſini faciem timentem familiarem incidi. Adhæc anus: Iam ego tibi probe ſuaſum & confirmatum animi amatorem illum alacrē, vadimonio ſiſtam. Et inſuper cōdicta veſpertina regreſſione, cubiculo faceſſit. At pudica uxor ſtatim cęnas Saliares comparat, vina pretioſa defęcat, pulmenta recentia tucetis temperat. menſa largiter instructa. Denique ut Dei cujuſdam adventus, ſic exſpectatur adulteri. nam & opportune maritus foris apud naccam proximum cænitabat. Ergo igitur meridie propinquante, helcio tandē abſolutus, refectuique ſecute redditus, non tam hercules laboris libertate gratulabar, quā quod revelatis luminibus liber etiam cunctas facinoroſę mulieris artes proſpectare poteram. Sol ipſum quidem delapſus Oceanum ſubterraneas orbis plagas illuminabat: & ecce, nequiſſimæ anus adhærens lateri temerarius adulter advētat: puer admodum, & adhuc lubrico genarū ſplendore conſpicuus, adhuc adulteros ipſe delectans. Hunc multis admodum ſuaviis exceptū, mulier cænam jubet paratam accumbere. Sed ut primum occurſoriam potionem & inchoatum guſtum extremis labiis contingebat adoleſcens; multo celerius opinione rediens maritus adventat. Tunc uxor egregia, diras devotiones in eum deprecata, & crurum fragium obominata, exſangui formidine trepi-

dantem adulterum alveo ligneo, quo frumenta [confuſa] purgari conſueverant, temere propter jacenti ſuppoſitum, abſcondit: ingenitaque aſtutia, diſſimulato tanto flagitio, intrepidum mentita vultum, percontatur de marito, cur utique contubernali artiſſimi deſerta cænula, præmaturus adforet. At ille dolenti prorſus animo ſuſpirans aſſidue, Nefarium, inquit, & exrremum facinus perditæ feminæ tolerare nequiens, fuga me proripui. Hem, qualis! [Dii boni] matrona, quam fida, quam ſobria, turpiſſimo ſe dedecore fœdavit! Iuro per iſtam ego ſanctam Cererem, me nunc etiam meis oculis de tali muliere minus credere. His inſtincta verbis mariti audaciſſima uxor, noſcendæ rei cupiens, non ceſſat obtundere, totam prorſus a principio fabulam promeret. Nec deſtitit; donec ejus voluntati ſuccubuit maritus. & ſic, ignarus ſuorum, domus alienæ percenſet infortunium: Contubernalis mei fullonis uxor, alioquin ſervati pudoris ut videbatur femina, quæ [ſemper] ſecundo rumore glorioſa, Larem mariti pudice gubernabat, occulta libidine prorupit in adulterum quempiam. Cumque furtivos amplexus obiret aſſidue, ipſo illo denique momento, quo nos lauti cænam petebamus, cum eodem illo juvene miſcebatur in Venerem. Ergo noſtra repente turbata præſentia, ſubitario ducta conſilio, eumdem illum ſubjectum contegit viminea cavea; quæ fuſtium flexu in rectum aggregata cumulum, lacinias circumdatas, ſuffuſa candido fumo ſulfuris, inalbabat. eoque jam, ut ſibi videbatur, tutiſſime celato, menſam nobiſcum ſecura participat. Interdum acerrimo gravique odore ſulfuris juvenis ineſcatus atque obnubilatus, intercluſo ſpiritu diffluebat: utque eſt ingenium vivacis metalli, crebras ei ſternutationes commovebat. Atque ut primum e regione mulieris, pone tergum ejus maritus acceperat ſonum ſternutationis, quod enim putaret ab ea profectum; ſolito ſermone SALVTEM ei fuerat imprecatus, & iterato rurſum, & frequentato ſæpius, donec rei nimietate commotus, quod res erat, tandem ſuſpicatur. Et, impulſa menſa protinus, remotaque cavea, producit hominem crebros anhelitus ægre efflantem, inflammatuſque indignatione contumeliæ, gladium flagitans, jugulare moriturum geſtiebat; ni reſpecto communi periculo vix eum ab impetu furioſo cohibuiſſem: adſeverans

brevi, abſque noxa noſtri, ſuapte inimicum ejus violentia ſulfuris periturum. Nec ſuadela mea, ſed ipſius rei neceſſitate lenitus, quippe jam ſemivivum illum in proximum deportat angiportum. Tamen uxorem ejus tacite ſuaſi, ac denique perſuaſi, ſecederet paululum, atque ultra limen tabernæ ad quampiam tantiſper familiarem ſibi mulierem: quoad ſpatio fervens mariti ſedaretur animus: qui tanto calore, tantaque rabie perculſus, non erat dubius aliquid etiam de ſe ſuaque conjuge triſtius profecto cogitaret aliud: Contubernalis epularum tædio fugatus, Larem reveni meum. Hęc recenſente piſtore, jamdudum procax & temeraria mulier, verbis exſecrantibus fullonis illius deteſtabatur uxorem: illam perfidam, illam impudicam, denique univerſi ſexus grande dedecus, quæ ſuo pudore poſtpoſito, torique genialis calcato fœdere, Larem mariti lupanari maculaſſet infamia; jamque perdita nuptæ dignitate, proſtitutæ ſibi nomen adſciverit. Addebat & tales oportere vivas exuri feminas. Et tamen taciti vulneris & ſuæ ſordidæ conſcientiæ commonita, quo maturius ſtupratorem ſuum tegminis cruciatu liberaret, idemtidem ſuadebat maritum temporius quieti recedere. At ille, utpote intercepta cœna, profugerat prorſus jejunus, menſam poni comiter poſtulabat. Adponebat ei propere, quamvis invita, mulier quippini? deſtinatam alii. Sed mihi penitus carpebantur præcordia, & præcedens facinus ac præſentem deterrimæ feminæ conſtantiam cogitanti: mecumque ſedulo deliberabam, ſi quomodo poſſem detectis ac revelatis fraudibus auxilium meo perhibere domino: illumque qui adinſtar teſtitudinis alveum ſuccubabat depulſo tegmine cunctis palam facere. Sic herili contumelia me cruciatum tandem cœleſtis reſpexit Providentia. Nam ſenex claudus, cui noſtra tutela permiſſa fuerat, univerſa nos jumenta, id hora jam poſtulante, ad lacum proximum bibendi cauſa gregatim prominabat. Quæ res optatiſſimam mihi vindictæ ſubminiſtravit occaſionem. Namque prætergrediens, obſervatos extremos digitos adulteri qui per anguſtias cavi tegminis prominebant, obliquata atque infeſta ungula compreſſos, uſque ad ſummam minutiem contero; donec intolerabili dolore commotus, ſublato flebili clamore, repulſoque & abjecto alveo, conſpectui profano redditus, ſcenam

propudioſæ mulieris patefecit. Nec tamen piſtor damno pudicitiæ magnopere commotus, exſangui pallore trepidantem puerum, ſerena fronte & propitiata facie commulcens, incipit: Nihil triſte de me tibi, fili, metuas. non ſum Barbarus, nec aggreſti morum ſquallore præditus: nec ad exemplum mœchæ truculentæ ſulfuris te letali fumo necabo, ac ne juris quidem ſeveritate Lege de adulteriis ad diſcrimen vocabo capitis tam venuſtum tamque pulchellum puellum: ſed plane cum uxore mea partiario tractabo. nec erciſcundæ familiæ, ſed communi dividundo formula dimicabo: ut ſine ulla controverſia vel diſſenſione, tribus nobis in uno cõveniat lectulo. Nam & ipſe ſemper cum mea conjuge tam concorditer vixi, ut ex ſecta prudentium eadem nobis ambobus placerent. Sed nec æquitas ipſa patitur habere plus auctoritatis uxorem quam maritum. Talis ſermonis blanditie cavillatum, deducebat ad torum nolentem puerum, ſequentem tamen: & pudiciſſima illa uxore altrorſus diſcluſa, ſolus ipſe cum puero cubans gratiſſima corruptarum nuptiarum vindicta perfruebatur. Sed cum primũ rota Solis lucida diem peperit: vocatis duobus e familia validiſſimis, quam altiſſime ſublato puero, ferula nates ejus obverberans: Tu autem, inquit, tam mollis ac tener, & admodum puer, defraudatis amatoribus, ætatis tuæ flore mulieres adpetis; atque eas liberas & connubia lege ſociatas corrumpis, & intempeſtivum tibi nomen adulteri vindicas? His & pluribus verbis compellatum & inſuper affatim plagis caſtigatum, forinſecus abjicit. At ille adulterorum omnium fortiſſimus, inſperata potitus ſalute, tamen nates candidas illas noctu diuque diruptus, mœrens profugit. Nec ſecius piſtor ille nuntium remiſit uxori, eamque protinus de ſua proturbavit domo. At illa præter genuinam nequitiam, contumelia etiam quamvis juſta tamen altius commota atque exaſperata, ad armillum revertitur, & ad familiares feminarum artes accenditur: magnaque cura requiſitam veteratricem quandam feminam, quæ devotionibus ac maleficiis quidvis efficere poſſe credebatur, multis exorat precibus, multiſque ſuffarcinat muneribus, alterum de duobus poſtulans; vel rurſum mitigato conciliari marito; vel ſi id nequiverit, certe Larva vel aliquo diro numine immiſſo violenter ejus expugnari ſpiritum.

Tunc

Tunc ſaga illa, & divini potens primis adhuc armis facinoraſæ diſciplinæ ſuæ velitatur: & vehementer offenſum mariti flectere, atque in amorem impellere conatur animum. Quæ res cum ei ſequius ac rata fuerat proveniret; indignata numinibus, & præter præmii deſtinatum compendium, contemptione etiam ſtimulata, ipſius jam miſerrimi mariti incipit imminere capiti, umbramque violenter peremptæ mulieris ad exitium ejus inſtigare. Sed forſitan lector ſcrupuloſus reprehendens narratum meum, ſic argumentaberis: Vnde autem tu ſtultule aſine, intra terminos piſtrini contentus, quid ſecreto, ut adfirmas, mulieres geſſerint ſcire potuiſti? Accipe igitur, quemadmodum homo curioſus, jumenti faciem ſuſtinens, cuncta quæ in perniciem piſtoris mei geſta ſunt cognovi. Diem ferme circa mediam, repente intra priſtinum mulier, reatu miraque triſtitie deformis apparuit, flebili centunculo ſemiamicta, nudis & intectis pedibus, lurore buxeo macieque fœdata. & diſcerptæ comæ ſemicanæ, ſordentes inſperſu cineris, pleramque ejus anteventulæ contegebant faciem. Hæc talis, manu piſtori clementer injecta, quaſi quippiam ſecreto collocutura, in ſuum cubiculum ſeducit eum: & adducta fore, quam diutiſſime demoratur. Sed cum eſſet jam confectum omne frumentum, quod inter manus opifices tractaverant, neceſſarioque peti deberet aliud; ſervuli cubiculum propter adſtantes dominum vocabant, operiq; ſupplementum poſtulabant. Atque ut illis ſæpicule & intervocaliter clamantibus nullus reſpondit dominus: jam forem pulſare validius: & quod diligentiſſime fuerat oppeſſulata, majus pejuſq; aliquid opinantes, niſu valido diſtracto vel diffracto cardine, tãdem patefaciunt aditum. Nec uſpiã reperta illa muliere, vident e quodam tigillo conſtrictum atq; exanimem pendere dominum. Eumque nodo cervicis abſolutum detractumque, ſummis plangoribus ſummiſque lamentationibus atq; ultimo lavacro procurant: peractiſque feralibus officiis, frequenti proſequente comitatu, tradunt ſepulturę. Die ſequenti filia ejus adcurrit e proximo caſtello, in quo pridem denupſerat, mœſta, atq; crines pendulos quatiens, & interdum pugnis obtundens ubera. quæ, nullo quidem domus infortunium nuntiante, cuncta cognoverat; ſed ei per quietem obtulit ſeſe flebilis patris

ſui

ſui facies, adhuc nodo revincta cervice: eique totum novercæ ſcelus aperuit, de adulterio, de maleficio, & quemadmodum larvatus ad Inferos demeaſſet. Et cum ſe diutino plangore cruciaſſet, accurſu familiarium cohibita, tandem pauſam luctui fecit. Iamque nono die rite completis apud tumulum ſolennibus, familiam ſuppellectilemque & omnia jumenta ad hereditariam deducit auctionem. Tunc unum Larem, varie diſpergit venditionis incertæ licentioſa fortuna. Me denique ipſum pauperculus quidam hortulanus comparat quinquaginta nummis, magno, ut ajebat: ſed ut communi labore victum ſibi quæreret. Res ipſa mihi poſcere videtur, ut hujus quoque ſervitii mei diſciplinam exponam. Matutino me multis oleribus onuſtum, proximam civitatem deducere conſueverat dominus; atque ibi venditoribus tradita merce, dorſum inſidens meum, ſic hortum redire. At dum fodiens, dum irrigans, cæteroque incurvus labore deſervit; ego tantiſper otioſus, placita quiete recreabar. Sed ecce, ſiderum ordinatis ambagibus, per numeros dierum ac menſium remeans annus, poſt muſtulentas Autũni delicias, ad hybernas Capricorni pruinas deflexerat: & aſſiduis pluviis, nocturniſque rorationibus, ſub dio, & intecto concluſus ſtabulo, continuo diſcruciabar frigore. quippe cum meus dominus præ nimia paupertate ne ſibi quidem, nedum mihi poſſet ſtramen aliquod vel exiguum tegimen parare; ſed frondoſo caſulæ contentus umbraculo degeret. Ad hoc, matutino lutum nimis frigidum, geluque præacuta fruſta nudis invadens pedibus, enitebar. ac ne ſuetis ſaltem cibariis ventrem meum replere poteram. Namque & mihi & ipſi domino cœna par ac ſimilis, ſed oppido tenuis aderat: lactucæ veteres & inſuaves illæ, quæ ſeminis enormi ſenecta adinſtar ſcoparum in amaram cœnoſi ſucci cariem exoleſcunt. Nocte quadam paterfamilias de pago proximo tenebris illunæ caliginis impeditus, & imbre nimio madefactus, atque ob id ab itinere directo cohibitus, ad hortulum noſtrum, jam feſſo equo, deverterat; receptuſque comiter pro tempore, licet non delicato, neceſſario tamen quietis ſubſidio remunerari benignum hoſpitem cupiens, promittit ei, de prædiis ſuis ſeſe daturum & frumenti & olivi aliquid, & amplius duos vini cados. Nec moratus meus dominus, ſacculo & utribus vacuis ſecum adpor-

adportatis, nudæ ſpinæ meæ reſidens, ad ſexageſimum ſtadium profectionem comparat. Eo jam confecto viæ ſpatio, pervenimus ad prædictos agros. ibique ſtatim meum dominum comis hoſpes opipari prandio participat. Iam his in poculis mutuis altercantibus, mirabile prorſus evenit oſtentum. Vna de cætera cohorte gallina per mediam curſitans aream, clangore genuino, velut ovum parere geſtiens, perſonabat. eam ſuus dominus intuens, O bona, inquit, ancilla, & ſatis fœcunda, quæ multo jam tempore quotidianis nos partubus ſaginaſti! nunc etiam cogitas, ut video, guſtulum nobis præparare. Et, Heus, inquit, puer, calathum fœtui gallinaceo deſtinatum, angulo ſolito collocato. Ita uti fuerat juſſum procurante puero, gallina adſuetæ lecticulæ ſpreto cubili, ante ipſos pedes domini præmaturum ſed magno prorſus futurum ſcrupulo prodidit partum. non enim ovum [quod ſcimus illud;] ſed pinnis & unguibus & oculis & voce etjam perfectum edidit pullum. qui matrem ſuam continuo cœpit comitari. Nec eo ſecius longe majus oſtentum, & quod merito omnes perhorreſcerent, exoritur. Sub ipſa enim menſa, quæ reliquias prandii gerebat, terra dehiſcente imitus, largiſſimus emicuit fons ſanguinis. Hinc reſultantes uberrimæ guttæ menſam cruore perſpergunt. ipſoque illo momento, quo ſtupore defixi mirantur ac trepidant divina præſagia, concurrit unus e cella vinaria, nuntians omne vinum, quod olim diffuſum fuerat, in omnibus doliis ferventi calore & prorſus ut igni copioſo ſubdito rebullire. Viſæ etiam interea muſtelæ mortuum ſerpentem forinſecus mordicus adtrahentes. & de ore paſtoricii canis virens exſiluit ranula, ipſumque canem qui proximus conſiſtebat aries adpetitum unico morſu ſtrangulavit. Hæc tot ac talia ingenti pavore domini illius & familiæ totius ad extremum ſtuporem dejecerunt animos: quid prius, quidve poſterius, quid magis, quid minus numinum cœleſtium leniendis minis; quot & qualibus procurentur hoſtiis. Adhuc omnibus exſpectatione teterrimæ formidinis torpidis, adcurrit quidam ſervulus magnas & poſtremas domino illi fundorum clades annuntians. Nãque is adultis jam tribus liberis doctrina inſtructis, & verecundia præditis vivebat glorioſus. His adoleſcentibus erat cum quodam paupere, modicæ

casulæ

caſulæ domino, vetus familiaritas. At enim caſulæ parvulæ conterminos magnos & beatos agros poſſidebat vicinus potens, & dives, & juvenis, & pro ſapiæ majorum gloria male utens, pollenſque factionibus, & cũcta facile faciens in civitate, hoſtili modo vicini tenuis incurſabat pauperiem, pecua trucidando, boves abigendo, fruges adhuc immaturas obterendo. jamq; totum frugalitate ſpoliatũ, ipſis etiam glebulis exterminare geſtiebat: finiumque inani commota quæſtione, terram totam ſibi vindicabat. Tunc agreſtis, verecundus alioquin, avaritia divitis jam ſpoliatus, ut ſuo ſaltem ſepulchro paternum retineret ſolum, amicos plurimos ad demonſtrationem finium, trepidans eximie corrogarat. Aderant inter alios tres illi fratres, cladibus amici quantillum ferentes auxilium. Nec tamen ille veſanus tantillum præſentia multorum civium territus, vel etiam confuſus, licet non rapinis ſaltem verbis temperare noluit; ſed illis clementer expoſtulantibus, fervidoſque ejus mores blanditiis permulcentibus, repente ſuam ſuorumque carorum ſalutem quam ſanctiſſime adjurans, adſeverat, parvi ſe pendere tot metatorum præſentiam: denique vicinum illum auriculis per ſuos ſervulos ſublatum, de caſula longiſſime, ſtatimque, projectum iri. Quo dicto, inſignis indignatio totos audientium pertentavit animos. Tunc unus e tribus fratribus, incontanter & paulo liberius reſpondit: Fruſtra eum ſuis opibus confiſum, tyrannica ſuperbia comminari; cum alioquin pauperes etiam liberali legum præſidio de inſolentia locupletium conſueverint vindicari. Quod oleum flammæ, quod ſulfur incendio, quod flagellum Furiæ, hoc & iſte ſermo truculentiæ hominis nutrimento fuit. Iamque ad extremam inſaniam vecors, ſuſpendium ſeſe & totis illis & ipſis legibus mandare proclamans, canes paſtoricios, villaticos, feros atque immanes, adſuetos abjecta per agros eſitare cadavera, præterea etiam tranſeuntium viatorum paſſivis morſibus alumnatos, laxari, atque in eorum exitium inhortatos, immitti præcipit. Quo ſimul ſigno ſolito paſtorum incenſi atqua inflammati ſunt, furioſa rabie conciti, & latratibus etiam abſonis horribiles, eunt in homines; eoſque, variis aggreſſi vulneribus, diſtrahunt ac lacerant. nec fugientibus ſaltem compeſcunt, ſed eo magis irritatiores ſequuntur.

Tũc inter confertam trepidæ multitudinis ſtragem, e tribus junior offenſo lapide atque obtunſis digitis terrę proſternitur: ſęviſque illis ac ferociſſimis canibus inſtruit nefariam dapem. protinus enim nacti prædam jacentem, miſerum illum aduleſcentẽ [ſic] fruſtatim diſcerpunt. Atque ut ejus letalem ululatum cognovere cæteri fratres; adcurrunt mœſti ſuppetias: obvolutiſque lacinia lęvis manibus, lapidum crebris jactibus propugnare fratri atque abigere canes aggrediuntur. Nec tamen eorũ ferociam vel cõterere vel expugnare potuere. quippe cum miſerrimus aduleſcẽs, ultima voce prolata, vindicarent de polutiſſimo divite mortem fratris junioris, illico laniatus interiſſet. Tunc reliqui fratres, non tam hercules deſperata quam ultro neglecta ſua ſalute, contendunt ad divitem: atq; ardentibus animis impetuq; veſano lapidibus crebris in eum velitantur. At ille cruentus & multis ante flagitiis ſimilibus exercitatus percuſſor, injecta lãcea, duorum alterum per pectus medium tranſadegit. Nec tamen peremptus ac prorſus exanimatus aduleſcens ille terræ concidit. nam telum tranſvectum, atque ex maxima parte pone tergum elapſum, ſoloque niſus violentia defixum, rigore librato ſuſpenderat corpus. Sed & quidam de ſervulis procerus & validus ſicario illi ferens auxilium, lapide contorto tertii juvenis dexterũ brachium longo jactu petierat: ſed impetu caſſo per extremos digitos tranſcurrens lapis, contra omnium opinionem deciderat innoxius. Nonnullam tamen ſagaciſſimo juveni proventus humanior vindictæ ſpeculum ſubminiſtravit. Ficta namq; manus ſuæ debilitate, ſic crudeliſſimum juvenem compellat: Fruere exitio totius noſtræ familię, & ſanguine trium fratrum inſatiabilem tuam crudelitatem paſce, & de proſtratis tuis civibus glorioſe triumphandum ſcias, licet privato ſuis poſſeſſionibus paupere, fines uſque & uſque proterminaveris, habiturum te tamen vicinum aliquem. Nam hæc etiam dextera, quæ tuum prorſus amputaſſet caput, iniquitate Fati contuſa decidit. Quo ſermone alioquin exaſperatus furioſus latro,, rapto gladio, ſua miſerrimum juvenẽ manu perempturus, invadit avidus. Nec tamen ſui molliorem provocaverat. quippe inſperato & longe contra ejus opinionem reſiſtens juvenis, complexu fortiſſimo arripuit ejus dexteram; magnoque niſu, ferro librato, multis & crebris ictibus impurá elidit

divitis

divitis animam: & ut accurrentium etiam familiarium manu ſe liberaret, confeſtim adhuc inimici ſanguine delibuto mucrone gulam ſibi prorſus exſecuit. Hæc erant quæ prodigioſa præſagiverant oſtenta; hæc quæ miſerrimo domino fuerant nunciata. Nec ullum verbum, ac ne tacitum quidem fletum tot malis circumventus ſenex quivit emittere: ſed arrepto ferro, quo commodum inter ſuos epulones caſeum atque alias prandii partes diviſerat, ipſe quoque adinſtar infeliciſſimi ſui filii jugulum ſibi multis ictibus contrucidat; quoad ſuper menſam cernuus corruens, portentuoſi cruoris maculas novi ſanguinis fluvio provulit. Ad iſtum modum puncto breviſſimo dilapſæ domus fortunam hortulanus ille miſeratus, ſuoſque caſus graviter ingemiſcens deprenſis pro pandio lacrymis, vacuaſque manus complodens ſæpicule, protinus inſcenſo me retro, qua veneramus, viam capeſſit. Nec innoxius ei ſaltem regreſſus evenit. Nam quidam procerus, &, ut indicabat habitus atque habitudo, miles e legione, factus nobis obvius, ſuperbo atque arroganti ſermone percontatur, quorſum vacuum duceret aſinum? At meus dominus adhuc mœrore permixtus, & alias Latini ſermonis ignarus, tacitus præteribat. Nec miles ille familiarem cohibere quivit inſolentiam; ſed indignatus ſilentio ejus, ut convicio; vite, quam tenebat, obtundens eum, dorſo meo proturbat. Tunc hortulanus ſupplicue reſpondit, ſermonis ignorantia ſe quid ille diceret ſcire non poſſe. Ergo igitur Græce ſubjiciens miles, Vbi, inquit, ducis aſinum iſtum? Reſpondit hortulanus, petere ſe civitatem proximam. Sed mihi, inquit, operæ ejus opus eſt: nam de proximo caſtello ſarcinas præſidis noſtri, cum cæteris jumentis debet advehere. Et injecta ſtatim manu, loro, me, quo ducebar, arreptum, incipit trahere. Sed hortulanus prioris plagæ vulnere prolatum capite ſanguinem detergens, rurſus precatur civilius atque manſuetius verſari commilitonem; idque per ſpes proſperas ejus orabat adjurans. Nam & hic ipſe, ajebat, iners aſellus, & nihilominus morbo deteſtabili caducus, vix etiam paucos olerum manipulos de proximo [hortulo] ſolet anhelitu languido fatigatus ſubvehere; nedum ut rebus amplioribus idoneus videatur gerulus. Sed ubi nullis precibus mitigari militem, magiſque in ſuam pernicem advertit

efferari, jamque inverſa vite devaſtiore nodulo cerebrum ſuum diffindere; currit ad extrema ſubſidia, ſimulanſque ad commovendam miſerationem genua ejus velle contingere, ſummiſſus atque incurvatus arreptis ejus pedibus utriſque ſublimem elatum terræ graviter applodit: & ſtatim qua pugnis, qua cubitis, qua morſibus, etiam de via lapide correpto, totam faciem manuſque ejus & latera converberat. Nec ille, ut primum humi ſupinatus eſt, vel repugnare vel omnino munire ſe potuit; ſed plane identidem comminabatur, ſi reſurrexiſſet, ſeſe conciſurum eum machæra ſua fruſtratim. Quo ſermone ejus commonefactus hortulanus, eripit ei ſpatham, eaque longiſſime abjecta, rurſus ſævioribus eum plagis aggreditur. Nec ille proſtratus ac præventus vulneribus ullum reperire quiens ſalutis ſubſidium, quod ſolum reſtabat, ſimulat ſeſe mortuum. Tunc ſpatham illam ſecum aſportans hortulanus, inceſo me, concito gradu recta feſtinat ad civitatem. nec hortulum ſuum ſaltem curans inviſere, ad quempiam ſibi divertit familiarem. cunctiſque jam enarratis, deprecatur periclitanti ſibi ferret auxilium; ſeque cum ſuo ſibi aſino tantiſper occultaret, quoad celatus ſpacio bidui triduive capitalem cauſam evaderet. Nec oblitus ille veteris amicitiæ, prompte ſuſcepit; meque per ſcalas, complicitis pedibus in ſuperius cœnaculum adtracto, hortulanus deorſus in ipſa tabernula derepit in quamdam ciſtulam, & ſupergeſto deliteſcit orificio. At miles ille, ut poſtea didici, tandem velut emerſus gravi crapula, nutabundus tamen, & tot plagarum dolore ſaucius, baculoque ſe vix ſuſtinens, in civitatem adventat: confuſuſque de impotentia, deque inertia ſua quidquam ad quemquam referre popularium, ſed tacitus injuriam devorans, quoſdam commilitiones nactus, iſtas tum clades enarrat ſuas. Placuit ut ipſe quidem contubernio ſe tantiſper abſconderet: nam præter propriam contumeliam, militaris etiam ſacramenti genium ob amiſſam ſpatham verebatur; ipſi autem, ſignis noſtris enotatis, inveſtigationi vindictæque ſedulam darent operam. Nec defuit vicinus perfidus; qui nos illico occultari nuntiaret. Tum commilitiones accerſitis magiſtratibus, mentiuntur ſeſe multi pretii vaſculum argenteum præſidis in via perdidiſſe: idque hortulanum quemdam repeiſſe, nec velle roſtitue-

re, ſed apud familiarem quemdam ſibi deliteſcere. Tunc magiſtratus, & damno præſidis nomine cognito, veniunt ad diverſorii noſtri fores; claraque voce denuntiant hoſpiti noſtro, nos, quos occultaret apud ſe certo certius, dederet potius, quam diſcrimen proprii ſubiret capitis. Nec ille tantillum conterritus, ſalutique ſtudens ejus quem in ſuam receperat fidem, quidquam de nobis fatetur; ac diebus pluſculis nec vidiſſe quidem illum hortulanum contendit. Contra commilitiones ibi, nec uſpiam, illum deliteſcere, adjurantes genium Principis, contendebant. Poſtremum magiſtratibus placuit, obſtinate denegantem ſcrutinio detegere. Immiſſis itaq; lictoribus, cæteriſque publicis miniſteriis, angulatim cuncta ſedulo perluſtrari jubent: nec quiſquam mortalium, ac ne ipſe quidem aſinus intra limen comparere nuntiatur. Tunc gliſcit violentior utrimque ſecus contentio militum, pro comperto de nobis adſeverantium, fidemque Cæſaris identidem implorantium, at illius negantis, aſſidueque Deum numen obteſtantis. Qua contentione & clamoſo ſtrepitu cognito, curioſus alioquin & inquieti procacitate præditus aſinus, dum obliquata cervice per quandam feneſtrulam quidnam ſibi vellet tumultus ille proſpicere geſtio; unus e commilitonibus, caſu fortuito collineatis oculis ad umbram meam, cunctos teſtatur incoram. Magnus denique continuo clamor exortus eſt: Et emenſis protinus ſcalis, injecta manu quidam me velut captivum detrahunt. Iamq; omni ſublata contatione, ſcrupuloſius contemplantes ſingula, ciſta etiam illa revelata, repertum productumque & oblatum magiſtratibus miſerum hortulanum, pœnas ſcilicet capite penſurum, in publicum deducunt carcerem: ſummoque riſu meum proſpectum cavillari non deſinunt. [Vnde etiam de proſpectu & umbra aſini natum eſt frequens proverbium.] *Hæc e gloſſa irrepſiſſe arbitror.*

LIBER DECIMVS.

DIE ſequenti meus quidem dominus [hortulanus] quid egerit neſcio: me tamen miles ille, qui propter eximiam impotentiam pulcherrime vapularat, ab illo præſepio nullo

nullo equidem contradicente deductum abducit; atque a ſuo contubernio, hoc enim mihi videbatur, ſarcinis propriis onuſtum, & prorſus exornatum armatumque militariter, producit ad viam. nam & galeam nitore præmicantem, & ſcutum cæteris his longius relucens, ſed & lanceam longiſſimo haſtili conſpicuam, quam ſcilicet non diſciplinæ tunc quidem cauſa ſed propter terrendos miſeros viatores in ſummo atque edito ſarcinarum cumulo adinſtar exercitus ſedulo compoſuerat. Confecta campeſtri nec adeo difficili via, ad quamdam civitatulã pervenimus; nec in ſtabulo, ſed in domo cujuſdam decurionis divertimus. Statimque me commendato cuidam ſervulo, ipſe ad præpoſitum ſuum qui mille armatorum ducatũ ſuſtinebat ſolicite proficiſcitur. Poſt dies pluſculos ibidem deſignatum ſceleſtum ac nefarium facinus memini. ſed, ut vos etiam legatis, ad librum profero. Dominus ædium habebat juvenem filium probe litteratum, atque ob id conſequenter pietate & modeſtia præcipuum; quem tibi quoque proveniſſe cuperes, vel talem. Hujus matre multo ante defuncta rurſum matrimonium ſibi reparaverat: ductaq; alia filium procreaverat alium, qui jam [adæque] duodecimum ætatis annum ſupergreſſerat. Sed noverca, forma magis quam moribus in domo mariti præpollens, ſeu naturaliter impudica, ſeu fato ad extremum impulſa flagitium, oculos ad privignum adjecit. Iam ergo, lector optime, ſcito te tragœdiam non fabulam legere, & a ſocco ad cothurnum adſcendere. Sed mulier illa, quamdiu primis elementis Cupido parvulus nutriebatur, imbecillis adhuc ejus viribus, facile ruborem tenuem deprimens, ſilentio reſiſtebat. At ubi completis igne veſano totis præcordiis immodice debacchatus Amor exæſtuabat, ſævienti Deo jam ſuccubuit: ac lãguore ſimulato, vulnus animi mentitur corporis invaletudine. Iam cætera ſalutis vultuſq; detrimenta & ægris amantibus examuſſim convenire, nemo eſt qui neſciat. pallor deformis, marcentes oculi, lapſa genua, quies turbida, & ſuſpiritus cruciatus tarditate vehementior. Crederes & illam fluctuare tantũ vaporibus febrium; niſi quod & flebat. Heu Medicorum ignaræ mentes! quid venæ pulſus, quid caloris intemperantia, quid fatigatus anhelitus, & utrimq; ſecus jactatæ crebriter laterum mutuæ viciſſitudines? Dii boni! quam facilis, licet non artifici Medi-

co, cuivis tamen docto, Venereæ cupidinis comprehenſio; cum videas aliquem ſine corporis calore flagrantem. Ergo igitur impatientia furoris alterius agitata, diutinum rupit ſilētium; & ad ſe vocari præcipit filium: quod nomen & ipſum, ſcilicet ne ruboris admoneretur, libenter eraderet. Nec aduleſcens ægræ parentis moratus imperium, ſenili triſtitia ſtriatam gerens frontem, cubiculum petit uxoris patris, matriſque fratris, utcumque debitum ſiſtēs obſequium. Sed illa cruciabili ſilentio diutiſſime fatigata, & ut in quodam vado dubitationis hærens, omne verbum quod præſenti ſermoni putabat aptiſſimum rurſum improbans, nutante etiam nunc pudore, unde potiſſimum caperet exordium, decontatur. At juvenis nihil etiam tunc ſequius ſuſpicatus, ſubmiſſo vultu rogat ultro præſentis cauſas ægritudinis. Tunc illa nacta ſolitudinis damnoſam occaſionem, prorūpit in audaciam: & ubertim adlacrymans, laciniaque contegens faciem, voce trepida ſic eum breviter adfatur: Cauſa omnis & origo præſentis doloris, & etiam medela ipſa & ſalus unica mihi [vitæ] tute ipſe es. Iſti enim tui oculi per meos oculos ad intima delapſi pręcordia, meis medullis acerrimum commovent incēdium. Ergo miſerere tua cauſa pereuntis: nec te religio patris omnino deterreat; cui morituram prorſus ſervabis uxorem. Illius enim recognoſcens imaginem in tua facie, merito te diligo. Habes ſolitudinis plenam fiduciam, habes capax neceſſarii facinoris otium. Namq; , infit, quod nemo novit, pæne non fit. Repentino malo perturbatus aduleſcens, quamquam tale facinus protinus exhorruiſſet, non tamen negationis intempeſtiva ſeveritate putavit exaſperandam, ſed cautę promiſſionis dilatione leniendā. Ergo prolixe pollicetur, & bonum caperet animum, refectionique ſe ac ſaluti redderet, impendio ſuadet; donec patris aliqua profectione liberum voluptati concederetur ſpatiū; ſtatimque ſe refert a noxio conſpectu novercæ. Et magnam domus cladem ratus indigere conſilio pleniore, ad quemdam compertæ gravitatis educatorem ſenem protinus refert. Nec quidquam diutina deliberatione tam ſalubre viſum, quam fuga celeri procellam Fortunæ ſęvientis evadere. Sed impatiēs vel exiguæ dilationis mulier, ficta qualibet cauſa, confeſtim marito miris perſuadet artibus ad longiſſime diſſitas feſtinare villulas. Quo facto, maturatę

ſpei

ſpei veſania præceps promiſſæ libidinis flagitat vadimoniū. Sed juvenis, modo iſtud, modo illud cauſæ faciens, exſecrabilem fruſtratur ejus conſpectū; quoad illa nuntiorum varietate pollicitationem ſibi denegatam manifeſto perſpiciens, mobilitate lubrica nefarium amorem ad lōge deterius tranſtulit odium. Et, adſumpto ſtatim nequiſſimo & ad omne facinus emancipato quodam dotali ſervulo, perfidię ſuæ conſilia communicat. nec quidquam melius videtur, quam vita miſerum privare juvenem. Ergo miſſus continuo furcifer venenum pręſentarium cōparat; idque vino diligenter dilutum inſontis privigni præparat exitio. Ac dum de oblationis opportunitate ſecum noxii deliberant homines; forte fortuna puer ille junior, proprius peſſimæ feminæ filius, poſt matutinum laborem ſtudiorum domum ſe recipiens, prandio jam capto ſitiens, repertum vini poculum, in quo venenum latebat incluſum, neſcius fraudis occultæ, continuo perduxit hauſtu, atque ubi fratri ſuo paratam mortem ebibit, exanimis terræ procumbit. Illicoque repentina pueri pernicie pædagogus commotus, ululabili clamore matrē totamque ciet familiam. Iamque cognito caſu noxiæ potionis, varie quiſque præſentium auctores inſimulabant extremi facinoris. Sed dira illa femina & malitię novercalis exemplar unicum, non acerba filii morte, non parricidii conſcientia, non infortunio domus, non luctu mariti, vel ærumna funeris commota, cladem familiæ vindictæ compendium traxit; miſſoque protinus curſorem, qui vianti marito domus expugnationem nuntiaret. ac mox eodem ocius ab itinere regreſſo, perſonata nimia temeritate, inſimulat privigni veneno filium ſuum interemptum. Et hoc quidem non adeo mentiebatur, quod jam deſtinatam juveni mortem præveniſſet puer. ſed fratrem juniorem fingebat ideo privigni ſcelere peremptū. quod ejus probroſæ libidini, qua ſe comprimere tentaverat, noluiſſet ſuccumbere. Nec tam immanibus contenta mendaciis, addebat ſibi quoque ob detectum flagitium eumdem illum gladium comminari. Tunc infelix duplici filiorum morte percuſſus, magnis ærumnarum procellis æſtuat. Nam & juniorem incoram ſui funerari videbat; & alterum, ob inceſtum parricidiumque capitis ſcilicet, damnatum iri certo ſciebat. Adhoc uxoris dilectæ nimium mentitis lamentationibus, ad

extremum ſobolis impellebatur odium. Vixdum pōpæ funebres, & ſepultura filii fuerat explicata; & ſtatim ab ipſo ejus rogo ſenex, infelix ora ſua recentibus adhuc rigans lacrymis, trahenſque cinere ſordentem canitiem, foro ſe feſtinus immittit. Atque ibi tum fletu, tum precibus, genua etiam decurionum contingens, neſcius fraudium peſſimæ mulieris, in exitium reliqui filii plenis operabatur affectibus: illum inceſtū paterno thalamo, illum parricidam fraterno exitio, & incomminata novercæ nece ſicarium. Tanta denique miſeratione, tantaq; indignatione curiam, ſed & plebem mœrens inflammaverat; ut remoto judicandi tædio, & accuſationis manifeſtis probationibus, & reſponſionis meditatis ambagibus, cuncti conclamaverint: LAPIDIBVS OBRVTVM PVBLICVM MALVM PVBLICE VINDICARI. Magiſtratus interim, metu periculi proprii, ne de parvis indignationis elementis ad exitium diſciplinæ civitatiſque ſeditio procederet, partim decuriones deprecari, partim populares compeſcere, ut RITE & MORE MAIORVM judicio reddito, & utrimque ſecus allegationibus examinatis, civiliter ſententia promeretur: nec, adinſtar Barbaricæ feritatis, vel tyrannicæ impotentiæ, damnaretur aliquis inauditus; & in pace placida tam dirū ſæculo proderetur exemplum. Placuit ſalubre conſilium: & illico juſſus præco pronuntiat, Patres in curiam convenirent. Quibus protinus dignitatis jure conſueta loca reſidentibus, rurſum præconis vocatu, primus accuſator incedit. Tunc demum clamatus inducitur etiam reus: & exemplo legis Atticæ, Martiique judicii, cauſæ patronis denuntiat præco: neque principia dicere, neque miſerationem commovere. Hæc ad iſtum modum geſta, compluribus mutuo ſermocinantibus cognovi. Quibus autem verbis accuſator reum urſerit, quibus rebus diluerit reus, ac prorſus orationes altercationeſque neque abſens ipſe apud præſepium ſcire, neque ad vos quæ ignoravi poſſum enuntiare: ſed quæ plane comperi, ad iſtas literas proferam. Simul enim finita eſt dicentium contentio; veritatem criminum fidemque probationibus certis inſtrui, nec ſuſpicionibus tantam conjecturam permitti placuit: atque illum potiſſimum ſervum, qui ſolus hæc ita geſta eſſe ſcire diceretur, ſiſti modis

modis omnibus oportere. Nec tantillum cruciarius ille, vel Fortuna tam magni judicii, vel confertæ conſpectu curiæ, vel certe noxiali conſcientia ſua deterritus, quæ ipſe finxerat, quaſi vera adſeverare atque adſerere incipit. Quod ſe vocaſſet indignatus faſtidio novercæ juvenis; quod ulciſcens injuriam, filii ejus mandarit necem; quod promiſiſſet grande ſilentii præmium; quod recuſanti mortem ſit comminatus; quod venenum ſua manu temperatum dandum fratri reddiderit; quod ad criminis probationem reſervatum poculum neglexiſſe ſuſpicatus ſua poſtremum manu porrexerit puero. Hæc eximia enim ad veritatis imaginem verberone illo ſimulata tum trepidatione perferente, finitum eſt judicium. Nec quiſquam decurionum tam æquus remanſerat juveni, quin eum evidenter noxæ compertum inſui culleo pronuntiaret. Cum jam ſententię pares, cunctorum ſtilis ad unum ſermonem congruentibus, ex more perpetuo in urnam æneam deberent conjici: quo ſemel conditis calculis, jam cum rei fortuna tranſacto, nihil poſtea commutari licebat; ſed mancipabatur poteſtas capitis in manum carnificis: unus e curia ſenior, prę ceteris compertæ fidei atque auctoritatis præcipuæ medicus, orificium urnæ manu contegens, ne quis mitteret calculum temere, hæc ad ordinem pertulit: Quod ætatis ſum vobis adprobatus, me vixiſſe gaudeo. nec patiar, falſis criminibus petito reo, manifeſtum homicidium perpetrari: nec vos, qui jurejurando adſtricti judicatis, inductos ſervuli mendacio pejerare. Ipſe non poſſum, calcata numinum religione, conſcientiam meam fallens perperam pronuntiare. Ergo ut res eſt, de me cognoſcite. Furcifer iſte venenum præſentarium comparare ſolicitus, centumque aureos ſolidos offerens pretium, mecum olim convenerat; quod ægroto cuidam dicebat neceſſarium, qui morbi inextricabilis veterno vehementer implicatus, interim ſe cruciatui ſubtrahere geſtiret. At ego perſpiciens malum iſtum verberonem blatterantem, atque inconcinne cauſificantem, certuſque aliquod moliri flagitium, potionem quidem dedi; ſed futuræ quæſtioni præcavens, non ſtatim pretium, quod offerebat, accepi. Sed ne forte aliquis, inquam, iſtorum, quos offers, aureorum nequam vel adulter reperiatur; in hoc ipſo ſacculo conditos eos annulo tuo prænota, donec altera die

nummulario præſente comprobentur. Sic induſtus, ſignavit pecuniam, quam exinde, ut iſte repræſentatus eſt judicio, juſſi de meis aliquem curriculo tabernâ promptam adferre. & en ecce, prolatam coram exhibeo. videat, & ſuum ſigillum recognoſcat. Nam quemadmodum ejus veneni frater inſimulari poteſt quod iſte cōparaverit? Ingens exinde verberonem corripit trepidatio, & [in]vicem humani coloris ſuccedit pallor infernus; perq; univerſa membra frigidus ſudor emanabat. Tunc pedes incertis alternationibus commovere; modo hanc modo illam partem ſcalpere capitis; & ore ſemiclauſo balbutiens neſcio quas affanias effutire; ut eum nemo prorſus a culpa vacuum merito crederet. Sed revaleſcente rurſus aſtutia, conſtantiſſime negare, & arceſſere mendacii medicum non deſinit. Qui præter judicii religionem, cum fidem ſuam coram lacerari videret, multiplicato ſtudio verberonem illum contendit redarguere: donec juſſu magiſtratuum miniſteria publica, contrectatis nequiſſimi ſervi manibus, annulum ferreum deprehenſum cum ſigno ſacculi conferunt. quæ comparatio præcedentem roboravit ſuſpicionem. Nec rota, vel eculeus, [more Græcorum,] tormentis ejus apparata jam deerant: ſed obfirmatus mira præſumptione, nullis verberibus ac ne ipſo quidem ſuccubuit igni. Tunc medicus, Non patiar, inquit, hercules, non patiar, vel contra fas de innocente iſto juvene ſupplicium vos ſumere; vel hunc ludificato noſtro judicio pœnam noxii facinoris evadere. Dabo enim rei præſentis evidens argumentum. Nam cum venenum peremptorium comparare peſſimus iſte geſtiret, nec meæ ſectæ crederem convenire cauſas ulli præbere mortis; nec exitio, ſed ſaluti hominum, medicinam quæſitam eſſe didiciſſem: verens ne ſi daturum me negaſſem intempeſtiva repulſa viam ſceleri ſubminiſtrarem; & ab alio quopiam exitiabilem mercatus hic potionem, vel poſtremum gladio vel quovis telo nefas inchoatum perficeret; dedi non venenum, ſed ſomniferum mandragoram, illum gravedinis compertæ famoſum, & morti ſimillimi ſoporis efficacem. Nec mirum, deſperatiſſimum iſtum latronem certum extremæ pœnæ quæ MORE MAIORVM in eum competit cruciatus iſtos ut leviores facile tolerare. Sed ſi vere puer meis temperatam manibus ſumpſit potionem; vivit,

& quieſcit, & dormit: & protinus marcido ſopore diſcuſſo remeabit ad diem lucidam. Quod ſi vere peremptus eſt, ſi [vere] morte præventus eſt; quæratis licet cauſas mortis ejus alias. Ad iſtum modum ſeniore adorante, placuit: & itur confeſtim magna cum feſtinatione ad illud ſepulchrum quo corpus pueri depoſitum jacebat. Nemo de curia, de optimatibus nemo, ac ne de ipſo quidem populo quiſquam, qui non illuc curioſe confluxerit. Ecce pater ſuis ipſe manibus cooperculo capuli remoto, commodum diſcuſſo mortifero ſopore, ſurgentem poſtliminio mortis deprehendit filium; eumque complexus artiſſime, verbis impar præſenti gaudio, perducit ad populum, atque ut erat adhuc feralibus amiculis inſtrictus atque obditus, deportatur ad judicium puer. Iamque liquido ſervi nequiſſimi, atque mulieris nequioris patefactis ſceleribus, procedit in medium nuda veritas. & novercæ quidem perpetuum indicitur exilium: ſervus vero patibulo ſuffigitur: & omnium conſenſu, bono medico ſinuntur aurei opportuni ſomnii pretium. Et illius quidem ſenis famoſa atque fabuloſa fortuna, Providentiæ divinæ condignum accepit exitum: qui momento modico, immo puncto exiguo, poſt orbitatis periculum, adoleſcentium duorum pater repente factus eſt. At ego tunc temporis talibus fatorum fluctibus volutabar: miles ille qui me nullo vendente comparaverat, & ſine pretio ſuum fecerat, tribuni ſui præcepto debitum ſuſtinens obſequium, literas ad magnum ſcriptas Principem Romam verſus perlaturus, vicinis me quibuſdam duobus ſervis fratribus undecim denariis vendidit. His erat dives admodum dominus. at illorum alter piſtor dulciarius, qui panes & mellita concinnabat edulia; alter coquus, qui ſapidiſſimis intrimentis ſuccuum pulmenta condita, vapore mollibat. unico illi contubernio communem vitam ſuſtinebant, meque ad vaſa illa compluria geſtanda præſtinarant, quæ, dominis regiones pluſculas pererrantibus, variis uſibus erant neceſſaria. Adſciſcor itaque inter duos illos fratres tertius contubernalis; haud ullo tempore tam benivolam Fortunam expertus. Nam veſpera, poſt opiparas cęnas earumque ſplendidiſſimos apparatus, multas numero partes in cellulam ſuam mei ſolebant deportare domini; ille porcorum, pullorum,

piſcium, & ejuſcemodi pulmentorum largiſſimas
reliquias: hic panis cruſtula, lucunculos, hamos, la-
terculos, & complura ſcitamenta mellita. Qui cum
ſe refecturi, clauſa cellula balneas petiſſent; oblatis
ego divinitus dapibus affatim ſaginabar. Nec enim
tam ſtultus eram, tamque vere aſinus, ut dulciſſi-
mis illis relictis cibis cænarem aſperrimum fœ-
num. Et diu quidem pulcherrime mihi furatrinæ
procedebat artificium: quippe adhuc timide & ſa-
tis parce ſubripienti de tam multis pauciora, nec
illis fraudes ullas in aſino ſuſpicantibus. At ubi fi-
ducia latendi pleniore capta partes opimas quaſ-
que devorabam, & rancidiora ſeligens abliguribam
dulcia; ſuſpicio non exilis fratrum pupugit animos.
Et quamquam de me nihil etiam tunc tale crede-
rent; tamen quotidiani damni ſtudioſe veſtigabant
reum. illi vero poſtremo, etiam mutuo ſeſe rapinæ
turpiſſimæ criminabantur. Iamque curam diligen-
tiorem, & acriorem cuſtodelam, & dinumeratio-
nem adhibebant partium. Tandem denique rupta
verecundia ſic alter alterum compellat: At iſtud
jam neque æquum, ac ne humanum, [fidem minue-
re] quidem quotidie te partes electiores ſubripere;
atque iis divenditis, peculium latenter augere: de
reliquis æquam vindicare diviſionem. Si tibi deni-
que ſocietas iſta diſplicet, poſſumus omnia quidem
cætera fratres manere, ab iſto tamen nexu com-
munionis diſcedere. Nam video in immenſum da-
mni procedentem querelam, nutrire nobis imma-
nem diſcordiam. Subjicit alius: Laudo iſtam tuam
mehercules & ipſe conſtantiam, quod quotidie fu-
ratis clanculo partibus prævenisti querimoniam,
quam diutiſſime ſuſtinens tacitus ingemiſcebam;
ne viderer rapinæ ſordidæ meum fratrem arguere.
Sed bene, quod utrimque ſecus ſermone prolato,
jacturæ remedium quæritur; ne ſilentio procedens
ſimultas, Etheocleas nobis contentiones pariat. His
& ſimilibus altercati conviciis, dejerant uterque,
nullam ſe prorſus fraudem, nullam denique ſubre-
ptionem factitaſſe; ſed plane debere cunctis artibus
communis diſpendii latronem inquiri. Nam neque
aſinum, qui ſolus intereſſet talibus cibis, adfici poſ-
ſe; & tamen quotidie partes electibiles comparere
nuſquam; nec utique cellulam ſuam tam immanes
involare mures vel muſcas, ut olim Harpyjæ fuere,
quæ diripiebant Phineias dapes. Interea liberalibus
cænis

cænis ineſcatus, & humanis affatim cibis ſaginatus,
corpus obeſa pinguitie compleveram; corium arvi-
na ſucculenta molliveram; pilum liberali nitore
nutriveram. Sed iſte corporis mei decor, pudori pe-
perit grande dedecus. Inſolita namque tergoris va-
ſtitate commoti, fœnum prorſus intactum quotidie
remanere cernentes, jam totos ad me dirigunt ani-
mos. Et hora conſueta velut balneas petituri, clau-
ſis ex more foribus, per quamdam modicam caver-
nam rimantur me paſſim expoſitis epulis inhæren-
tem. Nec ulla cura jam damni ſui habita, mirati
monſtruoſas aſini delicias, riſu maximo dirumpun-
tur; vocatoque uno & altero ac deinde pluribus
conſervis, demonſtrant infandam memoratu hebe-
tis jumenti gulam. Tantus denique ac tam liberalis
cachinnus cunctos invaſerat, ut ad aures quoque
prætereuntis perveniret domini. Sciſcitatus deni-
que, quid bonum rideret familia: cognito quod res
erat, ipſe quoque per idem proſpiciens foramen, de-
lectatur eximie; ac dein riſu ipſe quoque latiſſimo,
aduſque inteſtinorum dolorem redactus, jam pate-
facto cubiculo proxime conſiſtens, coram arbitra-
tur. Nam & ego tandem ex aliqua parte mollius
mihi renidentis Fortunæ contemplatus faciem,
gaudio præſentium fiduciam mihi ſubminiſtrante,
nec tantillum commotus, ſecurus eſitabam: quoad
novitate ſpectaculi lætus dominus ædium, duci
me juſſit; immo vero ſuis etiam ipſe manibus ad
triclinium perduxit: menſaque poſita, omne genus
edulium ſolidorum & illibata fercula juſſit adpo-
ni. At ego, quamquam jam bellule ſuffarcinatus,
gratioſum commendatioremque me tum ei face-
re cupiens, eſurienter exhibitas eſcas adpetebam.
Nam & quidquid potiſſimum abhorreret aſinus
excogitantes ſcrupuloſe, ad explorandam manſue-
tudinem id offerebant mihi: carnes laſere infectas,
altilia pipere inſperſa, piſces exotico jure perfuſos.
Interim convivium ſummo riſu perſonabat. Qui-
dam denique præſens ſcurrula, Date, inquit, ſodali
huic quippiam meri. Quod dictum dominus ſecutus:
Non adeo, reſpondit, abſurde jocatus eſt furcifer.
valde enim fieri poteſt, ut contubernalis noſter po-
culum quoque mulſi libenter adpetebat. Et, Heus
ait puer, lautum diligenter ecce illum aureum can-
tharum mulſo & multo contempera, & offer para-
ſito meo: ſimul, quod ei præbiberim, commoneto.
Ingens

Ingens exin oborta eſt epulonum exſpectatio. Nec ulla tamen ego ratione conterritus, otioſe ac ſatis genialiter contorta in modum linguæ poſtrema labia, grandiſſimum illũ calicem uno hauſtu perhauſi. Clamor exſurgit conſona voce cunctorum SALVTE me proſequentium. Magno denique delibutus gaudio dominus, vocatis ſervis ſuis emtoribus meis, jubet quadruplum reſtitui pretium, meque cuidam acceptiſſimo liberto ſuo, & ſatis peculiato, magna præfatus diligentia tradidit. qui me ſatis humane ſatiſque comiter nutriebat: &, quo ſe patrono commendatiorem faceret, ſtudioſiſſime voluptates ejus per meas argutias inſtruebat. Et primum me quidem menſam accumbere ſuffixo cubito, dein adluctari, & ſaltare etiam ſublatis primoribus pedibus perdocuit: quodque eſſet apprime mirabile, verbis nutum commodare; ut quod vellem relato, quod nollem dejecto capite monſtrarem; ſitienſque, pocillatore reſpecto, ciliis alterna connivens bibere flagitarem. Atque hæc omnia perfacile obediebam: quæ nullo etiam monſtrante ſcilicet facerem. Sed verebar, ne ſi forte ſine magiſtro humano ritu hæc ederem, plerique rati ſcævum præſagium [portendere] velut monſtrum portentumque me obtruncatum vulturiis opimum pabulum redderent. Iamque rumor publice crebuerat, quo conſpectum atque famigerabilem meis miris artibus effeceram dominum: Hic eſt qui ſodalem convivamque poſſidet luctantem aſinum, ſaltantem aſinum, jocantem aſinum, voces humanas intelligentem aſinum, ſenſum nutibus exprimentem aſinum. Sed prius eſt, ut vobis, quod initio facere debueram, vel nunc ſaltem referam, quis iſte vel unde fuerit Thyaſus. (hoc enim nomine meus nuncupabatur dominus.) Oriundus patria Corintho, quod caput eſt totius Achajæ provinciæ, ut ejus proſapia atque dignitas poſtulabat, gradatim permenſis honoribus, quinquênali magiſtratui fuerat deſtinatus: &, ut ſplendori capeſſendorum reſponderet faſcium, munus gladiatorium triduani ſpectaculi pollicitus, latius munificentiam ſuam porrigebat. Deniq; gloriæ publicæ ſtudio tunc Theſſaliam etiam acceſſerat, nobiliſſimas feras & famoſos inde gladiatores comparaturus. Iamque ex arbitrio diſpoſitis coemptiſq; omnibus, domuitionem parabat. ſpretis luculentis illis ſuis vehiculis, ac præterhabitis decoris

præcla-

præclarum carpentis, quæ partim contecta, partim revelata fruſtra noviſſimis trahebantur conſequiis: equis etiam Theſſalicis, & aliis jumẽtis Gallicanis, quibus generoſa ſoboles perhibet pretioſam dignitatẽ: me phaleris aureis, & fucatis ephippiis, & purpureis tapetis, & frenis argenteis, & pictilibus baltheis, & tintinnabulis perargutis exornatum, ipſe reſidens amantiſſime nonnumquam comiſſimis adfatur ſermonibus. Atque inter alia pleraq; ſumme ſe delectari profitebatur, quod haberet in me ſimul & convivam & vectorem. At ubi partim terreſtri, partim maritimo itinere confecto, Corinthum acceſſimus; magnæ civium turbæ confluebant: ut mihi videbatur non tam Thyaſi divitiis dantes honorem, quam mei conſpectus cupientes. Nam tanta ibidem etiam de me fama pervaſerat; ut non mediocri quæſtui præpoſito illi meo fuerim. Qui cum multos videret nimio favore luſus meos ſpectare geſtientes, obſerata fore, atque ſingulis eorum ſeorſus admiſſis, ſtipes acceptans non parvas, ſummulas diurnas corrodare conſueverat. Fuit in illo conventiculo matrona quædam pollens [& opulens:] quæ more cæterorum viſum meum mercata, ac dehinc multiformibus ludicris delectata, per admirationem aſſiduam paulatim in admirabilem mei cupidinem incidit: nec ullam veſanæ libidini medelam capiens, adinſtar aſinariæ Paſiphaes complexus meos ardenter expetebat; grandi denique præmio cum altore meo depacta eſt noctis unius concubitum. At ille nequam, ut poſſet de me ſuave provenire, lucro ſuo tantum contentus, annuit. Iam denique cænati e triclinio domini deceſſeramus; & dudum præſtolantem cubiculo meo matronam offendimus. Dii boni! qualis ille quamque præclarus apparatus! Quatuor eunuchi confeſtim pulvillis compluribus ventoſe tumentibus pluma delicata terreſtre nobis cubitum præſternunt: ſed & ſtragula veſte auro murice Tyrio depicta probe ſubſternunt: ac deſuper brevibus admodum ſed ſatis copioſis pulvillis, aliis nimis modicis, quis maxillas & cervices delicatæ mulieres ſuffulcire conſuerunt, ſuperſternunt: nec dominæ voluptates diutina ſua præſentia morati, clauſis cubiculi foribus, faceſſunt. At intus cerei præclara micantes luce, nocturnas nobis tenebras inalbabant. Tunc ipſa cuncto prorſus ſpoliata tegmine, tænia quoque, qua decoras devinxerat

vinxerat

vinxerat papillas, lumen propter adſiſtens, de ſtanneo vaſculo multo ſeſe perungit oleo balſamo; meque indidem largiſſime perfricat: ſed multo tanto impenſius crura etiam nateſque perfundit meas. Tunc exoſculata preſſule, non qualia in lupanari ſolent baſiola jactari, vel meretricum poſcinummia, vel adventorum negotinummia, ſed pura atque ſincera inſtruit. & blandiſſimos affatus: Amo, & Cupio, & Te ſolum diligo, &, Sine te jam vivere nequeo, & cætera: quis mulieres & alios inducunt & ſuas teſtantur affectiones. capiſtroque me prehenſum, more quo didiceram reclinat facile. quippe cum nil novi, nihilque difficile facturus mihi viderer; præſertim poſt tantum temporis tam formoſæ mulieris cupientis amplexus obiturus. Nam & vino pulcherrimo atque copioſo memet madefeceram; & unguento fragrantiſſimo proluvium libidinis ſuſcitaram. Sed angebar plane, non exili metu reputans quemadmodum tantis tamque magnis cruribus poſſem delicatam matronam inſcendere: vel tam lucida tamque tenera & lacte ac melle confecta membra duris ungulis complecti: labiaſque modicas ambroſio rore purpurantes tam amplo ore tamque enormi & ſaxeis dentibus deformi ſuaviari: noviſſime, quo pacto, quamquam ex unguiculis perpruriſcens, mulier tam vaſtum genitale ſuſciperet. Heu me, qui dirupta nobili femina beſtiis objectus munus inſtructurus ſim mei domini! Molles interdum voculas, & aſſidua ſuavia, & dulces gannitus commorſicantibus oculis iterabat illa. Et in ſumma, Teneo te, inquit, teneo meum palumbulum, meum paſſerem. Et cum dicto vacuas fuiſſe cogitationes meas ineptumque monſtrat metum. artiſſime namque complexatum me totum, ſed prorſus totum recepit. Illa vero, quotiens ei parcens nates recellebam, accedens totiens niſu rabido, & ſpinam prehendens meam appliciore nexu inhærebat: ut hercules etiam deeſſe mihi aliquid ad ſupplendam ejus libidinem crederem; nec Minotauri matrem fruſtra delectatam putarem adultero mugiente. Iamque operoſa & pervigili nocte tranſacta, vitata lucis conſcientia, faceſſit mulier, condicto pari noctis futuræ pretio. Nec gravate magiſter meus voluptates ex ejus arbitrio largiebatur, partim mercedes ampliſſimas acceptando, partim novum ſpectaculum domino præparando, incontanter

ei de-

ei denique libidini noſtræ totam detegit ſcenam. At ille, liberto magnifice munerato, deſtinat me ſpectaculo publico. Et quoniam neque egregia illa uxor mea propter dignitatem, neque prorſus ulla alia inveniri poterat; grandi præmio vilis anquiritur aliqua, ſententia Præſidis beſtiis addicta, quæ mecum incoram publicam populi caveam frequentaret. Ejus pæne talem cognoveram fabulam. Maritum habuit, cujus pater peregre proficiſcens mandavit uxori ſuæ, matri ejuſdem juvenis, quod enim ſarcina prægnationis oneratam eam relinquebat: ut ſi ſexus ſequioris edidiſſet fœtum; protinus quod eſſet editum, necaretur. At illa per abſentiam mariti, natam inſita matribus pietate præventa, deſcivit ab obſequio mariti: eamque prodidit vicinis alumnandam. Regreſſoque jam marito natam necatam nuntiabat. Sed ubi flos ætatis nuptialem virgini diem flagitabat, nec ignaro marito dotare filiam pro natalibus quibat; quod ſolum potuit, filio ſuo tacitum ſecretum aperuit. Nam & oppido verebatur, ne quo caſu caloris juvenilis impetu lapſus, neſcius neſciam ſororem incurreret. Sed ſpectatæ pietatis juvenis, & matris obſequium & ſororis officium religioſe diſpenſat. & arcana domus venerabilis ſilentii cuſtodiæ tradidit; plebeiam facietenus prætendens humanitatem. Sic neceſſarium ſanguinis ſui munus aggreditur, ut deſolatam vicinam puellam parentumque præſidio viduatam, domus ſuæ tutela receptaret, ac mox artiſſimo, multumque ſibi dilecto contubernali, largitus de proprio dotem liberaliſſime, traderet. Sed hæc bene atque optime plenaque cum ſanctimonia diſpoſita, feralem Fortunæ nutum latere non potuerunt. cujus inſtinctu, domum juvenis protinus ſe direxit ſcæva rivalitas. Et illico hæc eadem uxor ejus, quæ nunc beſtiis propter hæc ipſa fuerat addicta, cœpit puellam velut æmulam tori, ſuccubamque, primo ſuſpicari; dehinc deteſtari; dehinc crudeliſſimis laqueis mortis inſidiari. Tale denique comminiſcitur facinus. Annulo mariti ſubrepto rus profecta, mittit quendam ſervulum ſibi quidem fidelem, ſed de ipſa Fide peſſime merentem: qui puellæ nuntiaret, quod eam juvenis profectus ad villulam vocaret ad ſeſe: addito, ut ſola & ſine ullo comite quam maturiſſime perveniret. Et ne qua forte naſceretur veniendi cõtatio; tradit annulũ marito ſubtractum, qui mon-

ſtratus

ſtratus fidem verbis adſtipularetur. At illa mandato fratris obſequens, hoc enim nomen ſolum ſciebat, reſpecto etiam ſigno ejus quod offerebatur, gnaviter ut præceptum fuerat incomitata feſtinat. Sed ubi fraudis extremæ lapſu decipulo laqueos inſidiarum acceſſit; tunc illa uxor egregia, ſororem mariti, libidinoſæ Furiæ ſtimulis efferata, primum quidē nudam flagris ultime verberat: dehinc, quod res erat, clamantem quoque quod fruſtra pellicatus indignatione bulliret, fratriſque nomen ſæpius iterantem, velut mentitam atque cuncta fingentem, titione candenti inter media femina detruſo, crudeliſſime necavit. Tunc acerbæ mortis exciti nuntiis frater & maritus adcurrunt; variiſque lamentationibus defletam puellam, tradunt ſepulturæ. Nec juvenis ſororis ſuæ mortem tam miſeram, eique minime ut par erat illatam, æquo tolerare quivit animo: ſed medullitus dolore commotus, acerrimæque bilis noxio furore profuſus, exin flagrantiſſimis febribus ardebat; ut ipſi quoq; jam medela videretur eſſe neceſſaria. Sed uxor, quæ jampridem nomen uxoris cum Fide perdiderat, medicum convenit quodam notæ perfidiæ, qui jam multarum palmarum ſpectatus præliis, magna dexteræ ſuæ trophæa numerabat. eique protinus quinquaginta promittit ſeſtertia; ut ille quidem momentarium venenum venderet; illa autem emeret mariti ſui mortem. Quo confecto, ſimulatur neceſſaria præcordiis leniendis bilique ſubtrahendæ illa pernobilis potio, quam ſacram doctiores nominant: ſed in ejus vice ſubditur alia, Proſerpinæ ſacra ſaluti. Iamque præſenti familia & nonnullis amicis & affinibus, ægroto medicus poculum probe temperatum manu ſua porrigebat. Sed audax illa mulier, ut ſimul & conſcium ſceleris amoliretur, & quam deſponderat pecuniam lucraretur, coram detento calice, Non prius, inquit, medicorum optime, non prius cariſſimo mihi marito trades iſtam potionem, quam de ea bonam partem hauſeris ipſe. Vnde enim ſcio, an noxium in ea lateat venenum? quæ res utique te tam prudentem tamque doctum virum nequaquam offendit, ſi religioſa uxor, circa ſalutem mariti ſolicita, neceſſariam adfero pietatem. Qua mira deſperatione truculentæ feminæ repẽte perturbatus medicus, excuſſuſque toto conſilio, & ob anguſtiam temporis ſpatio cogitandi privatus, antequam trepidatione aliqua

qua vel contatione ipſa daret malæ conſcientiæ ſuſpicionem; indidem de potione guſtavit ampliter. Quam fidem ſecutus adoleſcens, etiam ſumpto calice quod offerebatur hauſit. Ad iſtum modū præſenti tranſacto negotio, medicus quam celerrime domum remeabat, ſalutifera potione peſtem præcedentis veneni feſtinans extinguere. Nec cum obteſtatione ſacrilega, qua ſemel cœperat, truculenta mulier ungue latius a ſe diſcedere paſſa eſt: Priuſquam, inquit, digeſta potione, medicinæ eventus probatus appareat. Sed ægre, precibus & obteſtationibus ejus multum ac diu fatigata, tandem abire conceſſit. Interdum perniciem cœcam totis viſceribus furentem medullæ penitus adtraxerant. multum denique ſaucius, & gravedine ſomnolenta jam demerſus, domum pervadit ægerrime. Vixque enarratis cunctis, ad uxorem mandat, ut ſaltem promiſſam mercedem mortis geminatæ depoſceret. Sic eliſus violenter ſpectatiſſimus medicus, effudit ſpiritum. Nec ille tamen juvenis diutius vitam tenuerat; ſed inter fictas mentitaſque lacrymas uxoris pari caſu mortis fuerat extinctus. Iamque eo ſepulto; paucis interjectis diebus, quis feralia mortuis litantur obſequia, medici uxor pretium geminæ mortis petens aderat. Sed mulier uſquequaque ſui ſimilis, fidei ſupprimens faciem, prætendens imaginem, blandicule reſpondet, & omnia prolixe accumulateque pollicetur, & ſtatutum præmium ſine mora ſe reddituram conſtituit; modo pauxillum de ea potione largiri ſibi vellet, ob incœpti negotii perſecutionem. Quid pluribus? laqueis fraudium peſſimarum uxor inducta medici, facile conſenſit: & quo ſe gratiorem locupleti feminæ faceret, properiter domo petita, totam prorſus veneni pyxidem mulieri tradidit. Quæ grandem ſcelerum nacta materiem, longe lateque cruentas ſuas manus porrigit. Habebat filiam parvulam de marito, quem nuper necaverat. Huic infantulæ quod leges neceſſariam patris ſucceſſionem deferrent, ſuſtinebat ægerrime: inhianſque toto filiæ patrimonio, imminebat & capiti. Ergo certa, defunctorum liberorum matres ſceleratas hereditates excipere; talem parentem præbuit, qualem exhibuerat & uxorem. prandioque commento pro tempore, & uxorem medici ſimul & ſuam filiam veneno eodem percutit. Sed parvulæ quidem tenuem ſpiritum & delicata ac tenera præcordia

conficit protinus virus infeſtum. at uxor medici, dum noxiis ambagibus pulmones ejus pererrat tempeſtas deteſtabilis potionis; primum ſuſpicata quod res erat, mox urguente ſpiritu jam certo certior, contendit ad ipſius præſidis domum; magnoque fidem ejus proteſtata clamore, & populi concitato tumultu; utpote tam immania detectura flagitia, efficit ſtatim ſibi ſimul & domus & aures præſidis pateſierent. Iamque ab ipſo exordio crudeliſſimæ mulieris cunctis atrocitatibus diligenter expoſitis, repente mentis nubilo turbine correpta, ſemihiantes adhuc compreſſit labias; & attritu dentium longo ſtridore reddito, ante ipſos præſidis pedes exanimis corruit. Nec ille, vir alioquin exercitus, multiforme facinus exſecratæ veneficæ dilatione languida paſſus marceſcere; confeſtim cubiculariis mulieris adtractis, vi tormentorum veritatem eruit; atque illam, minus quidem quam merebatur, ſed quod dignus cruciatus alius excogitari non poterat, exerte beſtiis objiciendam pronuntiavit. Talis mulieris publicitus matrimonium confarreaturus, ingentique angore oppido ſuſpenſus, exſpectabam diem muneris: ſæpius quidem mortem mihi mea volens manu conſciſcere, priuſquam ſceleroſæ mulieris contagio macularer, vel infamia publici ſpectaculi depudeſcerem. Sed privatus humana manu, privatus digitis, ungula rotunda atque mutila gladium ſtringere nequaquam poteram. Plane tenui, ut potui, ſpecula ſolabar clades ultimas; quod ver in ipſo ortu jam gemmulis floridis cuncta depingeret, & jam purpurato nitore prata veſtiret: & commodum dirupto ſpineo tegmine ſpirantes cinnameos odores promicarent roſæ, quæ me priori meo Lucio redderent. Dies ecce muneri deſtinatus aderat. ad conſeptum caveæ, proſequente populo, pompatico favore deducor. Ac dum ludicris ſcenicorum choreis primitiæ ſpectaculi dedicantur; tantiſper ante portam conſtitutus pabulum lætiſſimi graminis, quod in ipſo germinabat aditu, libens adfectabam: ſubinde curioſos oculos, patente porta, ſpectaculi proſpectu gratiſſimo reficiens. Nam pueri puellæque virenti florentes ætatula, forma conſpicui, veſte nitidi, inceſſu geſtuoſi, Græcanicam ſaltantes pyrrhicam, diſpoſitis ordinationibus decoros ambitus inerrabant nunc in orbe rotatim flexuoſi, nunc in obliquam ſeriem connexi; & in

quadra-

quadratum patorem cuneati, & in catervæ diſcidium ſeparati. At ubi diſcurſus reciproci multimodas ambages tubæ terminalis cantus explicuit; aulæo ſubducto & complicitis ſipariis, [Paridis] ſcena diſponitur. Erat mons ligneus adinſtar inclyti montis illius quem vates Homerus Idæum cecinit ſublimi inſtructus fabrica, conſitus viretis & vivis arboribus ſummo cacumine, de manibus fabri fonte manante, fluvialis aquas eliquans. Capellæ pauculæ tondebant herbulas. & in modum Paridis [Phrygii paſtoris] Barbaricis amiculis humeris defluentibus pulchre induſiatus adoleſcens, aurea tiara contecto capite, pecuarium ſimulabat magiſterium. Adeſt luculentus puer nudus, niſi quod ephebica chlamyda ſiniſtrum tegebat humerum: flavis crinibus uſquequaque conſpicuus: & inter comas ejus aureæ pinnulæ cognitione ſimili ſociatæ prominebant; quem caduceum & virgula Mercurium indicabant. Is ſaltatorie procurrens, malumq; bracteis inauratum dextera gerens, ei qui Paris videbatur porrigit: quid mandaret Iupiter, nutu ſignificans. protinus gradum citule referens, e conſpectu faceſſit. Inſequitur puella vultu honeſta, in Deæ Iunonis ſpeciem ſimilis. nam & caput ſtringebat diadema candida: ferebat & ſceptrum. Irrupit alia, quam putares Minervam, caput contecta fulgenti galea, & oleaginea corona tegebatur ipſa galea, clypeum adtollens, & haſtam quatiens, & qualis illa cũ pugnat. Super has introceſſit alia viſendo decore præpollens, gratia coloris ambroſei deſignans Venerem: qualis fuit Venus cum fuit virgo, nudo & intecto corpore perfectam formoſitatem profeſſa; niſi quod tenui pallio bombycino inumbrabat ſpectabilem pubem. quam quidem laciniam curioſulus ventus ſatis amanter nunc laſciviens reflabat, ut dimota, pateret flos ætatulæ; nunc luxurians adſpirabat; ut adhærens preſſule, membrorum voluptatem graphice liciniaret. Ipſe autem color Deæ diverſus in ſpeciem: corpus candidum, quod cœlo demeat; cærulum, quod mari remeat. Iam ſingulas virgines, quæ Deæ putabantur, ſui obibant comites. Iunonem quidem Caſtor & Pollux, quorum capita caſſides obbatæ ſtellarum apicibus inſignes contegebant. ſed & iſti Caſtores erant ſcenici pueri. Hæc puella, varios modulos laſciva concinente tibia, præ ceteris quieta & inaffectata geſticulatione,

nutibus

nutibus honeſtis paſtori pollicetur, ſi ſibi præmium decoris addixiſſet, & ſeſe regnum totius Aſiæ tributuram. At illam, quam cultus armorum Minervam fecerat, duo pueri muniebant, præliaris Deæ comites armigeri, Terror & metus, nudis inſultantes gladiis. at pone tergum tibicen Dorium canebat bellicoſum; & permiſcens bombis gravibus tinnitus acutos, in modum tubæ, ſaltationis agilis vigorem ſuſcitabat. Hæc inquieto capite, & oculis in aſpectu minacibus, citato & intorto genere geſticulationis alacer demonſtrabat Paridi, ſi ſibi formæ victoriam tradidiſſet, fortem trophæiſque bellorum inclytum ſuis adminiculis futurum. Venus æque cum magno favore caveæ, in ipſo meditullio ſcenæ, circumfuſo populo lætiſſimorum parvulorum, dulce ſubridens, conſtituta pone illos teretes & lacteos puellos diceres tu Cupidines veros, de cœlo vel mari commodum involaſſe. nam & pinnulis & ſagittulis & habitu cætero formæ præclare congruebant: & velut nuptiales epulas obituræ dominæ, coruſcis prælucebant facibus. Et influunt innuptarum puellarum decoræ ſoboles. hinc Gratiæ gratiſſimæ: inde Horæ pulcherrimæ. quæ jaculis floris ſerti & ſoluti Deam ſuam propitiantes, ſcitiſſimum conſtruxerant chorum, dominę voluptatum Veris como blandientes. Iam tibiæ multiforabiles cantus Lydios dulciter conſonant. quibus ſpectatorum pectora ſuave mulcentibus, longe ſuavior Venus placide commoveri, contantique lente veſtigio, & leviter [per]fluctuante ſpinula, & ſenſim annutante capite cœpit incedere, mollique tibiarum ſono delicatis reſpondere geſtibus: & nunc mite conniventibus, nunc acre comminantibus geſtire pupulis: & nonnunquam ſaltare ſolis oculis. Hæc ut primum ante judicis conſpectum facta eſt, niſu brachiorum polliceri videbatur, ſi fuiſſet Deabus cæteris antelata, daturam ſe nuptam Paridi forma præcipuam ſuique conſimilem. Tunc animo volenti Phrygius juvenis malum, quod tenebat, aureum velut victoriæ calculum puellæ tradidit. Quid ergo miramini viliſſima capita, immo forenſia pecora, immo vero togati vulturii, ſi toti nunc judices ſententias ſuas pretio nundinantur? cum rerum exordio inter Deos & homines agitatum judicium corruperit gratia: & originalem ſententiam magni Iovis conſiliis electus judex, ruſticanus & opilio, lucro libidinis ven-

dide

diderit, cum totius etiam ſuæ ſtirpis exitio? Sic Hercules & aliud ſequius judicium inter inclutos Achivorum duces celebratum: vel cum falſis inſimulationibus eruditione doctrinaque præpollens Palamedes proditionis damnatur; vel virtute Martia præpotenti præfertur Vlyſſes mendicus Ajaci maximo. Quale autem & illud judicium apud legiferos Athenienſes, & catos illos & omnis ſcientiæ magiſtros? Nonne divinæ prudentiæ ſenex, quem ſapientia prætulit cunctis mortalibus deus Delphicus, fraude & invidia nequiſſimæ factionis circumvẽtus, velut corruptor aduleſcentiæ, quam frenis coercebat, herbæ peſtilentis ſucco noxio peremptus eſt, relinquens civibus ignominiæ perpetuæ maculam? cum nunc etiam egregii Philoſophi ſectam ejus ſanctiſſimam præoptent, & ſummo beatitudinis ſtudio jurent in ipſius nomen. Sed ne quis indignationis meæ reprehendat impetum, ſecum ſic reputans: Ecce nunc patiemur philoſophantem nobis aſinum? Rurſus, unde diſceſſi, revertar ad fabulam. Poſtquam finitum eſt illud Paridis judicium, Iuno quidem cum Minerva triſtes, & iratis ſimiles e ſcena redeunt, indignationem repulſæ geſtibus profeſſæ: Venus vero gaudens & hilaris, lætitiam ſuam ſaltando toto cum choro profeſſa eſt. Tunc de ſummo montis cacumine per quandam latentem fiſtulam in excelſum prorumpit vino crocus diluta: ſparſimque defluens paſcenteis circa capellas odoro perpluit imbre; donec in meliorem maculatæ ſpeciem, canitiem propriam luteo colore mutarent. Iamque tota ſuave fragrante cavea, montem illum ligneum terræ vorago decepit. Ecce quidam miles per mediam plateam dirigit curſum, petiturus jam populo poſtulante illam de publico carcere mulierem, quam dixi propter multiforme ſcelus beſtiis eſſe damnatam, meiſque præclaris nuptiis deſtinatam. Et jam, torus genialis ſcilicet noſter futurus, accuratiſſime diſternebatur lectus, Indica teſtudine pellucidus, plumea congerie tumidus, veſte ſerica floridus. At ego præter pudorem obeundi publice concubitus, præter contagium ſceleroſæ pollutæque feminæ, metu etiam mortis cruciabar permaxime, ſic ipſe mecum reputans: Quod, in amplexu Venereo ſcilicet nobis cohærentibus quæcunque ad exitium mulieris beſtia fuiſſet immiſſa, non adeo vel prudentia ſolers, vel artificio docta, vel abſtinen-

tia frugi poſſet provenire : ut adjacentem lateri meo laceraret mulierem; mihi vero quaſi indemnato & innoxio parceret. Ergo igitur non de pudore jam ſed de ſalute ipſa ſolicitus, dum magiſter meus lectulo probe coaptando diſtrictius inſervit, & tota familia partim miniſterio venationis occupata, partim voluptario ſpectaculo attenta, meis cogitationibus liberum tribuebatur arbitrium : nec magnopere quiſquam cuſtodiendum tam manſuetum putabat aſinum. Paulatim furtivum pedem proferens, porta quæ proxima eſt, potitus, jam curſu me celerrimo proripio : ſexque totis paſſuum millibus perniciter confectis, Cenchreas pervado: quod oppidum audit quidem nobiliſſima colonia Corinthienſium; adluitur autem Ægæo & Saronico mari. ubi portus etiam, tutiſſimum navium receptaculum, magno frequentatur populo. Vitatis ergo turbulis, & electo ſecreto litore, prope ipſas fluctuum aſpergines, in quodam molliſſimo arenæ gremio laſſum corpus porrectus refoveo. Nam & ultimam diei metam curriculum Solis deflexerat : & veſpertinæ me quieti traditum dulcis ſomnus oppreſſit.

LIBER VNDECIMVS.

CIRCA primam ferme noctis vigiliam experrectus pavore ſubito; video præmicantis Lunæ candore nimio completum orbem, commodum marinis emergentem fluctibus, nactuſque opacæ noctis ſilentioſa ſecreta, certus etiam ſummatem Deam præcipua majeſtate pollere, reſque prorſus humanas ipſius regi providentia: nec tantum pecuina & ferina, verum inanima etiam divino ejus luminis numiniſque nutu vegetari; ipſa etiam corpora terra, cœlo, marique, nunc incrementis conſequenter augeri; nunc decrementis obſequēter imminui. Fato ſcilicet jam meis tot tantiſque cladibus ſatiato, & ſpem ſalutis licet tardam ſubminiſtrante, auguſtum ſpecimen Deæ præſentis ſtatui deprecari. Confeſtimque diſcuſſa pigra quiete, alacer exſurgo: meque protinus purificandi ſtudio marino lavacro trado; ſeptieſque ſubmerſo fluctibus capite, quod eum numerum præcipue religionibus aptiſſimum divinus ille Pythagoras

foras prodidit, lætus & alacer Deam præpotentem lacrymoſo vultu ſic adprecabar : REGINA cœli; ſive tu Ceres alma frugum parens originalis, quæ repertu lætata filiæ, veſculæ glandis ferino remoto pabulo, miti commonſtrata cibo, nunc Eleuſiniam glebam percolis; ſeu tu cœleſtis Venus, quæ primis rerum exordiis ſexuum diverſitatem generato amore ſociaſti, & æterna ſobole humano genere propagato, nunc circumfluo Paphi ſacrario coleris : ſeu Phœbi ſoror, quæ partu fœtarum medelis lenientibus recreato, populos tantos educaſti, præclariſque nunc veneraris delubris Epheſi ; ſeu nocturnis ululatibus horrenda, Proſerpina, triformi facie larvales impetus comprimens, terræque clauſtra cohibens, lucos diverſos inerrans, vario cultu propitiaris : iſta luce feminea conluſtrans cuncta mœnia, & udis ignibus nutriens læta ſemina, & Solis ambagibus diſpenſans incerta lumina : quoquo nomine, quoquo ritu, quaqua facie te fas eſt invocare; tu meis jamnunc extremis ærumnis ſubſiſte; tu fortunam collapſam adfirma; tu ſęvis exantlatis caſibus pauſam pacemque tribue. ſit ſatis laborum, ſit ſatis periculorum. Depelle quadrupedis diram faciem. redde me conſpectui meorum; redde me meo Lucio. Ac ſi quod offenſum numen inexorabili me ſævitia premit; mori ſaltem liceat, ſi non licet vivere. Ad iſtum modum fuſis precibus, & adſtructis [miſeris] lamentationibus, rurſus mihi marcentem animum in eodem illo cubili ſopor circumfuſus oppreſſit. Necdum ſatis conniveram: & ecce pelago medio venerandos Diis etiam vultus adtollens emergit divina facies. ac dehinc paulatim toto corpore pellucidum ſimulachrum excuſſo pelago ante me conſtitiſſe viſum eſt. Ejus mirandam ſpeciem ad vos etiam referre connitar; ſi tamen mihi differendi tribuerit facultatem paupertas oris humani : vel ipſum numen ejus dapſilem copiam eloquutilis facundiæ ſubminiſtraverit. Iam primum, crines uberrimi prolixique, & ſenſim intorti per divina colla paſſive diſperſi, molliter defluebant. Corona multiformis, variis floribus ſublimé diſtrinxerat verticem : cujus media quidem ſuper frontem planam rotunditas in modum ſpeculi, vel immo argumentum Lunæ candidum, lumen emicabat. dextera lævaque ſulcis inſurgentium viperarum cohibita; ſpicis etiam Cerealibus deſupe

porrectis. multicolor, byſſo tenui pertexta: nunc albo candore lucida; nunc crocco flore lutea, nunc roſeo rubore flammida. & quæ longe longeque etjam meum confutabat obtutum, palla nigerrima, ſplendeſcens atro nitore: quæ circumcirca remeans, & ſub dexterum latus ad humerum lævum recurrens, umbonis vicem, dejecta parte laciniæ, multiplici contabulatione dependula, ad ultimas oras nodulis fimbriarum decoriter confluctuabat. Per intextam extremitatem, & in ipſa oræ planitie, ſtellæ diſperſæ coruſcabant: earumque media ſemenſtris Luna flammeos ſpirabat ignes. Quaqua tamen inſignis illius pallæ perfluebat ambitus, individuo nexu corona totis floribus, totiſque conſtructa pomis adhærebat. Iam geſtamina longe diverſa. nam dextera quidem ferebat æreum crepitaculum: cujus per anguſtam laminam in modum balthei recurvatam, trajectæ mediæ paucæ virgulæ, criſpante brachio tergeminos jactus, reddebant argutum ſonorem. læva vero cymbium dependebat aureum: cujus anſulæ, qua parte conſpicua eſt, inſurgebat aſpis, caput adtollens arduum, cervicibus late tumeſcentibus. Pedes ambroſios tegebant ſoleæ, palmæ victricis foliis intextæ. Talis ac tanta, ſpirans Arabiæ felicis germina, divina me voce dignata eſt: En adſum tuis commota, Luci, precibus rerum Natura parens; elementorum omnium domina; ſæculorum progenies initialis: ſumma numinum, regina Manium, prima Celitum, Deorum Dearumque facies uniformis: quæ cœli luminoſa culmina, maris ſalubria flamina, Inferorum deplorata ſilentia, motibus meis diſpenſo. cujus numen unicum, multiformi ſpecie, ritu vario, nomine multijugo totus veneratur orbis. Me primigenii Phryges peſſinunticam nominant Deum matrem; hinc Autochthones Attici Cecropiam Minervam; illinc fluctuantes Cyprii Paphiam Venerem; Cretes ſagittiferi Dictynnam Dianam; Siculi trilingues Stygiam Proſerpinam; Eleuſinii veſculam Deam Cererem: Iunonem alii, Bellonam alii, Hecaten alii, Rhamnuſiam alii. & qui naſcentis dei Solis inchoantibus radiis illuſtrantur Æthiopes, Ariique, priſcaque doctrina pollentes Ægyptii, cerimoniis me [prorſus] propriis percolentes, appellant vero nomine Reginam Iſidem. Adſum tuos miſerata caſus; adſum favens & propitia. Mitte jam fletus, & lamentationes omitte: de-

te:de-

te: depelle mœrorem. Iam tibi providentia mea illuceſcit dies ſalutaris. Ergo igitur imperiis iſtis meis animum intende ſolicitum. Diem, qui dies ex iſta nocte naſcetur, æterna mihi nuncupavit religio: quo ſedatis hybernis tempeſtatibus, & lenitis maris procelloſis [fluctibus] navigabili jam pelago, rudem dedicantes carinam, primitias commeatus libant mei ſacerdotes. Id ſacrum nec ſolicita nec profana mente debebis operiri. Nam meo monitu ſacerdos in ipſo protractu pompæ roſeam manu dextera ſiſtro cohærentem geſtabit coronam. Inconſtanter ergo, dimotis turbulis, alacer continuare pompam, mea volentia fretus; & de proximo clementer, velut manum ſacerdotis oſculabundus, roſis decerptis, peſſimæ mihique deteſtabilis jamdudum belluę iſtius corio te protinus exue. Nec quidquam rerum earum reformides ut arduum. Nam hoc eodem momento quo tibi venio, ſimul & tibi præſens, quæ ſunt conſequentia ſacerdoti meo per quietem facienda præcipio. Meo juſſu, tibi conſtricti comitatus decedent populi. Nec inter hilares ceremonias & feſtiva ſpectacula, quiſquam deformem iſtam, quam geris faciem, perhorreſcet: vel figuram tuam repente mutatam, ſequius interpretatus aliquis maligne criminabitur. Plane memineris, & penita mente conditum ſemper tenebis, mihi reliqua vitæ tuæ curricula aduſque terminos ultimi ſpiritus vadata. Nec injurium, cujus beneficio redieris ad homines ei totum debere quod vives. Vives autem beatus, vives in mea tutela glorioſus. Et cum ſpatium ſeculi tui permenſus ad Inferos demearis; ibi quoque in ipſo ſubterraneo ſemirotundo, me, quam vides Acherontis tenebris interlucentem Stygiiſque penetralibus regnantem, campos Elyſios incolens ipſe, tibi propitiam frequens adorabis. Quod ſi ſedulis obſequiis, & religioſis miniſteriis, & tenacibus caſtimoniis numen noſtrum promerueris; ſcies ultra ſtatuta Fato tuo ſpatia vitam quoque tibi prorogare mihi tantum licere. Sic oraculi venerabilis fine prolato, numen invictum in ſe receſſit. Nec mora, cum ſomno protinus abſolutus, pavore & gaudio ac dein ſudore nimio permixtus exſurgo: ſummeque miratus Deæ potentis tam claram præſentiam, marino rore reſperſus, magniſque imperiis ejus intentus, monitionis [ejus] ordinem recolebam. Nec mora, cum noctis atræ

fugato

fugato nubilo, Sol exſurgit aureus: & ecce diſcur-
ſu religioſo, ac prorſus triumphali turbulæ com-
plent totas plateas. tantaque hilaritudine præter
peculiarem meam geſtire mihi cuncta videbantur;
ut pecua etiam cujuſcemodi, & totas domos, & i-
pſum diem ſerena facie gaudere ſentirem. nam &
pruinam pridianam dies apricus ac placidus repen-
te fuerat inſecutus. ut canoræ etiam aviculæ, pro-
lectante verno vapore, concentus ſuaves adſona-
rent: matrem ſiderum, parentem temporum, orbiſ-
que totius dominam blando mulcentes affamine.
Quid? quod arbores etiam quæ pomifera ſobole
fœcundæ, quæque earum tantum umbra contentæ,
& ſteriles, auſtrinis laxatæ flatibus, germine folio-
rum renitentes, clementi motu brachiorum dulces
ſtrepitus obſibilabant, magnoque procellarum ſeda-
to fragore, ac turbido fluctuum tumore poſito, ma-
re quietas alluvies temperabat: cœlum autem, nu-
biloſa caligine disjecta, nudo ſudoque luminis pro-
prii ſplendore candebat. Ecce pompæ magnæ pau-
latim procedunt anteludia, votivis cujuſque ſtudiis
exornata pulcherrime. Hic incinctus baltheo mili-
tem gerebat; illum ſuccinctum chlamyde copides &
venabula venatorem fecerant: alius ſoccis obaura-
tis, indutus ſerica veſte, mundoque pretioſo, & ad-
textis capite crinibus, inceſſu perfluo feminam
mentiebatur. porro alium ocreis, ſcuto, galea, fer-
roque inſignem, e ludo putares gladiatorio proce-
dere. Nec ille deerat, qui magiſtratum faſcibus pur-
puraque luderet; nec qui pallio, baculoque, & ba-
xeis, & hircino barbitio philoſophum fingeret: nec
qui, diverſis harundinibus, alter aucupem cum vi-
ſco, alter piſcatorem cum hamo induceret. Vidi &
urſam manſuem, quæ, cultu matronali, ſella vehe-
batur: & ſimiam pileo textili, crocotiſque Phry-
giis, catamiti paſtoris ſpecie, aureum geſtantem
poculum: & aſinum pinnis adglutinatis adambu-
lantem cuidam ſeni debili: ut illum quidem Belle-
rophontem, hunc autem diceres Pegaſum; tamen
rideres utrumque. Inter has oblectationes ludicras
popularium, quæ paſſim vagabantur; jam ſoſpita-
tricis Deæ peculiaris pompa moliebatur. Mulieres
candido ſplendentes amicimine, vario lætantes ge-
ſtamine, verno florentes coronamine, quę de gremio
per viam, qua ſacer incedebat comitatus, ſolum
ſternebant floſculis: aliæque nitentibus ſpeculis
pone

pone tergum reverſis, venienti Deæ obviam com-
monſtrarent obſequium: & quæ pectines eburneos
ferentes, geſtu brachiorum, flexuque digitorum, or-
natum atque oppexum crinium regalium fingerent:
illæ etiam, quæ cæteris unguentis & geniali bal-
ſamo guttatim excuſſo, conſpergebant plateas. Ma-
gnus præterea ſexus utriuſque numerus, lucernis,
tædis, cereis, & alio genere facium, lumine ſiderum
cœleſtium ſtirpem propitiantes. Symphoniæ dehinc
ſuaves, fiſtulæque modulis dulciſſimis perſonabant.
Eas amœnus lectiſſimæ juventutis veſte nivea &
cataclifta prænitens ſequebatur chorus, carmen
venuſtum iterantes: quod Camœnarum favore ſo-
lers poëta modulatus, edixerat, quod argumentum
referebat interim majorum antecantamenta voto-
rum. Ibant & dicati magno Serapi tibicines; qui per
obliquum calamum ad aurem porrectum dexte-
ram, familiarem templi Deique modulum frequen-
tabant: & præciæ, qui facilem ſacris viam dari
prædicarent. Tunc influunt turbæ ſacris divinis
initiatæ, viri feminæque omnis dignitatis & omnis
ætatis, linteæ veſtis candore puro luminoſi: illæ
limpido tegmine crines madidos obvolutæ; hi ca-
pillum deraſi funditus, vertice prænientes: magnæ
religionis terrena ſidera, æreis & argenteis immo
vero aureis etiam ſiſtris argutum tinnitum conſtre-
pentes. Sed antiſtites ſacrorum, proceres illi, qui
candido linteamine cinctum pectorale aduſque
veſtigia ſtrictim injecti, potentiſſimorum Deum
proferebant inſignes exuvias. Quorum primus lu-
cernam, præmicantem claro porrigebat lumine;
non adeo noſtris illis conſimilem, quæ veſpertinas
illuminant epulas: ſed aureum cymbium medio ſui
patoris flammulas ſuſcitans largiores. Secundus,
veſtitu quidem ſimilis, ſed manibus ambabus ge-
rebat altaria, id eſt, auxilia: quibus nomen dedit
proprium Deæ ſummatis auxiliaris Providentia. I-
bat tertius adtollens palmam auro ſubtiliter folia-
tam, necnon Mercurialem etiam caduceum. Quar-
tus Æquitatis oſtendebat judicium, deformatam
manum ſiniſtram porrecta palmula; quæ genuina
pigritia, nulla calliditate, nulla ſolertia prædita, vi-
debatur æquitati magis aptior quam dextera. idem
gerebat & aureum vaſculum in modum papillę ro-
tundatum, de quo lacte libabat. Quintus auream
vannum aureis congeſtam ramulis: & alius fere-
bat

bat amphoram. Nec mora, cum Dei, dignati pedibus
humanis incedere, prodeunt; hic horrendum adtol-
lens canis cervices arduas; ille Superum commea-
tor & Inferum: nunc atra, nunc aurea facie ſubli-
mis, læva caduceum gerens; dextera palmam viren-
tem quatiens. Hujus veſtigium continuum ſeque-
batur bos, in erectum levata ſtatum. Erat & bos,
omniparentis Deæ fœcundum ſimulachrum: quod
reſidens humeris ſuis, proferebat unus e miniſterio
beato, greſſu geſtuoſo. Ferebatur ab alio ciſta ſe-
cretorum capax, penitus celans operta magnificæ
religionis. Gerebat alius felici ſuo gremio ſummi
numinis venerandam effigiem, non pecoris, non a-
vis, non feræ, ac ne hominis quidem ipſius conſi-
milem; ſed ſolerti repertu, etiam ipſa novitate re-
verendam altioris utcumque & magno ſilentio te-
gendæ religionis argumentum ineffabile; ſed & ad
iſtum plane modum fulgente auro figurata urnula,
faberrime cavata, fundo quam rotundo, miris ex-
trinſecus ſimulachris Ægyptiorum effigiata. ejus o-
rificium non altiuſcule levatum, in canalem por-
rectum, longo rivulo prominebat. ex alia vero parte
multum recedens ſpatioſa dilatione, adhærebat an-
ſa; quam contorto nodulo ſuperſedebat aſpis,
ſquameæ cervicis ſtriato tumore ſublimis. Et ecce
præſentiſſimi numinis promiſſa nobis accedunt be-
neficia, & fata: ſalutemque ipſam meam gerens ſa-
cerdos adpropinquat, ad ipſum præſcriptum divinæ
promiſſionis ornatum: dextera proferens ſiſtrum
Deæ, mihi coronam; & coronam hercules conſe-
quenter, quod tot ac tantis exantlatis laboribus,
tot emenſis periculis, Deæ maximæ Providentia,
adluctantem mihi ſæviſſime Fortunam ſuperaram.
Nec tamen gaudio ſubitario commotus, inclementi
me curſu proripui; verens ſcilicet ne repentino qua-
drupedis impetu, religionis quietus turbaretur or-
do: ſed placido ac prorſus humano gradu conta-
bundus, paulatim obliquato corpore, ſane divini-
tus decedente populo, ſenſim inrepo. At ſacerdos,
ut reapſe cognoſcere potui, nocturni commonefa-
ctus oraculi, miratuſque congruentiam mandati
muneris, confeſtim reſtitit: & ultro porrecta dex-
tera, ob os ipſum meum coronam exhibuit. Tunc
ego trepidans, aſſiduo pulſu micanti corde, coro-
nam, quæ roſis amœnis intexta fulgurabat, avido
ore ſuſceptam, [cupidus] cupidiſſime devoravi. nec
me

me feſellit cœleſte promiſſum. Protinus mihi de-
labitur deformis & ferina facies. ac primo quidem
ſqualens pilus defluit; ac dehinc cutis craſſa tenua-
tur; venter obeſus reſidet; pedum plantæ per ungu-
las in digitos exeunt. manus non jam pedes ſunt,
ſed in erecta porriguntur officia; cervix procera co-
hibetur; os & caput rotundatur; aures enormes re-
petunt parvitatem priſtinam: dentes ſaxei redeunt
ad humanam minutiem: &, quæ me potiſſimum
cruciabat ante, cauda nuſquam [comparuit.] Po-
puli mirantur, religioſi venerantur tam evidentem
maximi numinis potentiam, & conſimilem noctur-
nis imaginibus magnificentiam, & facilitatem re-
formationis: claraque & conſona voce, cœlo ma-
nus adtendentes, teſtantur tam illuſtre Deæ bene-
ficium. At ego ſtupore nimio defixus, tacitus hære-
bam, animo meo tam repentinum tamque magnum
non capiente gaudium: quid potiſſimum præfarer
primarium, unde novæ vocis exordium caperem,
quo ſermonem nunc renata lingua felicius auſpi-
carer, quibus quantiſque verbis tantæ Deæ gratias
agerem. Sed ſacerdos, utcunque divino monitu
cognitis ab origine cunctis cladibus meis, quam-
quã & ipſe inſigni permotus miraculo, nutu ſigni-
ficato prius, præcepit, tegendo mihi linteam dari
laciniam. Nam me cum primum nefando tegmine
deſpoliaverat aſinus; compreſſis in artum femini-
bus, & ſuperſtrictis accurate manibus, quantum nu-
do licebat, velamento me naturali probe munive-
ram. Tunc e cohorte religionis unus, inpigre ſu-
periorem exutus tunicam, ſupertexit me celerrime.
Quo facto, ſacerdos vultu geniali, & hercules in
humano jam aſpectu meo attonitus, ſic affatur:
Multis & variis exantlatis laboribus, magniſque
Fortunæ tempeſtatibus & maximis actus procellis,
ad portum Quietis & aram Miſericordiæ tandem,
Luci, veniſti. nec tibi natales, ac ne dignitas qui-
dem, vel ipſa, qua flores, uſquam doctrina profuit:
ſed lubrico florentis ætatulæ, ad ſerviles delapſus
voluptates, curioſitatis inproſperæ ſiniſtrum præ-
mium reportaſti. Sed utcumque Fortunæ cæcitas,
dum te peſſimis periculis diſcruciat, ad religioſam
iſtam beatitudinem improvida perduxit malitia. Eat
nunc, & ſummo furore ſæviat, & crudelitati ſuæ
materiem quærat aliam. Nam in eos, quorum vitas
ſibi & ſervitium Deæ noſtræ majeſtas vindicavit,
non

non habet locum caſus infeſtus. Quid latrones, quid feræ, quid ſervitium, quid aſperrimorum itinerum ambages reciprocæ, quid metus mortis quotidianæ nefariæ Fortunæ profuit? In tutelam jam receptus es Fortunæ, ſed videntis: quæ ſuæ lucis ſplendore cæteros etiam Deos illuminat. Sume jam vultum lætiorem, candido iſto habitu tuo congruentem: comitare pompam Deæ ſoſpitatricis, inovanti gradu. Videant irreligioſi; videant, & errorem ſuum recognoſcant. En ecce priſtinis ærumnis abſolutus, Iſidis magnæ Providentia gaudens Lucius, de ſua Fortuna triumphat. Quo tamen tutior ſis, atque munitior; da nomen huic ſanctæ militiæ, cujus non olim ſacramento etiam rogabaris: teque jamnunc obſequio religionis noſtræ dedica; & miniſterii jugum ſubi voluntarium, nam, cum cœperis Deæ ſervire, tunc magis ſenties fructum tuæ libertatis. Ad iſtum modum vaticinatus ſacerdos egregius, fatigatos anhelitus trahens, conticuit. Exinde permixtus agmini religioſo procedens, comitabar ſacrarium: toti civitati notus ac conſpicuus, digitis omnium nutibuſque notabilis. Cuncti in me populi fabulabantur; Hunc omnipotentis hodie Deæ numen auguſtum reformavit ad homines. Felix hercules, & ter beatus! qui vitæ ſcilicet præcedentis innocentia fideque meruerit tam præclarum de cœlo patrocinium; ut renatus quodammodo, ſtatim ſacrorum obſequio deſponderetur. Inter hæc & feſtorũ votorum tumultum, paulatim progreſſi, jam ripam maris proximamus; atque ad ipſum illum locum, quo pridie meus ſtabulaverat aſinus, pervenimus. Ibi dum ſimulachris Deum rite diſpoſitis, navem fabernime factam, picturis miris Ægyptiorum circumſecus variegatam, ſummus ſacerdos tæda lucida, & ovo & ſulfure, ſolemniſſimas preces de caſto præfatus ore, quam puriſſime purificatam, Deæ nuncupavit, dedicavitq;. Hujus alvei felicis nitens carbaſus, literis votum ingeſtans progerebat. Eæ literæ votum inſtaurabant, de novi commeatus proſpera navigatione. Iam malus inſurgit, pinus rotunda, ſplendore ſublimis inſigni carcheſio conſpicua: & puppis, intorta cheniſco, bracteis aureis veſtita, fulgurabat: omniſque prorſus carina citro limpido perpolita, florebat. Tunc cuncti populi, tam religioſi quam profani, vannos onuſtas aromatis & hujuſcemodi ſuppliciis certatim congerunt: & inſuper fluctus

ſtus libant intritum lacte confectum; donec muneribus largis, & devotionibus fauſtis completa navis, abſoluta ſtrophiis anchoralibus, peculiari ſerenoque flatu, pelago redderetur. Quæ poſtquam curſus ſpatio proſpectum ſui nobis incertat; ſacrorum geruli, ſumptis rurſum quæ quiſque detulerant, alacres ad fanum reditum capeſſunt, ſimilis ritu pompæ decori. Ac cum ad ipſum jam templum pervenimus; ſacerdos maximus, quique divinas effigies progerebant, & qui venerandis penetralibus pridem fuerant initiati, intra cubiculum Deæ recepti, diſponunt rite ſimulachra ſpirantia. Tunc ex his unus, quem cuncti Grammatea dicebant, pro foribus adſiſtens, cœtu Paſtophorum, quod ſacroſancti collegii nomen eſt, velut in concionem vocato, indidem de ſublimi ſuggeſtu, de libro, de literis fauſta vota præfatus: PRINCIPI MAGNO SENATVIQVE ET EQVITI TOTOQVE ROMANO POPVLO, nauticis, navibus, quæque ſub imperio mundi noſtratis reguntur, renuntiat, ſermone rituque Græcienſi, ita, ΛΑΟΙΣ ΑΦΕΣΙΣ. Quam vocem, FELICITER cunctis evenire, ſignavit populi clamor inſecutus. Exin gaudio delibuti populares, thallos, verbenas, corollas ferentes, exoſculatis veſtigiis Deæ, quæ gradibus hærebat argento formata, ad ſuos diſcedunt Lares. Nec tamen ſinebat me animus ungue latius indidem digredi; ſed intentus in Deæ ſpecimen, priſtinos caſus meos recordabar. Nec tamen Fama volucris, pigra pinnarum tarditate ceſſaverat: ſed protinus in patriæ Deæ providentis adorabile beneficium, meamque ipſius Fortunam memorabilem narraverat paſſim. Confeſtim denique familiares ac vernulæ, quique mihi proximo nexu ſanguinis cohærebant, luctu depoſito, quem de meæ mortis falſo nuntio ſuſceperant, repentino lætati gaudio, varie quiſque munerabundi ad meum feſtinant illico diurnum reducemque ab Inferis conſpectum. quorum deſperata ipſe etiam facie recreatus, oblationes honeſtas æqui bonique facio: quippe cum mihi familiares, quoad cultum ſumptumque largiter ſuccederet, deferre proſpicue curaſſent. Adfatis itaque ex officio ſingulis, narratiſque meis priſtinis ærumnis, & præſentibus gaudiis, me rurſum ad Deæ gratiſſimum mihi

refero

refero conſpectum: ædibuſque conductis, intra con-
ſeptum templi larem temporarium mihi conſtituo:
Deæ miniſteriis adhuc privatis appoſitus, contuber-
niiſque ſacerdotum individuus, & numinis magni
cultor inſeparabilis. Nec fuit nox una, vel quies
aliqua, viſu Deæ monituque jejuna: ſed crebris im-
periis, ſacris ſuis me jamdudum deſtinatum, nunc
ſaltem cenſebat initiari. At ego, quamquam cu-
pienti voluntate præditus, tamen religioſa formi-
dine retardabar. Quod enim ſedulo percontave-
ram, difficile religionis obſequium, & caſtimonio-
rum abſtinentiam ſatis arduam, cautoque circum-
ſpectu vitam, quæ multis caſibus ſubjacet, eſſe
muniendam. Hæc idemtidem mecum reputans,
neſcio quo modo, quamquam feſtinans, differe-
bam. Nocte quadam, plenum gremium ſuum vi-
ſus eſt mihi ſummus ſacerdos offerre: ac requiren-
ti, Quid utique iſtud? reſpondiſſe, partes illas de
Theſſalia mihi miſſas; ſervum etiam meum indi-
dem ſuperveniſſe, nomine Candidum. Hanc exper-
rectus imaginem, diu diuque apud cogitationes
meas revolvebam, quid rei portenderet; præſertim
cum nullum umquam habuiſſe me ſervum iſto no-
mine nuncupatum certus eſſem, ut tamen ſeſe præ-
ſagium ſomni porrigeret, lucrum certum modis
omnibus ſignificari partium oblatione credebam.
Sic anxius, & in perventum proſperiorem atten-
tus, templi matutinas apertiones opperiebar. Ac,
dum velis candentibus reductis in diverſum, Deæ
venerabilem conſpectum adprecamur, per diſpo-
ſitas aras circumiens ſacerdos rem divinam pro-
curat; ſupplicamentis ſolemnibus, de penetrali fon-
te petitum ſpondeo libat. Rebus jam rite conſum-
matis, inchoatæ lucis ſalutationibus, religioſi pri-
mam nuntiantes horam, perſtrepunt. Et ecce ſu-
perveniunt de patria, quos ibi reliqueram famu-
los, cum me Fotis malis incapiſtraſſet erroribus,
Cognatis ſcilicet famulos meos, nec non & e-
quum quoque illum meum reducentibus; quem
diverſe diſtractum notæ dorſualis agnitione recu-
peraverant: quare ſolertiam ſomni tum mirabar
vel maxime; quod præter congruentiam lucroſæ
pollicitationis, argumento ſervi Candidi, equum
mihi reddidiſſet colore candidum. Quo facto idem
ſolicitus, ſedulum colendi frequentabam miniſte-
rium, ſpe futuri beneficiis præſentibus pigneratâ.
Nec

Nec minus indies mihi magis magiſque accipien-
dorum ſacrorum cupido gliſcebat, ſummiſque pre-
cibus primarium ſacerdotem ſæpiſſime convene-
ram, petens ut me noctis ſacratæ tandem arcanis
initiaret. At ille, vir alioquin gravis, & ſobriæ re-
ligionis obſervatione famoſus, clementer ac comi-
ter, & ut ſolent parentes immaturis liberorum de-
ſideriis modificari, meam differens inſtantiam, ſpei
melioris ſolatiis alioquin anxium, mihi permulce-
bat animum. Nam & diem, quo quiſque poſſit ini-
tiari, Deæ nutu demonſtrari, & ſacerdotem qui
ſacra debeat miniſtrare, ejuſdem providentia de-
ligi: ſumptus etiam ceremoniis neceſſarios ſimili
præcepto deſtinari. Quæ cuncta nos quoque ob-
ſervabili patientia ſuſtinere cenſebat: quippe cum
aviditati contumaciæque ſummæ cavere, & utram-
que culpam vitare; ac neque vocatus morari, nec
non juſſus feſtinare deberem. Nec tamen eſſe quem-
quam de ſuo numero tam perditæ mentis, vel im-
mo deſtinatæ mortis; qui non ſibi quoque ſeorſum
jubente Dea, temerarium atque ſacrilegum audeat
miniſterium ſubire, noxamque letalem contrahe-
re. Nam & Inferum clauſtra, & Salutis tutelam
in Deæ manu poſita, ipſamque traditionem adin-
ſtar voluntariæ mortis & precariæ ſalutis cele-
brari: quippe cum tranſactis vitæ temporibus, jam
in ipſo finitæ lucis lumine conſtitutos, quis ta-
men tuto poſſint magna religionis committi ſilen-
tia, numen Deæ ſoleat eligere, & ſua providentia
quodam modo renatos ad novæ reponere turſus
Salutis curricula. Ergo igitur me quoque oporte-
re cœleſte ſuſtinere præceptum; quamquam perſpi-
cua evidentique magni numinis dignatione jam-
dudum felici miniſterio nuncupatum deſtinatum-
que: nec ſecus, quam cultores cæteri, cibis profanis
ac nefariis jam nunc temperare; quo rectius ad ar-
cana puriſſimæ religionis ſecreta pervaderem. Di-
xerat ſacerdos: nec impatientia corrumpebatur ob-
ſequium meum: ſed intentus miti quiete, & proba-
bili taciturnitate, ſedulum quotdies obibam cultu-
ræ ſacrorum miniſterium. Nec me fefellit, nec lon-
gi temporis prolatione cruciavit potentis Deæ be-
nignitas ſalutaris: ſed noctis obſcuræ non obſcuris
imperiis evidenter monuit, adveniſſe diem mihi
ſemper optabilem, quo me maximi voti compoti-
ret, quantoque ſumptu deberem procurare ſupplica-

НБ ОНУ ім. Мечникова

mentis, ipſumque Mithran illum ſuum ſacerdotem
præcipuum, divino quodam ſtellarum conſortio,
ut ajebat, mihi conjunctum, ſacrorum miniſtrum
decernit. Quibus & cæteris benivolis præceptis
ſummatis Deæ recreatus animi, necdum ſatis luce
lucida diſcuſſa quiete, protinus ad receptaculum ſa-
cerdotis contendo: atque eum, cubiculo ſuo com-
modum prodeuntem continuatus, ſaluto. Solito
conſtantius deſtinaveram jam, velut debitum ſa-
cris obſequium flagitare. At ille, ſtatim ut me con-
ſpexit, prior: O mi Luci, inquit, te felicem, te bea-
tum, quem propitia voluntate numen auguſtum
tantopere dignatur! Et quid, inquit, jam nunc
ſtas otioſus, teque ipſum demoraris? Adeſt tibi
dies votis aſſiduis exoptatus, quo Deæ multino-
minis divinis imperiis, per iſtas meas manus piiſſi-
mis ſacrorum arcanis inſinueris. Et injecta dexte-
ra, ſenex comiſſimus ducit me [protinus] ad ipſas
fores ædis ampliſſimæ; rituque ſolemni apertionis
celebrato miniſterio, ac matutino peracto ſacrifi-
cio, de opertis adyti profert quoſdam libros, lite-
ris ignorabilibus prænotatos: partim figuris cujuſ-
cemodi animalium, concepti ſermonis compendio-
ſa verba ſuggerentes; partim nodoſis, & in modum
rotæ tortuoſis, capreolatimque condenſis apici-
bus, a curioſa profanorum lectione munita. Indi-
dem mihi prædicat, quæ forent ad uſum teletæ ne-
ceſſario præparanda. Ea protinus gnaviter, & ali-
quanto liberalius partim ipſe, partim per meos ſo-
cios coemenda procuro. Iamque tempore, ut aje-
bat ſacerdos, id poſtulante, ſtipatum me religioſa
cohorte deducit ad proximas balneas; & prius ſue-
to lavacro traditum, præfatus Deum veniam, pu-
riſſime circumrorans abluit: rurſumque ad tem-
plum reductum, jam duabus diei partibus tranſa-
ctis, ante ipſa Deæ veſtigia conſtituit; ſecretoque
mandatis quibuſdam, quæ voce meliora ſunt, idque
plane cunctis arbitris præcipit, decem continuis il-
lis diebus cibariam voluptatem coercerem, neque
ullum animal eſſem, & invinius eſſem. Quibus ve-
nerabili continentia rite ſervatis, jam dies aderat
divino deſtinatus vadimonio: & Sol curvatus intra-
hebat veſperam. Tum ecce confluunt undique tur-
bæ, ſacrorum ritu vetuſto, variis quiſque me mu-
neribus honorantes. Tunc ſemotis procul profanis
omnibus, linteo undique me contectum amicimi-
in

ne, arrepta manu, ſacerdos deducit ad ipſius ſacra-
rii penetralia. Quæras forſitan ſatis anxie, ſtudioſe
lector, quid deinde dictum, quid factum? dicerem,
ſi dicere liceret; cognoſceres, ſi liceret audire. Sed
parem noxam contraherent aures & linguæ teme-
rariæ curioſitatis. Nec te tamen deſiderio forſitan
religioſo ſuſpenſum, angore diutino cruciabo. I-
gitur audi: ſed crede, quæ vera ſunt. Acceſſi confi-
nium mortis, & calcato Proſerpinæ limine, per o-
mnia vectus elementa remeavi. nocte media, vidi
Solem candido coruſcantem lumine. deos Inferos,
& deos Superos acceſſi coram, & adoravi de proxi-
mo. Ecce tibi retuli, quæ quamvis audita, ignores
tamen, [credere] neceſſe eſt. Ergo, quod ſolum po-
teſt ſine piaculo ad profanorum intelligentias e-
nuntiari, referam. Mane factum eſt; & perfectis
ſolemnibus, proceſſi duodecim ſacratus ſtolis, ha-
bitu quidem religioſo ſatis, ſed effari de eo nullo
vinculo prohibeor: quippe, quod tunc temporis vi-
dere præſentes plurimi. Namque in ipſo ædis ſacræ
meditullio, ante Deæ ſimulachrum conſtitutum
tribunal ligneum, juſſus ſuperſtiti, byſſina quidem
ſed floride depicta veſte conſpicuus. Et humeris
dependebat, pone tergum, talorum tenus, pretioſa
chlamyda, quaqua tamen viſeres, colore vario cir-
cũnotatis inſignibat animalibus. hinc dracones In-
dici, inde gryphes Hyperborei: quos in ſpeciem
pinnatæ alitis generat mundus alter. hanc Olym-
piacam ſtolam ſacrati nuncupant. Ac manu dex-
tera gerebam flammis adultam facem: & caput
decora corona cinxerat, palmæ candidæ foliis in
modum radiorum proſiſtentibus. Sic adinſtar So-
lis exornato, & in vicem ſimulachri conſtituto, re-
pente velis reductis, in aſpectum populi errabam.
Exhinc feſtiviſſimum celebravi natalem ſacrorum:
& ſuaves epulæ, & faceta convivia. Dies etiam ter-
tius pari cerimoniarum ritu celebratus, & jentacu-
lum religioſum, & teletæ legitima conſummatio.
Paucis dehinc ibidem cõmoratus diebus; inexpli-
cabili voluptate ſimulachri divini perfruebar: in-
remunerabili quippe beneficio pigneratus. Sed tan-
dem Deæ monitu, licet non plene, tamen pro meo
modulo, ſupplicue gratiis perſolutis, tardam ſatis
domuitionem comparo. Vix equidem abruptis ar-
dentiſſimi deſiderii retinaculis, provolutus deni-
que ante conſpectum Deæ, & facie mea diu deter-

ſit veſtigiis ejus, lacrymis obortis, ſingultu crebro ſermonem interficiens, & verba devorans, ajo: TV quidem ſancta, & humani generis ſoſpitatrix perpetua, ſemper fovendis mortalibus munifica, dulcem matris affectionem miſerorum caſibus tribuis. nec dies, nec quies ulla, ac ne momentum quidem tenue, tuis tranſcurrit beneficiis otioſum; quin mari terraque protegas homines, & depulſis vitæ procellis ſalutarem porrigas dexteram; qua Fatorum etiam inextricabiliter contorta retractas licia, & Fortunæ tempeſtates mitigas, & ſtellarum noxios meatus cohibes. Te Superi colunt; obſervant Inferi: tu rotas orbem; illuminas Solem; regis mundum; calcas Tartarum. Tibi reſpondent ſidera, gaudent numina, redeunt tempora, ſerviunt elementa: tuo nutu ſpirant flamina, nutriunt nubila, germinant ſemina, creſcunt gramina. Tuam majeſtatem perhorreſcunt aves cœlo meantes, feræ montibus errantes, ſerpentes ſolo latentes, belluæ Ponto natantes. At ego referendis laudibus tuis exilis ingenio, & adhibendis ſacrificiis tenuis patrimonio: nec mihi vocis ubertas ad dicenda quæ de tua majeſtate ſentio ſufficit: nec ora mille, linguæque totidem, vel indefeſſi ſermonis æterna ſeries. Ergo, quod ſolum poteſt religioſus quidem ſed pauper alioquin efficere, curabo: divinos tuos vultus, numenque ſanctiſſimum intra pectoris mei ſecreta conditum perpetuo cuſtodiens imaginabor. Ad iſtum modum deprecato ſummo numine, complexus Mithram ſacerdotem, & meum jam parentem, colloque ejus multis oſculis inhærens, veniam poſtulabam; quod eum condigne tantis beneficiis remunerari nequirem. Diu denique gratiarum gerendarum ſermone prolixo commoratus, tandem digredior: & recta patrium Larem reviſurus meum poſt aliquammultum temporis, contendo: paucisque poſt diebus, Deæ potentis inſtinctu, raptim conſtrictis ſarcinulis, nave conſcenſa, Romam verſus profectionem dirigo: tutuſque proſperitate ventorum ferentium, hauſi portum celerrime, ac dehinc carpento pervolavi: veſperaque quam dies inſequebatur iduum Decembrium, ſacroſanctam iſtam civitatem accedo. Nec ullum tam præcipuum mihi exinde ſtudium fuit, quam quotidie ſupplicare ſummo numini Reginæ Iſidis: quæ, de templi ſitu ſumpto nomine Campenſis ſumma cum veneratio-

ne

ne propitiatur. Eram denique cultor aſſiduus, fani quidem advena, religionis autem indigena. Ecce, tranſcurſo ſignifero circulo, Sol magnus annum compleverat; & quietem meam rurſus interpellat numinis benefici cura pervigilis: & rurſus teletæ, rurſus ſacrorum commonet. Mirabar quid rei tentaret, quid pronuntiaret futurum. quidni? pleniſſime jamdudum videbar initiatus. Ac dum religioſum ſcrupulum partim apud ſenſum meum diſputo, partim ſacratrorum conſiliis examino; novum mirumque plane comperior: Deæ quidem me tantum ſacris imbutum, at magni Dei Deumque ſummi parentis, invicti Oſiris necdum ſacris illuſtratum, quamquam enim connexa, immo vero unica ratio numinis religioniſque eſſet, tamen teletæ diſcrimen intereſſe maximum. Prohinc me quoque peti magno etiam Deo famulum, ſentire deberem. Nec diu res in ambiguo ſtetit. Nam proxima nocte vidi quemdam de ſacratis, linteis intectum, qui thyrſos & hederas & tacenda quædam gerens, ad ipſos meos Lares collocaret, & occupato ſedili meo, religionis amplæ denuntiaret epulas. Is, ut agnitionem mihi ſcilicet certo aliquo ſui ſigno ſubminiſtraret, ſiniſtri pedis talo paululum reflexo, contabundo clementer incedebat veſtigio. Sublata eſt ergo, poſt tam manifeſtam Deum voluntatem, ambiguitatis tota caligo. Et illico Deæ matutinis perfectis ſalutationibus, ſummo ſtudio percontabar ſingulos, ecqui veſtigio ſimilis, ut ſomnium? Nec is defuit. Nam de Paſtophoris unum conſpexi ſtatim, præter indicium pedis, cætero etiam ſtatu atque habitu examuſſim nocturnæ imagini congruentem: quem Aſinium Marcellum vocitari cognovi poſtea, deformationis meæ non alienum nomen. Nec moratus, conveni protinus eum, ſane nec ipſum futuri ſermonis ignarum: quippe jamdudum conſimili præcepto ſacrorum miniſtrandorum commonefactum. Nam ſibi viſus eſt quiete proxima, dum magno Deo coronas exaptat, & de ejus ore quo ſingulorum Fata dictat, audiſſe, mitti ſibi Madaurenſem, ſed admodum pauperem, cui ſtatim ſua ſacra deberet miniſtrare. nam & illi ſtudiorum gloriam, & ipſi grande compendium ſua comparari providentia. Ad iſtum modum deſponſus ſacris, ſumptuum tenuitate, contra votum meum, retardebar. Nam & viriculas patrimonii peregrinatio-

nis adtriverant impenſæ; & erogationis urbicæ, priſtinis illis provincialibus antiſtabant. Plurimum ergo duritia paupertatis intercedente, quod ait vetus proverbium, inter ſacrum & ſaxum poſitus, cruciabar. Nec ſecius tamen idemtidem numinis premebar inſtantia. Iamque ſæpicule non ſine magna turbatione ſtimulatus, poſtremo juſſus veſte ipſa mea quamvis parvula diſtracta ſufficientem corraſi ſummulam. & idipſum præceptum fuerat ſpecialiter. An tu, inquit, ſi quam rem voluptati ſtruendæ moliris, laciniis tuis nequaquam parceres, nunc tantas cærimonias aditurus impœnitendæ te pauperiei contaris committere? Ergo igitur cunctis affatim præparatis, rurſum decem diebus inanimis contentus cibis, inſuper etiam de Serapis principalis Dei nocturnis orgiis illuſtratus, plena jam fiducia germanæ religionis obſequium divinum frequentabam. Quæ res ſummum peregrinationi meæ tribuebat ſolatium: nec minus etiam victum uberiorem ſubminiſtrabat. quidni? ſpiritu faventis Eventus quæſticulo forenſi nutrito, per patrocinia ſermonis Romani. Et ecce, poſt pauculum tempus, inopinatis & uſquequaque mirificis imperiis Deum rurſus interpellor, & cogor tertiam quoquo teletam ſuſcitare. Nec levi cura ſolicitus, ſed oppido ſuſpenſus animi, mecum ipſe cogitationes exercitius cogitabam, quorſus nova hæc & inaudita ſe Cœleſtium porrigeret intentio: quod ſubſicivum quamvis iteratæ jam traditioni remanſiſſet. Nimirum perperam, vel minus plene conſuluerunt in me ſacerdotes utrique: & hercules jam de fide quoque eorum opinari cœptabam ſequius. Quo me cogitationis æſtu fluctuantem, adinſtar inſaniæ percitum, ſic inſtruxit nocturna divinatione clemens imago: Nihil eſt, inquit, quod numeroſa ſerie religionis, quaſi quidquam ſit prius omiſſum, terreare. quin aſſidua iſta numinum dignatione lætum capeſſe gaudium, & potius exulta, ter futurus, quod aliis vel ſemel vix conceditur: teque de iſto numero merito præſume ſemper beatum. Cæterum futura tibi ſacrorum traditio pernéceſſaria eſt: ſi tecum nunc ſaltem reputaveris, exuvias Deæ, quas in provincia ſumſiſti, in eodem fano depoſitas perſeverare: nec te Romæ diebus ſolemnibus vel ſupplicare his, vel cum præceptum fuerit felici illo amictu illuſtrari poſſe. quod felix itaque, ac fauſtum, ſalutareque

reque tibi ſit, animo gaudiali rurſum ſacris initiare, Diis magnis auctoribus. Hactenus divini ſomnii ſuada majeſtas quod uſus foret pronuntiavit. Nec deinceps poſtpoſito, vel in ſupinam procraſtinationem rejecto negotio, ſtatim ſacerdoti meo relatis quæ videram, inanimæ protinus caſtimoniæ jugum ſubeo, & lege perpetua præſcriptis illis decem diebus ſpontali ſobrietate multiplicatis, inſtructum teletæ comparo: largitus ex ſtudio pietatis magis, quam menſura rebus collatis. Nec hercules laborum me, ſumptuumque quidquam pænituit. quidni? liberali Deum providentia, jam ſtipédiis forenſibus bellule fotum. Denique poſt dies admodum pauculos, Deus Deum magnorum potior, & majorum ſummus, & ſummorum maximus, & maximorum regnator Oſiris, non in alienam quampiam perſonam reformatus, ſed coram ſuo illo venerando me dignatus affamine, per quietem præcipere viſus eſt, quam nunc incontanter glorioſa in foro redderem patrocinia: nec extimeſcerem malivorum diſſeminationes, quas ſtudiorum meorum laborioſa doctrina ibi deſerviebat. Ac, ne ſacris ſuis gregi cætero permixtus deſervirem, in collegium me Paſtophorum ſuorum, immo inter ipſos Decurionum adlegit. Rurſus denique, quam raro capillo, collegii vetuſtiſſimi, & Sybillæ temporibus conditi, munia, non obumbrato vel obtecto calvitio, ſed quoque verſus obvio, gaudens obibam.

METAMORPHOS. LIB. XI.
ET VLTIMI FINIS.

FELICITER.

APVLEI
MADAVRENSIS
PLATONICI

ORATIO DE MAGIA,

PRO SE DICTA
Apud Claudium Maximum V. C.
AFRICÆ PROCONSVLEM.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

D. AVGVSTINVS
De Civitate Dei Lib. VIII. cap. XIX.

EO quod hac peſtifera ſceleratаque doctrina [artium magicarum] fructus alieni in alias terras transferri perhibentur, nonne in Duodecim tabulis, id eſt, Romanorum antiquiſſimis legibus Cicero commemorat eſſe conſcriptum, & ei qui hoc feciſſet ſupplicium conſtitutum? Poſtremo ipſe Apulejus numquid apud judices Chriſtianos de magicis artibus accuſatus eſt? Quas utique ſi objectas, ſi divinas & pias eſſe noverat, & divinarum poteſtatum operibus congruas; non ſolum eas confiteri debuit, ſed etiam profiteri, leges culpans potius, quibus hæc prohiberentur, & damnanda putarentur, quæ haberi miranda & veneranda oporteret. Ita enim vel ſententiam ſuam perſuaderet judicibus: vel ſi illi ſecundum iniquas leges ſaperent, eumque talia prædicantem atque laudantem morte mulctarent, digna animæ illius dæmones dona rependerent: pro quorum divinis operibus prædicandis, humanam vitam ſibi adimi non timeret. Sicut Martyres noſtri, cum eis pro crimine objiceretur Chriſtiana religio, &c. Hujus autem Philoſophi Platonici COPIOSISSIMA ET DISERTISSIMA *extat* ORATIO, *qua crimen artium magicarum a ſe alienum eſſe defendit; ſeque aliter non vult innocentem videri, niſi ea negando quæ non poſſunt ab innocente committi: At omnia miracula magorum, quos recte ſentit eſſe damnandos, doctrinis fiunt & operibus dæmonum: quos viderit cur cenſeat honorandos eſſe, neceſſarios eos aſſerens perferendis ad Deos noſtris precibus, &c.*

LVD. VIVES.

Exuit in Apologia ſua Apuleius nimiam illam ſermonis laſciviam, & antiquaria, & audacter innovata verba; accommodavitque ſe forenſi dicendi generi: ſed ita tamen, ut neſcio quo pacto Apuleium internoſcas temporis perſona contectum.

APV-

APVLEI APOLOGIA.
LIBER VNVS.

CERTVS equidem eram, proque vero obtinebam, Maxime Claudi, quique in conſilio eſtis, Sicinium Æmilianum, ſenem notiſſimæ temeritatis, accuſationem mei prius apud te cœptam quam apud ſe cogitatam, penuria criminum, ſolis conviciis impleturum. Quippe inſimulari quivis innocens poteſt; revinci, niſi nocens, non poteſt. Quo ego uno præcipue confiſus gratulor mediusfidius, quod mihi copia & facultas, te judice, obtigit purgandæ apud imperitos Philoſophiæ, & probandi mei. Quamquam iſtæ calumniæ, ut prima ſpecie graves, ita ad difficultatem defenſionis repentinæ fuere. Nam, ut meminiſti, dies abhinc quintus an ſextus eſt, cum me cauſam pro uxore mea Prudentilla adverſus Granios agere aggreſſum, decompoſito, nec-opinantem, patroni ejus inceſſere maledictis, & inſimulare Magicorum maleficiorum, ac denique necis Pontiani privigni mei cœpere. Quæ ego cum intelligerem, non tam crimina judicio, quam objectamenta jurgio prolata; ultro eos ad accuſandum crebris flagitationibus provocavi. Ibi vero Æmilianus, cum te quoque acrius motum, & ex verbis rem factam videret; quærere occœpit ex diffidentia latibulum aliquod temeritati. Igitur Pontianum fratris ſui filium, quem paulo prius occiſum a me clamitarat, poſtquam ad ſubſcribendum compellitur, illico oblitus eſt de morte cognati adoleſcentis ſubito tacere tanti criminis deſcriptione. Tamen ne omnino deſiſtere videretur, calumniam Magiæ, quæ facilius infamatur, quam probatur, eam ſolum ſibi delegit ad accuſandum. Ac ne id quidem de profeſſo audet; verum poſtera die dat libellum, nomine privigni mei Sicinii Pudentis admodum pueri: & adſcribit, ſe ei adſiſtere, novo more per alium laceſſendi: ſcilicet ut obtentu ejus ætatulæ, ipſe inſimulationis falſæ non plecteretur. Quod cum tu ſolertiſſime animadver-

nimadvertiſſes, & idcirco eum denuo juſſiſſes proprio nomine accuſationem delatam ſuſtinere; pollicitus ita facturum, ne ſic quidem quitus eſt. Vbi ut cominus ageret percellis, etiam adverſum te contumaciter eminus calumniis velitatur. Ita toties ab accuſandi periculo profugus, in adſiſtendi venia perſeveravit. Igitur & priuſquam cauſa ageretur, facile intellectu cuivis fuit, qualis nam accuſatio futura eſſet, cujus qui fuerat profeſſor & machinator, idem fieri auctor timeret: ac præſertim Sicinius Æmilianus. qui ſi quippiam veri in me exploraſſet; numquam profecto tam cunctanter hominem extraneum tot tantorumque criminum poſtulaſſet: qui avunculi ſui teſtamentum, quod verum ſciebat, pro falſo infamarit, tanta quidem pertinacia, ut cum Lollius Vrbicus V. C. VERVM VIDERI, ET RATVM ESSE DEBERE, DE CONSILIO CONSVLARIVM VIRORVM pronuntiaſſet; contra clariſſima voce juraverit vecordiſſimus iſte tamen, illud teſtamentum fictum eſſe: adeo ut ægre Lollius Vrbicus ab ejus pernicie temperarit. Quam quidem vocem, & tua æquitate & mea innocentia fretus, ſpero in hoc quoque judicio erupturam. Quippe qui ſciens innocentem criminatur, eo ſane facilius, quod jam ut dixi mentiens apud Præfectum Vrbis, in ampliſſima cauſa convictus eſt. Namque peccatum ſemel ut bonus quiſque poſtea ſolicitius cavet: ita qui ingenio malo eſt, confidentius integrat: ac jam de cætero, quo ſæpius eo apertius delinquit. Pudor enim, veluti veſtis, quanto obſoletior eſt, tanto incurioſius habetur. Et ideo neceſſarium arbitror pro integritate pudoris mei, priuſquam ad rem aggrediar, maledicta omnia refutare. Suſtineo enim non modo meam, verum etiam Philoſophiæ defenſionem. cujus magnitudo vel minimam reprehenſionem pro maximo crimine aſpernatur. Propter quod paulo prius patroni Æmiliani multa in me proprie conficta, & alia communiter in Philoſophos ficta ab imperitis, mercenaria loquacitate effutierunt. Quæ etſi poſſunt ab his utiliter, blatterata ob mercedem, & auctoramento impudentiæ, depenſa haberi, jam conceſſo quodam more rabulis id genus, quo ferme ſolent linguæ ſuæ virus alieno dolori locare; tamen vel mea cauſa paucis refellenda ſunt: ne is, qui ſedulo laboro ut ne

ne quid maculæ aut inhoneſtamenti in me admittam, videar cuipiam, ſi quid ex frivolis prætereo, id agnoviſſe potius quam contempſiſſe. Eſt enim pudentis animi & verecundi, ut mea opinio fert, vel falſas vituperationes gravari; cum etiam hi qui ſibi delicti alicujus conſcii ſunt, tamen cum male audiunt, impendio commoveantur & obiraſcantur, quamquam exinde ut malefacere cœperunt, conſueverint male audire. Quod ſi a cæteris ſilentium eſt; tamen ipſi ſibimet conſcii ſunt, poſſe ſe merito increpari. Enimvero bonus & innoxius quiſque, rudes & imparatas aureis ad male audiendum habens, & laudis aſſuetudine quanto contumeliæ inſolens, multo tanto ex animo laborat, ea ſibi immerito dici, quæ ipſe poſſit aliis vere objectare. Quod ſi forte inepta videbor & oppido frivola velle defendere; illis debet ea res vitio vorti, quibus turpe eſt etiam hæc objectaſſe: non mihi culpæ dari, cui honeſtum erit etiam hæc diluiſſe. Audiſti ergo paulo prius, in principio accuſationis ita dici: *Accuſamus apud te Philoſophum formoſum, & tam Græce, quam Latine* (proh nefas!) *diſertiſſimum.* Niſi fallor enim, his ipſis verbis accuſationem mei ingreſſus eſt Tannonius Pudens, homo vere ille quidem non diſertiſſimus. Quod utinam tam gravia formæ & facundiæ crimina vere mihi opprobraſſet! non difficile ei reſpondiſſem, quod Homericus Alexander Hectori:

Οὔτοι ἀπόβλητ' ἐςὶ θεῶν ἐρικύδεα δῶρα,
Ὅσσά κεν αὐτοὶ δῶσιν, ἑκὼν δ' ὐκ ἄν τις ἕλοιτο.

Hæc ego de forma reſpondiſſem. præterea, liceret etiam Philoſophis eſſe vultu liberali. Pythagoram, qui primum ſeſe Philoſophum nuncuparit, eum ſui ſæculi excellentiſſima forma fuiſſe: item Zenonem illum antiquum Velia oriundum, qui primus omnium dictionem ſolertiſſimo artificio ambifariam diſſolverit, eum quoque Zenonem longe decoriſſimum fuiſſe, ut Plato autumat. Itemque multos Philoſophos ab ore honeſtiſſimos memoriæ prodi, qui gratiam corporis morum honeſtamentis ornaverunt. Sed hæc defenſio, ut dixi, aliquammultum a me remota eſt: cui, præter formæ mediocritatem, continuatio etiam literati laboris omnem gratiam corpore deterget, habitudinem tenuat, ſuccum exſorbet, colorem obliterat, vigorem debilitat. Capillus

pillus ipſe, quem iſti aperto mendacio ad lenocinium decoris promiſſum dixere, vides quam non ſit amœnus ac delicatus, horrore implexus atque impeditus, ſtuppeo tormento aſſimilis, & inæqualiter hirtus, & globoſus, & congeſtus: prorſum inenodabilis diutina incuria, non modo comendi, ſed ſaltem expediendi & diſcriminandi. Satis, ut puto, crinium crimen, quod illi quaſi capitale intenderunt, refutatum eſt. De eloquentia vero, ſi qua mihi fuiſſet, neque mirum, neque invidioſum deberet videri; ſi ab ineunte ævo unis ſtudiis literarum ex ſummis viribus deditus, omnibus aliis ſpretis voluptatibus, ad hoc ævi, haud ſciam an ne ſuper omneis homines impenſo labore, diuque noctuque, cum deſpectu & diſpendio bonæ valetudinis, eam quæſiſſem. Sed nihil ab eloquentia metuant, quam ego, ſi quid omnino promovi, potius ſpero quam præſto. Sane quidem ſi verum eſt quod Statium Cæcilium in ſuis Poëmatibus ſcripſiſſe dicunt: *Innocentiam eloquentiam eſſe*: ego vero profiteor iſta ratione, ac præ me fero, nemini omnium de eloquentia conceſſurum. Quis enim me hoc quidem pacto eloquentior vivat? quippe qui nihil unquam cogitavi, quod eloqui non auderem. Eumdem me ajo facundiſſimum eſſe: nam omne peccatum ſemper nefas habui. Eumdem diſertiſſimum: quod nullum meum factum vel dictum extet, de quo diſſerere publice non poſſim. Ita ut jam de verſibus diſſertabo, quos a me factos quaſi pudendos protulerunt; cum quidem me animadvertiſti cum riſu illis ſuccenſentem, quod eos abſone & indocte pronuntiarent. Primo igitur legerunt e Ludicris meis epiſtolium de dentifricio, verſibus ſcriptum ad quemdam Calpurnianum, qui cum adverſum me eas literas promeret, invidit profecto cupiditate lædendi, ſi quid mihi ex illis fieret criminoſum, id mihi ſecum eſſe commune. Nam petiſſe eum a me aliquid terſui dentium, verſus teſtantur:

Calpurniane, ſalve properis verſibus:
Miſi, ut petiſti, mundicinas dentium,
Nitelas oris ex Arabicis frugibus.

(Niſi forte in eo reprehendendus ſum, quod Calpurniano pulviſculum ex Arabicis frugibus miſerim: quem multo æquius erat, ſpurciſſimo ritu Hiberorum, ut ait Catullus,

ſua

——— *ſua ſibi urina*
Dentem atque ruſſam pumicare gingivam,)

Tenuem, candificum, nobilem pulviſculum,
Complanatorem tumidulæ gingivulæ,
Converritorem pridianæ reliquiæ;
Ne qua viſatur tetra labes ſordium,
Reſtrictis forte ſi labellis riſeris.

Quæſo, quid habent iſti verſus re aut verbo pudendum? quid omnino, quod Philoſophus ſuum nolit videri? Vidi ego dudum vix riſum quoſdam tenentes, cum mundicias oris videlicet orator ille aſpere accuſaret, & dentifricium tanta indignatione pronuntiaret, quanta nemo quiſquam venenum. Quid ni? crimen haud contemnendum Philoſopho, nihil in ſe ſordidum ſinere, nihil uſpiam corporis apertum, immundum pati ac fœtulentum; præſertim os, cujus in propatulo & conſpicuo uſus homini creberrimus: ſive ille cuipiam oſculum ferat, ſeu cum quoquam ſermocinetur, ſive in auditorio diſſertet, ſive in templo preces adleget. omnem quippe hominis actum ſermo præit: qui ſermo, ut ait Poëta præcipuus, e dentium muro proficiſcitur. Dares nunc aliquem ſimiliter grandiloquum: diceret ſuo more, cumprimis cui ulla fandi cura ſit, impenſius cætero corpore os colendum; quod eſſet animi veſtibulum, & orationis janua, & cogitationum comitium. Ego certe pro meo captu dixerim, nihil minus quam oris inluviem libero & liberali viro competere. Eſt enim ea pars hominis loco celſa, viſu prompta, uſu fœcunda. Nam quidem feris & pecudibus os humile, & deorſum ad pedes dejectum, veſtigio & pabulo proximum, numquam ferme niſi mortuis, aut ad morſum exaſperatis, conſpicitur: hominis vero nihil prius tacentis, nihil ſæpius loquentis, contemplere. Velim igitur cenſor meus Æmilianus reſpondeat, umquam ne ipſe ſoleat pedes lavare? vel, ſi non negat, contendat majorem curam mundiciarum pedibus, quam dentibus impertiendam. Plane quidem, ſi quis ita ut tu, Æmiliane, numquam ferme os ſuum niſi maledictis & calumniis aperiat; cenſeo, ne ulla cura os percolat; neque ille exotico pulvere denteis emaculet, quos juſtius carbone de rogo obtriverit: neque ſaltem

commu-

communi aqua perluat, qui ei nocens lingua, mendaciorum & amaritudinum præminiſtra, ſemper in fœtutinis & olenticetis ſuis jaceat. Nam quæ, malum, ratio eſt, linguam mundam & lotam, vocem contra ſpurcam & tetram poſſidere? viperæ ritu, niveo denticulo atrum venenum inſpirare? Cæterum qui ſeſe ſciat rationem prompturum neque inutilem neque injucundam, ejus merito os, ut bono potui poculum, prælavitur. Et quid ego de homine nato diutius? Bellua immanis crocodilus ille, qui in Nilo gignitur: ea quoque, uti comperior, purgandos ſibi denteis innoxio hiatu præbet. Nam quod eſt ore amplo, ſed elingui, & plerumque in aqua recluſo, multæ arundines dentibus implectuntur. eas illi, cum egreſſus in præripia fluminis hiavit, una ex avibus fluvialibus, amica avis, injecto roſtro ſine noxæ periculo exſcalpit. Mitto hæc, venio ad cæteros verſus, ut illi vocant, amatorios: quos tamen tam dure & ruſtice legere, ut odium moverent. Sed quid ad Magica maleficia, quod ego pueros Scribonii Læti, amici mei, carmine laudavi? An ideo Magus, quia Poëta? Quis umquam fando audivit tam ſimilem ſuſpicionem! tam apertam conjecturam! tam proximum argumentum! Fecit verſus Apulejus: ſi malos: crimen eſt: nec tamen id Philoſophi, ſed Poëtæ: ſin bonos, quid accuſas? At enim ludicros & amatorios fecit. Num ergo hæc ſunt crimina mea? & non ne erratis, qui me Magiæ detuliſtis? Fecere tamen & alii talia: & ſi vos ignoratis; apud Græcos Tejus quidam, & Lacedæmonius, & Ceus, cum aliis innumeris; etiam mulier Lesbia, laſcive illa quidem, tantaque gratia, ut nobis inſolentiam linguæ ſuæ dulcedine carminum commendet: apud nos vero, Ædituus, & Portius, & Catulus, iſti quoque cum aliis innumeris. At Philoſophi non fuere. Num igitur etiam Solonem fuiſſe ſeverum virum, atque Philoſophum negabis? cujus ille laſciviſſimus verſus eſt:

Μηρῶν ἱμείρων, καὶ γλυκερῦ ςόματος.

Et quid tam petulans habent omnes verſus mei, ſi cum iſto uno contendantur? ut taceam ſcripta Diogenis Cynici, & Senonis Stoicæ ſectæ conditoris. Id genus plurima recitem denuo, ut ſciant me eorum non pigere,

Et Critias mea delicia & Sol alme Charine,
Pars in amore meo, biga, ſibi remanet.

Ne metuas; nam me ignis & ignis torreat, ut vult:
Haſce duas flammas, dum potiar, patiar.
Hoc modo ſim vobis, unus ſibi quiſque quod ipſe eſt;
Hoc mihi vos eritis, quod duo ſunt oculi.

Recitem nunc & alios, quos illi, quaſi intemperantiſſimos poſtremum legere:

Florea ſerta, meum mel, & hæc tibi carmina dono;
Carmina dono tibi, ſerta tuo genio:
Carmina; uti, Critia, lux hæc optata canatur,
Quæ bis ſepteno vere tibi remeat:
Serta autem; ut læto tibi tempore tempora vernent,
Ætatis florem floribus ut decores.
Tu mihi da contra pro verno flore tuum ver,
Vt noſtra exſuperes munera muneribus.
Pro implexis ſertis, complexum corpore redde:
Proque roſis, oris ſuavia purpurei.
Quod ſi animam inſpires, dona & jam carmina noſtra:
Cedent victa tuo dulciloquo calamo.

Habes crimen meum, Maxime, quaſi improbi comiſſatoris, de ſertis & canticis compoſitum. Hic illud etiam reprehendi animadvertiſti; quod cum aliis nominibus pueri vocentur, ego eos Charinum & Critiam appellitarim. Eadem igitur opera accuſent C. Catullum, quod Lesbiam pro Clodia nominarit: & Ticidam ſimiliter, quod quæ Metella erat, Perillam ſcripſerit: & Propertium, qui Cynthiam dicat, Hoſtiam diſſimulet: & Tibullum, quod ei ſit Plautia in animo, Delia in verſu: & quidem C. Lucilium, quamquam ſit Iambicus, tamen improbarim, quod Gentium & Macedonem pueros directis nominibus carmine ſuo proſtituerit. Quanto modeſtius tandem Mantuanus poëta, qui itidem ut ego puerum amici ſui Pollionis Bucolico ludicro laudans, & abſtinens nominum, ſeſe quidem Corydonem, puerum vero Alexin vocat? Sed Æmilianus, vir ultra Virgilianos upiliones & bubſequas ruſticanus, agreſtis quidem ſemper & barbarus, verum longe auſterior, ut putat, Serranis & Curiis & Fabriciis, negat id genus verſus Platonico Philoſopho competere. Etiamne, Æmiliane, ſi Platonis ipſius exemplo doceo factos? cujus nulla carmina extant, niſi Amoris elegia. nam cætera omnia, credo quod tam lepida non erant, igni deuſſit. Diſce igitur verſus Platonis Philoſophi in puerum Aſteram; ſi tamen tantus natu potes literas diſcere:

Ἀστέρας εἰσαθρεῖς. Ἀστὴρ ἐμὸς εἴθε γενοίμην
Οὐρανὸς, ὡς πολλοῖς ὄμμασιν εἰς σὲ βλέπω.
Aſtra vides. utinam fiam, mi ſidus, Olympus,
Vt multis ſic te luminibus videam!
Ἀστὴρ πρὶν μὲν ἔλαμπες ἐνὶ ζωοῖσιν ἑῷος,
Νῦν δὲ θανὼν λάμπεις Ἕσπερος ἐν φθιμένοις.
Lucifer ante meus rutilans mortalibus Aſter:
Heſperus a fato Manibus ecce nites.

Item ejuſdem Platonis, in Alexin Phædrumque pueros, conjuncto carmine:

Νῦν ὅτε μηδὲν Ἄλεξις ὅσον μόνον εἶφ' ὅτι καλὸς
Ὦπται, καὶ πάντη πᾶς τις ἐπιστρέφεται.
Θυμὲ, τί μηνύεις κυσὶν ὀστέον; εἶτ' ἀνιήσεις
Ὕστερον; οὐχ οὕτω Φαῖδρον ἀπωλέσαμεν.
Dixerit hic tantum cum nil niſi pulcher Alexis
Exitit, & vertunt quilibet in te oculos.
Cur, anime, os canibus monſtras, angiſque dolore
Poſtmodo? non Phædro ſic prius excidimus.

Et, ne plures commemorem, noviſſimum verſum ejus de Dione Syracuſano ſi dixero, finem faciam:

Κεῖσαι δ' εὐρυχόρῳ ἐν πατρίδι, τίμιος ἀστοῖς,
Ὦ ἐμὸν ἐκμήνας θυμὸν ἔρωτι Δίων.
Civibus ingenti in patria laudate jaces nunc,
Qui inſanum me animi reddis amore, Dion.

Sed ſum ne ego ineptus, qui hæc etiam in judicio? an vos potius calumnioſi, qui etiam hæc in accuſatione? quaſi ullum ſpecimen morum ſit, verſibus ludere. Catullum ita reſpondentem malivolis non legiſtis?

Nam caſtum eſſe decet pium poetam
Ipſum, verſiculos nihil neceſſe eſt.

Divus Hadrianus, cum Voconii amici ſui poetæ tumulum verſibus muneraretur, ita ſcripſit:

Laſcivus verſu, mente pudicus eras.

Quod numquam ita dixiſſet, ſi forent lepidiora carmina, argumentum impudicitiæ habenda. Ipſius etiam Divi Hadriani multa id genus legere me memini. Audeſis igitur, Æmiliane, dicere, male id fieri, quod Imperator & Cenſor Divus Hadrianus fecit, & factum memoriæ reliquit. Cæterum Maximum quidquam putas culpaturum, quod ſciat Platonis exemplo a me factum? Cujus verſus, quos nunc percenſui, tanto ſanctiores ſunt quanto apertiores: tanto pudicius compoſiti, quanto ſimplicius profeſſi. Namque hæc & id genus omnia diſſimulare & occultare, peccantis; profiteri & promulgare,

ludentis eſt. Quippe natura, vox innocentiæ, ſilentium maleficio diſtributa. Mitto enim dicere alta illa & divina Platonica, rariſſimo cuique piorum gnara, cæterum omnibus profanis incognita: geminam eſſe Venerem Deam, proprio quamque amore & diverſis amatoribus pollenteis. Earum alteram Vulgariam, quæ ſit percita populari amore, non modo humanis animis, verum etiam pecuinis & ferinis ad libidinem imperitare, ut immodico trucique perculſorum animalium ſerva corpora complexu vincientem: alteram vero Cœlitem Venerem, prædita quæ ſit optimati amore; ſolis hominibus, & eorum paucis curare, nullis ad turpidinem ſtimulis vel illecebris ſectatores ſuos percellentem. Quippe ejus amorem non amœnum & laſcivum; ſed contra incomptum & ſerium pulchritudine honeſtatis virtutes amatoribus ſuis conciliare: & ſi quando decora corpora commendet, a contumelia eorum procul abſterrere. Neque enim quidquam aliud in corporum forma diligendum, quam quod admoneat divinos animos ejus pulchritudinis, quamprius veram & ſinceram inter Deos videre. Quapropter, ut ſemper, eleganter Afranius, hoc ſcriptum reliquit:

Amabit ſapiens, cupient cæteri.

Tamen ſi [audire] verum velis, Æmiliane; vel ſi hæc intelligere umquam potes; non tam amat ſapiens, quam recordatur. Da igitur veniam Platoni Philoſopho verſuum ejus de Amore: ne ego neceſſe habeam, contra ſententiam Neoptolemi Enniani, pluribus philoſophari. vel ſi tu id non facies; ego me facile patiar in hujuſcemodi verſibus culpari cum Platone. Tibi autem, Maxime, habeo gratiam propenſam, cum has quoque appendices defenſionis meæ, idcirco neceſſarias quia accuſationi rependuntur, tam attente audis; & ideo hoc etiam peto, quod mihi ante ipſa crimina ſupereſt, audias, ut adhuc feciſti, libenter & diligenter. Sequitur enim de Speculo longa illa & cenſoria oratio, de quo pro rei atrocitate pene diruptus eſt Pudens clamans: *Habet ſpeculum Philoſophus: Poſſidet ſpeculum Philoſophus.* Vt igitur habere concedam, ne aliquid objeciſſe te credas, ſi negaro; non tamen ex eo me accipi neceſſe eſt exornari quoque ad ſpeculum ſolere. Quid enim ſi choragium Thymelicum poſſiderem; num ex eo argumentarere etiam, uti

me conſueſſe Tragœdi ſyrmate hiſtrionis: crotalove ad Trieterica Orgia, mimi centunculo? Non opinor. Nam & contra plurimis rebus poſſeſſu careo, uſu fruor. Quod ſi neque habere utendi argumentum eſt, neque non utendi non habere: & ſpeculi non tam poſſeſſio culpatur, quam inſpectio; illud etiam doceat neceſſe eſt, quando & quibus præſentibus in ſpeculum inſpexerim. quoniam, ut res eſt, majus piaculum decernis, ſpeculum Philoſopho, quam Cereris mundum profano videre. Cedo nunc, ſi & inſpexiſſe me fateor, quod tandem crimen eſt imaginem ſuam noſſe? eamque non uno loco conditam, ſed quoquo velis parvo ſpeculo promptam geſtare? An tu ignoras nihil eſſe aſpectabilius homini nato, quam formam ſuam? Equidem ſcio & filiorum cariores eſſe, qui ſimiles videntur: & publicitus ſimulachrum ſuum cuique, quod videat, pro meritis præmio tribui. Aut quid ſibi ſtatuæ & imagines variis artibus effigiatæ volunt? niſi forte quod artificio elaboratum laudabile habetur, hoc natura oblatum culpabile judicandum eſt: cum ſit in ea vel magis miranda & facilitas & ſimilitudo? Quippe in omnibus manu faciundis imaginibus opera diutina ſumitur; neque tamen ſimilitudo eque ac in ſpeculis comparet. Deeſt enim & luto vigor, & ſaxo color, & picturæ rigor: & motus omnibus, qui præcipua fide ſimilitudinem repræſentat. Cum in eo viſitur imago mire relata, ut ſimilis, ita mobilis, & ad omnem nutum hominis ſui morigera: eadem ſemper contemplantibus æquæva eſt, ab ineunte pueritia, ad obeuntem ſenectam: tot ætatis vices induit, tam varias habitudines corporis participat: tot vultus equidem ejuſdem lætantis vel dolentis imitatur. Enimvero quod luto fictum, vel ære infuſum, vel lapide inciſum, vel cera inuſtum, vel pigmento inlitum, vel alio quopiam humano artificio adſimulatum eſt, non multa intercapedine temporis diſſimile redditur: &, ritu cadaveris, unum & immobilem vultum poſſidet. Tantum præſtat artibus, imaginis ad ſimilitudinem referundum, lævitas illa ſpeculi fabra, & ſplendor opifex. Aut igitur unius Ageſilai Lacedæmonii ſententia nobis ſequenda eſt, qui ſe neque pingi neque fingi unquam, diffidens formæ ſuæ, paſſus eſt: aut ſi mos omnium cæterorum hominum retinendus videtur, in ſtatuis & imaginibus non

repudiandis; cur exiſtimes imaginem ſuam cuique viſendam potius in lapide, quam in argento? magis in tabula, quam in ſpeculo? An turpe arbitraris, formam ſuam ſpectaculo aſſiduo explorare? An non Socrates Philoſophus ultro etiam ſuaſiſſe fertur diſcipulis ſuis crebro ut ſemet in ſpeculo contemplarentur? uti qui eorum foret pulchritudine ſibi complacitus, impendio procuraret ne dignitatem corporis malis moribus dedecoraret: qui vero minus ſe commendabilem forma putaret, ſedulo operam daret ut virtutis laude turpitudinem tegeret. Adeo vir omnium ſapientiſſimus ſpeculo etiam ad diſciplinam morum utebatur. Demoſthenem vero, primarium dicendi artificem, quis eſt qui non ſciat ſemper ante ſpeculum quaſi ante magiſtrum cauſas meditatum? ita ille ſummus orator, cum a Platone Philoſopho facundiam hauſiſſet, ab Eubulide dialectico argumentationes edidiciſſet, noviſſimam pronuntiandi congruentiam a ſpeculo petivit. Vtrum igitur putas majorem curam decoris in adſeveranda oratione ſuſcipiendam Rhetori jurganti, an Philoſopho objurganti? apud judices forte ductos pauliſper diſceptanti, an apud omnes homines ſemper diſſerenti? de finibus agrorum litiganti, an de finibus bonorum & malorum docenti? Quid? quod nec ob hæc debet tantummodo Philoſophus ſpeculum inviſere. Nam ſæpe oportet non modo ſimilitudinem ſuam, verum etiam ſimilitudinis ipſius rationem conſiderare: Num, ut ait Epicurus, profectæ a nobis imagines, velut quædam exuviæ, jugi fluore a corporibus manâtes, cum læve aliquid & ſolidum offenderunt, illiſæ reflectantur, & retro expreſſæ contra verſis reſpondeant: an uti alii Philoſophi diſputant, radii noſtri, ſeu mediis oculis proliquati, & lumini extrario mixti, atque iuniti, uti Plato arbitratur, ſeu tantum oculis profecti, ſine ullo foris adminiculo, ut Architas putat, ſeu intentu aëris fracti, ut Stoici rentur, cum alicui corpori incidere ſpiſſo & ſplendido & lævi, paribus angulis, quibus inciderant, reſultent ad faciem ſuam reduces: atque ita quod extra tangunt ac viſant, id intra ſpeculum imaginentur. Videnturne vobis debere Philoſophi hæc omnia veſtigare & inquirere, & cuncta ſpecula vel uda vel ſuda ſoli videre? Quibus præter iſta, quæ dixi, etiam illa ratiocinatio neceſſaria eſt, cur in planis quidem ſpe-

culis ferme pares obtutus & imagines videantur; in tumidis vero & globoſis omnia defectiora; at contra in cavis auctiora: ubi, & cur læva cum dexteris permutentur; quando ſe imago eodem ſpeculo tum recondat penitus, tum foras exerat: cur cava ſpecula, ſi exadverſum Soli retineantur, oppoſitum fomitem accendunt: qui fiat, uti arcus in nubibus varii, & duo Soles æmula ſimilitudine viſantur. Alia præterea ejuſdem modi plurima, quæ tractat volumine ingenti Archimedes Syracuſanus, vir in omni quidem Geometria multum ante alios admirabili ſubtilitate: ſed haud ſciam an propter hoc vel maxime memorandus, quod inſpexerat ſpeculum ſæpe ac diligenter. Quem tu librum, Æmiliane, ſi noſſes; ac non modo campo & glebis, verumetiam abaco & pulviſculo te dediſſes; mihi iſtud crede, quamquam teterrimum os tuum minimum a Thyeſta tragico demutet, tamen profecto diſcendi cupidine, ſpeculum inviſeres: & aliquando, relicto aratro, mirarere tot in facie tua ſulcos rugarum. At ego non mirer, ſi boni conſules me de iſto diſtortiſſimo vultu tuo dicere, de moribus tuis multo truculentioribus reticere? Ea res eſt, præterquam quod non ſum jurgioſus, etiam libenter te, nuper uſque, albus an ater eſſes, ignoravi. Et adhuc hercule non ſatis novi. Id adeo factum, quod & tu ruſticando obſcurus es, & ego diſcendo occupatus. Ita & tibi umbra ignobilitatis a probatore obſtitit: & ego numquam ſtudui malefacta cujuſquam cognoſcere; ſed ſemper potius duxi mea peccata regere, quam aliena indagare. Igitur hoc mihi adverſum te uſuvenit, quod qui forte conſtitit in loco lumine conluſtrato, atque eum alter e tenebris proſpectat. Nam ad eundem modum tu quidem quid ego in propatulo & celebri agam, facile e tenebris tuis arbitraris; cum ipſe humilitate abditus, & lucifuga, non ſis mihi mutuo conſpicuus. Ego, adeo ſervos tu an habeas ad agrum colendum, an ipſe mutuarias operas cum vicinis tuis cambias, neque ſcio, neque laboro. At tu me ſcis eadem die treis Oeæ manumiſiſſe. idque mihi patronus tuus inter cætera a te ſibi edita objecit, quamquam modico prius dixerat, me uno ſervo comite Oeam veniſſe. Quod quidem velim mihi reſpondeas, qui potuerim ex uno treis manumittere, niſi & hoc Magicum eſt? Tantamne eſſe; mentien-

cæcitatem dicam, an conſuetudinem? *Venit Apuleius Oeam cum uno ſervo.* dein, pauculis verbis intergarritis: *Apuleius Oeæ una die treis manumiſit.* Ne illud quidem credibile fuiſſet, cum tribus veniſſe, omnes liberaſſe. quod tamen ſi ita feciſſem, cur potius treis ſervos inopiæ ſignum putares, quam treis libertos opulentiæ? Neſcis profecto, neſcis, Æmiliane, Philoſophum accuſare, qui famulitii paucitatem opprobraris: quam ego gloriæ cauſa ementiri debuiſſem. quippe qui ſcirem, non modo Philoſophos, quorum me ſectatorem fero, verum etiam Imperatores populi Romani paucitate ſervorum gloriatos. Ita ne tandem ne hæc quidem legere patroni tui? M. Antonium conſularem ſolos octo ſervos domi habuiſſe? Carbonem vero illum, qui rebus potitus eſt, uno minus? At enim Manio Curio, tot adoreis longe inclyto, quippe qui ter triumphum una porta egerit: ei igitur Manio Curio duos ſolos in caſtris calones fuiſſe? Ita ille vir de Sabinis, deque Samnitibus, deque Pyrrho triumphator, pauciores ſervos habuit quam triumphos. Marcus autem Cato nihil oppertus ut alii de ſe prædicarent; ipſe in Oratione ſua ſcriptum reliquit, cum in Hiſpaniam Conſul proficiſceretur, treis ſervos ſolos ex Vrbe duxiſſe, quoniam ad villam publicam venerat; parum viſum, qui uteretur, juſſiſſe duos pueros in foro de menſa emi. eos quinque in Hiſpaniam duxiſſe. Hæc Pudens ſi legiſſet, ut mea opinio eſt, aut omnino huic maledicto ſuperſediſſet; aut in tribus ſervis multitudinem comitum Philoſophi, quam paucitatem reprehendere maluiſſet. Idem mihi etiam paupertatem opprobravit, acceptum Philoſopho crimen, & ultro profitendum. Enimvero paupertas olim Philoſophiæ vernacula eſt, frugi, ſobria, parvo potens, æmula laudis, adverſum divitias poſſeſſa, habitu ſecura, cultu ſimplex, conſilio beneſuada. neminem umquam ſuperbia inflavit, neminem impotentia depravavit, neminem tyrannide efferavit. delicias ventris & inguinum neque vult ullas, neque poteſt. Quippe hæc & alia flagitia, divitiarum alumni ſolent. Maxima quæque ſcelera ſi ex omni memoria hominum percenſeas, nullum in illis pauperem reperies: ubi contra hæc temere inter illuſtres viros & divites comparent. ſed quemcumque in aliqua laude miramur, cum paupertas ab incunabilis nutricata

eſt. Paupertas, inquam, priſca apud ſecula omnium civitatum conditrix, omnium artium repertrix, omnium peccatorum inops, omnis gloriæ munifica, cunctis laudibus apud omneis nationes perfuncta. Eadem enim eſt paupertas apud Græcos in Ariſtide juſta, in Phocione benigna, in Epaminonda ſtrenua, in Socrate ſapiens, in Homero diſerta. Eadem paupertas etiam populo Romano imperium a primordio fundavit. proque eo in hodiernum Diis immortalibus ſimpuvio & catino fictili ſacrificat. Quod ſi modo judices de cauſa iſta ſederent C. Fabricius, Cn. Scipio, Manius Curius, quorum filiæ ob paupertatem de publico dotibus donatæ ad maritos ierunt, portantes gloriam domeſticam, pecuniam publicam: ſi Publicola regum exactor, & Agrippa populi reconciliator; quorum funus ob tenueis opes a populo Romano collatis ſextantibus adornatum eſt: ſi Attilius Regulus, cujus agellus ob ſimilem penuriam publica pecunia cultus eſt: ſi denique omnes illæ veteres proſapiæ Conſulares & Cenſoriæ & Triumphales, brevi uſura lucis ad judicium iſtud remiſſe audirent; auderes ne paupertatem Philoſopho exprobare apud tot Conſules pauperes? An tibi Claudius Maximus idoneus auditor videtur ad irridendam paupertatem, quod ipſe uberem & prolixam rem familiarem ſortitus eſt? Erras, Æmiliane; & longe hujus animi fruſtra es, ſi eum ex Fortunæ indulgentia, non ex Philoſophiæ cenſura metiris: ſi virum tam auſteræ ſectæ, tamque diutinæ militiæ, non putas amicitiorem eſſe coercitæ mediocritati, quam delicatæ opulentiæ: Fortunam, velut tunicam, magis concinnam quam longam probare. quippe etiam ea ſi non geſtetur, & trahatur, nihilo minus quam lacinia præpendens impedit, & præcipitat. Etenim in omnibus ad vitæ munia utendis, quidquid aptam moderationem ſupergreditur, oneri potius quam uſui exuberat. Igitur & immodicæ divitiæ, velut ingentia & enormia gubernacula, facilius mergunt quam regunt: quod habent irritam copiam, noxiam nimietatem. Quia ex ipſis opulentioribus eos potiſſimum video laudari, qui nullo ſtrepitu, modico cultu, diſſimulatis facultatibus agunt; & divitias magnas adminiſtrant ſine oſtentatione, ſine ſuperbia; ſpecie mediocritatis pauperum ſimiles. Quod ſi etiam ditibus ad argumentum modeſtiæ quæritur imago quæpiam & color paupertatis, cur ejus pudeat tenuiores, qui eam non ſimulate, ſed vere fungimur? Poſſum quidem tibi & ipſius nominis controverſiam facere: neminem noſtrum pauperem eſſe qui ſupervacanea nolit, poſcit neceſſaria. quæ natura oppido pauca ſunt. Namque is plurimum habebit, qui minimum deſiderabit. habebit enim quantum volet, qui volet minimum. Et idcirco divitiæ non melius in fundis & in fœnore, quam in ipſo hominis æſtimantur animo. qui ſi eſt avaritia egenus, & ad omne lucrum inexplebilis; nec montibus auri ſatiabitur, ſed ſemper aliquid, ante parta ut augeat, mendicabit. Quæ quidem vera confeſſio eſt paupertatis. Omnis enim cupido adquirendi ex opinione inopiæ venit. Nec refert, quam magnum ſit, quod tibi minus eſt. Non habuit tantam rem familiarem Pſilus, quantam Lælius; nec Lælius, quantam Scipio; nec Scipio, quantam Craſſus dives; at enim nec Craſſus dives, quantam volebat. Ita cum omneis ſuperaret, a ſuamet avaritia ſuperatus eſt: omnibuſque potius dives viſus eſt, quam ſibi. At contra hi Philoſophi, quos commemoravi, non ultra volentes quam poterant, ſed congruentibus deſideriis & facultatibus, jure meritoque dites & beati fuerunt. Pauper enim fis adpetendi egeſtate, dives non egendi ſatietate. quippe quia inopia deſiderio, opulentia faſtidio cernuntur. Igitur, Æmiliane, ſi pauperem me habere vis, prius avarum eſſe doceas neceſſe eſt. Quod ſi nihil in animo deeſt; de rebus extraneis quantum deſit, non laboro: quarum neque laus in copia, neque culpa in penuria conſiſtit. Sed finge hæc aliter eſſe: ac me ideo pauperem, quia mihi Fortuna divitias invidit; eaſque, ut ferme evenit, aut tutor imminuit, aut inimicus eripuit, aut pater non reliquit; hoccine homini obprobrari, [pauperiem,] quod nulli ex animalibus vitio datur? non aquilæ, non tauro, non leoni. Equus ſi virtutibus ſuis polleat, ut ſit æquabilis vector, & curſor pernix; nemo ei penuriam pabuli exprobrat: tu mihi vitio dabis, non facti vel dicti alicujus pravitatem, ſed quod vivo gracili Lare, quod pauciores [ego ſervos] habeo, parcius paſco, levius veſtio, minus obſono? Atqui ego contra; quantulacumque tibi hæc videntur, multa etiam, & nimia arbitror, & cupio me ad pauciora coercere: tanto beatior futurus, quanto collectior. Namque animi, ita ut corporis, ſanitas expedita;

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

pedita; imbellitas laciniosa eſt: certumque ſignum eſt infirmitatis, pluribus indigere. Prorſus ad vivendum, velut ad natandum, is melior, qui onere liberior. Sunt enim ſimiliter etiam in iſta vita humana tempeſtates; levia ſuſtentatui, gravia demerſui. Equidem didici, ea re præcedere maxime Deos hominibus, quod nulla re ad uſum ſui indigeant. Igitur ex nobis, cui quam minimis opus ſit, eum eſſe Deo ſimiliorem. Proinde Deo gratum habitum, ad contumeliam diceretis, rem familiarem mihi peram & baculum fuiſſe, quod utinam tantus animi forem, ut præter eam ſupellectilem nihil quidquam requirerem; ſed eundem ornatum digne geſtarem, quem Crates ultro divitiis abjectis adpetivit! Crates inquam, ſi quid credis, Æmiliane, vir domi inter Thebanos proceres dives & nobilis, amore hujus habitus, quem mihi objectas, rem familiarem largam & uberem populo donavit. multis ſervis a ſeſe remotis ſolitatem delegit: arbores plurimas & frugiferas præ uno baculo ſprevit: villas ornatiſſimas una perula mutavit. quam poſtea, comperta utilitate, etiam carmine laudavit, flexis ad hoc Homericis verſibus, quibus ille Cretam inſulam nobilitat. Principium dicam, ne me hæc ad defenſionem putes confinxiſſe:

Πήρη τις πόλις ἐςὶ μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι τύφῳ
Καλὴ καὶ πίειρα.

Iam cætera tam mirifica. quæ ſi tu legiſſes, magis mihi peram, quam nuptias Pudentillæ invidiſſes. Peram & baculum tu Philoſophis exprobrares? igitur & equitibus faleras, & peditibus clypeos, & ſigniferis vexilla, & denique triumphantibus quadrigas albas & togam palmatam. Non ſunt quidem iſta Platonicæ ſectæ geſtamina, ſed Cynicæ inſignia familiæ. Verumtamen hoc Diogeni & Antiſtheni pera & baculus, quod Regibus diadema, quod Imperatoribus paludamentum, quod Pontificibus galerum, quod lituus Auguribus. Diogenes quidem Cynicus, cum Alexandro Magno de veritate regni certabundus, baculo ſceptri vice gloriabatur. Ipſe denique Hercules invictus, quoniam hæc tibi ut quædam mendicabula nimis ſordent, ipſe inquam Hercules, luſtrator orbis, purgator ferarum, gentium domitor; is tamen Deus cum terras peragraret, paulo prius quam in cœlum ob virtutes ad-

ſcitus

ſcitus eſt, neque una pelle veſtitior fuit, neque uno baculo comitatior. Quod ſi hæc exempla nihili putas, ac me non ad cauſam agendam, verum ad cenſum diſſerundum vocaſti; ne quid tu rerum mearum neſcias, ſi tamen neſcis: profiteor mihi ac fratri meo relictum a patre HS. vicies, paulo ſecus, idque a me longa peregrinatione, & diutinis ſtudiis, & crebris liberalitatibus modice imminutum. Nam & amicorum pleriſque opem tuli, & magiſtris plurimis gratiam retuli; quorundam etiam filias dote auxi. neque enim dubitaſſem equidem vel univerſum patrimonium impendere, ut adquirerem mihi quod majus eſt, contemptum patrimonii. Tu vero, Æmiliane, & id genus homines, uti tu es, inculti & agreſtes, tanti revera eſtis, quantum habetis: ut arbor infœcunda & infelix, [quæ nullum fructum ex ſeſe gignit,] tanti eſt in pretio, quanti lignum ejus in trunco. Attamen parce poſtea, Æmiliane, paupertatem cuipiam objectare, qui nuper uſque agellum Zarathenſem, quem tibi unicum pater tuus reliquerat, ſolus uno aſello ad tempeſtivum imbrem, triduo exarabas. Neque enim diu eſt, cum te crebræ mortes propinquorum immeritis hereditatibus fulſerunt. unde tibi potius, quam ob iſtam teterrimam faciem, Charon nomen eſt? De patria mea vero, quod eam ſitam Numidiæ & Gætuliæ in ipſo confinio, meis ſcriptis oſtendiſti, quibus memet profeſſus ſum, cum Lolliano Avito C. V. præſente publice diſſererem, Semi-Numidam & Semi-Getulum: non video quid mihi ſit in ea re pudendum, haud minus quam Cyro majori, quod genere mixto fuit, Semi-Medus ac Semi-Perſa. Non enim ubi prognatus, ſed uti moratus quiſque ſit, ſpectandum: nec qua regione, ſed qua ratione vitam vivere inierit, conſiderandum eſt. Olitori & cauponi merito eſt cōceſſum, olus & vinum ex nobilitate ſoli cōmendare; vinū Thaſium, olus Phliaſium. Quippe illa terra alumna multum ad meliorem ſaporem juverit, & regio fœcunda, & cœlum pluvium, & ventus clemens, & Sol apricus, & ſolum ſuccidum. Enimvero animo hominis extrinſecus in hoſpitium corporis immigranti, quid ex iſtis addi vel minui ad virtutem vel malitiam poteſt? Quando non in omnibus gentibus varia ingenia provenere? quamquam videantur quædam ſtultitia vel ſolertia inſigniores. Apud ſocordiſſimos Scythas,

Ana-

Anacharſis ſapiens natus eſt; apud Athenienſes catos, Meletides fatuus. Neque hoc eo dixi, quo me patriæ meæ pœniteret, etſi adhuc Syphacis oppidum eſſemus. quo tamen victo, ad Maſiniſſam regem conceſſimus, munere populi Romani; ac deinceps, veteranorum militum novo conditu, ſplendidiſſima colonia ſumus. in qua colonia patrem habui loco principe Duumviralem, cunctis honoribus perfunctum. Cujus ego locum in ea republica exinde ut participare curiam cœpi, nequaquam degener, pari ſpero honore & exiſtimatione tueor. Cur ergo illa protuli? ut mihi tu, Æmiliane, minus poſthac ſuccenſeas: potiuſque ut veniam impertias, ſi per negligentiam forte non elegi illud tuum Atticum Zarathe, ut in eo naſcerer. Nonne vos puditum eſt, hæc crimina, tali viro audiente, tam adſeverate objectare? frivola & inter ſe repugnátia ſimul promere? & utraque tamen reprehendere? An non contraria accuſatis? peram & baculum, ob auſteritatem: carmina & ſpeculum, ob hilaritatem: unum ſervum, ut deparci: treis libertos, ut profuſi? præterea eloquentiam Græcam, patriam Barbaram? Quin igitur tandem expergiſcimini, ac vos cogitatis apud Claudium Maximum dicere, apud virum ſeverum, & totius provinciæ negotiis occupatum? Quin, inquam, vana hæc convicia aufertis? quin oſtenditis, quod inſimulaviſtis, ſcelera immania, & inconceſſa maleficia, & arteis nefandas? Cur veſtra oratio rebus flaccet, ſtrepitu viget? Aggredior enim jam ad ipſum crimen Magiæ, quod ingenti tumultu, ad invidiam mei, accenſum, fruſtrata expectatione omnium, per neſcio quas anileis fabulas deflagravit. Ecquandone vidiſti, Maxime, flammam ſtipula exortam, claro crepitu, largo fulgore, cito incremento? ſedenim materia levi, caduco incendio, nullis reliquiis? Hem tibi illa accuſatio jurgiis inita, verbis aucta, argumentis defecta, nullis poſt ſententiam tuam reliquiis calumniæ permanſura, quæ quidem omnis Æmiliano fuit in iſto uno deſtinata, me Magum eſſe. & ideo mihi libet quærere, ab erudititiſſimis ejus advocatis, quid ſit Magus? Nam ſi, quod ego apud plurimos legó, Perſarum lingua *Magus* eſt, qui noſtra ſacerdos; quod tandem eſt crimen, ſacerdorem eſſe? & rite noſſe, atque ſcire, atque callere, leges cerimoniarum, fas ſacrorum, jus religionum? Si quidem Magia id eſt, quod

quod

quod Plato intrepretatur θεῶν θεραπείαν, cum commemorat, quibuſnam diſciplinis puerum regno adoleſcentem Perſæ imbuant. Verba ipſa divini viri memini. quæ tu mecum, Maxime, recognoſce: δὶς ἑπτὰ δὲ γενομένων ἐτῶν τὸν παῖδα παραλαμβάνουσιν οὓς ἐκεῖνοι βασιλείους παιδαγωγοὺς ὀνομάζουσιν. εἰσὶ δὲ ἐξειλεγμένοι Περσῶν οἱ ἄριστοι δόξαντες ἐν ἡλικίᾳ τέτταρες. ὅ, τε σοφώτατος, καὶ ὁ δικαιότατος, καὶ ὁ σωφρονέστατος, καὶ ὁ ἀνδρειότατος. ὧν ὁ μὲν μαγείαν, τε διδάσκει τὴν Ζωροάστρου, τοῦ Ὡρομάζου. ἔστι δὲ τοῦτο θεῶν θεραπεία. διδάσκει δὲ καὶ τὰ βασιλικά. Auditis ne Magiam, qui eam temere accuſatis, artem eſſe Diis immortalibus acceptam; colendi eos ac venerandi pergnaram, piam ſcilicet, & divini ſcientem, jam inde a Zoroaſtre & Oromazo auctoribus ſuis nobilem, Cœlitum antiſtitam? quippe quæ inter prima regalia docetur, nec ulli temere inter Perſas conceſſum eſt Magum eſſe, haud magis quam regnare. Idem Plato in alia ſermocinatione, de Zamolxi quodam Thraci generis, ſed ejuſdem artis viro, ita ſcriptum reliquit: θεραπεύεσθαι δὲ τὴν ψυχήν, ἔφη, ὦ μακάριε, ἐπῳδαῖς τισι, τὰς δ' ἐπῳδὰς τοὺς λόγους εἶναι τοὺς καλούς. Quod ſi ita eſt, cur mihi noſſe non liceat vel Zamolxi bona verba, vel Zoroaſtris ſacerdotia? Sin vero, more vulgari, eum iſti proprie Magum exiſtimant, qui communione loquendi cum Diis immortalibus ad omnia, quæ velit, incredibili quadam vi cantaminum polleat; oppido miror, cur accuſare non timuerint quem poſſe tantum fatentur. Neque enim tam occulta & divina potentia caveri poteſt itidem ut cætera. Sicarium qui in judicium vocat, comitatus venit: qui venenarium accuſat, ſcrupuloſius cibatur: qui furem arguit, ſua cuſtodit. Enimvero qui Magum, qualem iſti dicunt, in diſcrimen capitis deducit, quibus comitibus, quibus ſcrupulis, quibus cuſtodibus perniciem cœcam & inevitabilem prohibeat? nullis ſcilicet. Et ideo id genus crimen non eſt ejus accuſare, qui credit. Verum hæc ferme communi quodam errore imperitorum Philoſophis objectantur: ut partim eorum qui corporum cauſas meras & ſimpliceis rimantur, inreligioſos putent, eoque ajant Deos abnuere; ut Anaxagoram, & Leucippum, & Democritum, & Epicurum, cæteroſque rerum naturæ patronos: partim autem, qui Providentiam mundi curioſius veſtigant, & impenſius Deos celebrant, eos vero vulgo

Magos

Magos nominent; quaſi facere etiam ſciant, quæ ſciant fieri: ut olim fuere Epimenides, & Orpheus, & Pythagoras, & Hoſtanes. Ac dein ſimiliter ſuſpectatus eſt Empedocli καθαρμὸς, Socrati δαιμόνιον, Platonis τὸ ἀγαθόν. Gratulor igitur mihi, cum & ego tot & tantis viris adnumeror. Cæterum ea quæ ab illis ad oſtendendum crimen objecta ſunt vana & inepta & ſimplicia, vereor ne ideo tantum crimina putes, quod objecta ſunt. *Cur*, inquit, *piſcium quædam genera quæſiſti?* Quaſi id cognitionis gratia Philoſopho facere non liceat, quod luxurioſo gulæ cauſa liceret? *Cur mulier libera tibi nupſit poſt annos tredecim viduitatis?* Quaſi non magis mirandum ſit, quod tot annis non nupſerit. *Cur priusquam tibi nuberet, ſcripſit neſcio quid in epiſtola, quod ſibi videbatur?* Quaſi quiſquam debeat cauſas alienæ ſententiæ reddere. *At enim major natu non eſt juvenem aſpernata.* Igitur hoc ipſum argumentum eſt, nihil opus Magia fuiſſe, ut nubere vellet mulier viro, vidua cœlibi, major juniori. Jam & illa ſimilia: *Habet quiddam Apuleius domi, quod ſecreto colit.* Quaſi non id potius crimen ſit, quod colas non habere. *Cecidit præſente Apuleio puer.* Quid enim ſi juvenis, quid ſi etiam ſenex adſiſtente me corruiſſet? vel morbo corporis impeditus, vel lubrico ſoli prolapſus? Hiſcine argumentis Magiam probatis? caſu puerili, & matrimonio mulieris, & obſonio piſcium? Poſſem equidem bono periculo, vel his dictis contentus, perorare. Quoniam tamen mihi pro accuſationis longitudine largiter aquæ ſupereſt; cedo, ſi videtur, ſingula conſideremus. Atque ego omnia objecta, ſeu vera, ſeu falſa ſint, non negabo; ſed perinde atque ſi facta ſint, fatebor: ut omnis iſta multitudo, quæ plurima undique ad audiendum convenit, aperte intelligat, nihil in Philoſophos non modo vere dici, ſed ne falſo quidem poſſe confingi, quod non ex innocentiæ fiducia, quamvis liceat negare, tamen habeant potius defendere. Primum igitur argumenta eorum convincam ac refutabo; nihil ea ad Magiam pertinere: deinde, etſi maxime Magus forem; tamen oſtendam, neque cauſam ullam, neque occaſionem fuiſſe, ut me in aliquo maleficio experirentur. Ibi etiam de falſa invidia, deque epiſtolis mulieris perperam lectis, & nequius interpretatis, deque matrimonio meo ac Pudentillę diſputabo. idque a me ſuſceptum officii

officii gratia, quam lucri cauſa, docebo. Quod quidem matrimonium noſtrum Æmiliano huic, immane quanto angori quantæque invidiæ fuit. inde omnis hujuſce accuſationis obeundæ ira & rabies, & denique inſania exorta eſt. Quæ ſi omnia palam & dilucide oſtendero; tunc denique te, Claudi Maxime, & omneis qui adſunt conteſtabor, puerum illum Sicinium Pudentem privignum meum, cujus obtentu & voluntate a patruo ejus accuſor, nupertime curæ meæ ereptum, poſtquam frater ejus Pontianus & natu major & moribus melior diem ſuum obiit: atque ita in me ac matrem ſuam nefarie efferatum, non mea culpa, deſertis liberalibus ſtudiis, ac repudiata omni diſciplina, ſceleſtis accuſationis hujus rudimentis, patruo Æmiliano potius quam fratri Pontiano ſimilem futurum. Nunc, ut inſtitui, proficiſcar ad omnia Æmiliani hujuſce deliramenta; orſus ab eo quod ad ſuſpicionem Magię, quaſi validiſſimum in principio dici animadvertiſti, nonnulla me piſcium genera per quoſdam piſcatores pretio quæſiſſe. Vtrum igitur horum ad ſuſpectandam Magiam valet? quod ne piſcatores mihi piſcem quæſierunt? ſcilicet ergo phrygionibus aut fabris negotium iſtud dandum fuiſſe: atque ita opera cujuſque artis permutanda, ſi vellem calumnias veſtras vitare; ut faber mihi piſcem everreret; ut piſcator mutuo lignum dedolaret. An ex eo intellexiſtis, maleficio quæri piſculos, quod pretio quęrebantur? Credo, ſi convivio vellem; gratis quæſiſſem. Quin igitur etiam ex aliis pleriſque me arguitis? Nam ſępenumero & vinum, & olus, & pomum, & panem pretio mutavi. Eo pacto cupedinariis omnibus famem decernis. Quis enim ab illis obſonare audebit? ſiquidem ſtatuitur, omnia edulia quæ depenſo parantur, non cænæ ſed Magiæ deſtinari. Quod ſi nihil remanet ſuſpicionis, neque in piſcatoribus mercede invitatis, quod ſolent, [ad piſcem capiundum,] quos tamẽ nullos ad teſtimonium produxere; quippe qui nulli fuerunt; neque in ipſo pretio rei venalis, cujus tamen quantitatem nullam taxavere; ne, ſi mediocre pretium dixiſſent, contemneretur; ſi plurimum, non crederetur. Si in his, ut dico, nulla ſuſpicio eſt; reſpondeat mihi Æmilianus, quo proximo ſigno ad accuſationem Magiæ ſit inductus. *Piſces*, inquit, *quæris*. Nolo negare. Sed oro te, qui piſces quærit, Magus eſt? Equidem non magis arbitror,

tror, quam ſi lepores quærerem, vel apros, vel altilia. An ſoli piſces habent aliquid occultum aliis, ſeu Magis cognitum? Hoc ſi ſcis quid ſit, Magus es profecto: ſin neſcis, confitearis neceſſe eſt id te accuſare quod neſcis. Tam rudeis vos eſſe omnium literarum, omnium denique vulgi fabularum, ut ne fingere quidem poſſitis iſta veriſimiliter. Quid enim competit ad amoris ardorem accendendum, piſcis brutus & frigidus, aut omnino res pelago quæſita? Niſi forte hoc vos ad mendacium induxerit, quod Venus dicitur pelago exorta. Audi, ſis, Tannoni Pudens, quam multa neſcieris, qui de piſcibus argumentum Magiæ recepiſti. At ſi Virgilium legiſſes, profecto ſciſſes, alia quæri ad hanc rem ſolere. Ille enim, quantum ſcio, enumerat vittas molleis, & verbenas pingueis, & thura maſcula, & licia diſcolora: præterea laurum fragilem, limum durabilem, ceram liquabilem: nec minus, quæ jam in opere ſerio ſcripſit:

Falcibus & meſſæ ad Lunam quæruntur ahenis
Pubentes herbæ, nigri cum lacte veneni.
Quæritur & naſcentis equi de fronte revulſus,
Et matri præreptus amor. -----

At tu piſcium inſimulator, longe diverſa inſtrumenta Magis adtribuis: non frontibus teneris detergenda, ſed dorſis ſquallentibus exſcindenda: nec fundo revellenda, ſed profundo extrahenda: nec falcibus metenda, ſed hamis inuncanda. Poſtremo, in maleficio ille venenum nominat, tu pulmentum: ille herbas & ſurculos, tu ſquamas & oſſa: ille pratum decerpit, tu fluctum ſcrutaris. Memoraſſem tibi etiam Theocriti paria, & alia Homeri, & Orphei plurima, & ex comœdiis & tragœdiis Græcis, & ex hiſtoriis multa repetiſſem; ni te dudum animadvertiſſem Græcam Pudentillę epiſtolam legere nequiviſſe. Igitur unum etiam poëtam Latinum attingam, verſus ipſos, quos agnoſcent qui Lævium legere:

Philtra omnia undique eruunt.
Antiphates illud quæritur,
Trochiſci, jynges, tæniæ,
Radiculæ, herbæ, ſurculi,
Aureæ ilices, bichordilæ,
Hinnientium dulcedines.

Hæc & alia quæſiſſe me potius quam piſces, longe veriſimilius confinxiſſes. (his etenim fortaſſe per famam pervulgatam fides fuiſſet) ſi tibi ulla eruditio adfuiſſet. Enimvero piſcis ad quam rem faciat captus, niſi ad epulas coctus? cæterum ad Magiam nihil. Quamquam videatur nihil adjurare, dicam unde id conjectem, Pythagoram plerique Zoroaſtri ſectatorem, ſimiliterque Magiæ peritum arbitrati, cum memoria prodiderunt, cum animadvertiſſet proxime Metapontum, in litore Italiæ ſibi, quam ſubſicivam Græciam fecerat, a quibuſdam piſcatoribus everriculum trahi; fortunam jactus ejus emiſſe: & pretio dato, juſſiſſe illico piſces eos, qui capti tenebantur, ſolvi retibus, & reddi profundo. Quos ſcilicet eum de manibus miſſurum non fuiſſe, ſi quid in his utile ad Magiam comperiſſet. Sed enim vir egregie doctus, & veterum æmulator, meminerat Homerum poëtam multiſcium, vel potius cunctarum rerum adprime peritum, vim omnem medicaminum non mari ſed terræ adſcripſiſſe: cum de quadam ſaga ad hunc modum memoravit:

Τοῖα Διὸς θυγάτηρ ἔχε φάρμακα μητιόεντα,
Ἐσθλά, τά οἱ Πολύδαμνα πόρεν Θῶνος παράκοιτις
Αἰγυπτίη, τῇ πλεῖστα φέρει ζείδωρος ἄρουρα
Φάρμακα, πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά.

Itemque alibi carminum ſimiliter:

Ὣς ἄρα φωνήσας, πόρε φάρμακον Ἀργειφόντης
Ἐκ γαίης ἐρύσας.

Cum tamen numquam apud eum marino aliquo & piſculento medicavit nec Protheus faciem, nec Vlyſſes ſcrobem, nec Æolus follem, nec Helena crateram, nec Circe poculum, nec Venus cingulum. At vos ſoli reperti eſtis ex omni memoria, qui vim herbarum, & radicum, & ſurculorum, & lapillorum, quaſi quadam colluvione naturæ, de ſummis montibus in mare transferatis, & penitis piſcium ventribus inſuatis. Igitur ut ſolebat ad Magorum cerimonias advocari Mercurius carminum vector, & illex animi Venus, & Luna noctium conſcia, & manium potens Trivia: vobis auctoribus, poſthac Neptunus cum Salacia, & Portunus cum omni choro Nereïdum, ab æſtibus fretorum ad æſtus amorum transferentur. Dixi, cur non arbitrer quidquam negotii eſſe Magis & piſcibus Nunc, ſi videtur, credamus Æmiliano, ſolere piſces etiam ad Magicas poteſtates adjuvare, num ergo propterea, quicumque [piſcem] quærit, & ipſe Magus eſt? Eo quidem pacto, & qui myoparones quæſierit, pirata erit: &

qui vectem, perfoſſor: & qui gladium, ſicarius. Nihil in rebus omnibus tam innoxium dices, quin id poſſit aliquid aliqua obeſſe: nec tam lætum, quin poſſit ad triſtitudinem intelligi. Nec tamen idcirco omnia ad nequiorem ſuſpicionem trahuntur. ut ſi thus & caſiam & myrrham, cæteroſque id genus odores funeri tantum emptos arbitreris; cum & medicamento parentur, & ſacrificio. Cæterum eodem piſcium argumento, etiam Menelai ſocios putabis Magos fuiſſe, quos ait Poëta præcipuus, flexis hamulis apud Pharum inſulam famem propulſaſſe. etiam mergos, & delphinos, & ſcyllas, tu eodem referes: etiam gulones omneis, qui impenſo piſces pretio a piſcatoribus mercantur: etiam ipſos piſcatores qui omnium generum piſceis arte anquirunt. Cur ergo & tu quæris? Nolo equidem, nec neceſſarium habeo tibi dicere: ſed per te, ſi potes, ad hoc quæſiſſe me argue, ut ſi helleborum, vel cicutam, vel ſuccum papaveris emiſſem, item alia ejuſdem modi, quorum moderatus uſus ſalutaris, ſed commixtio vel quantitas noxia eſt: quis æquo animo pateretur, ſi me per hoc veneficii arceſſeres, quod ex illis poteſt homo occidi? Videamus tamen quæ fuerint piſcium genera, tam neceſſaria ad habendum, tamque rara ad reperiendum, ut merito ſtatuto præmio quærerentur. Tria omnino nominaverant: unum falſi, duo mentiti. Falſi, quod *leporem marinum* fuiſſe dixerunt, qui alius omnino piſcis fuit, quem mihi Themiſon ſervus noſter, medicinæ non ignarus, ut ex ipſo audiſti, ultro adtulit ad inſpiciundum. nam quidem leporem nondum etiam invenit. Sed profiteor me quærere & cætera, non piſcatoribus modo, verum etiam amicis negotio dato, quicumque minus cognitu generis piſcis inciderit, ut ejus mihi aut formam commemorent, aut ipſum vivum; vel ſi id nequierint, vel mortuum oſtendant. Quamobrem id faciam, mox docebo. Mentiti autem ſunt callidiſſime accuſatores mei, ut ſibi videntur, cum mead finem calumniæ confinxerunt, duas res marinas, impudicis vocabulis quæſiſſe. quas Tannonius ille, cum utriuſque ſexus genitalia intelligi vellet, ſed eloqui propter infantiam cauſidicus ſummus nequiret; multum ac diu hæſitans, tandem *virile marinum*, neſcio qua circumlocutione male ac ſordide nominavit. Sed enim *feminal* nullo pacto reperiens munditer dicere,

tice, ad mea ſcripta confugit, & e quodam meo libro legit: *Interfeminium tegat, & femoris objectu, & palmæ velamento.* Hic etiam, pro ſua gravitate vitio mihi vortebat, *quod me nec ſordidiora dicere honeſte pigeret.* At ego illi contra juſtius exprobraverim, quod qui eloquentiæ patrocinium vulgo profiteatur, etiam honeſta dictu ſordide blatteret, ac ſæpe in rebus nequaquam difficilibus fringultiat, vel omnino obmuteſcat. Cedo enim, ſi ego de Veneris ſtatua nihil dixiſſem, neque *interfeminium* nominaſſem; quibus tandem verbis accuſaſſes crimen illud, tam ſtultitiæ quam linguæ tuæ congruens? An quidquam ſtultius, quam ex nominum propinquitate vim ſimilem rerum conjectari? Et fortaſſean præacute reperiſſe vobis videbamini? At quæſiſſe me fingeretis ad illecebras Magicas duo hæc marina, *Veretillam*, & *Virginal*. diſce enim nomina rerum Latina, quæ propterea varie nominavi, ut denuo inſtructius accuſes. Memento tamen tam ridiculum argumentum fore, deſiderata ad res Venereas marina obſcœna, quam ſi dicas marinum pectinem comendo capillo quæſitum, vel aucupandis volantibus piſcem accipitrem, aut venandis apris piſcem apriculum, aut eliciendis mortuis marina calvaria. Reſpondeo igitur ad hunc veſtrum locum, non minus inſulſe quam abſurde commentum, me haſce nugas marinas & quiſquilias litoraleis neque pretio neque gratis quæſiſſe. Illud etiam præterea reſpondeo, neſciſſe vos quid a me quæſitum fingeretis. Hæc enim frivola, quæ nominaſtis, pleraque in litoribus omnibus congeſtim & acervatim jacent, & ſine ullius opera, quamlibet leviter motis fluctiuculis, ultro foros evolvuntur. Quin ergo dicitis me eadem opera pretio impenſo per plurimos piſcatores quæſiſſe de litore, conchulam ſtriatam teſtam habentem, calculum teretem; præterea cancrorum furcas, echinorum calyculos, lolliginum ligulas: poſtremo aſſulas, feſtucas, reſticulas, & oſtrea Pergami vermiculata: denique muſcum, & algam, & cætera maris ejectamenta, quæ ubiq; litorum ventis expelluntur, ſalo exſpuuntur, tempeſtate reciprocantur, tranquillo deſeruntur. Neque enim minus iſtis, quæ commemoravit, accommodari poſſunt, ſimiliter ex vocabulo ſuſpiciones. *Poſſe dicitis ad res Venereas ſupta de mari ſpuria & faſcina, propter nominum ſimilitu-*

dinem. qui minus poſſit ex eodem litore calculus ad veſicam, teſta ad teſtamentum, cancer ad ulcera, alga ad querquerum? Næ tu, Claudi Maxime, nimis patiens vir es, & oppido proxima humanitate, qui haſce eorum argumentationes diu hercle perpeſſus es. Equidem cum hæc ab illis quaſi gravia & invincibilia dicerentur, illorum ſtultitiam ridebam, tuam patientiam mirabar. Cæterum, quamobrem plurimos jam piſces cognoverim, quorundam adhuc neſcius eſſe nolui, diſcat Æmilianus; quoniam uſque adeo rebus meis curat; quamquam eſt jam præcipiti ævo, & occidua ſenectute; tamen ſi videtur, ſuſcipiat doctrinam, ſeram plane, & poſtumam. Legat veterum Philoſophorum monumenta: tandem ut intelligat, non me primum hæc requiſiſſe, ſed jampridem majores meos: Ariſtotelem dico, & Theophraſtum, & Eudemum, & Lyconem, cæteroſque Platonis minores: qui plurimos libros de genitu animalium, deque victu, deque particulis, deque omni differentia reliquerunt. Bene, quod apud te, Maxime, cauſa agitur. qui pro tua eruditione legiſti profecto Ariſtotelis Περὶ ζώων γενέσεως, Περὶ ζώων ἀνατομῆς, Περὶ ζώων ἱστορίας multijuga volumina: præterea Problemata innumera ejuſdem: tum ex eadem ſecta cæterorum, in quibus id genus varia tractantur. Quæ tanta cura conquiſita, ſi honeſtum & glorioſum fuit illis ſcribere, cur turpe ſit nobis experiri? præſertim cum ordinatius & cohibilius eadem Græce & Latine adnitar conſcribere, & in omnibus aut omiſſa anquirere, aut defecta ſupplere? Permittite, ſi operæ eſt, quædam legi de Magicis meis; ut ſciat me Æmilianus, plura, quam putat, quærere & ſedulo explorare. Prome tu librum ex Græcis meis: ſi quos forte hic amici habuere. ſed utique Naturalium Quæſtionum: at quintum maxime, in quo plura de piſcium genere tractata ſunt. Interea dum hic quærit, ego exemplum rei competens dixero. Sophocles poeta Euripidi æmulus & ſuperſtes, vixit enim ad extremam ſenectam: cum igitur accuſaretur a filio ſuomet dementiæ, quaſi jam per ætatem deſiperet: protuliſſe dicitur Coloneum ſuam, peregregiam tragœdiarum, quam forte tum in eo tempore conſcribebat, eamque judicibus legiſſe, nec quidquam amplius pro defenſione ſua addidiſſe; niſi ut audacter dementiæ condemnarent, ſi carmina ſenis diſplicerent. Ibi ego compe-

rior,

rior, omneis judiceis tanto poëtæ adſurrexiſſe, miris laudibus eum tuliſſe, ob argumenti ſolertiam, & cothurnum facundiæ: nec ita multum omneis abfuiſſe, quin accuſatorem potius dementiæ condemnarent. Inveniſti tu librum? Beaſti. Cedo enim experiamur, an & mihi poſſint in judicio literæ meę prodeſſe. Lege pauca de principio, dein quędam de piſcibus. At tu, interea dum legit, aquã ſuſtine.

* * *

Deeſt locus Græcus ex Quæſtionibus Naturalibus Apuleii.

Audiſti, Maxime, quorum pleraque ſcilicet legeras apud antiquos Philoſophorum. & memento, de ſolis piſcibus hæc volumina a me conſcripta, qui eorum coitu progignantur, qui ex limo coaleſcant; quoties & quid anni cujuſque eorum generis feminæ ſubent, mares ſuriant; quibus membris & cauſis diſcreverit natura *viviparos* eorum & *oviparos*, ita enim appello, quæ Græci ζωοτόκα καὶ ᾠοτόκα. Et ne operoſe per omnes animalium genitus pergam, deinde de differentia & victu, & membris, & ætatibus, cæteriſque plurimis, ſcitu quidem neceſſariis, ſed in judicio alienis. Pauca etiam de Latinis ſcriptis meis ad eamdem peritiam pertinentibus, legi jubebo. in quibus animadvertes, cum in eis cognitu rara, tum nomina etiam Romanis inuſitata, & in hodiernum, quod ſciam, infecta: ea tamen nomina labore meo & ſtudio ita de Græcis provenire, ut tamen Latina moneta percuſſa ſint. Vel dicant nobis, Æmiliane, patroni tui, ubi legerint Latine hæc pronuntiata vocabula. De ſolis aquatilibus dicam, nec cætera animalia, niſi in communibus differentiis, adtingam. Auſculta igitur quæ dicam. Iam me clamabis Magica nomina Ægyptio vel Babylonico ritu percenſere.

* * *

Deſunt Græca vocabula.

Poſſum etiam pergere, ſed non eſt operæ in iſtis diem terere, ut ſit mihi tempus aggredi ad cætera; hæc interim, quæ dixit, pauca recita, Latine a me enuntiata.

* * *

Deſunt Latina vocabula, ex ſuperioribus Græcis traducta.

Vtrum igitur putas Philoſopho, non ſecundum Cynicam temeritatem rudi & indocto, ſed qui ſe Platonicæ ſcholæ meminerit; utrum ei putas turpe,

O 3 ſcire

ſcire iſta an neſcire? negligere, an curare? noſſe quãna ſit etiam in iſtis Providentiæ ratio, an de Diis immortalibus matri & patri credere? Q. Ennius Hedyphageticis, quæ verſibus ſcripſit; innumerabilia piſcium genera enumerat; quæ ſc. curioſe cognoverat. Paucos verſus memini. eos dicam:

Omnibus ut Clypea præſtat muſtela marina,
Mures ſunt Æni, aſpera & oſtrea plurima Abyſi,
Eſt Mytilenæ, pecten, aperque apud Vmbraciæ amnes.
Brudùſii ſargus bonus eſt. hunc, magnus erit ſi,
Sume. Apriclum piſcem ſcito primum eſſe Tarenti.
Surrenti chemas. glaucum Cumas apud. at quid?
Scarum præterii, cerebrum Iovis pæne ſupremi.
Neſtoris ad patriam hic capitur magnuſque bonuſque.
Melanurum, turdum, merulamq; umbramq; marinam.
Polypus Corciræ, cálvaria pinguia Atarnæ,
Purpura, muriculi, murex, dulces quoque echini.

Alios etiam multis verſibus decoravit, & ubi gentium quiſque eorum inveniatur, oſtendit: qualiter aſſus aut juſſulentus optime ſapiat. nec tamen ab eruditis reprehenditur. Ne ego reprehendar, qui res pauciſſimis cognitas Græce & Latine propriis & elegantibus vocabulis conſcribo? Cum hoc ſatis dixi, tum aliud accipe. Quid enim tandem, ſi medicinæ neque inſtudioſus, neque imperitus, quæpiam remedia ex piſcibus quæro; ut ſane ſunt plurima. Cum in aliis omnibus rebus eodem naturæ munere interſperſa atque interſeminata, tum etiam nonnulla in piſcibus; an remedia noſſe & ea conquirere Magi potius eſſe, quam Medici, quam denique Philoſophi putas? qui illis non ad quæſtum, ſed ad ſuppetias uſurus eſt. Veteres quidem medici, etiam carmina, remedia vulnerum norant; ut omnis vetuſtatis certiſſimus auctor Homerus docet: qui facit Vliſſi de vulnere ſanguinem profluentem ſiſti cantamine. Nihil enim quod ſalutis ferendæ gratia fit, criminoſum eſt. *At enim*, inquit, *piſcem cui rei niſi malæ proſcidiſti, quem tibi Themiſon ſervus adtulit?* Quaſi vero non paulo prius dixerim, me de particulis omnium animalium, de ſitu earum, deque numero, deque cauſa conſcribere; ac libros Ἀνατομῶν Ariſtotelis & explorare ſtudio, & augere. Atque adeo miror, quod unum a me piſciculum inſpectum ſciatis, cum jam plurimos, qui ubicumque locorum oblati ſunt, æque inſpexerim. præſertim quod ego nihil clanculo, ſed omnia in propatulo ago. at quivis

vis vel extrarius arbiter adſiſtat, more hoc & inſtituto magiſtrorum meorum, qui ajunt hominem liberum & magnificum debere, ſi queat, in primori fronte animum geſtare. Hunc adeo piſciculum quem vos *leporem marinum* nominatis, plurimis qui aderant oſtendi. necdum etiam decerno quid vocent, niſi quæram ſane accuratius, quod nec apud veteres Philoſophos proprietatem ejus piſcis reperio. quamquam ſit omnium rariſſima, & hercule memoranda. Quippe ſolus ille, quantum ſciam, cum ſit cætera exoſſis; duodecim numero oſſa, ad ſimilitudinem talorum ſuillorum, in ventre ejus connexa & catenata ſunt. Quod Ariſtoteles ſi ſciſſet; nunquam profecto omiſiſſet ſcripto prodere: qui aſelli piſcis ſolius omnium in media alvo corculum ſitum pro maximo memoravit. *Piſcem*, inquit, *proſcidiſti*. Hoc quis ferat Philoſopho crimen eſſe, quod lanio vel coco non fuiſſet? *Piſcem proſcidiſti*. quod crudum? id accuſas? ſi cocto ventrem ruſparer, hepatia ſuffoderem, ita ut apud te puerulus ille Sicinius Pudens ſuomet obſonio diſcit, eam rem non putares accuſandam? Atqui majus crimen eſt Philoſopho comeſſe piſceis, quam inſpicere. An hariolis licet jocinera rimari, Philoſopho contemplari non licebit? qui ſe ſciat omnium animalium aruſpicem, omnium Deum ſacerdotem? Hoc in me accuſas, quod ego & Maximus in Ariſtotele miramur. cujus niſi libros bibliothecis exegeris, & ſtudioſorum manibus extorſeris, accuſare me non potes. Sed de hoc pæne plura quam debui. Nunc præterea vide, quam ipſi ſeſe revincant. Ajunt, *mulierem Magicis artibus, marinis illecebris a me petitam*, eo in tempore, quo me non negabunt in Gætuliæ mediterraneis montibus fuiſſe; ubi piſces per Deucalionis diluvia reperiantur. quod ego gratulor neſcire iſtos, legiſſe me Theophraſti quoque Περὶ δακετῶν καὶ βλητικῶν, & Nicandri Θηριακά. Cæterum me etiam veneficii poſtularent, ut qui hoc negotium ex lectione & æmulatione Ariſtotelis nactus ſum: nonnihil & Platone me adhortante. qui ait, eum, qui iſta veſtiget, φρονεῖν ἀθάνατα καὶ θεῖα αὐτὴν ἄνπερ ἀληθείας ἐφάπτηται). Nunc quoniam piſces horum ſatis patuerunt; accipe aliud; pari quidem ſtultitia, ſed multo tanto vanius & nequius excogitatum. Scierunt & ipſi, argumentum piſcarium futile & nihil futurum; præterea novitatem ejus

ridiculam. Quis enim fando audivit, ad maleficia Magica deſquammari & exdorſuari piſceis ſolere? Potius aliquid de rebus pervulgatioribus, & jam creditis fingendum eſſet. Igitur ad præſcriptum opinionis & famæ, confinxere puerum quempiam carmine cantatum, remotis arbitris, ſecreto aliquo loco, arula & lucerna paucis conſciis teſtibus, ubi incantatus ſit, corruiſſe: poſtea neſcientem ſui, excitatum. Nec ultra iſti quidem progredi mendacio auſi. Etenim, fabula ut impleretur, addendum etiam illud fuit, puerum eumdem multa præſagio prædixiſſe. quippe hoc emolumentum canticis accipimus, Præſagium, & Divinationem. Nec modo vulgi opinione, verum etiam doctorum virorum auctoritate, hoc miraculum de pueris confirmatur. Memini me apud Varronem Philoſophum, virum accuratiſſime doctum atque eruditum, cum alia hujuſmodi, tum hoc etiam legere: Tralibus de eventu Mithridatici belli Magica percontatione conſulentibus, puerum in aqua ſimulachrum Mercurii contemplantem, quæ futura erant centum ſexaginta verſibus ceciniſſe. Itemque Fabium, cum quingentos denarios perdidiſſet, ad Nigidium conſultum veniſſe: ab eo pueros carmine inſtinctos indicaſſe ubi locorum defoſſa eſſet crumena, cum parte eorum, cæteri ut forent diſtributi; unum etiam denarium ex eo numero habere M. Catonem Philoſophum, quem ſe a pediſſequo in ſtipem Apollinis accepiſſe Cato confeſſus eſt. Hæc & alia apud pleroſque de Magicis pueris lego equidem. Sed dubius ſententiæ ſum, dicamne fieri poſſe, an negem. Quamquam Platoni credam, inter Deos atque homines, natura & loco medias quaſdam Divorum poteſtates interſitas, eaſque Divinationes cunctas & Magorum miracula gubernare. Quin & illud mecum reputo, poſſe animum humanum, & puerilem præſertim ſimplicemque, ſeu carminum avocamento, ſive odorum delinimento ſoporari, & ad oblivionem præſentium exſternari: & pauliſper remota corporis memoria, redigi ac redire ad naturam ſuam, quæ eſt immortalis ſcilicet & divina; atque ita, veluti quodam ſopore futura rerum præſagire. Verum enimvero, utut iſta ſeſe habent, ſi qua fides hiſce rebus impertienda eſt, debet ille neſcio qui puer providus, quantum egô audio, & corpore decorus atque integer deligi, & animo ſolers, & ore facun-

dus: ut in eo aut divina poteſtas, quaſi bonis ædibus, diverſetur, digne ſi tamen ea pueri corpori includitur: aut ipſe animus expergitus, cito ad divinam naturam redigatur: quæ ei prompte inſita, & nulla oblivione ſaucia & hebes, facile reſumatur. Non enim ex omni ligno, ut Pythagoras dicebat; debet Mercurius exſculpi. Quod ſi ita eſt; nominate quis ille fuerit puer, ſanus, incolumis, ingenioſus, decorus, quem ego carmine dignatus ſim initiare. Cæterum Thallus quem nominaſtis, medico potius quam Mago indiget, eſt enim miſer morbo comitiali ita côfectus; ut ter aut quater die ſæpenumero, ſine ullis cantaminibus, corruat, omniaque membra conflictationibus debilitet: facie ulceroſus, fronte & occipitio conquaſſatus, oculis hebes, naribus hiulcus, pedibus caducus. Maximus omnium Magus eſt, quo præſente Thallus diu ſteterit, ita plerumque morbo ceu ſomno vergens inclinatur. Eum tamen vos carminibus meis ſubverſum dixiſtis: quod forte me coram ſemel decidit. Conſervi ejus plerique adſunt, quod exhiberi denuntiaſtis. Poſſunt dicere omnes quid in Thallo deſpuant: cur nemo audeat cum eo ex eodem catino cænare, eodem poculo bibere. Et quid ego de ſervis? vos ipſi videtis. Negate Thallum, multo prius quam ego Oeam venirem, corruere eo morbo ſolitum, medicis ſæpenumero oſtenſum. Negant hoc conſervi ejus qui ſunt in miniſterio veſtro? Omnium rerum convictum me fatebor; niſi rus de omnium conſenſu diu ablegatus eſt, in longinquos agros, ne familiam contaminaret. Quod ita factum nec ab illis negari poteſt, eo nec potuit hodie a nobis exhiberi. Nam ut omnis iſta accuſatio temeraria & repentina fuit; nudiuſtertius nobis Æmilianus denuntiavit, ut ſervos numero quindecim apud te exhiberemus. Adſunt quatuordecim, qui in oppido erant. Thallus ſolus rus ablegatus, ut dixi, ferme ad centeſimum lapidem, longe ex oculis. Thallus ſolus abeſt. ſed miſimus, qui eum curriculo advehat. Interroga, Maxime, quatuordecim ſervos quos exhibemus, Thallus puer ubi ſit, & quam ſalve agat: interroga ſervos accuſatorum meorum, non negabunt, turpiſſimum puerum corpore putri & morbido caducum, barbarum, ruſticanum. Bellum vero puerum elegiſtis, quem quis ſacrificio adhibeat, cujus caput contingat, quem puro pallio

amiciat, a quo reſponſum ſperet. Vellem hercule adeſſet. tibi eum, Æmiliane, permiſiſſem, ut teneres ipſe, ut interrogares. Iam in media quæſtione, hic ibidem pro tribunali, oculos truceis in te invertiſſet, faciem tuam ſpumabundus conſpuiſſet, manus contraxiſſet, caput ſuccuſſiſſet, poſtremo in ſinu tuo corruiſſet. Quatuordecim ſervos, quos poſtulaſti, exhibeo: cur illis ad quæſtionem nihil uteris? Vnum puerum, atque eum caducum, requiris; quem olim abeſſe pariter mecum ſcis? Quæ alia eſt evidentior calumnia? Quatuordecim ſervi petitu tuo adſunt, eos diſſimulas: unus puerulus abeſt, eum inſimulas. Poſtremo quidvis? puta Thallum adeſſe. Vis probare, eum præſente me concidiſſe? Vltro confiteor. Carmine id factum dicis? hoc puer neſcit: ego, non factum, revincto. Nunc, caducum eſſe puerum, nec tu audebis negare. Cur ergo carmini potius, quam morbo adtribuatur ejus ruina? An evenire non potuit, ut forte præſente me idem pateretur, quod ſæpe alias multis præſentibus? Quod ſi Magicum putarem, caducum dejicere, quid opus carmine fuit? cum incenſus Gagates lapis, ut apud Phyſicos lego, pulchre & facile hunc morbum exploret: cujus odore etiam in venalitiis vulgo ſanitatem aut morbum venalium experiantur. Etiam orbis a figulo circumactus, non difficile ejuſdem valitudinis hominem vertigine ſui corripit. ita ſpectaculum rotationis, ejus animum ſaucium debilitat. ac multo plus ad caducos conſternendos figulus valet, quam Magus. Tu fruſtra poſtulaſti, ut ſervos exhiberem: ego non de nihilo poſtulo, ut nomines, qui nam teſtes huic piaculari ſacro adfuerint, cum ego ruentem Thallum impellerem. Vnum omnino nominas puerulum iſtum Sicinium Pudentem, cujus me nomine accuſas; is enim adfuiſſe ſe dicit. cujus pueritia etſi nihil ad religionem ſuffragaretur, tamen accuſatio fidem derogaret. Facilius fuit, Æmiliane, ac multo gravius, tete ut ipſum diceres interfuiſſe, & ex eo ſacra cœpiſſe dementire potius, quam totum negotium quaſi ludicrum pueris donares. *Puer cecidit, puer vidit:* num etiam puer aliquis incantavit? Hic ſatis veteratorie Tannonius Pudens, cum hoc quoque mendacium frigere, ac prope jam omnium vultu & murmure exploſum videret; ut vel ſuſpiciones quorumdam ſpe moraretur, ait pueros alios producturum, qui

ſint

ſint æque a me incantati. atque ita ad aliam ſpeciem argumenti tranſgreſſus eſt. Quod quamquam diſſimulare potui, tamen ut omnia, ita hoc quoque ultro provoco. Cupio enim produci eos pueros, quos ſpe libertatis audio confirmatos ad mentiendum. Sed nihil amplius dico, quam ut producant. Poſtulo igitur & flagito, Tannoni Pudens, ut expleas quod es pollicitus. Cedo pueros iſtos, quibus confiditis. produc. nomina qui ſint. mea aqua licet ad hoc utare. Dic, inquam, Tannoni. quid taces? quid contaris? quid reſpectas? Quid ſi hic neſcit quid dixerit, aut nomina oblitus eſt; at tu, Æmiliane, cede huc. dic quid advocato tuo mandaveris. exhibe pueros. Quid expalluiſti? quid taces? hoccine accuſare eſt? hoccine tantum crimen deferre? an Claudium Maximum, tantum virum, ludibrio habere, me calumnia inſectari? Quod ſi forte patronus tuus verbo prolapſus eſt, & nullos pueros habes, quos producas; ſaltem quatuordecim ſervis, quos exhibui, ad aliquid utere: aut cur ſiſti poſtulabas tantam familiam, Magiæ accuſans? De quindecim ſervis denuntiaſti. quod ſi de vi accuſares, quot tandem ſervos poſtulares? Sciunt ergo aliquid quindecim ſervi, & occultum eſt? an occultum non eſt, & Magicum eſt? Alterum horum fatearis neceſſe eſt: aut inclitum non fuiſſe, in quo tot conſcios non timuerim: aut ſi inlicitum fuit, ſcire tot conſcios non debuiſſe. Magia eſt, quantum ego audio, res eſt legibus delegata, jam inde antiquitus duodecim Tabulis, propter incredundas frugum illecebras, interdicta. Igitur & occulta non minus, quam tetra & horribilis, plerumque noctibus vigilata, & tenebris obſtruſa, & arbitris ſolitaria, & carminibus murmura. cui non modo ſervorum, verum etiam liberorum pauci adhibentur. Et tu quindecim ſervos vis interfuiſſe? Nuptiæ ne illæ fuerunt, an aliud celebratum officium, an convivium tempeſtivum? Quindecim ſervi ſacrum Magicum participant, quaſi Quindecimviri ſacris faciundis creati. Cui tamen rei tot numero adhibuiſſem, ſi conſcientia unius multi ſunt? Quindecim liberi homines, populus eſt: totidem ſervi, familia: totidem vincti, ergaſtulum. An auditorio multitudo eorum neceſſaria fuit, qui diutine hoſtias luſtraleis tenerent? At nullas hoſtias, niſi gallinas, nominaſtis. An ut grana thuris numerarent?

rarent? an ut Thallum proſternerent? Mulierem etjam liberam perductam ad me domum dixiſtis ejuſdem Thalli valitudinis: quam ego pollicitus ſim curaturum. Eam quoque incantatam a me corruiſſe. Vt video, vos palæſtritam non Magum accuſatum veniſtis: ita omneis, qui me acceſſere, dicitis cecidiſſe. Negavit tamen, quærente te Maxime, Themiſon medicus, a quo mulier ad inſpiciendum perducta eſt, quidquam ultra paſſam: niſi quæſiſſe me, Ecquid illi aures obtinnirent, & utra earum magis. ubi reſponderit, dexteram ſibi aurem nimis inquietam, confeſtim deceſſiſſe. Hæc ego, Maxime, quamquam ſedulo impræſentiarum a laudibus tuis temporo, necubi tibi ob cauſam iſtam videar blanditus; tamen ſolertiam tuam in percontando nequeo quin laudem. Dudum enim cum agitarentur hæc, & illi incantatam mulierem dicerent, medicus qui adfuerat abnueret; quæſiſti tu nimiſquam prudenter, quod mihi emolumentum fuerit incantandi? reſponderunt, ut mulier rueret. Quid deinde? mortua eſt? inquis: negarunt. Quid ergo diciti? quod Apuleii commodum, ſi ruiſſet? ita enim pulchre ac perſeveranter tertio quæſiviſti; ut qui ſcires omnium factorum rationes diligentius examinandas, ac ſæpius cauſas quæri, facta concedi: eoque etiam patronos litigatorum cauſidicos nominari, quod cur quæque facta ſint, expediant. Cæterum negare factum, facilis res eſt, & nullo patrono indiget: recte factum vel perperam, docere, id verò multo arduum & difficile eſt. Fruſtra igitur an factum ſit anquiritur, quod nullam malam cauſam habuit ut fieret. Ita facti reus apud bonum judicem ſcrupulo quæſtionis liberatur, ſi nulla fuit ei ratio peccandi. Nunc, quoniam neque incantatam, neque proſtratam mulierem probaverunt, & ego non nego petitu medici a me inſpectam; dicam tibi, Maxime, cur illud de aurium tinnitu quæſierim, non tam purgandi mei gratia in ea re, quam tu jam præjudicaſti neque culpæ neque crimini confinem, quam ut ne quid [dignum] auribus tuis & doctrinæ tuæ congruens reticuerim. Dicam igitur quam breviſſime potero. etenim admonendus es mihi, non docendus. Plato Philoſophus, in illo præclariſſimo Timæo, cœleſti quadam facundia univerſum Mundum molitus. igitur poſtquam de noſtri quoque animi trinis poteſtatibus ſolerti-

ſolertiſſime diſſeruit, & cur quæque membra nobis divina Providentia fabricata ſint, aptiſſime docuit, cauſam morborum omnium trifariam percenſet. Primam cauſam primordiis corporis adtribuit: ſi ipſæ elementorum qualitates, humida & frigida, & his duæ adverſæ non congruant. id adeo evenit, cum quæpiam earum modum exceſſit, aut loco demigravit. Sequens cauſa morborum ineſt in eorum vitio, quæ jam concreta ex ſimplicibus elementis, una tamen ſpecie coaluerunt: ut eſt ſanguinis ſpecies, & viſceris, & oſſis, & medullæ; porro illa, quæ ex hiſce ſingularibus mixta ſunt. Tertio, in corpore concrementa varii fellis, & turbidi ſpiritus, & pinguis humoris, noviſſima ægritudinum incitamenta ſunt. Quorum e numero præcipua ſit materia morbi comitialis (de quo dicere exorſus ſum;) cum caro in humorem craſſum & ſpumidum inimico igni conliqueſcit, & ſpirituum indidem parto ex candore compreſſi aëris albida & tumida tabes fluit. Ea namque tabes, ſi foras corporis proſpiravit, majore dedecore quam noxa diffunditur. Pectoris enim primorem cutim vitiligine inſignit, & omnimodis maculationibus convariat. ſed cui hoc uſu venerit, numquam poſtea comitiali morbo attentatur. Ita ægritudinem animi graviſſimam, levi turpitudine corporis compenſat. Enimvero ſi perniciosa illa dulcedo intus cohibita, & bili atræ ſociata, venis omnibus furans pervaſit: deinde ad ſummum caput viam molita, dirum fluxum cerebro immiſcuit; illico regalem partem animi debilitat, quæ ratione pollens, verticem hominis velut arcem & regiam inſedit. Ejus quippe divinas vias & ſapientes meatus obſtruit & obturat. quod facit minore pernicie per ſoporem; cum potu & cibo plenos comitialis morbi prænuntia ſtrangulatione modice angit. Sed ſi uſque adeo aucta eſt, ut etiam vigilantium capiti offundatur; tum vero repentino mentis nubilo obtorpeſcunt, & moribundo corpore ceſſante animo cadunt. Eum noſtri non modo Majorem & Comitalem, verumetiam Divinum morbum ita ut Græci ἱερὰν νόσον, vere nuncuparunt. videlicet quod animi partem rationalem, quæ longe ſanctiſſima eſt, eam violet. Agnoſcis, Maxime, rationem Platonis, quantum potui pro tempore, perſpicue explicatam. cui ego fidens, arbitratus cauſam Divini morbi eſſe, cum illa

peſtis

peſtis in caput redundavit; haudquaquam videor
de nihilo percontatus, an eſſet mulieri illi caput
grave, cervix torpens, tempora pulſantia, aures ſo-
noræ. Et cæterum, quod dexteræ auris crebriores
tinnitus fatebatur, ſignum erat morbi penitus ad-
acti. Nam dextera corporis validiora ſunt. eoque
minus ſpei ad ſanitatem relinquunt, cum & ipſa
ægritudini ſuccumbunt. Ariſtoteles adeo in Pro-
blematis ſcriptum reliquit, quibus æque caducis a
dextero morbus occipiat, eorum eſſe difficiliorem
medelam. Longum eſt, ſi velim Theophraſti quo-
que ſententiam de eodem morbo recenſere. eſt e-
nim etiam ejus egregius liber De caducis. Quibus
tamen in alio libro, quem De invidentibus anima-
libus conſcripſit, remedio eſſe ait exuvias ſtellio-
num, quas velut ſenium, more cæterorum ſerpen-
tium, temporibus ſtatis exuant. Sed niſi confeſtim
eripias, maligno ne præſagio, an naturali adpe-
tentia, illico convertuntur, & devorant. Hæc id-
circo commemaravi, nobilium Philoſophorum
diſputata ſimul & libros ſedulo nominavi, nec
ullum ex Medicis aut Poëtis volui adtingere; ut i-
ſti deſinant mirari, ſi Philoſophi ſuapte doctrina
cauſas morborum & remedia noverunt. Igitur
cum ad inſpiciendum mulier ægra, curationis gra-
tia, ad me perducta ſit, atque hoc, & medici con-
feſſione qui adduxit, ac mea ratiocinatione recte
factum eſſe conveniat: aut conſtituant, Magi &
malefici hominis eſſe, morbis mederi: aut, ſi hoc
dicere non audent, fateantur ſe in puero & mu-
liere caducis vanas & prorſus caducas calumnias
intendiſſe. Imo enim, ſi audire verum velis, Æ-
miliane; tu potius caducus, qui jam tot calumniis
cecideſti. Neque enim gravius eſt, corpore quam
corde collabi; pede potius quam mente corrue-
re: in cubiculo deſpui, quam in iſto ſplendiſſimo
cœtu deteſtari. At tu fortaſſe te putas ſanum,
quod non domi contineris, ſed inſaniam tuam, quo-
que te duxerit, ſequeris. Atqui, ſi contendere vis
furorem tuum cum Thalli furore; invenies non
permultum intereſſe: niſi quod Thallus ſibi, tu et-
iam aliis furis. Cæterum Thallus oculos torquet,
tu veritatem: Thallus manus contrahit, tu patro-
nos: Thallus pavimentis illiditur, tu tribunalibus.
Poſtremo ille quidquid agit, in ægritudine facit;
ignorans peccat; at tu miſer, prudens & ſciens de-
linquis.

linquis. Tanta vis morbi te inſtigat, falſum pro
vero inſimulas. infectum pro facto criminaris.
quem innocentem liquido ſcis, tamen accuſas ut
nocentem. Quinetiam, quod præterii, ſunt quæ fa-
miliaris neſcire: & eadem rurſus, quaſi ſcias, crimi-
naris. Ais enim, me habuiſſe quædam ſudariola in-
voluta apud Lareis Pontiani. Ea involuta quæ &
cujuſmodi fuerint, neſciſſe te confiteris: neque
præterea quemquam eſſe qui viderit: tamen illa
contendis inſtrumenta Magiæ fuiſſe. Nemo tibi
blandiatur, Æmiliane. Non eſt tua iſta in accuſan-
do verſutia, ac ne impudentia quidem, ne tu arbi-
treris. Quid igitur? furor infelix acerbi animi, &
miſera inſania crudæ ſenectutis. His enim pæne
verbis cum tam gravi & perſpicaci judice egiſti:
*Habuit Apuleius quæpiam linteolo involuta apud
Larem Pontiani, hæc quoniam ignoro quæ fuerint, id-
circo Magica fuiſſe contendo. crede igitur mihi quod
dico, quia id dico quod neſcio.* O pulchra argumenta,
& aperte crimen revincentia! *Hoc fuit, quoniam
quid fuerit ignoro.* Solus repertus es, Æmiliane, qui
ſcias etiam illa quæ neſcis. Tantum ſuper omneis
prudentia evectus es, quippe qui ſolertiſſimi & acer-
rimi Philoſophorum fuerunt, ne iis quidem confi-
dendum eſſe ajunt, quę videmus. At tu de illis quo-
que adfirmas, quæ neque conſpexiſti umquam, ne-
que audiſti. Pontianus ſi viveret, atque eum inter-
rogares, quæ fuerint in illo involucro; neſcire ſe
reſponderet. Libertus etiam ille qui claves ejus loci
in hodiernum habet, & a vobis ſtat, numquam ſe
ait inſpexiſſe: quamquam ipſe aperiret (utpote pro-
mus librorum, qui illic erant conditi) pæne quoti-
die, & clauderet: ſæpe nobiſcum, multo ſępius ſolus
intraret, linteum in menſa poſitum cerneret, ſine
ullo ſigillo, ſine vinculo. Quid ni enim? Magicę res
in eo occultabantur, eo negligentius adſervabam.
Sed enim libere ſcrutandum & inſpiciendum, ſi li-
beret, etiam auferendum, temere exponebam, alie-
næ cuſtodię commendabam, alieno arbitrio permit-
tebam: Quid igitur impræſentiarum vis tibi credi,
quod Pontianus quidem neſcierit, qui in individuo
contubernio mecum vixit, id te ſcire, quem num-
quam viderim niſi pro tribunali? An quod libertus
aſſiduus, cui omnis facultas inſpiciendi fuit, quod
is libertus non viderit, te, qui numquam eo acceſ-
ſeris, vidiſſe: denique ut quod non vidiſti, id tale
fuerit

fuerit quale dicis? Atqui ſtulte, ſi hodie illud ſudariolum tu intercepiſſes, quidquid ex eo promeres, ego Magicum negarem. Tibi adeo permitto. finge quidvis, reminiſcere, excogita, quod poſſit Magicum videri; tamen de eo tecum decertarem. aut ego ſubjectum dicerem, aut remedio acceptum, aut ſacro traditum, aut ſomnio imperatum. Mille alia ſunt, quibus poſſem more communi & vulgatiſſima obſervātionum conſuetudine vere refutare. Nūc id poſtulas, ut quod deprehenſum & detectum, tamen nihil me apud bonum judicem læderet, id inani ſuſpicione incertum & incognitum condemnet. Haud ſciam an rurſus, ut ſoles, dicas: Quid ergo illud fuit quod linteo tectum apud Lareis potiſſimum depoſuiſti? ita ne eſt, Æmiliane? ſic accuſas, ut omnia a reo percontere, nihil ipſe adferas cognitum. *Quamobrem piſceis quæris? Cur ægram mulierem inſpexiſti? Quid in ſudario habuiſti inſutum?* Accuſatum, an interrogatum veniſti? Si accuſatum; tute argue quæ dicis: ſi interrogatum; noli præjudicare quid fuerit. quod ideo te neceſſe eſt interrogare, quia neſcis. Cæterum hoc quidem pacto omneis homines rei conſtituentur; ſi ei, qui nomen cujuſpiam detulerit, nulla neceſſitas ſit probandi, omnis contra facultas percontandi. Quippe omnibus, ſi cui forte negotium Magiæ faceſſetur, quidquid omnino egerint, objicietur: Votum in alicujus ſtatuæ femore adſignaſti; igitur Magus es: aut cur adſignaſti? Tacitas preces in templo Deis adlegaſti; igitur Magus es: aut quid optaſti? Contra, nihil in templo precatus es; igitur Magus es: aut cur Deos non rogaſti? Similiter ſi poſueris donum aliquod, ſi ſacrificaveris, ſi verbenam ſumpſeris. Dies me deficiet, ſi omnia velim perſequi, quorum rationem ſimiliter calumniator flagitabit. præſertim quod conditum cumque, quod obſignatum, quod incluſum domi adſervatur, id omne eodem argumento Magicum dicetur: aut e cella promptuaria in forum atque in judicium proferetur. Hæc quanta ſint, & cujuſmodi, Maxime, quantuſque campus calumniis hoc Æmiliani tramite aperiatur; quantique ſudores innocentibus hoc uno ſudariolo adferantur, poſſum equidem pluribus diſputare. ſed faciam quod inſtitui. etiam quod non neceſſe eſt confitebor: & interrogatus ab Æmiliano reſpondebo. Interrogas, Æmiliane, quid in ſudario habue-

rim. at ego, quamquam omnino poſitum ullum ſudarium meum in bibliotheca Pontiani poſſim negare; ac maxime fuiſſe concedam, cum habeam dicere, nihil in eo involutum fuiſſe. quæ ſi dicam; neque teſtimonio aliquo, neque argumento revincar. Nemo enim, qui adtigerit, eſt: Vnus libertus, ut ais, qui viderit. tamen inquam, per me licet fuerit repertiſſimum. ſic enim, ſi vis, arbitrare: ut olim Vliſſis ſocii theſaurum reperiſſe arbitrati ſunt, cum utrem ventoſiſſimum manticularentur. Vin dicam, cujuſmodi illas res in ſudario obvolutas, Laribus Pontiani commendarim? Mos tibi geretur. Sacrorum pleraque initia in Græcia participavi. eorum quædam ſigna & monumenta tradita mihi a ſacerdotibus ſedulo conſervo. Nihil inſolitum, nihil incognitum dico. vel unius Liberi patris ſymmiſtæ, qui adeſtis, ſcitis, quid domi conditum celetis, & abſque omnibus profanis tacite veneremini. At ego, ut dixi, multijuga ſacra, & plurimos ritus, varias cerimonias, ſtudio veri & officio erga Deos didici. Nec hoc ad tempus compono: ſed abhinc ferme triennium eſt, cum primis diebus quibus Oeam veneram, publice diſſerēs de Æſculapii majeſtate, eadem iſta præ me tuli, & quot ſacra noſſem percenſui. Ea diſputatio celebratiſſima eſt, vulgo legitur. in omnium manibus verſatur, non tam facundia mea, quam mentione Æſculapii religioſis Oeenſibus commendata. Dicite aliqui, ſi quis forte meminit, hujus loci principium. Audiſne, Maxime, multos ſuggerentes? immo ecce etiam liber offertur. recitari ipſa hæc jubebo: quoniam oſtendis humaniſſimo vultu, auditione te iſta non gravari.

* * *

Deeſt locus ex Oratione Apuleii Oeæ habita.

Etiam ne cuiquam mirum videri poteſt, cui ſit ulla memoria religionis, hominem tot myſteriis Deum conſcium, quædam ſacrorum crepundia domi adſervare, atque ea lineo texto involvere, quod puriſſimum eſt rebus divinis velamentum? Quippe lana, ſegniſſimi corporis excrementum, pecori detracta, jam inde Orphei & Pythagoræ ſcitis, profanus veſtitus eſt. Sed enim mundiſſima lini ſeges, inter optimas fruges terra exorta, non modo indutui & amictui ſanctiſſimis Ægyptiorum ſacerdoti-

bus, ſed opertui quoque in rebus ſacris uſurpatur. Atque ego ſcio nonnullos, & cumprimis Æmilianum iſtum, facetiæ ſibi habere, res divinas deridere. Nam, ut audio, percenſentibus iis qui iſtum novere, nulli Deo ad hoc ævi ſupplicavit; nullum templum frequentavit. ſi fanum aliquod prætereat; nefas habet, adorandi gratia manum labris admovere. Iſte vero nec Diis rurationis, qui eum paſcunt ac veſtiunt, ſegetis ullas aut vitis aut gregis primitias impartit. nullum in villa ejus delubrum ſitum; nullus locus aut lucus conſecratus. Et quid ego de luco & delubro loquor? Negant vidiſſe ſe, qui fuere, unum ſaltem in finibus ejus aut lapidem unctum, aut ramum coronatum. Igitur agnomenta ei duo indita: Charon, ut jam dixi, ob oris & animi diritatem; ſed alterum, quod libentius audit, ob Deorum contemptum, Mezentius. Quapropter facile intelligo, haſce ei tot initiorum enumerationes nugas videri: & fors fuat, ne ob hanc divini contumaciam non inducat in animum, verum eſſe, quod dixi, me ſanctiſſime tot ſacrorum ſigna & memoracula cuſtodire. Sed ego quid de me Mezentius ſentiat, manum non verterim. Cæteris autem clariſſima voce profiteor, ſi qui forte adeſt eorumdem ſolemnium mihi particeps; ſignum dato, & audiat licet, quæ ego adſervem. Nam equidem nullo umquam periculo compellar, quæ reticenda accepi, hæc ad profanos enuntiare. Vt puto, Maxime, ſatis videor cuivis vel iniquiſſimo animum expleſſe, & quod ad ſudarium pertineat, omnem criminis maculam deterſiſſe: ac bono jam periculo ad teſtimonium illud Craſſi, quod poſt iſta quaſi graviſſimum legerunt, a ſuſpicionibus Æmiliani tranſcenſurus. Teſtimonium ex libello legi audiſti gumiæ cujuſdam, & deſperati lurconis, Iunii Craſſi, me in ejus domo nocturna ſacra cum Appio Quintiano amico meo factitaſſe, qui ibi mercede diverſabatur. Idque ſe ait Craſſus, quamquam in eo tempore vel Alexandriæ fuerit, tamen a cæde & fumo & avium plumis comperiſſe. Scilicet eum, cum Alexandriæ ſympoſia obiret (eſt enim Craſſus iſte, qui non invitus de die in ganeas correpat) in illo cauponio nidore pinnas de Penatibus ſuis advectas, aucupatum fumum domus ſuæ agnoviſſe, patrio culmine longe exortum. Quem ſi oculis vidit; ultra Vliſſi vota & deſideria hic quidem eſt oculatus.

Vliſſes fumum terra ſua emergentem compluribus annis e litore proſpectans, fruſtra captavit: Craſſus in paucis, quibus abfuit, menſibus eumdem fumum ſine labore, in taberna vinaria ſedens, conſpexit. Sin vero naribus nidorem domeſticum præſenſit, vincit idem ſagacitate odorandi canes & vulturios. Cui enim cani, cui vulturio Alexandrini cœli quicquam abuſque Oenſium finibus oboleat? Eſt quidem Craſſus iſte ſummus helluo, & omnis fumi non imperitus. ſed profecto pro ſtudio bibendi, quo ſolo cenſetur, facilius ad eum Alexandriam vini aura quam fumi perveniret. Intellexit hoc & ipſe incredibile futurum. Nam dicitur ante horam diei ſecundam, jejunus adhuc & abſtemius, teſtimonium iſtud vendidiſſe. Igitur ſcripſit, hæc ſe ad hunc modum comperiſſe. Poſtquam Alexandria revenerit, domum ſuam recta contendiſſe [ex] qua jam Quintianus migrarat. ibi in veſtibulo multas avium pinnas offendiſſe: præterea parietes fuligine deformatos. quęſiſſe cauſas ex ſervo, ſuo, quem Oeæ reliquerat, eumque ſibi de meis & Quintiani nocturnis ſacris indicaſſe. Quam vero ſubtiliter compoſitum, & veriſimiliter commentum; me, ſi quid ejus facere vellem, non domi meæ potius facturum fuiſſe? Quintianum iſtum, qui mihi adſiſtit, quem ego pro amicitia, quæ mihi cum eo artiſſima eſt, proque ejus egregia eruditione & perfectiſſima eloquentia, laudis & honoris gratia nomino. hunc igitur Quintianum, ſi quas aves in cæna habuiſſet, aut, quod aiunt, Magiæ cauſa interemiſſet; puerū nullum habuiſſe qui pinnas converreret, & foras abjiceret? præterea fumi tantam vim fuiſſe, ut parietes atros redderet: eamque deformitatem, quoad habitavit, paſſum in cubiculo ſuo Quintianum? Nihil dicis, Æmiliane, non eſt veriſimile. niſi forte Craſſus non in cubiculum reverſus perrexit, ſed ſuo more recta ad focum. Vnde autem ſervus Craſſi ſuſpicatus eſt, noctu potiſſimum parietes fumigatos? an, ex fumi colore? videlicet fumus nocturnus nigrior eſt, eoque diurno fumo differt? Cur autem ſuſpicax ſervus, ac tam diligens, paſſus eſt Quintianum migrare prius, quam mundam domum redderet? Cur illæ plumæ, quaſi plumbeæ, tam diu, uſque ad adventum Craſſi, manſerunt? Non inſimulet Craſſus ſervum ſuum? ſed ipſe hæc potius de fuligine & pinnis menti-

tus eſt; dum non poteſt nec in teſtimonio dando diſcedere longius a culina. Cur autem teſtimonium ex libello legiſtis? Craſſus ipſe ubi gentium eſt? An Alexandriam confeſtim tædio domus remeavit? an parietes ſuos detergit? an, quod verius eſt, ex crapula helluo adtentatur? Nam equidem hic * ſabra tecum heſterna die animadverti ſatis notabiliter in medio foro tibi, Æmiliane, obructantem. Quære a nomenclatoribus tuis, Maxime, quamquam eſt ille cauponibus quam nomenclatoribus notior: tamen inquam interroga, an hic Iunium Craſſum Oenſem viderint? non negabunt. Exhibeat nobis Æmilianus juvenem honeſtiſſimum, cujus teſtimonio nititur. Quid ſit diei vides. Dico Craſſum jam dudum ebrium ſtertere, aut ſecundo lavacro, ad repotia cęnæ obeunda, vinolentum ſudorem in balneo deſudare. Iſte cummaxime præſens per libellum loquitur, non quin adeo ſit alienatus omni pudore, ut etiam ſub oculis tuis ſi foret, ſine rubore ullo mentiretur: ſed fortaſſe nec tantulum potuit ebrius ſibi temperare, ut hanc horam ſobrie exſpectaret. Aut potius Æmilianus de conſilio fecit, ne eum ſub tam ſeveris oculis tuis conſtitueret, ne tu belluam illam volſis maxillis, fœdo adſpectu, de ſpecie improbares: cum animadvertiſſes caput juvenis barba & capillo populatum, madentes oculos, cilia turgentia, rictum, ſalivoſa labia, vocem abſonam, manuum tremorem, & ructus. Nam patrimonium omne jampridem abligurrivit, nec quidquam ei de bonis paternis ſupereſt, niſi una domus ad calumniam venditandam. quam tamen numquam carius, quam in hoc teſtimonio locavit. Nam temulentum iſtud mendacium tribus millibus nummum Æmiliano huic vendidit, idque Oeæ nemini ignoratur. Omnes hoc, antequam fieret, cognovimus; & potui denuntiatione impedire; niſi ſcirem mendacium tam ſtultum potius Æmiliano, qui fruſtra redimebat, quam mihi, qui merito contemnebam, obfuturum. Volui & Æmilianum damno adfici, & Craſſum teſtimonii ſui dedecore proſtitui. Cæterum nudiuſtertius haudquaquam occulta res acta eſt in Rufini cujuſdam domo, de quo mox dicam, interceſſoribus & deprecatoribus ipſo Rufino & Calpurniano. Quod eo libentius Rufinus perfecit, quod erat certus ad uxorem ſuam, cujus ſtupra ſciens diſſimulat, non minimam partem præmii ejus Craſſum

ſum relaturum. Vidi te quoque, Maxime, coitionem adverſum me & conjurationem eorum pro tua ſapientia ſuſpicatum, ſimul libellus ille prolatus eſt totam rem vultu aſpernantem. Denique quamquam ſunt ſoluta audacia & importuna impudentia præditi; tamen teſtimonium Craſſi, cujus oboluiſſe fæcem, videbant nec ipſi auſi ſunt perlegere, nec quidquam eo niti. Verum ego iſta propterea commemoravi, non quod pinnarum formidines & fuliginis maculam, te præſertim judice, timerem: ſed ut ne impunitum Craſſo foret quod Æmiliano homini ruſtico fumum vendidit. Vnde etiam crimen ab illis, cum Pudentillæ literas legerent, de cujuſdam ſigilli fabricatione prolatum eſt. quod me ajunt ad Magica maleficia occulta fabrica, ligno exquiſitiſſimo, comparaſſe: & cum ſit ſceleti forma turpe & horribile; tamen impendio colere, & Græco vocabulo nuncupare βασιλέα. Niſi fallor, ordine eorum veſtigia perſequor, & ſingillatim adprehendens, omnem calumniæ textum retexo. Occulta fuiſſe fabricatio ſigilli, quod dicitis, qui poteſt? cujus vos adeo artificem non ignoraſtis, ut ei uti præſto adeſſet denuntiaveritis? En, adeſt Cornelius Saturnus artifex, vir inter ſuos & arte laudatus, & moribus comprobatus; qui tibi, Maxime, paulo ante diligenter ſciſcitanti omnem ordinem geſtæ rei ſumma cum fide & veritate percenſuit: me, cum apud eum multas geometricas formas e buxo vidiſſem ſubtiliter & adfabre factas; invitatum ejus artificio, quædam mechanica ut mihi elaboraret, periſſe: ſimul & aliquod ſimulachrum cujuſcumque vellet Dei, cui ex more meo ſupplicarem, quacunq; materia, dummodo lignea, exſculperet. igitur primo buxeam tentaſſe. Interim dum ego ruri ago, Sicinium Pontianum privignum meum, qui mihi factum volebat, impetratos hebeni loculos a muliere honeſtiſſima Capitolina ad ſe adtuliſſe; ex illa potius materie rariore & durabiliore uti faceret, adhortatum. Id munus cumprimis gratum mihi fore; ſecundum ea ſe feciſſe, perinde ut loculi ſuppetebant. Ita minutatim ex tabellis compacta craſſitudine Mercuriolum expediri potuiſſe. Hæc, ut dico, omnia audiſti. Præterea a filio Capitolinæ probiſſimo aduleſcente, qui præſens eſt, ſciſcitante te, eadem dicta ſunt: Pontianum loculos petiſſe, Pōtianum Saturnino artifici detuliſſe.

Etiam illud non negatur, Pontianum a Saturnino perfectum ſigillum recepiſſe, & poſtea dono mihi dediſſe. His omnibus palam atque aperte probatis; quid omnino ſupereſt, in quo ſuſpicio aliqua Magiæ deliteſcat? immo quid omnino eſt, quod vos manifeſti mendacii non revincat? Occulte fabricatum eſſe [ſigillum] dixiſtis, quod Pontianus ſplendidiſſimus eques fieri curavit: quod Saturninus, vir gravis & probe inter ſuos cognitus, in tabernula ſua ſedens propalam exſculpſit: quod ornatiſſima matrona munere ſuo adjuvit: quod & futurum & factum multi cum ſervorum tum amicorum, qui ad me ventitabant, ſcierunt. Lignum a me toto oppido & quidem oppido quæſitum, non piguit vos commentiri; quem quidem abfuiſſe ia eo tempore ſcitis. quem juſſiſſe fieri qualicumque materia, probatum eſt. Tertium mendacium veſtrum fuit, macilentam vel omnino eviſceratam formam diri cadaveris fabricatam; prorſus horribilem & larvalem. Quod ſi compertum habebatis adeo evidens ſignum Magiæ; cur mihi, ut exhiberem, non denuntiaſtis? An ut poſſetis in rem abſentem libere mentiri? Cujus tamen falſi facultas opportunitate quadam meæ conſuetudinis vobis adempta eſt. Nam morem mihi habeo, quoquo eam, ſimulachrum alicujus Dei inter libellos conditum geſtare: eique diebus feſtis thure & mero & aliquando victimis ſupplicare. Dudum ergo cum audirem ſceletum perquam impudenti mendacio dictitari, juſſi curriculo iret aliquis, & ex hoſpitio meo Mercuriolum adferret, quem mihi Saturninus iſte Oeæ fabricatus eſt. Cedo tu, eum videant, teneant, conſiderent. En vobis, quem ſceleſtus ille ſceletum nominabat. Auditis ne reclamationem omnium qui adſunt? auditis ne mendacii veſtri damnationem? non vos tot calumniarum tandem diſpudet? hiccine eſt ſceletus? hæccine eſt larva? hoccine eſt quod appellitabatis dæmonium? Magicumne iſtud, an ſolemne & commune ſimulachrum eſt? Accipe quæſo, Maxime, & contemplare bene. tam puris, & tam piis manibus tuis traditur res conſecrata. En, vide quam facies ejus decora, & ſucci palæſtrici plena ſit, quam hilaris Dei vultus; ut decenter utrimque lanugo malis deſerpat; ut in capite criſpatus capillus ſub imo pilei umbraculo appareat; quam lepide ſuper tempora pares pinnulæ

eminеant;

emineant; quam autem feſtive circa humeros veſtis ſubſtricta ſit. Hunc qui ſceletum audet dicere, profecto ille ſimulachra Deorum nulla videt, aut omnia negligit. Hunc denique qui larvam putat, ipſe eſt larvatus. At tibi, Æmiliane, pro iſto mendacio duat Deus iſte, Superum & Inferum commeator, utrorumque Deorum malam gratiam, ſemperq; obvias ſpecies mortuorum; quidquid Vmbrarum eſt uſquam, quidquid Lemurum, quidquid Manium, quidquid Larvarum oculis tuis oggerat: omnia noctium occurſacula, omnia buſtorum formidamina, omnia ſepulchrorum terriculamenta. a quibus tamen ævo emerito haud longe abes. Cæterum Platonica familia nihil novimus niſi feſtum, & lętum, & ſolemne, & ſuperum, & cæleſte. Quin altitudinis ſtudio, ſecta iſta etiam cælo ipſo ſublimiora quæpiam veſtigavit, & in extimo mundi tergo degit. Scit me vera dicere Maximus, qui τὸν ὑπερουράνιον τόπον ἐπὶ τῷ τοῦ οὐρανοῦ νώτῳ legit in Phædro diligenter. Idem Maximus optime intelligit, ut de nomine etiam vobis reſpondeam, quiſnam ſit ille, non a me primo ſed a Platone, nuncupatus βασιλεὺς, totius rerum Naturæ cauſa, & ratio, & origo initialis, ſummus animi genitor, ęternus animantum ſoſpitator, aſſiduus mundi ſui opifex. Sed enim ſine opera opifex, ſine cura ſoſpitator, ſine propagatione genitor: neque loco, neque tempore, nec ulla voce comprehenſus, eoque paucis cogitabilis, nemini effabilis. En ultro augeo Magiæ ſuſpicionem. non reſpondeo tibi, Æmiliane, quem colam βασιλέα. Quin ſi ipſe Proconſul interroget, quid ſit Deus meus; tacebo de nomine, ut impræſentiarum ſatis dixi. Quod ſupereſt, nec ipſe ſum neſcius, quoſdam circumſtantium cupere audire, cur non argento vel auro ſed potiſſimum ex ligno ſimulachrum fieri voluerim: idque eos arbitror non tam ignoſcendi, quam cognoſcendi cauſa deſiderare: ut hoc etiam ſcrupulo liberentur, cum viderint omnem ſuſpicionem criminis abunde confutatam. Audi igitur, cui cura cognoſcere eſt: ſed animo quantum potes erecto & attento, quaſi verba ipſa Platonis jam ſenis de noviſſimo Legum libro auditurus: Θεοῖσι δὲ ἀναθήματα χρεὼν ἔμμετρα τὸν μέτριον ἄνδρα ἀνατιθέντα δωρεῖσθαι. γῆ μὲν οὖν ἑστία τε οἰκήσεως, ἱερὰ πᾶσι πάντων θεῶν. μηδεὶς οὖν δευτέρως ἱερὰ καθιερούτω θεοῖς. Hoc eo prohibet, ut delubra nemo audeat pri-

vatim conſtituere. Cenſet etenim ſatis eſſe civibus, ad immolandas victimas, templa publica. Deinde ſubnectit: χρυσὸς δὲ καὶ ἄργυρος ἐν ἄλλαις πόλεσιν ἰδίᾳ τε, καὶ ἐν ἱεροῖς ἐστὶν ἐπίφθονον κτῆμα· ἐλέφας δὲ ἀπολελοιπότος ψυχὴν σώματος οὐκ εὐαγὲς ἀνάθημα· σίδηρος δὲ καὶ χαλκὸς, πολέμων ὄργανα. ξύλον δὲ μονόξυλον ὅ,τι ἂν ἐθέλῃ τις ἀνατιθέτω, καὶ λίθου ὡσαύτως πρὸς τὰ κοινὰ ἱερά. Vt omnium aſſenſus declaravit, maximeque qui in conſilio eſtis, competentiſſime videor uſus Platone, ut vitæ magiſtro, ita cauſæ patrono, cujus legibus obedientē me videris. * Nunc tempus eſt ad epiſtolas Pudentillæ præverti, vel adeo totius rei ordinem paulo altius petere; ut omnibus manifeſtiſſime pateat, me, quem lucri cupiditate invaſiſſe Pudentillæ domum dictitant, ſi ullum lucrum cogitarem, fugere ſemper a domo iſta debuiſſe: quin & in cæteris cauſis minime proſperum matrimonium; &, niſi ipſa mulier tot incommoda virtutibus ſuis repenſaret, inimicum. Neque enim ulla alia cauſa, præter caſſam invidiam reperiri poteſt, quæ judicium iſtud mihi & multa antea pericula vitæ conflaverit. Ceterum cur Æmilianus commoveretur, etſi vere me Magum compeꝛiſſet; qui non modo ullo facto, ſed ne tantulo quidem dicto meo læſus eſt, ut videretur merito ultum ire. Neque autem gloriæ cauſa me accuſat, ut M. Antonius Cn. Carbonem, C. Mutius A. Albutium, P. Sulpitius Cn. Norbanum, C. Furius M. Aquilium, C. Curio Q. Metellum. Quippe homines eruditiſſimi, juvenes laudis gratia primum hoc rudimentum forenſis operæ ſubibant; ut alioquo inſigni judicio civibus ſuis noſcerentur. qui mos incipientibus adoleſcentulis ad illuſtrandum ingenii florem apud antiquos conceſſus, diu exolevit. quod ſi nunc quoque frequens eſſet, tamen ab hoc procul abfuiſſet. Nam neque facundiæ oſtentatio rudi & indocto, neque gloriæ cupido ruſtico & barbaro, neque inceptio patrociniorum capulari ſeni congruiſſet, niſi forte Æmilianus, pro ſua ſeveritate exemplum dedit, & ipſis maleficiis infenſus accuſationem iſtam pro morum integritate, ſuſcepit. At hoc ego Æmiliano, non huic Afro, ſed illi Africano

* *Hic perperam editiones exoletæ, & libri plerique ſcripti, Apologiæ librum ſecundum auſpicantur; cū una Oratio ſit; minime in partis duas ſecanda.*

no & Numantino, & præterea Cenſorio vix credidiſſem; ne huic frutici credam non modo odium peccatorum ſed ſaltem intellectum ineſſe. Quid igitur eſt? Cuivis clare dilucet, aliam rem Invidia nullam eſſe quæ hunc & Herennium Rufinum impulſorem hujus, de quo mox dicam, cæteroſque inimicos meos ad nectendas Magiæ calumnias provocarit. Quinque igitur res ſunt, quas me oportet diſputare. Nam ſi probe memini, quod ad Pudentillam attinet; hæc objecere. Vna res eſt, quod nunquam eam voluiſſe nubere poſt priorem maritum, ſed meis carminibus coactam dixere: altera res eſt, de epiſtolis ejus; quam confeſſionem Magiæ putant: deinde ſexageſimo anno ætatis ad libidinem nupſiſſe; & quod in villa, ac non in oppido, tabulæ nuptiales ſint conſignatę, tertio & quarto loco objecere. Noviſſima, & eadem invidioſiſſima, criminatio de dote fuit, ibi omne virus totis viribus adnixi effudere, ibi maxime angebantur. Atque ita dixere: me grandem dotem mox in principio conjunctionis noſtræ mulieri amanti remotis arbitris in villa extorſiſſe. Quæ omnia tam falſa, tam nihili, tam inania oſtendam, adeoque facile & ſine ulla controverſia refutabo: ut mediusfidius verear, Maxime, quique in conſilio eſtis, ne demiſſum & ſubornatum a me accuſatorem putetis, ut invidiam meam reperta occaſione palam reſtinguerem. Mihi credite, quod reapſe intelligetur. oppido quam mihi laborandum eſt, ne tam frivolam accuſationem me potius callide excogitaſſe, quam illos ſtulte ſuſcepiſſe exiſtimetis. Nunc ordinem rei breviter perſequor, & efficio ut ipſe Æmilianus racognoſcat falſo ſe ad invidiam meam inductum, & longe a vero aberraſſe neceſſe habeat confiteri; quæſo, utī adhuc feceritis, vel ſi quo magis etiam poteſtis, ipſum fontem & fundamentum mendacii hujuſce diligentiſſime cognoſcatis. Æmilia Pudentilla, quę nunc mihi uxor eſt, ex quodam Sicinio Amico, quicum antea nupta fuerat, Pontianum & Pudentem filios genuit: eoſque pupillos in poteſtate avi paterni relictos (nam ſuperſtite patre Amicus deceſſerat) per annos ferme quatuordecim memorabili pietate ſedulo aluit. Non tamen libenter in ipſo ætatis ſuæ flore tam diu vidua; ſed puerorum avus invitam eam conciliare ſtudebat alteri filio ſuo Sicinio Claro: eoque cæteros procos abſterrebat.

bat, & præterea minabatur, ſi extrario nupſiſſet, nihil ſe filiis ejus ex paternis eórum bonis teſtamento relicturum. Quam conditionem cum obſtinate propoſitam videret mulier ſapiens, & egregie pia; ne quid filiis ſuis eo nomine incommodaret, facit quidem tabulas nuptiales cum quo jubebatur [cum Sicinio Claro:] verum enimvero vanis fruſtrationibus nuptias eludit, eo ad dum puerorum avus fato conceſſit, relictis filiis ejus heredibus. ita ut Pontianus, qui major natu erat, fratri ſuo tutor eſſet. Eo ſcrupulo liberata, cum a principibus viris in matrimonium peteretur; decrevit ſibi diutius in viduitate non permanendum. quippe ut ſolitudinis tædium perpeti poſſet; tamen ægritudinem corporis ferre non poterat. Mulier ſancte pudica, tot annis viduitatis ſine culpa, ſine fabula, abſuetudine conjugis torpens, & diutino ſitu viſcerum ſaucia, vitiatis intimis uteri, ſępe ad extremum vitæ diſcrimen doloribus obortis exanimabatur. Medici cum obſtetricibus conſentiebant, penuria matrimonii morbum quæſitum. malum indies augeri, ægritudinem ingraveſcere: dum ætatis aliquid ſuperſit, nuptiis valitudinem medicandum. Conſilium iſtud cum alii approbarent, tum maxime Æmilianus iſte, qui paulo prius confidentiſſimo mendacio adſeverabat, numquam de nuptiis Pudentillam cogitaſſe priuſquam foret Magicis maleficiis a me coacta, me ſolum repertum qui viduitatem ejus velut quamdam virginitatem carminibus & venenis violarem. Sæpe audivi non de nihilo dici, Mendacem memorem eſſe oportere. At tibi, Æmiliane, non venit in mentem, priuſquam ego Oeam venirem, te literas etiam, uti nuberet, ſcripſiſſe ad filium ejus Pontianum, qui tum adultus Romæ agebat? Cedo tu epiſtolam, vel potius da ipſi: legat. ſua ſibi voce, ſuiſque verbis ſeſe revincat. Eſtne hæc tua epiſtola? quid palluiſti? (nam erubeſcere tu quidem non potes.) eſt ne tua iſta ſubſcriptio? Recita quæſo clarius, ut omnes intelligant quantum lingua ejus manu diſcrepet, quantumque minor illi ſit mecum quam ſecum diſſenſio.

* * *

Deeſt locus ex Epiſtola Æmiliani ad Pontianum.

Scripſiſtine hæc, Æmiliane, quæ lecta ſunt? Nubere illam velle & debere ſcio; ſed quem eligat, neſcio. Recte tu quidem, neſciebas. Pudentilla enim tibi, cujus infeſtam malignitatem probe norat, de ipſa re tantum, cæterum de petitore nihil fatebatur. At tu dum eam putas etiamnunc Claro fratri tuo denupturam, falſa ſpe inductus, filio quoque ejus Pontiano auctor adſentiendi fuiſti. Igitur ſi Claro nupſiſſet, homini ruſticano & decrepito ſeni; ſponte eam diceres ſine ulla Magia jam olim nupturiſſe. quoniam juvenem talem, qualem dicitis, elegit; coactam feciſſe ais: cæterum ſemper nuptias aſpernatam. Neſciſti improbe epiſtolam tuam de iſta re teneri: neſciſti te tuomet teſtimonio convictum iri. Quam tamen epiſtolam Pudentilla teſtem & indicem tuæ voluntatis; ut quæ te levem & mutabilem, nec minus mendacem & impudentem ſciret, maluit retinere quam mittere. Cæterum ipſa de ea re Pontiano filio ſuo Romam ſcripſit, etiam cauſas conſilii ſui plene adlegavit. Dixit illa omnia de valitudine. nihil præterea eſſe cur amplius deberet obdurare. Hereditatem avitam longa viduitate cum deſpectu ſalutis ſuæ quæſiſſe: eamdem ſumma induſtria auxiſſe. Iam Deum voluntate, ipſum uxori, fratrem ejus virili togæ idoneos eſſe. Tandem aliquando ſe quoque paterentur ſolitudini ſuæ & ægritudini ſubvenire. Cæterum de pietate ſua & ſupremo judicio nihil metuerent: qualis vidua ejus fuerit, talem nuptam futuram. Recitari jubebo exemplum epiſtolæ hujus ad filium miſſæ.

* * *

Deeſt fragmentum Epiſtolæ.

Satis puto ex iſtis cuivis liquere poſſe, Pudentillam non meis carminibus ab obſtinata viduitate compulſam; ſed olim ſua ſponte a nubendo non alienam, me fortaſſe præ cæteris maluiſſe. Quæ electio tam gravis feminæ cur mihi crimini potius quam honori danda ſit, non reperio. Nonnihil tamen miror, quod Æmilianus & Rufinus id judicium mulieris ęgre ferant: cum ii, qui Pudentillam in matrimonium petiverunt, æquo animo patiantur me ſibi prælatum. Quod quidem illa ut faceret, filio ſuo potius quam animo obſecuta eſt. Ita factum nec Æmilianus poterit negare. Nam Pontianus acceptis literis matris, cōfeſtim Roma advolavit: metuens, ne ſi quem avarum virū nacta eſſet, omnia, ut ſæpe fit, in mariti domum conferret.

Ea ſolicitudo non mediocriter animum angebat. Omnes illi fratrique divitiarum ſpes in facultatibus matris ſitæ erant. Avus modum reliquerat; mater H.S. quadrigies poſſidebat. Ex quo ſane aliquantam pecuniam nullis tabulis, ſed, ut æquum erat, mera fide acceptam filiis debebat. Hunc ille timorem muſſitabat. adverſari propalam non audebat, ne videretur diffidere. Cum in hoc ſtatu res eſſet inter precationem matris & metum filii; forte ne an fato ego advenio, pergens Alexandriam. Dixiſſem hercule, Quod utinam numquam eveniſſet; ni me uxoris meæ reſpectus prohiberet. Hyems anni erat. Ego ex fatigatione itineris adfectus, apud Appios veteres amicos meos, quos honoris & amoris gratia nomino, aliquammultis diebus decumbo. Eo venit ad me Pontianus. nam fuerat mihi non ita pridem ante multos annos Athenis per quoſdam communeis amicos conciliatus, & arto poſtea contubernio intime junctus. facit omnia circa honorem meum obſervanter, circa ſalutem ſolicite, circa amorem callide. Quippe etenim videbatur ſibi peridoneum maritum matri reperiſſe, cui bono periculo totam domus fortunam concrederet. Ac primo quidem voluntatem meam verbis inverſis periclitabundus, quoniam me viæ cupidum & converſum ab uxoria re videbat, orat ſaltem pauliſper manerem, velle ſe mecum proficiſci: hyemem alteram propter Syrtis æſtus infeſtos opperiendam, quod illa mihi infirmitas exemiſſet. Multis etiam precibus me ab amicis meis Appiis aufert, ut ad ſeſe in domum matris ſuæ transferat, ſalubriorem futuram. Præterea proſpectum maris, qui mihi gratiſſimus eſt, liberius me ex ea fruiturum. Hæc omnia, adnixus impenſo ſtudio, perſuadet: & matrem ſuam ſuumque fratrem puerum iſtum mihi commendat. nonnihil a me in communibus ſtudiis adjuvantur. Augetur oppido familiaritas. interibi revaleſco. diſſero aliquid, poſtulantibus amicis, publice. omnes qui aderant ingenti celebritate baſilicam, [qui locus auditorii erat,] complentes, inter alia pleraque congruentiſſima voce inſigniter adclamant, petentes ut remanerem, fieremque civis Oenſium. Mox auditorio miſſo, Pontianus eo principio me adortus, conſenſum publicæ vocis pro divino auſpicio interpretatur: aperitque conſilium ſibi eſſe, ſi ego non nolim, matrem ſuam, cui pluri-

mi

mi inhient, mecum conjungere: quoniam mihi ſoli ait, rerum omnium curam crederet, confidere ſeſe fore, ut id onus recipiam: quoniam non formoſa pupilla, ſed mediocri facie mater liberorum mihi offeratur. Sin hæc reputans formæ & divitiarum gratia me ad aliam conditionem reſervarem, neque pro amico, neque pro Philoſopho facturum. Nimis multa oratio eſt, ſi velim memorare, quæ ego contra reſponderim, quam diu & quoties inter nos verbigeratum ſit, quot & qualibus precibus me aggreſſus, haud prius omiſerit quam denique impetrarit. non quin ego Pudentillam jam anno perpetim aſſiduo convictu probe ſpectaſſem, & virtutum ejus dotes exploraſſem: ſed utpote peregrinationis cupiens, impedimentum matrimonii aliquantiſper recuſaveram. mox tamen talem feminam nihilo ſegnius volui, quam ſi ultro adpetiſſem. Perſuaſerat idem Pontianus matri ſuæ ut me aliis omnibus mallet: & quamprimum hoc perficere incredibili ſtudio avebat. Vix ab eo tantulam moram impetramus, dum prius ipſe uxorem duceret: frater ejus virilis togæ uſum auſpicaretur: tunc deinde nos conjungeremur. Vtinam hercule poſſem quæ deinde dicenda ſunt ſine maximo cauſæ diſpendio tranſgredi! ne Pontiano, cui errorem ſuum deprecanti ſimpliciter ignovi, videar nunc levitatem exprobrare. Confiteor enim, quod mihi objectum eſt, eum poſtquam uxorem duxerit a concepta fide deſciviſſe, ac derepente animi mutatum, quod antea nimio ſtudio feſtinarat, pari pertinacia prohibitum iſſe; denique matrimonium noſtrum ne coaleſceret, quidvis pati, quidvis facere paratum fuiſſe. Quamquam omnis illa tum animi fœda mutatio, & ſuſcepta contra matrem ſimultas, non ipſi vitio vortenda ſit, ſed ſocero ejus eccilli Herennio Rufino: qui uno neminem in terris viliorem ſe, aut improbiorem, aut inquinatiorem reliquit. Perpaucis hominem quam modeſtiſſime potero neceſſario demonſtrabo. ne ſi omnino de eo reticuero, operam perdiderit, quod negotium iſtud mihi ex ſummis viribus conflavit. Hic enim eſt puerili hujus inſtitutor, hic accuſationis auctor, hic advocatorum conductor, hic teſtium coëmptor, hic totius calumniæ fornacula, hic Æmiliani hujus fax & flabellum, idque apud omneis intemperantiſſime gloriatur, me ſuo machinatu reum poſtulatum. Et ſane

habet

habet in iſtis quod ſibi plaudat. eſt enim omnium
litium depector, omnium falſorum commentator,
omnium ſimulationum architectus, omnium malorum
ſeminarium: nec non idem libidinum ganearumque
locus, luſtrum, lupanar: jam inde ab ineunte
ævo cunctis probris palam notus: olim in
pueritia, prinſquam iſto calvitio deformaretur, emaſculatoribus
ſuis ad omnia infanda morigerus;
mox in juventute ſaltandis fabulis exoſſis plane
& enervis, ſed (ut audio) indocta & rudi mollitia.
Negatur enim quidquam hiſtrionis habuiſſe, præter
impudicitiam. In hac etiam ætate, qua nunc
eſt, qui iſtum deperduint, multi ſunt. Honos auribus
præfandus eſt: domus ejus tota lenonia, tota
familia contaminata; ipſe propudioſus, uxor lupa,
filii ſimiles prorſus: diebus ac noctibus ludibrio
juventutis, janua calcibus propulſata, feneſtræ canticis
circumſtrepitæ, triclinium commeſſatoribus
inquietum, cubiculum adulteris pervium. neque
enim ulli ad introeundum metus eſt, niſi qui pretium
marito non adtulit. Ita ei lecti ſui contumelia
vectigalis eſt. Olim ſolens ſuo, nunc conjugis
corpore vulgo meret. Cum ipſo plerique, nec mentior,
cum ipſo, inquam, de uxoris noctibus paciſcuntur.
Hinc jam, inquam, illa inter virum & uxorem
nota colluſio. qui amplam ſtipem mulieri detulerunt,
nemo eos obſervat, ſuo arbitratu diſcedunt.
Qui inaniores venere, ſigno dato pro adulteris
deprehenduntur: & quaſi ad diſcendum venerint,
non prius abeunt quam aliquid ſcripſerint.
Quid enim faciat homo miſer, ampliuſcula fortuna
devolutus, quam tamen fraude patris ex inopinato
invenerat? Pater ejus plurimis creditoribus
defœneratus, maluit [retinere] pecuniam quam
pudorem. nam cum undiqueverſum tabulis flagitaretur,
& quaſi inſanus ab omnibus obviis teneretur,
Pax, inquit, negat poſſe ſe diſſolvere. annulos
aureos & omnia inſignia dignitatis abjicit. cum
creditoribus depeciſcitur. Pleraque tamen rei familiaris
in nomen uxoris calidiſſima fraude confert;
ipſe egens, nudus, at ignominia ſua tectus reliquit
Rufino huic, non mentior, HS. xxx devorandum.
Tantum enim ad eum de bonis matris liberum
venit, præter quod ei uxor ſua quotidianis dotibus
quæſivit. Quæ tamen omnia in paucis annis
ita hic degulator ſtudioſe in ventrem condidit, & omnimodis

omnimodis collurcinationibus dilapidavit; ut credere
metuere, ne quid habere ex fraude paterna
diceretur. homo juſtus & morum veterum dedit
operam, quod male partum erat ut male periret.
nec quidquam ei reliquum eſt ex largiore Fortuna,
præter ambitionem miſeram, & profundam gulam.
Cæterum uxor jam propemodum vetula &
effœta, totam domum contumeliis abnuit. Filia autem
per adoleſcentulos ditiores, invitamento matris
ſuæ nequidquam circumlata, quibuſdam etiam
procis ad experiundum permiſſa, niſi in facilitatem
Pontiani incidiſſet, fortaſſean adhuc vidua, ante
quam nupta, domi ſediſſet. Pontianus ei, multum
quidem dehortantibus nobis, nuptiarum titulum
falſum & imaginarium donavit; non neſcius eam
paulo ante quam duceret a quodam honeſtiſſimo
juvene, cui prius pacta fuerat, poſt ſatietatem, derelictam.
Venit igitur ad eum nova nupta, ſecura &
intrepida, pudore diſpoliato, flore exoleto, flammeo
obſoleto, virgo rurſum poſt recens repudium,
nomen potius adſerens puellæ quam integritatem,
geſtabatur octophoro. Vidiſtis profecto, qui adfuiſtis,
quam improba juvenum circumſpectatrix, quam
immodica ſui oſtentatrix. Quis non diſciplinam
matris agnovit; cum in puella videret immedicatum
os, & purpuriſſatas genas, & illices oculos?
Dos erat a creditore omnis ad teruncium pridie
ſumpta, & quidem grandior quam domus exhauſta
& plena liberis poſtulabat. Sed enim iſte, ut eſt rei
modicus, ſpei immodicus, pari avaritia & egeſtate,
totum Pudentillæ quadragies præſumptione caſſa
devorarat. eoque me amoliendum ratus, quo facilius
Pontiani facilitatem, Pudentillæ ſolitudinem
circumveniret; infit generum ſuum objurgare,
quod matrem ſuam mihi deſponderat. ſuadet,
quamprimum ex tanto periculo, dum licet, pedem
referat. res matris ipſe potius habeat, quam homini
dextrario ſciens tranſmittat. ni ita faciat, injicit
ſcrupulum amanti adoleſcentulo veterator; minatur
ſe filiam abducturum. Quid multis? juvenem
ſimplicem, præterea novæ nuptæ illecebris obfrænatum,
ſuo arbitratu de via deflectit. It ille ad
matrem, verborum Rufini gerulus. ſed nequidquam
tentata ejus gravitate, ultro ipſe levitatis &
inconſtantiæ increpitus, reportat ad ſocerum
blanda mollia. Matri ſuæ, præter ingenium placidiſſi-

diſſimum & immobile, iram quoque ſua expoſtulatione acceſſiſſe, non mediocre pertinaciæ adjumentum. Reſpondiſſe eam denique, non clam ſe eſſe, Rufini ex oratione ſecum expoſtulari. eo vel magis ſibi auxilium mariti adverſum ejus deſperatam avaritiam comparandum. Hiſce auditis exacerbatus aquariolus iſte uxoris ſuæ, ita ira extumuit, ita exarſit furore; ut in feminam ſanctiſſimam & pudiciſſimam, præſente filio ejus, digna cubiculo ſuo diceret; amatricem eam, me Magum & veneficum clamitaret, multis audientibus: quos, ſi voles, nominabo. ſe mihi ſua manu mortem illaturum. Vix hercule poſſum iræ moderari. Ingens indignatio animo oboritur. Tu ne effeminatiſſime, tua manu cuiquam viro mortem minitaris? At qua tandem manu? Philomelæ? an Medeæ? an Clytemnæſtræ? quas tamen cum ſaltas, tanta mollitia animi, tanta formido ferri eſt; ſine cludine ſaltas. Sed ne longius ab ordine digrediar; Pudentilla, poſtquam filium videt, præter opinionem, contra ſuam eſſe ſententiam depravatum; rus profecta, ſcripſit ad eum objurgandi gratia illas famoſiſſimas literas, quibus, ut iſti ajebant, confeſſa eſt, ſeſe mea Magia in amorem inductam dementare. Quas tamen literas e tabulario publico, præſente & contraſcribente Æmiliano, nudiustertius tuo juſſu, Maxime, teſtato deſcripſimus. in quibus omnia contra prædicationem iſtorum pro me reperiuntur. Quamquam etſi diſtrictius Magum me dixiſſet; poſſet videri excuſabunda, ſe filio vim meam, quam voluntatem ſuam cauſari maluiſſe. An ſola Phædra falſum epiſtolium de amore commenta eſt? An non omnibus mulieribus hæc ars uſitata eſt: ut cum aliquid ejuſmodi velle cœperunt, malint coactæ videri? Quod ſi animo etiam ita putavit me Magum eſſe? idcirco ne Magus habear, quia hoc ſcripſit Pudentilla? Vos tot argumentis, tot teſtibus, tonta oratione, Magum me non probatis: illa uno verbo probaret? Et quanto tandem gravius habendum eſt quod in judicio ſubſcribitur quam quod in epiſtola ſcribitur? Quin tu me meiſmet factis, non alienis verbis revincis? Cæterum eadem via multi rei cujuſvis maleficii poſtulabuntur, ſi ratum futurum eſt quod quiſque in epiſtola ſua vel amore vel odio cujuſpiam ſcripſerit. Magum te ſcripſit Pudentilla, igitur Magus es. Quid ſi Conſulem me

ſcripſiſ-

ſcripſiſſet, Conſul eſſem? id enim ſi pictorem, ſi medicum? quid denique ſi innocentem? num aliquid horum putares, idcirco quod illa dixiſſet? Nihil ſcilicet. Atqui perinjurium eſt ei fidem in pejoribus habere, cui in melioribus non haberes; poſſe literas ejus ad perniciem, non poſſe ad ſalutem. Sed *inquieti animi fuit, efflictim te amabat*. Concedo interim. Num tamen omnes qui amantur, Magi ſunt, ſi hoc forte qui amat ſcripſerit? Cedo nunc, quod Pudentilla me in eo tempore non amabat, ſiquidem id fors ſcripſit, quod palam erat mihi obfuturum. Poſtremo quid vis, ſanam an inſanam fuiſſe, dum ſcriberet? Sanam dices? nihil ergo erat Magicis artibus paſſa. Inſanam reſpondebis? neſcit ergo quid ſcripſerit. eoque ei fides non habenda eſt. immo etiam ſi fuiſſet inſana, inſanam ſe eſſe neſciſſet. Nam ut abſurde facit, qui tacere ſe dicit, quod idem dicendo tacere ſeſe, non tacet, & ipſa profeſſione quod profitetur infirmat: ita vel magis hoc repugnat. Ego inſanio, quod verum non eſt, niſi ſciens dicit. Porro ſanus eſt, qui ſcit, quid ſit inſania. Quippe inſania ſcire ſe non poteſt, non magis quam cæcitas ſe videre. Igitur Pudentilla compos mentis fuit, ſi compotem mentis ſe non putabat. Poſſum, ſi velim, pluribus; ſed mitto Dialectica. Ipſas literas longe aliud clamanteis, & quaſi dedita opera ad judicium iſtud præparatas & accommodatas recitabo. Accipe tu, & lege, uſque dum ego interloquar.

* * *

Ex Epiſtola Pudentillæ.

Subſtine pauliſper quæ ſequuntur: nam ad diverticulum rei ventum eſt. Adhuc enim, Maxime, quantum equidem animadverti, nuſquam mulier Magiam nominavit: ſed ordinem repetivit eundem, quem ego paulo prius de longa viduitate, de remedio valetudinis, de voluntate nubendi, de meis laudibus, quas ex Pontiano cognoverat, de ſuaſu ipſius, ut mihi potiſſimum nuberet. Hæc uſque adhuc lecta ſunt. Supereſt ea pars epiſtolæ, quæ ſimiliter pro me ſcripta, ad expellendum a me crimen Magiæ in memetipſum vertit cornua, ſedulo commiſſa, memorabili laude Rufini vicem mutavit: & ultro contrariam mihi opinionem quorundā Oeenſium, quaſi Mago quæſivit. Multa fando, Maxime,

Q audiſti,

НБ ОНУ ім. Мечникова

audiſti, etiam plura legendo didiciſti, & non pauca experiundo comperiſti: ſed enim verſutiam tam inſidioſam, tam admirabili ſcelere conflatam, negabis te umquam cognoviſſe. Quis Palamedes, quis Siſyphus, quis denique Eurybatus, aut Phrynondas talem excogitaſſet? Omnes iſti, quos nominavi, & ſi qui præterea fuerunt dolo memorandi, ſi cum hac una Rufini fallacia contendantur, macci prorſus & buccones videbuntur. O mirum commentum! o ſubtilitas digna carcere & robore! Quis credat effici potuiſſe, ut quæ defenſio fuerat, eadem, manentibus iiſdem literis, in accuſationem tranſverteretur? Eſt hercule incredibile. Sed hoc incredibile qui ſit factum, probabo. Objurgatio erat matris ad filium, quod me talem virum, qualem ſibi prædicaſſet, nunc de Rufini ſententia Magum dictitaret. Verba ipſa ad hunc modum ſe habebant: Ἀπολήϊος μάγος, καὶ ἐγὼ ὑπ' αὐτοῦ μεμάγευμαι, καὶ ἐρῶ· καὶ ἐλθέτω νῦν πρὸς ἐμὲ, ἕως ἔτι σωφρονῶ. Hęc ipſa verba Rufinus, quæ Græce interpoſui, ſola excerpta, & ab ordine ſuo ſejugata, quaſi confeſſionē mulieris circumferens, & Pontianum flentem per forum ductans, vulgo oſtendebat. Ipſas mulieris literas illatenus, qua dixi, legendas præbebat: cætera ſupra & infra ſcripta occultabat. turpiora eſſe quam ut oſtenderentur dictitabat. ſatis eſſe, confeſſionem mulieris de Magia cognoſci. Quid quæris? veriſimile omnibus viſum. Quæ purgandi mei gratia ſcripta erant, eadem mihi immanem invidiam apud imperitos concivere. Turbabat impurus hic, in medio foro bacchabundus. epiſtolam ſæpe aperiens proquiritabat: *Apuleius Magus: dicit ipſa quæ ſentit & patitur. quid vultis amplius?* Nemo erat qui pro me ferret, ac ſic reſponderet: Totam, ſodes, epiſtolam cedo. ſine, omnia inſpiciam; principio ad finem perlegam. Multa ſunt, quæ ſola prolata calumniæ poſſint videri obnoxia. Cujavis oratio inſimulari poteſt; ſi ea quæ ex prioribus nexa ſunt, principio ſui defraudentur: ſi quædam ex ordine ſcriptorum ad libidinem ſupprimantur: ſi quæ ſimulationis cauſa dicta ſunt, adſeverantis pronuntiatione quam exprobrantis legantur. Hæc & id genus ea quam meritò tunc dici potuerint, ipſe ordo epiſtolæ oſtendat. At tu, Æmiliane, recognoſce, an & hæc mecum teſtato deſcripſeris: βουλομένην γάρ με δι' ἃς εἶπον αἰτίας γαμηθῆναι, αὐτὸς τοῦτον ἔπεισας ἀντὶ πάντων αἱρεῖσ-

θαι, θαυμάζων τὸν ἄνδρα, καὶ σπουδάζων αὐτὸν οἰκεῖον ἡμῖν δι' ἐμοῦ ποιῆσαι· νῦν δὲ ὡς μοχθηροὶ ὑμᾶς, κακοηθεῖς τε ἀναπείθουσιν, αἰφνίδιον ἐγένετο Ἀπολήϊος μάγος, καὶ ἐγὼ μεμάγευμαι ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἐρῶ· καὶ ἐλθέτω νῦν πρὸς ἐμὲ, ἕως ἔτι σωφρονῶ. Oro te, Maxime, ſi literæ ita ut partim vocales dicuntur, etiam propriam vocem uſurparent: ſi verba ita, ut Poëtæ aiunt, pinnis apta vulgo volarent; non ne cum primum epiſtolam iſtam Rufinus mala fide excerperet, pauca legeret, multa & meliora ſciens reticeret: non ne tunc cæteræ literæ ſceleſte ſe detineri proclamaſſent? verba ſuppreſſa de Rufini manibus foras evolaſſent? totum forum tumultu compleſſent? ſe quoq; a Pudentilla miſſas, ſibi etiam quæ dicerent mandata? improbo ac nefario homini per alienas literas falſum facere tentanti ne auſcultarent, ſibi potius audirent: Apuleium Magiæ non accuſatum a Pudentilla, ſed accuſante Rufino abſolutum? Quæ omnia etſi tum dicta non ſunt, tamen nunc, cú magis proſunt, luce illuſtrius apparent. Patent artes tuæ, Rufine; fraudes hiant, detectum mendacium eſt: Veritas olim interverſa, nunc ſe effert; &, velut alto barathro, calumnia ſe mergit. Ad literas Pudentillæ provocaſtis: literis vinco. quarum ſi vultis extremam quoque clauſulam audire, non invidebo. Dic tu, quibus verbis epiſtolam finierit mulier obcantata, vecors, amens, amans. ἐγὼ οὔτε μεμάγευμαι. ὅτι δ' ἐρῶ, αἰτία ἡ εἱμαρμένη ἔφυ. Etiam ne amplius? Reclamat vobis Pudentilla, & ſanitatem ſuam a veſtris calumniis quodam præconio vindicat. Nubendi autem ſeu rationem ſeu neceſſitatem Fato adſcribit, *a quo multum Magia remota eſt, vel potius omnino ſublata. Quæ enim relinquitur vis cantaminibus & veneficiis, ſi Fatum rei cujuſque, veluti violentiſſimus torrens, neque retineri poteſt neq; impelli? Igitur hac ſententia ſua Pudentilla non modo me Magum, ſed omnino eſſe Magiâ negavit. Bene, quod integras epiſtolas matris Pontianus ex more adſervavit: bene, quod vos feſtinatio judicii antevortit, ne quid in iſtis literis ex otio novaretis. Tuum hoc, Maxime, tuæque providentiæ beneficium eſt, quod a principio intellectas calumnias, ne corroborarentur tempore, præcipitaſti, & nulla impartita mora ſubnervaſti. Finge nunc, aliquid matrem filio ſecretis literis de amore (uti adſolet) confeſſam, hoccine verum fuit, Rufine, hoc

non dico pium, ſed ſaltem humanum, provulgari eas literas, & potiſſimum filii præconio publicari? Sed ſum ne ego inſcitus, qui poſtulo ut alienum pudorem conſerves, qui tuum perdideris? Cur autem præterita conqueror, cum non ſint minus acerba præſentia? Hucuſque a vobis miſerum iſtum puerum depravatum, ut matris ſuæ epiſtolas, quas putat amatorias, pro tribunali Proconſuli recitet, apud virum ſanctiſſimum Claudium Maximum; ante has Imperatoris Pii ſtatuas, filius matris ſuæ pudenda exprobret ſtupra, & amoreis objectet? Quis tam eſt mitis, quin exacerbeſcat? Tu ne ultro parentis tuæ animum iſtis ſcrutaris? oculos obſervas? ſuſpiritus numeras? affectiones exploras? tabulas intercipis? amorem revincis? Tu ne quid in cubiculo agat, perquiris? næ mater tua non dico amatrix, ſed omnino femina; eſt ne ut in ea cogites niſi unam parentis religionem? O infelix uterum tuum, Pudentilla! ô ſterilitas liberis potior! ô infauſti decem menſes! ô ingrati quatuordecim anni viduitatis! Vipera, ut audio, exeſo matris utero in lucem proſerpit, atque ita parricidio gignitur. At enim tibi a filio jam adulto acerbiores morſus viventi & videnti offeruntur. Silentium tuum laniatur, pudor tuus carpitur, pectus tuum foditur, viſcera intima protrahuntur. Haſcine gratias bonus filius matri rependis, ob datam vitam? ob adquiſitam hereditatem? ob quatuordecim annorum longas alimonias: Hiſcine te patruus diſciplinis erudivit, ut ſi compertum habeas filios tibi ſimiles futuros, non audeas ducere uxorem? Eſt ille Poetæ verſus non ignotus:

Odi puerulos præcoci ſapientia.

Sedenim malitia præcoci puerum quis non averſetur, atque oderit? cum videat velut monſtrum quoddam, prius robuſtum ſcelere quam tempore, ante nocentem quam potentem, viridi pueritia, cana malitia? vel potius hoc magis noxium, quod cum venia pernicioſus eſt: & nondum pœnæ, jam injuriæ ſufficit. Injuriæ dico: immo enim ſceleri adverſum parentem nefando, immani, impetibili. Athenienſes quidem propter commune jus humanitatis, ex captivis epiſtolis Philippi Macedonis hoſtis ſui, unam epiſtolam, cum ſingulæ publice legerentur, recitari prohibuerunt, quæ erat ad uxorem Olympiadem conſcripta, hoſti potius pepercerunt, ne

ne

maritale ſecretum divulgarent; præferendum rati fas commune, propriæ ultioni. Tales hoſtes, adverſus hoſtem: tu qualis filius, adverſus matrem? Vides, quam ſimilia contendam? Tu tamen filius matris epiſtolas, de amore, ut ais, ſcriptas, in iſto cœtu legis, in quo ſi aliquem poëtam laſciviorem juībereris legere; profecto non abnueres, pudore tamen aliquo impedirere: immo enim numquam matris tuæ literas attigiſſes, ſi ullas alias literas attigiſſes. At quam nequiter auſus es tuam ipſius epiſtolam legendam dare! quam nimis inreverenter, nimis contumelioſe & turpiter de matre tua ſcriptam, cum adhuc in ejus ſinu alerere, miſeras clanculo ad Pontianum: ſcilicet ne ſemel peccaſſes, ac tam bonum tuum factum oblivio capeſſeret. Miſer non intelligis idcirco patruum tuum hoc fieri paſſum, quo ſe omnibus purgaret; ſi ex literis tuis noſceretur, te etiam prius quam ad eum commigraſſes, etiam cum matri blandirere, tamen jam tum vulpionem & impium fuiſſe. Cæterum nequeo in animum inducere, tam ſtultum Æmilianum eſſe, ut arbitretur mihi literas pueri, & ejuſdem accuſatoris mei obfuturas. Fuit & illa commenticia epiſtola, neque mea manu ſcripta, neque veriſimiliter conficta, qua videri volebant blanditiis a me mulierem ſolicitatam. Cur ego blandirer, ſi Magiæ confidebam? Qua autem via ad iſtos pervenit epiſtola, ad Pudentillam ſcilicet per aliquem fidelem miſſa, ut in re tali actitari ſolet? Cur præterea tam vitioſis verbis, tam barbaro ſermone ego ſcriberem, quem iidem dicunt nequaquam Græcæ linguæ imperitum? Cur autem tam abſurdis tamque tabernariis blanditiis ſubagitarem, quem iidem ajunt verſibus amatoriis ſatis ſcite laſcivire? Sic eſt profecto. cuivis palam eſt. hic qui epiſtolam Pudentillę Græcatiorem legere non poterat, hanc ut ſuam facilius legit, & aptius commendavit. Sed jam de epiſtolis ſatis dictum habebo, ſi hoc unum addidero: Pudentillam quæ ſcripſerat diſſimulamenti cauſa & deridiculi, ἐλθέτω ἕως ἔτι σωφρονῶ, poſt haſce literas evocaſſe ad ſe filios, & nurum, cum his ferme duobus menſibus converſatam. Dicat hic pius filius, quid in eo tempore ſequius agentem vel loquentem matrem ſuam propter inſaniam viderit. Neget eam rationibus villicorum & opilionum & equiſonum ſolertiſſime ſubſcripſiſſe. neget fratrem

ſuum

ſuum Pontianum graviter ab ea monitum, ut ſibi
ab inſidiis Rufini caveret. neget vere objurgatum,
quod literas, quas ad eum miſerat, vulgo circumtu-
liſſet, nec tamen bona fide legiſſet. neget poſt iſta,
quæ dixi, matrem ſuam mihi apud villam jampri-
dem condicto loco nupſiſſe. Quippe ita placuerat,
in ſuburbana villa potius ut conjungeremur, ne ci-
ves denuo ad ſportulas convolarent: cum haud pri-
dem Pudentilla de ſuo quinquaginta millia num-
mum in populum expunxiſſet ea die, qua Pontia-
nus uxorem duxit, & hic puerulus toga eſt involu-
tus. Præterea ut conviviis multis ac moleſtiis ſu-
perſederemus, quæ ferme ex more novis maritis
obeunda ſunt. Habes, Æmiliane, cauſam totam, cur
tabulæ nuptiales inter me ac Pudentillam non in
oppido ſint ſed in villa ſuburbana conſignatæ. ne
quinquaginta millia nummum denuo profundenda
eſſent; nec tecum aut apud te cænandum. Eſt ne
cauſa idonea? Miror tamen quod tu a villa tanto-
pere abhorreas, qui plerumque ruri verſere. Lex
quidem Iulia de maritandis ordinibus, numquam
ſcilicet ad hunc modum interdicit: VXOREM
IN VILLA NE DVCITO. Immo ſi ve-
rum velis, uxor ad prolem multo auſpicatius in vil-
la, quam in oppido ducitur: in ſolo uberi, quam in
loco ſterili: in agri ceſpite, quam in fori ſilice:
mater futura in ipſo materno ſinu, ſi nubat in ſe-
gete adulta ſuper fœcundam glebam. vel enim ſub
ulmo marita cubet in ipſo gremio terræ matris, in-
ter ſoboles herbarum & propagines vitium & ar-
borum germina. Ibi & ille celeberrimus in Comœ-
diis verſus de proximo congruit:

* * *

Romanorum etiam majoribus, Quintils & Serra-
nis, & multis aliis ſimilibus, non modo uxores ve-
rum etiam Conſulatus & Dictaturæ in agris offe-
rebantur. Cohibebo me in tam prolixo loco, ne ti-
bi gratum faciam ſi villam laudavero. De ætate ve-
ro Pudentillæ, de qua poſt, iſta ſatis confidenter
mentitus es, ut etiam ſexaginta annos natam di-
ceres nupſiſſe, de ea paucis tibi reſpondebo. nam in
re tam perſpicua non eſt neceſſe pluribus diſputare.
Pater ejus natam ſibi filiam more cæterorum pro-
feſſus eſt. tabulæ ejus partim tabulario publico,
partim domo adſervantur. quæ tibi ob os objiciun-
tur.

tur. Porrige Æmiliano tabulas iſtas. linum conſi-
deret, ſigna quæ impreſſa ſunt recognoſcat, Conſu-
les legat, annos computet. quos ſexaginta mulieri
aſſignabat, probet quinque & quinquaginta. Lu-
ſtro mentitus eſt. parum hoc eſt, liberalius agam.
nam & ipſe Pudentillæ multos annos largitus eſt.
redonabo igitur viciſſim. Decem annos Mezentius
cum Vliſſe erravit, quinquaginta ſaltem annorum
mulierem oſtendat. Quid multis? ut cum quadru-
platore agam, bis duplum quinquennium faciam.
viginti annos ſemel detraham. Iube, Maxime, Con-
ſules computari. niſi fallor, invenies nunc Puden-
tillæ haud multo quadrageſimum amplius annum
ætatis ire. O falſum, & audax nimium mendacium,
viginti annorum exilio puniendum! dimidio tan-
ta, Æmiliane, mentiris; falſa audes & ſeſquialtera?
Si triginta annos [pro] decem dixiſſes; poſſes vide-
ri pro computationis geſtu erraſſe: quos circula-
re debueras digitos, aperuiſſe. Cum vero quadra-
ginta, quæ facilius cæteris porrecta palma ſigni-
ficantur, ea quadraginta tu dimidio auges; non po-
tes digitorum geſtu erraſſe. niſi forte triginta an-
norum Pudentillam ratus, binos cujuſque anni
Conſules numeraſti. Miſſa hæc facio. venio nunc
ad ipſam ſtirpem accuſationis, ad ipſam cauſam
maleficii. Reſpondeat Æmilianus & Rufinus, ob
quod emolumentum, etſi maxime Magus forem,
Pudentillam carminibus & venenis ad matrimo-
nium pellexiſſem. Atqui ego ſcio pleroſque reos a-
licujus facinoris poſtulatos, ſi fuiſſe quæpiam cau-
ſæ probarentur; hoc uno ſe tamen abunde defen-
diſſe, vitam ſuam procul ab hujuſmodi ſceleribus
abhorrere: nec id ſibi obeſſe debere, quod videantur
quędam fuiſſe ad malefaciundum invitamenta. Non
enim omnia quæ fieri potuerint, pro factis haben-
da. Rerum vices varias evenire. certum indicem cu-
juſque animum eſſe: qui ſemper eodem ingenio
ad virtutem vel ad malitiam moratus, firmum ar-
gumentum eſt accipiendi criminis aut reſpuendi.
Hæc ego quamquam poſſum merito dicere, tamen
vobis condono. Nec ſatis mihi duco, ſi me omnium
quæ inſimulaſtis abunde purgavi; ſi nuſquam paſ-
ſus ſum vel exiguam ſuſpicionem Magiæ conſiſte-
re. Reputate vobiſcum, quanta fiducia innocentiæ
meæ, quantoque deſpectu veſtri agam; ſi una cau-
ſa vel minima fuerit inventa, cur ego debuerim

Pudentillæ nuptias ob aliquod meum commodum adpetere. Si quamlibet modicum emolumentum probaveritis, ego ille ſim Carinondas, vel Damigeron; vel is Moſes, vel Iannes; vel Apollonius, vel ipſe Dardanus; vel quicumq; alius poſt Zoroaſtrem & Hoſtanem inter Magos celebratus eſt. Vide quæſo, Maxime, quem tumultum ſuſcitarint, quoniam ego paucos Magorum nominatim percenſui. Quid faciam tam rudibus, tam barbaris? Doceam Ruſinum, hæc & multo plura alia nomina in bibliothecis publicis apud clariſſimos ſcriptores me legiſſe? an diſputem, longe aliud eſſe notitiam nominum, aliud artis ejuſdem habere communionem; nec debere doctrinæ inſtrumentum & eruditionis memoriam pro confeſſione criminis haberi? An quod multo præſtabilius eſt, tua doctrina, Claudi Maxime, tuaque perfecta eruditione fretus, contemnam ſtultis & impolitis ad hæc reſpondere? Ita potius faciam. quid illi exiſtiment, nauci non putabo. Quod inſtitui, pergam diſputare: nullam mihi cauſam fuiſſe, Pudentillam veneficiis ad nuptias prolectandi. Formam mulieris & ætatem ipſi ultero improbaverunt; idque mihi vitio dederunt, talem uxorem cauſa avaritiæ concupiſſe: atque adeo primo dotem in congreſſu grandem & uberem rapuiſſe. Ad hæc, Maxime, longa oratione fatigare te non eſt conſilium. Nihil verbis opus eſt, cum multo diſertius ipſæ tabulæ loquantur: in quibus omnia, contra quam iſti ex ſua rapacitate de me quoque conjectaverunt, facta inpræſentiarum & proviſa inpoſterum deprehendes. Iam primum mulieris locupletiſſimæ modicam dotem, neque eam datam, ſed tantummodo promiſſam. Præter hæc, ea conditione factam conjunctionem, ſi nullis ex me ſuſceptis liberis vita demigraſſet, ut dos omnis apud filios ejus Pontianum & Pudentem maneret: ſin vero uno unave ſuperſtite diem ſuum obiſſet; uti tum dividua pars dotis poſteriori filio, reliqua prioribus cederet. Hæc, ut dico, tabulis ipſis docebo. Fors fuerit, ut ne ſic quidem credat Æmilianus, ſola trecenta millia nummum ſcripta, eorumque repetitionem filiis Pudentillæ pacto datam. Capiens ipſe tu manibus tuis tabulas iſtas, da impulſori tuo Rufino legat. Pudeat illum tumidi animi ſui, & ambitioſæ mendicitatis. quippe ipſe egens, nudus, trecentis millibus nummum a credi-

tore acceptis filiam dotavit. Pudentilla locuples fœmina trecentis millibus dotis fuit contenta: & maritum habet, & multis ſæpe & ingentibus dotibus ſpretis, inani nomine tantulæ dotis contentum: cæterum præter uxorem ſuam nihil computantem; omnem ſupellectilem cunctaſque divitias in concordia conjugii & mutuo amore ponentem. Quamquam quis omnium vel exigue rerum peritus culpare auderet; ſi mulier vidua & mediocri forma, at non ætate mediocri, nubere volens, longa dote & molli conditione invitaſſet juvenem neque corpore neque animo neque fortuna pœnitendum. Virgo formoſa, etſi ſit oppido pauper, tamen abunde dotata eſt. Adfert quippe ad maritum novum animi indolem, pulchritudinis gratiam, floris rudimentum. Ipſa virginitatis commendatio jure meritoque omnibus maritis acceptiſſima eſt. Nam quodcumque aliud in dotem acceperis, potes cum libuit, ne ſis beneficio obſtrictus, omne ut acceperis retribuere; pecuniam renumerare, mancipia reſtituere, domo demigrare, prædiis cedere. Sola virginitas, cum ſemel accepta eſt, reddi nequitur; ſola apud maritum ex rebus dotalibus remanet. Vidua autem qualis nuptiis venit, talis divortio digreditur; nihil adfert inpoſcibile. ſed venit jam ab alio præflorata: certe tibi, ad quæ velis, minime docilis: non minus ſuſpectans novam domum, quam ipſa jam ob unum divortium ſuſpectanda: ſive illa morte amiſit maritum, ut ſcævi ominis mulier, & infandi conjugii, minime adpetenda; ſeu repudio digreſſa eſt, utramvis habebat culpam mulier. quæ aut tam intolerabilis fuit, ut repudiaretur; aut tam inſolens, ut repudiaret. Ob hæc & alia viduæ dote aucta procos ſolicitant. Quod Pudentilla quoque in alio marito feciſſet, ſi Philoſophum ſpernentem dotis non reperiſſet. Age vero, ſi avaritiæ cauſa mulierem concupiſſem; quid mihi utilius ad poſſidendam domum ejus fuit, quam ſimultatem inter matrem & filios ſerere? alienare ab ejus animo liberorum caritatem, quo liberius & artius deſolatam mulierem ſolus poſſiderem? Fuit ne hoc prædonis, quod eſſe vos fingitis? Ego vero quietis, & concordiæ, & pietatis autor, conciliator, faviſſor, non modo nova odia non ſevi, ſed vetera quoque funditus exſtirpavi. Suaſi uxori meæ, cujus, ut iſti ſunt, jam univerſas opeis tranſvoraram; ſuaſi, in-

quam, ac denique perſuaſi, ut filiis pecuniam ſuam repoſcentibus, de quo ſupra jam dixi, ut eam pecuniam ſine mora redderet in prædiis vili æſtimatis, & quanto ipſi volebant. Præterea ex re familiari ſua fructuoſiſſimos agros, & grandem domum opulente ornatam, magnamque vim tritici & hordei, & vini, & olei, cæterorumq; fructuum: ſervos quoque haud minus quadringentos, pecora amplius aeque pauca neque abjecti pretii donaret; ut eos ex ea quam tribuiſſet parte ſecuros haberet, & ad cætera hereditatis bona ſpe invitaret. Hæc ego ab invita Pudentilla (patietur enim me, uti res fuit, ita dicere) ægre exauditus, ingentibus precibus invitæ & iratæ extorſi; matrem filiis reconciliavi: privignos meos, primo hoc vitrici beneficio, grandi pecunia auxi. Cognitum hoc eſt tota civitate. Rufinum omnes exſecrati, me laudibus tulere. Venerat ad nos, priuſquam iſtam donationem mater perficeret, cum diſſimili iſto fratre ſuo Pontianus, [ante] pedes noſtros advolutus, veniam & oblivionem præteritorum omnium poſtulat; flens, & manus noſtras oſculabundus, ac dicens pœnitere, quod Rufino & ſimilibus auſcultarit. Petit poſtea ſuppliciter, uti ſe Lolliano quoque Avito C.V. purgem; cui haud pridem tirocinio profeſſionis ſuę fuerat a me commendatus. quippe compererat, ante paucos dies omnia me, ut acta erant, ad eum perſcripſiſſe. Id quoque a me impetrat. Itaque acceptis literis Carthaginem pergit: ubi jam prope exacto Conſulatus ſui munere, Lollianus Avitus te, Maxime, opperiebatur. Is epiſtolis meis lectis, pro ſua eximia humanitate gratulatus Pontiano, quod cito errorem ſuum correxiſſet, reſcripſit mihi per eum, quas literas, Dii boni! qua doctrina! quo lepore! qua verborum amœnitate ſimul & jucunditate! prorſus ut vir bonus dicendi peritus. Scio te, Maxime, libenter ejus literas auditurum. Et quidem ſi perlegam, mea voce pronuntiabo. Cedo, tu Aviti epiſtolas: ut quæ ſemper ornamento mihi fuerunt, ſint nunc etiam ſaluti. At tu, licebit aquam ſinas fluere. Namque optimi viri literas ter & quater adeo quantovis temporis diſpendio lectitarem.

* * *

Deſunt recitatæ Lolliani Aviti literæ.

Non ſum neſcius debuiſſe me poſt iſtas Aviti literas perorare. Quem enim laudatorem locupletiorem, quem teſtem vitæ meæ ſanctiorem producam,

quem

quem denique advocatum facundiorem? Multos in vita mea Romani nominis diſertos viros ſedulo cognovi, ſed ſum æque neminem admiratus. Nemo eſt hodie, quantum mea opinio fert, alicujus in eloquentia laudis ac ſpei, quin Avitus eſſe longe malit; ſi cum eo ſe remota invidia velit conferre. Quippe omnes fandi virtutes pæne diverſæ, in illo viro congruunt. Quamcumque orationem ſtruxerit Avitus, ita illa erit undique ſui perfecte abſoluta, ut in illa neque Cato gravitatem requirat, neque Lælius lenitatem, neque Gracchus impetū, nec Cæſar calorem, nec Hortenſius diſtributionem, nec Calvus argutias, nec parſimonium Salluſtius, nec opulentiam Cicero; prorſus in qua, ne omnia perſequar, ſi Avitum audias, neque additum quidquam velis, neque detractum, neque autem aliquid commutatum. Video, Maxime, quam benigne audias quæ in amico tuo Avito recognoſcis. Tua me comitas, ut vel pauca dicerem de eo, invitavit. At non uſque adeo tuæ benivolentiæ indulgebo, ut mihi permittam, jam propemodum feſſo, in cauſa prorſus ad finem inclinata, de egregiis virtutibus ejus nunc demum incipere: quin potius eas integris viribus & tempori libero ſervē. Nunc enim mihi, quod ægre fero, a commemoratione tanti viri ad peſteis iſtas oratio revolvenda eſt. Audes ne te ergo, Æmiliane, cum Avito conferre? Quem ne ille bonum virum ait, cujus Avitus diſputationem tam plene ſuis literis collaudat, eum tu Magiæ, [maleficii,] criminis inſectabere? An invaſiſſe me domum Pudentillę, & compilare bona ejus tu magis dolere debes, quā doluiſſet Pontianus; qui mihi ob paucorum dierum, veſtro ſcilicet inſtinctu ortas ſimultates, etiam abſenti, apud Avitum ſatisfecit? qui mihi apud tantum virum gratias egit? Puta me acta apud Avitum, non literas ipſius legiſſe. Quid poſſes, vel quiſquis, in iſto negotio accuſare? Pontianus ipſe, quod a matre donatum acceperat, meo muneri acceptum ferebat: Pontianus me vitricum ſibi contigiſſe intimis affectionibus lętabatur. Quod utinam incolumis Carthagine revertiſſet! vel, quoniam ſic ei fuerat Fato decretum, utinam tu, Rufine, ſupremum ejus judicium non impediſſes! quas mihi aut coram aut denique in teſtamento gratias egiſſet? Literas tamen, quas ad me Carthagine, vel jam adveniens ex itinere præmiſit, quas adhuc validus, quas jam æger,

plenas

plenas honoris, plenas amoris, quæſo, Maxime, pauliſper recitari ſinas; ut ſciat frater ejus, accuſator meus, quam in omnibus diverſum curriculum cum fratre optimæ memoriæ viro currat.

* * *

Deſiderantur Pontiani literæ.

Audiſti ne vocabula quæ mihi Pontianus frater tuus tribuerat, me *parentem* ſuum, me *dominum*, me *magiſtrum* cum ſæpe alias tum in extremo tempore vitæ vocans? Poſſem tuas quoque pares epiſtolas promere; ſi vel exiguam moram tanti putarem, potius teſtamentum illud recens tui fratris, quamquam imperfectum, tamen proferri cuperem, in quo mei officioſiſſime & honeſtiſſime meminit. Quod tamen teſtamentum Rufinus neque comparere neque perfici paſſus eſt, pudore perditæ hereditatis: quam paucorum menſium, quibus ſocer Pontiani fuit, magno quidem pretio noctium computarat. Præterea neſcio quos Chaldæos conſuluerat, quo lucro filiam collocaret. Qui, ut audio, utinam illud non vere reſpondiſſent; primum ejus maritum in paucis menſibus moriturum. Cætera enim de hereditate, ut adſolent, ad conſulentis votum confinxerunt. Verum, ut Dii voluere, quaſi cœca beſtia incaſſum hiavit. Pontianus enim filiam Rufini, male compertam, non modo heredem non reliquit, ſed ne honeſto quidem legato impartivit: quippe qui ei ad ignominiam lintea adſcribi ducentorum fere denariorum juſſerit: ut intelligeretur iratus potius extraneaſſe eam, quam oblitus præteriſſe. Scripſit autem heredes tam hoc teſtamento quam priore, quod lectum eſt, matrem cum fratre. cui ut videt admodum puero eandem illam filiæ ſuæ machinam Rufinus admovet, ac mulierem aliquam multo natu majorem, nuperrime uxorem fratris, miſero puero objicit & obſternit. At ille puellæ meritriciis blandimentis, & lenoniis patris illectamentis captus, & poſſeſſus, exinde ut frater ejus animam edidit, relicta matre ad patruum commigravit, quo facilius remotis nobis cœpta perficerentur. Favet enim Rufino Æmilianus, & proventum cupit. Ehem! recte vos admonetis. etiam ſuam ſpem bonus patruus temperat in iſto, ac fovet: qui ſciat inteſtati pueri legitimum magis quam juſtum heredem futurum. Nollem hercule hoc a me profectum. Non fuit meæ moderationis tacitas omnium ſuſpiciones palam abrumpere.

male vos qui ſuggeſſiſtis. Plane quidem, ſi verum velis; multi mirantur, Æmiliane, tam repentinam circa puerum iſtũ pietatem tuam, poſtquam frater ejus Pontianus eſt mortuus: cum antea tam ignotus illi fueris, ut ſæpe ne in occurſu quidem filium fratris tui de facie agnoſceres. At nunc adeo patientem te ei præbes, itaque eum indulgentia corrumpis, adeo ei nulla re adverſaris; ut per hæc ſuſpicionibus fidem facias. Inveſtem a nobis accepiſti; veſticipem illico reddidiſti. Cum a nobis regeretur, ad magiſtros ibat: at ab iis nunc magna fugela in ganeum fugit; amicos ſerios aſpernatur; cum aduleſcentulis poſtremiſſimis inter ſcorta & pocula puer hoc ævi convivium agitat. Ipſe domi tuæ rector, ipſe familiæ dominus, ipſe magiſter in convivio. in ludo quoque gladiatorio frequens viſitur, nomina gladiatorum & pugnas & vulnera plane quidem ut puer honeſtus ab ipſo laniſta doceretur, loquitur numquam niſi Punice, & ſi quid adhuc a matre Græciſſat. Latine enim neque vult, neque poteſt. Audiſti, Maxime, paulo ante (proh nefas!) privignum meum, fratrem Pontiani, diſerti juvenis, vix ſingulas ſyllabas fringultientem, cum ab eo quæreres, donaſſet ne illis mater, quæ ego dicebam me adnitente donata. Teſtor igitur te, Claudi Maxime, voſque qui in conſilio eſtis, voſque etiam qui tribunal mecum adſiſtitis, hæc damna & dedecora morum ejus patruo huic & candidato illi ſocero adſignanda: meque poſthac boni conſulturum, quod talis privignus curæ meæ jugum cervice excuſſerit: neque poſtea pro eo matri ejus ſupplicaturum. Nam, quod pæniſſime oblitus ſum, nuperrime cum teſtamentum Pudentilla poſt mortem Pontiani filii ſui, in mala valetudine ſcripſerit; diu ſum adverſus illam reniſus, ne hunc ob tot inſigneis contumelias, ob tot injurias exheredaret. elogium graviſſimum jam tum mediusfidius perſcriptum, ut aboleret, impenſis precibus oravi. Poſtremo ni impetrarem, diverſurum me ab ea comminatus ſum. mihi hanc veniam tribueret; malum filium beneficio vinceret; me invidia omni liberaret. Nec prius deſtiti, quam ita fecit. Doleo me huncce ſcrupulum Æmiliano demſiſſe, tam inopinatam ſemitam indicaſſe. Specta quæſo, Maxime, ut hiſce auditis; ſubito obſtupuerit, ut oculos ad terram demiſerit. Longe enim ſequius ratus fuerat.

nec

НБ ОНУ ім. І.І. Мечникова

nec immerito. mulierem filii contumeliis infeſtam
meis officiis devinctam ſciebat. De me quoque
fuit quod timeret. Quis enim vel æque, ut ego,
ſpernens hereditatis, tamen vindicari de tam inof-
ficioſo privigno non recuſaſſet? Hæc præcipue ſo-
licitudo eos ad accuſationem mei ſtimulavit. here-
ditatem omnem mihi relictam falſo ex ſua avari-
tia conjectavere. Solvo vos in præteritum iſto me-
tu. Namque animum meum neque hereditatis, ne-
que ultionis occaſio potuit loco dimovere. Pugna-
vi cum irata matre, pro privigno malo vitricus,
veluti pater pro optimo filio adverſus novercam.
nec ſatis fuit, ni bonæ uxoris prolixam liberalita-
tem circa me nimio [plus æquo] coercerem. Cedo
tu teſtamentum, jam inimico filio a matre factum:
me, quem iſti prædonem dicunt, verba ſingula cum
precibus præeunte. Rumpi tabulas iſtas, jube,
Maxime; invenies filium heredem: mihi vero tenue
neſcio quid honoris gratia legatum; ne ſi quid ea
humanitus attigiſſet, nomen maritus in uxoris ta-
bulis non haberem. Cape iſtud matris tuæ teſta-
mentum, vere hoc quidem inofficioſum. Quid?
quo obſequentiſſimum maritum exheredavit,
miciſſimum filium ſcripſit heredem: immo enim
ro non filium, ſed Æmiliani ſpes, & Rufini nu-
ptias. ſed temulentum illud collegium, paraſitos
tuos. Accipe, inquam, filiorum optime, & poſtea
paulisper epiſtolis amatoriis matris, lege potius
teſtamentum. ſi quid quaſi inſana ſcripſit, hic repe-
ries, & quidem mox a principio: SICINIVS
PVDENS FILIVS MEVS MIHI
HERES ESTO. Fateor, qui hoc legerit, in-
ſanam putabit. Hiccine filius heres, qui te in ipſo
fratris ſui funere advocata perditiſſimorum juve-
num manu voluit excludere e domo, quam ipſa do-
naveras? qui te ſibi a fratre coheredem relictum
graviter & acerbe tulit? qui confeſtim te cum
luctu & mœrore deſeruit, & ad Rufinum & Æmi-
lianum de ſinu tuo aufugit? qui ibi plurimas po-
contumelias dixit coram, & adjuvante patruo
qui nomen tuum pro tribunalibus ventilavit?
pudorem tuum tuiſmet literis conatus eſt publ-
dedecorare? qui maritum tuum quem elege-
quem, ut ipſe objiciebat, efflictim amabas, cap-
accuſavit. Aperi, quæſo, bone puer, aperi teſtam-
ſum: facilius inſaniam matris ſic probabis. Quid

ais? quid recuſas, poſtquam ſolicitudinem de here-
ditate materna repuliſti? At ego haſce tabulas,
Maxime, hic ibidem pro pedibus tuis abjicio: te-
ſtorque me deinceps incurioſius habiturum quid
Pudentilla teſtaméto ſuo ſcribat. Ipſe jam, ut libet,
matrem ſuam de cætero exoret. mihi, ut ultra pro
eo deprecer, locum non reliquit. Ipſe jam ut ſui po-
tens ac vir, acerbiſſimas literas matri dictet, iram
ejus deliniat. qui potuit perorare, poterit exorare.
Mihi jamdudum ſatis eſt, ſi non modo crimina ob-
jecta pleniſſime dilui, verum etiam radicem hujus
judicii, id eſt hereditatis quæſitæ invidiam, fun-
ditus ſubſtuli. Illud etiam, ne quid omnium præ-
teream, priuſquam peroro, falſo objectum revin-
cam. Dixiſtis, me Magia de pecunia mulieris pul-
cherrimum prædium meo nomine emiſſe. Dico, exi-
guum herediolum ſexaginta millibus nummum: id
quoque non me, ſed Pudentillam ſuo nomine e-
miſſe: Pudentillæ nomen in tabulis eſſe: Puden-
tillæ nomine pro eo agello tributum dependi. Præ-
ſens eſt quæſtor publicus, cui depenſum eſt, Corvi-
nus Celer, vir ornatus; adeſt etiam tutor, auctor
mulieris, vir graviſſimus & ſanctiſſimus, omni cum
honore mihi nominandus, Caſſius Longinus. Quæ-
re, Maxime, cujus emptionis auctor fuerit, quan-
tulo pretio mulier locuples agellum ſuum præſti-
narit.

* * *

Deeſt teſtimonium Caßii Longini tutoris & Corvini quæſtoris.

Eſtne ita, ut dixi? uſpiam in hac emptione no-
men meum adſcriptum eſt? num ipſum heredioli
pretium invidioſum eſt? num vel hoc ſaltem in me
collatum? Quid etiam eſt, Æmiliane, quod non te
judice refutaverim? quod pretium Magiæ meæ re-
periſti? Cur ego Pudentillæ animum veneficiis
flecterem? quod ex ea commodum caperem? uti
dotem mihi modicam potius quam amplam dice-
ret? O præclara carmina! an ut eam dotem filiis
ſuis magis reſtipularetur, quam penes me ſineret?
Quid addi ad hanc Magiam poteſt? an uti rem fami-
liarem ſuam meo adhortatu pleramq; filiis condo-
naret, quę nihil illis ante me maritum fuerat largi-
ta, mihi quidquam impartiret? O grave veneficium,
dicam, an ingratum beneficium? an ut teſtamen-
to quod irato filio ſcribebat filium potius, cui
offenſa

НБ ОНУ ім. І.І. Мечникова

offenſa erat, quam me, cui devincta, heredem [illegible] queret? Hoc quidẽ multis carminibus difficile impetravi. Putate vos cauſam non apud Claudium Maximum agere, virum æquum & Iuſtitiæ pertinacem, ſed alium aliquem pravum & ſcævum judicem ſubſtituite, accuſationum fautorem, cupidum condemnandi. date ei quod ſequatur. miniſtrate vel tãtulam veriſimilem occaſionem ſecundum vos pronuntiandi. Saltem fingite aliquid, reminiſcimini, quod reſponderetis, qui vos ita rogarit. Et, quoniam omnem conatum neceſſe eſt quæpiam cauſa præcedat; reſpondete, qui Apuleium dicitis animum Pudentillæ Magicis illectamentis adortum, quid ex ea petierit? cur fecerit? Formam ejus voluerat? negatis. Divitias ſaltem concupierat? negant tabulæ dotis; negant tabulæ donationis; negant tabulæ teſtamenti. in quibus non modo non cupide adpetiiſſe, verum etiam dure repuliſſe liberalitatem ſuæ uxoris oſtenditur. Quæ igitur alia cauſa eſt? Quid obmutuiſtis? quid tacetis? Vbi illud libelli veſtri atrox principium nomine privigni mei formatum? *Hunc ego, domine Maxime, reum apud te facere inſtitui.* Quin igitur addis, reum magiſtrum, reum vitricum, reum deprecatorem? ſed quid deinde? *plurimorum maleficiorum & manifeſtiſſimorum.* Cedo, unum de plurimis: cedo dubium vel ſaltem obſcurum de manifeſtiſſimis. Cæterum ad hæc quæ objeciſtis, numera, an binis verbis reſpondeam. *Dentes ſplendidas;* ignoſce mundiciis. *Specula inſpicis;* debet Philoſophus. *Verſus facis;* licet fieri. *Piſces exploras;* Ariſtoteles docet. *Lignum conſecras;* Plato ſuadet. *Vxorem ducis;* leges jubent. *Prior natu ea eſt;* ſolet fieri. *Lucrum ſectatus es dotis;* dotales accipe, donationem recordare, teſtamentum lege. Quæ ſi omnia affatim retudi, ſi calumnias omnes refutavi; ſi in omnibus non modo criminibus, verum etiam maledictis procul a culpa Philoſophiam tuitus ſum; ſi Philoſophiæ honorem, qui mihi ſalute mea antiquior eſt, nuſquã minui, immo contra ubique ſi cum ſeptem pennis eum tenui. Si hæc, ut dico, ita ſunt; poſſum ſecurius tuam exiſtimationem revereri, quam poteſtatem vereri: quod minus grave & verendum mihi arbitror a proconſulibus damnari, quam ſi a tam bono tamque emendato viro improber.

DIXI.

APVLEI MADAVRENSIS PLATONICI

DE MVNDO

LIBER.

НБ ОНУ ім. І.І. Мечникова

AVGVSTINVS
De Civitate Dei lib. IV. cap. II.

QVOD ſi commemorare voluiſſem & exaggerare illa mala, quæ non ſibi invicem homines faciunt, ſicut ſunt vaſtationes everſioneſque bellantium; ſed ex ipſis mundi elementis terrenis accidunt rebus; quæ uno loco APVLEIVS *breviter ſtringit in eo Libro quem* DE MVNDO *ſcripſit: Terrena omnia dicens mutationes, converſiones, [& intenſiones, & remiſſiones,] atque interitum habere. Namque immodicis tremoribus terrarum, ut verbis ejus utar, diſſiluiſſe humum, & interceptas urbes cum populis dicit: abruptis etiam imbribus prolutas totas eſſe regiones. Illas etiam, quæ prius fuerant continentes, hoſpitibus atque advenis fluctibus inſulatas; aliaſque deſidia maris pedeſtri acceſſu pervias factas: ventis ac procellis everſas eſſe civitates: incendia de nubibus emicuiſſe, quibus Orientis regiones conflagratæ perierunt: & in Occidentis plagis ſcaturigines quaſdam ac proluviones eaſdem ſtrages dediſſe. Sic ex Ætnæ verticibus quondam effuſis crateribus divino incendio per declivia torrentis vice flammarum flumina cucurriſſe.*

APVLEI MADAVRENSIS PLATONICI
DE MVNDO
LIBER.

CONSIDERANTI mihi, & diligentius intuenti, ſæpe alias, o Fauſtine, mihi virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum, divinarum particeps rerum Philoſophia videbatur; & nunc maxime, cum naturæ interpretationem, & remotarum ab oculis rerum inveſtigationem ſibi vindicet. Nam cum cæteri magnitudine rei territi, ejuſmodi laborem arduum & profundum exiſtimarent; ſola Philoſophia ſuum non deſpexit ingenium. nec indignam ſe exiſtimavit, cui divinarum & humanarum rerum diſceptatio deferatur. ſed conducere ac decere tam bonas artes, & congruere iſtiuſmodi curam talibus ſtudiis & moribus cum ingenuitate profeſſionis ſuæ credidit. Nam cum homines Mundum ejuſque penetralia corpore adire non poſſent, & e terreno domicilio illas regiones inſpicere; Philoſophiam ducem nacti, ejuſque inventis imbuti, animo peregrinari auſi ſunt per cæli plagas, his itineribus, quæ exploratione acuminis ſui, pervia Sapientiæ, ſolis cogitationibus viderant: ut, cum ipſius intervalli conditione a mundi vicinia Natura nos ſecretos eſſe voluiſſet, immenſitati tamen ejus volucrique curriculo cogitationum noſtrarum nos pernicitas intimaret; facilimeque ea, de quibus origo ejus eſt anima, divinis oculis ſuis aſpexit & agnovit, aliiſque etiam ejus ſcientiam tradidit. veluti prophetæ quidam Deorum majeſtate completi effantur cæteris, quæ divino beneficio ſoli vident. Quare & eos qui nobis unius loci ingenia qualitateſque deſcribunt, aut mœnia urbis, aut alicujus amnis fluenta, aut amœnitates & magnitudines montium, alia multa deſcripta ab aliis plerique ſtudioſe legunt. Nyſæ juga, & penetralia Coryci, & Olympi ſacra, & Oſſæ ardua, & alia hujuſcemodi ſola duntaxat

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

& ſingula extollunt. Quorum miſeret me, cum tan-
topere nec magnis & oppido paucis inexplicabili
admiratione capiuntur. Hoc illis evenire adeo non
eſt mirabile; cum nihil majus ſuſpexerint, neque
ad aliquid intenderint quod majore diligentia con-
templandum eſſet. Cæterum ſi Terrarum orbem,
omnemque Mundum contemplari pariter aliquan-
do potuiſſent, minus exiguas ejus & ſingulas par-
teis dignas laudibus crediidiſſent, quibus eſſet Vni-
verſitas comprehenſa. Quare nos & Ariſtotelem
prudentiſſimum & doctiſſimum Philoſophorum, &
Theophraſtum auctorem ſecuti, quantum poſſumus
cogitatione contingere, dicemus de omni hac cœ-
leſti ratione, naturas & officia complexi, & cur &
quemadmodum moveantur explicabimus. M V N-
D V S omnis ſocietate Cœli & Terræ conſtat, &
eorum naturis quæ utriuſque ſunt. Vel ſic: M V N-
D V S eſt ornata ordinatio, Dei munere, Deorum
recta cuſtodia: cujus cardinem, (ſic enim dixerim
Centrum,) robuſtum & immobilem, genitrix atque
altrix animantium omnium habet Tellus: ſupernis
omnibus, ut videri poteſt, Aeris liquiditate, ad mo-
dum tegminis, ſeptis & opertis. Vltra, Deorum do-
mus eſt, quod vocamus Cœlum: quod quidem divi-
nis corporibus onuſtum videmus, ignibus pulcher-
rimis & perlucidis Solis & Lunæ, & reliquorum Si-
derum, cum quibus fertur per orbem, dierum no-
ctiumque curriculis, agens ſtellarum choros inter-
mino lapſu, finem nulla ævi defectione factura. Sed
cum omne Cœlum ita revolvatur ut ſphæra, eam
tamen radicibus oportet teneri, quas divina machi-
natio verticibus adfixit. ut in tornando artifex ſo-
let forcipe materiam comprehenſam reciproco vo-
lumine rotundare. eos Polos dicimus: a quibus
velut a cardinibus diſcretio quædam profecta, Axis
eſt dictus, diviſor & diſterminator Mundi, Orbem
terræ in medietate conſtituens. Verum hi vertices,
quos immobiles diximus, ita ſunt, ut ſupra caput
alter appareat ex parte Boreæ, qui Septemtrionalis
vocatur: alter [autem] Antarcticus humo tegitur,
humidus & auſtrinis vaporibus mollis. Sed Cœlum
ipſum, ſtellæque cœligenæ, omniſque ſiderea com-
pago, Æther vocatur: non, ut quidam putant, quod
ignitus ſit & incenſus: ſed quod curſibus rapidis
ſemper rotetur: Elementum [vero] non unum ex
quatuor quæ nota ſunt cunctis, ſed longe aliud,
numero

numero quinctum, ordine primum, genere divinum
& inviolabile. Iam aſtrorum innumerabilis mul-
titudo, partim labitur cum orbis inerrantis regio-
ne, quam circulorum ambit Signifer, obliqua com-
plexione circumdatus, & ſignis duodecim illumi-
natus: partim errantibus ſtellis, quæ neque priorum
motus habent, nec ſane inter ſe ſimiles & æquales;
ſed adfixæ diverſis globis, inordinatum, ut ſic di-
xerim, ordinem ſervant: aliæque ultra ſunt, aliæ
citra ſtellæ, quæ propter naturam ejuſmodi nul-
lis creduntur erroribus vagæ, & infinitos numero
greges ducunt, & ſimplex Ætheris dorſum alma &
ſacrata amœnitate lucis coronant. Septem vero
Deorum nominibus illuſtres, totidem orbibus ad-
fixæ ſunt, & gradatim ſibimet ſuperlatæ, ut ſupe-
rior inferiore ſit major, ac viciſſim mutuis adhæ-
ſionibus nexæ, complexu illius Orbis, qui Inerra-
bilis dicitur, continentur. hic Phænonis globus,
quem appellamus Saturnum. poſt quem Phaëthon-
tis ſecundus eſt, quem Iovem dicimus: & loco ter-
tio Piroïs; quem multi Herculis, plures Martis ſtel-
lam vocant. Hanc ſequitur Stilbon, cui quidam A-
pollinis, cæteri Mercurii nomen dederunt. Quin-
tus Phoſphorus, Iunonia, imo Veneris ſtella cen-
ſetur. Deinde Solis eſt orbis. & ultima omnium
Luna, altitudinis ætheræ principia diſterminans:
quæ divinas & immortales vivacitates ignium pa-
ſcens, ordinatis ac ſemper æqualibus invectionibus
ſolvitur atque reparatur. Poſt eam vero pars eſt,
quæ ſancti Ætheris finibus coercetur, cujus men-
ſu appenſuque diſtincta eſt naturæ immutabilis re-
gio, & mortalis ac jam pæne terrena: cujus primæ
ſunt partes tenuiores & vaporatæ, quippe cum fini-
timis Ætheris attingantur ardoribus, quantum ma-
ximis parva, & quantum rapidis poſſunt pigriora
contingi. Sed ex ea parte, quæ curriculis finitima
inuritur Solis, ſe ejaculari atque emicare & ſcin-
tillare flammæ quædam oſtenſæ oculis noſtris vi-
dentur, quos Græci Cometas, & Docidas, & Bothy-
nos appellant, quaſque labi & fluere frequenter vi-
demus, lucere, faciliuſque reſtingui. Exin inferioris
Aëris qualitas turbidior infunditur, cui permixtus
eſt glacialis rigor. ſed ſuperioris vicinia claritatis
& propinqui caloris adflatu niteſcit, ac ſinceriore
interdum luce veſtitur. Hujus ſæpe mutabilis con-
vertitur ſpecies: cum ſit natura variabilis, & in

 nubes

НБ ОНУ ім. І.І. Мечникова

nubes cogitur, & reciprocis flabris aperitur, & imbribus vehementibus rumpitur, nivibus etiam & glacie inhorreſcit, & præcipiti grandine deſuper verberatur: turbine, flatibus, typhoniſque conflictu fit procelloſa: ſed telis fulminum, & miſſilium cœleſtium jaculis igneſcit. Aeri Terra conjungitur, eaque [in ſe] ſuſcipit maria. Hæc frequentatur animantibus, hęc ſilvarum viriditate veſtitur, hęc fontium perennitate recreatur, hæc fluminum frigidos lapſus, nunc erroribus terrenis vehit, modo profundo in mari confundit, eadem infinitis coloribus floret; altitudine montium, camporum æquore, nemorum opacitate variatur: ſinuoſis inflexa littoribus, diſtincta inſulis, villulis urbibuſque collucens, qua ſapiens genus homo communibus uſibus fabricatur. Nec ſum neſcius, pleroſque hujus operis auctores terrarum orbem ita diviſiſſe: partem ejus inſulas eſſe, partem vero continentem vocari; neſcii omnem hanc terrenam immenſitatem Atlantici maris ambitu coerceri, inſulamque hanc unam eſſe cum inſulis omnibus. Nam ſimiles huic alias & alias minores circumfundit Oceanus, quæ tamen merito videntur ignotæ: cum ne hanc quidem, cujus cultores ſumus, omnem peragrare poſſimus. Nam ſicut hæ inſulæ interfluuntur quæ ſunt in noſtro mari: ita illæ in univerſo ſalo fretis latioribus ambiuntur. Elementorum inter ſe mutui nexus artis affinitatibus implicantur, & quinque conjuges copulæ his ordinatæ vicibus attinentur, ut adhæreant etiam gravioribus leviora. Aquam in ſe habet Tellus: & Aqua, ut alii putant, vehit Terram: Aer [ex] Aqua gignitur: Ignis ex aeria denſitate conflatur. Æther viciſſim, Igneſque illi immortalis Dei vivacitate flammantur. Hujus divini Ignis origine incenſi, per totius Mundi convexa illuſtribus facibus igneſcunt. Superna quapropter Dii ſuperi ſedes habent, infima cæterorum animantium terrena poſſident genera, per quæ ſerpunt, & erumpunt, & ſcatent flumina, fontes, & maria, quæ meatus & lacunas & origines habent in gremio terrarum. Ipſarum vero inſularum quæ ſunt in noſtro mari dignæ memoratu, Trinacria eſt, Eubœa, Cyprus, atque Sardinia, Creta, Peloponneſſos, Lesbos; minores autem aliæ, ut nævuli quidam, per apertas Ponti ſunt ſparſæ regiones: aliæ Cyclades dictæ, quæ frequentioribus molibus alluuntur. Maria majora ſunt,

ſunt, Oceanus & Atlanticum, quibus Orbis noſtri terminantur amfractus. Sed Occiduarum partium mare per anguſtias oris artatum, in artiſſimos ſinus funditur: & rurſus a Columnis Herculis refuſum, in immenſam latitudinem panditur, ſæpiuſque, coeuntibus terris, veluti quibuſdam fretorum cervicibus premitur; & idem rurſus, cedentibus terris, eſt immenſum. Primum igitur Columnas navigantibus dexterum latus duobus finibus maximis cingitur, quorum primus duas Syrtes habet; alter imparibus quidem ſinuatur figuris, ſed in maxima diviſus eſt maria: quorum unum Gallicum dicitur, alterum Africum, quod quidem Ariſtoteles Sardinienſe maluit dicere: tertium, Adriaticum pelagus. His jungitur Siculum, & poſt Creticum: eo indiſcretis finibus Pamphylium, Syrium, Ægyptium. Sed ante Ægæa Myrtoa ſunt maria. His ſane vicinus eſt Pontus, ſinus ampliſſimus maris noſtri: cujus extremus receſſus in Mæotin ſeneſcit, & ex Helleſponti faucibus concipitur, veſtibulumque ejus Propontis vocatur. Ab ortu Solis Oceanus eſt, Indicum & Perſicum mare conferens. hinc pateſcunt finitima Rubri maris: quæ per anguſtas longinquaſque fauces, in Hyrcanium & Caſpium flectuntur ſimul. ultra quæ profundæ vaſtitatis eſſe maria creduntur. Deinde paulatim Scythicum & Hiberum fretum, & rurſum mare per quod Gallicum ſinum atque Gaditanas Columnas circumvectus Oceanus, orbis noſtri metas includit. Sed in altera parte Orbis jacent inſularum aggeres maximarum: Britanicæ duæ, Albion & Ierna iis, quas ſupra diximus, Majores. Verum hæ in Celtarum finibus ſitę ſunt. Haud Minores vero ultra Indos, Taprobana, & Phebol. multæque aliæ, uberis ad modum ſparſæ, hanc noſtram inſulam, [id eſt, hunc Terrarum orbem] quam maximam diximus, ornamentis ſuis pingunt. & continuatione, ut quibuſdam ſertis, coronant. At enim hujus Terræ, quam nos colimus, latitudo quadraginta, prolixitas ſeptuaginta [millia] ſtadiorum tenet. Sed in diviſione terrarum Orbis, Aſiam & Europam, & cum his, [præterea] ſicut plures, Africam accepimus. Europa ad Herculis Columnas uſque, Ponticum & Hyrcanium mare, ac flumen Tanaim fines habet: Aſia ab iiſdem anguſtiis Pontici maris uſque ad alias anguſtias quæ inter Arabicum ſinum & interioris

ambitum pelagi jacet, conſtringiturque Oceani cingulo & ſocietate noſtri maris: ſed alii alio modo; ut quidam ab exordio Tanais uſque ad ora Nili Aſiæ terminos metiuntur. Africā vero ab Iſthmo Rubri maris, vel ab ipſis Fontibus Nili oriri putant, ejuſque in Gaditanis locis fines eſſe. Sed ipſam Ægyptum plerique Aſiæ, plures Africæ adjungunt ut inſularum ſitus. Sūt qui eas finitimis locis comprehendunt: & ſunt qui in alia diviſione eas habendas putant. De mari ſatis dictum. Terreni vero caſus ita ſe habent. Exhalationes duas Phyſici eſſe dicunt, tenues & frequentes, vixque viſibiles ad ſuperiora minari, e gremio Telluris nebularum agmina halitu amnium fontiumque conſtare, matutinis temporibus craſſiora. Harum altera arida eſt, atque fumo conſimilis, quæ terrenis eructationibus ſurgit: altera humida, egelida. hanc ex fluentis ſuperioris vaporis natura ad ſe trahit. Et ex hac quidem Nebulæ, Rores; Pruinæ, Nubilæ, Imbres, Nix atque Grando generantur; de illa ſuperiore, quam diximus ſiccam, Venti, atque Flamina; Fulmina, atque aliæ ignitorum telorum gignuntur plurimæ ſpecies. Nebula conſtat aut ex ortu nubeculæ, aut ex ejus reliquiis. eſt autem exhalatio vaporata & humore viduata, aëre craſſior, nube ſubtilior, cui Serenitas abolitionem infert. Nec aliud eſt Serenitas, quam aër purgatus caligine, & perſpicue ſincerus. Ros vero nocturnus humor eſt, quem Serenitas tenuiter ſpargit. Glaciem dicimus humorem, ſereno rigore concretum. Huic eſt Pruina conſimilis, ſi mollities roris matutinis frigoribus incanuit. Ergo ſi aër actus in nubem, nubilum denſet, & ea craſſitudo aquarum fœtus gravidat; Imber exprimitur: cum inter ſe urguentur nubium denſitates; totque diverſitatibus pluviæ cadunt, quot modis aër nubili conditionibus coagitatur. raritas enim nubium ſtillicidia diſpergit: quæ concretæ vehementius effundunt agmina largiora, & eas aquas quas Imbres vocamus. a quibus hoc differunt Nimbi, quod Pluvia jugis eſt: Nimbus autem quanto repentinior eſt, tanto vehementior: & quanto improviſior ejus præcipitatio eſt, tanto breviore caſu reſtringitur. Nives autem colligi jactatione denſarum nubium conſtat. nam priuſquam in aquam defluant, fractæ ac diſciſſæ ſpumas agitationibus ſuis faciunt, & mox gelatus humor rigore frigoris inhor-

reſcit. hæc victis nubibus crebrior ad terram venit. eam tempeſtatem nos Ninguorem vocamus. Grandinare vero tunc dicimus, cum aqua nubem lapidoſo pondere & feſtinante perrumpit: eademque vi & ad pernicitatem incitat, & cedente aëris mollitie, præcipitatam indignatione vehementi humum verberat. Hæc ſatis erunt de iis, quæ udis elementis aquoſiſque contingunt. Verum aliæ ſunt paſſiones, cum impulſu frigidoris aëris venti generantur. Nec enim aliud eſt, niſi multum & vehemens in unum coacti aëris flumen. hunc Spiritum dicimus: licet Spiritus ille etiam nominetur, qui animalia omnia extrinſecus vitalia tractus ſui vitali & fœcunda ope vegetat. Siccos & ſuperiores mundi flatus Ventos nominamus: Auras vero, humidos Spiritus. Sed Ventorum binæ ſunt ſpecies. Qui facie Telluris habitu conſtant, Terrigenæ nuncupantur: at illi, qui excutiuntur e finibus, Encolpiæ Græce ſunt nominati. Conſimiles his haberi oportet eos, qui de fluminibus, lacubus, & ſtagnis, vel ruptis nubibus per aperta cœli manare adſolent, rurſumque in craſſam nubium ſpeciem conglobantur, vel cum Imber effuſus conciet flabra, quæ Exhydriæ Atticorum lingua vocitantur. Nunc nomina exequemur, regioneſque Ventorum. Euros Oriens, Boreas Septemtrio, Occidens Zephyros; Auſtros Medius dies mittit. Hos quatuor ventos alii plures interflant. nam quamvis Eurus ſit ventus Orientis, idem tamen Aparctias [*imo*, Cæcias] incipit nominari, cum eum Oriens æſtivus efflat. Apeliotes autem vocatur, cum Meridianis ex montibus procreatur: Eurus eſt, quando hyemalis ortus portis emittitur: Zephyrus vero, quam Romana lingua Favonium nominat; hic cum de æſtivis occiduis partibus ſurgit, Iapygis cieri nomine ſolet. At ille qui prior eſt æquinoctiali plagæ Notus, & Aquilo, qui ſeptem ſtellarum regione generatur, & huic vicinus eſt Aparctias. Hic proprior ad Diem medium Thraſcias & Argeſtes ſunt, indidem flantes. In nominibus Auſtrorum illa eſt obſervata diverſitas, namque cum de abſcondito polo flatus adveniunt, Notus eſt: Euronotus, ille qui inter Notum atque Eurum medius effringit; ex alio latere Libonotus ex duobus unum facit. Excurſores venti habentur, qui directo ſpirant; Reflabri, reciproci: ut Cæcias putatur eſſe. Equidem hyemales habentur,

НБ ОНУ ім. І.І.Мечникова

ut Noti: Eteſiæ frequentiores ſunt æſtate anni; S
ptemtriones ac Zephyri tempeſtate veris: Ornith
venti appellantur Aquilonum genus ex aere prol
ti, minori niſu, nec jugi perſeverantia ſpiritus pe
ferentes. At enim procelloſus flatus Catægis dic
tur, quem præfractum poſſumus dicere. ventus, q
de ſuperiore cœli parte ſubmiſſus, inferiora repe
tinis impulſibus quatit. Turbo autem dicitur, qui r
pentinis flabris proſilit, atque univerſa perturba
Vertex ille eſt, veluti dicitur, Dyne cum torquet
humus arida, & ab imo erigitur ad ſummum. An
phyſemata Græci vocant eos ſpiritus, qui de pr
fundo vel hiatibus terræ exploſi ad ſuperna ae
ſolent evadere. Hi cum majore vi torti ſunt, fit pr
cella terreſtris, & a Græcis Preſter nomen accep
Sed cum tormentum illud ire pergit, denſaſque
tumidas nubes præ ſe agit, coactaſque collidit,
ſonitus, & intonat cœlum: non ſecus ac ſi comm
tum ventis mare cum ingenti fragore undas lit
ribus impingat. Nunc de nubium præſtigiis n
ram. Quando [illa] perfracta nubecula patefece
cœlum, igneſcunt penetrabiles ſpiritus, emicat
lux clara; hoc dicitur Coruſcare: & ordine quide
prius Tonare oportet; poſtea Coruſcare. Quippe
nubes adflictu ignem, ut ignifera ſaxa adtrita int
ſe, dant; obtutus velocius illuſtriora contingit: au
ditus, dum ad aureis venit, ſeriore ſenſu concipitur.
ita & prius Coruſcare cœlum creditur, & mox To
nare. tũm quia ignes pernicitate ſui coruſcantes,
dicto citius noſtræ viſioni occurrũt; ſonus vero ver
berato aere, id eſt alterius indicio, ſentitur. Flamma
vero illa, quam nubium adflictus excuſſit, ſi robu
ſtiore fuerit incendio; impetu devehitur in terras,
& Fulminis habet nomen, atque formidinem in
fert. Præſteras vero nominamus, cum flammarum i
illis minus fuerit. Sed ſi ignitum non fuerit ful
men, Typhon vocant. Sceptos generale omnibus
quæ de nubibus cadunt, nomen eſt. Atque ut bre
viter comprehendam cuncta generis eorum quæ e
juſmodi præſtigias ſummis inferunt oculis, alia
ſunt quæ ſpeciem tantum ſpectaculi pariunt; alia
quæ nihil ab eo quod oſtenderunt mentiuntur. Fal
lunt imagine Irides & Arcus, & talia: vere viden
tur Cometæ, Fulgores, & ſimilia pleraque. Irin vul
go arcum eſſe aiunt, quando imago Solis vel Lunæ
humidam & cavam nubem denſamque adinſtar ſpe
cu

li colorat, & medietatem orbis ejus ſecat. Rhab-
os autem generis ejuſdem, ad virgæ rigorem per
longum colorata nubecula dicitur. Halyſis eſt ca-
tena quædam luminis clarioris, per Solis ambi-
tum in ſe revertens. Inter hanc, & Irida, illud in-
tereſt; quod Iris multicolor eſt, & ſemicirculo figu-
rata procul a Sole atque Luna. Catena clarior eſt,
aſtrumque ambit orbe incolumi, corona non diſco-
lori. Selas autem Græci vocant, incenſi aeris lu-
cem. Horum pleraque jaculari credas, alia labi, ſta
re alia. Iaculatio igitur tunc fieri putatur, cum
meatu cineris atque impulſu generatus ignis celeri-
tatem ſui curſumque rapidæ feſtinationis oſtendit.
Stativa lux eſt, quam Sterigmon illi vocant, ſine
curſu jugi, ſed prolixa lux ſtellæque fluor & igni-
tus liquor; qui cum latius quatitur, Cometes voca-
tur. Sed plerumque luces iſtæ repentino ortu viſæ,
ſtatim occidunt: & item ut ſe oſtenderint, aliquan-
tiſper manent. Sunt & alia ejuſmodi imaginum ge-
nera, quas Græci Faces, & Docidas, & Pithos, &
Bothyaos, ad eorum ſimilitudinem unde dicta ſunt
nominant. & quædam veſpertina ſunt notiora,
raro autem de Septemtrione vel Meridie videas. ni-
hil horum quippe loci vel temporis in naſcendo
idem potuit obtingere. De Aere tantum habuimus,
quod diceremus. Sed non aquarum modo Tellus in
ſe fontes habet, verum ſpiritu & igni fœcunda eſt.
Nam quibuſdam ſubter occulti ſunt ſpiritus, &
flantes incendia indidem ſuſpirant: ut Liparis, ut
Ætna, ut Veſuvius etiam noſter ſolet. Illi etiam i-
gnes qui terræ ſecretariis continentur, prætereuntes
aquas vaporant, & produnt longinquitatem flammę,
cum tepidiores aquas reddunt vicinia ferventiores.
Oppoſito incendio aquæ uruntur: ut Phlegethon-
tis amnis, quem Poetæ ſciunt in fabulis Infero-
rum. At enim illos quis non admirandos ſpiritus
arbitretur, cum ex his animadvertat accidere, ut
eorum religione lymphantes, alii ſine cibo potuque
ſint, pars vero præſagiis effantes futura? quod in
oraculis Delphicis cæteriſque eſt. Vidi & ipſe apud
Hierapolim Phrygiæ, non adeo ardui montis vici-
num latus nativi oris hiatu reſeratum, & tenuis ne-
que editæ marginis ambitu circumdatum; ſive illa,
ut poetæ volunt, Ditis ſpiracula dicenda ſunt, ſeu
mortiferos anhelitus eos credi prior ratio eſt. Pro-
xima quæque animalia, & in alvum prona atque
projecta,

projecta, venenati ſpiritus contagione corripiunt & vertice circumacta interimunt. Antiſtites denique ipſos ſemiviros eſſe [ajunt] qui audeant propius accedere, ad ſuperna ſemper ſua ora tollentes, adeo illis cognita eſt vis mali ad inferiora aëris noxii craſſitate denſa, inferiores quoque facilius adire atque percellere. [Atqui] ſæpe accidit ut nativi ſpiritus per terræ concavas partes errantes concutiant ſolida terrarum; ſæpius, ut ſpiritus creſcente violentia, & inſinuantes ſe telluris anguſtiis, nec invenientes exitum, terram moveant. Horum motuum tam varia ſunt nomina, quam diverſi eſſe videntur. Namque obliquis lateribus proxima quæque jactantes, & acutis angulis mobiles, Epiclintæ Græce appellantur; & qui ſubſiliunt, excutientes onera, & reciprocantes directis angulis mobiles, Braſtæ vocitantur: Illi autem qui abſtrudere videntur, Chaſmatiæ dicti; quorum impulſu diſſilit tellus, Rhectæ ſunt nominati. His paſſionibus contingit, ut quædam terræ exſpirent halitus, aliæ vomant ſaxa, nonnullæ cenum. ſunt quæ fontes pariunt inſolentibus locis, peregrinorum fluminum ſulcantes vias. Oſtæ ſunt motus, quibus ſolum quatitur. Palmatiæ vero appellantur, quorum pavitatione illa quæ trepidant, ſine inclinationis periculo nutant, cum directi tamen rigoris ſtatum retinent. Mycetias vocatur terri rudoris inquietudo terrena. Audiuntur mugitus, interioribus gemitibus expreſſis, cum ſpiritus invalidus ad terram movendam per aperta Telluris inventis itineribus progreditur. His talibus marina ſunt paria, cum fluctuum concurrentium mole nunc progreſſibus litora, nunc recurſibus ſinus cæſi quatiuntur. Sentitur etiam cœli mariſque cognatio, cum menſtruis curſibus Lunæ, decrementa & acceſſus fretorum atque æſtuum deprehenduntur. Verum enimvero, ut [quatenus] poſſum de Univerſitate, quod ſentio, breviter abſolvam: Elementorum inter ſe tanta concordia eſt, id eſt Aëris, Maris atque Terræ; ut admirari minus deceat, ſi illis eadem incommoda ſoleant, atque ſecunda contingere, particulatim quidem rebus ortus atque obitus adferentes, univerſitatem vero a fine atque initio vindicantes. Et quibuſdam mirum videri ſolet, quod, cum ex diverſis atque inter ſe pugnantibus elementis Mundi natura conflata ſit, aridis atque fluxis, glacialibus & ignitis; tanto rerum divortio

divortio nondum ſit ejus mortalitas diſſoluta. Quibus illud ſimile ſatis faciet, cum in urbe ex diverſis & contrariis corporata rerum inæqualium multitudo concordat. Sunt enim pariter dites & egentes, adoleſcens ætas permixta ſenioribus, ignavi cum fortibus, peſſimi cum optimis congregati. Aut profecto quod res eſt fateantur, hanc eſſe civilis rationis admirandam temperantiam, cum quidem de plurimis una ſit facta, & ſimilis ſui tota, cum diſſimilia membra ſint, cum receptrix ſit naturarum ad diverſa tendentium, & Fortunarum per varios fines exituſque pergentium; &, ut res eſt, contrariorum per ſe natura flectitur, & ex diſſonis fit unus idemque concentus. Sic mare & femineum ſecus junguntur, ac diverſus utriuſque ſexus ex diſſimilibus ſimile animal facit: artes denique ipſæ naturam imitantes, ex imparibus paria faciunt. Pictura namque ex diſcordibus pigmentorum coloribus, atris, albis, luteis & puniceis, confuſione modica temperatis, imagines iis quos imitatur ſimiles facit. Ipſa etiam Muſica, quæ de longis & brevibus, acutis & gravioribus ſonis conſtat, tamque diverſis & diſſonis vocibus harmoniam conſonam reddit. Grammaticorum artes vide, quæſo, quam ex diverſis collectæ ſint literis; ex quibus aliæ ſunt inſonæ, ſemiſonantes aliæ, pars ſonantes; & tamen mutuis ſe auxiliis adjuvantes ſyllabas pariunt, & de ſyllabis voces. Hoc Heraclitus ſententiarum ſuarum nubilus ad hunc modum eſt proſecutus: Συνάψειας ὅλα καὶ οὐχὶ ὅλα, συμφερόμενον καὶ διαφερόμενον, συνᾷδον καὶ διᾷδον· καὶ ἐκ πάντων ἕν, καὶ ἐξ ἑνὸς πάντα. Sic totius Mundi ſuorum inſtantia initiorum inter ſe impares conventus, pari nec diſcordante concentu, Natura veluti Muſicam temperavit. Namque humidis arida, glacialibus flammida, velocibus pigra, directis obliqua confundit, unumque ex omnibus, & ex uno omnia juxta Heraclitum, conſtituit: terramque humore, cœlum Solis orbe, & Lunæ globo, cæteriſque orientium & conditorum ſiderum facibus ornavit, una illa parte mixta, quam quidem cunctis conſtat implicatam, dum confuſa, dum libera elementorum ſubſtantia, Ignis, Aquæ, Aëris, Terræ. ex quibus hujus ſphæræ convexa, & diſparibus qualitatibus Naturæ conflata adacta eſt, fateri concordiam, & ex ea ſalutem operi machinatam. Principiorum igitur conſenſus ſibi concordiam peperit;

perit: perſeverantiam vero amicitiæ inter ſe [ele-
mentis] dedit ſpecierum ipſarum æqua partitio,
& dum, in nullo alia ab alia vincitur, modo vel
poteſtate. Æqualis quippe omnium diverſitas,
graviſſimorum, leviſſimorum, ferventium, frigi-
dorum, docente ratione Naturæ, diverſis licet re-
bus, æqualitatem deferre concordiam, omniparen-
tis Mundi amœnitatem æternitatemque reperiſſe.
Quid enim Mundo præſtantius? Lauda quam po-
tes ſpeciem; portio a te laudabitur Mundi. admi-
rare quam voles temperantiam, ordinationem, fi-
guram; hic & per hunc illud quodcumque eſt in-
venietur eſſe laudandum. Nam quid, oro te, orna-
tum atque ordinatum videri poteſt, quod non ab
ipſius exemplo imitatura ſit ratio? unde κόσμος
Græce nomen accepit. Euntibus Sole atque Luna,
cæteraque luce ſiderea per eaſdem vias, cuſtoditis
temporum vicibus, nec ullius erroris interjectio-
ne confuſus, digeruntur tempora, & rurſus inci-
piunt. At quam pulchræ & fœcundæ Horæ pro-
creantur, nunc Æſtivos Vapores reſolventes, nunc
Pruinas Hyemis circumferentes! dierum etiam no-
ctiumque curriculis ordiunter menſes, texunt a-
nos, anni ſeriem conficiunt ſeculorum. Et hic qui-
dem Mundus magnitudine immenſus, curſibus ra-
pidus, ſplendore perlucidus, valenti habitudine,
pubertate juvenali. Hinc cauſa animalium nan-
tium atque terreſtrium, penigerorumque curſo-
rum diſtinxit genera, ſpecies ſeparavit, fixitque le-
ges vivendi atque moriendi. Ex hoc animantia vi-
tales ſpiritus ducunt. Illinc ſtatis curſibus tempo-
rum eventus, qui admirationi eſſe ſolent, cum vel
inter ſe ventorum prælia cientur, vel disjectis nu-
bibus fulminat cœlum, & tempeſtates inter ſe ſe-
renæ hibernæque confligunt, micant ignes, imbres
rumpuntur: & rurſus, placatis omnibus, amœna læ-
titia mundi reſeratur. Videas & viridantibus co-
mis cæſariatam eſſe terram, & ſcatebris fontium
manantem, & aquarum agminibus concipientem,
parientem, atque educantem, nec occaſibus fatiga-
ri, nec ſeculis anilitari excuſſam, erumpentium
ſemper tam pigris quam moventibus fœtibus; aqua-
rum ſæpe alluvionibus merſam, flammarum per
partes voracitate conſumptam. quæ tamen illi cum
regionaliter videantur eſſe peſtifera, ad omne ſalu-
taria ſunt, & ad redintegrationem ejus valent. &
cum

im movetur, profecto ſpirat illos ſpiritus: quibus
clauſis, & effugia quærentibus, movebatur. Imbri-
bus etiam madefacta, non ſolum ad educandos fœ-
tus ſuos opimatur, verum etiam peſtifera conta-
gione proluitur. Elabris autem ſpirantium aurarum
graviores, & minus puri aeris ſpiritus differuntur
atq; purgantur. Tepores frigus glaciale mitificant,
& brumalis auſtricitas terreſtrium viſcerum venas
emittit: & pars gignentium, alia adoleſcentium,
cætera occidentium vices ſuſtinent: ſorſque na-
ſcentium, obitorum loco pullulat; & occidentium
numerus, naſcentibus locum pandit. Reſtat, quod
caput eſt ſermonis hujus, ut ſuper Mundi rectore
verba faciamus: indigens quippe videbitur oratio,
de Mundo diſputantibus, ut etſi minus curioſe, at
quoquo modo poſſumus dicamus. De rectore quip-
pe omnium non, ut ait ille, ſilere melius eſt, ſed
vel parum dicere. Vetus opinio eſt, atque cogita-
tiones omnium hominum [penitus] inſedit, Deum
eſſe originis & haberi auctorem, Deumque ipſum
ſalutem eſſe & perſeverantiam earum, quas effece-
rit, rerum. Neque ulla res eſt tam præſtantibus vi-
ribus, quæ viduata Dei auxilio, ſui natura contenta
ſit. Hanc opinionem vates ſecuti, profiteri auſi ſunt,
omnia Iove plena eſſe; cujus præſentiam non jam
cogitatio ſola, ſed oculi & aures & ſenſibilis ſub-
ſtantia comprehēdit. At hęc compoſita eſt poteſtati
Dei [non autem eſſentiæ] conveniens oratio. So-
ſpitator quidem ille & genitor eſt omnium quæ ad
complendum Mundum nata factaque ſunt: non ta-
men ut corporei laboris officio orbem iſtum mani-
bus ſuis inſtruxerit; ſed qui quadam infatigabili
providentia, & procul poſita cuncta contingat, &
maximis intervallis disjuncta complectatur. nec
ambigitur eum præſtantem atque ſublimem ſedem
tenere, & poetarum laudibus nomen ejus conſu-
lum ac regum nuncupationibus prædicari, & in ar-
duis arcibus habere ſolium conſecratum. Denique
propiores quoſque de poteſtate ejus amplius trahe-
re, corpora illa cœleſtia & quanto finitima ſunt ei,
tanto amplius de Deo carpere: multoque minus quę
ab illis ſunt ſecunda, & ad hæc uſque terrena, pro
intervallorum modo indulgentiarum Dei ad nos
uſq; beneficia pervenire. Sed cum credamus Deum
per omnia permeare, & ad nos, & ad ultra pote-
ſtatem ſui nominis tendere; quantum abeſt, vel
immiget,

imminet, tantum exiſtimandum eſt eum amplius minus ve rebus utilitatis dare. Quare rectius eſt atque honeſtius ſic arbitrari, ſummam illam poteſtatem, ſacratam cœli penetralibus, & illis qui longiſſime ſeparantur, & proximis una eademque ratione, & per ſe & per alios opem ſalutis adferre, neque penetrantem atque adeuntem ſpecialiter ſingula, nec indecore attrectantem cominus cuncta. Talis quippe humilitas dejecta eſt & minus ſublimis officiis; ne homini quidem convenit ei, qui ſit paululum conſcientiæ celſioris. Militiæ principes, & curiæ proceres, & urbium ac domorum rectores, dico nunquam commiſſuros eſſe, ut id ſuis manibus factum velint, quod ſit curæ levioris fuſciorisque, quæ nihilo ſequius poſſint facere dominorum imperio, miniſteria ſervulorum. Exemplo quale ſit iſtud, intellige. Cambyſes, & Xerxes, & Darius, potentiſſimi reges fuerunt. horum præpotentiam, quam ex opibus collegerant, lenocinium vitæ efficerat celſiorem: cum eorum alter apud Suſam & Ecbatanas, ut in fano quodam ſacratus, nulli temere notitiam oris ſui panderet; ſed circumſeptus admirabili regia, cujus tecta fulgerent eboris nive, argenti luce, flammea auri vel electri claritate: limina vero alia præ aliis erant. interioreis foreis exteriores januæ muniebant, portæque ferratæ, & muri adamantina firmitate; ante fores, viri fortes, ſtipatoreſque regalium laterum, tutela pervigili, cuſtodiam per vices fortium ſuſtinebant. Erant inter eos & diverſa officia. in comitatu regio armigeri quidam, at extrinſecus ſinguli cuſtodes locorum erant, & janitores, & atrienſes. Sed inter eos Aures regiæ, & Imperatoris Oculi quidam homines vocabantur. Per quæ officiorum genera rex ille ab hominibus Deus eſſe credebatur: cum omnia quæcunque ibi gererentur, ille Otacuſtarum relatione diſcebat. Diſpenſatores pecuniæ, quæſtores vectigalium, tribunos ærarios habebat. Alios & alios præfecerat cæteris urbibus. Alii venatibus agendis præfecti provinciam nacti; pars donis & muneribus præfecti putabantur; & cæteri perpetuis magniſque curis, & obſervationi ſingularum rerum adpoſiti erant. Sed omne Aſiaticum regnum ab Occidente Helleſpontus terminabat; ab Ortu gens inchoabat Indorum. Duces ac ſatrapæ ubique diſpoſiti, & permixta locis omnibus mancipia regalia. Ex eo numero

erant Excurſores diurni atque nocturni exploratores, & nuntii ſpecularum incenſores aſſidui. Tum horum per vices incenſæ faces, ex omnibus regni ſublimibus locis, in uno die Imperatori ſignificabant quod erat ſcitu opus. Igitur regnum illud ita componi oportet cum Mundi aula, ut inter ſe comparantur ſummus atque exſuperantiſſimus Divum, & homo ignavus & peſſimus. Quod ſi cui viro, vel cuilibet regi, indecorum eſt per ſemetipſum procurare omnia & perficere; multo magis Deo inconveniens erit. Quare ſic putandum eſt, eum maxime majeſtatem retinere, ſi ipſe in alto reſidens, eas poteſtates per omnes Mundi partes Orbiſque diſpenſet, quæ ſint penes Solem ac Lunam cunctumque cœlum. Horum enim cura ſalutem terrenorum omnium gubernari. Nec multis [ei] opus eſt, nec partitis hominum conſervitiis: quibus, propter ignaviam, adpoſitum eſt pluribus indigere. An non ejuſmodi compendio machinatores fabricarum, aſtutia unius converſionis multa & varia pariter adminiſtrant; etiam illi, qui in ligneolis hominum figuris geſtus movent? quando filum membri quod agitari ſolet, traxerint, torquebitur cervix, nutabit caput, oculi vibrabunt, manus ad omne miniſterium præſto erunt; nec invenuſte totus videbitur vivere. Haud ſecus etiam cœleſtis poteſtas, cum initium ſcientiæ & ſalutifera opera moverit; ab imo ad ſecundum, & deinceps ad proprium, & uſque ad ſupremum, attactu continuo vim ſuæ majeſtatis inſinuat: & aliud alio commovetur, motuſque unius alteri movendi ſe originem tradit. Mutuo equidem conſentiunt, non una, ſed diverſa via, & plerumque contraria. Sed prima emiſſione ad motum data, ſimplicique inchoato principio, impulſibus mutuis, ut ſupra dictum eſt, moventur quidem omnia; ſed ita, ut ſi quis ſphæram & quadratum & cylindrum & alias figuras per proclive ſimul jaciat, deferentur quidem omnia, ſed non eodem genere movebuntur. Nec illud diſſimile exemplum videri oportet, ſi quis pariter patefacto gremio, animalium multitudinem ſimul abire patiatur, volucrum, nantium, atque terreſtrium greges. Enimvero ad ſuum locum quæque, duce Natura, properabunt: pars aquam repetens; illa, inter cicures atque agreſtes legibus & inſtitutis ſuis [naturali lege] aggregabuntur, & ibunt per aeris vias

præpetes, quibus hoc Natura largita eſt. Atque ut ab uno ſinu abeundi facultas cõceſſa omnibus fuerit. Sic natura Mundi eſt conſtituta. Nam cum cœlum omne ſimplici circumactu volvatur, nocte dieque diſtinctum diverſis menſurarum æqualitatibus ſeparatum, quamvis una ſphæra omnia concluſerit: incrementis tamen globi ſui, deciſioneque luminis menſtrua tempora Luna ſignificat, & cœli ſpatium Sol annua reverſione colluſtrat, ejuſque comites amœnus Lucifer, & communis Cyllenius ſtella. Etenim Piroïs Mavortium ſidus circuli ſui biennio conficit ſpatia: Iovis clarum fulgenſque, ſexies eadem multiplicat curſibus ſuis tempora, quæ Saturnus ſublimior triginta ſpatiis annorum circumerrat. Verum inter hæc una Mundi converſio, unuſque reverſionis eſt orbis, & unus concentus, atque unus ſtellarum chorus: ex diverſis occaſibus ortibuſque. [Hoc ornamentum, & monile rectiſſime κόσμ☉ Græca lingua ſignificat.] At enim ut in choris, cum dux carminis [hymno] præcinit, concinentium vulgus virorum & feminarum mixtis gravibus & acutis clamoribus unam harmoniam reſonant: ſic divina mens mundanas varietates, ad inſtar unius concentionis, relevat. Nam cum cœlum confixum vaporatis & radiantibus ſtellis, inerranti curſu feratur, & reciprocis itineribus aſtra conſurgant: Sol quidem omnituenti ortu ſuo diem pandit, occaſu noctem reducit: condituſque vel relatus per plagas Mundi, quatuor temporum vices mutat. hinc tempeſtivi imbres & ſpiritus, aut infœcundi. hinc alimenta nobis ſuppetunt earum rerum, quas accedere Deus his Mundi [mediis] partibus voluit. His adpoſiti ſunt torrentium curſus, & tumores undarum, emicationeſque ſylvarum, frugalis maturitas, fœtus animalium, educationes atque obitus ſingulorum. Cum igitur rex omnium & pater, quem tantummodo animæ oculis noſtræ cogitationes vident, machinam [omnem] jugiter per circuitum ſuis legibus terminatam, claram & relucentem ſideribus, ſpecieſque innumeras modo propalam, ſæpe contectas, ab uno, (ut ſupra dixi) principio agitari jubet, [agitatur.] ſimile iſtud eſſe bellicis rebus, hinc liceat arbitrari. Nam cum tuba bellicum cecinit; milites clangore incenſi, alius accingitur gladio; alius clypeum capit: ille lorica ſe induit; hic galea caput, vel crura ocreis involvit: ille equum temperat frænis, & loris jugales ad concordiam copulat. & protinus unuſquiſque competens capeſſit officium. Velites * excurſionem adornant, ordines principes curant, equites ordinibus præſunt. cæteri negotia, quæ nacti ſunt, agitant: cum interea unius ducis imperio cunctus exercitus paret ei, quem præfecerit [rex,] penes quem eſt ſumma rerum. Non aliter divinarum & humanarum rerum ſtatus regitur, quando uno moderamine contenta omnia, penſum ſui operis agnoſcunt; curaque omnibus occulta, vis nullis oculis obvia, niſi quibus mens ſuæ lucis aciem intendit. Nec tamen hoc vel illi ad moliendum, vel nobis ad intelligendum obeſt. De inferiore licet imagine capiamus exempla. Anima in homine non videtur: & tamen fateantur omnes neceſſe eſt, hujus opera omnia, quæ per hominem præclara fiunt, provenire; neque animæ ipſius qualitatem ac figuram oculis occurrere, ſed momentis ab ea geſtarum rerum intelligi qualis & quanta ſit. Omne quippe humanæ vitæ præſidium ingenio ejus eſt paratum: cultus agrorum, uſus frugum, artificum ſolertia, proventus artium, commoditateſque vitæ humanæ. Quid de legibus dicam, quæ ad manſuefaciendos homines ſunt inventæ? quid de civilibus inſtitutis ac moribus, qui nunc populorum otioſis conventibus frequentantur; aſperitate bellorum pacata mitigantur quiete? Niſi forte tam injuſtus rerum æſtimator poteſt eſſe, qui hæc eadem de Deo neget, quem videat eſſe viribus exſuperantiſſimis, auguſtiſſima ſpecie, immortalis ævi, genitorem virtutum, ipſamque virtutem. Vnde nihil mirum eſt, ſi mortales oculi ejus non capiunt aſpectum, quando divinorum operum veſtigiis ſit perſpicuus atque manifeſtus. Cæterum ea quæ vel cœlo accidere oculis advertimus, & aerem fieri ex aqua; etiam illa fieri a Deo credenda ſunt, cujus tutela Mundi hujus & cura eſt. De quo Empedocles prudenter his verbis ſenſit:

Πάνθ' ὅσα τ' ἦν, ὅσα τ' ἐςὶν ἰδ' ὅσσα τε ἔςαι ὀπίσσω,
Δένδρεά τ' ἐβλάςησε καὶ ἀνέρες, ἠδ' γυναῖκες,
Θῆρές τ' οἰωνοί τε καὶ ὑδατοθρέμμονες ἰχθῦς.

Phidiam illum, quem fictorem probum fuiſſe tradit memoria, vidi ipſe in clypeo Minervæ, quæ arcibus Athenienſibus præſidet, oris ſui ſimilitudinem colligaſſe; ita, ut ſi quis olim artificis voluiſſet exinde imaginem ſeparare, ſoluta compage, ſimula-

chri totius incolumitas interiret. Ad hoc inſtar
Mundi ſalutem tuetur Deus, aptam & revinctam
ſui numinis poteſtate. Hujus locum quærimus; qui
neque finitimus eſt terræ contagionibus, neque ta-
men medius in aere turbido, verum in mundano
faſtigio, quem Græci οὐρανὸν recte vocant; ut qui ſit
altitudinis finis, & iidem ea ratione eum ὅλυμπον
nominant, quem ab omni fuſcitate ac perturbatio-
ne vident liberum. Neque enim caliginem nubium
recipit, vel pruinas vel nives ſuſtinet: nec pulſatur
ventis, nec imbribus cæditur. Hæc enim nec O-
lympo, qui eſt celſitudinis ſummæ, contingere, poe-
ta his verbis cecinit:

Οὔλυμπόνδ᾽ ὅθι φασὶ θεῶν ἕδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
Ἔμμεναι, οὔτ᾽ ἀνέμοισι τινάσσεται, οὔτε ποτ᾽ ὄμβρῳ
Δεύεται, οὔτε χιὼν ἐπιπίλναται, ἀλλὰ μάλ᾽ αἴθρη
Πέπταται ἀνέφελος, λευκὴ δ᾽ ἀναδέδρομεν αἴγλη.

Hanc opinionem communis mos, & omnium ob-
ſervationes ſecutæ, affirmant, ſuperiora eſſe De-
tradita. Namque habitus orantium hic eſt, ut ma-
nibus extenſis in cœlum precemur. Romanus etiam
poeta ſic ſenſit:

Aſpice hoc ſublime candens, quem invocant om-
Iovem.

Vnde illa quæ videntur, ſuntque omnibus præſtan-
tiora, eaſdem ſublimitates regionum tenent, Aſtra
cœleſtia, & Mundi lumina, ac merito illis licet or-
dine perpetuo frui, nec diverſis ſpatiis tempo-
obſervantiſſimam legem ſuorum aliquando itine-
rum mentiuntur. Terrena omnia mutationes &
converſiones, poſtremo interitus habent. Namque
immodicis tremoribus terrarum diſſiluiſſe humum,
& interceptas urbes cum populis, ſæpe cognovi-
mus. Audivimus etiam abruptis imbribus prolu-
tas eſſe totas regiones. Illas etiam, quæ prius fue-
rant continentes, hoſpitibus atque advenis ſluc-
tibus inſulatas; alias, deſidia maris, pedeſtri acce-
ſſibus pervias factas. Quid? qui ventis & procellis civi-
tates everſas eſſe meminerunt? quid? cum incendia
de nubibus emicarunt, cum Orientis regiones
Phaëthontis ruina, ut quidam putant, conflagratæ
perierunt? In Occidentis plagis ſcaturigines quæ-
dam ac proluviones eaſdem ſtrages dederunt. Sic
Ætnæ verticibus quondam effuſis crateribus, fl
declivia, incendio divino, torrentis vice, flamma-
flumina cucurrerunt. In quo periculi vertice ſi

gium pietatis meritum fuiſſe cognovimus. Nam-
que eos qui principio fragoris territi, ſenſum tamen
clementiæ miſericordiæque retinebant, & grandæ-
vos parentes ereptos volucri clade ſuis cervicibus
ſuſtinebant; illa flammarum fluenta divino ſeparata
diſcidio, quaſi duo flumina ex uno fonte manantia,
locum illum ambire maluerunt obſidione innocen-
ti. Inerant boni bajuli, religioſis ſarcinis occupati.
Poſtremo quod eſt in triremi gubernator, in curru
rector, præcentor in choris, lex in urbe, dux in ex-
ercitu; hoc eſt in Mundo Deus: niſi quod cæteris
ærumnoſum, & multiplex, & curarum innumera-
bilium videtur eſſe hoc ipſum, alicujus officii prin-
cipem fieri: Deo vero nec triſtis, nec oneroſa eſt
imperii ſui cura. Namque nobis circumfert & regit
cunctas formas Natura, quaſi diverſis regionibus
commovens: ut eſt lex civitatis ſemel promulgata,
perpetuis obſervationum rationibus fixa, ipſa qui-
dem immutabilis, at ejus arbitrio parentium men-
tes agitantur, nutuque ejus & dominatione flectun-
tur: & ut ſcitis ejus magiſtratus tribunalia, princi-
pia milites frequentabunt, recuperatores judiciis
præſidebunt: decuriones etiam, quibus eſt jus di-
cendæ ſententiæ, ad conſeſſum publicum commea-
bunt: & alius ad Minutiam frumentatum venit: &
aliis in judiciis dies dicitur: reus ita purgandi ſe
neceſſitate, ut inſectandi ſtudio accuſator venit; il-
le moriturus ad ſupplicii locum ducitur: hic ad
convivii repotia & veſpertinus comeſſator adven-
tat. Sunt & publicarum epularum apparatus; &
lectiſternia Deorum, & dies feſti, ludi ſcenici, lu-
dique Circenſes. Diis ſacrificatur, Geniis miniſtra-
tur: alius libatione profunditur, aliuſque alio fun-
gitur munere: parentque omnes juſſis legum &
communis imperii. Videaſque illam civitatem pa-
riter ſpirantem Panchæis odoribus, & graveolen-
tibus ſcænis, reſonantem hymnis & carminibus &
canticis: eandem etiam lamentis & ploratibus eju-
lantem. Ad hunc modum res agi in Mundo æſti-
memus. Lex illa vergens ad æquitatis tenorem ſit
Deus, nulla indigens correctione mutabili. Quippe
ſicut Mundi univerſitas regitur; dum ſpeculatur ad
omnia rector ejus, atque immutabiliter incumbit,
ſpargiturque vis illa ſeminibus incluſa per natu-
ras omnium ſpecieſque & genera digeſta: ſic faci-
lis vitium lapſus, & palmarum ardua, perſicorum

rubor, lenitas mali gignitur, & dulcitas fici, &
quæ infelicia propter infœcunditatem vocamus,
tamen utilia ſunt alio pacto: Platani, ut ait poeta,
umbras potantibus miniſtrantes: acuta pinus, &
raſiles buxi, & odora laucus, cupreſſorum odora-
tius lignum: Tamen omnium animalium agreſtium
& cicurum, pennatorum & pedeſtrium & aquati-
lium natura gignitur, nutritur, abſumitur, parens
cœleſtibus inſtitutis. πᾶν γὰρ ἑρπετὸν τὴν γῆν νέμε-
ται, ut Heraclitus ait. Et cum ſit unus, plurimis
nominibus cietur, propter ſpecierum multitudi-
nem: quarum diverſitate fit multiformis, & a ju-
vando Iupiter dicitur: quem ζῆνα Græci, quód vi-
tæ noſtræ auctor ſit, rectiſſime appellant. Satur-
num etiam illi κρόνον, quaſi χρόνον, id eſt, quemdam
inceptum ob origine, interminum ad finem Tem-
pus appellant. Dicitur & Fulgurator, & Tonitrua-
lis, & Fulminator, etiam Imbricitor, & item Sere-
nator. & plures eum Frugiferum vocant, multi
Vrbis cuſtodem, alii Hoſpitalem, Amicalemque,
& omnium officiorum nominibus appellant. Eſt
& Militaris, & Triumphator, & Propagator, &
Tropæophorus; & multo plura ejuſmodi apud
aruſpices & Romanos veteres invenies. Orpheus
vero hanc effari poteſtatem volens, his de eo ver-
bis canit:

Ζεὺς πρῶτος γένετο, ζεὺς ὕϛατος ἀρχικέραυνος,
Ζεὺς κεφαλὴ, ζεὺς μέσσα, διὸς δ᾽ ἐκ πάντα τέτυκται
Ζεὺς πυθμὴν γαίης τε καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος.
Ζεὺς ἄρσην γένετο, ζεὺς ἄμβροτος ἔπλετο νύμφη.
Ζεὺς πνοιὴ πάντων. ζεὺς ἀκαμάτου πυρὸς ὁρμή.
Ζεὺς πόντου ῥίζα. ζεὺς ἥλιος, ἠδὲ σελήνη.
Ζεὺς βασιλεύς. ζεὺς ἀρχὸς ἁπάντων, ἀρχιγένεθλος,
Πάντας γὰρ κρύψας αὖτις φάος ἐς πολυγηθὲς
Ἐξ ἱερῆς κραδίης ἀνενέγκατο μέρμερα ῥέζων.

Fatum autem, [quod] Græci εἱμαρμένην, a tractu
quodam cauſarum invicem ſe continentium, vo-
cant dici decretum. idem πεπρωμένην dicunt, quod
omnia in hoc ſtatu rerum definita ſint, nec ſit in
hoc Mundo aliquid interminatum. idem Fatum
μοῖραν vocant, quod ex partibus conſtet. hinc
νέμεσιν, quod unicuique attributio ſua ſit adſcripta.
Adraſtea eademque ineffugibilis neceſſitas ultionis
Sed tria Fata ſunt; numerus cum ratione temporis
faciens, ſi poteſtatem earum ad ejuſdem ſimilitudi-
nem temporis referas. Nam quod in fuſo perfectum
eſt,

eſt, præteriti temporis habet ſpeciem; & quod tor-
quetur in digitis, momenti præſentis indicat ſpa-
tia: & quod nondum ex colo tractum eſt, ſuba-
ctumque cura digitorum, id futuri & conſequentis
ſeculi poſteriora videtur oſtendere. Hæc illis con-
ditio ex nominum eorumdem proprietate contin-
git. ut ſit Atropos præteriti temporis Fatum, quod
ne Deus quidem faciet infectum. Futuri temporis
Lacheſis a fine cognominata, quod etiam illis, quæ
futura ſunt, finem ſuum Deus dederit. Clotho præ-
ſentis temporis habet curam, ut ipſis actionibus
ſuadeat, ne cura ſolers rebus omnibus deſit. *Deum
vero ire per omnes Terraſque tractuſque Maris*, non
fruſtra arbitrabitur, qui audiet Platonis hęc verba.

* * *

Deſideratur Gracus Platonis locus.

Deus namque, ſicut vetus, inquit, continet ratio,
principia & fines, & media rerum omnium pene-
trat, atque illuſtrat, & curru volucri ſuperfertur.
Eumdem Deum ultrix Neceſſitas ſemper & ubi-
que comitatur, eorum qui a ſacra lege diſceſſerint
vindex futura. quam faciet ille mitificam, qui ſta-
tim a tenero & ipſis incunabulis intellexit, ex-
ſecutus eſt, eique ſe totum dedit atque permiſit.

FINIS.

APVLEI MADAVRENSIS PLATONICI

DE

DOGMATE PLATONIS,

SIVE

DE PHILOSO-PHIA

LIBRI TRES.

I, *De Philoſophia Naturali;*
II, *De Philoſophia Morali;*
III, *De Philoſophia Rationali.*

Item

DE DEO SOCRATIS

LIBER.

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

Aurel. Auguſtinus, de Civitate Dei lib. VIII. cap. XI.

R*Ecentiores tamen Philoſophi nobiliſſimi, quibus Plato ſectandus placuit, noluerunt ſe dici Peripateticos, aut Academicos. Ex quibus ſunt valde nobilitati Græci Plotinus, Iamblichus, Porphyrius. In utraque autem lingua* APVLEIVS AFER *exſtitit* PLATONICVS *nobilis.* Ex Auguſtino Ioannes Sariſberienſis De Nugis Curialium lib. VII. cap. VI. Quem vide.

Servius in VIII. Æneid. Virgilii.

Sunt enim Numina aliqua tantum Cæleſtia, aliqua tantum Terreſtria, aliqua Media, quos Deos APVLEIVS Medioxumos *vocat, hoc eſt, qui ex hominibus Dii fiunt.* Extat lib. I. Philoſophicor. *De Philoſophia Naturali.*

Libri Περὶ ἑρμηνείας, III. Philoſophicorum meminerunt Caſſiodorus De Dialectica: Iſidorus Originum lib. II. cap. XXVIII. & Carolus Magnus De non adorandis Imaginibus lib. IIII.

Vincentius Beluacenſis Specul. Hiſtor. lib. IV. cap. VII.

De APVLEIO *multa loquitur Auguſtinus in libris* De Civitate Dei. *Hujus repperi duos libros; unum* De vita & moribus Platonis; *alium qui intitulatur,* De Deo Socratis.

APVLEI ADAVRENSIS PLATONICI DE PHILOSOPHIA LIBER PRIMVS,

Qui eſt *De Philoſophia Naturali.*

PLATONI habitudo corporis cognomentum dedit. Namque Ariſtocles prius eſt nominatus. Ei Ariſto fuiſſe pater dictus eſt. Cæterum Perictione, Glauci filia, mater fuit. Et de utroque nobilitas ſatis clara. Nam Ariſto pater, per Codrum, ab ipſo Neptuno originem duxit: ab Solone ſapientiſſimo, qui legum Atticarum fundator fuit, maternus derivatus eſt ſanguis. Sunt qui Platonem auguſtiore conceptu proſatum dicunt, cum quædam Apollinis figuratio Perictioni ſe miſcuiſſet. Menſe etiam qui apud Atticos Thargelion dicitur, natus eſt: die, qua apud Delon Latona fertur Apollinem peperiſſe Dianamque pridie Socratem genitum accepimus. Somnium etiam Socratis ſcitum ferunt. Nam vidiſſe ſibi viſus eſt cygni pullum ex altari, quod in Academia Cupidini conſecratum eſt, volaſſe, & in ejus gremio reſediſſe: & poſtea olorem illum pennis cœlum petiiſſe, canore muſico auditus hominum Deorumque mulcentem. Cum hoc Socrates in conventu hominum referret, Ariſto Platonem puerum oblaturus Socrati magiſtro, commodum proſequebatur. Quem ubi adſpexit ille, ingeniumque intimum de exteriore conſpicatus eſt facie: Hic ille erat amici, inquit, de Academia Cupidinis cygnus. Talis igitur ac de talibus Plato, non ſolum Heroum virtutibus præſtitit, verum etiam æquiparavit Divum poteſtates. Nam Speuſippus; domeſticis inſtructus documentis, & pueri ejus acre in

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

percipiendo ingenium, & admirandæ verecundiæ indolem laudat: & pubeſcentis primitias labore atque amore ſtudendi imbutas refert: & in viro harum incrementa virtutum & cæterarum conveniſſe teſtatur. Ex iiſdem genitoribus Glauco & Adimantus fratres ei fuerunt. Doctores habuit in prima literatura Dionyſium: at in palæſtra Ariſtonem Argis oriundum, tantoſque progreſſus exercitatio ei contulit, ut Pythia & Iſthmia deluctata certaverit. Picturæ non aſpernatus artem. Tragœdis & dithyrambis ſe utilem finxit. Iamque carminum confidentia elatus, certatorem ſe profiteri cupiebat, niſi Socrates humilitatem cupidinis ex ejus mentibus expuliſſet: & veræ laudis gloriam in ejus animum inſerere curaſſet. Et antea quidem Heracliti ſecta fuerat imbutus. Verum cum ſe Socrati dediſſet, non Solum ingenio atque doctrina cæteros Socraticos vicit; ſed etiam [labore &]elegantia illuſtravit. Sapientiam ab eo ſibi traditam labore quoque aſſerere niſus eſt: & eleganti perque venuſta majeſtate verborum plurimum ei adhibuit dignitatis. Sed poſteaquam Socrates homines reliquit, quæſivit unde proficeret, & ad Pythagoræ diſciplinam ſe contulit. Quam etſi ratione diligenti & magnificia inſtructam videbat, rerum tamen continentiam & caſtitatem magis cupiebat imitari. Et quod Pythagoreorum ingenium adjutum aliis diſciplinis ſentiebat ad Theodorum Cyrenas, ut Geometriam diſceret, eſt profectus: & Aſtrologiam aduſque Ægyptum ivit petitum, ut inde Prophetarum etiam ritus addiſceret. Et ad Italiam iterum venit, & Pythagoreos, Eurytum Tarentinum, & ſeniorem Architam ſectatus. Atque ad Indos & Magos intendiſſet animum, niſi eum bella tunc vetuiſſent Aſiatica. Quapropter inventa Parmenidis ac Zenonis ſtudioſius executus, ita omnibus quæ admirationi ſunt [ſingula] ſuos libros explevit, ut primus tripartitam Philoſophiam copularit, ſibique invicem neceſſarias partes, neque pugnare inter ſe tantummodo, ſed etiam mutuis adjuvare auxiliis oſtenderit. Nam quamvis de diverſis officinis hæc ei eſſent Philoſophiæ membra ſuſcepta, Naturalis ab Heracliteis, intellectualis a Pythagoræis, Rationalis atque Moralis ex ipſo Socratis fonte, unum tamen ex omnibus, & quaſi proprii partus corpus effecit. Et cum principes harum familiarum impolitas, ſententias,

& inchoatas auditoribus tradidiſſent, eas hic, cum ratione limando, tum [etiam] ad orationis auguſtæ honeſtiſſimam ſpeciem induendo, perfectas atque etiam admirabiles fecit. Multi auditorum ejus utriuſque ſexus in Philoſophia floruerunt. Patrimonium in hortulo, qui Academiæ junctus fuit, & in duobus miniſtris, & in patera qua Diis ſupplicabat, reliquit. Auri tantum, quantum puer nobilitatis inſigne in auricula geſtavit. Cæterum tres ejus ad Siciliam adventus, mali quidam carpunt, diverſis opinionibus differentes. Sed ille primo hiſtoriæ gratia, ut naturam Ætnæ, & incendia concavi montis intelligeret: ſecundo, petitu Dionyſii, ut Syracuſanis adſiſteret, profectus eſt, & ut municipaleis leges ejus provinciæ addiſceret. Tertius ejus adventus fugientem Dionem, impatrata a Dionyſio venia, patriæ ſuæ reddidit. Quæ autem conſulta, quæ δόγματα Græce licet dici, ad utilitatem hominum, vivendique & intelligendi & loquendi rationem extulerit, hinc ordiemur. Nam quoniam TRES PARTES PHILOSOPHIÆ congruere inter ſe primus obtinuit, nos quoque ſeparatim dicemus de ſingulis, a Naturali Philoſophia facientes exordium. Initia rerum eſſe tria arbitrabatur Plato: Deum, & Materiam, rerumque Formas, quas ἰδέας idem vocat, inabſolutas, informes, nulla ſpecie nec qualitatis ſignificatione diſtinctas. Sed hæc de Deo ſentit, quod ſit incorporeus. Is unus, ait, ἀπερίμετρος rerumque genitor, omnium extortor, beatus & beatificus, optimus, nihil indigens, ipſe conferens cuncta. Quem quidem cœleſtem pronunciat, indictum, innominabilem: & ut ait ipſe ἄῤῥητον, ἀκατονόμαστον: cujus naturam invenire difficile eſt: ſi inventa ſit, in multos eam enunciari non poſſe. Platonis hæc verba ſunt: θεὸν εὑρεῖν τε ἔργον, εὑρόντα δὲ εἰς πολλοὺς ἐκφέρειν ἀδύνατον. Materiam vero inprocreabilem, incorruptamque commemorat, non Ignem, neque Aquam, nec aliud de principiis & abſolutis elementis eſſe: ſed ex omnibus primam figurarum capacem, factionique ſubjectam: adhuc rudem, & figurationis qualitate viduatam, Deus artifex conformat univerſam. Infinitam vero idcirco quod ei ſit interminata magnitudo. Nam quod infinitum eſt, indiſtinctum magnitudinis habet finem. atque ideo, cum viduata ſit fine, infinibilis recte videri poteſt. Sed neque corpoream,

poream, neque ſane incorpoream eſſe concedit.
Ideo autem non putat corpus, quod omne corpus
ſpecie qualicunque non careat. Sine corpore vero
eſſe non poteſt dicere, quia nihil incorporale cor-
pus exhibeat: ſed vi & ratione ſibi eam videri cor-
poream. Atque ideo nec actu ſolo, neque tamen ſola
opinione cogitationis intelligi. Namque corpora,
propter inſignem evidentiam ſui, ſimili judicio
cognoſci. Sed quæ ſubſtantiam non habent corpo-
ream, cogitationibus ea videri. unde adulterata o-
pinione, ambiguam Materiæ hujus intelligi quali-
tatem. ἰδέας vero, id eſt formas omnium ſimplices
& æternas eſſe, nec corporales eſſe tamen ex iis
quæ Deus ſumpſerit, exempla rerum quæ ſunt, e-
runtve: nec poſſe amplius quam ſingularum ſpe-
cierum, ſingulas imagines in exemplaribus inveni-
ri: gignentiumque omnium adinſtar ceræ, formas
& figurationes ex illa [exemplorum] impreſſione
ſignari. Τὰς ὀσίας, quas Eſſentias dicimus, duas eſſe
ait: per quas cuncta gignantur, Mundusque ipſe.
quarum una, cogitatione ſola concipitur: altera,
ſenſibus ſubjici poteſt. Sed illa quæ mentis oculis
comprehenditur, ſemper & eodem modo & ſui
par ac ſimilis invenitur, & quæ vere ſit. Atenim al-
tera opinione ſenſibili & irrationabili æſtimanda
eſt, quam naſci & interire ait. Et, ſicut ſuperior
vere eſſe memoratur; hanc non eſſe vere poſſumus
dicere. Et primæ quidem Subſtantiæ vel Eſſentiæ
primum Deum eſſe, & mentem Formaſque rerum,
& Animam: ſecundæ Subſtantiæ, omnia quæ inde
formantur, quæque gignuntur, & quæ ab Subſtan-
tiæ ſuperioris exemplo originem ducunt. quæ mu-
tari & converti poſſunt, labentia, & adinſtar flumi-
num profuga. adhæc illa, quam dixi, intelligendi
ſubſtantia: quoniam conſtanti nititur robore: et-
jam quæ de illa diſputantur, ratione ſtabili & fide
plena ſunt. At hujus quæ veluti umbra & imago
eſt ſuperioris, rationes quoque & verba, quæ de ea
diſputantur, inconſtantis, ſunt diſciplinæ. Initium
omnium corporum Materiam eſſe memoravit. hanc
& ſignari impreſſione Formarum. Hinc prima e-
lementa eſſe progenita, Ignem & Aquam, Terram
& Aëra. Quæ ſi elementa ſunt, ſimplicia eſſe de-
bent, neque adinſtar ſyllabarum nexu mutuo copu-
lari. Quod iſtis evenit, quorum ſubſtantia multimo-
da poteſtatum coitione conficitur. Quæ cum inor-
dinata,

dinata, permixtaque eſſent, ab illo ædificatore
mundi Deo, ad ordinem numeris & menſuris in
ambitum deducta ſunt. Hæc & plurimis elementis
ad unum redacta eſſe. & Ignem quidem & Aera &
Aquam habere originem atque principium ex Tri-
gono qui ſit trianguli recti non paribus angulis.
Terram vero, directis quidem angulis, trigonis, &
veſtigiis paribus eſſe. Et prioris quidem formæ tres
ſpecies exiſtere, pyramidem, octangulam, & vigin-
tiangulam. Sphæram & pyramidem figuram Ignis
in ſe habere, octangulam vero Aeris, angulatam vi-
cies ſphæram Aquæ dicatam eſſe: æquipedum vero
trigonum efficere ex ſeſe quadratum [quadratum
vero] cubum, quæ Terræ ſit propria. Quapropter
mobilem pyramidis formam Igni dedit, quod ejus
celeritas agitationi hujus videatur eſſe conſimilis.
Secundæ velocitatis octangula ſphæra eſt. hanc
Aeri detulit, qui levitate & pernicitate poſt Ignem
ſecundus eſſet. Vicenalis ſphæra eſt loco tertio, hu-
jus forma fluida & mobilis Aquæ ſimilior eſt viſa.
Reſtat teſſerarum figura: quæ cum ſit immobilis,
Terræ ſubſtantiam non abſurde ſortita eſt. Et alia
initia inveniri forſitan poſſe ait quæ aut Deo nota
ſunt, vel ei qui ſit Diis amicus. Sed de primis ele-
mentis Igni & Aqua, cæteriſque, ex illis conſtare
particulatim animalium & inanimantium corpora.
Mundumque omnem ex omni Aqua, totoque Igni,
& Aeris univerſitate, cunctaque Terra eſſe factum:
& non ſolum nullam liorum partem extra orbem
relinqui, ſed quidem ejus vim extrinſecus inveniri.
Hæc autem invicem ex ſe & intra ſe apta & con-
nexa eſſe. Idcircoque in Igne, Terra, & Aqua, &
Aere eſſe ſitum. Et, ſicut Ignis Aeri cognatione
conjungitur, ita humor affinitati terrenæ jungatur.
Hinc unum eſſe Mundum in eoque omnia: nec re-
lictum eſſe locum, in quo alius, neque elementa
ſupereſſe, ex quibus alterius Mundi corpus poſſit
eſſe. Adhæc adtributa eſt ei perpetua juventus, &
inviolata valetudo. Eoque nihil præterea extrinſe-
cus eſt relictum, quod corrumpere poſſet ejus inge-
nium. & ſi ſupereſſet; non eum læderet; cũ ita apud
ſe ex omni parte compoſitus atque ordinatus foret,
ut adverſantia & contraria naturæ diſciplinæque
ejus officere non poſſent. Idcirco autem perfectiſſi-
mo & pulcherrimo Mundo inſtar pulchræ & perfe-
ctæ ſphæræ a fabricatore Deo quæſitũ eſt, ut ſit nihil
indigens.

indigens: ſed operiens omnia coercenſque conti-
neat; pulcher & admirabilis, ſui ſimilis, ſibique
reſpondens. Hinc illi & ſeptem motus locorum ha-
beantur: proceſſus & retroceſſus, dexterioris ac ſi-
niſtri, ſurſum deorſumque nitentium, & quæ in gy-
rum circuitumque torquentur. Sex ſuperioribus re-
motis, hæc una Mundo relicta eſt ſapientiæ & pru-
dentiæ propria, ut rationabiliter volveretur. Et
hunc quidem Mundum nunc ſine initio eſſe dicit:
alias originem habere natumque eſſe: nullum au-
tem ejus exordium atque initium eſſe, ideo quod
ſemper fuerit: nativum vero videri, quod ex his re-
bus totius natura & ſubſtantia ejus conſtet, quæ
naſcendi ſortitæ ſunt qualitatem. Hinc & tangitur,
& videtur, ſenſibus corporeis eſt obvius. Sed quod
ei naſcendi cauſam Deus præſtitit, ideo immortali
perſeverantia eſt ſemper futurus. Animam vero a-
nimantium omnium non corpoream eſſe, nec ſane
perituram cum corpore fuerit abſoluta, omnium-
que gignentium eſſe ſeniorem: atque ideo & impe-
ritare & regere ea quorum curam fuerit diligen-
tiamque ſortita, ipſamque ſemper & per ſe moveri,
agitatricem aliorum quæ natura ſui immota ſunt
atque pigra. Sed illam cœleſtem Animam, fontem
animarum omnium optimam & ſapientiſſimam,
virtutum eſſe genitricem, ſubſervire etiam fabri-
catori Deo, & præſto eſſe ad omnia inventa ejus
pronunciat. Verum ſubſtantiam mentis hujus nu-
meris & modis confici congeminatis ac multipli-
catis augmentis incrementiſque per ſe & extrinſe-
ſecus partis: & hinc fieri, ut Muſice Mundus & ca-
nore moveatur. Naturaſque rerum binas eſſe: quam
rum alteram, eſſe quæ veniat in mentem, quam
quidem δοξαστὴν opinabilem appellat ille, & quæ
videri oculis & attingi manu poſſit: alteram διαν-
νοητικὴν cogitabilem & intelligibilem, (detur enim
venia novitati verborum [rerum] obſcuritatibus
ſervienti.) Et ſuperiorem quidem partem mutabi-
lem eſſe, ac facilem contuenti: hanc autem, quæ
mentis acie videtur, & penetrabili cogitatione per-
cipitur atque concipitur, incorruptam, immutabi-
lem, conſtantem, eandemque & ſemper eſſe. Hinc
& duplicem rationem interpretationemque dicit.
Namque illa viſibilis, fortuita, & non ita perſeve-
ranti ſuſpicione colligitur: at hæc intelligibilis,
vera perenni & conſtanti ratione probatur eſſe.
Tempus

Tempus vero ævi eſſe imaginem. ſiquidem tempus
movetur, perennitatis fixa & immota eſt natura.
& ire in eam Tempus, & in ejus magnitudinem fi-
niri ac diſſolvi poſſe; ſi quando hoc decreverit fa-
bricator Mundi Deus. Ejuſdem temporis ſpatiis
menſuras mundanæ converſionis intelligi. Solis
quippe & Lunæ globum hoc agere, cæteraſque ſtel-
las, quas nos non recte Erroneas & Vagas dicimus.
noſtræ enim ſuper earum curſibus opiniones diſpu-
tationeſque poſſunt in errorem intellectum indu-
cere. Cæterum ille rerum ordinator ita reverſio-
nes earum, ortus, obitus, receſſus, moras, progreſ-
ſuſque conſtituit, ut ne modico quidem errori lo-
cus eſſet. Dies quippe cum noctibus menſium ſpa-
tia complere, menſes viciſſim annorum orbes in-
volvere: nec prius, quam ſigna hæc in luce ſiderea
ardere cœperunt, iniri potuiſſe temporum numeros.
Perituram quoque eſſe obſervationem computa-
tionis hujus, ſi hic olim chorus antiquus ſteterit.
Namque ut menſuræ & reverſiones temporum no-
ſcerentur, circuituſque Mundi videretur, Solis in-
cenſa ſunt lumina, & viciſſim ut quies deſiderata
proveniret animantibus, opacitas eſt inventa no-
ctis, menſemque effici, cum Luna circuli ſui
completo curriculo, ad eundem locum a quo diſ-
ceſſerit, revertatur. Anni vero ſpatia concludi, cum
Sol quadrinas temporum contigerit vices, & ad
idem ſignum fuerit invectus. Horum enumeratio-
nem in ſe revertentium, & a ſe proficiſcentium, in-
tellectu cogitationis invenit. Eſſe autem ſtellarum
nihilominus certos ambitus, legitimis curriculis
perpetuo ſervatos, quos vix hominum ſolertia com-
prehendit. Vnde fit ut & Magnus ille vocitatus
annus facile noſcatur: cujus tempus implebitur,
cum vagantium ſtellarum comitatus ad eumdem
pervenerit finem, novumque ſibi exordium & iti-
nera per vias Mundi reparaverit. Globorum ve-
ro cœleſtium inter ſe nexorum per vices mutuas,
omnium ſupremum eſſe eum, qui inerrabili mea-
tu cenſetur: ejus amplexu cæteros coerceri. Et
eſſe ἀπλανῆ primum ordinem, ſecundum Saturno
datum, Iovi tertium, Martem quartum tenere,
quintum Mercurio dari, ſextum Veneris eſſe, ſe-
ptimum Solis itineribus incendi, octavum meti-
ri Lunam. Exinde elementis omnia ac principiis
occupari. Ignem ante alia ſuperiorem eſſe, mox

Aeris locum: hinc Aquæ proximum: & tunc globum Terræ in medio ſitum æqualem loco, ac figura immobilem ſtare. Hos aſtrorum ignes ſphæris adfixos, perpetuis atque indefeſſis curſibus labi: & hos animales Deos dicit eſſe: Sphærarum vero ingenium ex igne coalitum & fabricatum. Iam ipſa animantium Genera in quatuor ſpecies dividuntur. quarum una eſt ex natura ignis ejuſmodi, qualem Solem & Lunam videmus, cæteraſque ſiderum ſtellas: alteram ex aeria qualitate; hanc etiam Dæmonem dicit: tertium ex aqua terraque coaleſcere, & mortale genus corporum ex ea dividi Terrenum atque Terreſtre. ſic enim χερσαῖα cenſuit nuncupanda: Terrenumque eſſe arborum, cæterarumque frugum, quæ humi fixæ vitam trahunt: Terreſtria vero, quæ alit ac ſuſtinet tellus. Deorum trinas nuncupat ſpecies, quarum eſt prima unus & ſolus ille ſummus, ultramundanus, incorporeus: quem patrem & architectum hujus divini Orbis ſuperius oſtendimus. Aliud genus eſt, quale aſtra habent, cæteraque numina, quos Cælicolas vocamus. Tertium habent, quos Medioxumos Romani veteres appellant: quod & ſui ratione & loco & poteſtate Diis ſummis ſunt minores, hominum natura profecto majores. Sed omnia quæ naturaliter, & propterea recte feruntur, Providentiæ cuſtodia gubernantur, nec ullius mali cauſa Deo poterit adſcribi. Quare nec omnia ad Fati ſortem arbitratur eſſe ferenda. Ita enim definit: providentiam divinam eſſe ſententiam, conſervatricem proſperitatis ejus cujus cauſa tale ſuſcepit officium: divinam legem eſſe Fatum, per quod inevitabileis cogitationes Dei atque incepta complentur. Vnde ſi quid Providentia geritur, id agitur etiam Fato: & quod Fato terminatur, Providentia debet ſuſceptum videri. Et primum quidem Providentiam eſſe ſummi exſuperantiſſimique Deorum omnium qui non ſolum Deos Cœlicolas ordinavit, quos ad tutelam & decus per omnia Mundi membra ſparſit, ſed natura etiam mortaleis Deos, qui præſtarent ſapientia cæteris terrenis animantibus, ad ævitatem temporis edidit: fundatiſque legibus reliquarum diſpoſitionem ac tutelam rerum, quas quotidie fari neceſſe eſt, Diis cæteris tradidit. Vnde ſuſceptam Providentiam Dii ſecundæ providentiæ ita gnaviter retinent; ut omnia etiam quæ cœlitus mortalibus exhibentur, immutabilem ordinationis paternæ ſtatum teneant. Dæmones vero, quos Genios & Lareis poſſumus nuncupare, miniſtros Deorum arbitratur, cuſtodeſq; hominum & interpretes, ſi quid a Diis velint. Nec ſane omnia referenda eſſe ad vim Fati putat: ſed eſſe aliquid in nobis, & in Fortuna eſſe nonnihil, & Fortunæ quidem improvidos caſus ignorari a nobis fatetur. Inſtabile enim quiddam, & incurrens intercedere ſolere, quæ conſilio fuerint & meditatione ſuſcepta, quod non patiatur meditata ad finem venire. Et tunc quidem cum impedimentum iſtud utiliter provenerit, res illa Felicitas nominatur. at ubi repugnationes iſtæ nocivæ erunt, Infelicitas dicitur. Omnium vero Terrenorum, nihil homine præſtantius Providentia dedit. Quare idem bene pronuntiat, hominis animam eſſe corporis dominam. At enim cum tres partes animæ dicat eſſe; Rationabilitatem, id eſt mentis optimam portionem, ait capitis arcem tenere: Iraſcentiam vero procul a ratione, ad domicilium cordis deductam eſſe, obſequique eam & in loco reſpondere ſapientiæ: Cupidinem atque Appetitus, poſtremam mentis portionem, infernas abdominis ſedes tenere; ut popinas quaſdam & latrinarum latebras, diverſoria nequitiæ atque luxuriæ, relegatam vero idcirco longius a Sapientia hanc partem videri; ne importuna vicinitas & rationem conſumptam deſuper cunctorum ſaluti, in ipſa cogitationum utilitate turbaret. Totum vero hominem in capite vultuque eſſe. Nam Prudentiam, ſenſuſque omneis, non alias quam illa parte corporis contineri. Cætera enim membra ancillari & ſubſervire capiti, cibos & alia ſubminiſtrare; Verticem etiam in ſublime poſuit, ut dominum atque rectorem, providentiaque ejus a periculis vindicari. Sed & machinamenta quibus ad ſentiendas dijudicandaſque quantitates & qualitates ſenſus inſtructi ſunt, ibidem erga regiam capitis conſtituta eſſe, in conſpectu Rationis, ut intelligendi ac perſentiſcendi veritas adjuvetur. Senſus vero ipſi ad ea quæ ſunt ſenſibilia, apte compoſiti a Natura, intelligentiam cognatam tenent. Et primo oculorum acies gemellas perlucidas eſſe, & quadam luce viſionis illuſtres, noſcendi luminis officium tenere: Auditionem vero aereę naturę participem, aeriis nuntiis percipere ſonores. Iam Guſtatus ſolutiores eſſe ſenſus, ideoque humidioribus potius

& aquoſis commodatos: Tactum etiam terrenum atque corporeum, ſolidiora quæcumque contingi offendique & ſentire poſſunt. Eorum etiam quæ corrupta mutantur, ſeparata intelligentia eſt. In media namque regione oris nares Natura conſtituit, quarum bifori via odor cum ſpiritu commeat. Converſiones autem mutationeſque odoratus cauſas dare, eaſque de corruptis vel aduſtis, vel muceſcentibus, vel madefactis ſentiri, cum quidem ea eruuntur, vapore vel fumo exhalantur: odoris in his judicium, ſenſuſque ſuccedunt. Nam ſi res ſint integræ & aer purus numquam ejuſmodi auras inſiciunt. Et ſenſus quidem ipſi nobis communes ſunt cum cæteris animantibus. At enim hominum ſolertia ejuſmodi beneficio divino inſtructior auctiorque eſt, quod auditus illis eſt viſuſque præſtantior. Oculis namque metitus eſt cœlum, ſiderumque circuitus, & aſtrorum obitus atque ortus, eorumque cum ſignificatibus ſpatia comprehendit. ex quo pulcherrimus & uberrimus fons ille Philoſophiæ profluxit. Auditu vero quid homini magnificentius potuit evenire; per quem Prudentiam Sapientiamque condiſceret, numeroſque orationis metiretur, ac modos faceret. fieretque totus ipſe modulatus ac muſicus; Linguæ & dentium vallum, & ipſius oſculi venuſtas acceſſit. quod quidem aliis animantibus ad explendam victus neceſſitatem, inferendaſque ventri copias comparatum eſt: ſed homini promptuarium potius rectæ Rationis & ſuaviſſimæ Orationis hoc datum eſt; ut quæ Prudentia corde conceperit, ea ſenſa promat Oratio. Sed & totius corporis habitus & figura membrorum alia conditione ſunt optima, aliaque longe pejora. Inferiora reguntur optimatium præſtantia, & ipſa miniſterium ſuggerunt victuale. Pedes denique humero tenus capiti obediunt. Ad Superciliorum ſepes præmuniunt Oculos; ne deſuper proruat quod teneras viſiones molleiſque perturbet. Pulmones loco, ac ſui genere, cordi plurimum conſulunt. Cum exardeſcit Ira, trepidanſque celerioribus motibus vertex cordis ipſius madēs ſanguine, pulmonum excipitur mollitia, ſiti, frigore. Lienem vero jecinori nō fruſtra eſſe finitimum, ut ejus redundantiam participatis hauſtibus relevet, abſtergatque ea quæ ſordium fuerint, purumque ac ſincerum præſtet. quod maxime fibris eſt commodum, Ventrem hiris inte-

ſtinorum

ſtinorum circumplexum, & nexibus impeditum eſſe, ne eſculenta & poculenta ſeſe penetrarent; ſed ut retenta pauliſper utilitatem ſui & cenſum animantibus exhiberent: Nam ne exhauſtis & labentibus iis quæ inferuntur, momentis omnibus adpetendi ſibi neceſſitas immineret, & ad hoc unum occupari nobis dies noctesque eſſet neceſſe; viſceribus oſſa ſunt tecta. eadem revincta ſunt nervis. Et, tamen ea quæ ſunt internuntia ſentiendi, ſic ſunt operta viſceribus, ne craſſitudine ſenſus hebetentur. Illa etiam quæ juncturis & copulis nexa ſunt, ad celeritatem facilius ſeſe movenda haud multis impedita ſunt viſceribus. Denique ipſius capitis verticem ſpecta: contectum tenui cute, capilliſque hirſutum videbis, adverſus vim frigoris & caloris. At enim illæ opimæ ſunt partes, quas labor ſubigit: ut femina ipſa, qua ſeſſitandi regio eſt. Quid de cibatu ipſo loquar? quem itinera ex utero manantia fibris jecoris adjuncta diſpertiunt, in cruoris habitudinem verſum, ut eum ex eo loco per omneis artus Natura ſolers derivari faciat. Sed e regione Cordis Venarum meatus oriuntur, per pulmonum ſpiracula vivacitatem tranſferentes, quam de corde ſuſceperunt: & rurſus ex illo loco diviſæ per membra totum hominem juvant ſpiritu. Hinc illæ anhelandi vices hauſtæ, redditæque alterno modo, ne mutuis impediantur occurſibus. Venarum diverſæ ſunt qualitates, quas ad procreandum e regione cervicum, per medullas Renum commeare, & ſuſcipi Inguinum loco certum eſt: & rurſum Venarum Genitale ſeminium humanitatis exire. At cum totius corporis diverſas dicat eſſe ſubſtantias: primam vult videri ex Igne & Aqua & cæteris elementis: aliam ex conſimilibus partibus, Viſcerum, Oſſiculorum, Cruoris, & cæterorum: tertiam de diſcrepantibus diverſiſq; membris id eſt Capite, Vtero & Articulis diſparibus. Vnde & Subſtantia, quæ de ſimplicibus conſtat elementis, ſi id quod [ex] neceſſitate victus extrinſecus arrogatur, quomodo congruit & generi ſingulorum, qualitatem corporis temperiemque cuſtodit: at illis quæ de conſimillibus robur auget uſque inter ſe diſparia ſupra diximus, pulchritudinem nutrit: & ſimul æqualitas iſta ſicci, humidi, fervētis ac frigidi, ſanitatem, vireis, ſpeciemq; largitur; ſicut illa intemperans atque immoderata

permixtio, ſingulis univerſiſque vitiatis, animal
celeri exitio corrumpit. Tripartitam Animam i-
dem dicit, primam ejus Rationabilem eſſe partem,
aliam Excandeſcentiam, vel Irritabilitatem: ter-
tiam Appetitum, eandemque Cupiditatem poſſu-
mus nuncupare. Sed tunc animanti ſanitatem adeſ-
ſe, vireis, & pulchritudinem, cum Ratio totam re-
git, parentque ei inferiores duæ partes, concordan-
teſque inter ſe, Iracundia & Voluptas, nihil adve-
tunt, nihil commovent, quod inutile eſſe duxerit
Ratio. Ejuſmodi ad æquabilitatem partibus ani-
mæ temperatis, corpus nulla perturbatione fran-
gitur. Alioquin invehit ægritudinem atque inva-
lentiam & fœditatem: cum incompoſitæ & inæ-
quales inter ſe erunt: cum Iraſcentia & Conſilium
ſubegerit, ſibique ſubjecerit Cupiditas: aut cum do-
minam illam reginamque Rationem, licet obſe-
quente & pacata Cupidine, Ira flagrantior vicerit.
Sed ægritudinem mentis Stultitiam dicit eſſe, eam-
que in parteis duas dividit. harum unam Imperi-
tiam nominat, alteram Inſaniam vocat. & Impe-
ritiæ morbum ex glorioſa jactatione contingere,
cum eorum quorum ignarus eſt aliquis, doctrinam
ſcientiamque mentitur: Furorem vero, peſſima
conſuetudine & libidinoſa vita ſolere evenire.
Hancque Inſaniam nominari, quam vitioſa quali-
tas corporis prodit, cum ea quæ ſunt Rationi pa-
rata in ipſo vertice, importunis anguſtiis coarctan-
tur. Atenim tunc hominem eſſe perfectum, cum A-
nima & Corpus æqualiter copulantur, & inter ſe
conveniunt, ſibique reſpondent: ut firmitas Mentis
prævalentibus Corporis viribus non ſit inferior.
Corpus vero tunc nativis incrementis augetur,
cum Valetudinis portio procurata ſalubriter mo-
dum neceſſarii victus neſcit excedere: nec Valetu-
do obteritur magnitudine externorum laborum,
nec pabuli ſarcina immoderatius invecti, vel non
ut oportet digeſti diſtributique per Corpus. Tunc
enim artus ac membra vigoris debiti modum &
vireis retinent; cum id quod infertur ad totius
Corporis conſervationem, veluti ſingillatim ex-
quatum cunctis partibus dividitur. Verum enimve-
ro cum id minime ſit, tunc ſequi exitium Corporis.

APVLEI MADAVRENSIS PLATONICI DE PHILOSOPHIA LIB. II.

Qui eſt *De Philoſophia Morali.*

MORALIS philoſophiæ caput eſt, Fauſtine fili, ut ſcias, quibus ad Beatam vitam perveniri rationibus poſſit. Verum ad Beatitudinem Bonorum finem ante alia contingere, oſtendam, ut de hoc Plato ſenſerit. Bonorum igitur alia eximia ac prima per ſe ducebat eſſe: per perceptionem cætera fieri Bona exiſtimabat. Prima Bona eſſe Deum ſummum, Mentemque illam, quam νοῦν idem vocat: ſecundum ea, quæ ex priorum fonte profluerent, eſſe Animi virtutes, Prudentiam, Iuſtitiam, Pudicitiam, Fortitudinem. Sed his omnibus præſtare Prudentiam, ſecundam numero ac poteſtate Continentiam poſuit. has Iuſtitiam ſequi. Fortitudinem quartam eſſe: Differentiam hanc bonorum eſſe conſtituit: Partim divina per ſe, & prima, ſimplicia duci Bona; alia hominum: nec eadem omnium exiſtimari. Divina quippe eſſe atque ſimplicia, virtutes Animi: Humana autem Bona ea quæ quorumdam eſſent, quæ cum corporis commodis congruunt, & illa quæ nominamus Externa: quæ ſapientibus & cum ratione ac modo viventibus ſunt ſecundum Bona; ſtolidis & eorum uſum ignorantibus oportet eſſe Mala. Bonum primum eſt verum, & divinum illud optimum, & amabile, & concupiſcendum, cujus pulchritudinem rationabiles adpetunt mentes, Natura duce, inſtinctę eadem ad ejus ardorem. Et quod non omnes id adipiſci queunt, neque primi Boni adipiſcendi facultatem poſſunt habere, ad id feruntur quod hominum eſt, Secundum, nec commune

НБ ОНУ ім. І.І. Мечникова

multis eſt, nec quidem omnibus ſimiliter Bonum. Namque Appetitus, & agendi aliquid Cupido, aut vero Bono incitatur, aut eo quod videatur Bonum. unde Natura duce cognatio quædam eſt cum Bonis, ei Animæ portioni, quæ Rationi conſentit. Accidens autem bonum eſſe putat, quod corpori rebuſque venientibus extrinſecus copulatur: & illum quidem qui Natura imbutus eſt ad ſequendum Bonum, non modo ſibimet ipſi natum putat, ſed omnibus: nec pari aut ſimili modo, verum patriæ unumquemque acceptum eſſe, dehinc proximis, & mox cæteris, qui familiari uſu vel notitia junguntur. Hominem ab ſtirpe ipſa, neque abſolute bonum, nec malum naſci; ſed ad utrumque proclive ingenium ejus eſſe, habere quidem ſemina quædam utrarumque rerum cum naſcendi origine copulata, quæ educationis diſciplina in partem alteram debeant emicare. doctoreſque puerorum nihil antiquius curare oportet, quam ut ſint amatores virtutum; vel moribus & inſtitutis eos ad id prorſus imbuere, ut regere & regi diſcant magiſtra Iuſtitia. Quare præter cætera induci ad hoc eos oportere, ut ſciant quæ ſequenda fugiendaque ſint, Honeſta eſſe, ac Turpia: illa Voluptatis, hæc Laudis; hæc vero Dedecoris, ac Turpitudinis. Honeſta eadem quæ ſunt Bona, confidenter optare nos oportere. Tria genera Ingeniorum ab eo ſunt comprehenſa, quorum præſtans & egregium appellat unum: alterum, teterrimum peſſimumque; tertium ex utroque mediocritate temperatum, medium nuncupavit. Mediocritatis hujus vult eſſe participes puerum docilem, & virum progredientem ad modeſtiam, eumdemque commodum ac venuſtum. Ejuſmodi quippe medietates inter Virtutes & Vitia intercedere dicebat, tertium quiddam: ex quo alia laudanda, alia culpanda eſſent. Inter Scientiam validam, alteram falſam, pervicaciȩ vanitate jactatam: inter Pudicitiam libidinoſamque vitam, Abſtinentiam & Temperantiam poſuit. Fortitudini ac Timori medios Pudorem & Ignaviam fecit. Horum quippe quos mediocres vult videri, neque ſinceras eſſe Virtutes: nec Vitia tamen mera & intemperata, ſed hinc atque inde permixta eſſe. Malitiam vero deterrimam & omnibus vitiis imbuti hominis dicebat eſſe, quod accidere cenſebat, cum optima & rationabilis portio, & quæ etiam imperitare cæteris debet, ſervit aliis.

aliis. Illæ vero vitiorum ducatrices Iracundia & Libido, Ratione ſub jugum miſſa dominantur. Eandem Malitiam de diverſis conſtare: Abundantia, Inopiaque. Nec ſolum ea inæqualitatis vitio claudicare arbitratur, ſed etiam incumbere diſſimilitudinem. Neque enim poſſet cum Bonitate congruere, quæ a ſemetipſa tot modis diſcrepet; & non ſolum diſparilitatem, ſed etiam inconcinnitatem præ ſe gerat. Quapropter tres partes Animæ, tribus dicit vitiis urgueri. Prudentiam Indocibilitas impugnat; quæ non abolitionem infert Scientiæ, ſed contraria eſt Diſciplinæ diſcendi. Hujus duas ab eo ſpecies accepimus, Imperitiam & Fatuitatem: quarum Imperitia Sapientiæ, Fatuitas Prudentiæ inveniuntur inimicæ. Iracundiam, Audacia. Ejus comitatum ſequuntur Indignatio & Incommobilitas; dicta Græce ἀοργησία. ita enim dixerim, quæ non extinguit incitamenta Irarum; ſed ea ſtupore defigit immobili. Cupiditatibus adplicat Luxuriam, id eſt, appetitus voluptatum & deſideriorum, ad fruendum potiendumque hauſtus inexplebiles. Ex hac manat Avaritia, atque Laſcivia: quarum altera Liberalitatem coercet, altera immoderatius fundendo patrimonii prodigit facultates. Sed Virtutes Plato habitum eſſe dicit mentis optime & nobiliter figuratum, quæ concordem ſibi & quietum, conſtantem etiam facit eum, cui fuerit fideliter intimata, non verbis modo, ſed etiam factis ſecum & cum cæteris congruentem. Hoc vero proclivius, ſi Ratio in regni ſui ſolio conſtituta, Appetitus & Iracundias ſemper domitas & in frænis habet: Ipſique ita obediunt, ut tranquillo miniſterio fungantur. Vnimodam vero eſſe Virtutem, quod Bonum ſuapte natura adminiculo non indiget. perfectum autem quod ſit, ſolitudine debet eſſe contentum. Nec ſolũ qualitas, verum etiam ſimilitudo cum Virtutis ingenio conjungitur. Ita enim ſecum ex omni parte congruit, ut ex ſe apta ſit, ſibique reſpondeat. Hinc etiam Medietates, eaſdemque Virtutes ac Summitates vocat: non ſolum quod careant redundantia & egeſtate, ſed quod in meditullio quodam vitiorum ſint ſitæ. Fortitudo quippe circumſiſtitur, hinc Audacia, inde Timiditate. Audacia quidem Confidentiæ ſit abundantia; Metus vero vitium deficientis Audaciæ. Virtutum perfectæ quædam ſunt, imperfectæ aliæ. Et imperfectæ

ſunt illæ quæ in omnibus beneficio ſolo Naturæ proveniunt, vel quæ ſolis Diſciplinis traduntur: & magiſtra Ratione diſcuntur. Eas igitur quæ ex omnibus conſtant dicimus eſſe perfectas, Imperfectas virtutes ſemet comitari negat. Eas vero quæ perfectæ ſunt, individuas ſibi, & inter ſe connexas eſſe, ideo maxime arbitratur: quod ei cui ſit egregium ingenium, ſi accedat Induſtria, Vſus etiam & Diſciplina, quam dux rerum Ratio fundaverit, nihil relinquetur quod non Virtus adminiſtret. Virtutes omnes cum Animæ partibus dividit: & illam virtutem quæ Ratione ſit nixa & eſt ſpectatrix dijudicatrixque omnium rerum, Prudentiam dicit, atque Sapientiam; quarum Sapientiam diſciplinam vult videri Divinarum Humanarumque rerum: Prudentiam vero, ſcientiam eſſe intelligendorum Bonorum & Malorum, eorum etiam quæ Media dicuntur. In ea vero parte iracundior habeatur, Fortitudinis ſedem eſſe & vireis Animæ, nervoſque ad ea implenda, quę nobis ſeverius agenda Legum imponuntur imperio. Tertia pars Mentis eſt Cupidinum & Deſideriorum, cui neceſſario Abſtinentia comes eſt: quam vult eſſe ſervatricem convenientiæ eorum quæ natura recta pravaque ſunt. In hominis ad Placentiam ac Mediocritatem Libido flectitur, actuſque voluptarios ratione hujus dicit ac modeſtia coerceri. Per has treis Animæ parteis quartam virtutem Iuſtitiam æqualiter dividentes, ſcientiamque cauſam eſſe dicit, ut unaquæque potiore ratione ac modo ad fungendum munus obediat. Hanc ille heros Iuſtitiam modo nominat, nunc univerſæ Virtutis nuncupatione complectitur, & vere Fidelitatis vocabulo nuncupat; ſed, cum ei a quo poſſidetur eſt utilis, Benivolentia eſt: at cum foris ſpectat, & eſt fida ſpeculatrix utilitatis alienæ, Iuſtitia nominatur. Eſt & illa Iuſtitia, quæ quartum vulgata diviſione virtutum locum poſſidet, quæ cum Religioſitate, id eſt, ὁσιότητι copulatur. Quarum Religioſitas Deum honori ac ſuppliciis divinæ rei mancipata eſt; illa vero hominum ſocietatis & concordiæ remedium atque medicina eſt. Duabus autem æqualibus de cauſis utilitatem hominum Iuſtitia regit, quarum eſt prima, numerorum obſervantia, & diviſionum æqualitas, & eorum quę pacta ſunt ſymbolæa. adhæc ponderum menſurarumque cuſtos, & communicatio opum publicarum: ſecunda finalis eſt, & veniens ex æquitate partitio, ut ſingulis in agros dominatus congruens deferatur, ac ſervetur bonis potior, minor non bonis. Ad hoc, bonus quiſque Natura & Induſtria in honoribus & officiis præferatur: peſſimi cives luce careant dignitatis. Sed ille juſtus in deferendo honore, ac ſervando, modus eſt ei qui eſt ſuffragator Bonorum, & Malorum ſubjugator: ut ſemper in civitate emineant quæ ſunt omnibus profutura, jaceant & ſubjecta ſint cum ſuis auctoribus vitia.

Quod facilius obtinebitur, ſi duobus exemplis inſtruamur: unius, divini & tranquilli & beati: alterius irreligioſi & inhumani, ac merito inteſtabilis, et peſſimo quidem alienus: & averſus a recta vivendi ratione, facultates ſuas divino illi & cœleſti ac bono meliores eſſe velit: Hinc Rhetoricæ duæ ſunt apud eum partes. quarum una eſt Diſciplina contemplatrix bonorum, juſti tenax, apta & conveniens, cum ſecta ejus qui Politicus vult videri: alia vero adulandi ſcientia eſt, captatrix veriſimilium, uſus nulla ratione collectus. Sic enim ἄλογον τριβὴν elocuti ſumus, quæ perſuaſum velit, quod docere non valeat: Hanc δύναμιν τοῦ τὰ ψευδῆ πιθανὰ δοκεῖν definivit Plato: quam Civilis particulæ umbram, id eſt, imaginem nominavit. Civilitatem vero, quam πολιτικὴν vocat, ita vult a nobis intelligi, ut eam eſſe ex Virtutum numero ſentiamus: nec ſolum agentem, atque in ipſis adminiſtrationibus rerum ſpectari ab ea univerſa atque diſcerni. Nec ſolum Providentiam prodeſſe Civilibus rebus, ſed omnem ſenſum ejus atque propoſitum, fortunatum & beatum ſtatum facere Civitatis. Hæc eadem utilitatem Animæ procurat duobus modis. Altera namq; Legalis eſt, Iuridicialis altera. Sed prior conſimilis eſt exercitationi, per quam pulchritudo animę & robur acquiritur: ſicut exercitatione valetudo corporis gratiaque retinetur. Iuridicialis illa Medicinæ pars eſt, nam morbis animæ medetur, ſicut illa corporis. Has Diſciplinas vocat, pluriumumque earum curationem commoditatis adferre profitetur. Harum imitatrices eſſe Coquinam & Vnguentariam. Sed artem Sophiſticam, profeſſionemq; juris blandam, & aſſentationum illecebras turpes profitentem, inutilem cunctis. quarum Sophiſticen Coquinæ conjungit. Nam ut illa Medicinæ profeſſione interdum opinione imprudentium captat, quaſi ea quæ ægi-

cum

cum morborum medela conveniant: ſic Sophiſtice
imitata Iuridicialem ſtatum , dat opinionem ſtul-
tis, quaſi Iuſtitiæ ſtudeat , quam Iniquitati faver
conſtat. Vnguentariam vero profeſſores Iuris imi-
tantur: nam ſicut illa remedio vult eſſe , per quod
ſpecies corporibus ac valetudo ſerventur , & non
modo utilitatem corporum minuit , ſed robur et-
jam vireſque frangit, & verum colorem ad deſidiam
ſanguinis mutat : ſic hæc ſcientiam imitata Iuris,
ſimulat quidem virtutem ſe animis augere ; ener-
vat autẽ quod in illis nativæ fuerit Induſtriæ. Vir-
tutes eas doceri & ſtuderi poſſe arbitrabatur, quæ
ad rationabilem Animam pertinent, id eſt, Sapien-
tiam & Prudentiam: & illas, quæ vitioſis partibus
pro remedio reſiſtunt, id eſt, Fortitudinem & Con-
tinentiam, rationabiles quidem eſſe. Superiores au-
tem virtutes pro diſciplinis haberi. Cæteras, ſi per-
fectæ ſunt, virtutes appellat: ſi ſemiperfectæ ſunt,
non illas quidem Diſciplinas vocandas eſſe cenſet;
ſed nec in totum exiſtimat Diſciplinis alienas. Iu-
ſtitiam vero , quod [ex] trinis animæ regionibus
ſparſa ſit, artem vivendi ac diſciplinam putat : &
nunc docilem eſſe, nunc uſu & experiendo provenir
re. Bonorum autem quædam ſui gratia adſerit ad-
petenda, ut Beatitudinem, ut bonum Gaudium: alia
non ſui [gratia,]ut Medicinam: alia & ſui & alte-
rius, ut Providentiam, cæteraſque virtutes, quas &
ſui cauſa expetimus. ut præſtantes per ſe, & hone-
ſtas: & alterius, id eſt, Beatitudinis, quæ eſt virtu-
tum exoptatiſſimus fructus. Hoc pacto etiam mala
quædam ſui cauſa fugitanda ſunt, alia cæterorum,
pleraque & ſui & aliorum: ut Stultitia, & ejuſmodi
vitia, quæ & ſui cauſa vitanda ſunt, & eorum quæ
accidere ex his poſſunt : id eſt Miſeriæ & Infelici-
tates. Eorum quæ adpetenda ſunt, quædam abſolu-
te bona dicimus , quæ ſemper atque omnibus cum
adſunt, invehunt commoda : ut virtutes , quarum
Beatitudo fructus eſt: alia quibuſdam, nec cunctis
perpetuo Bona: ut Vires, Valetudo, Divitię, & quæ
cumque Corporis ac Fortunæ ſunt. Pari pacto , &
eorum quæ declinanda ſunt , quædam omnibus &
ſemper videri mala, quoniam nocent atque obſunt
ut ſunt Vitia , & Infortunia : quædam aliis , nec
ea ſemper nocere: ut Ægritudinem, Egeſtatem, &
cætera. Sed Virtutem liberam , & in nobis ſitam,
nobiſque voluntate adpetendam ; Peccata vero et-
ſe non minus libera, & in nobis ſita, non tamen ea
ſuſcipi voluntate. Namque ille virtutis ſpectator,
cum eam penitus intellexit bonam eſſe, & benigni-
tate præſtare, eam adfectandam profecto, & ſectan-
dam exiſtimavit ſui cauſa. ut item ille qui ſenſerit
Vitia non ſolum turpidinem exiſtimationi invehe-
re, ſed nocere alio pacto, fraudique eſſe; qui poteſt
ſponte ſe ad eorum conſortium jungere ? Sed ſi ad
ejuſmodi Mala pergit , ac ſibi uſuram eorum uti-
lem credit ; deceptus errore, & imagine Boni ſoli-
citatus quidem, ſciens vero ad Mala præcipitatur.
Diſcrepes quippe a communi ſententia, ſi non qui-
dem ignores, quid inter Pauperiem ac Divitias in-
terſit: & cum hæc in proclivi ſita ſint , nec paupe-
ries honeſtatem , vel turpitudinem divitiæ adlatu-
ræ ſint, ſi egeſtatem rerum victui neceſſariarum co-
piis præferas, ineptire videaris, & adhuc illud ab-
ſurdius, ſi quis ſanitatem corporis ſpernat, eligens
morbos. Sed illud poſtremæ dementiæ eſt , cum
qui Virtutis pulchritudinem oculis Animæ viderit,
utilitatemque ejus uſu & ratione perſpexerit , non
ignarus quantum dedecoris atque incommodi adi-
piſcatur [ex] participatione vitiorum ; tamen
addictum ſe velit vitiis. Corporum ſanitatem, Vi-
reis , Indolentiam , cæteraque ejus Bona extraria,
item Divitias , & cætera quæ Fortunæ commoda
ducimus , ea non ſimpliciter Bona nuncupanda eſ-
ſe. Nam ſi quis ea poſſidens, uſu ſe abdicet, ea il-
li inutilia erunt ; ſi quis autem eorum uſum con-
verterit ad malas arteis , ea illi etiam noxia vide-
buntur. Si quis autem iis abutitur , obnoxius erit
vitiis qui ea poſſidet , habere hoc etiam cum obit
non poteſt. Vnde colligitur , Bona hæc ſimplici-
ter dici non oportere: nec etiam ea quæ ſunt mor-
boſa; ut Pauperiem, cæteraque, exiſtimari Mala o-
portet. Nam qui tenuis eſt , ſi modificetur in ſum-
ptibus , nullam noxam ex eo ſentiet : & qui re-
cte pauperie ſua utitur , non ſolum nihil capiet
incommodi , verum ad toleranda cætera melior
atque præſtantior fiet. Si igitur nec habere paupe-
riem , neque eam ratione regere contrarium eſt;
Paupertas per ſe malum non eſt. Voluptatem ve-
ro neque Bonum eſſe abſolute , neque ſimpliciter
Malum: ſed eam quæ ſit honeſta, nec pudendis re-
bus, ſed glorioſis actibus veniat, non eſſe fugien-
dam; illam vero quam aſpernatur Natura ipſa, turpi
delectatione

delectatione quæſitam, vitari oportere cenſebat. Solicitudinem & Laborem, ſi naturabiles eſſent, & ab ipſa virtute deſcenderent, & eſſent pro aliqua præclara adminiſtratione ſuſceptæ, appetibiles ducebat eſſe: ſed ſi adverſum Naturam turpiſſimarum [rerum] cauſa gignerentur, malas inteſtabileſque eſſe. Non ſolum vitia voluntate accidere animis, & venire corporibus. ſed eſſe medium quemdam ſtatum: qualis eſt, cum abeſt Triſtitia, non tamen Lætitiam adeſſe ſentimus. Ex his quæ in nobis ſunt, primum Bonum atque laudabile eſt Virtus, Bonum ſtudenti. Ideo Honeſtum appellari oportet. ſolum quippe quod Honeſtum eſt, Bonum ducimus; ut & Malum, Turpe. & merito quod Turpe eſt, Bonum non poteſt eſſe. Amicitiam ait ſociam, eamque conſenſu conſiſtere: reciprocamque eſſe, ac delectationis vicem reddere, quando æqualiter redamat. Hoc Amicitiæ commodo provenit, cum amicus eum quem diligit, pariter ac ſe cupit proſperis rebus potiri: Æqualitas iſta non aliter provenit, niſi ſimilitudo in utroque parili caritate conveniat. Nam ut pares paribus irreſolubili nexu junguntur: ita diſcrepantes inter ſe diſiuncti ſunt, nec aliorum amici. Inimicitiarum autem vitia gignuntur ex Malivolentia per morum diſſimilitudinem, & diſtantiam vitæ, & ſectas, atque ingenia contraria. Alia etiam Amicitiæ genera dicit eſſe: quarum pars Voluptatis gignitur cauſa, pars Neceſſitatis. Neceſſitudinum & Liberorum amor Naturæ congruus eſt: ille alius abhorrens ab humanitatis clementia, qui vulgo Amor dicitur: & eſt Appetitus ardens, cujus inſtinctu per Libidinem capti amatores corporum, in eo quod viderint, totum hominem putant. Ejuſmodi calamitates animarum, Amicitias idem appellari vetat, quod nec mutuæ ſunt, nec reciprocari queant, ut ament, quæ redamantur; nec conſtantia illis adſit, & diuturnitas deſit: Amoreſque ejuſmodi ſanitate ac pœnitentia terminentur. Plato tres Amores hoc genere dinumerat. quod ſit unus divinus, cum incorrupta Mente, & Virtutis ratione conveniens, non pœnitendus; alter degeneris animi, & corruptiſſimæ voluptatis: tertius ex utroque permixtus, mediocris ingenii, & cupidinis modicæ. Animas vero fuſciores impelli cupidine corporum, unumque illis propoſitum eſſe, ut eorum uſu

potiantur,

potiantur, atque ejuſmodi voluptate & delectatione ardorem ſuum mulceant. Illæ vero facetæ & urbanæ ſunt. Animas bonorum deamare, & ſtudere illis, factumque velle uti quam plurimum potiantur bonis artibus, & meliores præſtantioreſque reddantur. Medias ex utroque conſtare: nec delectationibus corporum prorſus carere, & lepidis animarum ingeniis capi poſſe. Vt igitur ille Amor teterrimus, ac inhumaniſſimus, atque turpis, non ex rerum natura, ſed ægritudine corporali morboque colligitur: ſic ille divinus, Deorum munere beneficioque conceſſus, adſpirante cœleſti Cupidine in animos hominum creditur venire. Eſt Amoris tertia ſpecies, quam diximus mediam, divini atque terreni proximitate collectus, nexuque & conſortio parili copulatus, &, ut Ratione propinquus eſt divinus ille; ita terrenus ille cupidini junctus eſt Voluptatis. Culpabilium autem virorum quatuor formæ ſunt: quarum prima Honoripetarum eſt, ſequens Abſtemiorum, tertia Popularis, Tyrannicæ dominationis eſt ultima. Quapropter illud primum Mentibus evenit vitium, cum vigor Rationis elanguerit, ſuperiorque & robuſtior fuerit Animæ portio, in qua Ira dominatur. ὀλιγαρχία dicitur. Ea ſic naſcitur, cum propter peſſimum paſtum ejus partis Animæ, quæ ex Cupiditatibus conſtat, non ſolum Rationabilis & Iraſcentiæ loca poſſidentur, ſed etiam ejus quæ non neceſſarias Cupidines acuunt. Hunc talem Plato Lucricupidinem, atque Accipitrem pecuniæ nominavit. Qualitas Popularis exiſtit, cum indulgentia cupidines laboratæ, non ſolum juſtis deſideriis exardeſcunt; ſed his etiam quæ obviæ atq; occurſantes, & illam conſiliariam, & illam alteram iratiorem animam conditionibus ſuis prefferunt. Τύραννις eſt luxurioſa & plena libidinis vita; quæ ex infinitis & diverſis & illicitis voluptatibus conflata, mente tota dominatur. Qui ſit autem omnium peſſimus, eum, non ſolum turpem & damnoſum & contemptorem Deorum, & immoderatam & inhumanam atque inſociabilem vitam ait vivere, ſed nec cum proximis ſecum ve congruere, atque ideo non modo a cæteris, verum etiam a ſe diſcrepare: nec aliis tantum, ſed etiam ſibi inimicum eſſe, & idcirco hunc talem neque bonis, nec omnino cuiquam, nec ſibi quidem amicum eſſe. ſed eum peſſimum videri, quem

nulla

nulla malignitatis ſuperlatio poſſit excedere. Hunc talem numquam in agendis rebus expedire ſe poſſe, non ſolum propter inſcientiam, ſed quod etiam ſibimet ſit ignotus, & quod perfecta malitia ſeditionem mentibus pariat: impediens incœpta ejus, atque meditata conſilia, nec permittens quidquam eorum quæ volet. Peſſimo quapropter deterrimoque non ea tantum vitia quæ ſecundum Naturam ſunt, pariunt execrabilitatem, ut eſt Invidentia, ut eſt Gaudium de alienis incommodis: ſed etiam quæ Natura non reſpuit; Voluptatem dico, atque Ægritudinem, Deſiderium, Amorem, Miſericordiam, Metum, Pudorem, Iracundiam. Idcirco autem hoc evenit, quod immoderatum ingenium, in quæcumque proruerit, modum non habet. atque ideo ſemper ei aut deeſt aliquid, aut redundat. Hinc ejuſmodi hominis amor omni tenore eſt corruptus, quod non ſolum effrenatis cupiditatibus & inexplicabili ſiti haurire avet omnia genera voluptatis, ſed quod [ipſo] etiam formæ judicio irrationabili errore diſtrahitur: ignorans veram pulchritudinem, & corporis effœtam & enervem & fluxam cutem deamans. nec ſaltem coloratos ſole aut exercitatione ſolidatos, & opacos umbra, vel molles deſidia, ſed cura nimia medullatos artus magni facit. Non ſponte graſſari Malitiam multis modis conſtat. Namque injuriam, inordinatam paſſionem & ægritudinem mentis eſſe ait. unde liquido arbitratur, homines non ſponte ferri. Quis enim tantum mali voluntate ſuſciperet, ut in optima mentis ſuæ parte ſcelus & flagitium ſciens veheret? Cum ergo poſſeſſio mali ab imprudentibus capitur; uſum ejus & actiones oportet ab ignorantibus ſuſtineri. Idcircoque pejus eſt nocere, quam noceri. Etenim his rebus nocetur quæ ſunt viliores, corporis [ſcilicet] & externis; quæ vel imminui poſſunt; vel fraudibus interire: illæſis potioribus, quæ ad ipſam attinent Animam. Sed nocere, longe pejus eſſe. Ex quo intelligi poteſt, quod animis bonis eo vitio pernicies infertur: pluſque ſibi obeſt qui alium cupit perditum, quam illi nocet adverſum quem talia machinatur. & cum nocere alteri malorum omnium maximum ſit; multo gravius eſt, ſi qui nocet, abeat impune: graviuſque & acerbius eſt omni ſupplicio, ſi noxio impunitas deſeratur, nec hominum in-

terim animadverſione plectatur. Sicut gravius eſt acerbiſſimorum morborum carere medicina, medentes fallere: nec uri aut ſecari eas partes, quarum dolore incolumitati reſiduarum partium conſulatur. Quare ut optime medici conclamatis deſperatiſque corporibus non adhibent medenteis manus, ne nihil profutura curatio doloribus ſpatia promulget: ita eos quorum animæ vitiis imbutæ ſunt, nec curari queunt medicina Sapientiæ, eos mori præſtat. Namque eum, cui non ex Natura, nec ex Induſtria, recte vivendi ſtudium conciliari poteſt, vita exiſtimat Plato eſſe pellendum: vel ſi cupido vitæ eum teneat, oportere ſapientibus tradi, quorum arte quadam ad rectiora flectatur. Et eſt ſane melius talem regi, nec ipſum regendi alios habere poteſtatem: nec dominari, ſed ſervire ſervitium, impotem ipſum aliorum addici poteſtati, parendi potius quam jubendi officia ſortitum. Virum peſſimum non ſolum deteriorem etjam dicebat eſſe, quod diſtrahatur ſemper editione vitiorum, etſi deſideriorum æſtibus differtur: qui quanto plurium cupidior ſit, tanto egentior ſibimet, & propterea aliis videri poteſt. Sperata quippe atque exoptata vix pauca & cum maxima ærumna proveniunt. iiſque flagrantiores cupidinum floces ſuccedunt, nec futuris modo angitur malis, verum etiam præteritis tranſactiſque torquetur. Quos omneis morte ſola ab ejuſcemodi malis deduci poſſe, manifeſtum eſt. Sed adprime bonos, & ſine mediocritate deterrimos, paucos admodum, rarioreſque, &, ut ipſe ait, numerabiles eſſe: eos autem qui nec plane [quidem] optimi, nec oppido deterrimi ſint, ſed quaſi medie morati, plures eſſe. Sed neque ſuperiores obtinere recta omnia, neque culpabiles in omnibus labi. Horum vitia nec gravata, nec intempeſtiva ſunt, aut nimium criminoſa. quorum ſubſtantia eſt ex redundantia vel defectu. quibus & adprobationis integritas & modus eſt. & qui inter laudem vituperationemque mediam viam vadant, & rerum capeſſendarum ejuſmodi ſtudio excitantur; ut nunc boni atque honeſti eos tatione invitent; nunc inhoneſta lucra & turpes illiciant voluptates. Talibus viris nec amicitiarum fides perſeverat, & amores non ſemper improbi, nec honeſti tamen, eorum animos incurrunt. Perfecte ſapientem eſſe non poſſe dicit

Plato, niſi cæteris ingenio præſtet, artibus & pru-
dentiæ partibus abſolutus, atque iis jam tum a
puero imbutus; factis congruentibus & dictis aſ-
ſuetus: purgata & effecata animi voluptate; ejectis
ex animo hinc abſtinentia atque patientia, atque
doctrinis ex rerum ſcientia eloquentiaque venien-
tibus. Eum, qui per hæc profectus fidenti & ſecuro
gradu virtutis via graderetur, adeptum ſolidam vi-
vendi rationem, repente fieri perfectum: hoc eſt, re-
pente præteriti futurique ævi ultimas partes attin-
gere, & eſſe quodammodo intemporalem. Tum poſt
hæc vitiis excluſis, inſertiſque & immiſſis omnibus
quæ ad beatam vitam ferunt, non ex aliis pendere,
nec ab aliis deferri ſibi poſſe, ſed in ſua manu eſſe
ſapiens recte putat. Quare nec in ſecundis rebus ef-
fertur, nec contrahitur in adverſis: cum ſe orna-
mentis ſuis ita inſtructum ſciat, ut ab iis nulla vi
ſegregetur. Hunc talem non ſolum inferre, ſed ne
referre quidem oportet injuriam. Non enim eam
contumeliam putat, quam improbus faciat: ſed eam
[non putat,] quam patientia firmiter toleret. Quæ
quidem Naturæ lege in animo in ejus ſculptum ſit,
quod nihil horum poſſit nocere ſapienti, quæ opi-
nantur cæteri mala eſſe. Equidem ſapientem illum,
conſcientia ſua fretum, ſecurum & confidentem in
omni vita dici, & futurum, quod omnia accidentia
reputet, ad meliores rationes trahens: & quod ni-
hil moroſe vel difficulter excipiat, ſibique perſua-
deat, pertinere res ſuas ad immortaleis Deos. Idem
ille diem mortis ſuæ propitius nec invitus exſpe-
ctat; quod de animæ immortalitate confidat. Nam
vinculis libertata corporeis ſapientis anima reme-
grat ad Deos: & pro merito vitæ purius caſtius et
tranſactæ, hoc ipſo uſu Deorum ſe conditioni con-
ciliat. Eumdem ſapientem optimum nominat, ſe
bonum, ac prudentem recte arbitratur: cujus ſunt
conſilia cum factis rectiſſimis congruunt, & cu
principia profecta ſunt a Iuſti ratione. At hunc ſa-
pientem & fortiſſimum dicit eſſe, qui vigore men-
tis ad omnia perpetienda ſit paratus. Inde eſt, quod
fortitudinum nervos ipſas animi cervices ait: ut
ignaviam animæ dicit imbecillitati eſſe finitimam,
Divitem hunc ſolum quidem recte putat: quippe
cum theſauris omnibus pretioſiores ſolus videatur
poſſidere virtutum opes; etiam quia ſolus ſapiens
[opes] poteſt in uſibus neceſſariis regere, videri di-
tiſſimus

ſiſſimus debet. Nam cæteri, quamvis ſint opibus
adfluentes, tamen quod vel uſum earum neſciant,
vel deducant eas ad peſſimas partes, inopes viden-
tur. Egeſtatem namque non abſentia pecuniæ, ſed
præſentia immoderatarum cupidinem gignit. Phi-
loſophus oportet, ſi nihil indigens erit, & omnium
[ſit] contumax, & ſuperior iis quæ homines acerba
toleratu arbitrâtur; nihil ſic agere, quam ut ſemper
ſtudeat animam corporis conſortio ſeparare: & id-
eo exiſtimandum Philoſophiam eſſe mortis affe-
ctum, conſuetudinemque moriendi. Bonos omneis
inter ſe oportet amicos eſſe, etſi ſint minus noti:
& poteſtate ipſa, qua mores eorum ſectæque con-
veniunt, amici tamen ſunt habendi. paria quip-
pe a ſimilibus non abhorrent. Vnde inter ſolos bo-
nos fidem amicitiæ eſſe conſtat. Sapientia boni a-
matorem adoleſcentem facit; ſed eum, qui probi-
tate ingenii ſit ad artes bonas promptior. Nec de-
formitas corporis talem poterit abigere appetitum.
Nam cum ipſa anima complacita eſt, homo totus
adamatur: ſed cum corpus expetitur, pars ejus de-
terior eſt cordi. Iure igitur putandum eſt; eum qui
ſit gnarus bonorum, cupidum quoque ejuſmodi
rerum eſſe. Is enim ſolus bonis deſideriis accendi-
tur, qui bonum illud oculis animi videt: hunc eſ-
ſe ſapientem. Iſtud vero quoniam qui eſt ignarus,
oſor quoque nec amicus virtutum ſit neceſſe eſt.
Nec fruſtra hic talis amator eſt turpium volupta-
tum. Sapiens non modo meræ voluptatis quidem
alicujus gratia veniet ad agendum, niſi præſto fue-
rint honeſta emolumenta virtutis. Hunc eumdem
cum hujuſmodi voluptate oportet vitam vivere
honeſtam, & admirabilem, plenamque laudis &
gloriæ: neque harum modo rerum cauſa cæteris
omnibus præferri, verum etiam jucunditate &
ſecuritate ſolum & ſemper frui. Nec angetur cariſ-
ſimis orbatus affectibus. vel quod ex ſe omnia ſunt
apta quæ ad Beatitudinem pergunt; vel quod de-
creto & lege rectæ rationis interdicitur ejuſmodi
afflictatio; & quod ſi de tali ſe cauſa diſcruciet, vel
illam ægritudinem propter eum qui eſt emortuus
ſuſcipiat, quaſi in pejore ſit parte; aut ſua gratia,
quod tali neceſſitudine doleat ſe privatum eſſe æ
Sed neque obitus cauſa lamentationes ſuſcipi o-
portet; ſi ſciamus illum neque aliquid mali paſ-
ſum; ac ſi fuerit bonæ voluntatis, etiam melioribus

 adgregatum.

adgregatum. neque ævi gratia, ut qui in ſe reponit omnia, nec cujuſquam abſentia, virtutis eſſe indigens poteſt, cujus perpetuam poſſeſſionem ſibi vindicat. Igitur ſapiens non erit triſtis. Sapientiæ finis eſt, ut ad Dei meritum ſapiens provehatur: hancque futuram ejus operam, ut æmulatione vitæ ad Deorum actus accedat. Verum hoc ei poterit provenire, ſi virum perfecte juſtum, pium, prudentemque ſe præbeat. Vnde non ſolum in proſpectandi cognitione, verum etiam agendi opera ſequi eum convenit, quæ Diis atque hominibus ſint prolata. Quippe cum ſummus Deorum cuncta hæc non ſolum cogitationum ratione conſideret, ſed prima, media & ultima obeat, comperta que intime providæ ordinationis univerſitate & conſtantia regat. Verum enimvero illud omnibus beatum videri, cujus & bona ſuppetunt, & quemadmodum carere vitiis debeat, callet. Vna quidem Beatitudo eſt, cum ingenii noſtri præſentia tuta mur, quæ perficimus: alia, cum ad perfectionem vitæ nihil deeſt, atque ipſa ſumus contemplatione contenti. Vtrarúmque autem Felicitatum origo ex virtute manat; & ad ornamentum quidem genialis loci, vel virtutis, nullis extrinſecus eorum, qui bona ducimus adminiculis indigemus. Ad uſum autem vitæ communis, corporis cura, & eorum quæ extrinſecus veniunt præſidiis opus eſt: ita tamen, ut hæc eadem fiant virtute meliora, & juſque ſuffragio Beatitudinis commodis copulentur, ſine qua hæc in bonis minime ſunt habenda. Nec fruſtra eſt, quod ſola virtus fortunatiſſimos poteſt facere; cum abſque hac ex aliis proſperis non poſſit felicitas inveniri. Sapientem quippe pediſſequum & imitatorem Dei dicimus, & ſequi arbitramur Deum. [Id enim eſt ἕπȣ θεῷ.] Non ſolum autem oportet, dum vitam colit, digna diſcere, nec ea agere quæ eorum majeſtati diſpliceant, verum & tunc cum corpus relinquit, quod non faciet invito Deo. Nam etſi in ejus manu eſt mortis facultas, quamvis ſciat ſe terrenis relictis conſecuturum eſſe meliora; niſi neceſſario perpetiendum eſſe iſtud Lex divina decreverit, accerſire ſibi tamen eum mortem non debere. & ſi ante actæ vitæ ornamenta cohoneſtant, honeſtiorem tamen & rumoris ſecundi oportet eſſe, cum ſecurus de poſteritatis ſuæ vitâ, ad immortalitatem Animam permittit,

permittit, eamque, quod pie vixerit, præcipit Fortunatorum habituram loca, Deorum choreis Semideumque permixtam. De Civitatum vero conſtitutione, & de obſervatione regendarum Rerumpublicarum, ita jubet Plato. Iam principio civitatis definit formam ad hunc modum: Civitatem eſſe conjunctionem inter ſe hominum plurimorum, in quibus ſunt regentes alii, alii deteriores, conjuncti inter ſe concordia, & invicem ſibi opem atque auxilium deferentes, iiſdem legibus, rectis tamen, officia ſua temperantes, unamque civitatem, iiſdem mœnibus illam futuram, & eadem velle atque eadem nolle incolarum mentes adſueverunt. Quare ſuadendum eſt fundatoribus rerumpublicarum, ut uſque ad id locorum, plebes ſuas taliter augeant, ut eidem rectori noti omnes eſſe poſſint, nec ſibimet incogniti. ſic enim fiet, ut omnes una mente ſint, æquumque ſibi factum velint. Magnam ſane civitatem non habitantium multitudine, eorumque magnis viribus niti oportet. Vires enim non corporis, nec pecuniæ, collectas dominatione multorum, æſtimandas putat, cum vecordia impotentiaque, ſed cum decreto communi virtutibus omnibus ornati viri incolæ & omnes fundati legibus obſequuntur. Cæteras vero, quæ non ad hunc modum forent conſtitutæ, non arbitrabatur ſanas civitates, ſed tetras & morbis tumentes reſpublicas. Eas demum fundatas ratione dicebat eſſe, quæ ordinatæ ad inſtar animarum forent: ut pars optima, quæ ſapientia prudentiaque præcellit, imperitet multitudini: &, ut illa totius habet curam corporis, ita prudentiæ delectus tueatur univerſæ commoda civitatis. Fortitudo etiam, pars virtutis ſecunda, ut vi ſua adpetentiam caſtigat, & reprimit; ita in civitate vigilet, excubitorum loco quidem militet juventus pro utilitate cunctorum. Sed inquietos, & indomitos, ac propterea peſſimos cives refrenet, contineat, ac, ſi neceſſe ſit, frangat potioris conſilii diſciplina. Illam vero deſideriorum tertiam partem plebi & agricolis parem ducit, quam exiſtimat moderatis utilitatibus ſuſtinendam. Atenim rempublicam negat poſſe conſiſtere, niſi is qui imperitet habeat Sapientiæ ſtudium: aut is ad imperandum deligatur, quem eſſe inter omneis ſapientiſſimum conſtet. Moribus etiam hujuſcemodi cunctos cives imbuendos eſſe dicit, ut iis in quorum

tutelam atque fidem reſpublica illa credatur, auri atque argenti habendi cupido nulla ſit. Nec ſpecie communi, privatas opes adpetant: nec hujuſcemodi hoſpitia ſuccedant, ut cæteris janua non recluſa: cibos victumque ita ſibi curent, ut acceptam mercedem ab his quos protegunt, communibus epulis inſumant. Matrimonia quoque non privatim maritanda eſſe, ſed fieri communia, deſpondentibus ipſis ejuſmodi nuptias publicæ civitatis ſapientibus, & magiſtratibus & ſorte quadam ei negotio præditis; idque præcipue curantibus, ne diſpares ſui vel inter ſe diſſimiles copulentur. His adnectitur utilis neceſſariaque confuſio, ut permixta nutrimenta puerorum ignotorum adhuc, agnitionis parentibus adferat difficultatem; ut dum ſuos liberos neſciunt, omnes quos viderint ejus ætatis ſuos credant; & veluti communium liberorum omnes omnium ſint parentes. Hæc ipſorum connubiorum quæritur tempeſtiva conjunctio, cujus futuram ſtabilem fidem credit, ſi cum harmonia Muſicæ dierum conſonent numeri: & qui de talibus nuptiis erunt orti, ſtudiis congruentibus imbuentur, & optimis diſciplinis communi præceptorum magiſterio docebuntur; non virile ſecus modo, verum etiam feminarum. quas vult Plato omnibus artibus, quæ proprie virorum putantur, conjungendas eſſe; bellicis etiam. quippe utriſque cum natura una ſit, eamdem eſſe virtutem. Ejuſmodi civitatem nullis extrinſecus latis legibus indigere. regi quippe prudentia & ejuſmodi inſtitutis ac moribus, quibus dictum eſt, fundata, cæteras leges non requirit. Et hanc quidem, ut figmentum aliquod veritatis, exempli cauſa per ſe compoſitam vult eſſe Rempublicam. Eſt & alia optima quidem, & ſatis juſta, & ipſa quidem ſpecie & dicis cauſa civitas fabricata, non ut ſuperior ſine evidentia; ſed jam cum aliqua ſubſtantia. In hac non ſuo nomine, de ſtatu & de commodis civitatis requirens originis ejus principia & fundamenta diſponit: ſed eo tendit, quemadmodum civilis gubernator ejuſmodi locum conventuſque multitudinem nactus, juxta naturam præſentium rerum & convenarum debeat facere civitatem plenam bonarum legum & morum bonorum. In hac equidem eaſdem puerorum nutricationes, eaſdem vult eſſe artium diſciplinas. Sed in connubiis, & partubus, & patrimo-

niis ac domibus deſciſcit a prioris obſervatione Reipublicæ: matrimonia privata & ſingularia faciens, procorumque ipſorum. Et ſi in contrahendo matrimonio conſulere ex voluntate ſua debeant, univerſæ tamen civitatis principibus, ut communis commodi cauſam decernit ſpectandum eſſe. Quare & dites inferiores nuptias non recuſent, & locupletum conſortium inopes conſequantur: & ſi vires opum [non] congruunt, ingenia tamen diverſa miſcenda eſſe: ut iracundo tranquilla jungatur, & ſedato homini incitatior mulier adplicetur. ut talibus obſervationum remediis & proventibus ſoboles natura diſcrepante confecta, morum proventu meliore coaleſcat: & ita compoſitarum domorum opibus civitas augeatur. Puerperia quoque ipſa morum diſſimili ſeminio concepta, cum utriuſque inſtar ſimilitudinis traxerint; neque illis vigorem in rebus gerendis, neque tamen in ſpectandis conſilium defuturum. Inſtituendos vero eos eſſe, utcumque parentes cenſuerint. Domos vero & poſſeſſiones habeant privatas, ut queunt ſinguli, quæ quidem nec in immenſum augeri per Avaritiam, nec prodigi per Luxuriam, aut deſeri per Negligentiam ſinit. Legeſque civitati huic promulgari jubet, & legum moderatorem, cum aliquid tale concipiet, ad contemplandas virtutes hortatur. Imperitandi autem modum eum eſſe utilem cenſet, qui ex tribus fuerit temperatus. Nec enim vel Optimatium, vel etiam Popularis imperii ſolos & meros ſtatus utiles arbitratur; nec impunitas rectorum culpas relinquit: ſed magis cenſet his debere conſtare nationem, qui ſint potiores poteſtate. Et alii publicarum rerum ſtatus definitivi ab eo putantur, nitentes ad bonos mores; & ſuper ea republica, quam vult emendatione conſtare, rectori mandat, ut prius reſiduas [leges] compleat, aut vitioſas leges correctas velit. deinde mores pernitioſos, & diſciplinas corrumpentes commoda civitatis ad meliora convertit. a quibus ſi conſilio & ſuadela depravata multitudo deflecti non poterit, abducenda eſt tamen ab incepto vi & ingratis. In actuoſa vero civitate deſcribi, quemadmodum ſimul omnis hominum multitudo bonitate & juſtitia conducta habeatur. Hi tales complectentur proximos, honores cuſtodient, intemperantiam arcebunt, injuriam re-

frenabunt: prudentiæ ornamentiſque cæteris vitæ honores maximos deferentes. Nec temere multitudo convolet ad ejuſmodi rerum publicarum ſtatus, niſi qui optimis legibus & egregiis inſtitutis fuerint educati, moderati erga cæteros, inter ſe congruentes. Quatuor denique culpabilium civium genera eſſe ait: unum eorum qui ſunt honore præcipui: alterum paucorum, penes quos rerum eſt poteſtas: tertium omnium: ultimum dominationis tyrannicæ. Et primum quidem confunditur, cum prudentiores viri per magiſtratus ſeditioſos civitate pelluntur, deferturque poteſtas ad illos qui ſunt manu tantummodo ſtrenui: nec ii qui blandiore conſilio agere res poſſint, adipiſcuntur imperii facultatem; ſed qui turbidi violentique ſunt. Paucorum vero ſtatus obtinetur; cum inopes criminoſi multi ſimul paucorum divitum impotentiæ ſubjacentes, dederint ſe atque permiſerint: omnemque regendi poteſtatem non mores boni, ſed opulentia fuerit conſecuta. Popularis autem factio roboratur, cum inops multitudo viribus obtinuerit adverſus divitum facultates, Lexque ejus ſub populi fuerit promulgata judicio, ut ex æquo liceat omnibus honores capeſſere. Adhæc tyrannidis illius ſingulare caput tunc oritur, cum is qui leges contumacia ſua ruperit, ſimili legum conſpiratione adoptatum imperium invaſerit: conſtituens deinceps, ut omnis civium multitudo, deſideriis ejus & cupiditatibus parens, obſequium ſuum tali fine etiam moderetur.

APVLEI MADAVRENSIS PLATONICI DE PHILOSOPHIA LIB. III.

Qui eſt *De Philoſophia Rationali.*

ΠΕΡΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ.

Sive *De Syllogiſmo Categorico.*

STVDIVM Sapientiæ, quod Philoſophiam vocamus, pleriſque videtur tres ſpecies, ſeu partes habere: Naturalem, Moralem; &, de qua nunc dicere propoſui, Rationalem; qua continetur ars diſſerendi. ſed cum diſſeremus de Oratione; Cujus variæ ſpecies ſunt, ut: Imperandi, vel Narrandi, Mandandi, Succenſendi, Optandi, Vovendi, Iraſcendi, Odiēdi, Invidendi, Favendi, Miſerandi, Admirandi, Contemnendi, Objurgandi, Pœnitendi, Deplorandi; tum Voluptatem adferendi, tum Metum incutiendi; in quibus oratoris excellentis eſt, lata anguſte, anguſta late, vulgata decenter, nova uſitate, uſitata nove proferre, extenuare magna, maxima e minimis poſſe efficere, aliaque id genus plurima: eſt una inter has ad propoſitum potiſſima, quæ Pronuntiabilis appellatur, abſolutam ſententiam comprehendens, ſola ex omnibus veritati aut falſitati obnoxia. quam vocat Sergius Effatum, Varro Proloquium, Cicero Enuntiatum; Græci Protaſin, tum Axioma. Ego verbum e verbo, tum Protentionem, tum Rogamentum. familiarius tamen dicetur Propoſitio. Propoſitionum igitur, perinde ut ipſarum Concluſionum, duæ ſpecies ſunt, alterá Prædicativa, quæ etiam ſimplex eſt; ut ſi dicamus, *Qui regnat, beatus eſt:*

НБ ОНУ ім. І.І. Мечникова

altera Subſtitutiva vel Conditionalis, quæ etiam compoſita eſt: ut, *Ajax qui regnat, ſi ſapit, beatus eſt.* Subſtituis enim Conditionem, qua, niſi ſapiens eſt, non ſit beatus. Non nunc de Prædicativa dicemus, quæ natura prior eſt, ac velut elementum Subſtitutivæ. Sunt & aliæ differentiæ, Quantitatis & Qualitatis. Quantitatis quidem, quod aliæ Vniverſales ſunt: ut, *Omne ſpirans vivit:* aliæ Particulares; ut, *Quædam animalia non ſpirant:* aliæ Indefinitæ; ut, *Animal ſpirat.* non enim definit utrum omne, an aliquod. ſed tamen pro Particulari ſemper valet: quia tutius eſt id ex incerto accipere, quod minus eſt. Qualitatis autem, quod aliæ Dedicativæ ſunt, quod dedicant aliquid de quopiam: ut, *Virtus bonum eſt.* dedicat enim virtuti eſſe bonitatem. aliæ Abdicativæ, quæ abdicant aliquid de quopiam: ut, *Voluptas non eſt bonum.* abdicat enim voluptati ineſſe bonitatem. At Stoici hanc quoque Dedicativam putant, cum inquiunt, *Evenit cuidam voluptati bonum eſſe.* ergo dicunt quid evenerit ei, id eſt, quid ſit: Idcirco Dedicativa, inquiunt, eſt, quia ei, in quo negavit eſſe, dedicat id quod non videt eſſe. Solum autem Abdicativum vocant, cui negativa particula præponitur. Verum hi quidem cum in aliis, tum in hac re vincuntur; ſi qui ita rogaverit: *Quod nullam ſubſtantiam habet; non eſt.* cogentur enim ſecundum quod dicunt, confiteri eſſe quod non eſt, quod nullam ſubſtantiam habet. Cæterum & Propoſitio, ut ait in Theæteto Plato, duabus pauciſſimis Orationis partibus conſtat, Nomine & Verbo: ut, *Apuleius diſſerit.* quod aut verum aut falſum eſt: & ideo Propoſito eſt. Vnde quidam rati ſunt has duas ſolas Orationis partes eſſe, quod ex iis ſolis fieri poſſit perfecta Oratio: id eſt, quod abunde ſententiam comprehendant. Adverbia autem & Pronomina, & Participia, & Conjunctiones, & id genus cætera quæ Grammatici numerant, non magis partes Orationis eſſe, quam navium apluſtria, & hominum pilos, aut certe in univerſa compage Orationis vice clavorum, & picis, & glutinis deputanda. Porro ex duabus prædictis partibus altera Subjectiva nominatur, velut ſubdita; ut, *Apuleius:* altera Declarativa; ut, *Diſſerit* vel *Non diſſerit.* declarat enim quid faciat Apuleius. Licet autem, eadem vi manente, utramvis partem

in plura verba prodere. ut, ſi pro *Apuleio*, dicas *Philoſophum Platonicum Madaurenſem*: item pro *Diſſerendo*, dicas eum *Vti oratione*. Plerumque autem Subjectiva minor eſt, Declarativa major: & non hanc modo, ſed alias quoque Subjectivas comprehendens. Non enim ſolus Apuleius diſſerit, ſed etiam alii plurimi, qui ſub eadem Declaratione poſſunt contineri. niſi forte Proprium cujuſpiam de eo declaretur. ut ſi dicas, *Quod equus, hinnibile eſt.* at Proprium eſt equi, Hinnire. Et idcirco in his Propriis par eſt Declarativa, par Subdita: ac non, ut in cæteris, major: quippe cum eadem poſſit, mutata vice, Subdita fieri: & quam prius habuerit Subditam, nunc habere ſui Declarativam. ut ſi verſo ordine ita dicas, *Quod hinnibile eſt, equus eſt.* At non itidem ubi impares partes ſunt, convertere vices poſſis. Non enim quia verum eſt, *Omnem hominem animal eſſe*; idcirco ſi convertas verum erit, *Omne animal hominem eſſe.* Neque enim ut Proprium eſt equi, Hinnire; ita Proprium eſt homini, Animal eſſe; cum ſint animalia alia innumera. Agnoſcitur hinc de pluribus Declarativa, licet converſo ordine Rogamentum proponatur: primo, quod plura comprehendere poteſt Declarativa quam Subdita: dehinc, quod numquam vocabulo ſed ſemper verbo terminatur. quo præcipue etiam in illis Proprietatibus pari Subjectiva diſcernitur. Id etiam pro ſimilitudine tenendum eſt, quia ut ſunt Propoſitiones definitæ & Indefinitæ: ita etiam conſtat Particulas tam Subjectivas, quam Declarativas partim Definitas eſſe, ut; *homo, animal:* partim Indefinitas, ut; *non homo, non animal.* Non enim definiunt quid ſit cum hoc non ſit, ſed tantum oſtendunt aliud præter hoc eſſe. Nunc dicẽdum eſt quemadmodũ quatuor illæ Propoſitiones inter ſe adfectæ ſint: quas non ab re eſt in quadrata Formula ſpectare. Sunt igitur in ſuperiore linea, ut infra ſcriptum eſt, univerſalis Dedicativa & Abdicativa: ut, *Omnis voluptas bonum eſt, Nulla voluptas eſt bonum.* dicanturq; hæ inter ſe Incongruæ. Item in inferiori linea ſub utraq; particulares ſubnotentur: *Quædam voluptas bonum eſt, Quædam non eſt bonum:* dicanturque hę inter ſe Suppares. Deinde ducantur obliquæ lineæ angulares; altera pertinens ab univerſali Dedicativa ad particularem Abdicativam; altera a particulari Dedicativa ad univer-

ſalem

ſalem Abdicativam: quæ inter ſe, & Quantitate, & Qualitate contrariæ, Alterutræ nominentur; quod jam neceſſe eſt alterutram veram eſſe. quæ dicitur perfecta pugna & integra. At inter Suppares & Incongruas pugna dividua eſt; quod Incongruæ numquam quidem fiant ſimul veræ, interdum tamen ſimul mentiuntur: Suppares autem, mutata vice, numquam quidem ſimul mentiuntur, interdum tamen fiunt ſimul veræ. & ideo utriuſvis harum revictio confirmat alteram. non tamen & utriuſvis confirmatio revincit alteram. De incongruis qui utramvis poſuit, utique alteram tollit: non tamen, mutata vice, qui utramvis tollit, utique alteram ponit. Enimvero de Alterutris qui utramvis comprobat, numquam alteram refutat: & qui alteram refutat, utique alteram comprobat. Cæterum universalis utravis particularem ſuam comprobata utique confirmat, revicta non utique infirmat. Particularis autem, verſa vice, univerſalem ſuam revicta utrique infirmat; probata non utique firmat. Hæc omnia ita eſſe, ut dicimus, ex ipſis Propoſitionibus facile oſtendunt infra ſcripta.

Omnis voluptas bonum eſt, *Nulla voluptas bonum eſt.*

Quædam voluptas bonum eſt, *Quædam voluptas non eſt bonum.*

Certum eſt enim, quod concedat qui aliquid propoſuerit. Deſtruitur autem utravis Vniverſalis trifariam: dum aut Particularis ejus falſa oſtenditur, aut utravis ex duabus cæteris vera, ſive Incongrua ſive Subjectiva. Inſtruitur autem uno modo, ſi Alterutra ejus falſa oſtenditur. Contra Particularis uno quidem modo deſtruetur, ſi Alterutra vera oſtenditur. Inſtruitur autem trifariam: ſi aut Vniverſalis ejus vera eſt; aut utravis ex duabus cæteris falſa, ſive Suppar ejus ſive Subjectiva. Eadem ſervabimus etiam in Æquipollentibus Propoſitionibus. Æquipollentes autem dicuntur, quæ alia Enunciatione tantumdem poſſunt: & ſimul veræ fiunt,

fiunt, aut ſimul falſæ: altera ob alteram ſcilicet, ſicut Indefinita & Particularis. Item omnis Propoſitio ſi adſumat in principio Negativam particulam, fit Alterutra ejus Æquipollens. ut cum ſit Vniverſalis Dedicativa, *Omnis voluptas bonum*: ſi ei Negatio præponatur, fiet, *Non omnis voluptas bonum*, tantumdem valet, quantum valebat Alterutra ejus, *Quædam voluptas non eſt bonum*. Hoc in cæteris tribus Propoſitionibus intelligendum eſt. [Deinde de converſione.] Convertibiles Propoſitiones dicuntur, Vniverſalis Abdicativa & Alterutra ejus, id eſt, particularis Dedicativa: eo quod particulæ earum Subjectiva & Declarativa poſſunt ſemper ſervare inter ſe vices, permanente conditione veritatis aut falſitatis. Nam ut vera eſt hæc Propoſitio, *Nullus prudens eſt impius*: ita, ſi convertas partium vices, verum erit, *Nullus impius prudens*. Item ut falſum eſt, *Nullus homo eſt animal*: ita ſi convertas falſa erit, *Nullum animal homo*. Pari ratione & particularis Dedicativa convertitur, *Quidam Grammaticus, homo eſt*; & *Quidam homo, Grammaticus eſt*. Quod duæ cæteræ, propoſitiones ſemper facere non poſſunt, quamquam interdum convertantur. nec tamen idcirco Convertibiles dicuntur. nam quod alicubi fallit, pro certo repudiatur. Ergo unaquæque propoſitio per omnes ſignificationes reperienda eſt, an etiam converſa congruat. Nec innumeræ ſunt iſtæ, ſed quinque ſolæ. aut enim Proprietas declaratur alicujus, aut Genus, aut Differentia, aut Finis, aut Accidens: Nec præter hæc umquam inveniri poteſt ulla Propoſitio. ut ſi *Hominem* ſubſtituas; quidquid de eo dixeris, aut Proprium ejus ſignificaveris, ut *cachinnabile*; aut Genus, ut *animal*; aut Differentiam, ut *rationale*: aut Definitionem, ut *animal rationale, mortale*: aut Accidens, ut *orator*. Quippe omne Declarativum alicujus, aut poteſt ejus viciſſim fieri Subjectivum, aut non poteſt. Sed ſi poteſt; aut ſignificat quid ſit, & eſt Definitio: aut non ſignificat, & eſt Proprium. Sin autem non poteſt; aut id eſt, quod in Definitione poni debeat, ut eſt Genus vel Differentia: aut quod non debeat, ut eſt Accidens. Igitur per hæc agnoſcitur Particularis Abdicativa non eſſe Convertibilis. Vniverſalis autem Dedicativa & ipſa quidem non eſt convertibilis, ſed Particulariter tamen poteſt converti; ut, cum ſit,

Omnis

Omnis homo animal: non poteſt ita converti, ut ſit,
Omne animal homo: ſed Particulariter poteſt,
Quidam animal homo. Verum hoc in ſimplici Con-
verſione, quæ in Concluſionum illationibus Re-
flexio nominatur. Eſt enim & altera Propoſitio-
num converſio, quæ non tantum ordinem, ſed et-
jam ipſas particulas in contrarium perducit; ut
quæ Definita eſt, Indefinita fiat: & contra, quæ In-
definita eſt, Definita. Hanc converſionem viciſſim
reliquæ duæ admittunt, univerſalis Dedicativa,
& particularis Abdicativa: ut, *Omnis homo, animal;*
Omne non animal, non homo. item, *Quoddam ani-*
mal non eſt rationale; Quoddam non rationale, ani-
mal. Id ita eſſe perpetuo, ut dicimus, per illas quin-
que prædictas ſpecies explorabis. Conjugatio au-
tem Propoſitionum, dicitur ipſa connexio earum
per aliam communem Particulam, qua inter ſe co-
pulantur. ita enim poſſunt ad unam Concluſionem
conſentire. quæ Particula communis neceſſe eſt aut
in utraque propoſitione Subjecta ſit, aut in utra-
que Declarans: aut in altera Subjecta, in altera De-
clarans. Tres igitur formulæ fiunt. quarum prima
dicatur, cum illa communis particula in altera Sub-
jecta, in altera Declarans eſt. qui ordo non tantum
enumeratione, ſed Concluſionum dignitate con-
tentus eſt. Quippe ultima eſt formula tertia, quia
nihil in ea niſi Particulare concluditur. Hac ſupe-
rior eſt ſecunda, quæ habet Concluſiones univer-
ſales, ſed tamen Abdicativas tantum. Et ideo ſu-
prima pollet, quia in omne genus illationum con-
cluditur. Dico autem Illationem vel illativum Ro-
gamentum, quod Acceptionibus colligitur & in-
fertur. Porro Acceptio eſt propoſitio quæ conce-
tur a reſpondente. ut ſi quis ita proponat, *Eſt ne*
omne honeſtum, bonum? Propoſitio eſt. & ſi adſenti-
re ſe dicet; fit Acceptio, remota interrogatione:
quæ & ipſa tamen communiter appellatur Propo-
ſitio; *Omne honeſtum, bonum eſt.* Huic junge alteram
Acceptionem ſimiliter propoſitam & conceſſam;
Omne bonum, utile eſt. Ex hac conjugatione, ut mo-
oſtendemus, primi modi fit Illativum; ſi directim,
Vniverſale; *Omne igitur honeſtum, utile eſt:* ſi re-
flexim, Particulare; *Quoddam igitur utile, eſt hone-*
ſtum: quia particulariter tantum in Reflexionibus
converti poteſt univerſalis Dedicativa. Directim
autem dico inferri, cum eadem Particula Subjecta
eſt

eſt tam in conjugatione quam in ipſa Illatione: itemque Declarans ſe eadem, cum eſt utrobique. reflexim vero, cum hoc fit verſa vice. Cæterum tota ratiocinatio iſta quæ Acceptionibus, & Illatione conſtat, & Collectio vel Concluſio nominatur, ſecundum Ariſtotelem commodiſſime poteſt ita definiri: *Oratio, in qua conceſſis aliquibus aliud quiddam præter illa quæ conceſſa ſunt, neceſſario evenit, ſed per illa ipſa conceſſa.* In qua definitione & Orationis ſpecies non alia quam Pronuntiabilis intelligenda eſt; quæ ut ſupra diximus, ſola aut vera eſt aut falſa. Et, *conceſſis aliquibus*, pluraliter ideo dictum eſt, quia ex una Acceptione non fit Collectio; licet Antipatro Stoico contra omnium ſententiam videatur plena Concluſio eſſe; *Vides, vivis igitur:* cum ſit nullo modo plena, Si *vides, vivis: atqui vides, vivis igitur.* Item quia concludere volumus nō quod conceſſum eſt nobis, ſed quod negatum: idcirco in Definitione, *aliud quiddam præter illa quæ conceſſa ſunt, neceſſario evenire.* Quapropter ſupervacanei ſunt Moduli Stoicorum, non idem differenter peragentes: ut, *Dies eſt, aut nox: atqui dies eſt.* Item idem geminantes, *Si dies eſt, dies eſt: dies igitur eſt.* Fruſtra enim colligunt quod ſine controverſia ultro conceditur. Illud potius veriſimile eſt, cum dico, *Si dies eſt, lucet: atqui dies eſt, igitur & lucet:* non male colligere præter quod accepi. Nam quod eſt in Concluſione *lucet*, fuerat & in Propoſitione. hoc tamen ita refutabimus, aliter dici in Concluſione *Igitur lucet*, ut oſtendatur nunc lucere: aliter in Propoſitione acceptum, in qua non eſt dictum nunc lucere; ſed tantum conſequens eſſe, ut ſi dies ſit, utique & luceat. Multum autem refert num adfirmes aliquid eſſe, an tantum ſolere eſſe, cum aliud quiddam præceſſerit. Ita illud quod in eadem Definitione * neceſſitates comprehenſum eſt; factum eſt ut Incluſionis viſa ſimilitudine Inductionis diſtingueretur. Nam & in diſtinctione quædam conceduntur: ut puta, *Homo inferiorem molam movet, equus inferiorem movet: item bos & canis.* in iſtis Acceptionibus in Concluſione aliud quid infertur, *Ergo & omne animal inferiorem molam movet:* quod cum ſit in Crocodilo falſum; potes, ſuperioribus conceſſis, Illationem ipſam non recipere, quam tibi in Concluſione non licuiſſet recuſare: quippe cujus Illatio in ipſis Acceptionibus continetur.

tinetur, & ideo in ea additum eſt, *neceſſario evenire*. Ne ultima quidem [pars] Definitionis vacat, ſed oſtendit quod ipſa conceſſerit, evenire debere, Illationem cæterum ratam non fore. Ac de his quidem ſatis dictum. Nunc tradendum eſt, quibus Modis & Conjugationibus fiant intra certum numerum Prædicativi generis veræ Concluſiones. quippe in prima Formula novem ſoli Moduli, ſex autem Conjugationes reperiuntur: in ſecunda quatuor Moduli, tres Conjugationes: in tertia ſex Moduli, * Conjugationes. De quibus hic jam ſuo ordine demonſtrabo: præfatus, neque ex Particularibus ſolis, neque Abdicativis ſolis ratam fieri Concluſionem, quia ſæpe poſſunt & falſa conducere. Item ex Dedicativis ſi utravis jungatur, Dedicativam non eſſe, non Abdicativam fieri Illationem. tantum vel una mixta cæteris prævalet. Similis etiam Particularibus particularium vis eſt. Vtravis enim Mixta Vniverſalibus particularem facit Illationem. Igitur in prima Formula Modus primus eſt, qui conducit ex univerſalibus Dedicativis Dedicativum univerſale directum. ut, *Omne juſtum, honeſtum; omne honeſtum, bonum: omne igitur juſtum, bonum eſt.* at ſi reflexim inferas, *quoddam igitur bonum, juſtum*, fit autem ex eadem Conjugatione quintus Modus. nam ſic tantum reflecti poſſe univerſalem Dedicativam, ſupra docui. Secundus Modus eſt, qui conducit ex univerſalibus Dedicativa & Abdicativa Abdicativum univerſale directim. ut, *Omne juſtum, honeſtum; nullum honeſtum, turpe: nullum igitur juſtum, turpe*. At ſi reflexim inferas, *nullum igitur turpe, juſtum*; ſextum Modum effeceris. nam, ut dictum eſt, reflectitur in ſe univerſalis Abdicativa. Tantum meminiſſe debemus, Subjectivum ex Dedicativa trahendum ad Illationem ex ſecundo Modo. atque ideo eam priorem æſtimandam, licet ante Abdicativa enuntietur. Similiter & in cæteris quæ prior eſt poteſtate, prior intelligatur. In ſexto autem Modo trahitur Subjunctivus ex Abdicativa. Hæc ſola differentia eorum. Item tertius Modus, qui conducit ex Dedicativis Particulari & Vniverſali Dedicativum particulare directim: ut, *Quoddam juſtum, honeſtum; omne honeſtum, utile: quoddam igitur juſtum, utile*. Sed ſi reflexim inferas, *quoddam igitur utile, ju-*

ſtum,

ſtum, ſeptimum Modum effeceris. nam, ut dictum eſt, reflectitur in ſe particularis Dedicativa. Quartus Modus eſt, qui conducit ex particulari Dedicativa & univerſali Abdicativa. Abdicativum particulare directim: ut, *Quoddam juſtum, honeſtum eſt; nullum honeſtum, turpe: quoddam igitur juſtum, non eſt turpe*. Ex hoc Modo contrariæ vices inveniuntur octavus & nonus. quippe ſervata ejus Illatione; non ut illi priores reflexam Conjugationem ipſam tantum reflectunt Propoſitionibus æquipollentibus, mutatoque ordine, ut prior fiat Abdicativa. atque ideo conducere dicitur ambo per Conjugationis converſionem. Nam & ſi Abdicativam univerſalem quarti Modi convertas, & ſubjicias ei univerſalem Dedicativam, quam converterat, particularis ejus Dedicativa fiet. Octavus Modus eſt, qui conducit ex univerſalibus Abdicativa & Dedicativa particulare Abdicativum reflexim: velut, *Nullum turpe, honeſtum; omne honeſtum, juſtum: quoddam igitur juſtum, non eſt turpe*. Nonus quoque Modus per ſimilem Converſionem ex univerſali Abdicativa & particulari Dedicativa Abdicativum particulare conducit reflexim: *Nullum turpe honeſtum; quoddam honeſtum, juſtum: quoddam igitur juſtum non eſt turpe*. Cur autem ſolus quartus Modus duos genuerit, cæteri ſingulos, illa ratio eſt; quia primi Modi ſi utramque Propoſitiouem convertamus, fiet Conjugatio irrita duarum Particularium: ſin alteram tantum, fiet aut ſecunda Formula, aut tertia. Ita ſecundi Modi ſi utramque convertas, fiet Conjugatio noni, quam jam oſtendimus ex quarto gigni, quia univerſalis Dedicativa ſecundi Modi non niſi particulariter converti poteſt: ſin alteram tantum; fiet ſecunda Formula, aut quarta. Ex hiſce igitur in prima Formula modis novem, primi quatuor Indemonſtrabiles nominantur: non quod demonſtrari nequeant, ut univerſitas maris, quæ demonſtrabilis non eſt, & ut circuli quadratura; ſed quod tam ſimplices tamque manifeſti ſunt, ut demonſtratione non egeant; adeo ut ipſi cæteros gignant, fidemque illis ex ſe impertiant. Nunc Formulæ modos trademus ſecundæ. Primus Modus in ſecunda Formula eſt, qui conducit ex univerſalibus Dedicativa & Abdicativa Abdicativum univerſale directim: velut, *Omne juſtum, hone-*

ſtum; nullum turpe, honeſtum: nullum igitur juſtum, *turpe.* Hæc redigitur in ſecundum Indemonſtra- bilem, converſa ejus ſecunda Propoſitione. Se- cundus Modus eſt, qui conducit ex univerſalibus Abdicativa & Dedicativa Abdicativum univerſa- le directim: velut, *Nullum turpe, honeſtum; omne juſtum, honeſtum: nullum igitur turpe, juſtum.* Hic Conjugatione non differt a priore, niſi quod Sub- jectivam periculam Abdicativa trahit ad Illatio- nem: quoniam ita variatus eſt Enuntiationis ordo, quod in prima Formula fieri non poteſt. Tertius Modus eſt, qui conducit ex particulari Dedicati- va & univerſali Abdicativa Abdicativum particu- lare directim: vel ut, *Quoddam juſtum, honeſtum; nullum turpe, honeſtum: quoddam igitur juſtum non eſt turpe.* Hujus ſi convertamus univerſalem Abdicativam, fit Indemonſtrabilis quartus, ex quo hic naſcitur. Quartus Modus eſt, qui conducit ex particulari Abdicativa & univerſali Dedicativa Abdicativum particulare directim: ut, *Quoddam juſtum non eſt turpe; omne malum, turpe: quoddam juſtum non eſt malum.* hic ſolus Modus tantum per Impoſſibile approbatur. de qua Propoſitione dice- mus, expoſitis Modis Formulæ. In tertia Formu- la primus Modus eſt, qui conducit ex Dedicativis univerſalibus Dedicativum particulare tam dire- ctim, quam reflexim: ut, *Omne juſtum, honeſtum, omne juſtum, bonum: quoddam igitur honeſtum, bo- num.* vel ſic, *quoddam igitur bonum, honeſtum.* Quip- pe non intereſt quam ex utraque Propoſitione fa- cias particulam Subjectivam: quoniam non inter- eſt utram prius enunties. Ideo non recte arbitra- tus eſt Theophraſtus, propter hoc non unum Mo- dum hunc ſed duos eſſe. Secundus Modus eſt, qui conducit ex Dedicativis particulari & univerſali Dedicativum particulare directim: ut, *Quoddam ju- ſtum, honeſtum; omne juſtum, bonum: quoddam igi- tur honeſtum, bonum.* Tertius Modus eſt, qui con- ducit ex Dedicativis univerſali & particulari De- dicativum particulare directim: ut, *Omne juſtum, honeſtum; quoddam juſtum, bonum: quoddam igitur bonum, honeſtum.* Quartus Modus eſt, qui conducit ex univerſalibus Dedicativa & Abdicativa Ab- dicativum particulare directim: ut, *Omne juſtum, honeſtum: nullum juſtum, malum: quoddam igitur ho- neſtum non eſt malum.* Quintus Modus eſt, qui con- ducit

ducit ex Dedicativa particulari & Abdicativa u- niverſali Abdicativum particulare directim. ut, *Quoddam juſtum, honeſtum; nullum juſtum, malum: quoddam igitur honeſtum, non eſt malum.* Sextus Modus eſt, qui conducit ex Dedicativa univerſali & Abdicativa particulari Abdicativum particula- re directim. ut, *Omne juſtum, honeſtum; quoddam ju- ſtum non eſt malum: quoddam honeſtum non eſt ma- lum.* Ex his ſex Modis primi tres rediguntur ad tertium Indemonſtrabilem, converſa priore Pro- poſitione primi & ſecundi. tertius cum ſecundo eandem Conjugationem habet; hoc uno differens, quod ex univerſali trahit particulam Subjecti- vam. propter quod non tantum Propoſitionis, ve- rum etiam Illationis converſione redigitur in tertium. Item quartus & quintus naſcuntur ex Indemonſtrabili quarto, converſis prioribus Pro- poſitionibus eorum. Sextus autem Modus nec u- traque nec altera redigi converſa ad Indemonſtra- bilem aliquem poteſt; ſed per Impoſſibile tan- tum approbatur: ſicuti quartus in ſecunda Formu- la, & ideo uterque noviſſimi numerantur. Cæte- rorum autem in omnibus Formulis ordinatio facta eſt pro differentia Conjugationum & Illationum. Nam quia prius ſit dicere quam negare, poten- tiuſque eſt Univerſale quam Particulare; priores ſunt univerſales particularibus: & in utriſque De- dicatio & Illatio ſimiles ſunt. His præponitur Modus qui celerius ad Indemonſtrabilem redigi- tur. Iiſdem eſt una Converſio, neque una Proba- tio eſt certos eos ad eludendum Modos eſſe. Eſt al- tera Probatio communis omnium, etiam Indemon- ſtrabilium, quæ dicitur Per impoſſibile, appella- turque ab Stoicis Prima Conſtitutio, vel Primum Expoſitum. quod ſic definiunt: *Si ex duobus ter- tium quid colligitur, alterum eorum cum contrario Il- lationes colligit, contrarium relinquit.* Veteres autem ſic definierunt: *Omnes Concluſiones ſi ſublata ſit Il- latio adſumpta, alterutra Propoſitione tolli reliquam.* Quæ res inventa eſt adverſus eos, qui conceſſis Acceptionibus, id quod ex illis colligitur, impu- denter recuſant: & per hoc compelluntur ad Im- poſſibilia; dum ex eo quod negant, contrarium a- liquid inveniunt ei quod anteceſſerat. Porro Con- traria ſimul eſſe vera, impoſſibile eſt. Ergo per Im- poſſibile compelluntur ad Concluſionem. Nec

fruſtra

fruſtra conſtituerunt Dialectici eum verum Mo-
dum eſſe, cujus adverſum Illationis cum altera
Acceptione tollit reliquam. At Stoici quidem tan-
tum Negativa particula præpoſita putant Illatio-
nem recuſari, vel ex Propoſitionibus alteram tol-
li. utpote: *Omnis, non omnis; quidam, non quidam.*
Fiunt igitur adverſus unamquamque Concluſio-
nem contrariæ, quæ opponatur, octo; quoniam
utraque Acceptio bifariam tollitur: fiuntque Con-
cluſiones bis quaternæ, modo Negativa particula
præpoſita Illationi, modo Alterutra Illationis ac-
cepta. Exemplo ſit primus Indemonſtrabilis: *Omne*
juſtum, honeſtum; omne honeſtum, bonum: omne i-
gitur juſtum, bonum. Qui hanc Illationem conceſ-
ſis Propoſitionibus negat, neceſſe eſt dicat, *Quod-*
dam juſtum non eſt bonum. huic ſi proponas prio-
rem ex duobus conceſſis, *Omne juſtum, honeſtum,*
fit Illatio ſecundum ſextum Modum in tertia For-
mula, *quoddam igitur honeſtum non eſt bonum.* quod
repugnat ſecundæ Propoſitioni, quæ conceſſerat,
Omne honeſtum, bonum. Hæc omnia oppoſita Co
cluſio eſt, ſi iiſdem manentibus Æquipollentes
ejus inſerat bis, *Non igitur omne honeſtum, bonu*
Similiter & alteræ fiunt duæ Concluſiones, ſic
nunc propoſuimus priorem Propoſitionem, ſic a
ſumamus poſteriorem, *Quoddam juſtum non eſt b*
num, omne honeſtum bonum: fit Illatio quarti M
di ſecundæ Formulæ duplex, *non igitur omne j*
ſtum, honeſtum: vel, *quoddam igitur juſtum, hon*
ſtum non eſt. quarum utravis æque priori Propo
tioni repugnat, quæ conceſſerat, *omne juſtum hone*
ſtum. His Concluſionibus manentibus, tantum
Propoſitio mutata eſt pro eo quod eſt: *Quodda*
juſtum non eſt bonum, facias, *non omne juſtum, b*
num, bifariam fit ſublata Illatio: erunt tertiæ qu
tuor Concluſiones iiſdem mutationibus. Item
pro eodem facias, *nullum juſtum, bonum*, ut bi
riam ſit ſublata Illatio, erunt tertiæ quatuor Co
cluſiones duntaxat in his quæ habebunt univ
ſalem Illationem. Ea enim poteſt ſola trifari
tolli. at in cæteris ſolæ octo. quas ſi quis velit ſi
gillatim ſub unoquoque, per omnes Formulas p
tuit ſuggerere, ad exemplum quod propoſuimu
ut etiam Hypotheticorum more, per literas or
ne Propoſitionum & partium commutatio. ſed
manente ſit primus Demonſtrabilis; ſecundus

lis, *A, de omni B, & abde, omnis igitur de*, omnis
incipiunt A declaratæ. atque ideo & a ſecunda
propoſitione hic ad ea modum ſecundum has præ-
texas retro talis eſt, *Omne FB: omne BA: omne i-*
gitur FB. Stoici porro pro literis numeros uſur-
pant: ut, *Si primum, ſecundum: atqui primum; ſe-*
cundum igitur. Verum Ariſtoteles in prima For-
mula quatuor ſolos Indemonſtrabiles prodit.
Theophraſtus & cæteri quinque enumerant. Nam
Propoſitiones jungentes & Indefinitam colligen-
tes, quam Illationem indefinitam ſupervacaneum
eſt tradere, cum Indefinita pro Particulari, & e-
juſdem futura ſit Modi cujus Particularis, ut jam
oſtendimus in prima Formula. Quod ſi quis velit
geminari, Indefinitam pro Particulari accipiens,
Indefinitamque ſubjiciens Illationem; erunt o-
mnes novem & viginti. Ariſto autem Alexandri-
nus, & nonnulli Peripatetici juniores quinque a-
lios Modos præterea ſuggerunt, univerſales Illa-
tiones: in prima Formula tres, in ſecunda duos,
pro quibus illi Particulares inferunt. quod per-
quam ineptum eſt, cui plus conceſſum ſit minus
concludere. Omnes autem Modos in tribus co-
rum Formulis certos non niſi unum & viginti eſ-
ſe, quos ſupra oſtendimus, comprobatur. ſed qua-
tuor ſunt Propoſitiones: duæ particulares, duæ
univerſales. Harum unaquæque, ut ait Ariſtoteles,
ut ſit ſubjecta aliis tribus, quaternæ ſcilicet con-
jungitur. atque ita ſenæ, denæ Conjugationes
in ſingulis Formulis erunt. Harum ſex æqualiter
in omnibus non valent. duæ quidem, cum ex Ab-
dicativo utravis alteram præcedit: quatuor au-
tem, cum ex Particularibus utravis a ſemet præce-
dit. Nihil enim concludi poteſt ubicumque aut
duæ Particulares ſunt, aut duæ Abdicativæ. Igi-
tur remanent ſingulis Formulis denæ Conjuga-
tiones. Porro ex his tam in prima quam in ſecun-
da Formula duæ non valent, cum univerſalis De-
dicativa particulari præponitur, Similiter & in
prima & tertia Formula duæ repudiantur, quibus
particularis Abdicativa utramvis Dedicativam an-
tecedit. Quo fit, ut remaneant primæ Formulæ
ſex Conjugationes. Iam in novem Formulis ad-
huc octonæ. ex quibus una in neutra probatur,
cum univerſalis Abdicativa præcedit particularem
Dedicativam. ex his ſeptenis quæ ſuperſunt, jam

propriæ ſunt, in ſecunda Formula quatuor falſæ:
cum univerſalis Dedicativa vel ſibimet ipſa vel
Particulari ſuæ utrovis loco jungitur: vel, cum
præcedit altera. Item propriæ in tertia Formula
duæ non valent, cum utravis Abdicativa univer-
ſalis Dedicativæ præponitur. reliquas certas eſſe
tres: in ſecunda quinque. Tertiæ Formulæ ſupra
oſtendimus, cum eas ad ſex Conjugationes pri-
mæ Formulæ redigeremus. Igitur ex quadraginta-
octo Conjugationibus, quatuordecim ſolæ proban-
tur. Cæteræ trigintaquatuor, quas enumeravi, me-
rito repudiantur, quia poſſunt ex veris falſa con-
cludere. quod facile eſt experiri per illas quinque
ſupradictas ſignificationes Generis proprietatis.
At ex illis quatuordecim, quas probavimus, non
plures quam prædictum eſt Modos fieri, docent
cauſæ Illationes; ut cum directim ſumitur, tum
reflexim, quouſque ipſa veritas paſſa eſt, propterea
rerum non poteſt numerus augeri.

LIBRI TERTII ET VLTIMI
PHILOSOPHICORVM
FINIS.

APV.

APVLEI
MADAVRENSIS PLATONICI
LIBER
DE DEO SOCRATIS.

PLATO omnem Naturam rerum,
quod ejus ad animalia præcipue
pertineat, trifariam diviſit: cen-
ſuitque eſſe Deos ſecundum ſum-
mum, medium, & infimum. Fac
intelligas non modo Loci diſclu-
ſione, verum etiam Naturæ dignitate: quæ & ipſa
neque uno, neque gemino modo, ſed pluribus cer-
nitur. Ordiri tamen manifeſtius fuit a Loci diſpo-
ſitione. Nam proinde ut majeſtas poſtulabat, Diis
immortalibus Cœlum dicavit. quos quidem Deos
cœlites partim viſu uſurpamus; alios intellectu ve-
ſtigamus. Ac viſu quidem cernimus,

----- vos, o clariſſima mundi
Lumina; labentem cœlo quæ ducitis annum.

Nec modo iſta præcipua: Solem diei opificem, Lu-
namque Solis æmulam, noctis decus: ſeu cornicula-
ta, ſeu dividua, ſeu protumida, ſeu plena ſit; varia
ignium face: quanto longius faceſſat a Sole, tanto
longius colluſtrata: pari incremeno itineris & lu-
minis, menſem ſuis auctibus, ac dehinc paribus diſ-
pendiis æſtimans: ſive illa proprio, ſeu perpeti
candore, ut Chaldæi arbitrantur, parte luminis
compos, parte altera caſſa fulgoris, circumverſione
oris diſcoloris multivaga pollens, ſpeciem ſui va-
riat: ſeu tota proprii candoris expers, alienæ lucis
indiga, denſo corpore. ſeu levi ceu quodam ſpe-
culo radios Solis obſtiti vel adverſi uſurpat, &, ut
verbis utar Lucretii,

Notham jactat de corpore lucem.

Vtraque harum vera ſententia eſt. Nam hoc poſtea
videro; tamen neque de Luna neq; de Sole quiſquā
Græcus aut Barbarus facile conjectaverit Deos eſ-
ſe: nec modo iſtos, ut dixi, verum etiam quinque
ſtellas, quæ vulgo Vagæ ab imperitis nuncupan-
tur: quæ tamen indeflexo & certo & ſtato curſu

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

meatus longe ordinatiſſimos diutinis vicibus æ-
ternos efficiunt. Varia quidem curriculi ſui ſpecie,
ſed una ſemper & æquabili pernicitate, tunc pro-
greſſus, tum vero regreſſus mirabili viciſſitudine
adſimilant pro ſitu & flexu, & obſtito circulorum,
quos probe callet qui ſignorum ortus & obitus
comperit. In eodem viſibilium Deorum nume-
ro, cætera quoque ſidera, qui cum Platone ſentis,
locato,

Arcturum, pluviaſque Hyadas, geminoſque Triones.

aliosque itidem radianteis Deos, quibus cœli cho-
rum comptum & coronatum ſuda tempeſtate viſi-
mus, pictis noctibus ſevera gratia, torvo decore:
ſuſpicientes in hoc perfectiſſimo *mundi*, ut ait En-
nius, *clypeo*, miris fulgoribus variata cælamina. Eſt
aliud genus Deorum, quod Natura viſibus noſtris
denegavit, nec non tamen intellectu eos mirabundi
contemplamur, acie mentis acrius contemplantes.
Quorum in numero ſunt illi duodecim numero,
ſitu nominum in duos verſus ab Ennio coartati:

Iuno, Veſta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Iovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

cæterique id genus, quorum nomina quidem ſunt
noſtris auribus jam diu cognita: potentiæ vero a-
nimis conjectatæ, per varias utilitates in vita agen-
da animadverſæ in iis rebus quibus eorum ſinguli
curant. Cæterum profana Philoſophiæ turba im-
peritorum, vana ſanctitudinis, priva veræ rationis,
inops religionis, impos veritatis, ſcrupuloſiſſimo
cultu, inſolentiſſimo ſpretu Deos negligit; pars in
ſuperſtitionem, pars in contemtum [timida, vel]
tumida. Hos namque cunctos Deos, in ſublimi æ-
theris vertice locatos, ab humana contagione pro-
cul diſcretos, plurimi, ſed non rite, venerantur; o-
mnes, ſed inſcie, metuunt, pauci, ſed impie diffiten-
tur. Quos Deos Plato exiſtimat natura incorpora-
leis, animaleis. neque fine ullo, neque exordio, ſed
prorſus ac retro æviternas, corporis contagione
ſuaque natura remotas, ingenio ad ſummam bea-
titudinem perfecto, nullius extrarii boni partici-
patione, ſed ex ſeſe bonas, & ad omnia compoten-
tia ſibi promtu facili, ſimplici, libero & abſoluto.
quorum parentem, qui omnium rerum dominator
atque auctor eſt, ſolutum ab omnibus nexibus pa-
tiendi aliquid regendive, nulla vice ad alicujus
rei munia obſtrictum. Cur ergo nunc dicere exor-
diar?

diar? cum Plato cœleſti facundia præditus, æqui-
parabilia Diis immortalibus diſſerens, frequentiſ-
ſime prædicet, hunc ſolum majeſtatis incredibili
quadam nimietate [&] ineffabili, non poſſe penu-
ria ſermonis humani quavis oratione vel modice
comprehendi. vix a ſapientibus viris, cum ſe vigo-
re animi [illegible] licuit a corpore ſemoverunt in-
tellectum [illegible] hujus Dei: id quoque interdum velut in
artiſſimis tenebris, rapidiſſimo coruſcamine lumen
candidum intermicare. Miſſum igitur hunc locum
faciam, in quo non mihi quidem tantum, ſed ne
Platoni quidem meo quiverunt ulla verba pro am-
plitudine rei ſuppetere. Quid igitur faciam in re-
bus mediocritatem meam, & quidem longe, ſupe-
rantibus? receptui canam, tandemque orationem
de cœlo in terram devocabo. in qua præcipuum
animal Homines ſumus. quamquam plerique ſe, in-
curia [bellæ] diſciplinæ, ita omnibus erroribus ac
piacularibus depravarunt, ſceleribus imbuerunt, &
prope exeſa manſuetudine generis ſui immane effe-
rarunt; ut poſſit videri nullum animal in terris
Homine poſtremius. Sed nunc non de errorum diſ-
putatione, ſed de Naturæ diſtributione diſſeramus.

Igitur homines ratione plaudentes, oratione pol-
lentes, immortalibus animis, moribundis mem-
bris, levibus & anxiis mentibus, brutis & obnoxiis
corporibus, diſſimillimis moribus, ſimillimis erro-
ribus, pervicaci audacia, pertinaci ſpe, caſſo labo-
re, Fortuna caduca, ſingillatim mortales, cunctim
tamen univerſo genere perpetui, viciſſim ſufficien-
da prole mutabiles, volucri tempore, tarda ſapien-
tia, cita morte, querula vita terras incolunt. Habe-
tis interim bina animalia; Deos ab hominibus
plurimum differentes, Loci ſublimitate, vitæ per-
petuitate, Naturæ perfectione, nullo inter ſe pro-
pinquo communicatu; cum ea habitacula ſumma
ab infimis tanta intercapedo faſtigii diſpeſcat, &
vivacitas illic æterna & indefecta ſit; hic caduca
& ſubciſiva: & ingenia illa ad beatitudinem ſubli-
mata ſint; hæc ad miſerias infimata. Quid igitur?
nullo ne connexu Natura ſe vinxit, ſed in divinam
& humanam partem ſejugatam eampſe, interru-
ptam & veluti debilem paſſa eſt? Nam, ut idem
Plato ait, Nullus Deus miſcetur hominibus. ſed
hoc præcipuum eorum ſublimitatis ſpecimen eſt,
quod nulla adtrectatione noſtra contaminatur.

Pars eorum tantummodo obtutu hebeti viſuntur; ut Sidera: de quorum adhuc & magnitudine & coloribus homines ambigunt. cæteri autem ſolo intellectu, neque prompto, noſcuntur. Quod quidem mirari ſuper Deis immortalibus nequaquam congruerit; cum alioquin & inter homines qui Fortunæ munere opulentia elatus, & uſque ad regni nutabilem ſuggeſtum & pendulum tribunal evectus eſt, raro aditus, & longe remotis arbitris in quibuſdam dignitatis ſuæ penetralibus degens. Parit enim converſatio contemptum, raritas conciliat [ipſa rebus] admirationem. Quid igitur (orator objecerit aliquis) poſt iſtam cœleſtem quidem ſed pœne inhumanam tuam ſententiam faciam? ſi omnino homines a Diis immortalibus procul repelluntur, atque ita in hæc terræ Tartara relebantur, ut omnis ſit illis adverſus cœleſtes Deos communio denegata; nec quiſquam eos e Cœlitum numero velut paſtor vel equiſo, vel bobſequa ceu balantium vel hinnientium vel mugientium greges interviſat, qui ferocibus moderetur, morbidis medeatur, egenis opituletur: Nullus, inquis, Deus humanis rebus intervenit. Cui igitur preces adlegabo? cui vota nuncupabo? cui victimam cædam? quem miſeris auxiliatorem, quem bonis fautorem, quem adverſatorem malis in omni vita ciebo? quem denique, quod frequentiſſimum eſt, jurijurando arbitrum adhibebo? an ut Virgilianus Aſcanius,

Per caput hoc juro, per quod pater ante ſolebat?

At enim, o Iule, pater tuus hoc jurejurando uti poterat inter Trojanos ſtirpe cognatos, & fortaſſean inter Græcos prœlio cognitos: At inter Rutulos recens cognitos, ſi nemo huic capiti crediderit, quis pro te Deus fidem dicet? An, ut ferociſſimo Mezentio, dextera & telum? quippe hæc ſola adjurat quibus propugnabat,

Dextra mihi Deus, & telum quod miſſile libro?

Apageſis tam cruentos Deos: dexteram cædibus feſſam, telumque ſanguine rubiginoſum: utrumque idoneum non eſt per quod adjures: ne ve propter iſta juretur, cum ſit ſummi Deorum hic honor proprius. Nam & jusjurandum Iovisjurandum dicitur, ut ait Ennius. Quid igitur cenſes? Iurabo per Iovem lapidem, Romano vetuſtiſſimo ritu? Atqui, ſi Platonis vera ſententia eſt, numquam ſe Deum cum homine communicare, facilius me audierit

lapis

lapis quam Iupiter, non uſque adeo. Reſpondebit enim Plato pro ſententia ſua, mea voce: Non uſque adeo, inquit, ſejunctos & alienatos a nobis Deos prædico, ut ne vota quidem noſtra ad illos arbitrer pervenire. Neque enim illos ſacris rerum humanarum, ſed a contrectatione ſola removi. Cæterum ſunt quædam divinæ mediæ poteſtates, inter ſummum æthera & infimas terras, in iſto interſitæ aeris ſpatio, per quas & deſideria noſtra & merita ad Deos commeant. hos Græco nomine Δαίμονας nuncupant: inter terricolas cœlicolaſque vectores, hinc precum, inde donorum. qui ultro citroque portant, hinc petitiones, inde ſuppetias: ceu quidam utriuſque interpretes & ſalutigeri. Per hos eoſdem, ut Plato in Sympoſio autumat, cuncta denuntiata, & Magorum varia miracula, omneſque præſagiorum ſpecies reguntur. Eorum quippe de numero præditi curant ſingula, proinde ut eſt eorum cuique tributa provincia: vel ſomniis conformandis, vel extis fiſſiculandis, vel præpetibus gubernandis, vel oſcinibus erudiendis, vel vatibus inſpirandis, vel fulminibus jaculandis, vel nubibus coruſcandis, cæteriſque adeo per quæ futura dinoſcimus. Quæ cuncta cœleſtium voluntate & numine & auctoritate, ſed Dæmonum obſequio & opera & miniſterio fieri arbitrandum eſt. Horum enim munus & opera atque cura eſt, ut Annibali ſomnia orbitatem oculi comminarentur: Flaminio extiſpicia periculum cladis prædicerent; Attio Navio auguria miraculum cotis addicant. ita ut nonnullis regni futuri ſigna præcurrant. ut Tarquinius Priſcus aquila obumbretur ab apice; Servius Tullius flamma colluminetur a capite: poſtremo cuncta ariolum præſagia, Tuſcorum piacula, fulguritorum bidentalia, carmina Sybillarum, quæ omnia, ut dixi, mediæ quæpiam poteſtates inter homines ac Deos obeunt. Neque enim pro majeſtate Deum cœleſtium fuerit, ut eorum quiſquam vel Annibali ſomnium pingat, vel Flaminio hoſtiam conroget, vel Accio Navio cotificet, [vel Sibyllæ fatiloquia verſificet:] vel Tarquinio velit apicem rapere ſed reddere; Servio vero inflammare verticem, nec exurere. Non eſt operæ Diis ſuperis ad hæc deſcendere. Mediorum Divorum iſta ſortitio eſt. qui in aereis plagis terræ conterminis, nec minus confinibus cœlo perinde verſantur, ut in quacum-

que

que parte Naturæ propria animalia. In æthere vo-
lantia, in terra gradientia. Nam cum quatuor ſint
elementa notiſſima, veluti quadrifariam Natura
magnis partibus diſterminata quæ ſit, propria ani-
malia terrarum & flammarum; ſiquidem Ariſtote-
les auctor eſt, in fornacibus flagrantibus quædam
propria animalia pennulis apta volitare, totum-
que ævum ſuum in igni diverſari, cum eo exoriri,
cumque eo exſtingui: Præterea cum tot vaga ſide-
ra, ut jam prius dictum eſt, ſurſum in æthere, hoc
eſt, in ipſo liquidiſſimo ignis ardore compareant;
cur hoc ſolum quartum elementis Aeris, quod tan-
to ſpatio interſitum eſt, caſſum ab omnibus, deſer-
tumque a cultoribus ſuis Natura pateretur? quin
in eo quoque aere animalia gignerentur, ut in igne
flammida, in unda fluxa, in terra glebulenta? Nam
quidem qui aves aeri adtribuat, falſum ſententiæ
meritiſſimo dixeris. quippe cum aves nulla earum
ultra Olympi verticem ſublimatur. qui cum ex-
cellentiſſimus omnium perhibeatur, tamen altitu-
dinem perpendiculo ſi metiare, ut Geometræ autu-
mant, ſtadia decem altitudo faſtigii non æquipa-
rat: cum ſit aeris agmen immenſum uſque ad citi-
ma Lunæ Helicemque porro ætheris ſurſum verſus
exordium eſt. Quid igitur tanta vis aeris, quæ ab
humillimis Olympi verticem interjacet? quid tan-
dem? vacabit ne animalibus ſuis, atque erit iſta
Naturæ pars mortua ac debilis? Imo enim ſi ſe-
dulo advertas, ipſæ quoque, aves terreſtre animal,
non aerium rectius perhibeantur. Eſt enim ſemper
illis victus omnis in terra, ibidem pabulum, ibidem
cubile. tantum quod aera proximum terræ voli-
tando tranſverberant. Cæterum cum illis feſſa ſunt
remigia pennarum, terra ceu portus eſt. Quod ſi
manifeſtum flagitat ratio, debere propria etiam a-
nimalia in aere intelligi; ſupereſt, ut quæ tandem
& cujuſmodi ea ſint diſſeramus. Igitur terrena ne-
quaquam, devergunt enim pondere: ſed nec flammi-
da, ne ſurſum verſus calore rapiantur. Temperanda
ergo nobis pro loci medietate media natura: ut ex
regionis ingenio ſit & cultoribus ejus ingenium.
Cedo igitur mente formemus, & gignamus animo
id genus corporum tertia, quæ neque ſint tam bru-
ta quam terrea, neque tam levia quamætherea, ſed
quodammodo utrimque ſejugata, vel enim utrim-
que commixta ſint, ſive inolita, ſeu modificata u-
triuſque

triuſque rei participatione. Sed facilius ex utroque
quam ex neutro intelliguntur. Habeant igitur hæc
Dæmonum corpora & modicum ponderis, ne ad
ſuperna incedant: & aliquid levitatis, ne ad infer-
na præcipitentur. Quod, ne vobis videar poetico
ritu incredibilia confingere, dabo primum exem-
plum hujus libratæ medietatis. Neque enim procul
ab hac corporis ſubtilitate nubes concreta vide-
mus, quæ ſi uſque adeo leves forent, ut ea quæ o-
mnino carent pondere, numquam infra juga, ut
ſæpenumero animadvertimus, gravatæ, caput edi-
ti montis ceu quibuſdam curvis torquibus corona-
rent. Porro ſi ſuapte natura tam ſpiſſæ ac graves
forent, ut nulla illas vegetioris levitatis admixtio
ſublevaret, profecto non ſecus quam plumbi robur,
& lapis, ſuopte niſu caducæ terris illiderentur.
Nunc enimvero pendulæ & mobiles huc atque il-
luc vice navium in aeris pelago ventis gubernan-
tur: paululum immutantes proximitate & longin-
quitate. Quippe ſi aquæ humore fœcundæ ſunt,
veluti ad fœtam edendum, deorſus degraſſantur.
Atque ideo humectiores humilius meant, Aquilo-
nis agmine tractu ſegniores: ſudis vero ſublimior
curſus, & tum lanarum velleribus ſimiles aguntur,
cano agmine, volatu perniciore. Nonne audis quid
ſuper tonitru Lucretius facundiſſime diſſerat:

Principio tonitru quatiuntur cærula cœli,
Propterea quia concurrunt ſublime volantes:
AEtherea nubes, contra pugnantibus ventis.

Quod ſi nubes ſublime volitant, quibus omnis
& exortus eſt terrenus, & retro defluxus in terras
eſt; quid tandem cenſes Dæmonum corpora, quæ
ſunt concreta multo tanto ſubtiliora? Non enim
ſunt ex hac fæculenta nubecula, tumida caligine
conglobata, ſicuti nubium genus eſt; ſed ex illo pu-
riſſimo aeris liquido & ſereno elemento coalita:
eoque nulli hominum temere viſibilia: niſi divini-
tus ſpeciem ſui offerant. quod nulla in illis terrena
ſoliditas locum luminis occuparit, qui noſtris ocu-
lis poſſit obſiſtere, qua ſoliditate neceſſario offen-
ſa acies immoretur; ſed fila corporum poſſident
rara & ſplendida & tenuia, uſque adeo ut radios
omnis noſtri tuoris & raritate tranſmittant, &
ſplendore reverberent, & ſubtilitate fruſtrentur.
Hinc eſt illa Minerva Homerica, quæ mediis cœ-
tibus Grajum cohibendo Achilli intervenit. verſum
Græcum,

Græcum, ſi pauliſper operiamini; Latine enuntiabo. atque adeo hic ſit impræſentiarum. Minerva igitur, ut dixi, Achilli moderando, juſſu Iunonis advenit,

Soli perſpicua eſt, aliorum nemo tuetur.

Hinc & illa Virgiliana Iuturna, quæ mediis milibus auxiliabunda fratri converſatur, *Miſcetque viris, nec cernitur ulli*; prorſus, quod Plautinus miles ſuper clypeo ſuo gloriatur, *præſtringens oculorum aciem hoſtibus*. Ac ne cæteros longius perſequar, ex hoc ferme Dæmonum numero poetæ ſolent, haudquaquam procul a veritate, oſores & amatores quorumdam hominum Deos fingere; hos proſperare & evehere; illos contra averſari & adfligere. Igitur & miſereri, & indignari, & angi, & lætari, omnemque humani animi faciem pati: ac ſimili motu cordis & ſalo mentis ad omneis cogitationum æſtus fluctuare. Quæ omnes turbellæ tempeſtateſque procul a Deorum cœleſtium tranquillitate exulant. Cuncti enim Cœlites, ſemper eodem ſtatu mentis, æterna æquabilitate potiuntur. quæ numquam illis nec ad dolorem verſus, nec ad voluptatem finibus ſuis pellitur. nec quoquam a ſua perpetua ſecta ad quempiam ſubitum habitum dimovetur, nec alterius vi, nam nihil eſt Deo potentius: neque ſuapte ſponte; nam nihil eſt Deo perfectius. Porro autem qui poteſt videri perfectus fuiſſe, qui a priore ſtatu ad alium rectiorem ſtatum migrat? cum præſertim nemo ſponte capeſſat nova, niſi quem pœnituit priorum. Non enim poteſt ſubſequi illa mutata ratio, ſine præcedentium infirmatione. Quapropter debet Deus nullam perpeti vel operis, vel amoris temporalem perfunctionem: & idcirco nec indignatione, nec miſericordia contingi, nullo angore contrahi, nulla alacitate geſtire; ſed ab omnibus [animi] paſſionibus liber, nec dolere umquam, nec aliquando lætari, nec aliquid repentinum velle vel nolle. Sed & hæc cuncta, & id genus cætera, Dæmonum mediocritati rite congruunt. Sunt enim inter nos ac Deos, ut loco regionis, ita ingenio mentis interſiti: habentes communem cum Superis immortalitatem, cum Inferis paſſionem. Nam, proinde ut nos, pati poſſunt omnia animarum placamenta vel incitamenta: ut ira incitentur, & miſericordia flectantur, donis invitentur, precibus leniantur, contumeliis exaſperentur,

rentur,

rentur, honoribus mulceantur, aliiſque omnibus ad ſimilem nobis modum varientur. Quippe, ut fine comprehendam, Dæmones ſunt genere animalia, ingenio rationabilia, animo paſſiva, corpore aeria, tempore æterna. Ex his quinque quæ commemoravi, tria a principio eademque nobiſcum, quartum proprium, poſtremum commune cum Diis immortalibus habent. ſed differunt ab his paſſione. Quæ propterea paſſiva non abſurde, ut arbitror, nominavi, quod ſint iiſdem quibus nos perturbationibus mentis obnoxii. Vnde etiam religionum diverſis obſervationibus, & ſacrorum variis ſuppliciis fides impartienda eſt. Etſi nonnulli ſunt ex hoc Divorum numero, qui nocturnis vel diurnis, promptis vel occultis, lætioribus vel triſtioribus hoſtiis, vel cerimoniis vel ritibus gaudeant: uti Ægyptia numina ferme plangoribus, Græca plerumque choreis, Barbara autem ſtrepitu cymbaliſtarum & tympaniſtarum & choraularum. Itidem pro regionibus & cætera in ſacris diſferunt, longa varietate pomparum agmina, myſteriorum ſilentia, ſacerdotum officia, ſacrificantium obſequia: item Deorum effigies & exuviæ, templorum religiones [& regiones,] hoſtiarum cruores & colores. Quæ omnia pro cujuſque more loci ſolemnia & rata ſunt, ut plerumque [in] ſomniis & vaticinationibus & oraculis comperimus ſæpenumero indignata Numina, ſi quid in ſacris ſocordia vel ſuperbia negligatur, cujus generis mihi exempla affatim ſuppetunt. ſed adeo celebrata & frequentata ſunt, ut nemo ea commemorare adortus ſit, quin multo plura omiſerit quam recenſuerit. Idcirco ſuperſedebo impræſentiarũ in his rebus orationem occupare. Quæ ſi non apud omnes certam fidem, at certe penes cunctos notitiam promiſcuam poſſident. Id potius præſtiterit Latine ediſſertare, varias ſpecies Dæmonum a Philoſophis perhiberi, quo liquidius & plenius de præſagio Socratis, deque ejus amico Numine cognoſcatis. Nam quodam ſignificatu & animus Humanus, etiam nunc in corpore ſitus, Δαίμων nuncupatur.

---- Diine hunc ardorem mentibus addunt
Euryale? an ſua cuique deus fit dira Cupido?

Igitur & bona Cupido animi, bonus Deus eſt. Vnde nonnulli arbitrantur, ut jam dictum eſt, εὐδαίμονας dici beatos, quorum Dæmon bonus, id eſt animus

mus

mus virtute perfectus eſt. cum noſtra ling..., ut ego
interpretor, haud ſciam an bono, certe quidem meo
periculo, poteris Genium vocare: quod is Deus,
qui eſt animus ſui cuique, quamquam ſit immorta-
lis, tamen quodammodo cum homine gignitur: ut
eæ preces teſtantur, quibus Genium precamur ad
conjunctionem noſtram. Nec deſunt qui videan-
tur mihi obteſtari, corpus atque animum duobus
nominibus comprehendentes, quorum communio
& copulatio ſumus. Eſt & ſecundo ſignificatu ſpe-
cies Dæmonum, animus humanus emeritis ſtipen-
diis vitæ corpore ſuo abjurans. hunc vetere Lati-
na lingua reperio Lemurem dictitatum. Et hiſce
ergo Lemuribus, qui poſterorum ſuorum curam
ſortitus, placato & quieto numine domum poſſi-
det, Lar dicitur familiaris. qui vero ob adverſa vi-
tæ merita, nullis bonis ſedibus, incerta vagatione
ceu quodam exſilio punitur, inane terriculamen-
tum bonis hominibus, cæterum noxium malis, id
genus plerique Larvas perhibent. Cum vero incer-
tum eſt quæ cuique eorum ſortito evenerit, utrum
Lar ſit an Larva; nomine Manem Deum nuncu-
pant. ſcilicet [&] honoris gratia Dei vocabulum
additum eſt. Quippe tantum eos Deos appellant,
qui ex eodem numero juſte ac prudenter vitæ cur-
riculo gubernato, pro numine poſtea ab hominibus
proditi, fanis & cerimoniis vulgo advertuntur: ut
in Bœotia Amphiaraus, in Africa Mopſus, in Æ-
gypto Oſiris, alius alibi gentium, Æſculapius u-
bique. Verum hæc omnis diſtributio eorum Dæmo-
num fuit, qui quondam in corpore humano fuere.
Sunt autem non poſteriore numero, præſtantiori
longe dignitate, ſuperius aliud auguſtiuſque genus
Dæmonum, qui ſemper a corporis compedibus &
nexibus liberi, certis poteſtatibus curant. Quorum
e numero Somnus atque Amor, diverſam inter ſe
vim poſſident: Amor vigilandi, Somnus ſoporandi.
Ex hac ergo ſublimiori Dæmonum copia Plato
autumat ſingulis hominibus in vita agenda teſtes
& cuſtodes ſingulos additos, qui nemini conſpicui
ſemper adſint, arbitri omnium non modo actorum
verum etiam cogitatorum. At ubi vita edita re-
meandum eſt; eumdem illum, qui nobis præditus
fuit, aptare illico & trahere veluti cuſtodiam ſuam
ad judicium, atque illic in cauſa dicenda adſiſtere:
ſi qua commentiatur, redarguere? ſi qua vera di-

cat, adſeverare. prorſus illius teſtimonio ferri ſen-
tentiam. Proinde vos omnes, qui hanc Platonis
divinam ſententiam me interprete auſcultatis, ita
animos veſtros ad quæcumque vel agenda vel me-
ditanda formate, ut ſciatis nihil omnino præ iſtis
cuſtodibus nec intra animum nec foris eſſe ſecreti;
quin omnia curioſe ille participet, omnia viſat,
omnia intelligat, in ipſis penitiſſimis mentibus vi-
ce conſcientiæ diverſetur. Hic, quem dico, prorſus
cuſtos, ſingularis præfectus, domeſticus ſpeculator,
proprius curator, intimus cognitor, aſſiduus ob-
ſervator, individuus arbiter, inſeparabilis teſtis,
malorum improbator, bonorum probator, ſi rite
advertatur, ſedulo cognoſcatur, religioſe colatur,
ita ut a Socrate juſtitia & innocentia cultus eſt:
in rebus incertis proſpector, dubiis præmonitor,
periculoſis tutator, egenis opitulator. qui tibi queat
tum in ſomniis, tum ſignis, tum etiam fortaſſe co-
ram, cum uſus poſtulat, mala averruncare, bona
proſperare, humilia ſublimare, nutantia fulcire,
obſcura clarare, ſecunda regere, adverſa corrigere.
Non igitur mirum ſi Socrates, vir adprime perfe-
ctus, & Apollinis quoque teſtimonio ſapiens, hunc
Deum ſuum cognovit & coluit, ac propterea ejus
cuſtos, & prope, ut ita dicam, par contubernio, fa-
miliaris; cuncta quæ arcenda ſunt, arcuit; quæ ca-
venda ſunt, præcavit; & præmonenda, præmonuit:
ſicubi tamen interfectis Sapientiæ officiis non
conſilio ſed præſagio indigebat; ut ubi dubitatio-
ne claudicaret, ibi divinatione conſiſteret. Multa
ſunt enim, [multa] de quibus etiam ſapientes vi-
ri ad ariolos & oracula curſitent. An non apud Ho-
merum ut in quodam ingenti ſpeculo clarius cer-
nis hæc duo diſtributa, ſeorſus Divinationis, ſeor-
ſus Sapientiæ officia. Nam cum duo columnia to-
tius exercitus diſſident, Agamemnon regno pol-
lens, & Achilles bello potens, deſideraturque vir
facundia laudatus, & peritia memoratus, qui A-
tridæ ſuperbiam, ſed & Pelidæ ferociam compe-
ſcat, atque eos auctoritate advertat, exemplis mo-
veat, oratione permulceat: quis igitur tali in tem-
pore eſt ad dicendum exortus? Nempe Pylius ora-
tor eloquio comis, experimentis cautus, ſenecta
venerabilis; cui omnes ſciebant corpus annis he-
beſcere, animum prudentia vigere, verba dulcedine
adfluere. Itidem cum rebus creperis & adflictis

ſpectatores diligendi ſunt, qui nocte intempeſta caſtra hoſtium penetrent; non ne Vlyſſes cum Diomede diriguntur? veluti conſilium & auxilium, mens & manus, animus & gladius? Enimvero in Aulide deſidibus, & obſeſſis, ac tædioſe ventis abnuentibus, difficultas belli, & facultas itineris, & tranquillitas maris, & clementia ventorum, per fibrarum notas, & alitum eſcas, & ſerpentium vias explorandæ eſſent: tacent nempe mutuo duo illa ſapientiæ Grajæ ſumma cacumina, Ithacenſis & Pylius. Calchas autem longe præſtabilis ariolari, ſimul aliter & altaria & arborum contemplatus eſt ictum, ſua divinatione & tempeſtates flexit, & claſſem deduxit, & decennium prædixit. Non ſecus etiam in Trojano exercitu; cum divinatione res indigent, tacet ille ſapiens ſenatus; nec audet aliquid pronuntiare vel Hicetaon, vel Lampus, vel Clytias: ſed omnes ſilentio auſcultant aut ingrata auguria Heleni, aut incredita vaticinia Caſſandræ. Ad eumdem modum Socrates quoque, ſicubi locorum alienæ ſapientiæ officiis conſultatio iugruerat; ibi vi Dæmonis præſagia regebat. verum ejus monitis ſedulo obediebat, eoque erat Deo ſuo longe acceptior. Quod autem incepta Socrati quiſpiam Dæmon ille ferme prohibitum ibat, numquam adhortatum quodammodo ratio prædicta eſt. Enimvero Socrates, utpote vir adprime perfectus ex ſeſe, & ad omnia congruentia ſibi officia promptus, nullo adhortatore umquam indigebat: at vero prohibitore nonnumquam; ſi quibus forte conatibus ejus periculum ſuberat, ut monitus præcaveret, omitteret cœpta impræſentiarum, quæ tutius vel poſtea capeſſeret, vel alia via adoriretur. In hujuſcemodi rebus, vocem quampiam divinitus exortam dicebat ſe audire. ita enim eſt apud Platonem: ne quiſquam arbitretur omina eum vulgo loquentium captaſſe. Quippe etiam ſemotis arbitris, una cum Phædro extra pomœrium, ſub quodam arboris opacæ umbraculo, ſignum illud adnuntium ſenſit, ne prius tranſcenderet Iliſſi amnis modicum fluentem, quam increpitu indignatum Amorem recinendo placaſſet: cum præterea ſi omina obſervitaret, aliquando eorum nonnulla etiam hortamenta haberet. ut videmus pleriſque uſu venire, qui nimia ominum ſuperſtitione, non

ſuopte corde ſed alterius verbo reguntur; ac per angiporta reptantes, conſilia ex alienis vocibus colligunt, &, ut ita dixerim, non animo ſed auribus cogitant. Verum enimvero ut iſta ſunt, certe qui hominum ariolorum vocem audiunt, ſæpenumero auribus ſuis uſurpant vocem, de qua nihil cunctentur; quam ſciunt ex ore humano profectam. At enim Socrates non *vocem* ſibi, ſed *vocem quampiam*, dixit divinitus oblatam: quo additamento profecto intelligas, non uſitatam vocem, nec humanam ſignificari. quæ ſi foret, fruſtra *quampiam*, quin potius aut *vox*, aut certe *cujuſpiam vox* diceretur; ut ait illa Terentiana meretrix:

Audire vocem viſa ſum modo militis.

Qui vero *vocem* dicat ſe *quampiam* audiviſſe: aut neſcit unde ea exorta ſit, aut in ipſa aliquid addubitat, aut eam quiddam inſolitum & arcanum demonſtrat habuiſſe. Ita & Socrates eam quidem ſibi, ac divinitus editam, tempeſtive accedebat. Quod equidem arbitror non modo auribus eum, verum etiam oculis ſigna Dæmonis ſui uſurpaſſe. Nam frequentius non vocem, ſed ſignum divinum ſibi oblatum præ ſe ferebat. Id ſignum poteſt & ipſius Dæmonis ſpecies fuiſſe, quam ſolus Socrates cerneret: ita ut Homericus Achilles Minervam. Credo pleroſque veſtrum hoc, quod modo dixi, cunctantius credere, & impendio mirari formam Dæmonis Socrati viſitatam. At enim Pythagoricos mirari oppido ſolitos, ſi quis ſe negaret umquam vidiſſe Dæmonem, ſatis, ut reor, idoneus auctor eſt Ariſtoteles. Quod ſi cuivis poteſt evenire facultas contemplandi divinam effigiem, cur non adprime potuerit Socrati obtingere, quem cuivis ampliſſimo Numini Sapientiæ dignitas coæquarat? Nihil enim eſt Deo ſimilius & gratius, quam vir animo perfecte bonus: qui tam hominibus cæteris antecellit, quam ipſe a Diis immortalibus diſtat. Quin potius nos quoque Socratis exemplo & commemoratione erigimur? ac nos ſecundo ſtudio Philoſophiæ pari, ſimilium numinum caventes permittimus; de quo quidem, neſcio qua ratione, dirapimur. Et nihil æque miror, quam cum omnes & cupiant optime vivere, & ſciant non alia re quam animo vivi; nec fieri poſſe quin optime vivas, niſi animus colendus ſit; tamen animum ſuum non colant. At ſi quis velit

acriter cernere; oculi curandi ſunt, quibus cerni-
tur: ſi velis perniciter currere; pedes curandi ſunt,
quibus curritur: itidem ſi pugillari valide velis;
brachia vegetanda ſunt, quibus pugillatur. Simi-
liter in omnibus cæteris membris, ſua cuique cu-
ra pro ſtudio eſt. Quod cum omnes facile perſpi-
ciant; nequeo ſatis mecum reputare, & proinde ut
res eſt admirari, cur non etiam animum ſuum ra-
tione excolant. Quæ quidem ratio vivendi omni-
bus æque neceſſaria eſt; non ratio pingendi, nec
ratio pſallendi; quas quivis bonus vir ſine ulla
animi vituperatione, ſine turpitudine, ſine labe
contempſerit. Neſcio ut Iſmenias tibiis canere;
ſed non pudet, me tibicinem non eſſe: neſcio
ut Apelles [coloribus] pingere, [ut Lyſippus fin-
gere;] ſed non pudet me non eſſe ſignificem. &
idem in cæteris artibus, (ne omnes perſequar) li-
cet tibi neſcire, nec pudeat. Enimvero dic ſodes,
Neſcio bene vivere, ut Socrates, ut Plato, ut Py-
thagoras vixerunt; nec pudet me neſcire bene vi-
vere. numquam hoc dicere audebis. Sed cumprimis
mirandum eſt, quod ea quæ minime videri volunt
neſcire, diſcere tamen negligunt; & ejuſdem artis
diſciplinam ſimul & ignorantiam detrectant. Igi-
tur ſi quotidiana eorum æra diſpungas; invenies
in rationibus multa prodige profuſa, & in ſemet
nihil: in ſui dico Dæmonis cultum. qui cultus ni-
bil aliud quam Philoſophiæ ſacramentum eſt. Pla-
ne quidem villas opipare exſtruunt, & domos di-
tiſſime exornant, & familias numeroſiſſime com-
parant; ſed in iſtis omnibus, in tanta adfluentia
rerum, nihil eſt præterquam ipſe dominus puden-
dum. nec injuria. cumulata enim habent, quæ ſe-
dulo percolunt; ipſi autem horridi, inculti, indo-
ctique circumeunt. Igitur illas [ædificiorum] ſpe-
cies, in quas patrimonia ſua profuderunt, amœ-
niſſimas & extructiſſimas & ornatiſſimas depre-
hendas: villas æmulas urbium conditas, domus
vicem templorum exornatas, familias numero-
ſiſſimas & calamiſtratas, opiparam ſupellectilem,
omnia adfluentia, omnia opulenta, omnia orna-
ta, præter ipſum dominum: qui ſolus, Tantali
vicem, in ſuis divitiis inops, egens, pauper, non
quidem fluentum illum fugitivum captat, & falla-
cis undæ ſitim, ſed veræ Beatitudinis, id eſt, ſe-
cundæ vitæ & prudentiæ fortunatiſſimæ. eſurit
&

& ſitit. Quippe non intelligit, æque divites ſpecta-
ri ſolere, ut equos mercamur. Neque enim in emen-
dis equis phaleras conſideramus, & balthei poli-
mina inſpicimus, & ornatiſſimæ cervicis divi-
tias contemplamur; ſi ex argento & auro & gem-
mis monilia variegata dependent; ſi plena ar-
tis ornamenta capiti & collo circumjacent; ſi fre-
na cælata, ſi ephippia fucata, ſi cingula aurata
ſint: ſed iſtis omnibus exuviis amolitis, equum
ipſum nudum, & ſolum corpus ejus & animum
contemplamur. ut ſit ad ſpeciem honeſtus, ad cur-
ſuram vegetus, & ad vecturam validus. jam primum
in corpore ſi ſit

Argutum caput, & brevis alvus, obeſaque terga,
Luxurietque thoris animoſum pectus honeſtis.

Præterea, ſi *duplex agitur per lumbos ſpina.* Volo
enim non modo perniciter, verum etiam molli-
ter pervehat. Similiter igitur & in hominibus con-
templandis noli illa aliena æſtimare, ſed ipſum
hominem penitus conſidera: ipſum, ut meum So-
cratem, pauperem ſpecta. Aliena autem voco,
quæ parentes pepererunt, & quæ Fortuna largita
eſt. quorum nihil laudibus Socratis mei admi-
ſceo: nullam generoſitatem, nullam proſapiam,
nullos longos nataleis, nullas invidioſas divi-
tias. Hæc enim cuncta, ut dico, aliena ſunt. Sat e
Protanio gloria eſt, qui talis fuit, ut nepotem ejus
non puderet. Igitur omnia ſimiliter aliena nume-
res licebit. Generoſus eſt? parenteis laudas. Di-
ves eſt? non credo Fortunæ. Magis iſta dinumero.
Validus eſt? ægritudine fatigabitur. Pernix eſt?
abibit in ſenectutem. Formoſus eſt? exſpecta pau-
liſper; & non erit. Atenim bonis artibus doctus,
& adprime eſt eruditus, &, quantum licet ho-
mini, ſapiens, & boni conſultus eſt? tandem ali-
quando ipſum virum laudas. Hoc enim nec a pa-
tre heriditarium eſt, nec caſu pendulum, nec a
ſuffragio anniculum, nec a corpore caducum, nec
ab ætate mutabile. Hæc omnia meus Socrates ha-
buit, & ideo cætera habere contempſit. Quin er-
go & tu ad ſtudium Sapientiæ te ingeris, vel pro-
peras altum, ut nihil alienum in laudibus tuis au-
dias: ſed ut, qui te volet nobilitare, æque laudet
ut Accius Vlyſſem laudavit in Philocteta ſuo, in
ejus Tragœdiæ principio:

Inclute, parva prodite patria,
Nomine celebri, claroque potens
Pectore, Achivis claſſibus ductor,
Gravis Dardaniis gentibus ultor,
Laertiade.

Noviſſime patrem memorat. Cæterum omnes laudes ejus viri audiſtis. Nihil inde nec Laertes ſibi, nec Anticlea, nec Acriſius vindicat. Hæc enim tota, ut vides, laudis hujus propria Vlyſſi poſſeſſio eſt. Nec aliud te in eodem Vlyſſe Homerus docet, qui ſemper ei comitem voluit eſſe Prudentiam: quam Poetico ritu Minervam nuncupavit. Igitur, hac eadem comite, omnia horrenda ſubiit, omnia adverſa ſuperavit. Quippe, ea adjutrice, Cyclopis ſpecus introivit; ſed egreſſus eſt: Solis boves vidit; ſed abſtinuit: ad Inferos demeavit: & adſcendit. Eadem Sapientia comite, Scyllam præternavigavit; nec ereptus eſt: Charybdi conſeptus eſt; nec retentus eſt: Circes poculum bibit; nec mutatus eſt: ad Lotophagos acceſſit; nec remanſit; Sirenes audivit; nec acceſſit.

* * *

Videntur quædam huic libello deeſſe.

APVLEI FLORIDA:

Itemque alia

FRAGMENTA,

ET

TITVLI LIBRORVM

qui interciderunt.

НБ ОНУ імені І. І. Мечникова

APVLEI
MADAVRENSIS PLATONICI
FLORIDA.

FLORIDVM I.

VT ferme religioſi viantium moris eſt, cum aliquis lucus, aut aliquis locus ſanctus in via oblatus eſt, votum poſtulare, donum apponere, pauliſper adſidere: ita mihi, ingreſſo ſanctiſſimam iſtam civitatem, quamquam oppido feſtine, præfanda venia, & habenda oratio, & inhibenda properatio eſt. Neque enim juſtius religioſam moram viatori objecerit, aut ara floribus redimita, aut ſpelunca frondibus inumbrata, aut quercus cornibus onerata, aut fagus pellibus coronata; vel etiam colliculus ſepimine conſecratus, vel truncus dolamine effigiatus, vel ceſpes libamine humigatus, vel lapis unguine delibutus. Parva hæc quippe, & quamquam paucis percunctantibus adorata, tamen ignorantibus tranſcurſa.

II.

AT non itidem major meus Socrates, qui cum decorum adoleſcentem, & diutule tacentem conſpicatus foret, Vt te videam, inquit, aliquid eloquere. Scilicet Socrates tacentem hominem non videbat. etenim arbitrabatur homines non oculorum, ſed mentis acie, & animi obtutu conſiderandos. Nec iſta re cum Plautino milite congruebat, qui ita ait:

Pluris eſt oculatus teſtis unus, quam auriti decem.

Immo enimvero hunc verſum ille ad examinandos homines converterat:

Pluris eſt auritus teſtis unus, quam oculati decem.

Cæterum ſi magis pollerent oculorum, quam animi judicia, profecto de ſapientia foret aquilæ concedendum. Homines enim neque longule diſſita, neq; proxime adſita poſſumus cernere: verum omnes quodammodo cæcutimus. ac ſi ad oculos & obtutum iſtum terrenum redigas & hebetem; profecto veriſſime Poeta egregius dixit, velut nebula nobis

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

bis ob oculos offuſa, non cernere nos, niſi intra lapidis jactum, valere. Aquila enimvero cum ſe nubium tenus altiſſime ſublimavit, evecta alis, totum iſtud ſpatium qua pluitur & ningitur, ultra quod cacumen nec fulmini nec fulguri locus eſt, in ipſo, ut ita dixerim, ſolo ætheris & faſtigio hyemis; cum igitur eo ſeſe aquila extulit, nutu elementi lævorſum vel dextrorſum tanta mole corporis labitur, velificatas alas quo libuit advertens, modico caudæ gubernaculo, inde cuncta deſpiciens, ibidem pinnarum eminus indefeſſa remigia, ac paulisper cunctabundo volatu pene eodem loco pendula circumtuetur; & quærit quorſus potiſſimum in prædam ſuperne ſe proruat, fulminis vice: de cœlo improviſa ſimul campis pecua, ſimul montibus feras, ſimul homines urbibus, uno obtutu ſub eodem impetu cernens, unde roſtro transfodiat, unde unguibus inuncet, vel agnum incurioſum, vel leporem meticuloſum, vel quodcunque animantum eſui vel laniatui ſors obtulit.

III.

HYAGNIS fuit (ut fando accepimus) Marſyæ tibicinis pater & magiſter, rudibus adhuc Muſicæ ſeculis, ſolus ante alios catus canere: nondum quidem tam indefeſſæ animæ ſono, nec tam pluriformi modo, nec tam multiforatili tibia. quippe adhuc ars iſta repertu nova commodum oriebatur. Nec quidquam omnium eſt, quod poſſit in primordio ſui perfici: ſed in omnibus ferme antè eſt ſpei rudimentum, quam rei experimentum. Prorſus igitur ante Hyagnim nihil aliud plerique callebant, quam Virgilianus upilio ſeu bubſequa,

Stridenti miſerum ſtipula diſperdere carmen.

Quod ſi quis videbatur paulo largius in arte promoviſſe; ei quoque tamen mos fuit una tibia, velut una tuba, perſonare. Primus Hyagnis in canendo manus diſcapedinavit: primus duas tibias uno ſpiritu animavit: primus lævis & dextris foraminibus, acuto tinnitu, gravi bombo concentum muſicum miſcuit. Eo genitus Marſyas, cum in artificio patriſſaret tibicinii, Phryx cætera & barbarus, vultu ferino trux, hiſpidus, illutibarbus, ſpinis & pilis obſitus, fertur (proh nefas!) cum Apolline certaviſſe: Therſites cum decoro, agreſtis cum erudito, bellua cum Deo. Muſa cum Minerva diſſimulamenti gratia, judices adſtitere, ad deridendam ſcilicet monſtri

illius barbariem, nec minus ad ſtoliditatem puniendam. Sed Marſyas, quod ſtultitiæ maximum ſpecimen eſt, non intelligens ſe deridiculo haberi, priuſquam tibias occiperet inflare, prius de ſe & Apolline quædam deliramenta barbare effutivit: laudans ſeſe, quod erat & coma relicinus, & barba ſqualidus, & pectore hirſutus, & arte tibicen, & fortuna egenus, contra Apollinem (ridiculum dictu) adverſis virtutibus culpabat: quod Apollo eſſet & coma intonſus, & genis gratus, & corpore glabellus, & arte multiſcius, & fortuna opulentus. Iam primum, inquit, crines ejus præmulſis antiis, & promulſis caproneis anteventuli & propenduli: corpus totum gratiſſimum, membra nitida: lingua fatidica; ſeu tute oratione, ſeu verſibus malis, utrobique facundia æquipari. Quid? quod & veſtis textu tenuis, tactu mollis, purpura radians? Quid? quod & lyra ejus auro fulgurat, ebore candicat, gemmis variegat? Quid? quod & doctiſſime & gratiſſime cantillat? Hæc omnia, inquit, blandimenta nequaquam virtuti decora, ſed luxuriæ accomodata, intra corporis ſui qualitatem præ ſe maximam ſpeciem oſtentare. Riſere Muſæ, cum audirent hoc genus crimina, ſapienti exoptanda, Apollini objectata: & tibicinem illum certamine ſuperatum, velut urſum bipedem, corio exſecto, nudis & laceris viſceribus reliquerunt. Ita Marſyas in pœnam cecinit, & cecidit. Enimvero Apollinem tam humilis victoriæ puditum eſt.

IIII.

TIBICEN quidam fuit Antigenidas, omnis voculæ melleus modulator, & idem omnimodis peritus modificator; ſeu tu velles Æolium ſimplex, ſeu Aſium varium, ſeu Lydium querulum, ſeu Phrygium religioſum, ſeu Dorium bellicoſum. Is igitur cum eſſet in tibicinio apprime nobilis; nihil æque ſe laborare & animo angi & mente dicebat, quam quod monumentarii ceraulæ, tibicines dicerentur. Sed ferret æquo animo hanc nominum communionem, ſi mimos ſpectaviſſet. Animadverteret illic pæne ſimili purpura alios præſidere, alios vapulare. Itidem ſi munera noſtra ſpectaret: nam illic quoque videret hominem præſidere, hominem depugnare; togam quoque parari & voto & funeri: item pallio cadavera operiri, & Philoſophos amiciri.

V.

BONO enim ſtudio in theatrum conveniſtis, ut qui ſciatis, non locum authoritatem derogare orationi: ſed cum primis hoc ſpectandum eſſe, quid in theatro deprehendas. Nam ſi mimus eſt, riſeris: ſi funerepus, timueris. Si comœdia eſt, faveris: ſi Philoſophus, didiceris.

VI.

INDI, gens populoſa cultoribus, & finibus maxima, procul a nobis ad Orientem ſiti, prope Oceani refluxus, & Solis exortus primis ſideribus, ultimis terris, ſuper Ægyptios eruditos, & Iudæos ſuperſtitioſos, & Nabathæos mercatores, & fluxos veſtium Arſacidas, & frugum pauperes Ityræos, & odorum divites Arabas. Eorum igitur Indorum non æque miror eboris ſtrues, & piperis meſſes, & cinnami merces, & ferri temperacula, & argenti metalla, & auri fluenta: nec, quod Ganges apud eos unus omnium amnium maximus,

Eois regnator aquis in flumina centum
Diſcurrit, centum valles illi, oraque centum,
Oceanique fretis centeno jungitur amni:

nec, quod iiſdem Indis ibidem ſitis ad naſcentem diem, tamen in corpore color noctis eſt: nec, quod apud illos immenſi dracones cum immanibus elephantis pari periculo in mutuam perniciem concertant. quippe lubrico volumine indepti revinciunt, & illis expedire greſſum nequeuntibus, vel omnino abrumpere tenaciſſimorum ſerpentium ſquameas pedicas, neceſſe ſit ultionem a ruina molis ſuæ petere, ac retentores ſuos toto corpore oblidere. Sunt apud illos & varia colentium genera. Lubentius ego de miraculis hominum, quam Naturæ diſſeruerim. Eſt apud illos genus, quod nihil amplius quam bubulcitare novere: ideoque cognomen illis Bubulcis inditum. Sunt & mutandis mercibus callidi, & obeundis præliis ſtrenui, vel ſagittis eminus, vel enſibus cominus. Eſt præterea genus apud illos præſtabile, Gymnoſophiſtæ vocantur. Hos ego maxime admiror: quod homines ſunt periti, non propagandæ vitis, nec inoculandæ arboris, nec proſcindendi ſoli. non illi norunt arvum colere, vel aurum colare, vel equum domare, vel taurum ſubigere, vel ovem vel capram tondere vel paſcere. Quid igitur eſt? Vnum pro his omnibus norunt. Sapientiam percolunt, tam magiſtri ſenes,

quam

quam diſcipuli minores. Nec quidquam penes illos æque laudo, quam quod torporem animi & otium oderunt. Igitur ubi menſa poſita, priuſquam edulia apponantur, omnes adoleſcentes ex diverſis locis & officiis ad dapem conveniunt, magiſtri perrogant, quod factum a lucis ortu ad illud diei bonum fecerit. Hic alius ſe commemorat inter duos arbitrum delectum, ſanata ſimultate, reconciliata gratia, purgata ſuſpicione, amicos ex infenſis reddidiſſe: inde alius, ſeſe parentibus quidpiam imperantibus, obediſſe: & alius, aliquid meditatione ſua reperiſſe, vel alterius demonſtratione didiciſſe. Denique cæteri commemorant. Qui nihil habet adferre cur prandeat, impranſus ad opus foras extruditur.

VII.

ALEXANDRO illi, longe omnium excellentiſſimo regi, cui ex rebus actis & auctis cognomentum Magno inditum eſt, placuit, næ iſte unus eam gloriam adeptus ſine laude nunquam nominaretur. Nam ſolus a condito ævo, quantum hominum memoria extat, inexſuperabili imperio orbis auctus Fortuna ſua major fuit: ſucceſſuſqúe ejus ampliſſimos & provocavit ut ſtrenuus, & æquiperavit ut meritus, & ſuperavit ut melior. ſoluſque ſine æmulo clarus; adeo ut nemo ejus audeat vel ſperare virtutem, vel optare Fortunam. Ejus igitur Alexandri multa ſublima facinora, & præclara edita fatigaberis admirando, vel belli auſa, vel domi proviſa. quæ omnia aggreſſus eſt meus Clemens, eruditiſſimus & ſuaviſſimus poetarum, pulcerrimo carmine illuſtrare. Sed cumprimis Alexandri illud præclarum: quod imaginem ſuam, quo certior poſteris proderetur, noluit a multis artificibus vulgo contaminari, ſed edixit univerſo orbi ſuo, ne quis effigiem regis temere adſimilaret ære, colore, cælamine, quin ipſe ſolus eam Polycletus ære duceret, ſolus Apelles coloribus delinearet, ſolus Pyrgoteles cælamine excuderet. Præter hos treis, multo nobiliſſimos in ſuis artificiis, ſi quis uſpiam reperiretur alius ſanctiſſimi imagini regis manus admolitus; haud ſecus in eum, quam in ſacrilegum, vindicaturus. Eo igitur omnium metu factum, ſolus Alexander ut ubique imaginum ſummus eſſet: utque omnibus ſtatuis, & tabulis, & toreumatis idem vigor accerrimi bellatoris, idem

ingenium

ingenium maximi herois, eadem forma viridis juventæ, eadem gratia relicinæ frontis cerneretur. Quod utinam pari exemplo Philoſophiæ edictum valeret; ne qui imaginem ejus temere adſimilaret, uti pauci boni artifices; iidem probe eruditi, omnifarium Sapientiæ ſtudium contemplarent: neu rudes, ſordidi, imperiti, pallio tenus Philoſophos imitarentur: & diſciplinam regalem, tam ad bene dicendum quam ad bene vivendum repertam, male dicendo & ſimiliter vivendo contaminarent. Quod utrumque ſcilicet perfacile eſt. Quæ enim facilior res eſt, quam linguæ rabies, & vilitas morum: altera ex aliorum contemptu, altera ex ſui? Nam viliter ſemetipſum colere, ſui contemptus eſt: barbare alios inſectari, audientium contumelia eſt. An non ſummam contumeliam vobis imponit, qui vos arbitratur maledictis optimi cujuſque gaudere? qui vos exiſtimat mala & vitioſa verba non intelligere: aut ſi intelligatis, boni conſulere: Quis e rupiconibus, bajulis, tabernariis tam infans eſt, ut ſi pallium accipere velit, diſertius maledicat?

VIII.

HIC enim plus tibi debet, quam dignitati; quamquam nec hæc illi ſit cum aliis promiſcua. Nam ex innumeris hominibus pauci ſenatores, ex ſenatoribus pauci nobiles genere, & ex his cõſularibus pauci boni, & adhuc ex bonis pauci eruditi. Sed ut loquar de ſolo honore: non licet inſignia ejus veſtitu vel calciatu temere uſurpare.

IX.

SI quis forte in hoc pulcherrimo cœtu, ex illis inviſoribus meis, malignus ſedet; quoniam ut in magna civitate, hoc quoq; genus invenitur, qui meliores obtrectare malint, quam imitari: & quorum ſimilitudinem deſperent, eorumdẽ adfectent ſimultatem: ſcilicet, ut qui ſuo nomine obſcuri ſunt, meo innoteſcant: ſi qui igitur ex illis lividis ſplendidiſſimo huic auditorio velut quædam macula ſe immiſcuit; velim, velim pauliſper ſuos oculos per hunc incredibilem conceſſum circumferat; contemplatuſque frequentiam tantam, quanta ante me in auditorio Philoſophi nunquam viſitata eſt, reputet cum animo ſuo, quantum periculum conſervandæ exiſtimationis hic adeat, qui contemni non conſuevit; cum ſit arduum & oppido difficile vel modicæ paucorum exſpectationi ſatisfacere,

præſer-

præſertim mihi, cui & ante parta exiſtimatio, & veſtra de me benigna præſumptio, nihil quidquam ſinit neglegenter ac de ſummo pectore hiſcere. Quis enim veſtrum unum mihi ſolœciſmum ignoverit? quis vel unam ſyllabam barbare pronuntiatam donaverit? quis incondita & vitioſa verba temere, quaſi delirantibus oborientia, permiſerit blatterare? Quæ tamen aliis facile, & ſane meritiſſimo, ignoſcitis. Meum vero unumquodque dictum acriter examinatis, ſedulo penſiculatis, ad limam & lineam certam redigitis, cum torno & cothurno iterum comparatis. Tantum habet vilitas excuſationis, quantum dignitas difficultatis. Agnoſco igitur difficultatem meam, nec deprecor quin ſic exiſtimetis. Nec tamen vos parva quædam & prava ſimilitudo falſos animi habeat. quoniam quædam (ut ſæpe dixi) palliata mendicabula obambulant. Præco cum proconſule, & ipſe tribunal adſcendit, & ipſe togatus illic videtur; & quidem perdiu ſtat, aut ambulat, aut plerumque contentiſſime clamitat: enimvero ipſe proconſul moderata voce rarenter, & ſedens loquitur, & plerunque de tabella legit. Quippe præconis vox garrula, miniſterium eſt; proconſulis autem tabella, ſententia eſt. quæ ſemel lecta, neque augeri litera una, neque autem minui poteſt: ſed utcumque recitata eſt, ita provinciæ inſtrumento refertur. Patior & ipſe in meis ſtudiis aliquam, pro meo captu, ſimilitudinem. Nam quodcumque ad vos protuli, exceptum illico, & lectum eſt: nec revocare illud, nec autem mutare, nec emendare mihi inde quidquam licet. Quo major religio dicendi habenda eſt. Et quidem non in uno genere ſtudiorum: plura enim mea exſtant in Camœnis, quam Hippiæ in opificiis opera. Quid iſtud ſit, animo attendatis, diligentius & accuratius diſputabo.* Is Hippias e numero Sophiſtarum eſt, artium multitudine prior omnibus, eloquentia nulli ſecundus: ætas illi cum Socrate: patria Elis: genus ignoratur. gloria vero magna, fortuna modica: ſed ingenium nobile, memoria excellens, ſtudia varia, æmuli multi. Venit Hippias iſte quondam certamine Olympio Piſam, non minus cultu viſendus, quam elaboratu mirandus. Omnia ſecum, quæ habebat,

** Hic in libris vulgaribus, II. Floridorum liber incipit. Male.*

nihil

nihil eorum emerat , ſed ſuis ſibi manibus confe-
cerat, & indumenta quibus indutus, & calciamenta
quibus erat inductus, & geſtamina quibus erat con-
ſpicuus. Habebat indutui ad corpus tunicam in-
terulam tenuiſſimo textu , triplici licio , purpura
duplici.ipſe eam ſibi ſolus domi texuerat. Habebat
cinctui balteum : quod genus pictura Babylonica,
miris coloribus variegatum. nec in hac eum opera
quiſquam adjuverat.Habebat amictui pallium can-
didum , quod ſuperne circumjecerat. id quoque
pallium comperitur ipſius laborem fuiſſe. Etiam
pedum tegumenta crepidas ſibimet compegerat ,
& annulum in læva aureum faberrimo ſignaculo :
quem oſtentabat. ipſe ejus annuli & orbiculum
circulaverat , & palam clauſerat , & gemmam in-
ſculpſerat. Nondum ejus omnia commemoravi.
Etenim non pigebit me commemorare , quod il-
lum non puditum eſt oſtentare. qui magno in cœtu
prædicavit, fabricatum ſibimet ampullam quoque
oleariam , quam geſtabat , lenticulari forma , te-
reti ambitu , preſſula rotunditate : juxtaque ho-
neſtam ſtrigileculam , recta faſtigiatione clauſulæ,
flexa tubulatione ligulæ ; ut & ipſa in manu capu-
lo moraretur, & ſudor ex ea rivulo laberetur. Quis
autem non laudabit hominem tam numeroſa arte
multiſcium? totjugi ſcientia magnificum? tot uten-
ſilium peritia Dædalum ? Quin & ipſe Hippiam
laudo. ſed ingenii ejus fœcunditatem malo doctri-
na , quam ſupellectilis multiformi inſtrumento æ-
mulari. fateorque me ſellularias quidem artcis mi-
nus callere : veſtem de textrina emere: baxeas iſtas
de ſutrina præſtinare : enimvero annulum nec ge-
ſtare ; gemmam & aurum juxta ac plumbum & la-
pillos nulli æſtimare: ſtrigilem & ampullam, cæte-
raque balnei utenſilia nundinis mercari. Prorſum
enim non eo inficias , nec radio , nec ſubula , nec
lima, nec torno, nec id genus ferramentis uti noſ-
ſe : ſed pro his præoptare me fateor, uno chartario
calamo me reficere poemata omne genus; apta vir-
gæ, lyræ, ſocco, cothurno : item ſatyras , ac gry-
phos: item hiſtorias varias rerum: nec non oratio-
nes laudatas diſertis , nec non dialogos laudatos
philoſophis , atque hæc & alia ejuſdem modi tam
Græca quam Latina gemino voto, pari ſtudio, ſimi-
li ſtilo. Quæ utinam poſſem equidem non ſigilla-
tim ac diſcretim, ſed cunctim & coacervatim tibi,
Pro-

Proconſul, vir optime, offerre ; ac prædicabili te-
ſtimonio tuo ad omnem noſtram Camœnam frui!
non hercule penuria laudis, quæ mihi dudum inte-
gra & florens per omneis anteceſſores tuos ad te
reſervata eſt ; ſed quoniam nulli me probatiorem
volo , quam quem ipſe ante omneis merito probo.
Enim ſic natura comparatum eſt , ut eum quem
laudes , etiam ames ; porro quem ames , etiam
laudari te ab illo velis. Atque ego me dilectorem
tuum profiteor : nulla tibi privatim, ſed omni pu-
blicitus gratia obſtrictus. Nihil quippe a te impe-
travi , quia nec poſtulavi. Sed philoſophia me do-
cuit non tantum beneficium amare , ſed etiam ma-
leficium ; magiſque judicio impartire , quam com-
modo inſervire : & quod in commune expediat
malle,quam quod mihi. Igitur bonitatis tuæ dili-
gunt plerique fructum , ego ſtudium. Id quod fa-
cere adorſus ſum , dum modo rationem tuam in
provincialium negotiis contemplor, qua effictim
amare te debeant; experti propter benificium , ex-
pertes propter exemplum. Nam & beneficio mul-
tis commodaſti , & exemplo omnibus profuiſti.
Quis enim a te non amet diſcere,quanam modera-
tione obtineri queat tua iſta gratia , vita jucunda,
mitis auſteritas , placida conſtantia . blanduſque
vigor animi? Neminem proconſulum (quod ſciam)
provincia Africa magis reverita eſt, minus verita.
nullo , niſi tuo anno , ad coërcenda peccata plus
pudor quam timor valuit. Nemo te alius pari po-
teſtate ſæpius profuit , rarius terruit. nemo ſimi-
liorem virtute filium adduxit. Igitur nemo Car-
thagini proconſulum diutius fuit. Nam etiam eo
tempore,quo provinciam circumibas,manente no-
bis Honorino , minus ſenſimus abſentiam tuam,
quamquam te magis deſideraremus. Paterna in fi-
lio æquitas, ſenilis in juvene prudentia , conſula-
ris in legato auctoritas. Prorſus omnis virtutes
tuas ita effingit , ac repræſentat ; ut mediusfidius
admirabilior eſſet in juvene , quam in te patre
laus : niſi eum tu talem dediſſes. qua utinam per-
petuo liceret frui ! Quid nobis cum iſtis Procon-
ſulum vicibus ? quid cum annis brevibus, & feſti-
nantibus menſibus ? O celeres bonorum hominum
dies ! O præſidum optimorum citata curricula !
Iam te, Severiane, tota provincia deſideramus. E-
nimvero Honorinum & honos ſuus ad præturam

vocat, & favor Cæſarum ad conſulatum format,
& amor noſter impræſentiarum tenet, & ſpes Car-
thaginis in futurum ſpondet : uno ſolatio freta
exempli tui, quod qui legatus mittitur, proconſul
ad nos cito reverſurus eſt :

X.

Sol qui micantem candido curru atque equis
Flammam citatis fervido ardori explicas :

Itemque luminis ejus Luna decipula, nec non quin-
que cæteræ vagantium poteſtates : Iovis benefica,
Veneris voluptifica, pernix Mercurii, pernitioſa
Saturni, Martis ignita. Sunt & aliæ mediæ Deum
poteſtates, quas licet ſentire, non datur cernere:
ut Amoris, cæterorumque id genus, quorum for-
ma inviſitata, vis cognita. Quæ item in terris, ut-
cumque Providentiæ ratio poſcebat, alibi mon-
tium vertices arduos extulit; alibi camporum ſu-
pinam planitiem coæquavit : item quæ ubique di-
ſtinxit amnium fluores, pratorum virores. item de-
dit volatus avibus, volutus ſerpentibus, curſus fe-
ris, greſſus hominibus.

XI.

PARITER enim, ut qui hærediolum ſteri-
le, & agrum ſcruposum, meras rupinas & ſen-
ticeta miſeri colunt : quoniam nullus in teſquis
ſuis fructus eſt, nec ullam illic aliam frugem vi-
dent; ſed

Infelix lolium & ſteriles dominantur arenæ :

ſuis frugibus indigent, aliena furatum eunt, & vi-
cinorum flores decerpunt; ſcilicet ut eos flores
carduis ſuis miſceant: ad eumdem modum, quiſque
virtutis ſterilis eſt.

XII.

PSITTACVS Indiæ avis eſt. inſtar illi
minimo minus quam columbarum; ſed nec
color ei ut columbarum. non enim lacteus ille, vel
lividus, vel utrimque ſubluteus, aut ſparſus eſt:
ſed color pſittaco viridis, & intimis plumulis, &
extimis palmulis; niſi quod ſola cervice diſtingui-
tur. Enimvero cervicula ejus circulo mineo, vel-
ut aurea torqui, pari fulgoris circumactu cingitur
& coronatur. Roſtri prima duritia. cum in petram
quampiam concitus altiſſimo volatu præcipitat,
roſtro ſe, velut anchora, excipit. Sed & capitis ea-
dem duritia, quæ roſtri. cum ſermonem noſtrum
cogitur æmulari, ferrea clavicula caput tunditur,

Imperium magiſtri ut perſentiſcat. hæc ferula di-
ſcenti eſt. Diſcit autem ſtatim pullus uſque ad
duos ætatis ſuæ annos; dum facile os uti confor-
metur, dum tenera lingua uti convibretur. Senex
autem captus, & indocilis eſt & obliviosus. Ve-
rum ad diſciplinam humani ſermonis facilior eſt
pſittacus, glande qui veſcitur; & cujus in pedibus,
ut hominis, quini digituli numerantur. Non enim
omnibus pſittacis id inſigne. Sed illud omnibus
proprium, quo eis lingua latior quam cæteris avi-
bus, eo facilius verba hominum articulantur, pa-
tentiore plectro & palato. Id vero quod didicit,
ita ſimiliter nobis canit, vel potius eloquitur; ut
vocem ſi audias, hominem putes : nam quidem ſi
videas; idem conari, non eloqui. Verum enimvero
& corvus & pſittacus nihil aliud, quam quod di-
dicerunt, pronuntiant. Si convicia docueris; con-
viciabitur, diebus ac noctibus perſtrepens maledi-
ctis. hoc illi carmen eſt, hanc putat cantionem.
Vbi omnia quæ didicit maledicta percenſuit, de-
nuo repetit eamdem cantilenam. Si carere convicio
velis; lingua excidenda eſt, aut quamprimum in
ſylvas ſuas remittendus.

XIII.

NON enim mihi Philoſophia id genus oratio-
nis largita eſt, ut Natura quibuſdam avibus
brevem & temporarium cantum commodavit; hi-
rundinibus matutinum, cicadis meridianum, no-
ctuis ſerum, ululis veſpertinum, bubonibus noctur-
num, gallis antelucanum. Quippe hæc animalia in-
ter ſe, vario tempore & vario modo, occinunt &
occipiunt carmine : ſcilicet galli expergifico, bu-
bones gemulo, ululæ querulo, noctuæ intorto, ci-
cadæ obſtrepero, hirundines perarguto. Sed enim
Philoſophi ratio & oratio tempore jugis eſt, &
auditu venerabilis, & intellectu utilis, & modo
omnicana.

XIIII.

CRATES ille, Diogenis ſectator, qui ut Lar
familiaris apud homines ætatis ſuæ Athenis
cultus eſt, nulla domus ei umquam clauſa erat:
nec erat patrisfamilias tam abſconditum ſecre-
tum, quin eo tempeſtive Crates interveniret, li-
tium omnium & jurgiorum inter propinquos di-
ſceptator atque arbiter. Quod Herculem olim
Poetæ memorant monſtra illa immania hominum

ac ferarum virtute ſubegiſſe, orbemque terræ pur-
gaſſe: ſimiliter adverſum Iracundiam & Invidiam,
Avaritiam, atque Libidinem, cæteraque animi hu-
mani monſtra & flagitia, Philoſophus iſte Hercules
fuit. Eas omneis peſtes mentibus exegit, familias
purgavit, malitiam perdomuit: ſeminudus & ipſe,
& clava inſignis: etiam Thebis oriundus. unde
Herculem fuiſſe memoria extat. Igitur priuſquam
plane Crates factus, inter proceres Thebanos nu-
meratus eſt: lectum genus, frequens famulitium,
domus amplo ornata veſtibulo: ipſe bene veſtitus,
bene prædiatus. Poſt ubi intellexit nullum ſibi in
re familiari præſidium legatum, quo fretus æta-
tem agat. omnia fluxa infirmaque eſſe: quidquid
ſub cælo divitiarum eſt, eas omneis ad bene vi-
vendum non quidquam eſſe. Hæc atque hoc ge-
nus alia partim cum audiret a Diogene Crates,
alias ſibimet ipſe ſuggereret; denique in forum
exilit, rem familiarem abjicit, velut onus ſterco-
ris, magis labori quam uſui. Dein cœtu facto,
maximum exclamat: Crates, inquit, Cratem ma-
numittit. Exinde non modo ſolus, verum nudus
& liber omnium, quoad vixit, beate vixit. Adeo-
que is cupiebatur; ut virgo nobilis, ſpretis junio-
ribus ac ditoribus procis, ultro eum ſibi optave-
rit. Cumque interſcapilium Crates retexiſſet, quod
erat aucto gibbere, peramque cum baculo & pal-
lium humi poſuiſſet, eamque ſupellectilem ſibi eſ-
ſe puellæ profiteretur, eamque formam quam vi-
derat: proinde ſedulo conſuleret, ne poſt querela
eam caperet: enimvero Hipparche conditionem ac-
cipit. Iamdudum ſibi proviſum ſatis, & ſatis con-
ſultum reſpondit: neque ditiorem maritum, neque
formoſiorem uſpiam gentium poſſe invenire. pro-
inde duceret, quo liberet. Ducit Cynicus in porti-
cum. ibidem, in loco celebri, coram luce clariſſi-
ma accubuit: coramque virginem imminuiſſet,
paratam pari conſtantia; ni Zeno procinctu pallia-
ſtri, a circumſtantis coronæ obtutu magiſtrum in
ſecreto defendiſſet.

XV.

SAMOS Icario in mari modica inſula eſt,
exadverſum Miletos, ad Occidentem ejus ſita,
nec ab ea multo pelagi diſpeſcitur. Vtrumvis cle-
menter navigantem dies alter in portu ſiſtit. A-
ger frumento piger, aratro irritus, fœcundior oli-

veto, nec vinitori nec olivitori ſcalpitur. Ruratio
omnis in ſarculo, & ſurculo: quorum proventu
magis fructuoſa inſula eſt, quam frugifera. Cæte-
rum & incolis frequens, & hoſpitibus celebrata.
Oppidum habet nequaquam pro gloria: ſed quod
fuiſſe amplum, ſemiruta mœnium multifariam in-
dicant. Enimvero fanum Iunonis antiquitus fa-
migeratum. id fanum ſecundo litore, ſi recte re-
cordor, viam viginti haud amplius ſtadiis oppido
abeſt. Ibi donarium Deæ perquam opulentum: plu-
rima auri & argenti ratio in lancibus, ſpeculis,
poculis, & hujuſcemodi utenſilibus. Magna etiam
vis æris, vario effigiatu, veterrimo & ſpectabili
opere. Vel vide ante aram Bathylli ſtatuam, a Po-
lycrate tyranno dicatam: qua nihil videor effectius
cognoviſſe. quidam Pythagoræ eam falſo exiſti-
mant. Adoleſcens eſt viſenda pulchritudine, crini-
bus fronte parili ſeperatu per malas revulſis. pone
aurem coma prolixior interlucentem cervicem
ſcapularum finibus obumbrat. Cervix ſucci plena;
malæ uberes; genæ teretes; ac modico mento jacu-
latur eique prorſus citharœdicus ſtatus Deam con-
ſpiciens, canenti ſimilis, tunicam picturis variega-
tam deorſus ad pedes dejectus ipſos, Græcanico
cingulo, chlamyda velat utrumque brachium ad-
uſque articulos palmarum. Cætera decoris hiſtrici
dependent. Cithara baltheo cælato apta, ſtrictim
ſuſtinetur. manus ejus teneræ, procerulæ, læva
diſtantibus digitis nervos molitur; dextera pſal-
lentis geſtu pulſabulum citharæ admovet, ceu
parata percutere. Cum vox in cantico interquie-
vit; interim canticum videtur ore tereti ſemihian-
tibus in conatu labellis eliquare. Verum hæc qui-
dem ſtatua eſto cujuſpiam puberum, quem Poly-
crati tyranno dilectum Anacreon Tejus amicitiæ
gratia cantillat. Cæterum multum abeſt Pytha-
goræ Philoſophi ſtatuam eſſe. & natu Samius, &
pulchritudine apprime inſignis, & pſallendi Muſi-
cæque omnis multo doctiſſimus, ac ferme id ævi
quo Polycrates Samum potiebatur. Sed haudqua-
quam Philoſophus tyranno dilectus eſt. Quippe eo
commodum dominari orſo, profugit ex inſula
clanculo Pythagoras, patre Mneſarcho nuper a-
miſſo: quem comperio inter ſellularios artifices,
gemmis faberrime ſcalpendis, laudem magis quam
opem quæſiſſe. Sunt qui Pythagoram ajant eo tem-

poris inter captivos Cambyſæ regis, Ægyptum
cum adveheretur, ductores habuiſſe Perſarum Ma-
gos; ac præcipue Zoroaſtrem, omnis divini arcani
antiſtitem: poſteaque eum a quodam Gillo Croto-
nienſium principe reciperatum. Verum enimvero
celebrior fama obtinet, ſponte eum petiſſe Ægy-
ptias diſciplinas, atque ibi a ſacerdotibus, cerimo-
niarum incredendas potentias, numerorum admi-
randas vices, Geometriæ ſolertiſſimas formulas
didiciſſe: ſed nec his artibus animi expletum, mox
Chaldæos, atque inde Brachmanas [hi ſapientes
viri ſunt, Indiæ gens eſt] eorum ergo Brachma-
num Gymnoſophiſtas adiſſe. Chaldæi ſideralem
ſcientiam, luminum vagantium ſtatos ambitus,
utrorumque varios effectus in genituris hominum
oſtendere: necnon medendi remedia mortalibus,
latis pecuniis, terra cæloque & mari conquiſita.
Brachmanæ autem pleraque Philoſophiæ ejus con-
tulerunt; quæ mentium documenta, quæ corporum
exercitamenta, quot partes animi, quot vices vi-
tæ; quæ Diis Manibus pro merito ſuo cuique tor-
menta, vel præmia. Quinetiam Pherecydes Syro
ex inſula oriundus, qui primus, verſuum nexu re-
pudiato, conſcribere auſus eſt paſſis verſibus, ſo-
luto loquutu, libera oratione: eum quoque Pytha-
goras magiſtrum coluit, & infandi morbi putredi-
ne in ſerpentium ſcabiem ſolutum, religioſe hu-
mavit. Fertur & penes Anaximandrum Mileſium
naturabilia commentatus: necnon & Cretenſem
Epimenidem, inclutum fatiloquum & poetam,
diſciplinæ gratia ſectatus: itemque Leodamantem,
Creophyli diſcipulum. qui Creophylus memoratur
poetæ Homeri hoſpes & æmulator canendi fuiſ-
ſe. Tot ille doctoribus eruditus, tot tamque mul-
tijugis ſomitibus diſciplinarum toto orbe hauſtis,
vir præſertim ingenio ingenti. ac profecto ſupra
captum hominis animi anguſtior, primus Philoſo-
phiæ nuncupator & conditor, nihil prius diſcipu-
los ſuos docuit quam tacere: primaque apud eum
meditatio, ſapienti futuro, linguam omnem coer-
cere: verbaque, quæ volantia Poetæ appellant; ea
verba, detractis pinnis, intra murum candentium
* dentium premere. Prorſus, inquam, hoc erat pri-
mum Sapientiæ rudimentum; meditari condiſcere,
loquitari dediſcere. Non in totum ævum tamen
vocem deſueſcebant: nec omnes pari tempore elin-
gues

gues magiſtrum ſectabantur: ſed gravioribus viris
brevi ſpatio ſatis videbatur taciturnitas modifica-
ta. Loquaciores enimvero ferme in quinquennium
velut in exilium vocis puniebantur. Porro noſter
Plato nihil ab hac ſecta vel paululum devius, Py-
thagoriſſat. In plurimis æque & ipſe in nomen
ejus a magiſtris meis adoptatus, utrumque medi-
tationibus Academicis didici: & cum dicto eſt
opus, impigre dicere; & cum tacito opus eſt, li-
benter tacere. Qua moderatione videor ab omni-
bus tuis anteceſſoribus haud minus opportuni ſi-
lentii laudem, quam tempeſtivæ vocis teſtimo-
nium conſecutus.

XVI.

* PRIVSQVAM vobis occipiam, principes Africæ viri, gratias agere, ob ſta-

** Hic in libris vulgaribus III. Floridorum liber incipit. Male.*

tuam, quam mihi præſenti honeſte poſtulaſtis, &
abſenti benigne decreviſtis; prius volo cauſam vo-
bis allegare, cur aliquammultos dies a conſpectu
auditorii abfuerim, contulerimque me ad Perſia-
nas aquas: gratiſſima prorſus & ſanis natabula,
& ægris medicabula. Quippe ita inſtitui omne vi-
tæ meæ tempus vobis probare, quibus me in per-
petuum firmiter dedicavi: nihil tantum, nihil tan-
tulum faciam, quin ejus vos & gnaros & judices
habeam. Quid igitur derepėtino ab hoc ſplendidiſ-
ſimo conſpectu veſtro diſtulerim, exemplum ejus
rei paulo ſecus ſimillimum memorabo, de Phile-
mone Comico. De ingenio ejus qui ſatis noſtis, de
interitu paucis cognoſcite. An etiam de ingenio
pauca vultis? Poeta fuit hic Philemon, mediæ
Comœdiæ ſcriptor. fabulas cum Menandro in ſce-
na dictavit, certavitque cum eo: fortaſſe impar,
certe æmulus. Nam quod eum etiam vicit ſæpe-
numero, pudet dicere. Reperias tamen apud ipſum
multos ſales, argumenta lepide inflexa, agnatos
lucide explicatos, perſonas rebus competentes,
ſententias vitæ congruentes: joca non infra ſoc-
cum, ſeria non uſque ad cothurnum. Raræ apud
illum corruptelæ: & uti errores conceſſi amores.
Nec eo minus & leno perjurus, & amator fervi-
dus, & ſervulus callidus, & amica illudens, & uxor
inhibens, & mater indulgens, & patruus objurga-
tor, & ſodalis opitulator, & miles præliator: ſed

& paraſiti edaces, & parentes tenaces, & meretri-
ces procaces. Hiſce laudibus diu in arte comœdi-
ca nobilis, forte recitabat partem fabulæ, quam
recens fecerat: cumque jam in tertio actu, quod
genus in comœdia fieri amat, jucundiores affectus
moveret; imber repentino coortus, ita ut mihi a-
pud vos venit uſus nuperrime, differri auditorii
cœtum & auditionis cœptum coegit: reliquum au-
tem variis poſtulantibus, ſine intermiſſione dein-
cipiti die perrecturum. Poſtridie igitur maxumo
ſtudio ingens hominum frequentia convenere. ſeſe
quiſque exadverſum quam proxime collocat. Se-
rus adveniens amicis adnuit, locum ſeſſui impar-
tiunt. extimus quiſque excuneati queruntur. far-
to toto theatro, ingens ſtipatio. occipiunt inter
ſe queri. Qui non adfuerant, percunctari ante dicta:
qui adfuerant, recordari audita: cunctiſque jam
prioribus gnaris, ſequentia exſpectare. Interim
dies ire, neque Philemon ad condictum venire.
quidam tarditatem poetæ murmurari, plures defen-
dere. Sed ubi diutius æquo ſedetur, nec Philemon
uſpiam comparet; miſſi ex promptioribus qui ac-
cirent. atque eum in ſuo ſibi lectulo mortuum of-
fendunt. Commodum ille anima edita obrigue-
rat; jacebatque incumbens toro, ſimilis cogitanti.
adhuc manus volumini implexa, adhuc os recto
libro impreſſum. ſed enim jam animæ vacuus, libri
oblitus, & auditorii ſecurus. Stetere pauliſper qui
introierant, perculſi tam inopinatæ rei, tam for-
moſæ mortis miraculo. Deinde regreſſi ad popu-
lum, renuntiavere, Philemonem poetam, qui exſpe-
ctaretur, quo in theatro fictum argumentum fini-
ret, jam domi veram fabulam conſummaſſe. Enim-
vero jam dixiſſe rebus humanis, VALERE
ET PLAVDERE: ſuis vero familiaribus,
dolere & plangere. Heſternum illi imbrem lachry-
mas auſpicaſſe: comœdiam ejus prius ad funebrem
facem quam ad nuptialem veniſſe. Proin, quoniam
poeta optimus perſonam vitæ depoſuerit, recta de
auditorio ejus exequias eundum: legenda ejus eſſe
nunc oſſa, mox carmina. Hæc ego ita facta, ut
commemoravi, olim didiceram. Sed haud ea ſine
meo periculo recordatus. Nam ut meminiſtis pro-
fecto, cum impedita eſſet imbri recitatio, in pro-
pinquum diem, vobis volentibus, protuli: & qui-
dem Philemonis exemplo. pæniſſime quippe eo-
dem

dem die in palæſtra adeo vehementer talum in-
verti, ut minimum abfuerim, quin articulum etiam
a crure defregerim: tamen articulus loco conceſ-
ſit, exque eo luxu adhuc fluxus eſt etiam, dum
eum ingenti plaga reconcilio. jamjam, ſudoro af-
fatim corpore, diutine obrigui. Inde acerbus do-
lor inteſtinorum coortus, modico ante ſedatus eſt,
quam me denique violentus exanimaret: & Phile-
monis ritu compelleret ante letum abire, quam
lectum; potius implere Fata, quam fanda; con-
ſummare potius animam, quam hiſtoriam. Cum
primum igitur apud Perſianas aquas, leni temperie,
nec minus utique blando fomento greſſum reci-
peravi; nondum quidem ad innitendum idonee,
ſed quantum ad vos feſtinanti ſatis videbatur, ve-
niebam redditum quod pepigeram: cum interim
vos mihi beneficio veſtro non tantum claudicatem
dempſiſtis, verum etiam pernicitatem addidiſtis. An
non properandum mihi erat, ut pro eo honore vo-
bis multas gratias dicerem, pro quo nullas preces
dixeram? Non quin magnitudo Carthaginis merea-
tur etiam precem a Philoſopho pro honore; ſed ut
integrum & intemeratum veſtrum eſſet benefi-
cium, ſi nihil ex gratia ejus petitio mea defregiſ-
ſet: [id eſt, ut uſquequaque eſſet gratuitum.] Ne-
que enim aut levi mercede emit, qui precatur, aut
parum pretium accipit, qui rogatur. adeo ut omnia
utenſilia emere potius velis, quam rogare. Id ego
arbitror præcipue in honore obſervandum. quem
qui laborioſe exoraverit, ſibi debet unam gratiam
quod impetrarit. qui vero ſine moleſtia ambitus ad-
eptus eſt, duplam gratiam præbentibus debet: &
quod non petierit, & quod acceperit. Duplam er-
go gratiam vobis debeo; immo enimvero multiju-
gam. quam ubique equidem & ſemper prædicabo.
Sed nunc impræſentiarum libro iſto ad hunc hono-
rem mihi conſcripto, ita ut ſoleo, publice prote-
ſtabor. Certa eſt enim ratio qua debeat Philoſo-
phus, ob decretam ſibi publice ſtatuam gratias age-
re. a qua paululum demutabit liber, quem Strabo-
nis Æmiliani excellentiſſimus honor flagitat.
quem librum ſperabo me commode poſſe conſcri-
bere, ſi itis eum hodie nobiſcum probare. Eſt enim
in ſtudiis tantus, ut prænobilior ſit proprio inge-
nio, quam patrio conſulatu. Quibuſnam verbis ti-
bi, Æmiliane Strabo, vir omnium, qui unquam

[Numantiæ] fuerunt, aut ſunt, aut etiam erunt,
inter optimos clariſſime, & inter clariſſimos opti-
me, inter utroſque doctiſſime; quibus tandem ver-
bis, pro hoc tuo erga me animo, gratias habiturus
ſum, commemoratu meo? Qua dignatione tam ho-
norificam benignitatem tuam celebrem, qua re-
muneratione dicendi gloriam tui facti æquiperem,
haudum hercle reperio. Sed quæram ſedulo & con-
nitar,

Dum memor ipſe mei, dum ſpiritus hos reget artus.
Nam nunc impræſentiarum, (neque etiam diffite-
bor,) lætitia facundiæ obſtrepit: & cogitatio vo-
luptate impeditur, ac mens occupata delectatione
mavult impræſentiarum gaudere quam prædicare.
Quid faciam? Cupio gratus videri: ſed præ gaudio
nondum mihi vacat gratias agere. Nemo me, nemo
ex illis triſtioribus velit in iſto vituperare, quod
honorem meum non minus mereor, quam intelle-
go: quod clariſſimi & eruditiſſimi viri tanto ho-
nore exulto. quippe teſtimonium mihi perhibuit
in curia Carthaginienſium non minus ſplendidiſ-
ſima quam benigniſſima vir conſularis: cui etiam
notum eſſe tantummodo ſummus honor eſt. Is et-
jam laudator mihi apud principes Africæ viros
quodammodo adſtitit. Nam, ut comperior, nudiuſ-
tertius libello miſſo, per quem poſtulabat locum
celebrem ſtatuæ meæ, cumprimis commemoravit
inter nos jura amicitiæ a commilitio ſtudiorum
eiſdem magiſtris inchoata honeſte: nunc poſtea
vota omnia mea ſecundum dignitatis ſuæ gradus
recognovit. Iam illud primum beneficium, quod
condiſcipulum ſe meminit. Ecce & hoc alterum
beneficium, quod tantus diligi ſe ex pari prædi-
cat. Quinetiam commemoravit, & alibi gentium
& civitatum honores mihi ſtatuarum & alios de-
cretos. Quid addi poteſt ad hoc præconium viri
conſularis? Immo etiam docuit argumento ſuſce-
pti ſacerdotii, ſummum mihi honorem Carthagi-
nis adeſſe. Iam hoc præcipuum beneficium ac longe
ante cætera excellens, quod me vobis locupletiſ-
ſimus teſtis ſuo etiam ſuffragio commendat. Ad
ſummam pollicitus eſt, ſe mihi Carthagini de ſuo
ſtatuam poſiturum; vir cui omnes provinciæ qua-
drijuges & ſejuges currus ubique gentium ponere
gratulantur. Quid ergo ſupereſt ad honoris mei
tribunal & culmen, ad laudis meæ cumulum? Im-
mo

mo enimvero quid ſupereſt? Æmilianus Strabo vir
conſularis, brevi votis omnium futurus procon-
ſul, ſententiam de honoribus meis in curia Car-
thaginienſium dixit. omnes ejus auctoritatem ſe-
cuti ſunt. Nonne videtur hoc vobis ſenatuſconſul-
tum eſſe? Quid? quod & Carthaginienſes omnes,
qui in illa ſanctiſſima curia aderant, tam libenter
decreverunt locum ſtatuæ, ut ſcires idcirco alte-
ram ſtatuam, quantum ſpero, in ſequentem curiam
protuliſſe, ut ſalva veneratione, ſalva reverentia
conſularis ſui, viderentur factum ejus non æmula-
ti, ſed ſecuti: id eſt, ut integro die beneficium ad
me publicum perveniret. Cæterum meminerant
optimi magiſtratus & benivolentiſſimi principes,
mandatum ſibi a vobis quod volebant. Id ego ne-
ſcirem? haud prædicarem? ingratus eſſem. Quin
etiam univerſo ordini veſtro pro ampliſſimis erga
me meritis, quantas maxumas poſſum gratias ago
atque habeo: qui me in illa curia honeſtiſſimis ac-
clamationibus decoravere, in qua curia vel nomi-
nari tantummodo ſummus honor eſt. Igitur quod
difficile factu erat, quodque revera arduum nobis
exiſtimabatur, gratum eſſe populo, placere ordini,
probari magiſtratibus & principibus: id (præfi-
ſcine dixerim) jam quodammodo mihi obtigit.
Quid igitur ſupereſt ad ſtatuæ meæ honorem, niſi
æris pretium, artificis miniſterium? quæ mihi ne
in mediocribus quidem civitatibus umquam de-
fuere; ne ut Carthagini deſint, ubi ſplendidiſſimus
ordo etiam de rebus majoribus judicare potius ſo-
let, quam computare. Sed de hoc tũ ego perfectius,
cum vos effectius. Quin etiam tibi, nobilitas ſena-
torum, claritudo civium, dignitas amicorum, mox
ad dedicationem ſtatuæ meæ, libro etiam con-
ſcripto, plenius gratias, canaciuſque libro manda-
bo, uti per omneis provincias eat; totoque abhinc
orbe, totoque abhinc tempore, laudes benefa-
cti tui ubique gentium ſemper annorum repræ-
ſentet.

XVII.

VIDERINT, quibus mos eſt oggerere ſe
otioſis præſidibus; ut impatientia linguæ
commendationem ingenii quærant, & adfectatata
amicitiæ veſtræ ſpecie glorientur. Vtrumque enim
a me, Scipio Orfite, longe abeſt. Nam & quantu-
lumcunque ingenium meum, jampridem pro captu
ſuo

ſuo hominibus notius eſt, quam ut indigeat novæ
commendationis. Et gratiam tuam tuorumque ſi-
milium malo, quam jacto: magiſque ſum tantæ
amicitiæ cupitor, quam gloriator. quoniam cupere
nemo niſi vere putet, poteſt: poteſt autem quivis
falſo gloriari. Adhoc ita ſemper ab ineunte ævo
bonas artes ſedulo colui; eamque exiſtimationem
morum ac ſtudiorum cum in provincia veſtra tum
etiam Romæ penes amicos tuos quæſiſſe me tute
ipſe locupletiſſimus teſtis es. ut non minus vobis
amicitia mea capeſſenda ſit, quam mihi veſtra in-
concupiſcenda. Quippe non prompte veniam im-
partire rarenter adeundi, aſſiduitatem ejus requi-
rentis eſt; ſummumque argumentum amoris, fre-
quentibus delectari, ceſſantibus obiraſci, perſeve-
rantem celebrare, deſinentem deſiderare. quoniam
neceſſe eſt ejuſdem eſſe, cujus angat abſentia. Cæ-
terum vox cohibita ſilentio perpeti, non magis
uſui fuerit, quam nares gravedine oppletæ, aures
ſpiritu obſeratæ, oculi albugine obducti. Quid ſi
manus manicis reſtringantur? quid ſi pedes pedi-
cis coartentur? jam rector noſtri animus aut ſomno
ſolvatur, aut vino mergatur, aut morbo ſepeliatur?
Profecto ut gladius uſu ſplendeſcit, ſitu rubiginat:
ita vox in vagina ſilentii condita, diutino torpore
hebetatur. Deſuetudo omnibus pigritiam, pigritia
veternum parit. Tragœdi adeo ni cotidie procla-
ment, claritudo arteriæ obſoleſcit. igitur identi-
dem boando purgant ravim. Cæterum ipſius vocis
hominis exercendi caſſus labor ſupervacaneo ſtu-
dio plurifariam ſuperatur. Siquidem vox hominis
& tuba rudore torvior, & lyra concentu variatior,
& tibia queſtu delectabilior, & fiſtula ſuſurru ju-
cundior, & buccina ſignificatu longinquior. Mitto
dicere multorum animalium immeditatos ſono-
res, diſtinctis proprietatibus admirandos: ut eſt
taurorum gravis mugitus, luporum acutus ulula-
tus, elephantorum triſtis barritus, equorum hilaris
hinnitus: nec non avium inſtigati clangores: nec
non leonum indignati fremores: cæteræque id ge-
nus voces animalium truces ac liquidæ, quas in-
feſta rabies vel propitia voluntas ciant. Pro qui-
bus homini vox divinitus data, anguſtior quidem;
ſed majorem habet utilitatem mentibus, quam au-
ribus delectationem. Quo magis celebrari debet
frequentius uſurpata, & quidem non niſi audito-
rio,

rio, tanto viro præſidente, in hac excellenti cele-
britate multorum eruditorum, multorum benigno-
rum. Equidem etſi fidibus apprime callerem, non
niſi confertos homines conſectarer. In ſolitudine
cantillavit,

Orpheus in ſilvis, inter delphinas Arion.

Quippe, ſi fides fabulis, Orpheus exilio deſolatus,
Arion navigio præcipitatus. Ille immanium beſtia-
rum delinitor; hic miſericordium beluarum oble-
ctator. ambo miſerrimi cantores; quia non ſponte
ad laudem, ſed neceſſario ad ſalutem nitebantur.
Eos ego impenſius admirarer, ſi hominibus potius
quam beſtiis placuiſſent. Avibus hæc ſecretaria u-
tique magis congruerint merulis, & luſciniis, &
oloribus. Et merulæ in remotis teſquis fringul-
tiunt; luſciniæ in ſolitudine Africana canticum
adoleſcentiæ garriunt; olores apud avios fluvios
carmen ſenectæ meditantur. Enimvero qui pueris,
adoleſcentibus & ſenibus utile carmen promptu-
rus eſt, is in mediis millibus hominum canat: ita
ut hoc meum de virtutibus Orfiti carmen eſt: ſe-
rum quidem fortaſſean, ſed ſerium; nec minus gra-
tum, quam utile Carthaginienſium pueris, juveni-
bus & ſenibus. quos indulgentia ſua præcipuus
omnium proconſul ſublevavit: temperatoque deſi-
derio & moderato remedio dedit pueris ſaturita-
tem, juvenibus hilaritatem, ſenibus ſecuritatem.
Metuo quidem, Scipio, quoniam laudes tuas atti-
gi, ne me impræſentiarum refrenet vel tua gene-
roſa modeſtia, vel mea ingenua verecundia. Sed
nequeo quin ex plurimis quæ in te meritiſſimo ad-
miramur, ex his plurimis quin vel pauciſſima at-
tingam. Vos ea mecum, cives ab eo ſervati, reco-
gnoſcite.

XVIII.

TANTA multitudo ad audiendum conveni-
ſtis, ut potius gratulari Catthagini debeam,
quod tam multos eruditionis amicos habet: quam
excuſare, quod Philoſophus non recuſaverim diſ-
ſertare. Nam & pro amplitudine civitatis frequen-
tia collecta, & pro magnitudine frequentiæ locus
delectus eſt. Præterea in auditorio hoc genus ſpe-
ctari debet, non pavimenti marmoratio, nec pro-
ſcenii contabulatio, nec ſcenæ columnatio: ſed
nec culminum eminentia, nec lacunarium reful-
gentia, nec ſedilium circumferentia: nec quod hic
alias

alias mimus hallucinatur; comœdus ſermocinatur;
tragœdus vociferatur; funerepus periclitatur; præ-
ſtigiator furatur; hiſtrio geſticulatur: cæterique
omnes ludiones oſtentant populo quod cujuſque
artis eſt. ſed iſtis omnibus ſuperſeſſis, nihil amplius
ſpectari debet, quam convenientium ratio, & di-
centis oratio. Quapropter, ut poetæ ſolent, hic ibi-
dem varias civitates ſubſtituere; ut ille Tragicus,
qui in theatro dici facit:

Liber, qui auguſta hæc loca Cytharonis colis.

item ille Comicus, qui

Quamparvam partem poſtulat Plautus loci
De veſtris magnis atque amœnis mœnibus,
Athenas quis ſine architectis conferat.

Non ſecus & mihi liceat nullam longinquam &
tranſmarinam civitatem hic, ſedenim ipſius Car-
thaginis vel curiam vel bibliothecam ſubſtituere.
Igitur proinde habetote, ſi curia digna protulero;
ut ſi in ipſa curia me audiatis: ſi erudita fuerint;
ut ſi in bibliotheca legantur. Quod utinam mihi
pro amplitudine auditorii prolixa oratio ſuppete-
ret, ac non hic maxime clauderet, ubi me facundiſ-
ſimum cuperem! Sed verum verbum eſt profecto,
quod ajunt: Nihil quidquam homini tam proſpe-
rum divinitus datum, quin ei tamen admixtum ſit
aliquid difficultatis; ut etiam in ampliſſima qua-
que lætitia ſubſit quæpiam vel parva querimonia,
conjugatione quadam mellis & fellis. Vbi uber,
ibi tuber. Id ego cum alias tum etiamnunc impræ-
ſentiarum uſu experior. Nam quanto videor plura
apud vos habere ad commendationem ſuffragia;
tanto ſum ad dicendum nimia reverentia veſtri
cunctatior. Et qui penes extrarios ſæpenumero
promptiſſime diſceptavi, idem nunc penes meos
hæſito: ac mirum dictu, ipſis illecebris deterreor,
& ſtimulis refrenor, & incitamentis cohibeor. An
non multa mihi apud vos adhortamina ſuppetunt:
quo ſum vobis nec Lare alienus, nec pueritia invi-
ſitatus, nec magiſtris peregrinus, nec ſecta incogni-
tus, nec voce inauditus, nec libris inlectus impro-
batuſve? Ita mihi & patria in concilio Africæ e-
nimvero & pueritia apud vos, & magiſtri vos. Et
ſecta, licet Athenis Atticis confirmata, tamen hic
inchoata eſt: & vox mea utraque lingua jam ve-
ſtris auribus ante proximum ſexennium probe co-
gnita, Quin & libri mei non alia ubique laude ca-
rius

ius cenſentur, quam quod judicio veſtro compro-
bantur. Hæc tanta ac totjuga invitamenta com-
munia non minus vos ad audiendum prolectant,
quam me ad dicendum retardant: faciliuſque lau-
des veſtras alibi gentium, quam apud vos prædica-
rim: ita apud vos cuique modeſtia obnoxia eſt; a-
pud extrarios autem veritas libera. Semper adeo,
& ubique vos quippe ut parentes ac primos ma-
giſtros meos celebro, mercedemque vobis rependo:
non illam quam Protagoras ſophiſta pepigit, nec
accepit; ſed quam Thales ſapiens nec pepigit, & ac-
cepit. Video quid poſtuletis: utramque narrabo.
Protagoras quidam ſophiſta fuit longe multiſcius,
& cumprimis Rhetoricæ repertis perfacundus: De-
mocriti phyſici civis æquævus. inde ei ſuppeditata
doctrina eſt. Eum Protagoram ajunt cum ſuo ſibi
diſcipulo Euathlo mercedem nimis uberem con-
ditione temeraria pepigiſſe: ut ſibi tum demum
id argenti daret, ſi primo tirocinio agendi penes
judices viciſſet. Igitur Euathlus poſtquam cuncta
illa exorabula judicantium, & decipula adverſan-
tium, & artificia dicentium, verſutus alioquin &
ingeniatus ad aſtutiam, facile perdidicit; contentus
ſcire quod concupierat, cœpit nolle quod pepige-
rat: ſed callide nectendis moris fruſtrari magiſtrum,
diuruleque nec afferere velle, nec reddere; uſque
dum Protagoras eum ad judices provocatum, expo-
ſitaque conditione qua docendum receperat, an-
ceps argumentum ambifariam propoſuit. Nam, Si-
ve ego vicero, inquit, ſolvere mercedem debebis,
ut condemnatus: ſeu tu viceris, nihilominus redde-
re debebis, ut pactus. quippe qui hanc primam cau-
ſam penes judices viceris. Ita ſi vincis, in condi-
tionem incidiſti: ſi vinceris, in damnationem. Quid
quæris? Ratio concluſa judicibus acriter & invin-
cibiliter videbatur. Enimvero Euathlus, utpote
tanti veteratoris perfectiſſimus diſcipulus, biceps
illud argumentum retorſit. Nam ſi ita eſt, inquit,
neutro modo, quod petis, debeo: Aut enim vinco,
& judicio dimittor: aut vincor, & pacto abſolvor.
ex quo non debeo mercedem, ſi hanc primam cau-
ſam fuero penes judices victus. Ita me omni modo
liberat, ſi vinco, conditio; ſi vincor, ſententia.
Nonne vobis videntur hæc ſophiſmatum argumen-
ta obverſa invicem vice ſpinarum, quas ventus
convolverit, inter ſe cohærere, paribus utrimque
aculeis,

aculeis, ſimili penetratione, mutuo vulnere? Atque
ideo merces Protagoræ tam aſpera, tam ſenticoſa,
verſutis & avaris relinquenda eſt. Cui ſcilicet
multo tanto præſtat illa altera merces, quam Tha-
lem memorant ſuaſiſſe. Thales Mileſius ex ſeptem
illis ſapientia memoratis viris facile præcipuus
fuit. enim geometricæ penes Grajos primus reper-
tor, & naturæ rerum certiſſimus explorator, &
aſtrorum peritiſſimus contemplator, maximas res
parvis lineis reperit: temporum ambitus, vento-
rum flatus, ſtellarum meatus, tonitruum ſonora
miracula, ſiderum obliqua curricula, Solis annua
reverticula: idem Lunæ vel naſcentis incrementa,
vel ſeneſcentis diſpendia, vel delinquentis obſta-
cula. Idem ſane jam proclivi ſenectute divinam
rationem de Sole commentus eſt. quam equidem
non didici modo, verum etiam experiundo com-
probavi: quotiens Sol magnitudine ſua circulum,
quem permeat, metiatur. Id a ſe recens inventum
Thales memoratur edocuiſſe Mandraytum Prie-
nenſem. qui nova & inopinata cognitione impen-
dio delectatus, optare juſſit quantam vellet mer-
cedem ſibi pro tanto documento rependi. Satis, in-
quit, mihi fuerit mercedis Thales ſapiens, ſi id
quod a me didiciſti, cum proferre ad quoſpiam cœ-
peris, tibi non adſciveris; ſed ejus inventi me po-
tius quam alium repertorem prædicaveris. Pul-
chra merces prorſum, ac tali viro digna, & perpe-
tua. Nam & in hodiernum, ac dehinc ſemper, Tha-
li ea merces perſolvetur ab omnibus nobis, qui
ejus cœleſtia ſtudia vere cognovimus. Hanc ego
vobis mercedem, Carthaginienſes, ubique gentium
dependo, pro diſciplinis quas in pueritia ſum apud
vos adeptus. Vbique enim me veſtræ civitatis a-
lumnum fero; ubique vos omnimodis laudibus ce-
lebro; veſtras diſciplinas ſtudioſius percolo; veſtras
opeis glorioſius prædico; veſtros etiam Deos reli-
gioſius veneror. Nunc quoque igitur principium
mihi apud veſtras aureis auſpicatiſſimum ab Æ-
ſculapio deo capiam, qui arcem veſtræ Carthaginis
indubitabili numine propitius reſpicit. Ejus Dei
hymnum Græco & Latino carmine vobis heic ca-
nam, jam illi a me dedicatum. Sum enim non igno-
tus illius ſacricola, nec recens cultor, nec ingra-
tus antiſtes: ac jam & proſa & vorſa facundia ve-
neratus ſum; ita ut etiam nunc hymnum ejus utra-
que

que lingua canam. cui dialogum ſimiliter Græcum
& Latinum pertexi: in quo ſermocinabuntur Sa-
bidius Severus & Iulius Perſius: viri & inter ſe
mutuo, & vobis, & utilitatibus publicis merito
amiciſſimi, doctrina & eloquentia & benivolentia
paribus: incertum modeſtia quietiores, an indu-
ſtria promptiores, an honoribus clariores. Qui-
bus cum ſit ſumma concordia; tamen hæc ſola æ-
mulatio, & in hoc unum certamen eſt, uter eorum
magis Carthaginem diligat: atque ſummis medul-
litus viribus contendunt ambo; vincitur neuter.
Eorum ego ſermonem ratus & vobis auditu gra-
tiſſimum, & mihi compoſitu congruentem, & de-
dicatu religioſum. In principio libri facio quem-
dam ex his, qui mihi Athenis condidicere, percon-
tari a Perſio Græce, quæ ego pridie in templo Æ-
ſculapii diſſeruerim: paulatimque illis Severum
adjungo. cui interim Romanæ linguæ parteis de-
di. Nam & Perſius, quamvis & ipſe optime Latine
poſſit, tamen hodie nobis ac vobis Atticiſſabit.

XIX.

ASCLEPIADES ille, inter præcipuos
medicorum, ſi unum Hippocratem excipias,
cæteris princeps, primus etiam vino opitulari æ-
gris repperit; ſed dando ſcilicet in tempore. cujus
rei obſervationem probe callebat: ut qui diligen-
tiſſime animadverteret venarum pulſus inconditos,
vel prævaros. Is igitur cum forte in civitatem ſeſe
reciperet, & rure ſuo ſuburbano rediret; adſpexit
in pomariis civitatis funus ingens locatum, pluri-
mos homines ingenti multitudine qui exequias ve-
nerant circumſtare, omneis triſtiſſimos & obſole-
tiſſimos veſtitu. Propius acceſſit, ut etiam inco-
gnoſceret, more ingenii humani, quiſnam eſſet;
quoniam percunctanti nemo reſponderat. An vero
ut ipſe aliquid in illo ex arte depræhenderat. Cer-
te quidem jacenti homini ac prope depoſito vi-
tam attulit. Iam miſeri illius membra omnia aro-
matis perſperſa, jam os ipſius unguine odoro de-
libutum, jam eum pollinctum, jam cænæ paratum,
contemplatus eum diligentiſſime quibuſdam ſi-
gnis animadvertit. etiam atque etiam pertractavit
corpus hominis: & invenit in illo vitam latentem.
Confeſtim exclamavit, vivere hominem. procul
ergo faces abjicerent, procul igneis amolirentur;
rogum demolirentur, cænam feralem a tumulo ad

 menſam

menſam referrent. Murmur interea exortum. par-
tim medico credendum dicere; partim etiam irri-
dere medicinam. Poſtremo propinquis etiam omni-
bus invitis, quod ne jam ipſi hæreditatem habe-
bant, ac quod adhuc illi fidem non habebant· ægre
tamen ac difficulter Aſclepiades impetravit bre-
vem mortuo dilationem. Atque ita viſpillonum
manibus extortum, velut ab Inferis, poſtliminio
domum retulit, confeſtimque ſpiritum recreavit:
confeſtimque animam in corporis latibulis deli-
teſcentem quibuſdam medicamentis provocavit.

XX.

SAPIENTIS viri ſuper menſam celebre di-
ctum eſt: Prima, inquit, cratera ad ſitim per-
tinet, ſecunda ad hilaritatem, tertia ad volupta-
tem, quarta ad inſaniam. Verumenimvero Muſa-
rum cratera, verſa vice, quanto crebior quanto-
que meracior, tanto propior ad animi ſanitatem.
Prima cratera Litteratoris ruditatem eximit: ſe-
cunda Grammatici doctrina inſtruit: tertia Rhe-
toris eloquentia armat. Hactenus a pleriſque po-
tatur. Ego & alias crateras Athenis bibi: Poeticæ
commentam, Geometricæ limpidam, Muſicæ dul-
cem, Dialecticæ auſterulam: enimvero univerſas
Philoſophiæ, inexplebilem ſcilicet, nectaream.
Canit enim Empedocles carmina, Plato dialogos,
Socrates hymnos, Epicharmus modos, Xenophon
hiſtorias, Xenocrates ſatyras: Apulejus veſter hæc
omnia, novemque Muſas pari ſtudio colit, majore
ſcilicet voluntate quam facultate. eoque propen-
ſius fortaſſis laudandus eſt; quod omnibus bonis
in rebus conatus in laude, effectus in caſu eſt. ita
ut contra in maleficiis etiam cogitata ſcelera,
non perfecta adhuc vindicantur: cruenta mente,
pura manu. Ergo ſicut ad pœnam ſufficit medita-
ri punienda; ſic & ad laudem ſatis eſt, conari
prædicanda. Quæ autem major laus aut certior,
quam Carthagini bene dicere, ubi tota civitas eru-
ditiſſimi eſtis: penes quos omnem diſciplinam pue-
ri diſcunt, juvenes oſtentant, ſenes docent? Car-
thago provinciæ noſtræ magiſtra venerabilis: Car-
thago Africæ Muſa Cæleſtis, Carthago Camœna
togatorum.

XXI.

HABET interdum & neceſſaria feſtinatio ho-
neſtas moras, ſæpe uti malis interpellatam vo-
luntatem.

tertia. Nulla enim res poteſt eſſe eadem feſtinata
[ſimul] & examinata: nec eſſe quidquam omnium
quod habeat & laudem diligentiæ ſimul & gra-
tiam celeritatis. Præbui me quorumdam volun-
tati, qui oppido voluerunt quæ a me deſiderraban-
tur ut dicerem extempore. Et eſt hercule formido
ne idmihi evenerit, quod corvo ſuo eveniſſe Æ-
ſopus fabulatur. Id erit, ne dum laudem hanc no-
vam capto, pariter parvam illam, quam ante pe-
peri, cogar amittere. Sed de Apologo quæritis;
non pigebit aliquid fabulari. Corvus & vulpes u-
nam offulam ſimul viderant. eamque raptum fe-
ſtinabant pari ſtudio, impari celeritate: vulpes
curſu, corvus volatu. Igitur ales beſtiam præve-
nit, & ſecundo flatu, propaſſis utrimque pennis
prælabitur & anticipat: atque ita præda ſimul &
victoria lætus, ſublime evectus, in quadam proxi-
ma quercu in ſummo ejus cacumine tutus ſedit.
Eo quoque tamen vulpes, quia lapidem nequibat,
dolum jecit: namque eamdem arborem ſucceſſit:
& ſubſiſtens, cum ſuperne raptorem præda ovan-
tem videret, laudare aſtu adorſa eſt. Næ ego in-
ſcita, quæ cum alite Apollinis fruſtra certaverim.
quippe cui jampridem corpus tam concinnum eſt,
ut neque oppido parvum, neque nimis grande ſit,
ſed quantum ſatis ad uſum decoremque: pluma
mollis, caput argutum, roſtrum validum. Iam ipſe
ales oculis perſequax, unguibus pertinax. nam de
colore quid dicam? Nam cum duo colores præſta-
biles forent, piceus & niveus, quibus inter ſe nox
cum die differunt; utrumque colorem Apollo ſuis
alitibus condonavit: candidum olori, nigrum cor-
vo. Quod utinam ſicuti cygno cantum indulſit,
ita huic quoque vocem tribuiſſet! ne tam pul-
chra ales, quæ ex omni avitio longe præcellit,
voce viduata, deliciæ facundi Dei, muta viveret
& elinguis. Id vero ubi corvus audit, hoc ſolum
ſibi præ cæteris deeſſe, dum vult clariſſime clan-
gere, ut ne id ſaltem olori concederet; oblitus of-
fulæ, quam mordicus retinebat, toto rictu hia-
vit. atque ita quod volatu acquiſiverat, cantu
amiſit. enimvero vulpis quod curſu amiſerat, aſtu
recuperavit. Eamdem iſtam fabulam in pauca co-
gamus, quantum poteſt fieri cohibiliter. Corvus
ut ſe vocalem probaret, quod ſolum deeſſe tantæ
ejus formæ vulpis ſimulaverat, crocitare adorſus,

НБ ОНУ им. И. И. Мечникова

ſus, prædæ, quam ore geſtabat, induſtricem com-potivit. Iamdudum ſcio, quid hoc ſignificatu fla-gitetis, ut cætera Latine narrare perſequamur: Nam & in principio vobis diverſa petentibus, ita memini polliceri, ut neutra pars veſtrum, neo qui Græce nec qui Latine petebatis, dictionis hujus expertes abiretis. Quapropter ſi ita videtur ſatis oratio noſtra Atticiſſaverit, tempus eſt in Latium demigrare de Græcia. Nam & quæſtio-nis hujus ferme media tenemus: ut, quantum mea opinio eſt, pars iſta poſterior præ illa Græca quæ antevertit, nec argumentis ſit effœtior, nec ſententiis rarior, nec exemplis pauperior, nec ora-tione defectior.

FLORIDORVM FINIS.

luntatem. Quippe & illis quibus curriculo confe-
cta via opus eſt, adeo ut præoptent pendere equo
quam carpento ſedere, propter moleſtias ſarcina-
rum, & pondera vehiculorum, & moras orbium,
& ſalebras orbitarum, adde & lapidum globos, &
caudicum toros, & camporum rivos, & collium
clivos. Hiſce igitur moramentis omnibus qui vo-
lunt devitari, advectorem ſibimet equum deligunt,
diutinæ fortitudinis, vivacis pernicitatis: idem &
ferre validum, & ire rapidum:

Qui campos colleſque gradu perlabitur uno,

ut ait Lucilius. tum cum eo equo per viam con-
cito pervolant. ſi quem interea conſpicantur ex
principalibus viris nobilem hominem, bene con-
ſultum, bene cognitum; quamquam oppido feſti-
nant, tamen honoris ejus gratia cohibent curſum,
relevant gradum, retardant equum: & illico in
pedes deſiliunt. fruticem quem verberando equo
geſtant, eam virgam in lævam manum transfe-
runt. Itaque expedita dextera adeunt, ac ſalu-
tant: &, ſi diutule ille quippiam percunctetur, am-
bulant diutule, & fabulantur. denique quantum-
vis moræ in officio libenter inſumunt: ſicuti na-
vem bonam fabrefactam, bene intrinſecus com-
pactam, extrinſecus eleganter depictam, mobili
clavo, firmis rudentibus, procero malo, inſigni
carcheſio, ſplendentibus velis, poſtremo omni-
bus armamentis idoneis ad uſum, & honeſtis ad
contemplationem, eam autem navem ſi aut gu-
bernator non agat, aut tempeſtas agat, ut faci-
le cum illis egregiis inſtrumentis aut profunda
hauſerint, aut ſcopulis comminuerint. Sed & me-
dici cum intraverint ad ægrum uti viſant, nemo
eorum quod tabulina perpulcra in ædibus cer-
nant, & lacunaria auro oblita, & gregatim pue-
ros ac juvenes eximia forma in cubiculo circa le-
ctum ſtantes, ægrum jubet uti ſit animo bono:
ſed ubi juxtim conſedit; manum hominis prehen-
dit, eam pertractat venarum pulſum & momenta
captat. ſi quid ille turbatum atque inconditum of-
fendit, illi renuntiat, male morbo haberi. Dives
ille cibo interdicitur, ea die in ſua ſibi copioſa do-
mo panem non accipit: cum interea totum ejus
ſervitium hilares ſunt atque epulantur. Nec in ea
re quidquam efficit conditione.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

XXII.

QVI me voluſtis dicere ex tempore, accipito
rudimentem, poſt experimentum. Quippe,
prout mea opinio eſt, bono periculo periculum,
faciam, poſtquam re probata meditata ſum dictu-
rus incogitata. Neque enim metuo ne in frivolis
diſpliceam, qui in gravioribus placui. Sed ut me
omnifariam noveritis; etiam in iſto, ut ait Lu-
cilius, ſchedio & incondito experiamini, an idem
ſim repentinus, qui præparatus; ſi qui tamen ve-
ſtrum nondum ſubitaria iſta noſtra cognoſtis. quæ
ſcilicet audietis, pari labore quo ſcribimus, venia
propenſiore quam legimus. Sic enim ferme ad-
ſolet apud prudenteis viros eſſe in operibus ela-
boratis judicatio reſtrictior; in rebus ſubitariis
venia prolixior. Scripta enim penſiculatis & exa-
minatis; repentina autem noſcitis ſimul & ignoſci-
tis; nec injuria. Illa enim quæ ſcripta legimus,
etiam tacentibus vobis talia erunt, qualia illata
ſunt: hæc vero quæ impræſentiarum, & quaſi vo-
biſcum partienda ſunt, talia erunt qualia vos il-
la favendo feceritis. Quanto enim exinde oratio-
ni modificabor, tanto a vobis in majus tolletur.
Vos animadverto libenter audire. Proinde in ve-
ſtrà manu ſitum eſt, vela noſtra ſinuare, etiam
remittere: ne pendula neve flaccida, neve reſtri-
cta & caperata ſint. At ego, quod Ariſtippus di-
xit, experiar: Ariſtippus ille Cyrenaicæ ſectæ
repertor, quodque malebat ipſe, Socratis diſcipu-
lus. Eum quidam tyrannus rogavit, Quid illi
Philoſophiæ ſtudium tam impenſum tamque diu-
tinum profuiſſet? Ariſtippus reſpondit: Vt cum
omnibus, inquit, hominibus ſecure & intrepide
fabularer. Verbo ſubitò ſumpta eſt ſententia, quia
derepentinò oborta eſt. quaſi velut in maceria la-
pides temerario interjectu poni neceſſe eſt: ne-
que interjecto intrinſecus pondere, neque colli-
neato pro fronte ſitu, neque conniventibus ad re-
gulam lineis. Quippe qui ſtructor orationis hujus
egomet, non e meo monte lapidem directim cæ-
ſum, adferam, probe omnifariam complanatum,
læviter ex optimis oris ad unguem coæquatum;
ſed cuique operi accommodum, vel inæqualita-
te aſpera, vel lenitate lubrica, vel angulis eminu-
la, vel rotunditate volubilia, ſine regulæ corre-
ctione, & menſuræ parilitate, & perpendiculi ſo-
lertia.

FRAGMENTA
ET
TITVLI
librorum Apulejanorum, qui interciderunt.

LIB. LVDICRORVM,
ET
CONVIVALES QVÆSTIONES.

Nonius Marcellus in voce Abſtemius.

ABSTEMIVS eſt, * immo ſcit, quo rete leporem tenebat, lupum non teneri. Apulejus: In ſe fuiſti quondam Athenis paucius atque abſtemius: *in libro Ludicrorum. Lucil. Satyr. lib.* VI.

Ita ex libris ſcriptis Editio Merceriana poſterior, Pariſ. an. 1614. *Prior an.* 1583. *& Plantiniana Junii*: Abſtemius, qui vino abſtinet. Apul. In te fuiſti quondam Athenis parcus atque abſtemius. In lib. Ludicrorum. Abſtemius eſt, imo ſcit quo rete leporem tenebat, lupum non tenere. Lucil. &c.

Locus hic Nonii parum probæ fidei videtur: neque enim ſatis aperte Apulejo libros Ludicrorum vindicat. Conſulantur ſi qui erunt, meliores Codices. Critico ferro heic opus eſt, & ingenio.

Macrobius Saturnalium lib. IIX. *cap.* III.

CVM videas anceps eſſe omne ſcommatum genus; ſuadeo in conviviis, in quibus lætitiæ inſidiabitur ira, ab ejuſmodi faceſſas: & magis *Convivales quæſtiones* vel proponas, vel ipſe diſſolvas. Quod genus veteres ita *ludicrum* non putarunt, ut & Ariſtoteles de ipſis aliqua conſcripſerit, & Plutarchus, & veſter Apulejus.

Quæ tranſcripſit Ioannes Sariſberienſis Policratici ſive de nugis curialium lib. VIII. *cap.* X.

VERUM quia lætitiæ in conviviis frequen-
ter inſidiatur ira, ab ejuſmodi dictis temperan-
dum eſt, & *quæſtiones convivales* in omnes propo-
nendæ ſunt, aut ſolvendæ. Quod genus veteres ita
ludicrum non putarunt, ut & Ariſtoteles aliqua de
ipſis ſcripſerit, & Plutarchus, & Apulejus, cum
Frontone.

Sidonius Apollinaris lib. IX. *Epiſt.* XIII.

QVOTIES epulo menſæ lautioris hilarabe-
re, religioſis narrationibus vaca. iis proferen-
dis, confabulatio frequens: iis redicendis ſollicitus
auditus inſerviat. Certe ſi ſaluberrimis avocamen-
tis, ut qui adhuc juvenis, tepidius inflecteris; a Pla-
tonico Madaurenſi ſaltem formulas mutuare *convi-
valium quæſtionum*: Quoque reddaris inſtructior,
has ſolve propoſitas, has propone ſolvendas, iiſque
te ſtudiis & dum otiaris exerce.

Imp. Severus Epiſtola ad Senatum De Clodio Albino, apud Iul. Capitolinum.

MAIOR fuit dolor, quod illum pro literato
laudandum plerique duxiſtis, cum ille næniis
quibuſdam anilibus occupatus, inter Mileſias Pu-
nicas & *Ludicra* literaria Apuleji ſuiconſeneſceret.

Apulejus ipſe in Apologia.

PRIMO igitur legerunt e *Ludicris* meis Epi-
ſtolium de dentifricio, verſibus ſcriptum ad
quemdam Calpurnium. &c.
*Libri Ludicrorum, (opinor) quorum obſcure vete-
res meminerunt, cum* Quæſtionibus Convivalibus,
*quæ plurium auctoritate claræ, cognati argumenti fue-
rint. Suadere certe videtur Macrobius, qui totum hoc
ſcribendi genus ludicrum vocat, ex quo etiam, cujus
argumenti fuerint, colligere licet; nam Plutarchum
ejuſdem argumenti libros reliquiſſe tradit. Quo per-
tinet, quod* In *Floridis legimus, Apulejum inter alia
ſcripſiſſe* griphos. *Moris enim fuit* γρίφους, *ſeu quæ-
ſtiones*

*ſtiones ambagibus involutas in conviviis ad ſolven-
dum proponere. De quibus præter Heſychium, Sui-
dam, Scholiaſten Ariſtophanis, Athenæus lib.* x. *ex
Clearcho & aliis.* Pollux κυλίκια ζητήματα *vocat.*
Sed Convivales quæſtiones *Apuleji non ab urba-
nitate dicteriorum & ſalibus tantum, quibus in con-
viviis ludebant, verum etiam a præceptis ſalubribuſ-
que monitis commendantur; & quidem voce Apol-
linari.*

PROVERBIA.

Fl. Soſipater Chariſius lib. II. *extremo.*

MVT. *Mut facere non audet*, ut apud Apulej-
um Platonicum *de Proverbiis* ſcriptum eſt li-
bro ſecundo.
Ibidem Soſipater: Mu facere pro mutire. *Lucilius
Sat. lib.* Non laudare hominem quemquam, neque
mu facere unquam.

HERMAGORAS.

Priſcianus lib. III. *circa initium.*

SVPRA, *ſuperior; infra, inferior; poſt, poſterior;
prope, propior; ante, anterior; penitus, penitior.*
Apulejus in I. Hermagoræ: *Viſus eſt ei adoleſcens
honeſta forma, quaſi ad nuptias exornatus, trahere
ſe in penitiorem partem domus.*

Idem lib. eod. ſub finem.

NEVTRA in NVM deſinentia geminant
in diminutione L ante M; & ſi G habeant
ante N, in penultima ſyllaba diminitivi I, non E
accipiunt; ut, *tignum, tigillum; ſignum, ſigillum.*
Alia vero E habent in penultima, niſi ſit primitivi
penultima naturaliter longa; ut, *bonum, bellum; ge-
minum, gemellum; ſcamnum, ſcammellum.* Apulejus
tamen in I. Hermogoræ: *Verum infirma ſcammel-
lorum obice fulta fores.*

Idem lib. IV.

IN IVS deſinentia, ſive a nominibus, ſive a
verbis derivata, ſervant ante IVS permitivo-
cum

rum ſuorum conſonantes, ex quibus incipiunt ulti-
mæ & penultimæ ſyllabæ derivatorum; ſed tum
penultimæ, cum & ipſa penultima in vocalem de-
ſinit, & ultima a vocali incipit: ut, *ſervus, ſervi,
ſervius; ſervilis, ſervilius; agellus, agelli, Agellius;
ſylva, Sylvius; virgula, Virgilius; Mars, Martis,
Martius; ſaucio, ſaucius; ſcio, ſcius*: Sic Apulejus in
I. Hermagoræ, & Pacuvius in Teucro: *Poſtquam de-
feſſus perrogitando advenas de natis, neque quem-
quam invenit ſcium.* Vnde *neſcio* quoque *neſcius.*

Idem lib. V I. *extremo.*

EXCIPIVNTVR ea quoque quæ nec C
nec G habent ante IS in genitivo; *nix, nivis.* Vnde Apu-
antiqui tamen etiam *ninguis* dicebant.
lejus in I. Hermagoræ: *Aſpera hyems erat, omnia
ningue canebant.*

Idem lib. X.

ANTIQVI tamen & *proviſi* protuliſſe inve-
niuntur. Plautus in Vidularia: *Nunc ut apud
ſequeſtrum vidulum poſivimus.* Apulejus in primo
Hermagoræ: *Et cibatum, quem jucundum eſſe nobis
animadverterant, eum appoſiverunt.*

*Fabius Planciades Fulgentius
De ſermone antiquo.*

POLLINCTORES dicti ſunt, qui funera
morientium accurant. Plautus in Pœnulo: *Quia
mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.* Dicti au-
tem Pollinctores, quaſi pollutorum unctores, id eſt
cadaverum curatores. Vnde Apulejus in Hermago-
ra ait: *Pollinctores funere domuitionem paramus.*
Alia exemplaria habent: Pollinctor ejus funere
dum unctionem parat. *Item*: Pollincto ejus funere
domuitionem p.

*Ex Fragmentis iſtis & reliquiis, cujus argumenti
fuerit* Hermagoras, *non ſatis conſtat, Dialogi ſpe-
ciem præ ſe ferre videtur. Inſcriptio a perſona, cui
partes loquentis dederat. Tributus autem in plures
Hermagoras, imitatione Platonis, ut ex locis citatis
conjicere licet.*

PHÆ-

De arboribus ſcripſit: & docet longe aliud genus
arboris eſſe.

DE HERBIS.

Ioannes Vouvverius in Vita Apuleji.

OBSERVATVR liber *De herbis* Apulejo
inſcriptus: falſo huic Platonico Madaurenſi
aſſignatus. Sed eruditi erroneum ſcriptum Apulejo
Celſo medico vindicant, quem Scribonius Largus
præceptorem ſuum laudat, & Marcellus inter Me-
dicinæ auctores recenſet.

Geverhardus Elmenhorſtius.

NON audio illos qui *Herbarium* Celſo medi-
co adſcribunt.

DE ARITHMETICA.

Aurel. Caſsiodorus De Arithmetica.

ARITHMETICAM diſciplinam apud
Græcos Nicomachus diligenter expoſuit. Hunc
primum Madaurenſis Apulejus, deinde magnificus
vir Boetius Latino ſermone tranſlatum, Romanis
contulit lectitandum.
Item: Hujus diſciplinæ tota vis in exemplis, ad-
ditionibus & detractionibus partium eſt ſita. Quam
partem qui volet pleniſſime pernoſſe, Apulejum le-
gat, qui primus Latinis hæc argumenta illuſtravit;

Iſidorus Originum lib. I I I.

NVMERI diſciplinam apud Græcos primum
Pythagoram autumant ſcripſiſſe, ac deinde a
Nicomacho diffuſius eſſe compoſitam; quam apud
Latinos primus Apulejus, deinde Boetius, tranſtu-
lerunt.

DE MVSICA.

Caſsiodorus De Muſica.

FERTVR etiam Latino ſermone & A-
pulejum

pulejum Madaurenſem inſtituta hujus operis effeciſſe.

INCERTA.

Fredericus II. *Imp. De arte venandi cum avibus, ſive De re accipitaria.*

CINNI, & illæ quæ dicuntur ab Ariſtotele in libris Animalium Pelicani, qui ab Apulejo dicuntur Coſani.

Fl. Soſipater Chariſius lib. III.

DIRIMO, *dirimis, diremi,* & *dirempſi*; ſed magis *diremi. Deleo, deles, delui,* & *delevi. Tero, teres, terii,* & *trivi* juxta Apulejum.

Iſidorus Originum lib. VIII.

APVLEIVS autem ait eos κατ' ἀντίφρασιν dici Manes, hoc eſt mites ac modeſtos; Cum ſint terribiles ac immanes; ut Parcas, ut Eumenidas.

Ubi hoc? certe in libello De Deo Socratis, *aut nuſquam. nam ibi de Dæmonibus, inter quos Lemures, Larvæ, Lares, Manius deus. Sed de manibus hoc, quod Iſidorus Vult, non invenias.* Nec *mirum. Scriptum enim hoc integrum ad nos non pervenit. Sed & D. Auguſtinus probet, Apulejum etiam ſcripſiſſe quid Manes eſſent, De Civitate Dei lib.* IIII*, cap.* II.

Rhodiginus Antiq. Lection. lib. XXII. *cap.* XIII.

QVIA partus octimeſtris non fere vitalis eſt, putat Cæcilius Minutianus Apulejus Parcis tribus facta nomina hæc, Mortam, Nonam, Decimam. &c.

Vide N. *Nicolai Epiphyllid. lib.* III*, cap.* II.

PHÆDO.

Sidonius Apollinaris lib. II*. Epiſt.* IX.

QVAMQVAM ſic eſſet ad verbum ſententiamque tranſlatus, ut nec Apulejus *Phædonem* ſic Platonis, neque Tullius Cteſiphontem ſic Demoſthenis in uſum regulamque Romani ſermonis exſcripſerint.

Priſcianus lib. X.

COMPESCO, *compeſcui,* & *diſpeſco, diſpeſcui,* & *poſco, popoſci,* & *diſco, didici,* a præſenti tempore faciunt ſupinum mutatione O in I correptam, & additione TVM, *compeſco compeſcitum, diſpeſco diſpeſcitum, poſco poſcitum, diſco diſcitum.* Vnde Apulejus participium futuri protulit in Phædone: *De anima ſic auditurum, ſic diſciturum, qui melius ſcit hæc omnia & ſingula ſic agere aut pati, ut patiuntur atque agunt.*

Idem lib. eod.

TENDO & *tentum* & *tenſum* facit. Virgilius in VII. Lucanus in I & II. *Oſtendo* quoque ab eo compoſitum ſimiliter facit *oſtentum* & *oſtenſum.* Lucanus in II. Apulejus in Phædone: *Et cauſam gignendi oſtenturum & immortalitatem animæ reperturum.* Varro Rerum Ruſticarum I. *Oſtentus ſol.* Idem Divinarum III. *Salute oſtenta.* Cato pro L. Cæſare ad Populum: *Quod ego me ſpero oſtenturum.*

EPITOMA.

Priſcianus lib. VI.

HÆC *pollis pollinis*: ſic Chariſius. Probus autem & Cæſar, hoc *pollen pollinis* declinaverunt. Hęc *cuſpis cuſpidis, ſemis, ſemiſſis.* Apulejus in Epitoma: *Sed tum ſeſtertius dupondium ſemiſſem, quinarius quinqueſſis, denarius decuſſis valebat.*

Quam Epitomen hic laudet Priſcianus, prorſus ignoro. Sunt qui ad Hiſtoriarum Epitomen referunt. Quod ego in medium relinquo.

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

DE REPVBLICA.

Fulgentius de priſco ſermone.

CELOCEM dicunt genus navicellæ modiciſſimum, quod lembum (*al. blannam & bunplum*) dicimus. Apulejus libro de Republ. *Qui celocem regere nequit, onerariam petit.*

MEDICINALIA.

Priſcianus lib. VI.

IN E correptum Latina ſunt neutra, quæ E in IS converſa faciunt genitivum, ut *hoc mare, hujus maris; hoc monile, hujus monilis; hoc mantile hujus mantilis.* Ovid. in IV Faſtorum. &c. Excipitur unum indeclinabile in ſingulari numero, *hoc cepe hujus cepe.* Apulejus in Medicinalibus: *Cepe ſuccum melle mixtum.* quod in plurali numero femininum eſt primæ declinationis, *hæ cepe ceparum,* quamvis antiquiſſimi in A quoque ſingulare feminino genere hoc recte protuliſſe inveniuntur. Nævius, Lucilius, &c.

Marcellus De Medicamentis, Præfatione ad filios.

VETERES Medicinæ artis auctores Latino ſermone perſcripti, Apulejus & Celſus & Apollinaris.

DE RE RVSTICA

etiam aliquid reliquiſſe videtur.

Palladius De re ruſtica lib. I. tit. XXXV.

APVLEIVS aſſerit ſemina bubulo felle maceranda, antequam ſpargas.

DE ARBORIBVS.

Servius in lib. II. Georg. Virgilii.

APVD Medos naſcitur quædam arbor, ferens mala quæ Medica vocantur. Hanc plerique citrum vocant. quod negat Apulejus in libris quos

De

INTERCIDERE PLVRA ALIA,

tam Græce quam Latine ſcripta.

QVORVM *partim alii meminerunt, partim Apulejus ipſe in Apologia & Floridis. Quæ lege; ut & compendio. Vitam huic Editioni præfixam.*

ADLOCVTA

AD ASCLEPIVM.

SVNT *qui Aſclepium Hermetis Triſmegiſti Dialogum tanquam ab Apulejo verſum inter ejus Opera vulgare ſolent. Impellere illos poterat auctoris dignitas, & argumenti præſtantia; ſed oratio plane ſicca & exſanguis, nihilque ſimile habens cum Apulejana ubertate & lætitia. Quare exſibilandum potius cum eruditiſſimo noſtro Vouwerio, quam adjiciendum elegantiſſimis Scriptis cenſuimus.*

Suppo-

НБ ОНУ імені І.І. Мечникова

Suppoſititium.

APVLEII ΑΝΕΧΟΜΕΝΟΣ EX MENANDRO.

Poemation hac inſcriptione a Claudio Bineto & quibuſdam eruditis vulgatum.

AMARE liceat, ſi potiri non licet.
Fruantur alii : non moror, non ſum invidus,
Nam ſeſe excruciat, qui beatis invidet.
Quos Venus amavit, fecit amoris compotes :
Nobis cupido velle dat, poſſe abnegat.
Olli, purpurea delibantes oſcula,
Clemente morſu roſea labella vellicent,
Candentes dentes effigient ſuavio ;
Malas adorent ore, & ingenuas genas,
Et pupularum nitidas geminas gemmulas.
Quin & cum tenera membra molli lectulo
Compectorata adhærent Veneris glutino :
Libido cum laſcivo inſtinctu ſuſcitat
Sinuare ad Veneris uſum femina; feminæ
Inter gannitus, & ſubantis voculas,
Carpant papillas, atque amplexus intiment,
Arentque ſulcos molles arvo Venereo,
Thyrſumque pangant hortulo in Cupidinis,
Dum crebros ictus connivente lumine
Trepeditante curſu, Venere & anima feſſula,
Ejaculent tepidum rorem niveis laticibus.
Hæc illi faciant, queis Venus non invidet.
At nobis caſſo ſaltem delectamine
Amare liceat, ſi potiri non licet.

APVLEIANORVM OMNIVM,
quæ reperiri potuerunt,
FINIS.

~~320.~~

H-90975

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова